

Ἡ ΠΕΡΙΩΤΙΚΗ ἙΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΙ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 347 · 348

ΜΑΡΤΙΟΣ · ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1981

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΕΤ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΙΔΡΥΤΑΙ 1952—54

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
1954—56

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι
(ἐτήσια)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Επιτροπή 'Επιμελείας ὕλης

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐσθετριζοῦ Λογ. 700
Νομ. Προσώπων & Ὁργανισμῶν, Τραπεζῶν » 1000
Κοινοτήτων & Σχολείων » 600
Ἐσθετριζοῦ Λογλ. 30
Τιμὴ τεύχους Λογ. 200

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

Α. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Ἀθῆναι)

ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)

ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (Ἀθῆναι)

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθῆναι)

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθῆναι)

Ἑμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Πακτίτη	: Μοναστήρι «Ντουραχάν» (ἐλαιογραφία)	Σελ. 194
Δημοσθ. Γραμματοπούλου	: Περί τῶν μεταβυζαντινῶν «ἐλληνιστικῶν» πριγκηπάτων τῆς Μολδοβλαχίας (ιστορ. πραγματεία)	» 195
Διον. Μιτάκη	: Γεώργιος Κίτσος (ιστορ. μονογραφία)	» 207
Δημ. Θ. Νάτσιου	: Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τοῦ τύπου (ιστορ. στοιχεῖα)	» 219
Παναγ. Δ. Τζιόβα	: Ἡ Ἑνιαία Δημογεροντία Ἰωαννίνων (ιστορ. στοιχεῖα)	» 234
Σπύρου Μαρκοπούλου	: Λαογραφικὰ Λάκκας Σουλίου (λαογρ. συλλογὴ)	» 243
Δήμου Ἀντ. Μαλακάσης	: Τιμαλφὴ καὶ πολῦτιμα ἀντικείμενα στὴν Ἁγία Μαύρα (λαογρ. στοιχεῖα)	» 254
Κων. Ἀθ. Διαμάντη	: Λεξιλόγιον Ροδαυγῆς Τζουμέρκων (λαογρ. συλλογὴ)	» 258
Χρήστου Σκανδάλη	: Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλίου σπιτιοῦ (λαογρ. πραγματεία)	» 268
Κων. Ι. Κίτσου	: Τὸ κοινωνικὸ καὶ παιδαγωγικὸ μήνυμα τοῦ Πεσταλότσι (μελέτη)	» 275
Δημ. Κ. Βακάλη	: Ζητήματα ζωῆς καὶ ἀγωγῆς (δοκίμιον)	» 287
Μέλη Βουδούρη	: Ἑλληνόγλωσσα καὶ ξενόγλωσσα συγγραφικὰ ψευδώνυμα (1800—1969)	» 306
Κώστα Μ. Οικονόμου	: Ἐλεγεία εἰς πλάγιον ἄνεμον (ποίημα)	» 314
Dorothy Parker (μετάφρ. Ν. Β. Ἀώλη)	: Ἦσουν περίφημος (διήγημα)	» 322
Κώστα Γάλλου	: R. M. Rilke: Τὸ φέγγος τῆς «μυστικῆς» ὑπαρξῆς (δοκίμιον)	» 325
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: Ἀμείλικτο (ποίημα)	» 332
Λαφονταῖν (μετάφρ. Α. Γεροντικού)	: Ἡ αὐλὴ τοῦ λέοντα — Ὁ γερο-γάτος καὶ τὸ ποντίκι (ποίηματα)	» 333
Πάνου Μισερλῆ	: Στὸ Ρολάνδο Τσέρτα - «Γιὸ τῶν Δελφῶν» (ποίημα)	» 334
Γιώργου Μ. Οικονόμου	: Ἰσκιιοὶ στὸ μῶδ (διήγημα)	» 335
Κώστα Φωτεινοῦ	: Δυὸ παραλλαγές (ποίημα)	» 338
Εὔης Μελά - Ἀλεξιάδη	: Μοναξιά (ποίημα)	» 339
Τάσου Κανάτση	: Νέα ἀπ' τὸν κόσμον (ποίημα)	» 339

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ι ῶ μ α τ α: Αὐτοάμυνα (Α. Γεροντιζοῦ) - Συνεντεύξεις στὴν Ρουμανία (Α. Κόκκινος) - Ναυαγοῦ τάφος (Γ. Παλαστάμου). — Κ ρ ι τ ι ζ ῆ τ ο ῦ β ι β λ ι ο ῦ. — Τ ε χ ν ο λ ο γ ι κ ῆ ἄ. — Ἐξοστὴ τοῦ Λοιζητοῦ τῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξεως: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωργάφου 53 - Ἰωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διδολὴ 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ/νίκη
Ἐκτύπωση: Τυπογραφεῖο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Κονίσσης 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεσ/νίκη

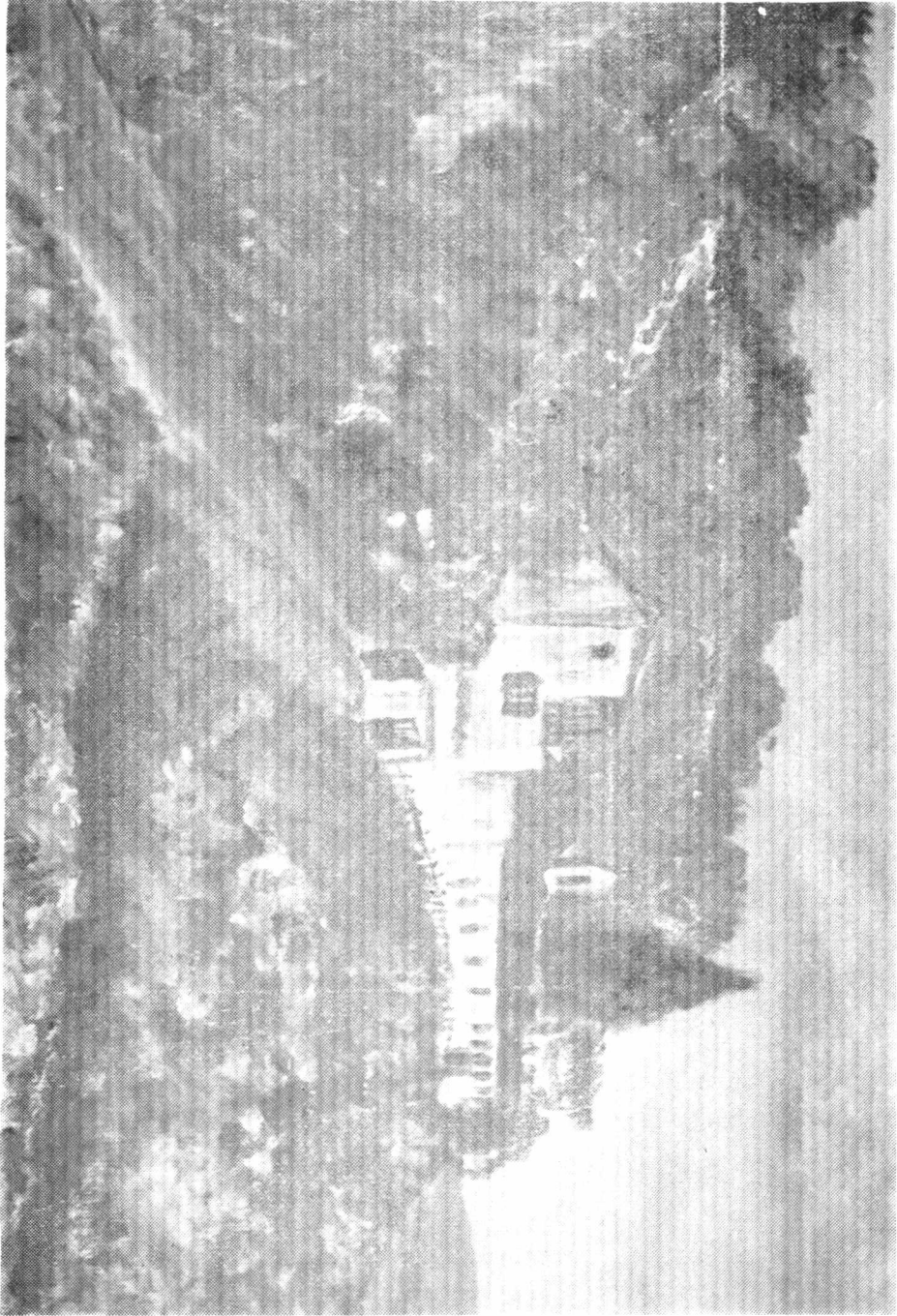
Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΙ' - ΤΕΥΧΗ 347 - 348

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1981

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΚΩΝ. ΠΑΚΤΙΤΗ: Μοναστήρι «Νιουραχάν» — (ἰσὼθι σὲ μουσαμά 45×60)

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΙ΄

♦ ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1981 ♦

ΤΕΥΧΟΣ 347-348

Δρος Δημοσθένης Γραμματοπούλου
Βουκουρέστιον

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ «ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ» ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΩΝ ΤΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ

(Δοκίμιον)

Μετάγγιςις Ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ πνεύματος
πρὸς τοὺς Ρουμάνους
Μετάγγιςις Ρουμανικοῦ πλούτου πρὸς τοὺς Ἕλληνας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) N. Jorga: Histoire de la vie Byzantine Bucaresti 1934.
- 2) N. Jorga: Histoire des Roumains et de la romanité orientale buc. 1937.
- 3) N. Jorga: Byzance Après Byzance Bucarest 1935.
- 4) Const. C. Giurescu: Istoria Românilor Bucaresti 1937.
- 5) Steven Runciman: La civilisation Byzantine Paris 1934.
- 6) N. Jorga: Essai de synthèse de l' Histoire de l' humanité Buc. 1927.
- 7) N. Jorga: Istorie Bisericii Romanesti Bucaresti 1928.
- 8) Ovide Densusianu: Histoire de la Langue Roumaine Bucarest 1929.
- 9) D. Russo: Studii Istorice Greco - Române Bucaresti 1939.
- 10) Cl. Tsourcas: Les Débuts de l' Enseignement Philosophique dans les Balkans Buc. 1948.
- 11) V. Papacostea: Ilie Fotino Bucaresti 1940.
- 12) Στυλ. Κ. Σιωμόπουλον: Πόλεμος Καίσαρα καὶ Πομπήϊου στὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Ἰλ-
λυρία. Ἡπειρ. Ἑστία 1980, Τεύχος 333—34—35, σελ. 9—17.
- 13) A. D. Xenopol: Istoria Românilor Bucaresti 1925.
- 14) G. I. Bratianu: Origines et formation de l' Unité Roumaine Bucaresti 1943.
- 15) D. Russo: Elenizmul în România Buc. 1912.
- 16) G. Duthuit: Byzance et l' Art du XII siècle Paris 1926.
- 17) Charles-Dihhl.: Histoire de l' Empire Byzantin Paris 1920.
- 18) Andrei Otetea: T. Vladimirescu si Miscarea Eterista Buc.

Προοίμιον

Μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, τὴν πρῶταν τῆς 30
Μαΐου τοῦ 1453, ὅπου μετέβαινε μὲ πολυπληθεῖ συνοδείαν καὶ μὲ ὄλην τὴν ἐπιση-

μότητα και την ἀλαζονείαν τοῦ Ἐκπορθοῦ, διὰ τὰ ἀποτίσῃ φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσλάμ, ἐπεσφραγίζετο τὸ πολιτικὸν τέλος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀλλὰ ἐὰν ἡ σχετικὴ πολιτικὴ οἰκουμενικότης αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορίας ἔληξε μὲ τὴν τελευταίαν ἀναλαμπὴν ἐνὸς ἐκ τῶν πολλῶν Παλαιολόγων, ἡ Βυζαντινὴ πρᾶγματι πολιτιστικὴ Οἰκουμενικότης, ἐπέξει καὶ ἐξετείνετο μακρὰν τῆς ὑπερχλιετοῦς ἐστίας τοῦ ἑλληνισμοῦ γιὰ τὰ ὁλοκληρώσῃ τὸν προσορισμὸν τῆς, δηλαδὴ τὴν καλλιέργειαν ἐν συνεχείᾳ τόπων, λαῶν καὶ ἐθνῶν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου δὲν ἔληξε ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ αὕτη ἐπεξεργάζετο τὸν κόσμον ὁλόκληρον μὲ τὸ ἀπαύγασμα αἰῶνων νοημοσύνης πίστεως καὶ ψυχῆς. Διότι ὅπως τὰ πνεύματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν προσδιορίζουν πολλάκις τὴν πορείαν τῶν μεταγενεστέρων, οὕτω καὶ μία καταπληκτικὴ ἱστορικὴ κληρονομία ὡς ἡ τοῦ Βυζαντίου, ἦτο ἐπόμενον νὰ μὴν ἐκμηδενισθῇ ἀπὸ τὸ καιρίον πλῆγμα τὸ ὁποῖον ἐξηφάνιζε ἀπὸ τὸν χάρτην τοῦ κόσμου τὴν Αὐτοκρατορίαν τῶν Ἰουστινιανῶν, τῶν Ἰσαύρων, τῶν Μακεδόνων, τῶν Κομνηνῶ καὶ Λασκάρηδω, τῷ Ἀγγέλων, τῶν Καντακουζηνῶν καὶ Παλαιολόγων, δηλ. αὐτῶν τῶν ξεψυχούντων φορέων τῆς πολιτιστικῆς σκυτάλης τοῦ Βυζαντίου.

Διότι περὶ τούτου πρόκειται τώρα, δηλ. διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἱστορίας τοῦ τέλους τῆς Ἀλεξανδρινῆς Αὐτοκρατορίας κατατετηγμένης εἰς τὰ γνωστὰ ἐλληνιστικὰ Βασίλεια τῶν Λαγίδων, τῶν Σελευκιδῶν καὶ Ἀντιγονιδῶν, ὅπως καὶ τὸ Βυζάντιον ἐν καὶ ἰσχυρὸν ἄλλοτε κατετηγῆθαι εἰς τέσσαρας γεωγραφοπολιτικές καὶ πολιτιστικὰς ἐνότητας, ἦτοι τῶν Αὐτοκρατοριῶν τῆς Νικαίας καὶ Τραπεζοῦντος, ὅπου κατέφυγον καὶ ἡγεμόνες καὶ ἀνθρωποι γραμιμάτων, ὡς μεταξὺ ἄλλων ὁ Νικήτας Ἀκομινάτος, ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης καὶ ὅπου ἡ ζωὴ εἰς τὴν Βασιλικὴν Αὐλὴν διεξήγετο κατὰ τὸ πρότυπον τῶν Ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν, καὶ τῶν Δεσποτάτων τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Μυστρᾶ, χωρὶς νὰ ὑπολογίζομεν τὰς μικροτέρας μονάδας, ὡς τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν τῆς Ἀχαΐας, τῆς Νάξου, τῆς Ἀθήναιου, τῆς Ρόδου, τὴν αὐθεντίαν τῆς Σαντορίνης καὶ ἄλλα, δηλαδὴ μέλη πενιχρότερα ἐνὸς κατακρεουργηθέντος γίγαντος, εἰς τὸ κορμὶ τοῦ ὁποῖου ἐγένοντο χίλιες δυὸ διασταυρώσεις καὶ μεταγρίσεις, πρᾶγμα ποῦ ἀνέκοψε τὸν μαρμαρινὸν καὶ τὴν ἀφάνειαν τοῦ Γένους, τῆς Φυλῆς. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐχαρακτήριζε ὅλα αὐτὰ τὰ λείψανα μίᾳς ὑπερενδόξου αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ πνευματικὴ τοῦς ἐποικοδομῇ, ἐνίαία εἰς περιεχόμενον, εἰς συναισθήματα καὶ ἔκφρασιν μέχρις ὅτου ὁ καιρὸς θὰ ἐπέφερε τὴν ἀλλοίωσιν τῆς δηλαλῆ, τὴν ἐξέλιξιν πρὸς ἄλλας ὑποστάσεις, πολιτικοκοινωνικάς, ἠθικάς, πολιτιστικάς καὶ ἄλλας.

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε μόνον τὸ πολιτικόν, τὸ στρατιωτικόν καὶ θρησκευτικόν ἢ ἐκκλησιαστικόν Βυζάντιον, ὑπῆρξεν ὅμως καὶ τὸ καθαρῶς πνευματικόν, τοῦ ὁποῖου τὰ ὅρια ἦσαν ἀπροσδιόριστα καὶ μὴ ὑποκείμενα εἰς γεωγραφικοὺς καὶ ἄλλου εἶδους φραγμούς. Οὕτω μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου τὸ πνευματικόν Βυζάντιον ἐξεπατρίσθη, αὐτοεξορίσθη, ἀπεδημίησεν εἰς Μολδοβλαχίαν μεταφέρων εἰς περγαμηνὰς καὶ τὴν ἀγγραφὴν παράδοσιν — μορφὴν ἀθανασίας — τὴν νοσταλγίαν καὶ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου, σπῆρος διὰ μίαν νέαν ἐκκίνησιν. Πρόκειται γιὰ τὰ Ἑλληνιστικὰ Πριγκιπᾶτα τῆς Μολδοβλαχίας, τῶν ὁποίων ἡ δομὴ ἦτο ὡς ἡ τῶν Ἑλληνιστικῶν μεταλεξανδρινῶν βασιλείων καὶ μεταβυζαντινῶν αὐτοκρατορικῶν Δεσποτάτων καὶ Δουκάτων.

Αἱ σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ρουμάνων ἦταν ἀνέκαθεν πολύμορφες καὶ πολυδιάστατες καὶ ἐγνώρισαν καὶ ἀνοδὸν καὶ κάθοδον. Λόγῳ παλινδρομήσεων τινῶν ὀφειλομένων εἰς ἱστορικάς παρεξηγήσεις καὶ παρερμηνείας. Ὅπωςδὴποτε ὅμως δὲν ἐγνώρισαν ἢ μᾶλλον δὲν ἐφθασαν εἰς ἀντιθέσεις καὶ εἰς ἀκρότητας. Τὰ πράγματα διευθετήθησαν ὡς εἴθισται μεταξὺ φίλων καὶ συγγενῶν καὶ ὄχι ἐχθρῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος διὰ τὸν σκοπὸν τῆς στενωτέρας προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας Ἑλλήνων καὶ Ρουμάνων εἰργάσθησαν καὶ ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ τῶν οἱ ἀείμνηστοι Ἐλευθέριος Βενιζέλος καὶ ὁ διαπρεπὴς Ρουμάνος πολιτικός καὶ διπλωμάτης Take Jonescu, συνεργασθέντες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1913 ὅτε ἐτεριματίζοντο οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι.

Τὸ περιεχόμενον, τὸ νόημα καὶ ἡ οὐσία τοῦ παρόντος πονήματός μου ἐντάσσεται καὶ ὑπακούει εἰς τὸ Εὐαγγελικὸν μῆνυμα τοῦ: «Τὰ Τοῦ Θεοῦ Τῷ Θεῷ καὶ Τὰ Τοῦ Καίσαρος «Τῷ Καίσαρι», δηλαδή εἶναι ταυτόσημον μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ἱστορικῶν νὰ ἀποφεύγουν τὴν σύγκρισιν καὶ παραγνώρισιν ἱστορικῶν δεδομένων, πρᾶγμα πού συνεπάγεται ἐσφαλμένα συμπεράσματα καὶ ὀδυνηρὰς παρεξηγήσεις, ὡς τοιαῦτα συνέβησαν μὲ τὴν μὴ ἀμερόληπτον στάσιν τῶν Ρουμάνων ἱστορικῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ὅσαςκις ἐγένετο συζήτησις ἐπὶ ζητημάτων τῶν ὁποίων ἡ ἀναμιόχλευσις δὲν ἐδύνατο καὶ δὲν δύναται παρὰ μόνον νὰ πικράνῃ καὶ νὰ θλάψῃ ἀμφοτέρως τὰς πλευράς. Ἐπρόκειτο καὶ πρόκειται διὰ τὸ ζήτημα τῶν Φαναριωτῶν, διὰ τὸ ζήτημα διενέξεως Ὑψηλάντου - Θ. Βλαδιμιρέσκου καὶ τὸ ζήτημα τῶν Λατινοφώνων τῆς Βορείου Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι μπορεῖ νὰ ὀνομάζονται Ἡπειρώται, Μακεδόνες, Θράκες καὶ Θεσσαλοὶ, πλὴν ὅμως ἡ Ἑλληνικότης τῶν εἶναι τὸ θετικώτερον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τεκμηριοῦται ἀπὸ τὴν προϊστορίαν τῆς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ πολλοὶ τῶν γενναίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἦσαν Ἕλληνες μὲ ὅλην τὴν ἀντίθετον γνώμην μερικῶν Ρουμάνων «ἱστορικῶν» ἐδρευόντων εἰς Ῥώμην καὶ Ὀντάριο. Δὲν θὰ ἐμπλακῶ εἰς πολεμικὴν ἐπὶ θεμάτων λελυμένων ἤδη καὶ δὲν θὰ προστρέξω εἰς σοφιστικὴν διαλεκτικὴν. Μᾶλλον πιστεύω ὅτι ἡ ἱστορικὴ λήθη πρέπει νὰ καλύψῃ ἱστορικὰς παρεξηγήσεις.

Διὰ τὸ ζήτημα τῶν Φαναριωτῶν θέλω νὰ τονίσω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι δὲν ἦσαν «ἀποδράσματα τοῦ Φαναρίου» καὶ ἐὰν μερικοὶ ἀπεδείχθησαν ἀπληστοὶ καὶ μέτριοι Κυβερνῆται ὀνόματι τῶν Σουλτάνων οἱ περισσότεροι ὅμως ἐξ αὐτῶν εὐεργέτησαν τὰς Ρουμανικὰς παραδυνατίους ἡγεμονίας μὲ τὰ μὲ τὰ προσόντα τῶν καὶ τὴν ἱκανότητά τῶν καὶ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν νέου πνεύματος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἡγεμονιῶν. Οἱ ἡγεμόνες Φαναριῶται ἦσαν ἐντολοδόχοι ἐνὸς ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος, τῶν Ὀθωμανῶν καὶ αἱ παρεκτροπαὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀφείλονται εἰς τὸν ἀπόλυτον μονάρχην καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀπὸ τὸ Φανάρι Γραικοὺς. Οἱ Ρουμάνοι ἱστορικοὶ φρονῶ ὅτι θὰ πρέπει ἀντικειμενικῶς κρίνοντες, νὰ μετριάσουν τὰς ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐποχῆς κρίσεις τῶν. Φρονῶ ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς πρὸς τοῦτο. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν θέλω νὰ τονίσω ὅτι κανεὶς ἡγεμὼν Φαναριώτης δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ σκληρότητι καὶ ἀγριότητι εἰς ὅρος τοῦ Ρουμανικοῦ Λαοῦ καὶ τῶν γηγενῶν ἀντιπροσώπων του ὡς ὁ Vlad Tepes, ὁ Jon Voda ὁ Τρομερὸς καὶ ὁ Alex. Lapusneanu.

Καὶ τώρα εἰσερχόμενος εἰς τὸ θέμα μου θὰ εἰπῶ ἀπ' εὐθείας ὅτι π ο λ λ ἂ ἐ δ α ν εἰ σ α μ ε ν εἰς τοὺς Β λ ἄ χ ο υ ς τοὺς μετ ἐ π εἰ τ α Ρ ο υ μ ἄ ν ο υ ς, ἂ λ λ ἂ καὶ π ο λ λ ἂ μ ἂ ε ἄ ν τ α π εἰ δ ω σ α ν, ἦ τ οἱ π ο λ λ ἂ π ρ ο σ ε φ ἔ ρ α μ ε ν ἂ λ λ ἂ καὶ π ο λ λ ἂ σ υ γ χ ρ ὶ ν ο ς ἐ π ἡ ρ α μ ε καὶ πρωτίστως πλοῦτον ὑπὸ παντοίας τόσας μορφάς, δηλ. τὸ ἰσοζύγιον ἀποκατεστάθη ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν μὲ παρρησίαν τὰ ὀφέλη τὰ ὅποια ἀπεχοίσαμεν ἀπὸ τὰς μετὰ τῶν Βλάρχων - Ρουμάνων συναλλαγὰς μας, ἀπὸ τὴν ἀμειβαίαν μετὰ τούτων ἐν πολλοῖς συμβίωσιν, συνύπαρξιν καὶ ἐπομένως καὶ μ ε τ ἂ γ γ ι σ ι ν.

Μὲ λυπεῖ τὰ μέγιστα ὅταν διαπιστώνω ὅτι οἱ Ρουμάνοι ἱστορικοὶ θεωροῦν ὅτι μειώνεται ἔτι καὶ κατὰ τὸ ἐλάχιστον τὸ γόητρον τῆς πατρίδος τῶν ἐὰν ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ Ρουμανικὴ καθεστὴ διανόησις τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς τὰ πρῶτα τῆς ἐντυ-

πρωσιακά θήματα είναι τέκνον της Ἑλληνικῆς διανοήσεως, παλαιὰς τε καὶ Βυζαντινῆς, ὅτι ὁ Ρωμανικὸς πολιτισμὸς εἶναι κοντινὸς συγγενὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνοβυζαντινοῦ πολιτισμοῦ κατ' ἀρχήν καὶ κατόπιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ ἀργότερον τοῦ Δυτικοῦ «ρωμανικοῦ», πράγμα τὸ ὁποῖον τοὺς δικαιώνει νὰ διεκδικήσουν ἰσότη-
 μιον τοποθέτησιν ἐν τῷ χώρῳ τῶν νεωτέρων καὶ συγχρόνων πολιτισμῶν τῆς Εὐρώ-
 πης. Εἶναι καιρὸς νὰ συνεδιοποιηθῶν ὅτι ἔνας πολιτισμὸς ἔχει τὰς ρίζας του εἰς
 προγενέστερον πολιτισμὸν τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ συνέχεια καὶ προέκτασις καὶ ἐν προ-
 κειμένῳ ὅτι ὁ Ρωμανικὸς πολιτισμὸς εἶναι ἀπόρροια τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ ὅτι π ο -
 λ ι τ ι σ μ ὸ ς αὐ τ ο ὀ θ η μ ι σ ῆ ρ γ η τ ο ς εἶναι π ρ ᾱ γ μ α ἀ μ φ ῖ δ ο -
 λ ο ν. Ἐν συνεχείᾳ πρέπει νὰ παραδεχθῶν ὅτι τροφοὶ τῆς Ρωμανικῆς διανοήσεως
 τοῦ 19ου αἰῶνος ἦσαν οἱ τόσοι φωστῆρες τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τῶν δύο προ-
 γενεστέρων αἰώνων ἐπὶ Ρωμανικῆς γῆς περὶ τῶν ὁποίων θὰ κάνω μινεῖαν εἰς χω-
 ριστὸν κεφάλαιον καὶ οἱ τόσοι κληρικοὶ ἀνωτέρας παιδείας διὰ νὰ ἀποδώσωμεν τ ᾱ
 τ ο ῦ Κ α ῖ σ α ρ ο ς τ ῷ Κ α ῖ σ α ρ ε ῖ. Ἀφοῦ διὰ νὰ γνωρίσουν καὶ μόνον
 τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου τῶν ἔπρεπε νὰ μελετήσουν καὶ παλαιὰ Ἑλληνικὰ ἱστορικὰ καί-
 μενα καὶ Βυζαντινοὺς χρονικογράφους καὶ μεταβυζαντινοὺς ὡς τὸν Μανασσῆν (πρῶ-
 τον ἤμισυ τοῦ 12ου αἰῶνος τὸν ὁποῖον ἐμνημόθησαν οἱ νεώτεροι χρονικογράφοι Μακάριος
 καὶ Εὐθύμιος), τὸν Θ. Ζυμογαλᾶν, τὸν Ἱερόθεον Μονεμβασίας, τὸν Μ. Σιγαλᾶν, τὸν
 Ματθαῖον τὸν Μυρέων (ἀπὸ τὴν Πωγωνιανὴν τῆς Ἠπείρου), τὸν Διονύσιον Φωτει-
 νὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους. Διὰ τὸν τελευταῖον, ὅπως γράφει ὁ Ρωμανὸς ἱστορικὸς καὶ
 φιλόλογος V. Papacostea, εἰς τὰ 49 του χρόνια ἤτο «σ τ ὀ λ ῖ σ μ α τ ῆ ς Ἑ λ -
 λ η ν ο ρ ο ρ ο μ α ν ι κ ῆ ς κ ο ι ν ο ν ῖ α ς». Ταυτὰ στοιχεῖα εἶχε πολλὰ ἢ
 πραγματικὴ Ἑλληνορωμανικὴ κοινωνία εἰς τὴν ὁποίαν τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον
 προσέφερε τοὺς ἐπιφανεστέρους ἀντιπροσώπους τῆς ἀπὸ ἀπόψεως καταγωγῆς καὶ
 γραμματοσύνης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰθύνουσα τάξιν τῶν 17—19 αἰώνων αὕτη ἦτο
 καθαρῶς Γραικορωμανικὴ.

Ἀπὸ ὅλας τίς μοῦσας ἡγάπησα μὲ πάθος τὴν Εὐτέρπην, τὴν Πολύμνικαν, τὴν
 Τερψιχόρην καὶ τὴν Κλειώ. Αὐτὴν τὴν τελευταίαν μοῦσαν τὴν πῶ ἀπαιτητικὴν ἀπ'
 ὅλας τῶν ἡγάπησα περισσότερον ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἐπέρασα τὰ σαρᾶντα μου χρόνια
 διότι ἡ μοῦσα αὕτη ἀπαιτεῖ ὅχι μόνον πάθος ἀλλὰ καὶ συνέστιν καὶ κρίσιν καὶ πεί-
 ραν καὶ ἰδίαν ἀντίληψιν ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ γεγονότων καὶ ἀπαιτεῖ ἐπὶ πλέον ἐκεῖνο
 τὸ ὁποῖον λείπει κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς περισσοτέρους ἱστορικοὺς, δηλαδὴ τὸ
 ἦθος καὶ ὁ θαυὸς σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἱστορικὴν ἀντι-
 κειμενικότητα. Ἡ ἀντικειμενικότης ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ ἱστορία μὴ μεταβάλλεται εἰς
 μυθιστόρημα καὶ μέσον προπαγάνδας καὶ συσκοτίσεως ἀλλὰ νὰ παραμένει ἱστορία,
 δηλ. ἐπιστήμη.

Ὅτι γράφω τώρα δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἀπὸ ἐπαγγέλματος ἱστορικοὺς
 ἀλλὰ πρωτίστως διὰ τοὺς τυχόν ἐφημέρους ἐραστὰς τῆς ἱστορίας. Ὁ καθαυτὸ ἱστο-
 ρικὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ οἷσθεν τὸ πῶς εἶχον τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν ὁποίων πραγμα-
 τεύομαι τώρα καὶ μόνον ἔτι νὰ θέλῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν τρόπον μεθ' οὗ ἔχω σχολιάσει
 μερικὰ περιστατικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ρωμάνων εἰς τὰ
 ἄλλατε π α ρ α ὀ δ ο υ ν ᾱ ὅ ι α. Ἐ λ λ η ν ῖ σ τ ι κ ᾱ π ρ ι γ κ ῖ π ᾱ τ α. (Ὁ
 προσδιορισμὸς οὗτος μοῦ ἀνέκει.) Ἐνῶ ὁ μὴ ἐκ τῶν σύνεργων ἱστορικοὶ δύναται νὰ
 ἀνακαλύψῃ ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις καὶ κρίσεις ἐπὶ τετελεσμένων ἤδη γεγονότων
 διότι εἶναι μᾶλλον ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς καὶ κριτὴς καὶ σχολιαστὴς καὶ δὲν
 ὑποκύπτει εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ἰδιοτελείας.

Καὶ σχετικὰ πρὸς τοῦτο διερωτῶμαι ποῖα εἶναι ἡ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς πα-
 ρουσίας ὁρατῶς τοῦ Δουναβίου, πρῶτον διὰ τοὺς Ρωμάνους καὶ δεύτερον διὰ τοὺς
 Ἕλληνας, ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ μίαν εἰρηνικὴν διείσδυσιν τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Ρωμα-

νικητῆς γῆς, ἀπὸ μίαν συνύπαρξιν τῶν δύο τούτων συγγενῶν ἔθνων. Καὶ λέγω συγγενῶν διότι τὸ μόνον πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγενικὸν ἔθνος ἦτο καὶ εἶναι τὸ Ρουμανικόν, τῆς συγγενείας σφυρηλατηθείσης διὰ μέσου τῶν αἰώνων διὰ τῆς φ υ λ ε τ ι κ ῆς ἁ μ φ ι μ ι ξ ῖ α ς, διὰ τῆς παιδείας, διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τοῦ πλούτου, διὰ τῆς γειτονικῆς γεωγραφικῆς τοποθετήσεως τῶν καὶ τῆς κοινῆς πάλης διὰ τὴν χειραφέτησιν τῶν ἀπὸ τῶν τελευταίων εἰσβολέων εἰς τὰ Βαλκάνια, τῶν Ὀθωμανῶν.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι ἐξηγητημένον, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως τὰ πράγματα ἔχουν ἄλλως πως, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιχειρῶ νὰ χειρισθῶ καὶ νὰ ἀποδείξω ὅτι ἐνθ' ἐγένετο μετάγγισις ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ πνεύματος πρὸς τὰ ἑλληνιστικὰ πριγκιπάτα τῶν βορείως τοῦ Δουνάβεως τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, ταυτοχρόνως ἐγένετο καὶ διασκέλισις ἢ μετάγγισις ρουμανικοῦ πλοῦτος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀντικειμενικότης ἐπιβάλλει νὰ υπογραμμισθῇ καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ, ἂν πολλὰ ἐδῶσαν εἰς τοὺς Ρουμάνους καὶ πολλὰ ἐλάμβανεν καὶ ἐπύρηνεν.

Πράγματι ἡ Βλαχία καὶ Μολδαβία ἀπέδωκαν ἀργοπορημέναι προσετάσεις τοῦ Βυζαντίου. Πριγκιπάτα Ἑλληνιστικὰ παραβάλλόμενα μὲ τὰ Ἀλεξανδρινὰ βασίλεια. Διότι ὅπως εἰς τὰ κατασκευάσματα τῆς μεταλεξανδρινῆς ἐποχῆς ἢ ἐποικοδομῇ ἦτο ἑλληνικὴ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ ἐποικοδομῇ τῶν Πριγκιπάτων τοῦ Δουνάβεως ἦτο ἑλληνιστικὴ, σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, τουλάχιστον εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτῶν κλιμάκιον. Ὅχι μόνον ἡ κυρίως κρατικὴ ἐποικοδομῇ ἦτο ἑλληνικὴ ἢ ἑλληνιστικὴ, ἀλλὰ καὶ γενικὰ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ διεξήγετο κατὰ τὸν ἑλληνικώτερον τρόπον. Δηλαδὴ ἡ κρατικὴ ἐποικοδομῇ καὶ διάρθρωσις, οἱ ἡγεμόνες, οἱ βασεῖδες ἂν δὲν ἦσαν πάντοτε Ἕλληνες θὰ ἦσαν Ρουμάνοι ἐξελληνισθέντες πολιτιστικά, μὲ στοιχειώδη καὶ ἀνωτέραν παιδείαν — ἐπὶ δύο κυρίως αἰῶνες — βασιζομένην εἰς τὴν ἐκμάθησιν καὶ καλλιέργειαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπὶ πλέον ἡ Ἐκκλησία ἐστηρίζετο εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, ἐπὶ ἑλληνικῶν καμένων τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν συγχρόνων φωστήρων τῆς ἑλληρορθόδοξου Ἐκκλησίας καὶ γενικὰ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ παιδεία ἐνανουρίσθησαν εἰς ἑλληνικὰ λίθνα τὰ ὅποια ἔφερον τὸ ἐνσημὸν τῆς ἀνωτέρας καὶ διακριτικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Οἱ δὲ σύμβουλοι τῶν ἡγεμόνων, οἱ διεπληρεῖς, οἱ ἀγγελιαφόροι καθὼς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματούχους τῆς ἡγεμονικῆς αὐλῆς, λογοθέται, σπαθάριοι, οἰνοχόαι, ποστέλνικοι, στόλνικοι καὶ ἄλλοι ἦσαν Ἕλληνες.

Τούτο σημαίνει ὅτι ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ ἐποφελήθησαν ἀπὸ αὐτῆν τ ἡ ν β ρ ι ο λ ο γ ι κ ῆ ν , π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ν καὶ ε ὁ δ α ῖ μ ο ν α ἐ π α φ ῆ ν καὶ μετάγγισιν ἢ ὅποια ἤρχισεν ἀπὸ τὴν πρὸ τοῦ Ἡροδότου ἐποχῆς καὶ τὴν πνευματικὴν μετάγγισιν κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐν πολλοῖς ἐξελληνισθέντων γηγενῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας ὡς οἱ Neagoe, Bassarab (1512—1521), Petre Shiopul (1574—1579), Stefan Tomsa (1611—1615), Radu Mihnea (1611—1616), (οἱ καλόγηροι τῆς Θεσσαλίας τὸν ἐθεώρουν βασίλεα ὁρθόδοξον καὶ τὸν ἀπεκάλουν «εὐσεβῆ καὶ ἐνδοξον», ἐπιφανῆ νικητὴν καὶ θεάρεστον, θεοπροστατευόμενον καὶ ἄξιον μακροζωίας, κατὰ Ν. Jorga), Alex Hias (1616—1618), Matei Bassarab (1633—1654), Constantin Brancoveanu (1689—1714), Dimitrie Cantemir (1711—1723). Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι πολλοὶ ρουμάνοι γηγενεῖς ἡγεμόνες ἐμυρίθησαν κατ' ἀνάγκην τοὺς Ἱταλιώτας πρίγκιπας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὁ Λέων ὁ Χ', ὁ Κλημέντιος ὁ VII, ὁ Παῦλος III, οἵτινες ἡσπάζεσθαι τὴν ἑλληνικὴν κουλτούραν, τὴν ἐπροστάτευσαν καὶ τὴν προήγαγον (Ph. Hauser).

Ἄλλ' ἐνωρίτερον ἀκόμη τέκνα τῶν Ρουμάνων ἡγεμόνων, δογάρων καὶ λοιπῶν εὐπατριδῶν ἐφθانون εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ VII) (1425—1448), ὅπου καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν στρατὸν καὶ δεξιῶς ἐμψιούντο ἐπὶ τὰ τοῦ τρόπου ζωῆς τῆς μεγάλης πρωτευούσης. Ὁ Radu

Mihnea είχε μάθει τὰ ἑλληνικά εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰδύρων καὶ κατοπιν εἰς Ἰταλίαν, ὁ δὲ Alex Ilias, ἔμαθε τὰ ἑλληνικά εὐρισκόμενος ἀπὸ μικρὸς εἰς ἑλληνικὸν περιβάλλον.

Πῶς ἐπετεύχθη ἡ διολογικὴ μετάγγις ἑλληνικοῦ αἵματος πρὸς τοὺς Ρουμάνους; Διὰ τῆς κατ' ἐπανάληψιν μεταναστεύσεως βορείως τοῦ Δουνάβεως Ἑλλήνων ὅχι εἰσβολῆς ἀπὸ τὴν πρὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τῶν Μακεδόνων βασιλείων ἐποχῇ, τῆς Ρωμαϊκῆς κατοχῆς ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας εἰς τὰ Βαλκάνια καθὼς καὶ τῆς Μεταβυζαντινῆς διαρροῆς ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡδὴ δημιουργηθείσης Ρουμανίας τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ XIX αἰῶνος.

Ἀλλὰ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς μεταγγίσεως ἑλληνικοῦ πρὸς τοὺς Ρουμάνους αἵματος θὰ πρέπει νὰ ὀμιλήσω ἐν περιλήψει διὰ τὴν Γετο-Δακίαν καὶ διὰ τοὺς Γετο-Δάκας, διὰ τὸν ἀρχικὸν τόπον ἐμφανίσεως τοῦ πρώτου πυρῆνος τῶν «θλάχων» δηλαδὴ τῶν μετὰ ταῦτα Ρουμάνων. Ἡ λέξις «θλάχος» καὶ «Βλαχία» εἶναι ἐξίσου τιμητικαὶ ὡς αἱ λέξεις Ρουμάνος καὶ Ρουμανία. Ὁ Ρουμάνος ἱστορικὸς A. D. Xenopol ἐχρησιμοποίει πολλάκις τὰς λέξεις Grecitate καὶ Grecism, ἀντὶ τῶν λέξεων Ἑλληνικότης καὶ Ἑλληνισμός, μὲ προφανῆ πρόθεσιν νὰ θίξῃ, νὰ κἀνῃ διάκρισιν καὶ νὰ ἐξευτελίσῃ τὸν «γγκραικισμόν» ἐν συγκρίσει μὲ τὸν «ἑλληνισμόν».

Ἡ μακραίων παρουσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Γετο-Δακίαν, εἰς τὴν ἄλλοτε αὐτὴν μακρινὴν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ γεινιάζουσιν ἀπ' εὐθείας ἀργότερον μὲ τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν Βυζάντιον δὲν εἶναι ἄσχετος μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ρουμανικοῦ Ἔθνους. Αἱ συνεχεῖς μεταναστεύσεις Ἑλλήνων καὶ ἡ συνεχὴς μαζικὴ ἐν τινι μέτρῳ ἀμιμνῆς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐμφάνισιν μίας ἀληθοῦς Ἑλληνο-βλαχικῆς ἢ Ἑλληνο-Ρουμανικῆς κοινωνίας, μίας Ἑλληνο-Ρουμανικῆς γενεᾶς πεπρωτισμένης ἰδιαζόντως, διὰ νὰ προωθήσῃ ἐντυπωσιακὰ εἰς τὰ Βαλκάνια τὸ Ρουμανικὸν Ἔθνος. Ἀραγε ἄνευ αὐτῆς τῆς μεταγγίσεως δὲν θὰ ἀνεδεικνύετο τὸ Ρουμανικὸν Ἔθνος ὡς ἐξαιρετικὰ πεπρωτισμένον; Δὲν ξεύρω ποῖα θὰ ἦτο ἡ κατασκευὴ του, ἡ πορεία του καὶ τὰ ἐπιτεύγματά του ἄνευ τῆς μεταγγίσεως αὐτῆς ὅταν ἔχω ὑπὸ τὰ ὀμμάτιά μου τὴν καθ' ὅλα θετικὴν ἔκδοσιν μιᾶς μακροχρονίου μεταγγίσεως αἵματος καὶ κουλτούρας.

1. Ρουμανικὴ ἐθνογένεσις καὶ μετάγγις ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ πνεύματος

Ἡ φυλετικὴ ἀγνότης, καθαρότης καὶ ἀπομόνωσις, ὁδηγεῖ πρὸς τὴν σωματικὴν καὶ διανοητικὴν ὕφεσιν, στασιμότητα καὶ κατάπτωσιν καὶ τουναντίον αἱ διασταυρώσεις ὁδηγοῦν εἰς ἔξαρσιν τῶν σωματικῶν, ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδιοτήτων, καὶ αὐταὶ ἦσαν ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἀνεξωγογόνησαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ συνετέλεσαν οὕτως ὥστε τὰ παλαιὰ προσόντα καὶ τάλαντά του ἐξέελθον ἀπὸ τὴν ἀδράνειαν, τὴν ἀπάθειαν καὶ τὸν μαρασμόν.

Τὸ Ρουμανικὸν Ἔθνος εἶναι ἓνα ἐπιτυχημένο κράμα φυλετικῶν στοιχείων, ἄλλων μὲν ὀλιγώτερον ἄλλων δὲ περισσότερον πεπρωτισμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ Ἑλληνικὸν κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν. Ἐπὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν δομὴν τοῦ Ρουμανικοῦ Ἔθνους ἐκφράζονται καὶ δύο Ρουμάνοι ἱστορικοί: ὁ C. C. Giurescu (*Curs de Istoria Românilor* 1928 p. 218, Bucuresti) καὶ ὁ Diclescu (*Elemente vechi Grecesti din limba Româna. Periodicôn Daco-Romania Cluj Vol. 4 p. 393—516*). Οὗτος ὁ τελευταῖος θασιζέται καὶ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τοπωνυμιῶν καὶ τοῦ πλούτου τῆς ρουμανικῆς γλώσσης εἰς ἑλληνικὰς λέξεις.

Ἡ μετάγγις αἵματος πρέπει νὰ συνεχίζεται διὰ νὰ ἀνανεώνεται καὶ ἡ σω-

ματική ευρωστία και ή πνευματική δραστηριότης και ικανότης. Αί κλεισταί κοινωνίαί και φυλαί μαραίνονται και εκφυλίζονται, φαινόμενον του όποιου πίπτουν θύματα φυλαί των όποιων ή πορεία ελέγχεται από θρησκευτικούς και ιδεολογικούς περιορισμούς, αντιθεμένους εις αφημιζίαν ως αί οικογένειαί ευγενών και βασιλικών οίκων.

Εις την αρχήν περιορισμένοι μετανάσται εις τας άκτάς του Ευξείνου Πόντου και επί των όχθων του Δουνάβειος, ή ελληνική παρουσία επεξετάθη διά των παραποτάμων τούτου εις την Γέτο - Δάκο - Σκυθικήν ενδοχώραν, την κατόπιν Δακίαν και κατόπιν Βλαχίαν, υπό Όθωμανικήν κυριαρχίαν με έντολοδόχους της γηγενείς και Έλληνας ήγεμόνας. Άλλά ό ρους των Έλλήνων προς την Βλαχίαν δέν εγνωρίσεν ανάπαυλαν και τουναντίον εξωγκώθη μέχρι διαρκούντος και του πρώτου ήμίσεως του 19ου αιώνος, ενώ ό ρους προς την Ιταλίαν είχε ανακοπεί πρό πολλού μετά την πρώτην απέλπιστικήν προς την Δύσιν φυγήν των κατατρομαγμένων Βυζαντινών.

Διά την προρωμαϊκήν Δακίαν αί πληροφορίες είναι συγκεχυμένα. Άλλ' εκείνο τό όποιον γνωρίζομεν θετικά είναι ότι ή Δακία έπαιξε ρόλον λέβητος όπου ενεφανίσθη ό αρχικός πυρήν του Ρουμανικού Έθνους, προσελθόντος από την συγχώνευσιν των έναπομεινάντων μετά την ρωμαϊκήν εισβολήν γετο-δακο-σκυθο-θρακών, αποδεκατισθέντων από τους σκληρούς κατακτητάς (βπως λέγει ό Eutropius... Dacia... diuturno bello viris erat exhausta), εις ους προσετέθησαν κατά σειράν Έλληνες άποικοι και Ρωμαίοι μετανάσται όχι πάντοτε άρίστης ποιότητος και εξαιρετικού ήθους.

Ό πληθυσμός της Δακίας ήλαττώθη και ακόμη περισσότερο μετά την υποχώρησιν των Ρωμαϊκών λεγεώνων, ή όποία έφερε και μερικήν εκουσίαν και άκουσίαν υποχώρησιν μέρους του γετο - δακικού πληθυσμού, όποτε διερωτάται κανείς ποίος θά ήτο κατά προσέγγισιν ό αριθμός των γηγενών των προσκεκολλημένων εις τό άτριοιον αυτών έδαφος.

Τό γεγονός ότι από την δακικήν γλώσσαν έλάχιστα ίχνη έναπέμεινον εις την σημερινήν Ρουμανικήν δύναται νά εικάσθι τις ότι μεγάλη δημογραφική «πτώχευσις» έπληξε την Δακίαν και νά εικάσθι ακόμη έν συνεχεία ότι έλάχιστον ήτο τό Δακικόν δυναμικόν τό όποιον συνεχωνεύθη μετά των επαλλήλων εισβολέων και μεταναστών. Άλλ' αυτό αποδεικνύει ότι δηλαδή μία μη εξελιγμένη γλώσσα ως ή των γετο-δακών ήτο επόμενον νά υπερσκελισθί από μίαν άλλην πολύ διαφοροποιημένην γλώσσαν ως ή των Ρωμαίων, ή όποία επί της εποχής της Αυτοκρατορικής Ρώμης είχεν δείξει ήδη εκφραστικώτεραν ικανότητα ως εκ της δομής της και ούτω τά φιλολογικά της επιτεύγματα νά παραμείνουν και σήμεραν ακόμη μνημεια πνευματικής ανωτερότητος. Ό γεριμανός αρχαιολόγος της προϊστορίας Schukcardt υποστηρίζει ότι εκείνο τό όποιον απόλυται ευχερέστερα είναι ή γλώσσα, ενώ ό πολιτισμός παραμίνει, δηλ. ή γλώσσα φθείρεται ένωρίτερον του πολιτισμού και προπαντός όταν μία γλώσσα αντιμετωπίζει μίαν άλλην και πολιτισμόν ανωτέρα ύψης ως ήτο ή Ρωμαϊκή πράγμα πού συνέβη εις την Δακίαν. Έν συνεχεία ό G. Bratianu υποστηρίζει, και δικαίως, ότι ή άπώλεια της γλώσσης δέν συνεπάγεται και την άπώλειαν του έθνικού χαρακτήρος ενός λαού (πράγμα πού συνέβη και με τον ελληνισμόν της Νοτίου Ρωσίας και της Μικράς Άσίας, όστις άν και έδανείσθη την Ρωσοταταρικήν ή και Τουρκικήν έμειναν όμως έθνολογικά ως Έλληνες). Δέν συνέβη τό ίδιον με την Ρωμαϊκήν κατοχήν της Ελλάδος, άνηλθς εις συμπεριφοράν έναντι του εξησθενημένου Έλληνικού Έθνους και επηρεασάσης έν τινι μέτρω την γλώσσαν πληθυσμόν τωνών αλλά χωρίς νά καταρθωθεί ή εξαφάνισις καθ' ολοκληρίαν της Έλληνικής γλώσσης και αντικατάστασίς της με την λατινικήν. Οί αντίπαλοι αντιμετωπίσθησαν άλλ' ένίκησεν ή κραταιότερα των γλωσσών, ή ελληνική παράδασις, ή ελληνική ιστορία.

Ἐκαὶ εἰς τὴν Δακίαν καὶ εἰς τὴν ἐλάσσονα Σκυθίαν (τὴν σημερινὴν Δροβου-
τσάν) ἡ Ρώμη ἀπὴλκυσε τοὺς ἀνεπιθυμήτους πολιτικούς ἀντιπάλους τῆς καὶ τοὺς
ἀποκλήρους τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ἦτο δηλαδὴ τόπος ἐξορίας ὡς τὸ ἄλλοτε
νησί τοῦ Διαδόλου ἢ ἡ σημερινὴ Σιδηρία, τόπος σφραγίσσεως τῶν ἀντιφρονούντων
καὶ τῶν λεγομένων ἀντικοινωνικῶν στοιχείων.

Ἡ ἱστορία πλουτισθεῖσα συνεχῶς μὲ νέας θέσεις καὶ ἀπόψεις καὶ νέας πηγὰς
πληροφοριῶν ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ τόπου καὶ τῶν συναφῶν τῆς ἀρχαιολογίας καὶ
ἄλλων ἐπιστημῶν — συγκριτικὴ ἐθνολογία, γλωσσολογία τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐ-
ρώπης — ἐγκατέλειψε τὴν πρώτην θεωρίαν τῆς ἐκ τῶν Δακῶν καὶ μόνον προέλευ-
σιν τῶν Ρουμάνων. Οὕτως ὥστε οἱ Δάκες ἐγένοντο γέτο-δάκες, γέτο-δάκο-σκύθαι,
γέτο-δάκο-σκύθαι-θράκες καὶ εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν γέτο-δακο-σκυθο-θράκο-ρωμαῖοι.
Ἡ ρωμαϊκὴ ὄμις συμμετοχὴ εἰς τὴν ἐθνολογικὴν δομὴν τῶν Ρουμάνων εἶναι μᾶλλον
συναίσθηματικὴ διότι οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν στοιχεῖον ἐπιπρόσθετον εἰς τὸν βασικὸν γέτο-
δακικὸν πυρῆνα. Εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐθνογένεσιν πρωτεύον καὶ μαζικὸν στοιχεῖον
ἦσαν οἱ γέτο-δάκες καὶ τὰ ἐπιπρόσθετα ἁλλεπάλληλα στοιχεῖα καὶ πολιτισμένα —
Ἕλληνες — καὶ θάραυροι ἦσαν οἱ Οὐννοι, οἱ Γότθοι καὶ τόσοι ἄλλοι καὶ ὀλιγώτερον
ἀκόμη οἱ Ρωμαῖοι οἱ ὅποιοι ἐπιτέλους ἐγκατέλειψαν τὴν Γέτο-Δακίαν. Ἡ «ρωμανι-
κότης» λοιπὸν τοῦ Ρωμανικοῦ Ἔθνους εἶναι ζήτημα, φρονῶ, μᾶλλον συναίσθηματος
παρὰ αἵματος καὶ τοῦτο εἶναι σημαντικώτερον διὰ τὴν κατάταξιν τῶν Ρουμάνων
μεταξὺ τῶν τῆς Ρώμης ἀρροπορημένων ἐπιγόνων. Τὸ συναίσθημα αὐτὸ θαρύνει περισσό-
τερον εἰς τὴν πλάστηγαν τῆς ρουμανικότητος παρὰ αἱ ἑκάτὸ ἢ αἱ χίλιοι σταγόνες
αἵματος ἀκραίφνου Ρωμαίου λεγεωναρίου ἢ μετανάστου, πατρικίου ἢ πληβείου.
Ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὴν ἐκ τῶν Θρακῶν καταγωγὴν τῶν Ρουμάνων — τὴν ὁποίαν
διεκδικοῦν παραλλήλως καὶ οἱ Βούλγαροι — μὲν φαίνεται ὅτι εἶναι κάτι τὸ βεβαι-
σμένον ἀλλὰ τοῦτο ἀντιπροσωπεύει μίαν ἄλλην προσπάθειαν καθιερώσεως εὐγενοῦς
καταγωγῆς (ἂν καὶ οἱ Θράκες καθὼς καὶ οἱ Δάκες ἐλάχιστα πολιτιστικά στοιχεῖα
ἄφηναν ὀπισθὲν των διὰ τὰ δικαιολογεῖται ἢ νέα θεωρία τῶν σημερινῶν Ρουμάνων
ἱστορικῶν.

Οἱ γέτο-δάκες ἦσαν φύλα τῆς αὐτῆς ρίζης, δηλαδὴ τῆς Θρακικῆς, ὅλοι ὁμιλοῦν-
τες τὴν ἰδίαν γλῶσσαν (κατὰ Στράβωνα) καὶ κατοικοῦντες εἰς τὰ μέρη ὅπου τοὺς
ἐπεσήμενε ἡ ἱστορία ἀπὸ τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν, μέρη τῶν ὁποίων τὰ ὅρια δὲν ἔ-
χουν ἀκριθεῖς προσδιορισμόν, ἀλλὰ κατὰ γενικὴν ἐκδοχὴν ἐπεκτείνοντο βορείως μέχρι
τῶν Ρουμανικῶν Δυτικῶν Ἀλπεων, καλύπτοντας καὶ ὀλόκληρον τὴν ὁρειεὶράν των
Καρπαθίων ὀρέων, πρὸς νότον πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι καὶ πέραν
τοῦ Prut ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰ Θρακικὰ φύλα τῶν γέτο-δακῶν ὁ Ἑλληνικὸς οἶστρος με-
τωνομάσθη ἀργότερον Dunaris (κατὰ V. Pârvan).

Περὶ τῶν γέτο-δακῶν ἀναφέρουν πρῶτοι, ὁ γεωγράφος Στράβων καὶ ὁ ἱστορικός
Ἡρόδοτος, περὶ Θρακῶν ὁ Θουκυδίδης καὶ περὶ Σκυθῶν ἐκ νέου ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ
Ἱπποκράτης. Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἡροδότου (484—420 π.Χ.), τοῦ Δίωνος τοῦ
Κασσίου (155—235 μ.Χ.), τοῦ Θουκυδίδου (365—495 π.Χ.), τοῦ Ἀριαννοῦ (2ος
αἰὼν), τοῦ Πτολεμαίου (2ος αἰὼν μ.Χ.), τοῦ Πλινίου τοῦ μεγάλου (62—114 μ.Χ.),
τοῦ Πορφυρογενῆ, δύναται νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἔρισμα διὰ μίαν σκιαγράφησιν μιᾶς
θεωρίας περὶ γενέσεως τοῦ πρώτου πυρῆνος τοῦ Ρωμανικοῦ Ἔθνους.

Ἡ φυλετικὴ ἀνατομία τοῦ σημερινοῦ τούτου Ἔθνους ἐπιβάλλεται ὡς εἰσαγωγὴ
ἐπὶ τῆς ἀ μ φ ο τ ἔ ρ ω θ ε ν Ἑ λ λ η ν ο ρ ο μ α ν ι κ ῆς με τ α γ γ ι σ ε ω ς
π ρ α γ μ α τ ε ῖ α ς μ ο υ. Δηλαδὴ ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ γνωρίσῃ ἐν περι-
λήψει τὸ πῶς ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ Ρωμανικὸν Ἔθνος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέδρα-
σεν ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς «συμβαλλόμενον» μὴ εὐκαταφρόνητον στοιχεῖον καὶ ὡς πολιτι-

σις ἐπηρεάσαντος ἤδη καὶ ἄλλους λαούς καὶ ἔθνη καὶ προτίστως τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Βυζαντίου ἐμφανισθέντας τόσους λαούς καὶ ὑποτυπώδεις ἄλλους πολιτισμούς.

Πολιτιστικὰ τὰ φύλα περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλοῦμεν εὐρίσκοντο εἰς ἐπίπεδο πολὺ χαμηλότερον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Οὕτως ὥστε αἱ θεωρίαι περὶ γετο-δακικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν χώρον τῆς γετο-δακίας θεωροῦνται τοὺς δάκας πρωτεργάτας τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀντικειμενικῶς ὑπερβολικαί.

Φυλετικὰ οἱ γετο-δακο-σκυθο-θράκες ἦσαν φύλα ἀρριανῆς προελεύσεως καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἱστορία τῶν γετο-δακῶν εἶναι ἡ μερική ἱστορία τῶν Θρακῶν κατὰ τὰς ἀπόψεις τῶν συγχρόνων Ρουμάνων ἱστορικών, κοντινῶν συγγενῶν τῶν Ἑλλήνων ἢ ἕνα ἀπὸ τὰ φύλα τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς οἰκογενείας τὸ ὁποῖον ὑστέρη εἰς πολιτισμὸν ἐν συγκρίσει μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν.

Οἱ γετο-δάκες ἦσαν φύλα ἡρωϊκά, εὐρωστα, ἀψηφόντα τὸν θάνατον μὲ ἤθη ἀγέρωχα ἀγαπῶντα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν, δι' ἃ καὶ δὲν κατέστησαν ὑποτελεῖς τῶν Ρωμαίων παρὰ μόνον κατόπιν σκληρῶν καὶ πολέμων διαρκείας.

Ἡ γλῶσσα τῶν ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὅπως ἀνέφερον ἀνωτέρω, δὲν παρέμειναν παρὰ ἐλάχιστα στοιχεία ἤτοι ἡ ἰδία διὰ τοὺς γέτας καὶ διὰ τοὺς δάκας, καθὼς καὶ ἡ θρησκεία τῶν ἢ ὅσα ἀναγνώριζεν ὡς ἀνωτέρα θεότητά των τὸν Σαβάξιν ἡγουν τὸν Διόνυσον καὶ ὡς προφήτην του τὸν θρυλικὸν Ζαμιόλκσιν, ἀστρολόγον, μάγον καὶ ἐπὶ πλεόν τὸν θεσπίζοντα ἕναν τρόπο ζωῆς αὐταρκείας καὶ λιτότητος κατὰ Πυθαγόρα. Ἡ πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἦτο βασική εἰς τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν γετο-δακο-σκυθο-θρακῶν. Διὰ τοῦτο τὸ ἀποθνήσκειν ἀμυνόμενος ἦτο γιὰ τοὺς γετο-δάκας ἀρχὴ ζωῆς. Ἡ αὐτοκτονία ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἐπεσφράγιζε τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν οἱ γετο-δάκες ἦσαν φύλα νομαδικὰ (ὁρίζεται ὁποῖον τὸν νομᾶδα βίον εἵλονται ("Λίνα Κομνηνοῦ" Blachi ac pastores Romanorum), κινούμενοι εἰς εὐρὺν γεωγραφικὸν χώρον, καὶ μόνον ἀργὰ κατῴρθωσαν νὰ ὁργανωθῶν εἰς κράτος ὑποτυπώδεις, τοῦ ὁποῖου ἡγούντο ἀρχαριοὶ βασιλεῖς ὡς ὁ Δρομυχέτης, ὁ Βυρεβίστας καὶ Βεκέδαλος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἱστορία ἐπιστήμειαν τὴν εἰσβολὴν τῶν Κελτῶν τῶν Σκορδίσκων, τῶν Πεδρίσκων καὶ Βριτολάγων.

Οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι εἰσβάλλουν ἐρχόμενοι ἀπὸ τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ Δουνάβειος εἰς τὰ μέρη τῆς Δακίας διὰ νὰ διαλύσων, τοὺς στρατιωτικὰ ὁργανωμένους ἤδη Δάκας ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι, καταλύσαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ θρυλικοῦ ἡγήτορος καὶ βασιλέως Decebal (τὸ καθεστῶς ὅπως θὰ ἐλέγαμεν σήμερα) καὶ ἐκτείναντες οὕτω τὰ ὅρια τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῶν Ἀνατολικῶν Καρπαθίων ὁρέων. Οἱ Δάκες ὑποκύπτουν ὀριστικὰ τὸ 106 μ.Χ. καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ κατοχὴ δὲν διήρκεσε παρὰ μόνον μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς εἰσβολῆς καὶ πρῶτων βαρβάρων, τῶν Γότθων, τῶν Οὐννων καὶ Γεπιδῶν τὸ 270 μ.Χ. Ἐνῶ ἡ Ρωμαϊκὴ κατοχὴ εἰς τὴν ἐρημωμένην, ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν κατακτητῶν, ἡπειρον, διήρκεσεν ἀπὸ τὸ 167 π.Χ. μέχρι τὸ 325 μ.Χ. Τὸ γεγονός τοῦτο τῆς μεγαλύτερας διαρκείας Ρωμαϊκῆς κατοχῆς ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νέου Λατινικοῦ ἰδιώματος παράλληλα μὲ τὴν Δωρικὴν καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς διαλέκτους, τοῦ ὁμιλουμένου καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ δλαχοφώνου ἢ λατινοφώνου Ἑλληνικοῦ καὶ ὅχι γετο-δακικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ τοῦ ὁποῖου οὐδεμίαν φυλετικὴν συγγένειαν ἢ προέλευσιν εἶχον ἢ ἔχουν (τοὺς λατινοφώνους τούτους ὁ Μουσολίνι τοὺς ἐθεώρει «ἰταλίζοντας», σπόρον διὰ μίαν δικαιολογημένην δῆθεν Ἰταλικὴν ἐπικράτειαν). Ἀλλὰ, ἄλλο τι ἐκλατινισμένοι γετο-δάκες καὶ ἄλλο τι οἱ ἐν μέρει ἐκλατινισθέντες ἡπειρώται, ἐλληνομακεδόνες καὶ Θεσσαλοί, ἡγουν "Ἕλληνες καθ' ἅπαντα. Λέγει ἐπίσης ὁ ἴδιος ὅ

G. Bratiano, Ρουμάνος ιστορικός και πολιτικός ανήρ ότι «νοτιότερον μέρη τινά της Μακεδονίας φαίνεται ότι ήσαν εκλατινισμένα και ωμίλουν εξ ἴσου τὴν λατινικὴν ὡς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν» (ἢ ὅποια δὲν ἐξηφανίσθη ὡς ἡ δακικὴ γλῶσσα) ἐξ οὗ συνεπάγεται ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ κατέλθουν ἀπὸ τὴν γετο-δακίαν φύλα τινὰ διὰ νὰ ἐποικίσουν τὴν ἡπειρον, τὴν μακεδονίαν καὶ ἄλλα ἐλληνικὰ μέρη.

Μετὰ τὸν πρῶτον γύρον τῶν εισβολῶν βαρβάρων, αἵτινες ἐσυνεχίσθησαν ἐπὶ αἰῶνας, οἱ Ρωμαῖοι ἐξηναγκάσθησαν εἰς ὑποχώρησιν, τῆς ὁποίας ἤγειτο ὁ αὐτοκράτωρ Aurelianus τὸ 217 μ.Χ. καὶ συνοδευόμενος εἰς τὴν ὑποχώρησίν του αὐτὴν ὑπὸ μερίδος γηγενῶν γετο-δακῶν εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως περιοχάς. Ἡ φυγὴ, ἢ ὑποχώρησις τῶν ρωμαίων νοτίως τοῦ Δουνάβεως πρὸς τὴν Μοισίαν καὶ Ἰλλυρίαν, ἐπέφερεν ἀναστάσις εἰς τὴν φυλετικὴν σύνθεσιν τῆς νοτιο-ανατολικῆς βαλκανικῆς καὶ ἡ διαμόρφωσις δύο διαλέκτων τῆς ἰδίας λατινιζούσης δλαχο-ρωμανικῆς — τὴν βορείως καὶ τὴν νοτίως τοῦ Δουνάβεως — δὲν ἀποδεικνύει ποσῶς φυλετικὴν ταυτότητα τῶν λεγομένων «μακεδορουμάνων» (διατὶ μακεδόνες;) καὶ «δακαρουμάνων» (τὸ δάκο εἶναι δικαιολογημένον) παρὰ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ λατινικὴ ἦτο ἡ ἐνιαία γλῶσσα εἰς τὸν ἱλλυρο-δαλματο-γετο-δακικὸν χώρον καθὼς καὶ μία τῶν γλωσσῶν τῆς βορείου Ἑλλάδος, τῆς ἐλληνικῆς μὴ παραμερισθείσης ὁλότελα. Εἴπαμεν ὅτι ὁ ἀγὼν ἦτο σκληρὸς διὰ τὴν ἐπικράτησιν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῆς λατινικῆς πλὴν ὅμως ὁ ἐλληνισμὸς ἐστήμανεν κάτω περισσότερον ἀπὸ τὸν σ ο υ ν ι σ μ ὸ ν , γ ο τ θ ι σ μ ὸ ν καὶ γ ε τ ο - δ α κ ι σ μ ὸ ν. Μέσον ρωμαϊκῆς κατοχῆς ἦτο καὶ ἱσοπέδωσις τῶν εἰς τὴν περιοχὴν συγκατοικούντων πληθυσμῶν στερουμένων ἰδίας ἀνεπτυγμένης γλώσσης καὶ γραφῆς, ὅπως τοῦτο συνέβαιναν μὲ τοὺς γετο-δάκας. Ὁ διάσημος ρουμάνος φιλόλογος Ovidiu Densusianu ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα διεισροφώθη συγχρόνως βορείως καὶ νοτίως τοῦ Δουνάβεως, εἰς ἐποχὴν τοῦ βολγαρικοῦ βασιλείου, ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχον ἤδη πυρῆνες δακῶν ἐξοικειωμένων μὲ τὴν κοινὴν λατινικὴν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐλληνικὸν χώρον, ἡ ρωμαϊκὴ κατοχὴ ἐφθείρε ποσοστὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὃν οἱ ρωμαῖοι ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν των, ἀλλὰ δὲν ἤδυνήθησαν νὰ τὴν ὑπερσκελίσουν παντελῶς λόγῳ τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἰδία διὰ τῆς γλώσσης ἦς αἱ ἱκανότερες ἀπέδωσαν κοινὸν καλὸν δι' ὁλόκληρον τὸν διανούμενον κόσμον.

Ἡ ρωμαϊκὴ κατοχὴ, ἦτο ἐκεῖνῃ ἢ ὅποια πρώτη ἡλλαξὲ τὴν ἀρχικὴν φυλετικὴν δομὴν τῶν ἀρχηγόνων γετο-δακῶν μὲ τὴν ἀφίξιν καὶ ἐγκατάστασιν τῶν ρωμαίων μεταναστῶν, ρωμαίων ὅμως κατὰ «γλῶσσαν» καὶ ὀλιγώτερον «κατὰ αἷμα» ἐρχομένων ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καὶ μὲ ἀμφιμιξίαν τούτων μετὰ τοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ, εἰς αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴν συνέβαλλον καὶ τὰ ὑπολείμματα τῶν περιφύρων λεγεώνων τοῦ Τραϊανοῦ, τοῦ θρυλικοῦ τούτου Καίσαρος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ρουμάνων. Διὰ δὲ τὴν συμμετοχὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν δομὴν τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους — πρὸ ὅρου — δὲν ἀμφιβάλλει καὶ αὐτὸς ὁ ρουμάνος ἱστορικός Ad. Xenopol (ὁ ἦχιστα φιλέλλην). «Ὅλοι οἱ ἄκοντες - ἐχόντες μετανάσται ἐξαφανίζονται εἰς τὴν μεγάλην μᾶζαν τῶν γηγενῶν, τῶν κηδεμονευομένων ὑπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἡγεσίαν τῆς Ρώμης, ἐξασκουμένης ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς (Legatus).

Ἀλλ' ἡ εισβολὴ τῶν ρωμαίων εἰς τὴν Γετο-Δακίαν δὲν ἦτο ἡ πρώτη κατὰ σειρὰν εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Εὐρώπην. Ὑπῆρξαν ἐνωρίτερον καὶ ἄλλαι εισβολαὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐμφάνισιν ἐνὸς λατινικοῦ ἰδιώματος εἰς πλείονας ἢ τῆς Γετο-Δακίας χώρας εἰς τὸν ἀπέραντον τοῦτον γεωγραφικὸν χώρον. Τῶν ρωμαϊκῶν λεγεόνων εἰς τὴν Γετο-Δακίαν προηγήθησαν ρωμαϊκαὶ εισβολαί, εἰς τὴν Ἰλλυρίαν

Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν (146 π.Χ.) καὶ περαιτέρω εἰς Μοισίαν (290 π.Χ.) καὶ Θράκην (45 μ.Χ.).

Ἡ διαδοχικὴ αὐτὴ προέλασις, διείσδυσις, κατοχὴ καὶ ἐμφάνισις νέων ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν μεταξὺ Ἀδριατικῆς καὶ Εὐξείνου Πόντου ἔχει μεγάλην ἀξίαν ὅταν πρόκειται νὰ δοθῇ μὴ ἱστορικὴ — καὶ ὄχι προπαγανδιστικὴ — ἐξηγήσις εἰς τὸ φαινόμενον τῆς γλωσσικῆς συγγενείας τῆς σημερινῆς ρουμανικῆς γλώσσης μὲ τὰ ἐξ Ἰσού λατινίζοντα ἰδιώματα πληθυσμῶν τινῶν εἰς Ἰλλυρίαν, Δαλματίαν, Σερβίαν, Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην. Οἱ πληθυσμοὶ αὗτοί οὐδεμίαν φυλετικὴν συγγένειαν ἔχουν μὲ τοὺς ἐκλατινισθέντας ἐν μέρει Γετο-Δάκκας ἂν καὶ ὁμιλοῦν νεολατινικά πλησιάζοντα — ἡχητικὰ μᾶλλον ἢ γραμματικὰ καὶ συντακτικὰ — ἰδιώματα, διότι πρόκειται περὶ ἐλλήνων, ἰλλυρο-αλβανῶν καὶ δαλματῶν δανεισθέντων κατ' ἀνάγκην τὴν κοινὴν λατινικὴν τῶν ρωμαίων κατακτητῶν, ἣ μὲ ἄλλα λόγια οἱ λατινόφωνοι τῆς βορείου Ἑλλάδος δὲν εἶναι γετο-δάκες κατελθόντες νοτίως τοῦ Δουνάβειος καὶ διασχίσαντες τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμιλίαν πρὸς ἄγρην εὐφοροτέρων γαιῶν καὶ πλουσιωτέρου ὑπεδάφους ἦτο τῆς Δακίας. Ἡ κοινὴ λατινικὴ ἐγένετο ἡ γλώσσα τῶν περισσοτέρων λαῶν τῶν κατοικησάντων καὶ κατοικούντων (μετὰ τινὰς παραλλαγὰς) μεταξὺ Ἀδριατικῆς καὶ Ἰονίου πελάγους ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ Εὐξείνου Πόντου ἀφ' ἑτέρου. Ἀργότερον ἐπὶ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα καὶ παιδεία, ἐξετόπισε τὴν λατινικὴν εἰς ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν εἰς ἑλὰ τὰ ἐπίπεδα ταύτης.

Οἱ λατινόφωνοι τῆς βορείου Ἑλλάδος ἐδανείσθησαν τὸ γλωσσικὸν ἰδιῶμα ἀπὸ τὰς λεγεῶνας τοῦ Leucus Aemilius Paulus (167 π.χ.) αἵτινες τῇ διαταγῇ τῆς Συγκλήτου τῆς Ρώμης ἐξήκνησαν ἐξοντωτικὸν καὶ ἄνευ οἴκτου πόλεμον ἐναντίον τῶν βορείων Ἑλλήνων. Τούτων τῶν τελευταίων ρωμαίων ἡκολούθησαν αἱ ἐπτά λεγεῶνες τοῦ Καίσαρος ἐξορμήσαντος ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του Πομπηίου εἰς Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν. Ἡ ρωμαιοκρατία τῆς Ἡπείρου διήρκεσε πολλὸν περισσότερον ἢ ἐκείνης τῆς Γετο-Δακίας καὶ ἦτο ἐπόμενον νὰ παραμείνουν λατινικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν γλώσσαν τῶν ἡπειρωτῶν, μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν καὶ ἐνῶ οἱ μερικῶς ἐκλατινισμένοι Δωριεῖς καὶ Θεσσαλοὶ, Θράκες καὶ Μακεδόνες διετήρησαν ἀντίπαλον τὴν ἀρχέγονον γλώσσαν τους, οἱ γετοδάκες ὑπέστησαν ὁλοκληρωτικὴν ἐπίδρασιν ἀπωλέσαντες τὸ ἀρχικόν τους γετο-δαδικὸν ἰδιῶμα, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον δὲν ἐπέμειναν εἰ μὴ τινὲς λέξεις, πρᾶγμα πὺν ἀναγκάζει τὸν Ovidiu Densianu (Histoire de la Langue Roumaine Buc. 1929. paragr. 7 page 20) νὰ ἐκφράξῃ ἀμφιβολίας ἐὰν «εἶναι δυνατόν νὰ σχηματίσουν ἔστω καὶ μίαν ἰδέαν περὶ τοῦ τί ἦτο γλώσσα τῶν Δακῶν καὶ ὅτι δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε νὰ ἐξαγγέλωμεν φανταστικὰς θεωρίας καὶ νὰ ἀναζητῶμεν δακικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ρουμανικὴν». Ταῦτα εἰς ἀπάντησιν εἰς τοὺς μερικοὺς «ἐθνολόγους» εἰς Ρώμην καὶ Ontario Noi Tracii καὶ Cuvântul Romănesc) οἱ ὁποῖοι χαλκεύουν ψευδοθεωρίας περὶ τῆς «ρουμανικότητος» τῶν λατινιζόντων τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ διερωτῶμαι ui Prodest; Καὶ συμπληρωματικὰ ἀναφέρω*. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημερινὴν ρουμανικὴν γλώσσαν εἰς ταύτην προστετέθη κατὰ καιροὺς σημαντικὸς ἀριθμὸς λέξεων ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς ἀλλεπαλλήλους ἐξ ἀνατολῶν εἰσβολαῖς. Αὐτοὶ συνέβαλον, ὄχι μόνον μὲ τὴν γλώσσαν τους, εἰς τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν ἑνὸς πλουσιω-

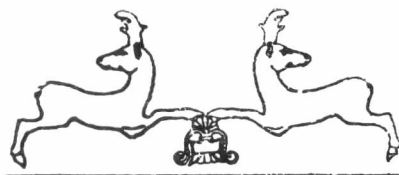
* Τὸ τί λέγει ὁ Ον. Densianu εἰς τὸ ἔργον του Histoire de la langue roumaine, σελ. 322: «ἡ τοπωνυμία τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλληνικὴ καὶ σλαβικὴ, πρᾶγμα πὺν φανερῶνει ὅτι οἱ «μακεδο-ρομῖανοι» ἦλθον ἐδῶ (δηλ. Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν) ἀργότερον. Ἐὰν θὰ εἶχον προηγηθεῖ τῶν ἐλλήνων εἰς αὐτὰς τὰς χώρας θὰ εἴχομεν εὖροι μερικὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς ρουμανικῆς τοπωνυμίας».

τέρου μέσου πνευματικής επικοινωνίας αλλά και εις τήν δομήν ενός νέου ἔθνους ἀπὸ τὸ ὑπολείμματα τῶν βαρβάρων, διαλελυμένων εἰς τήν βασικήν μάζαν τῶν γετοδακῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἦθη ἐδελτιώθησαν ἐν τῷ μεταξὺ μὲ τὰ πολιτιστικά μὴνύματα τοῦ ἐλληνο-ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὃν προσετέθη ἀργότερον τὸ μήνυμα τοῦ χριστιανισμοῦ, ὑπὸ τήν σκέπην τοῦ ὁποίου ἐξελίχθη ἐν συνεχείᾳ ὁ συμπεπυκνωμένος πολυεθνικός καὶ πολυφυλετικός πυρὴν τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους.

Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ ἐλληνο-ρωμαιο-βυζαντινὸς πολιτισμὸς νοτίως τῶν Καρπαθίων ὁρέων ἐθωράκισε τὸ νεογέννητον κράμα τοῦ Ρουμανικοῦ ἔθνους ἐναντι τῆς σλαβικής (ἢ καὶ Τουρκιμενικής) φυλετικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀφομοίωσης. Οἱ Ρουμᾶνοι ὁμιλοῦν μὲν ἓνα λατινογενὲς ἰδίωμα εἰς τὸ ὅτι οὐκ ἔστιν ὡς τὸ ἑλληνικὸν ἀλλὰ παρὰ τῆς παλαιᾶς Ρώμης καὶ πνευματικὰ τοιαῦτα τῆς Νέας Ρώμης ὅπως καὶ παρὰ τῶν τοῦ ἐλληνικοῦ ἐκχριστιανισθέντος πολιτισμοῦ.

Ἀλλὰ τί συνέβη μετὰ τήν ἀποχώρησιν τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων νοτίως τοῦ Δούναβη; Ποῖα γεγονότα ἐπισημαίνει ἡ ἱστορία εἰς τὸν παλαιὸν γετο-δακικὸν χῶρον ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ IX αἰῶνος μ.Χ. ὁπότε γίνεται μνεῖα διὰ πρώτην φοράν τῆς παρουσίας ἑνὸς λαοῦ ὁμιλοῦντος ἓνα λατινογενὲς ἰδίωμα περὶ τοῦ ὁποίου ἀναφέρει συμπτωματικὰ ἡ Ἄννα Κομνηνοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Ο. Dansusianu ἀναφέρει ὅτι ὁ πρῶτος βυζαντινὸς χρονογράφος ἀναφερόμενος εἰς τοὺς «βλάχους ὁδίτας» ἦτο ὁ Κεδρηνός. Ἡ ἀποχώρησις τῶν ρωμαίων ἐπερατώθη τὸ 270 μ.Χ. κατόπιν παραμονῆς καὶ κατοχῆς 155 ἐτῶν. Τὸ τελευταῖον ρωμαϊκὸν νόμισμα εὑρεθὲν εἰς Δακίαν φέρει ὡς ἔτος ἀποκοπῆς τοῦ 252. Ἡ ρωμαϊκὴ κατοχὴ εἰς τήν βορειο-δυτικὴν Ἑλλάδα διήρκεσεν πολὺν περισσότερον καὶ φρονῶ ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ σοβαρώτερον ἐπιχείρημα ὅτι οἱ πληθυσμοὶ αὐτῶν τῶν ἐλληνικῶν περιοχῶν εἶναι γηγενεῖς ἐκ λατινισθέντες καὶ ὅχι ἐλθόντες ἀπὸ τῆν Δακίαν, ἐλθόντες γιατί; διὰ τὰ ἀνταλλάξουν τὰ πλούσια ἐδάφη τῆς Γετο-Δακίας μὲ τὰ πετρώδη καὶ ἄγονα μέρη τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας;

(Συνεχίζεται)

ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΙΤΑΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΙΤΣΟΣ*

Θ'. Γενικός 'Επιθεωρητής

«Όταν ὁ Κίτσος διεκτραγουδοῦσε στὸ πῶδ πάνω γράμματα τοῦ τὴν οἰκτρὴ οἰκονομική του κατάστασιν ἦταν κιόλας Γενικός 'Επιθεωρητὴς τοῦ Στρατοῦ Δυτικῆς Ἑλλάδας, διορισμένος ἐπίσημα πρὶν δυόμισι μῆνες ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Καποδίστρια:

«Πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα
Στρατάρχην Κον Δημ. Ὑψηλάντην.

Τὸ Φροντιστήριον εἰδοποιεῖ τὸν Κύριον Στρατάρχην, ὅτι ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ἐτίμησε τὸν κ. Γ. Κίτзон διορίζοντάς τον Γενικὸν 'Επιθεωρητὴν τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν σας εὐρίσκεται. Σπεύδει λοιπὸν ν' ἀναγγεῖλθῇ καὶ ἐκ μέρους τοῦ Φροντιστηρίου πρὸς τὸν Κον Στρατάρχην, διὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς τοιοῦτος.

7 Μαΐου 1828»⁹¹.

Ὁ βαθυὸς τοῦ Γενικοῦ 'Επιθεωρητοῦ ἰσοδυναμοῦσε μὲ «τὸν βαθμὸν χιλιάρχου», βαθμὸ πούχε καὶ ὁ Κίτσος Τζαβέλας, ἀλλὰ γρήγορα διαφώνησε μὲ τὸν Ὑψηλάντη, πού δὲν ἔσπεργε νὰ σχηματίσῃ χιλιαρχία ξέχωρη ἀπὸ Ἡπειρώτες: «Ὁ Στρατάρχης δὲν ἤθελεν νὰ σχηματίσῃ χιλιαρχίαν Ἡπειρωτῶν. Ὁ στρατηγὸς Γεν. 'Επιθεωρητὴς Γεώργ. Κίτςος, δυσταρεστημένος κατὰ πάντα ἀπὸ τὸν Στρατάρχην διὰ τὴν ἀποποίησην (τῆς χιλιαρχίας τῶν Ἡπειρωτῶν) κινούσεν πάντα λίθον πρὸς ἐλάττω τοῦ Στρατάρχου»⁹².

Ἔτσι, μάλιστα ἀνακάλυψε μὲ «συμμορία» ὑπαλλήλων «πλέκουσα ἔνα σύνδεσμον ὑπὲρ τῆς στηριξέως τοῦ Στρατάρχου», τὴν ἀνέφερε στὴν Κυβέρνησιν πού τὴν θεώρησε «ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πειθαρχίας, νὰ ζητῇ νὰ στηριχθῇ ὁ Ὑψηλάντης διὰ τοιούτων ραδιουργιῶν»⁹³.

Ἀπὸ πεποίθησιν νομοταγῆς σὲ κάθε νόμιμη Κυβέρνησιν, οὔτε γι' ἀστεία δὲν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 7 καὶ τέλος.

91. Π ρ ω τ ο ψ ἄ λ τ η, Γ. Κίτσος, ὁπ.σ. 17. Βλ. καὶ Κ α σ ο μ ο ὅ λ η, Ἐνθ. Γ' 41 καὶ 66, ὅπου, 1, ὅπου βλέπομε πὼς εἶχε πραγματοποιηθεῖ γρηγορότερα ὁ ἀνεπίσημος προσφωινὸς διορισμὸς του.

92. Κ α σ ο μ ο ὅ λ η, Ἐνθ. Γ' 66. Οἱ Ἡπειρώτες σορολίστησαν σὲ διάφορες χιλιαρχίες, οἱ Σπιντομίλιος καὶ Γιώργης Βάγιας ἔγιναν πενταζοσίαχοι στὴ χιλιαρχία τοῦ Χατζηπέτρου, ὁ ἀνεμὸς τοῦ Γ. Κίτσου Γιάννης μετῆξε στὴ χιλιαρχία τοῦ Εὐμορόπουλου, Θιακοῦ, τίμιου καὶ ἄθιου ἀγωνιστῆ, πούχε ὅμως ἐλάχιστους Ἐμτανησιώτες. Βλ. Κασομ. Γ' 26 καὶ 65—67. Γιὰ τὸ Γιάννη Κίτσο, γιὸ τοῦ Δήμου, βλ. κεφ. «Μεταθανάτιω».

93. Κ α σ ο μ ο ὅ λ η, Ἐνθ. Γ' 70—71 καὶ 74.

94. Κ α σ ο μ ο ὅ λ η, Ἐνθ. Β' 329—330 τὴν ἀπάντησίν του, «Πὼς δυνάμεθα νὰ βάλομεν χεῖρ εἰς τὴν Αἰοίκησιν, ὅπου εἶναι ἀπὸ τὸ Ἔθνος διωρισμένη», πῶδωσε στὸν Καραϊσκάκη γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο σχέδιον. Στὴν πραγματικότητά ὁ Στρατάρχης τῆς Ρούμελης ἐκτιμῶσε πραγματικὰ τὸν κορυφαῖο Ἡπειρώτη καπετάνιο.

96. Κ α σ ο μ ο ὅ λ η, Ἐνθ. Γ' 62, ὅπου. Βλαχ. καὶ Γ, 84.

ήθελε ν' ακούσει γιὰ ἐκτροπή ἀπὸ τὴ νομιμότητα⁹⁴ ἢ γιὰ παρακρατικές κλίκες πὺν κάθε ἄλλο παρὰ ὑπηρετοῦν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἐνῶ συχνὰ ὁδηγοῦν σ' ὀδυνηρὲς καταστάσεις ἢ καὶ σ' ἐθνικὲς τραγωδίες. Ὅπως δὲ αὐτὴ τοῦ ἢ ἀντιφωρὰ μὲ τὸν Ἰ-ψηλάντη εἶχε σὺν συνέπειᾳ τὴ μετέθεσίν του στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Τσώρτς: «Ἐπιθεωρητὴ τοῦ πατριωτικωτάτου αὐτοῦ στρατοπέδου πού, μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἀρχιστρ. Τσώρτς, πολειμώντας μεγάλῳσε τὰ σύνορα τῆς Ρουμέλης, ἦσαν ὁ στρατηγὸς Γ. Κίτσοξ»⁹⁵.

Στὴν Ἀνατολικὴν Ρουμέλη εἶχε σταθεῖ ἑπτὰ μῆνες, ἐνῶ στὴ Δυτικὴ ἓνα χρό-νο περίπου, ὡς τὸ τέλος Αὐγούστου 1829, ὅπου σημείωσε τὸ ἐνεργητικὸ του καὶ μὴ ἐξαιρετικῆς σημασίας πολιτικοστρατιωτικὴ ἐπιτυχία, γιατί συνέβαλε ἀποφασιστικὰ νὰ πέσει τὴν 5 Μάρτη 1829 τὸ Κάστρο τῆς Βόνιτσας:

«Ἐπολιορκεῖτο ματαίως τὸ Φρουρίον τῆς Βονίτζης ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ στρατεύμα-τα. Ὁ ἀρχηγὸς δὲ τῆς φρουρᾶς Ἐμὴρ Κλέφτης, γνωστὸς μου, μοῦ ἐπρότεινε νὰ τοῦ δοθῶν 400 ρεγγίνες καὶ νὰ παραλάβῃ ὅλα τὰ ἐφόδια τοῦ φρουρίου μετ' εὐλόγου προφάσεως καὶ ν' ἀναχωρήσῃ αὐτὸς μόνος, καὶ ὅτι, ὅτε ἤρχετο ὁ διάδοχός του, ἀμέ-σως νὰ στῆσουν τὴν πολιορκίαν, δίχως νὰ τοῦ δώσουν καιρὸν νὰ ἐφοδιασθῇ, εἴθ' οὕτω νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ παραδοθῇ. Ἡ συμφωνία τοῦ Ἐμὴρ Κλέφτης ἐδλήθη εἰς πρά-ξι. Ἐδόθησαν οἱ 400 ρεγγίνες, ἀνεχώρησε μὲ τὰ ὅσα ὑπεσχέθη, ἐλθὼν ὁ διάδοχός του ἐπολιορκήθη εὐθὺς καὶ παρέδωκε μετ' ὀλίγον τὸ φρουρίον».

Ἡ συμβολὴ τοῦ Κίτσου στὸ πάρσιμο τοῦ Κάστρου τῆς Βόνιτσας εἶναι ἀνάλογη μὲ καίνη τὴν μετὰ δυὸ μῆνες τοῦ Βαρνακιώτη στὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μεσολογ-γίου⁹⁶.

ι'. Φαμελίτικα θάσανα

Εἶδαμε στὰ κεφ. δ' τὴν ὅλη φαμελιά του, ἀπὸ τ' ἀδέρφια του τὸ Δῆμο νὰ πέ-φτει στὴν Καλιακούδα, τὴν Βασιλικὴ καὶ τὸ Σῆμο νὰ ναι σκληρωμένα στὴν Πόλη. Ξεσκληρώθηκαν τελικὰ μόνις στὰ τέλη τοῦ 1829, μὰ γιὰ νὰ πάει ἀπὸ τὸ Ναύπλιο νὰ τὰ συναντήσῃ στὴ Σύρα, δὲν εἶχε οὔτε τὰ ναῦλα του, ὅποτε ἀπευθύνθηκε στὸ Βιάρο Καποδίστρια νὰ τοῦ δοθῶν λίγα ἀπὸ τὰ πολλὰ ὀφειλόμενα:

«Ἐκλαμπρότατε,

Θεοῦ θέλοντος τὰ ἀδελφία μου, διασωθέντα ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔ-φθασαν εἰς Σύραν καὶ ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω πρὸς ἀντάμωσίν των. Ἀλλ' ἐπειδὴ, μάρτυς μου ὁ Θεός, δὲν ἔχω οὔτε ὀβολόν, σὰς παρακαλῶ νὰ διατάξῃτε διὰ νὰ δοθῶσι πρὸς τὸν Γραμματέα μου 40 τάλλαρα εἰς χρέωσιν τῶν δοθησομένων μοι γροσίων, διὰ νὰ ἀφῆσω εἰς τοὺς ἀνθρώπους μου, νὰ πάρω καὶ μαζὶ μου. Δὲν ἐλπίζω νὰ μὲ ἀφῆσετε ὑστερημένον ἀπὸ αὐτό, καὶ μένω μὲ σέβας.

Τῇ 9 Δεκεμβρίου 1829
ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ δοῦλος σας
Γιῶργης Κίτσοξ»⁹⁷.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ προσωπικὴ του στὴν Ἀθλῶνα αἰχμαλώτη φαμελιά λευ-τερώθηκε προφανῶς δύσινσι καὶ πλέον χρόνια νωρίτερα, ἀφοῦ τὴν 6 Μάρτη 1827 ὁ Γ. Σταῦρος ἔδινε νέα στὸν Κουντουριώτη ὅτι ὁ Ν. Ζέρβας γινόταν γαμπρὸς τοῦ

96. Α. Μι τ ἄ κ η, Ἡ συμβολὴ τοῦ Βαρνακιώτη εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Μεσολογγίου, ΕΕΣΜ (1974-1975) σ. 167-197.

97. Κ. Σ. Κ ὠ ν σ τ α, ὁπ.π.σ. 341. Βλ. καὶ στὴ συνέχεια, πὺν ἡ Βασιλικὴ ἐγκαταστά-θηκε στὴν Κατοχὴ καὶ πέθανε στὸ Αἰτωλικὸ τὸ Δεκέμβριον 1834, ἐνῶ τ' ἀδέρφια τῆς Σῆμος καὶ Γιάννης φαίνεται νὰ πῆγαν στὴν Ἠπειρὸ γιὰ νὰ ζήσουν.

Κίτσου⁹⁸, αν και η άλλη του κόρη άφαιχκε πολύ άργότερα, λεύτερη, καθώς μιά γνωρίζει μ' άλλα η άκόλουθη έπιστολή του πόν Κυβερνήτη:

«Έξοχώτατε!

Προλαόντως είχαν άναφερθή πρός τόν κ. Ανδρέαν Μεταξάν, Μέλος τότε του επί του Φροντιστηρίου, "Ότε εύρισκόμενου ένός των κορασιών μου υπό κράτησιν των Άλβανών, ως αίχμαλώτου, διά του όποιου τήν άπελευθέρωσιν μ' έξήλτον λύτρον 500 δίστηλα, και ύστερούμενος παρεκάλουν νά καθυποβάλη ύπ' όψιν τής Σ. Κυβέρνησεως νά εύρεσται ή νά μου χορηγήσι αυτά έκπιπτόμενα άφ' όσα έχω νά λάβω εις μετρητά δανεισμένα άποδεδειγμένως εις χρησιμότητας περιστάσεις και άνάγκας, όστις μ' άπεκρίθη, ότι καθυπέβαλε τήν αίτησίν μου και ένεκρίθη εύμενώς άποδεχθείσα. Άλλ' έπειδή και θείω έλέει έλευθερώθη δι' άλλης όδου, και έπειδή ήδη έτοιμάζομαι νά ύπανδρεύσω τό άλλον εις τόν Ταγματάρχην Νικόλαον Ζέρβαν, πρό χρόνων όν άρραβωνιασμένον, άλλ' ύστερούμαι μάλιστα τά χρεώδη, διά τουτο λαμβάνων τήν τώλην και τήν τιμήν νά καταφύγω άμέσως εις τά συμπαθητικά σπλάχνα τής Υ.Ε. του φιλοστόργου πατρός μας, τήν όποιαν παρακαλώ θερμώς νά εύρεσται ή νά διατάξη νά με δοθούν όθεν έγκρίναι 500 περίπου δίστηλα, τά όποια άς διατάξη νά έκπεσθούν άφ' όποιους έγκρίνει λογαριασμούς μου.

Ευέλπισ ότι ή θερμή ταύτη αίτησίς μου θέλει εύρη χάριν ένόπιον τής φιλοστόργου Υ.Ε., ύποσημειούμαι μ' όλον τό βαθύτατον σεόας.

Έν Μεσολογγίω τή 11 Ιουλίου 1830

Τής Υ.Ε.

Ταπεινότατος δούλος και εύπειθής

Γεώργης Κίτζος⁹⁹.

Αμφιβάλλουμε αν όρθηκε καμιά ούσιαστική άνταπόκρισι, "Αν μάλιστα συσχετίσαμε τό φερόμενο ότι είχε δυό κόρες και τό ότι μετά τό θάνατό του (1841) ή χήρα σύζυγός του είχε δυό κορίτσια τής παντρειάς, ή φτωχή, και ξενοδούλευε κι έτρεχε μαζί με τόις άλλους ζητιάνους στά Υπουργεία, Πάσκα και Χριστούγεννα, νά περιμένη στόν πόρτα καμιά δοήθεια¹⁰⁰, έρχεται σάν έπόμενο πώς ό Ζέρβας δέ θά πήρε άπρσιχη τήν κόρη του Κίτσου.

Εξάλλου, άνίτως παραξενεύτηκε ό άναγνώστης, πού ό έξαίρετος ήρωας δέν είχε νά ναύλα για νά πάει νά δει στή Σύρα τ' αδέρφια του, άς ξέροι πώς έπαθε πιά ν' άνήκει στο στρατεύμα, γιατί τόν κατάτρεξε ό Αύγουστίνος Καποδίστριας. Για ποιό λόγος; Γιατί πρωταγωνίστηκε νά πάρουν οι "Έλληνες τό φρούριο τής Βόνιτσας! Διαβάστε και γι' αυτό και γι' άλλα αξιοπρόσεκτα τόν ίδιο ευθύς.

ια'. Άναφορά¹⁰¹ στούς άγώνες του

«Πρός τήν Σεβ. Διοικητικήν Έπιτροπήν τής Ελλάδος.

Έπειδή και ολέομαι παραμεινόμενος και εις ταύτην τήν περίστασιν, ότε καιν τό αυθαίρετον εξέλιπεν αναφέρομαι πρός τήν Σ. Κυβέρνησιν εξιστορών τήν διαγωγήν μου, ίνα έπιταχύνω τής δικαιοσύνης τ' άποτελέσματα.

Παρατρέχω έν συντομία τάς όσας ύπέφερον ζημιές ως τρία έκκατομμύρια γρόσια δοθέντα του Ρεσίτ πασά, ότε ήλθον μετά του αιδίμου Μάρκου Μπότσαρη εις Κόρινθον διά νά μιάς δοθούν οι αίχμαλώτοι πρός ανταλλαγήν των κατεχομένων αδελφών μου και πολλών άλλων Σουλτανών και του κινητού όίου, τόν όποιον διέσωσα

98. Άρχείο Κωνσταντινού, Η' 154.

99. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ. Φ. 243.

100. Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η, "Απ. 1, 208.

101. ΓΑΚ, Γραμμ. Στφ. Φ. 177.

ἐξελθὼν τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων ὡσαύτως καὶ τὴν ἄλλην ζημίαν, ὁποίαν μοῦ ἐπροξένησεν ὁ ἴδιος Ρεσίτ πασᾶς, αἰτία διότι διωρίσθη ἀρχηγὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Θεσπρωτίας, ὅτ' ἐπολιορκεῖτο τὸ Σούλιον καὶ ἐσώκωσε τὴν ἀδελφὴν καὶ τὸν ἀδελφόν μου καὶ 26 χιλιάδες πουργία γρόσια εἰς γενέτικα, μετὰ τῶν ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων τῆς οἰκίας μου, καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῦ Σουλτάνου· ἔτι δὲ καὶ τὴν ἄλλην σημαντικωτέραν ζημίαν, στερηθεὶς τὰ δύο τζεφλίκια Κουρτάκι καὶ Βοεθόδα, ἀπὸ τὰ ὅποια προσεπορίζετο ἡ οἰκογένειά μου ὀγδόντα χιλιάδες τάλληρα τὸν καθέκαστον χρόνον· καὶ ταῦτα, διότι πολεμήσας δις καὶ τρίς εἰς Σπλάντζαν, ἐφονεύθη ὁ Κεχαγιαμπης, ὁ πυρπολητὴς Βοστίτζης, Κορίνθου, Ἀργούς καὶ Τριπολιτζᾶς μετὰ πολλῶν ἄλλων σημαντικῶν.

Ἐκθέτω ὅμως λεπτομερέστερον τὰς μετὰ ταῦτα ἐκδουλεύσεις μου πρὸς τὴν Πατρίδα, ἵνα φανῇ τηλαυγέστερον, ὁποίαν ἔλαβον ἀνταμοιβήν. Ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν Σπλάντζαν ἐπολιορκήθη εἰς Μεσολόγγιον παρὰ τοῦ ἡμέρ πασᾶ. Καὶ εἶναι καλοὶ μάρτυρες οἱ κ.κ. Ζαΐμης, Μαυρομιχάλης, Λόντος καὶ Δεληγιάννης πόσας θόμβας ἔλαβον εἰς τὰς δύο ἐκκλησίας, ὅπου εὕρισκόμεν μαχόμενος· ὅσους στρατιώτας εἶχον τότε τοὺς ἐπλήρωσα ἐξ ἰδίων τοὺς περισσεύουσιν, διότι ὀλίγους τινὰς μισθοὺς ἔλαβον ἀπὸ τὸν τότε πρόεδρον κύριον Μαυροκορδάτον. Μετὰ ταῦτα διέβην εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἀστρους, καὶ πάλιν ὑπῆγον εἰς Μεσολόγγιον· καὶ ἐλθὼν ὁ Σκόδρα πασᾶς εἰς Καρπενήσιον, ἐπολέμησα καὶ ἐκεῖ καὶ ἐφονεύθη ὁ ἀδελφός μου Δημήτριος καὶ δύο ἐξ ἀδελφοί μου. Ὑστερον ἐπέστρεψα εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ αἰτήσω τοὺς μισθοὺς τοῦ σώματός μου καὶ ἔλαβον διαταγὴν διὰ 30 χιλιάδας γρόσια, δὲν ἔλαβον ὅμως ἄλλο τί, εἰμὴ πέντε χιλιάδες γρόσια παρὰ τοῦ Κου Μεταξᾶ εἰς Μεσολόγγιον.

Διατρίβοντός μου εἰς Ναύπλιον τότε, ὑπερασπίσθη τὸς βουλευτάς, τοὺς ὁποῖους ἔμελλε νὰ φονεύσουν οἱ κ.κ. Νικήτας καὶ Π. Κολοκοτρώνης*¹ καὶ τοὺς ἐλύτρωσα καὶ ὑπῆγον εἰς Κρανίδιον. Ἡ Διοίκησις τότε μ' ἐτίμησε μὲ διαταγὴν νὰ ὑπάγω εἰς Ἀκροκόρινθον νὰ ἐκβάλω τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ νὰ σταθῶ φρούραρχος, ὡς καὶ τὸ ἐκτέλεσα, διαμείνας ἔνδον 13 μῆνας χωρὶς νὰ δώσω τὸ παραμικρὸν θάρος εἰς ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐπειτα ἔλαβον διαταγὴν νὰ παραδώσω τὸ φρούριον εἰς τὸν Κον Θεοχαρόπουλον καὶ ν' ἀπέλθω εἰς Ρούμελην ἐναγνίον τοῦ Κιουταχλή, ὅστις ἤρχετο κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλ' οἱ στρατιῶτες, οἵτινες εἶχον νὰ λαμβάνουν τοὺς μισθοὺς των εἰς 27 χιλιάδες γρόσια δὲν ἤθελον νὰ ἐκθοῦν διὸ ἐχρειάσθη νὰ τοὺς πληρώσω ἐξ ἰδίων. Ἀληθῶς ἡ Διοίκησις μοῦ ἔστειλεν ἔπειτα εἰς Μεσολόγγιον τινὰ γρόσια, δὲν μ' ἀπεπλήρωσεν ὅμως, καὶ μένει νὰ λαμβάνω ἔτι ἑπτὰ χιλιάδες γρόσια, ὡς τ' ἀποδεικνύει.

Μεταθὰς εἰς Ρούμελην εὔρον τὸν κύριον Αἰμιᾶνα Ἐφορον τῶν ἀρμάτων μετὰ τοῦ Σκαλτζοδήμου καὶ μ' ἐκράτησαν εἰς τὸ Λιδωρικί, διότι ὁ Κεχαγιαμπης ἔμελλε νὰ διαβῇ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς Σάλωνα. Διέβη τῶνόντι, ἐπολέμησα καὶ ἐφύλαξα ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν ἀνεπηρέαστον. Μετὰ ὀλίγας ἡμέρας λαμβάνω καὶ διαταγὴν παρὰ τῆς Διοικήσεως νὰ σταθῶ εἰς Κλῆμα Λιδωρικίου. Ἐκεῖ ἦλθον ὁ Μουσταμπης καὶ Σουλεϊμάνμπης Κονίτζης, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπολέμησα καὶ ἐβίασα νὰ ὀπισθοδρομήσουν χωρὶς νὰ βλαθῇ ἡ ἐπαρχία. Ἐκεῖ ἡναγκάσθη ν' ἀγοράσω τροφὰς ἐξ ἰδίων διὰ τὸ σῶμα μου, καὶ ἔτι μένω νὰ λαμβάνω 4 χιλιάδες γρόσια ἐπακόσια.

*1. Ἀπ' αὐτὰ βγαίνει ὅτι ἡ μετὰ τρία χρόνια ἐπίμαχη συμπεριφορὰ του πρὸς Κολοκοτρώνη ὀφειλόταν καὶ σὲ παλιότερη ἔχθρα ἢ προκατάληψη γὰρ τοὺς Κολοκοτρωνάους. Ἄλλωστε ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης φαίνεται ν' ἀσχισε πρῶτος ἄδικα χρέια, γιὰτ' ἔπιασε καὶ κράτησε ἀνθρώπους τοῦ Κίτσου καὶ σινάμα τὸν διέταξε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Ναύπλιο (Βλ. Κ. Ὁ Ζ. Κ. Ι. Β. Ο. Ν., 8, 27). Πλὴν δέδιμα ὁ Κίτσος δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς Καπετάνιους ποὺ σήκωναν τέτοιες διαταγές.

Ἀφού τὸ Μεσολόγγιον ἐπολιορκήθη στενά, ἔλαβον διαταγὴν ἀπὸ τὴν Διοικήσεως Ἐπιτροπὴν προσωρινῶς τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος νὰ δράμω ἐκεῖ καὶ ὑπὸν μετὰ 300 πραγματικῶν στρατιωτῶν, καὶ διορίσθην μετ' αὐτῶν νὰ καταλάβω τὴν σημαντικωτέραν θέσιν τῆς Λουνέττας λεγομένην καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς ταύτην τὴν τάβιν δὲν ἔπαυε πώποτε ὁ πόλεμος, καὶ αὕτη διέφθειρε τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ στρατεύματος τοῦ Κιουταχί. Ἐνῶ οἱ πολιορκούντες ἄλλοι ὀπληρχηγοὶ ἐδίδον τῶν στρατιωτῶν τῶν αιτηρέσιον ἀνὰ 15 παράδας τὴν ἡμέραν, ἐγὼ ἐδίδον τῶν ἰδικῶν μου ἀνὰ 20, διότι ἄλλως δὲν τοὺς ἐξήρχει καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι τοὺς ἐπλήθρυσαν ὥς τὰς 13 Αὐγούστου, ἐγὼ τοὺς ἐπλήθρυσα ἕως τέλη Σεπτεμβρίου. Ἡ ποσότης αὕτη ἀναβαίνει ὥς 40 χιλιάδες γρόσια.

Ὅχι μόνον ἔδωκα αὐτὰ ἐξ ἰδίων, ἀλλὰ πάντῃ σύμφωνος μετ' αὐτὴν Ἐπιτροπὴν Μεσολογγίου ἐμπόδισα καὶ τὸ ὅποιον ἐμελέτων νὰ κάμουν συμβιβασμὸν οἱ ἄλλοι ὀπληρχηγοὶ μετὰ τοῦ Κιουταχί διὰ νὰ λάβουν τοὺς μισθοὺς των καὶ ἄλλα δῶρα καὶ νὰ ἐκβάλουν ἀπὸ τὸ φρούριον, ὥς τὰ ὑπ' ἀριθ. 1194 καὶ 2153 τῆς 14 Ἰουλίου καὶ 4 Ὀκτωβρίου 1825 ἔγγραφα τῆς ἰδίας Ἐπιτροπῆς διαλαμοῦναι καὶ κατέβαλον ὅχι ὀλίγων ἀλλὰ ποσότητα ἐξ ἰδίων μου καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις μου διὰ νὰ τοὺς ἀναγκασίσω τὴν ἀπόφασίν των καὶ νὰ μείνουν, ὥς καὶ ἐμείναν ἔνδον τοῦ φρουρίου. Εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν περίστασιν ὅτι εἶχον ἔδωκα, διακοσίαις λίρας στερλίναις, δηλαδὴ 3000 γρόσια εἰς τὸν Στρατηγὸν Ἰωάννην Σούκην, εἰς τὸν Στρατηγὸν Λάμπριον Βέικον 2000, εἰς τὸν Στρατηγὸν Γεώργιον Πασχάλην 1000, εἰς τὸν Ἀντιστράτηγον Κίτζον Πάσχον 1000 καὶ 3000 εἰς τὴν ἰδίαν Ἐπιτροπὴν τοῦ Μεσολογγίου διὰ νὰ τὰ δώσῃ εἰς δύο ἄλλους ἀσπρότριχας ὀπληρχηγοὺς (τοὺς ὁποίους σιωπῶ ὥς ῥῶντας).

Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, ἐλθόντες εἰς Ναύπλιον ἐξήχουν οἱ στρατιῶται τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τὴν Διοίκησιν καὶ ἔγινε τότε συνεισφορά καὶ ἔδωκα ἐκ μέρους μου ἕνα σπαθίον ἀργυροχρυσόκαπνισμένον, ταμπάκι Καρὰ-Κορσανί ὥς τριῶν χιλιάδων γροσίων καὶ ἕνα ζευγάρι παλάσκες τῆς αὐτῆς ποιότητος ὥς 9000 γρόσια, καὶ ὥς σήμερον δὲν ἔλαβον ὁσολόν.

Ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Κυβερνήτου, διορίσθη Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκπληρώσας τὰ χρέη μου 7 μῆνας, διορίσθην καὶ εἰς τὰ στρατεύματα τῆς Δυτικῆς ὅπου ὑπερέτιστα ἐν ἄλλῳ ἔτος, καὶ πρὸς τὰ τέλη Αὐγούστου 1829 μετ' ἐπιτυχίᾳ ὁ Κ. Παπασταθόπουλος.

Ὅτε διορίσθην Γεν. Ἐπιθεωρητὴς, ὁ Κυβερνήτης μ' ἔδωκε τὸν βαθμὸν τοῦ Χιλιάρχου καὶ διέταξε νὰ ἔχω ἐπιτελεῖς πλησίον μου δύο Πεντακοσιάρχους, ἕναν Γραμματέα καὶ ἑπτὰ στρατιώτας, ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους τοῦ σώματος μου καὶ συγγενεῖς μου.

Πρὸς τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἤρχισε καὶ ὁ διοργανισμὸς τῆς Ναυπάκτου, εἰς τὸν ὅποιον πάντες οἱ στρατιωτικοί, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἔλαβον βαθμὸν καὶ μορφήν. Ἐγὼ καὶ οἱ ἐπιτελεῖς μου λησιμονήθημεν παντάπασιν, διότι ὁ Πληρεξούσιος ἦταν θανάσιμος ἐχθρὸς μου, ὅχι ἐξ ἄλλης αἰτίας, παρὰ ἐπειδὴ ἐσταθῆν πρωταγωνιστὴς εἰς τὴν πτώσιν τοῦ Φρουρίου Βονίτζης, καὶ ἐκ μιᾶς τούτων κινουμένης αἰτίας ἀποκατέστην ἐγκληματίας ἐνώπιον τῆς Αὐτοῦ Ἐξουχότητος καὶ ἰδοὺ πῶς συνέβη.

Ἐπολιορκεῖτο ματαίως τὸ Φρούριον τῆς Βονίτζης ἀπὸ τὰ ἔθνικα στρατεύματα. Ὁ ἀρχηγὸς δὲ τῆς φρουρᾶς Ἐμὶρ Κλέφτης, γνωστὸς μου, μοῦ ἐπρότεινε νὰ τοῦ δοθῶν 400 ρεγγίνες καὶ νὰ παραλάβῃ ὅλα τὰ ἐφόδια τοῦ Φρουρίου μετ' εὐλόγου προφάσεως καὶ ν' ἀναχωρήσῃ αὐτὸς μόνος, καὶ ὅτι, ὅτε (θα) ἤρχετο ὁ διάδοχός του, ἀμέσως νὰ στήσουν τὴν πολιορκίαν, δίχως νὰ τοῦ δώσουν καιρὸν νὰ ἐφοδιασθῇ, εἴθ' οὕτω νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ παραδοθῇ. Ἡ συμφωνία τοῦ Ἐμὶρ Κλέφτη ἐδλήθη εἰς πρᾶξιν. Ἐδόθησαν αἱ 400 ρεγγίνες, ἀναχώρησε μετ' αὐτὰ ὅσα ὑπεσχήθη, ἐλθὼν ὁ διάδοχός του ἐπολιορκήθη εὐθὺς καὶ παρέδωκε μετ' ὀλίγον τὸ φρούριον.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὁ Σαλλὴ Τζάμης, φρουράρχος τοῦ φρουρίου Πούντας, μὴ ἐπρότεινε νὰ τοῦδῳσι 37 χιλιάδες γρόσια, ὅσα ἔκανον οἱ μισθοὶ του, νὰ παραδώκῃ τὸ φρούριον ἐκεῖνο καὶ νὰ ἐλθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Τοῦτο εἰδοποιήσας τοῦ Ἀρχιστρατήγου μ' ἐστειλεν εἰς Ναύπακτον ἀμέσως νὰ τὸ ἀναφέρω τοῦ Πληρεξουσίου καὶ νὰ λάβω τὰ αἰτούμενα γρόσια, ἀλλ' ἀντὶ νὰ μὲ δεχθῇ εὐμενῶς μ' ἐπίπληξε μάλιστα ὀνομάζων με Ἀγγλολάτρη καὶ ὅτι κακῶς ἔπραξα νὰ συνεργήσω νὰ δοθῇ τὸ φρούριον Βονίτζης εἰς τὸν Τζούτζ' καὶ διὰ τὸ τῆς Πούντας νὰ μὴν ἔχω τόσῃν βίαν, ἐπειδὴ, ἔλεγεν, καὶ ἂν μᾶς τὸ δώσουν, θὰ μᾶς τὸ ἐπάρουν οἱ Ἀγγλοί*². Καταπλάγεις εἰς τοιαύτην ἀπόκρισιν, ἐνῶ ἀπεκδεχόμεν ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, τοῦ ἀπεκρίθην ὅσα ἐφεύρον λόγια εἰς τὴν στιγμὴν καὶ ἀνεχώρησα δυσαρεστημένος, καὶ ἔκτοτε, καὶ διὰ τοιαύτην αἰτίαν, μ' ἀφῆρσεν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν μου, μὲν μ' ἐνθυμήθη εἰς τὸν διοργανισμὸν τῆς Ναυπιάκτου καὶ μὲ κατέτρεξεν ἕως τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Κυβερνήτου, παρατήσας με παντάπασιν μετὰ τῶν ἐπιτελῶν μου, ἐνῶ ἐδράβευε τόσους καὶ τόσους ἄλλους, οἵτινες σχεδὸν δὲν ἦσαν Ἑλληνας*³.

Ἀφ' οὗ τοιουτοτρόπως ὑπηρετήσα μετὰ ζήλου καὶ σταθερότητος τὴν Πατρίδα καὶ ὑπέφερον τόσας σημαντικὰς θυσίας, ἔνεκεν τίνος νὰ μὴν ἡμιπορῶ νὰ δικαιωθῶ δι' ὅσα ἐξ ἰδίων μου κατέβαλον εἰς δεινὰς περιστάσεις, καὶ ὑπέφερον ἐξ αἰτίας τῆς αὐθαιρεσίας τόσων μηνῶν ἑλλείψιν μισθῶν μετὰ τῶν ἐπιτελῶν μου; Ἐπαίξον ἄραγε καρδοίς*⁴ ὅτ' ἐθυσιαζόμεν ὑπὲρ Πατρίδος καὶ εἰς ἀντιμισθίαν ἔπρεπε νὰ στεροῦμαι μετὰ τῆς οἰκογενείας μου καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων;

Γνωρίζω ὅτι ἡ Σ. Κυβέρνησις, διὰ τὴν ἀνέχειν τοῦ Ταμείου, δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἐξοικονόμησιν. Ἀλλὰ κἂν ἤ διατάξῃ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ παρουσιασθέντος λογαριασμοῦ μου πρὸ πολλοῦ καὶ ἤ μὲ δώσῃ ἀποδεικτικόν, ἵνα τὸ λάβω ἐν καιρῷ εὐθέως διὰ τὸ δροῖον καὶ παρακαλῶ θερμῶς, ἐπειδὴ καὶ διάζομαι ἀπὸ οἰκιακὰς μου ὑποθέσεις ν' ἀναχωρήσω διὰ τὴν Βόνιτζαν.

*2. Πούντα λεγόταν τότε τὸ Ἀκτιο. Ἑκκλησιάζα τὰ κατωμαρτυρούμενα τοῦ Κίτσου μὴ καὶ πέρα γὰ πέρα ἀληθινά. Αὐτὰ καὶ ἄλλα δείχνουν πῶς, ὅσο μικροὶ στάθηκαν μπρὸς τὸν Καραϊσκάκη οἱ Κόχραν - Τσώρτς (ὁ πρῶτος καὶ ἀκαταλόγηστος), τόσο μικρὸς δείχτηκε ὁ Αὐγουστίνος σ' ἐκτίμησιν πολιτικοστρατιωτικῶν καταστάσεων μπρὸς τὸν Τσώρτς. Γιατὶ θέβαια, ἂν παραδινόταν ἡ Πούντα τότε, καὶ μάλιστα μὲ προσχώρησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς στοῦς Ἑλληνας, πιθανότατα θ' ἀκολοῦθοῦσε καὶ ἡ παραδόσις τῶν διὰ Πρεβεζάνικων φρουρίων καὶ πάντως οἴκουρα θὰ βελτιώνονταν πρὸς βορρὰ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα (βλ. Σ τ. Π α π α δ ὁ π ο υ λ ο ν, Ἡ Ἐπανάστασις στὴ Δυτ. Στ. Ἑλλάδα, Θεσ. 1962, σ. 112, 142 καὶ 176). Ἀτυχῶς καὶ ὁ Κυβερνήτης παρασύρθηκε σ' ἀρκετὰς ἀστοχὰς πράξεις ἀπὸ τ' ἀνάξια ἀδέρφια του. Βλ. λ.χ. Β λ α χ ο γ ι ἰ ἄ ν ν η, Ἀπαντα, 2, 334: «Ὁ ἀκράτητος ξήλος του (Τσώρτς) γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας ἐβούλετο ἀντίστασις διπλωματικὴ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μερῇ ἄπειρα ἐμπόδια ἀπὸ τὸν Πληρεξούσιον Τοποτηρητῇ».

*3. Ὑπαινίσσεται μ' ἄλλους τὸ Γιώτη Βαρνακιώτη, τὸν Τσώγια, τὸν Ἰσο, τὸ Βαγγ. Κοντογιάννη, ποὺ ὁ Αὐγουστίνος, ποὺ τοῦ κολάσειαν τὴν ἀναξιοσύνην, τοὺς τίμησε μὲ χιλιαρχίαις, ἐνῶ κακώθη καὶ ἀνόητα κατάρχησε τὸν πάντα ἀπροσέκλιντο καὶ μὲ τόσας προσφορὰς καὶ θυσίας Γιώργη Κίτσο, ἐνῶ τὸν περίφημο Δημοτσέλιο, ποὺ κράτησε στὸ Λεσίνι καὶ στὴν Ἐσπέρια Στερεὰ εὐρύτερα ἄσβεστη τὴ λαμπάδα τῆς Λευτεριᾶς, τὸν ὑποδίδασκε ζινικά ἀνέντιμα ἀπὸ χιλίαρχο σὲ πεντακισάρχο, γιὰ τὸ λόγο ὅτι καὶ ὑπὸ τὸν Τσώρτς ξεχώρισε ἀπὸ τοὺς τοὺς ἄλλους χιλιαρχούς!...

*4. Ἡ παροιμιώδης φράσις, «παίζω καρδοίς» = παίζω καρδιὰ ἢ μὲ τὰ καρδιὰ, δὲν εἶναι γνωστὴ στὸν ὑποκεινόμενον ἀπ' ἄλλοῦ.

Ευέλπεις εἰς τὸ φιλοδίκαιον τῆς Σ. Κυβερνήσεως, ὑποσημειοῦμαι μὲ ὄλον τὸ
τέθος.

Ἐν Προνόζ τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1832

Ὁ εὐπειθὴς Στρατηγὸς
Γεώργης Κίτσης».

ιβ'. Ὁθωνικὴ ἐποχὴ καὶ τελευτὴ

Ἀπὸ τὰ λίγα στοιχεῖα, πῶς μοι ὑπόψη ἀναφορικὰ μὲ τὴν Ὁθωνικὴ ἐποχὴ, φαί-
νεται νὰ συγκαταλέχθῃκε μᾶλλον σὲ κείνους τοὺς παραπεταμένους ἀγωνιστές, πού ἡ
Ἀντιδολογία τοὺς πέταξε ἕνα ξεροκόμματο «νὰ τὸ τραβοῦνε ὅσο νὰ τελειώσουνε»¹⁰²,
ὅπως εἶπε στὸ Μακρυγιάννη ὁ Ἄντερκ. Χρησιμοποιημένων σ' ἐνεργὸ ὑπηρεσίᾳ πρω-
τοδόλογοι τὸ Γεώργη Κίτσο στὸ Ἀγρίνιο τὴν 21 Ἰούλι 1836, ὡς διοικητὴ τῆς 4ης
Τετραρχίας, νὰ ὑποβάλλει στὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν ἀναφορὰ¹⁰³ π' ἀφοροῦσε τὴ
δυνατότητα σύλληψης τοῦ ἐξεγερμένου τὸ ἴδιο ἔτος ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Σοβολάκου Γ.
Πεσλῆ. Ἡ ὁπωσδήποτε σημαντικὴ αὐτὴ στρατιωτικὴ θέσι προοριζόταν ἀρχικὰ γιὰ
τὸ γαιμπρὸ του (:) Νικόλα Ζέρβα¹⁰⁴, πρωτοεπαναστάτῃ μὲ τὸ Δημοτσέλιο στὴν κοι-
νωνικοπολιτικὴ Ἐπανάστασι τῆς Αἰτωλοακαρνανίας τὸ 1836.

Γιὰ τὸ ποιὰ στάσι τήρησε στὴν ἐπανάστασι καί νῃ ὁ Κίτσης, ιδέα ἀμυδρὴ δίνει
ὁ Πάνος Ράγκος, πού τὴ 19 Μάη 1857 ἀνάφερνε μ' ἄλλα διάφορα ἀπὸ τὸ Γύθειο
στὸν Ὁθωνα καὶ τοῦτα τὰ σχετικὰ:

«Ἀνθρώποι τινες μὲ κακὰς ἔξεις συνηθισμένοι καὶ ἐπιθυμοῦντες πάντοτε
τὴν ἀνωμαλίαν, μηδέποτε τὴν τάξιν σεβασθέντες, συνεννοηθέντες οὗτοι ἔνθεν καὶ
ἐνθεν ἐμελέτησαν καινὰ κατὰ τῆς παγιοθείσης τάξεως ὑπὸ τὴν κρηπίδα τοῦ θρόνου
καὶ οὕτω προθέμενοι τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, διήγειραν πάλιν τὴν ἐπανά-
στασιν τῆς Ἀκαρνανίας κατὰ τὸ 1836, ὅτε κατὰ περίστασιν εὐρέθην καὶ γὰρ εἰς τὴν
κοιμώπολιν Κατοχή, ὅπου ἦτον καὶ ὁ Συνταγματάρχης καὶ Τετράρχης τότε Γεώργιος
Κίτσης ἐν τῇ ἐκεῖσε διαμονῇ του, καὶ ὅπου ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐφθασαν οἱ διακηρύ-
ξεις τῶν τότε ἀρχηγῶν τῶν ἀνταρτῶν, δι' ὧν ἐπροσκαλοῦσαν τοὺς κατοίκους ἀπάντων
τῶν χωρίων νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ χωρίον Μαχαλᾶ ὅλοι ὀπλισμένοι καὶ νὰ τε-
θῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς καὶ ὁδηγίας τῶν ἀνταρτῶν. Τότε οἱ κάτοικοι ὅλοι τοῦ τριῆ-
ματος ἐκεῖνου συναθροισθέντες ἀπαξάπαντες εἰς τὸ χωρίον Κατοχή διὰ νὰ συσχεφθῶσι
περὶ τοῦ πρακτέου, νὰ συμβουλευθῶσι δὲ καὶ τὸν ἀνωτέρω Γεώργιον Κίτσην, εὐρε-
θεὶς δὲ καὶ ἐγὼ ἐκεῖ κατὰ περίστασιν, ἔξαφνα εἶδον ἐμαυτὸν περικυκλωμένον ἀπὸ ἕν
πλῆθος ἀνθρώπων διαφόρων τάξεων, οἵτινες ὁμοθυμαδὸν ἀπετάνθησαν πρὸς ἐμὲ εἰ-
πόντες: «Ἥλθομεν ἐδῶ νὰ μᾶς συμβουλευῇς τί νὰ κάμωμεν εἰς αὐτὴν τὴν περί-
στασιν (δείξαντές μου καὶ τὰς διακηρύξεις τῶν Ἀνταρτῶν), ἐπειδὴ (μου εἶπον) σὺ
εἶδες πολλὰ πράγματα κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρα-
τίας καὶ εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ εἶσαι πολὺπλευρος, νὰ μᾶς συμβουλευῇς τί νὰ
κάμωμεν τώρα καὶ πῶς νὰ φερθῶμεν, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι ὄλον τὸ Ἔθνος σύμφωνον
εἰς τοῦτο τὸ κίνημα».

Ἐγὼ τότε εὐρέθην στενοχωρημένος, ἰδὼν ὅτι μὲ ἐξέθετον τοιοῦτοτρόπως παν-
δῆμως ζητοῦντες τὴν γνώμην μου, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον εἰς τὸ χωρίον Γουριὰ
ἦτον ἔως 800 ἀντάρται συγκεντρωμένοι καὶ εἰς τὸ χωρίον Γουριὰ ὁ Ζέρβας μὲ 500
καὶ ὁ γαιμπρὸς τοῦ Γεώργη Κίτσης. Ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα ἐγὼ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν
πρὸς τὸν θρόνον ἀφοσίωσίν μου καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθὴν κρίσιν ὁδηγούμενος, ἐτόλμησα

102. Μ α κ ρ υ γ ι ἄ ν ν η, Ἄλκοιν, ἌΘ. 1957, σ. 311.

103. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἀρχ. Ἀσφ. Φ. 171.

104. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἀρχ. Στρατ. Φ. 421, 23 Γενάρη/4 Φλεβάρι 1836.

νά τοὺς εἰπῶ οὕτως: «Φίλοι μου καὶ ἀδελφοί, ἐπειδὴ μὲ ἐρωτᾶτε καὶ θέλετε νὰ σᾶς συμβουλευσω πῶς νὰ φερθῇτε εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ἰδοὺ τί σᾶς λέγω νὰ προσέξετε καλὰ, νὰ μὴν πάρετε μέρος μὲ τοὺς ἀντάρτας εἰς αὐτὸ τὸ κίνημα, ὅτι θὰ χαθῇτε κατὰ κράτος, καὶ τοῦτο σᾶς λέγω, ὅχι διότι ἔχω καμμίαν ὑποχρέωσιν ἀπὸ τὴν βασιλείαν, διότι μὲ βλέπετε ὅπου εἶμαι ἀπλούς πολίτης ὡς καὶ ἐσεῖς, ἐνῶ μὲ εἶδατε ἄλλοτε ὅλοι σᾶς ὅποιαν σημασίαν εἶχον καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς τουρκοκρατίας, μὲ ὅλα ταῦτα θέλων νὰ σᾶς προφυλάξω ἀπὸ τὰς συνεπειὰς ἐνὸς τοιούτου ἐγκληματικοῦ κινήματος, προτρέπω καὶ σᾶς συμβουλεύω ν' ἀπέχγητε ἀπὸ αὐτά, διότι σᾶς πονῶ ὡς συμπατριώτης σας καὶ ὡς συναγωνιστὴς σας καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μὴν πάθετε καὶ πιστεύω ὅτι πείθεσθε πῶς δὲν σᾶς ὀμιλῶ πρὸς χάριν τῆς ἐξουσίας, διότι ὅτε αὐτὴν δὲν ἔχω καμμίαν ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον σᾶς ὀμιλῶ οὕτω πῶς διὰ τὸ καλὸν τὸ ἐδικόν σας.

Τότε ὁ Γεώργιος Κίτςιος, ἰδὼν αὐτὸ τὸ κήρυγμά του καὶ μὴ ὦν σύμφωνος μὲ τὸ πνεῦμα του, μὲ ἐπέσυρεν κατὰ μέρος καὶ μοῦ εἶπεν ἐμπιστευτικῶς: «Ἀδελφέ, διατὶ ὀμιλεῖς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἄλλους; Τί καλὸν εἶδες ἀπὸ αὐτὴν τὴν βασιλείαν; δὲν ἐνθυμῆσαι τί ἦσαν πρὸ αὐτῆς; καὶ τί εἶσαι τώρα; ἐγὼ λέγω (μοῦ εἶπεν) νὰ ἐνωθῶμεν ὅλοι καὶ νὰ πηγαίνωμεν νὰ διώξωμεν καὶ τὴν Ἀντιδασιλεία καὶ τὸν Βασιλέα, διότι ἄλλως θὰ χαθῶμεν ὅλοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, μὲ ὅλα ταῦτα ἐπιθυμῶ νὰ ἀκούσω τὴν γνώμην σου ἰδιαιτέρως».

Ἐγὼ τοῦ εἶπον: «Ἀδελφέ, ἐπειδὴ ζητᾶς τὴν γνώμην μου καὶ τὴν συμβουλὴν μου, χρειώσω νὰ σοῦ τὴν δώσω ἐν πεποιθήσει καὶ κατὰ συνείδησιν ὅλην εὐεικρινῶς καὶ ἀδελφικῶς, καὶ ἰδοὺ τί σοῦ λέγω ὅτι σὺ εἶσαι Συνταγματάρχης καὶ Τετράρχης αὐτῆς τῆς Βασιλικῆς ἐξουσίας, ἐτιμῆθης ἀπὸ αὐτὴν μὲ ὑψηλοὺς βαθμοὺς, μὲ σταυροὺς καὶ μὲ βασιλικά παράσημα. Σοῦ πρέπει λοιπὸν ὕστερον ἀπὸ αὐτάς τὰς τιμὰς ὅπου σοῦ ἔκαμιν ἡ Βασιλικὴ αὐτῆς ἐξουσία, νὰ δείξης τοιοῦτον χαρακτῆρα καὶ νὰ ἐνωθῇς μὲ τοὺς ἀντάρτας τοὺς ἀπονενοημένους διὰ νὰ πηγαίνης μετ' αὐτῶν νὰ τὴν πολεμήσης; Ὡς ἀλλοίμονον ὅποιαν ἀτιμίαν θὰ ἐπισύρῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον! Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ μὲ ἐρωτᾶς, ἄκουσον τὴν συμβουλὴν μου διὰ νὰ μὴν γίνῃς ὄνειδος καὶ ἐξουθένημα τῶν λοιπῶ ὕστερον». Τότε μοῦ εἶπεν, «μοῦ μετὰβαλες τὴν γνώμην καὶ ἔχω ἀπόφασιν νὰ ἀκολουθήσω τὰς συμβουλὰς σου».

Ἀπὸ λοιπὸν παρεδόθη εἰς τὴν γνώμην μου, ἔγραψε ἐν γράμμα τοῦ Ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου εἰς τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον εὗρίσκετο πολιορκημένον ἀπὸ τοὺς ἀντάρτας, καθὼς καὶ τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὸν ἐπληροφοροῦσα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων λέγων πρὸς αὐτὸν νὰ σπεύσῃ νὰ ἔλθῃ διὰ θαλάσσης εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ ἢ ὁ ἴδιος ἢ νὰ στείλῃ τὸν Γραμματέα του, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσωμεν κατὰ ποῖον τρόπον νὰ ματαιωθῇ τὸ κίνημα ἐκεῖνο τῆς Ἀκαρνανίας ἐκεῖνης, καὶ τῷ ὄντι ὁ Ἐκτάκτος Ἐπίτροπος, ὁ κύριος Μπενιζέλος Ρούφος, ἐξοπέσταιλε τὸν Γραμματέα του ἐκεῖ ὅπου τοῦ ἐγράφαμεν, ὅπου παρευρεθέντες καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐδῶσαμεν ὅλας τὰς ἀναγκαίας πληροφορίες διὰ μιᾶς ἐκτεταμένης ἐπιθέσεως, ὑποδείξαντες τὰ μέσα περὶ τῆς ματαιώσεως τῶν ἀναρτητικῶν κινήματων, καὶ τῆς διαλύσεως τῶν πολιορκιῶν τοῦ τε Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ. Καὶ οὕτως ἐκεῖνοι μὲν ἐπανῆλθον εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἡμεῖς δὲ εἰς τὴν Κατοχὴν ἐνεργοῦντες τὰ χρειώδη καὶ οὕτως μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν διελύθη ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Ἐφθασεν ἐπομένως ὁ Τζαβέλας καὶ μὲ ἐπῆρεν ὡς διοικητὴν Ἀγρινίου διορισθέντα τότε παρ' ἐλπίδα πάσαν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ μου, καὶ οὕτως προχωρήσαντες εἰς τὰ ἐνδότερα ἐνεργήσαμεν ἕκαστος ὅπως ἡδύνατο μέχρι τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τῶν ἀνταρτῶν¹⁰⁵.

Ξανελέμε πώς αυτά δίνουν μόλις ανυδρή ιδέα, επειδή, σήμερα, δύσκολα δά-
νει κανείς αλήθεια από τα λεγόμενα του Γιαννάκη Ράγκου, καθώς και του αδερφού
του Πάνου, από τα «ραγκαίικα», όπως τ'έλεγε ο Καραϊσκάκης, νοώντας αερολο-
γήματα στρεβλωτικά της αλήθειας, κάθε άλλο παρά άθωα και άδολα, βασικά παι-
νευτικά για τους ίδιους τους Ράγκους και συχνά συκοφαντικά γι' άλλους, ιδίως
ξένους αγωνιστές.

Ώστόσο δεχόμαστε ότι ο πολύπαθος και φιλοδίκαιος και φιλελεύθερος σάν χα-
ρακτήρας Κίτσος, παρότι πάντα νομιστάγης στις νόμιμες άρχές, εκδηλώθηκε κατά
της Βαβαρακρατίας και υπέρ της Επανάστασης του 1836, όπως σύμφωνα μ' αυτή
άρχικά ήταν όλοι σχεδόν οι ένδοξοι του μεγάλου αγώνα όπλαρχηγοί της Ρουμε-
λης. Φαίνεται όμως πώς, σάν διαπίστωσε την άτυχη έκβασή της, θεώρησε χρέος
του να συμβάλει στη γρήγορη καταστολή της, αφού άλλωστε και ο άρχηγός της
Δημοσελίας, σάν αντιλήφθηκε ύπαναχωρήσει συναγωνιστών του και προσχωρή-
σεις άλλων σε βαρβαρικές διαταγές, αποσύρθηκε γρήγορα αυτόεξόριστος στην
Μαύρα για ν' αποφευχθεί το παραπέρα μάταιο ματοκύλισμα¹⁰⁶.

Τό ότι όμως γύρισε τάχα τη γνώμη του ήρωά μας ο Π. Ράγκος, και δη
μέσα σε μία στιγμή, αποτελεί άσφαλώς ραγκαίικο φληνάφημα. Για νά πάρει κά-
ποια γεύση από ραγκαίικα ο άνίδεος αναγνώστης, αποσπούμε παραδειγματικά από
τά συμβουλευτικά του Π. Ράγκου αυτά: «Σὺ εἶσαι Συνταγματάρχης καὶ Τετράρχης
αὐτῆς τῆς Βασιλικῆς ἐξουσίας, ἐπιτέθης ἀπὸ αὐτῆν μὲ ὕψηλούς βαθμούς, μὲ σταυ-
ροὺς καὶ μὲ βασιλικά παράσημα». «Ὅλα τούτα εἶναι ἀσύστατα. Προφανῶς ὁ Κίτσος
δρισκόταν τότε στήν Κατοχή γιά περιουσιακά ζητήματα τῆς ἀδερφῆς του Βασιλι-
κῆς πῶμεινε ἐκεῖ καὶ πέθανε πρὶν ἔνα χρόνον καὶ κατὰ μῆνες (Δεκέμβριον 1834) τῇ
Αἰτωλικῇ. Οἱ τετραρχίαι ἔγιναν τόσο πρόσφατα, ὥστε τὸ Φλεβάρη 1836 πού κήρυ-
ξαν τὴν ἐπανάστασιν οἱ Δημοσελίας καὶ Ν. Ζέρβας δὲ γνώριζαν πῶς εἶχαν διο-
ριστεῖ Τετράρχαι. Ἀπὸ τίς ἐνδείξεις μας, ἡ συνάντησις στήν Κατοχή ἔγινε κάπου
στά μέσα Μάρτη 1836. Μέσα σὲ τόσο ὀραχὺ χρονικὸ διάστημα ἦταν ἀδύνατον νὰ
γίνουν οἱ ἀπαιτούμενες μεταβολαὲ καὶ νὰ ξέρει καὶ νὰ ὑπηρετεῖ σάν Τετράρχης ὁ
Κίτσος, γιατί μόλις τὸ Μάη κατατάχθηκε στή Β. Φάλαγγα σάν Τετράρχης καὶ
πιθανότατα τῷμαθε τὸν Ἰούνη πού δημοσιεύθηκε ὁ διορισμός του. Ἐπίσης μόνον
Ἀντισυνταγματάρχης ἔγινε καὶ μόνον ἔνα σταυρὸ πήρε ὅπως πολλοὶ ἄλλοι¹⁰⁷.

Συκοφαντία συνιστοῦσε καὶ τὸ νὰ διώξιμεν καὶ τὸν βασιλέα. Δεοντολογικῶς
τοῦτο ὅθτιαν ἀσφαλῶς πρὸ ἐθνόπρεπτο, γιὰ ν' ἀπαλλαγθεῖ τὸ Ἔθνος εὐθὺς ἐξαρχῆς
ἀπὸ ξένους δυνάστες. «Ὅμως πολιτικά, ἀπ' ἀναγκαστικὴ διεθνὴ ὑποχρέωσις, οὔτε οἱ
ξεσπαθωμένοι ἐπαναστάταις ζητοῦσαν στίς προκηρύξεις τους τὸ διώξιμο τοῦ Ὁθωνα.
Ἐνῶ δηλ. ἡ ἀποδομένη στὸν ἀγωνιστὴ ψράσις συνιστᾷ αἰώνιο ἔπαινο γιά τὴν ἀγα-
θὴ μνήμη του, ὅμως ἰσοδυναμοῦσε μὲ κατατροπὸ τῆς ἀμειωρῆς οἰκογένειάς του σὴν
τυραννικὰ χρόνια ἐκείνα.

Ἄλλωστε, κι ὅταν ζοῦσε ὁ Κίτσος στήν Αἰτωλὶ νὰ σάν Τετράρχης, ὁ Π. Ρά-
κος σὰ Διοικητῆς Τριχωνίας ἔριχνε τίς μπηχτιές του: «Αἱ ὑπόνοιαι μου αὐξάνουν
ὅτι ἀκολουθεῖ μία τοιαύτη συνεννόησις μετὰ ἱσως καὶ αὐτῶν τῶν κατεχόντων δημοσίων
θέσιν πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἐμπιστοσύνην. Επειδὴ, ὅταν προφανῶς
καὶ ἀνευθυνότατος ἀξιοματικὸς τῆς Κυβερνήσεως ὑπερασπίζονται ὡς καὶ τὰ ἄφυχα
ὄντα τῶν ἀποκηρυγμένων ἀποστατῶν, ὁποῖαν ἄλλην συνεννόησιν δὲν κάμνουν ὑπὸ
τὴν σκέπην αὐτῶν αἱ συγγενικαὶ τῶν σχέσεις καὶ οἱ ὁμόφρονες παλαιοὶ σύντροφοί

106. Αὐτὰ ἰσχυρόντα στήν ἀνέκδοτη βιογραφία τοῦ Δημοσελίου.

107. Ἐφ. Κν6, 23 Γενάρη 1835, σ. 9 καὶ 12, καὶ 10 Ἰούνη 1836, σ. 107.

των»¹⁰⁸. Υπόψη ότι αναφερόταν στο Υπουργείο Εσωτερικών για τον αποκηρυγμένο Ν. Ζέρβα, γαμπρό, κατά τα γραφόμενά του, του Γ. Κίτσου.

Όπωςδήποτε αυτό το είδος οι καταδόσεις που εκπέμπουν ακατάσχετα τα έθνοφθαρτικά τυραννικά καθεστώτα, δε μπορούσε ν' αφήσουν απρόσβλητο τον ίδιο Κίτσο. Απόδειξη των ανύπαρκτων εθνικών τιμών ότι πέθανε πάμπτωχος:

«Τῇ 25 Δεκεμβρίου (1841) απέδωκεν ένταφιασθής διά στρατιωτικῆς πομπῆς ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Γεώργιος Κίττος, ἕνας τῶν καλῶν ἀγωνιστῶν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ τέλος τῆς ζωῆς καὶ τούτου συνώδευσεν ἄκρα πενία»¹⁰⁹.

Ιγ'. Μεταθανάτια

Σ' ἀπίστευτη πενία δρέθηκε ἔπειτα ἡ δυστυχὴ οἰκογένειά του, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο δημοσίευμα:

«Απέδωσε κατ' αὐτὰς ἡ χήρα τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Κίττου, τοῦ γενναίου ἐκείνου πατριώτου, τοῦ ὁποῖου δολοκλήτος ὁ βίος παριστάνει σειράν διηγετικῶν θυσιῶν καὶ ἀγώνων. Ἰσως ὁ κόσμος, περίεργος ὢν, ἐρωτήσει, ποίαν σύνταξιν ἐλάμβανεν ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, καὶ διὰ ποίων ἀμοιβῶν τὸ Ἔθνος καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ ἀνεγνώρισαν τὰς ἀνεκτιμήτους ἐκδουλεύσεις τοῦ χρηστοῦ τούτου ἀνδρός. Ἀλλοίμονον! Κανεὶς ἔως τώρα ὑπουργὸς δὲν εὑρέθη νὰ προτείνῃ λεπτοῦ σύνταξιν εἰς τὴν ἅπωρον καὶ ἐγκαταλελειμμένην αὐτὴν οἰκογένειαν, καὶ ἡ πολυπαθὴς καὶ ἐνάρετος χήρα, μήτηρ δύο σεμνῶν καὶ ἐν ὄρφ γάμιου παρθένων, ἔκρουεν ἀδιακόπως τὰς θήρας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, καὶ συνεθλίβετο μετὰ τῶν ἐπαυτῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὸ Πάσχα καὶ τὰ Χριστούγεννα, ὅπως, ἀρκούντως ἐκάστοτε περιφρονηθεῖσα καὶ ἐξευτελισθεῖσα, μετὰσχῃ καὶ αὐτὴ τῶν ψυχίων ἐκείνων τῆς ἐθνικῆς τραπέζης! Καὶ ἐν τούτοις, ποῖος παρὰ τὸν Γεώργιον Κίττον καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἡδύνατο, ἂν ἐθνικὴ δικαιοσύνη ὑπῆρχε, νὰ καθήσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς τραπέζης ταύτης;...

Πόσα ἄλλα παραδείγματα τάχατε παρουσιάζει ἡ νεώτερα ἡμῶν ἱστορία ὡς τοῦ Ἡπειρώτου στρατηγοῦ Γεωργίου Κίττου, ὅστις μετὰθὰ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν συνεκόνισε μεθ' ἑαυτοῦ κολοσσικὴν καὶ πολυτάλαντον εἰς βενέτικα φλωρία περιουσίαν καὶ κατεδαπύνησεν αὐτὴν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου ὁβολοῦ ἀγωνιζόμενος καὶ ἐπὶ κεφαλῇ πολυαρίθμου στρατιωτικοῦ σώματος, ἰδίᾳ δαπάνῃ διατηρουμένου, καὶ τρέχον παντοῦ καὶ πάντοτε εὐπειθῆς, ὅπου ἡ ἐθνικὴ ἀνάγκη καὶ ἡ φωνὴ τῶν κατὰ καιροὺς ἐθνικῶν κυβερνήσεων τὸν προσεκάλουν; Ἀρκεῖ ν' ἀναπολήσῃ τις μόνον τὰς κλεινὰς τοῦ Μετσόλογίου ἡμέρας, ἀρκεῖ ν' ἀναγνώσῃ μόνον τὰ δι' αἵματος γραφέντα ἐκεῖνα «Ἑλληνικά Χρονικά», καὶ ἂν δὲν συγκινηθῇ μέχρι δακρύων εἰς χαρακτῆρα τινὰ προσωποποιῶντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν φιλοπατρίαν, τὸν ἡρωισμόν, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὅς μὴν ἀριθμῆται πλέον μετὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχει πατρίς καὶ ἐθνικὴ φιλοτιμία. Καὶ τοιοῦτος ὢν ὁ Γεώργιος Κίττος ἀπέθανε πρὸ χρόνων καὶ ἐτάφη μὲ ἐλῆν.

Καὶ χθὲς ἀκόμη ἡ δυστυχὴς χήρα αὐτοῦ, ἀφ' ἀπερρόφησε μέχρι τρυγὰς τὸ ποτήριον τῶν θλίψεων καὶ τῶν παντοίων ὀδυνῶν, ἀπέθανε καὶ ἐτάφη μὲ ἐλῆν, προσβληθεῖσα ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας παγετώδῃ τινὰ πρωΐαν ἐντὸς τοῦ πλυνοῦ, ὅπου νυκτὸς ἀκόμη οὔσης, κατέβη ἡ ἀθλία ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπίπονον αὐτῆς ἐργασίαν...

Μετὰ τῶν ὀλίγων τῆς νεκρικῆς συνοδείας ἀκολούθων, παρείπετο καὶ Ὁθω-

108. ΓΑΚ, ὉΘ, Ἀσφ., 176, 12 Ὁκτ. 1836.

109. Ἐφ. (Αἰών), 1 Γενάρη 1842.

μυῖες τις Σαλῆς καλοῦμενος, στενάξων καὶ δακρύων. Ὁ πιστὸς οὗτος Ὀθωμανὸς καὶ παλαιὸς ὑπηρετῆς τοῦ στρατηγοῦ καὶ εὐεργετηθεὶς ἄλλοτε παρ' αὐτοῦ, τὸν ἤκολούθει ἔκτοτε ἀναποσπάστως, τηρήσας μὲν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θρησκείαν, ἀνδρείως δὲ πάντοτε ἀγωνισθεὶς μετ' αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δὲν ἐγκατέλειπεν οὔτε στιγμήν τὸν ἐλασινὸν οἶον διοῦσαν οἰκογένειαν, ὅχι μόνον ὑπηρετῶν αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐργαζόμενος ὅπως εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ἐπαρκέσῃ. Ἐξεπλήττετο ὁ ἀγαθὸς Σαλῆς βλέπων τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς οἰκογενείας ταύτης, μετὰ τοσαύτας ἐκδουλεύσεις. Τὸν παρεκίνει τις πρὸ καιροῦ ν' ἀποδημῇ, εἰς ἐπικερδῆ τινα ἐπιχείρησιν. Ὅχι, εἶπε, δὲν ἀφίγω τὴν ἀσχούσαν αὐτῇ οἰκογένειαν. Ἄν ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατὰστασιν νὰ γνωρίσῃ τί ἐπραξεν ὁ Γεώργιος Κίτσος ὑπὲρ αὐτῆς, καλὸν εἶναι νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε εἰς Ὀθωμανὸς νὰ τῆς τὸ ἐνθυμίσῃ ἀδιακόπως!

Ἄν αἱ ὀλίγαι αὐταὶ λέξεις πέσωσι κατὰ τύχην ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπουργοῦ τινος, εἴθε τὸ παράδειγμα τοῦ Ὀθωμανοῦ Σαλῆ νὰ ἐπενεργῇ εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ σπεύσῃ νὰ προτείνῃ εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Βασιλέως, ὅπως ληφθῇ τοῦλάχιστον πρόνοια ὑπὲρ τῶν δύο ἀποστέρωθεν ἀπορφανισθεισῶν θυγατέρων τοῦ Γεωργίου Κίτσου!¹¹⁰

Στὸ δημοσίευμα αὐτὸ τοῦ 1857 παρατηροῦμε πῶς δὲ γίνεται λόγος γιὰ τὸ γιὸ τοῦ Κίτσου Χριστόδουλο. Ἐνὰ Χρίστο Κίτσο βλέπομε τὸ 1854 στὴν Κατοχή νὰ χάνει ἓνα ἄγρὸ ἀπὸ 28 στρέμματα σὲ πλειστηριασμὸ καὶ νὰ τὸν παίρνει ὁ Πάνος Ράγκος¹¹¹. Ἀναρωτιέται κανεὶς, ἂν εἶναι ὁ Χριστόδουλος, ἂν καὶ Κίτσους θρίσκειο κάμποσους στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐκεῖ τοῦ Γεώργη Κίτσου ὑπάρχουν δύο φάκελοι μὲ ἀποδείξεις πολλῶν ὀφειλομένων σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἀγώνα. Τὴν αἴτησιν στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀποζημιώσεων ὑπέβαλαν καθυστερημένα, γιατί ἔλειπαν στὴν Πόλη, ἀπὸ Κέρκυρα τὴν 19 Ἰουνίου 1873 οἱ δύο θυγατέρες τοῦ Ἡρώα Μαυρέτα καὶ Παρλακευῆ. Προφανῶς αὐτὲς νοοῦσε ὡς σεινῆς «ἐν ὧρα γάμου» τὸ δημοσίευμα τοῦ 1857. Ἴσως ἔμειναν ἀνύπαντρες. Ἀλλ' ἔτσι θγαίνει, ἥ ὅτι δὲν παντρεύτηκε ὁ Ν. Ζέρβας τελικὰ τὴ μιὰ κόρη τοῦ Κίτσου ἥ ὅτι ὁ Κίτσος εἶχε τρεῖς συνολικὰ θυγατέρες.

Ἐπίσης στ' Ἀρχεῖα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπάρχει φάκελος τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Γεώργη, τοῦ καπετὰν Δήμιου Κίτσου ποὺ ἔπεσε στὴν Καλιακούδα. Μιὰ αἴτησιν ἔκανε στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀποζημιώσεων τοῦ ἱεροῦ Ἀγώνα ἡ γυναίκα τοῦ Δήμιου Φωτεινὴ τὴν 22 Ἰουνίου 1865 ἀπὸ Μεσολόγγι καὶ ἄλλη μιὰ ὁ γιὸς τῆς Γιάννης τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1865 ἀπὸ Ἀθήνα, π' ἀναφέρει μ' ἄλλα:

«Ὁ μακαρίτης πατὴρ μου στρατηγὸς Δήμιος Κίτζος ἔπεσαν ἐνδόξως εἰς τὴν μάχην τῆς Καλιακούδας. Ὁ μακαρίτης θεῖός μου στρατηγὸς Γεώργιος Κίτζος εἶναι γνωστὸς εἰς ἅπαντας καὶ πᾶσα περὶ αὐτοῦ κρίσις καὶ συζήτησις περιττή. Ὁ μακαρίτης ἀντιστράτηγος θεῖός μου Τσοῦτσας Κίτζος ἐφονεύθη εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου Παναγιώτης Κίτζος ἀπέθανε μὲν εἰς ὑπηρεσίαν πολιτικὴν, ἀλλ' ἔχων στρατιωτικὰς ἐκδουλεύσεις καὶ μὴ λαθὼν οὐδεμίαν ποτὲ ἀμοιβήν. Παρалаίπω μέγαν ἀριθμὸν συγγενῶν φονευθέντων ὅλων εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω ὅτι εἰς τὴν εἰρημινὴν πολιορκίαν εἰστέλλομεν μὲ τριακασίους ἐβδομήκοντα ἐπτά ἄνδρας καὶ ἐξήλθομεν μὲ πεντήκοντα ἐπτά.

Ὁ ὑποφαινόμενος ἐλπίζει ὅτι εἶναι ἐπίσης γνωστὸς εἰς τὸν Σεβαστὸν Πρό-

110. Ἐφ. Ἀθηνᾶ, 16 Νοέμβριον 1857.

111. Α. Μ. Ι. Τ. Ἀ. Ν. Η. Πλειστηριασμοὶ στὴν Ἐπιοζοή, περ. «Νιοχόρι» (1975) σ. 274-286.

εδρόν και τὰ σεβαστὰ μέλη τῆς παρούσης Ἐπιτροπῆς ὡς ἀγωνισθεῖς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγώνος πάντοτε ἐπὶ κεφαλῇ στρατιωτικοῦ σώματος.

Ἀπὸ τὰ γραμμένα τοῦτα τοῦ Γιάννη Κίτσου καταλαβαίνομε τὸ μέγεθος τῆς προσφοράς καὶ τῶν θυσιῶν τῶν Κίτσων. Ἰδιαίτερα μᾶς καθηλώνουν τὰ νούμερα τοῦ σώματός τους στὸ Μεσολόγγι. Γνωρίζουμε πῶς μπήκαν μέσα γύρω στοὺς 300 ἢ 320 ἐγκριμένοι μαχητές, ἐνῶ οἱ λοιποὶ 57 ἢ 77 ἀποτελοῦσαν μᾶλλον τ' ἀπλήρωτο βοηθητικὸ προσωπικόν. Ἀπώλειες πραγματικὰ τρομερές, ἀπὸ 377 πού μπήκαν, γλύτωσαν στήν Ἑξόδο μόνο 57!

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγώνα κατὰταξε ἄδικα τὴν πρώτη φορά στὴ Δεύτερη Τάξη, ἐνῶ τὴ δεύτερη φορά στήν Πρώτη Τάξη Ἀξιωματικῶν, ὅπως καθόλα ἐπάξια τοῦ ταίριαζε:

«Γ ε ὡ ρ γ ι ο ς Κ ί τ ζ ο ς, Ἡπειρος. Στρατηγὸς τοῦ 1823, Χιλιάρχος τοῦ 1830. Ὑπερέτησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγώνα. Συν. 4414)481) 11 Σεπτεμβρίου 1876. Προήχθη κατ' ἀπόφασιν τοῦ Τμήματος εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν Ἀξιωματικῶν. Ὀφειλόμενα, γρόσια 72.657 καὶ φοίνικες 400»¹¹².

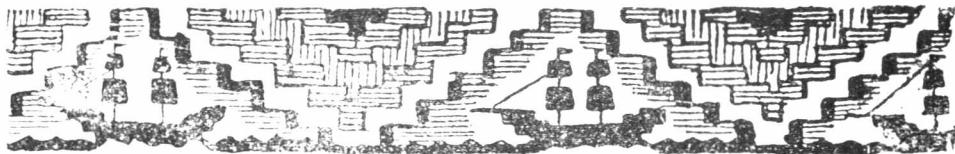
Στὶς Ἐγκυκλοπαιδεῖες, στὰ λίγα φτωχὰ πού γράφονται, διαβάσαμε πῶς τὰ κόκκαλά του μεταφέρθηκαν καὶ τάφηκαν στὸ Ἡρώο Μεσολογγίου, ὅπου τὴν 10 Ἀπρίλη 1924 ἐγιναν τ' ἀποκαλυπτήρια τῆς μαρμαρίνης προτομῆς του.

Κι' ἀκόμα δὲν ἔχει ἐκτιμηθεῖ κατ' ἀξία ὁ ἔξοχος ἥρωας. Μὰ ὁ χρόνος θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ φέρνει γι' αὐτὸν στὸ φῶς τὴν ἀλήθεια. «Ἄγει πρὸς τὸ φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος»¹¹³, ἐπειδὴ συχνά, ἀτυχῶς, μόνο ὁ χρόνος δικαίῳνει πραγματικὰ τὸν δίκαιο ἢ ἐξαίρετο ἄντρα: «Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσι μόνος»¹¹⁴.

112. Ἀρχεῖα, Ἐθν. Βιβλιοθήκης, Μητρώο Ἀξιωματικῶν, 117.

113. Μ έ ν α ν δ ρ ο υ, Ἀπ. 256 (COETE).

114. Σ ο φ ο κ λ η, ΟΤ, 614.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Θ. ΝΑΤΣΙΟΥ

Φιλολόγου

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐπειδὴ «ὁ Τύπος δὲν εἶναι φαινόμενο αὐθόπαρκτο, ἀλλὰ συνάρτηση καὶ ἔκφραση τῆς πνευματικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ»¹ καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀρκεσθοῦμε σὲ περιγραφικὴ, μόνο, προσέγγιση τῆς ἡμερηίδας «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» (1881—1887), ποῦ ὑπῆρξε ἡ πρώτη τρικαλινὴ ἡμερηίδα, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτο ἔντυπο, ποῦ τυπώνεται στὸ τρικαλινὸ ἔδαφος², ὡς δοῦμε τὴν ἐποχὴ, στὴν ὁποία κυκλοφόρησε καὶ τὴν τότε πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου καὶ τὸ γενικώτερο ἱστορικὸ πλαίσιο.

Τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 19ου αἰῶνα ἔχει δύο ἰδιαίτερα γνωρίσματα: α') στὰ Βαλκάνια παρατηροῦνται ἔθνικες ἐξεγέρσεις, δηλ. ἐθνικοαπελευθερωτικὰ κινήματα³ καὶ β') ἡ Ἑλλάδα, ἐνῶ ἔρσκεται σὲ διπλωματικὴ δυσχέρεια⁴, ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἔθνικῶν της βλέψεων. Γεγονότα, ὅπως ὁ Ρουσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878) καὶ ἡ μεγάλη ἀθηναϊκὴ ἐκδήλωση (14—15 Αὐγούστου 1878), ἀνάγκασαν τὴν κυβέρνησις Κουμουνδούρου ν' ἀλλάξει τακτικὴν. Ἐτσι ἀκολουθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τοῦ 1878, ἡ δὲ ἀντίδραση τῶν Δυτικῶν γιὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου συγκαλεῖ τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου. Τὸ 13ο πρωτόκολλο τοῦ συνεδρίου ἐκείνου καὶ τὸ 24ο ἄρθρο τῆς συνθήκης τῆς ἰδίας πόλης ἀναφέρονταν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν· ἀλλὰ ἡ δευτέρη δὲν θεωροῦσε ὑποχρεωτικὴς τὴς ἀποφάσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων (Γερμανίας — Ρωσσίας — Ἀγγλίας — Αὐστρίας — Γαλλίας καὶ Ἰταλίας), ποῦ εἶχαν λάβει μέρος στὸ συνέδριο ἐκεῖνο καὶ ὑπέγραψαν τὴν συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Τελικὰ ὅμως καὶ ἔπειτα ἀπὸ «ὁδύσεις» ταλαιπωρία ὑπεγράφη στὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ σύμβασις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας (1 Ἰουλίου 1881) μὲ τὴν ὁποίαν περιήρχοντο στὴν Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου. Ἐτσι τὸν Αὐγουστο τῆς χρονιάς ἐκείνης ἀπε-

1. Δὲν. Κουμουνδούρου: «Ὁ Τύπος στὸν Ἀγῶνα» (Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη), Ἀθήνα 1971, τόμος 1ος, σελ. Ε'.

2. Δὲν. Θ. Νάτσιου: «Τὸ πρῶτο τετραγραφεῖο καὶ ἡ πρώτη ἡμερηίδα τῶν Τριζάλων», περιοδ. «Θεσσαλικὴ Ἑστία», Ἀθήνα Μάρτιος - Αὐγουστος 1979, σελ. 133—136.

3. Τέτοια εἶναι ἡ ἐπανάστασις στὴν Ἑρζεγοβίνη, στὴν Βουλγαρία καὶ τὴ Σερβία, ἡ τελευταία μάλιστα ἐξήτησε καὶ βοήθεια ἀπ' τὴν Ἑλλάδα.

4. Τὸ λησταικὸ πρόβλημα, ἡ κυβερνητικὴ ἀστάθεια, οἱ ἀγγλιστὲς πιέσεις γιὰ οὐδετερότητα, τὸ Διήλεσι κ.ά.

λευθερώθηκαν οί θεσσαλικές πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωριά καὶ ἔκαμε ἔντονη τὴν παρουσία του ἐκεῖ τὸ ἐπίσημο ἑλληνικὸ κράτος. Τότε μεταφέρθηκαν στὴ Θεσσαλία οἱ νέες κοινωνικὲς οἰκονομίες καὶ πολιτιστικὲς δυνάμεις. Μιὰ τέτοια πολιτιστικὴ δύναμη ἦταν καὶ ὁ Τύπος μετὰ τὴν μεταφορὰ ἐκεῖ ἀπ' τὴ Λαμία τοῦ πρώτου τυπογραφείου καὶ τὴν ἔκδοση τῆς πρώτης ἡφμεριίδας.

Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο

Ο «ΦΑΡΟΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ»

α') Τὰ πρὸ τῆς μεταφορᾶς τοῦ Τυπογραφείου στὰ Τρίκαλα: "Ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἰδρυτὴς τοῦ πρώτου τρικαλινοῦ τυπογραφείου ἦταν ὁ Τρικαλινὸς λόγιος τοῦ παροικιακοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ δικηγόρος Εὐθύμιος Οἰκονομίδης (; — 1888). Ὁ Οἰκονομίδης⁵ στὰ 1856 εἶχε ἰδρύσει στὴ Λαμία Τυπογραφεῖο⁶ καὶ ἐξέδιδε τὴν πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἡφμερίδα «Φάρος τῆς Ὀθρυος» (1856—1881)⁷. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ὑπῆρξε μεγαλοῖδεάτης καὶ ὀραματιστὴς μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ διῇ ἀπὸ τὸ 1878 ὅτι σύντομα ἡ Θεσσαλία θὰ γινόταν ἐλεύθερη καὶ γι' αὐτὸ ἔγραψε ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ μετονομάσῃ τὴν ἡφμερίδα του, ὅταν θὰ τὴν μετέφερνε στὰ Τρίκαλα, σὲ «Φάρο τοῦ Πηνειοῦ» ἢ «Φάρο τοῦ Ὀλύμπου»⁸!! Τὸ ὄνειρό του ἐκεῖνο θὰ πραγματοποιηθῇ μετὰ τριετίαν. Ἔτσι λοιπὸν στίς 18 Ἰουλίου 1881 σημειώνει τὰ ἐξῆς: «Τοῦ «Φάρου τῆς Ὀθρυος» ἡ ἔκδοσις διεκόπη ἐπὶ ἓνα καὶ ἐπέκεινα μῆνα, ἔνεκα σπουδαίας ἀσθενείας τοῦ τυπογράφου. Τὸ ἀνά χεῖρας φύλλον εἶναι τὸ τελευταῖον, ὅπερ ἐκδίδεται ὡς «Φάρος τῆς Ὀθρυος», διότι ἐκπληρώσας οὗτος τὴν ἀποστολὴν του μεταβαίνει ἤδη νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου ὡς «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» ἵνα φωτίξῃ τὴν τε Θεσσαλίαν... τὸ δὲ τυπογραφεῖον ἀποστέλλεται εἰς Τρίκαλα, ἔνθα θέλει ἐκδίδεται εἰς τὸ μέλλον ἡ ἡφμερίς «ΦΑΡΟΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ»⁹. Ἐπεμένως κατὰ Αὐγούστον ἢ στίς ἀρχεὲς Σεπτεμβρίου 1881 τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Εὐθυμίου Οἰκονομίδου μεταφέρεται στὰ Τρίκαλα καὶ τοποθετεῖται σὲ κεντρικὸ σημεῖο τῆς πόλεως.

β') Ἡ θέσις τοῦ τυπογραφείου: Ἀρχικὰ τοποθετήθηκε σὲ κεντρικὸ σημεῖο τῆς πόλεως, πλησίον δὲ ἐκεῖ ἀνοῖξε ὁ Εὐθ. Οἰκ. καὶ τὸ δικηγορικὸ του γραφεῖο. Στίς 7 Νοεμβρίου 1882 ὅμως ἀλλάζει θέσις, ἀνακοινώνει μάλιστα τὴν ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεως: «Τὸ δικηγορικὸν γραφεῖον καὶ τὸ Τυπογραφεῖον τοῦ Εὐθυμίου Οἰκονομίδου¹⁰ μετεφέρθησαν εἰς τὴν οἰκίαν πρώην μὲν Χρυσεῖ - μπέη, ἤδη δὲ Κουτσοῦκ Ἰμέρ - μπέη εἰς τὸν δρόμον τοῦ Κουρσοῦμ Τζα-

5. Εὐθύμιος Οἰκονομίδης (; — 1888): Τρικαλινὸς στὴν καταγωγή, διδάσκαλος τοῦ παροικιακοῦ ἑλληνισμοῦ, δικηγόρος, ἐκδότης καὶ συντάκτης τῶν ἡφμεριίδων: «Φάρος τῆς Ὀθρυος» (1856—1881) καὶ «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» (1881—1887), πρῶτος πρῶτος τοῦ δικηγορικοῦ ἀλλόλογου τῶν Τρικάλων (1884) κλπ. ("Ὁρα παρακάτω βιογραφικὰ τοῦ Εὐθ. Οἰκονομίδου).
6. Λημ. Θ. Νάτσιου: «Τὰ Λαμιώτικα Τυπογραφεῖα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα», Λαμία 1979.
7. Τοῦ ἰδίου: «Κατάλογος ἡφμεριίδων καὶ περιοδικῶν τῆς Λαμίας 1852—1979», Λαμία 1979.
8. Ἐφμ. «Φάρος τῆς Ὀθρυος», Λαμία 26 Ἰουνίου 1878, ἀριθμ. φύλλ. 997.
9. Ἐφμ. «Φάρος τῆς Ὀθρυος», Λαμία 18 Ἰουλίου 1881, ἀριθμ. φύλλων 1086.
10. Ἐφμ. «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 7 Νοεμβρίου 1882.

μίου»¹¹. Ἐκεῖ θὰ μείνῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Οἰκονομίδη, σημειώνει δὲ τακτικά ἡ ἔφημερίδα: «Γραφεῖον καὶ Τυπογραφεῖον «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου» ἐν τῇ οἰκίᾳ Κουτσοῦκ Ὁ(ΐ)μέρ-μπέη, παραπλεύρως τοῦ Νοσοκομείου»¹². Ἄλλοτε σημειώνει μὲ μικρὴ παραλλαγή: «Γραφεῖον καὶ Τυπογραφεῖον τῆς ἔφημερίδος «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου» ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κουτσοῦκ Ὁμέρ-μπέη, πλησίον τοῦ (Β(ασιλικοῦ) Γυμνασίου»¹³.

γ') Ἡ «ταυτότητα» τῆς ἔφημερίδας: Στὸ τυπογραφεῖο ἐκεῖνο τοῦ Εὐθυμίου Οἰκονομίδη τυπώθηκε στὶς 18 Σεπτεμβρίου 1881 ἡμέρα Παρασκευὴ καὶ τὴν ἐπομένη κυκλοφορήθηκε ἡ πρώτη Τρικαλινὴ ἔφημερίδα. Συντάκτης τῆς ἦταν ὁ ἴδιος. Ἄς δοῦμε τὴν «ταυτότητα» τῆς ἔφημερίδας στὸ πρῶτο φύλλο τῆς στὰ Τρίκαλα: «ΕΤΟΣ 25, ΑΡΙΘ. 1087 ΕΝ ΤΡΙΚΑΛΟΙΣ ΤΗΝ 19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1881, ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ, ΦΑΡΟΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ, ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΛΕ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ». Ὅπως γίνεαι ἀνιληπτό ἡ ἔφημερίδα συνεχίζει τὴν ἀρίθμηση τῶν φύλλων τῆς. Ἔτσι στὴ Λαμία τὸ τελευταῖο φύλλο τῆς τῆς 18 Ἰουλίου 1881 ἔχει αὐξ. ἀριθμ. 1086 καὶ στὰ Τρίκαλα 1087. Μὲ τὸ πρῶτο φύλλο τῆς ἀνακοινώνει τὴν συνδρομὴ καὶ τοὺς ὅρους καταχωρίσεως δημοσιευμάτων διαφημιστικοῦ περιεχομένου, σὲ ὅλα δὲ τὰ φύλλα ἔχει καταχωρίσει τὸ γνωστὸ χωρίο ἀπ' τὴν «Ἀντιγόνῃ» τοῦ Σοφοκλῆ: «Καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω».

δ') Περιγραφὴ τῆς ἔφημερίδας: Ὁ «Φ. τ. Ο.» ἦταν, συνθησάτα, τετρασέλιδη ἔφημερίδα καὶ σὲ μεσαῖο σχῆμα, στὸ ὁποῖο ἔβγαίναν τότε οἱ ἐπαρχιακὲς ἔφημερίδες. Ἀπὸ τὸ 1881 μέχρι τὸ 1884 ἐξηκολούθησε νὰ ἐκδίδεται στὸ γνωστὸ μεγάλο τῆς σχῆμα, ὅπως ἔβγαине στὴ Λαμία, ἐνῶ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1885 θ' ἀλλάξῃ σχῆμα καὶ θὰ βγαίῃ σὲ μικρὸ μέχρι τὸ τέλος. Ἦταν καλοτυπωμένο φύλλο μὲ εἰδικὰ τυπογραφικὰ λάθη. Τὸ τυπογραφεῖο θὰ πρέπει νὰ εἶχε καινούργια τυπογραφικὰ στοιχεῖα καὶ εἰδικευμένους τυπογράφους. Γλῶσσα τῆς ἦταν ἡ γνωστὴ καθαρεύουσα τοῦ περασμένου αἰώνα. Ἄν κανεὶς παραλληλίσῃ τὶς ἔφημερίδες «Φάρου τῆς Ὀθρυος» καὶ «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου» θὰ παρατηρήσῃ ὅτι μόνο στὸν τίτλο καὶ τὸν τόπο ἐκδόσεως διαφέρουν. Συνεχίζεται ἡ ἴδια μαχητικὴ ἀφθρογραφία, ἡ προβολὴ τῶν τοπικῶν προβλημάτων, ὁ ἐποικοδομητικὸς ἐλεγχος, ἡ ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωση, ἡ πλούσια καὶ ποικίλη εἰδησιογραφία καὶ γενικὰ ἡ προσπάθεια γιὰ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξύψωση τῶν Τρικάλων, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ὁλοκλήρου.

ε') Δυσκολίες τῆς ἐκδόσεως: Στὴ διάρκεια τῆς ἑπταετοῦς ἐκδόσεώς του ὁ «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου» συνάντησε πολλὰς δυσκολίες καὶ γνώρισε ἀλλεπάλληλες διακοπές. Ὁ Οἰκονομίδης συναντοῦσε δυσκολίες στὴν ἐξεύρεση τυπογράφου καὶ τὴν ἐξοικονόμηση τυπογραφικῆς μελάνης. Ἐπίσης ἀναγκάσθηκε νὰ διακόψῃ τὴν ἐκδοση τῆς ἔφημερίδας γιὰ νὰ τυπώσῃ ἐκλογικοὺς κατὰλόγους καὶ ἀπολυτήρια στρατοῦ. Ἔτσι λοιπὸν στὶς ἀρχὲς τοῦ 1882 γνωρίζει τὴν πρώτη διακοπὴ γιὰ τὴν ἔλλειψη τυπογραφικῆς μελάνης, καὶ τότε θὰ γράφῃ: «Διὰ τὴν ἔλλειψιν τυπογραφικῆς μελάνης, ἥτις ἀτυχῶς δὲν εὐρίσκειται εἰς οὐδεμίαν ἐμπορικὴν πόλιν τῆς Θεσσαλίας, δὲν ἡδυνήθημεν νὰ ἐκδώσωμεν ἐπὶ δύο ἐβδομάδας τὸ φύλλον»¹⁴. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1883 διακόπτεται ἡ ἐκ-

11. «Κουρσοῦμ τζαμί» = μολυβένιο (μολυβδόσζεπαστο) τζαμί.

12'. Ἐφ.μ. «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 12 Σεπτεμβρίου 1886.

13. Ἐφ.μ. «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 24 Φεβρουαρίου 1885.

14. Ἐφ.μ. «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 17 Φεβρουαρίου 1882.

δοσή της λόγω ασθeneίας του ίδιου του συντάκτου¹⁵. 'Ο τυπογράφος της θά στρατευθῇ ἀρχὲς τοῦ 1884 καὶ ἡ ἐφημερίδα θά γνωρίσῃ νέα διακοπὴ ἀπὸ 1 'Ιανουαρίου μέχρι 14 Μαρτίου 1884, τότε θά προσληφθῇ ἄλλος τυπογράφος¹⁶. Τὴν ἴδια χρονιά καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1884 μέχρι τῆς 1 'Ιανουαρίου 1885 διακόπτεται καὶ πάλι ἡ ἔκδοσις γιὰ τὴν ἴδια αἰτία. Στὸ φύλλο δὲ τῆς 13 'Απριλίου 1885 διαβάζουμε τὴν ἐξῆς εἰδηση: «'Ενεκα ἀπολύτου ἀνάγκης, ἵνα τυπώσωμεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοὺς βουλευτικούς καταλόγους τῶν ἐπαρχιῶν Τρικάλων καὶ Καλαμπάκας, διεκόπη ἡ ἔκδοσις τοῦ «Φάρου τοῦ 'Ολύμπου», πρὸ τινων ἐβδομαδῶν, ἀλλ' ἤδη ἐπαναλαμβάνομεν τακτικῶς τὴν ἔκδοσιν»¹⁷. Ἀλλοῦ πάλι σημειώνει: «'Ενεκα ἀπολύτου ἀνάγκης ἐκτυπώσεως στρατιωτικῶν μητρώων καὶ ἀπολυτηρίων καὶ διὰ τὰ διευκολύνωμεν τὴν ἀπόλυσιν στρατιωτῶν ἀνεβάλομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Φάρου τοῦ 'Ολύμπου»¹⁸, Τέλος ἄς ἀναφερθῇ μία ἰδιόζουσα καὶ σπάνια αἰτία διακοπῆς τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης: «Τὸ ἀνὰ χεῖρας φύλλον κατὰ τὸ ἕν μέρος εἶχε τυπωθεῖ τὴν 13ην τρέχοντος μηνός, τότε ἡ μήτηρ τοῦ τυπογράφου, Ἰσραηλίου ὄντος, ἀπεβίωσε καὶ ἔμεινεν ἀτύπων τὸ ἕτερον μέρος, διότι κατὰ τοὺς ἰσραηλιτικούς νόμους ἐπὶ ἐπτὰ ἡμέρας οὐδεὶς ἐκ τῆς οικογενείας, ἔνθα συμβαίνει θάνατος, ἐξέρχεται τῆς οἰκίας καὶ ἐτυπώθη σήμερον τὴν 20 Φεβρουαρίου»¹⁹.

στ') Τὸ ἀρχεῖο τῆς ἐφημερίδας: Εὐτυχῶς τὸ ἀρχεῖο τοῦ «Φ. τ. Ο.» σώζεται σχεδὸν πλῆρες καὶ θρίσκεται στὴν «Μπενάκειο» Βιβλιοθήκη²⁰. 'Εκεῖ ὑπάρχουν τρεῖς (3) τόμοι: ὁ α' περιέχει τὰ φύλλα τῶν ἐτῶν 1881 καὶ 1882, 10 φύλλα τῆς πρώτης χρονιάς καὶ 47 τῆς δευτέρας. 'Ο β' τόμος περιλαμβάνει τὰ ἔτη 1883 καὶ 1884 μὲ 33 καὶ 34 φύλλα ἀντιστοίχως καὶ ὁ τρίτος τὰ ἔτη 1885, 1886 καὶ 1887 μὲ 38, 27 καὶ 3 φύλλα ἀντιστοίχως. 'Η ἔκδοσις ἦταν βασικὰ ἐβδομαδιαία, ἀλλὰ παρουσίαζε πολλὰ διακοπὰς ἔνεκα διαφόρων αἰτίων, τὰ ὁποῖα εἶδαμε σὲ προηγούμενη παράγραφο. 'Ημέρα ἐκδόσεως ἦταν τὸ Σάββατο, οἱ ὑπεύθυνοι τῆς ἐφημερίδας ὅμως, περιέπιπταν σὲ ἕνα σύνθηρος λάθους, δηλ. ἀνέγραφαν ἐσφαλμένα, ἐκ παρδρομῆς, τὸν αὐξοντα ἀριθμὸ τῆς.

ζ') 'Η ἀξία τῆς ἐφημερίδας: "Ὅπως θά δοῦμε καὶ στὴ συνῆχεια, ὅταν θ' ἀναφερθοῦμε στὸ περιεχόμενο τῆς ἐφημερίδας, ὁ «Φάρος τοῦ 'Ολύμπου» εἶναι μιὰ ἀκένωτη πηγὴ ἱστορικῶν εἰδήσεων γιὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν περιοχὴ τῶν Τρικάλων, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὁλόκληρὴ τὴ Θεσσαλία. 'Επομένως εἶναι φύλλο μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας καὶ πολυτιμωτάτῃ πηγὴ παντοειδῶν εἰδήσεων ἀπ' τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. 'Ερευνητῆς καὶ ἱστορικός, πού θά καταπιαστῇ μὲ ὁποιοδήποτε θέμα, ἀναφερόμενο στὰ νεώτερα Τρίκαλα, πρέπει ν' ἀνατρέξῃ στὸν «Φάρο τοῦ 'Ολύμπου» γιὰ νὰ ἔχῃ τὸ θέμα του πληρότητα.

η') Τὸ πρῶτο φύλλο τῆς ἐφημερίδας: 'Ο Οἰκονομίδης ἦταν φλογερὸς πατριδολάτρης, συγκινήθηκε δὲ ἰδιαίτερα ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Θεσσαλίας, αὐτὸ φαίνεται στὸ «κύριο» ἄρθρο τοῦ πρώτου φύλλου τῆς ἐφημερίδας του, πού κυκλοφόρησε στὰ Τρίκαλα στίς 19 Σεπτεμβρίου 1881.

15. 'Εφημ. «Φάρος τοῦ 'Ολύμπου», Τρίκαλα 19 'Ιουνίου 1883.

16. 'Εφημ. «Φάρος τοῦ 'Ολύμπου», Τρίκαλα 14-3-1884.

17. 'Εφημ. «Φάρος τοῦ 'Ολύμπου», Τρίκαλα 13 'Απριλίου 1885.

18. 'Εφημ. «Φάρος τοῦ 'Ολύμπου», Τρίκαλα 30 Μαΐου 1886.

19. 'Εφημ. «Φάρος τοῦ 'Ολύμπου», Τρίκαλα 13 Φεβρουαρίου 1886.

20. 'Ο πρῶτος τόμος ἔχει ζωδιζὸ ἀριθμὸ 1852, ὁ δεύτερος 1847 καὶ ὁ τρίτος 1848.

“Όταν πάτησε τὸ πόδι του στὴν ἐλεύθερη πιά πόλη τῶν Τρικάλων ἔγραψε τὰ ἑξῆς²¹ ὁ Εὐθύμιος Οἰκονομίδης:

Φιλτάτη καὶ Γλυκυτάτη Πατρίς,
χαῖρε!

Πρὸ τεσσαρακοντίας σχεδὸν ἐκπατρισθεῖς καὶ ἐκουσίαν ὑπερορίαν ὑποστάς, οὐδέποτε ἔπαυσα, ὅπου καὶ ἂν εὐρέθην περὶ Σοῦ, Φιλτάτη Πατρίς, σκεπτόμενος καὶ μερμινῶν.

Τὸν βίον μου ἅπαντα ἐκ νεότητός μου ἀπερρόφησεν ἡ Μεγάλη Ἰδέα, ἣτοι ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπάσης μὲν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ χώρας, ἰδίως δὲ τῆς Ἑριώω-
λακῆς Θεσσαλίας. Τὸ τοιοῦτον τοῦ πατριωτισμοῦ αἶσθημα ἐπὶ τοσοῦτον ἐξῆλθε τὴν φαντασίαν μου, ὥστε εἰς εὐδαίμονα πόλιν τῆς Εὐρώπης ἀνέτως ζῶν²², ἐνεφανίσθης, ὦ Φιλτάτη Πατρίς, οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις κατ’ ὄναρ, δεδεδιμένας ἔχουσα τὰς χεῖρας, διεσκορπισμένους τοὺς πλοκάμους, αἰμόφυρτους καὶ πλήρους τραυμάτων καὶ πληγῶν καὶ μοι ἔλεγες:

«Τέκνον μου! ἐγὼ σὲ ἐγέννησα, σὲ ἀνέθρεψα καὶ σοὶ ἔδωκα τὰς ἀρχὰς τῆς ἡθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως, καὶ ἤδη, σὺ μὲν εὐδαίμονως ζῆς εἰς ξένην γῆν, ἐμὲ δὲ ἐγκαταλείπεις θασανιζομένην, τυραννομένην καὶ τὰ πάνδεινα πάσχουσαν. Δὲν εἶναι ἀγνωμοσύνη, δὲν εἶναι μεγίστη ἀχαριστία τὰ μὲν τέκνα νὰ ἐντριψῶσιν, ἡ δὲ μήτηρ αὐτῶν νὰ ὑδρίζεται, νὰ τραυματίζεται καὶ νὰ τυραννίζεται. Ἠγέρθην ἐντρομος, ἔκλαυσα καὶ ἐθρήνησα ὀλολύζων, ὥς παιδίον παραφόρως ἀγαπῶν τὴν μητέραν τοῦ καὶ ὀλέπον αὐτήν θασανιζομένην. Ἐγκατέλειπον εὐθὺς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔσπευσα πρῶτον εἰς Σέ, Φιλτάτη Πατρίς μου, καὶ μετὰ τῶν φιλοκάλων καὶ φιλομαθῶν τέκνων σου, τῶν ἀγαπητῶν μου συμπολιτῶν, ἀνεγείραμεν περιφανῆς ἑλλη-
νικὸν σχολεῖον²³, ἔνθα ὁ σοφὸς Ἀλέξανδρος Πέζαρ καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι ἐδίδασκον τὴν διφῶσαν τὰ νάματα τῆς παιδείας νεολαίαν ἀνεγείραμεν ἐπίσης ἀλλήλοδιδ-
ακτικὰ σχολεῖα καὶ πᾶν ὅτι ἦτο δυνατόν ὑπὲρ τῆς ἡθικῆς καὶ διανοητικῆς τοῦ τόπου μορφώσεως ἐπράξαμεν. Μεταβάς εἴτα εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἐδόθην ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἰδέαν. Εἰς Ἀθήνας τότε εἶχε σχηματισθῇ μεγάλη ἐταιρία τῆς Μεγάλῆς Ἰδέας, ἣν ἀπετέλουσαν πολιτικοὶ τε καὶ στρατιωτικοὶ ἑξοχοὶ ἄνδρες, καίτοι δὲ πολὺ νέος, ἤξιώθην οὐχ ἥττον τῆς τιμῆς νὰ συνεργασθῶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἡ δὲ Ἱστορία μίαν ἡμέραν ἵσως θέλει εἶπῃ ὅποιον μέρος ἔλαβον καὶ τί ἐν τῇ ἀσθενείᾳ μου ἐπραξά²⁴. Ἐπῆλθε τὸ ἔτος 1854 καὶ σὺ, Πατρίς μου, διὰ τῆς σάλπιγγος ἐκάλεις τὰ ἀπανταχοῦ τέκνα σου εἰς τὸν Ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθε-
ρώσεώς σου ἀγῶνα. Κατὰ καθήκον ἔσπευσα εἰς τὸ περισκληγμένον σου καὶ ὅτι ἀνθρω-
πίνως ἦν δυνατόν ἐπραξα, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἑτέρον ἀνέλαβον ἀγῶνα ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἐμπορούμενος. Ἐτύστησα ἐν Λαμῇ τυπογραφεῖον καὶ ἠρξάμην τῆς ἐκδόσεως ἐφημερίδος ὁ «Φάρος τῆς Ὁθορίας», οὐχὶ πρὸς σκοπὸν χρη-
ματιστικόν, ἀλλὰ διὰ νὰ συνεχίσω τὸν κατὰ τῆς κακῆς κυβερνήσεως καὶ κακο-
διοικήσεως τῆς πατρίδος μου ἀγῶνα.

Εἵκοσι πέντε ἤδη ἔτη ἡγωνίσθην καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἕως οὗ ἡ θεία Πρό-
νοια εὐδοκήσασα, ἐφώτισε τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, αἵτινες τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐνό-
πλους διαμαρτυρήσεις τῶν τέκνων σου, ὦ Πατρίς, ἐκτιμῶντες, σὲ ἐθεώρησαν ἄξιαν τῆς ἐπιδικωσμένης ἐλευθερίας καὶ σοὶ ἀπέδωκαν μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἅπαντα τὰ παροικαρτοῦντα τοῖς ἀνθρώποις δικαίωματα.

21. Ἐφημ. «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου», Τριτάτα 19 Σεπτεμβρίου 1881.

22. Στὴ Βιέννη τῆς Αὐστρίας.

23. Γιὰ τὰ σχολεῖα τῶν Τριτσάλων ἀναφέρει ὁ τριτὸν Εὐαγγελίδης στὸ γνωστὸ του ἔργο: Τόμος Α' XII, 227, 229—231, 240 καὶ Β' σελ. 300, 381, 410.

24. “Ὅρα στὴ συνέχεια ἐκτενέστερα.

Σὲ ἐκάλυπταν, ὦ Πατρίς φιλότατη, ζόφος καὶ σκότος τῆς τυραννίης, ἀλλ' αἱ ἀκτῖνες τῆς Ἑλευθερίας, ἦν σοι προσέφερεν ὁ ἀρεισιμανός στρατός, τὰ τέκνα τῆς ἐλευθερίας Ἑλλαδός, διέλυσαν τὸ σκότος καὶ ἦδῃ, ἐστεφανωμένη μετὸν ἀμάρταντον στέφανον τῆς ἐλευθερίας, λάμπει, τὰ δὲ τέκνα σου σκιρτῶσι καὶ ἀγάλλονται ἐκ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου²⁵. Τῆς χαρᾶς ταύτης ἔσπευσα νὰ συμμεθέξω καὶ ἐγώ, τὸ ἐλάχιστον τῶν τέκνων σου. Ἦλθον, ἡσπασθῇ μετὰ δακρύων τὴν γῆν, ἔνθα εἶδον κατὰ πρῶτον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὡς καὶ τοὺς τάφους τῶν πατέρων, τῶν συγγενῶν, φίλων καὶ συμπατριωτῶν μου. Ὑψώσα χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐδόξασα τὸ Πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα, διότι μοὶ ἐχάρισε ζωὴν καὶ μετ' ἡξίωσε νὰ ἴδω πραγματοποιούμενα τὰ ὄνειρά μου, ἦτοι τὴν πατρίδα μου ἐλευθέραν καὶ εἶπον: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὴν πατρίδα ἐλευθέραν». Σὲ εὐγνωριῶ, ὦ Πατρίς, διότι διὰ τῶν τέκνων σου μετ' ἐδέχθης εἰς τὰς ἀγκάλας σου, ἐγὼ δέ, ἀσπαζόμενος τοὺς ἐναγκαλιζομένους με συμπολίτας καὶ συμπατριώτας μου, ἔχουσα θαλερὰ δάκρυα. Ἡ ἐλευθερία, ὦ Πατρίς, εἶναι τὸ θεῖον δῶρον καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀλλὰ διὰ νὰ παραγάγῃ τοὺς ἀγλαοὺς καρπούς της ἔχει ἀνάγκην πολιτῶν συνετῶν καὶ φρονίμων, δυναμένων νὰ κατανοήσωσιν τὴν σπουδαιότητα τοῦ θεοῦ αὐτοῦ εὐεργετήματος. Ἡ ἐλευθερία ἔχει ἀνάγκην ἀνδρῶν ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς μεμορφωμένων, διότι ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ βαρβαρότης, καταχρῶμεναι τῆς ἐλευθερίας, δύνανται νὰ θεδηλώσωσι τὰ ἱερά, νὰ καταπατήσωσι τοὺς νόμους καὶ τὸ Σύνταγμα καὶ νὰ καταστρέψωσι τὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο νέος ἀγὼν ἦδῃ πρόκειται, εἰς ὃν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγωνισθῶσι τὰ τέκνα σου διὰ τοῦ ἀγῶνος τούτου πρέπει νὰ μορφώσωμεν καὶ ἀναπτύξωμεν ἠθικῶς, θρησκευτικῶς καὶ διανοητικῶς τὴν νεολαίαν καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν πολιτῶν Χριστιανῶν, Ὀθωμανῶν καὶ Ἰσραηλιτῶν²⁶, διότι ἅπαντες ἐσμέν τέκνα τῆς αὐτῆς μητρὸς, καὶ ὡς ἀδελφοὶ ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου...».

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

Ο ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (; — 1888)

Συντάκτης, ἐκδότης καὶ ὑπεύθυνος τῆς ἐφημερίδας ἦταν ὁ Τρικαλινὸς Εὐθύμιος Οἰκονομίδης.

α') Βιογραφικὰ στοιχεῖα: Γεννήθηκε στὰ Τρίκαλα²⁷ στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα; «Παιδιόθεν, ὅμως, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ φυσικὰς αὐτοῦ ροπὰς ἀκολουθῶν μετέβη εἰς Γερμανίαν, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν»²⁸. Ἐπομένως ἔτυχε ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ δίδαξε στὴν Βιέννη, τὴν Τεργέστη κι' ἀργότερα στὴν Ἰταλία²⁹. Στὰ 1835 τὸν βρῖσκομε στὴν Τεργιέστη, ὅπου θὰ παραμείνῃ ἐπὶ μίαν διετίαν διδάσκων σὰν καθηγητὴς στοῦ ἐκεῖ Γυμνάσιου, πού εἶχε συγκροτήσει ὁ αὐδιδιμοὺς διδάσκαλος τοῦ γένους Κωνσταντῖνος Κούμας³⁰.

25. Μία εἰκόνα τῆς «ἀνεκλαλήτου χαρᾶς» μᾶς δίνει ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Λαμψώτικης ἐφημερίδας «Φωνὴ τοῦ Λαοῦ», Λαμία 5 Σεπτεμβρίου 1881, ἀρ. φύλλον 849.

26. Στὰ 1881 ὁ πληθυσμὸς τῆς Θεσσαλίας ἀποτελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνων, Ὀθωμανοὺς, Ἰσραηλῖτες, οἱ τελευταῖοι μάλιστα εἶχαν ἐνάρμομη κοινότητα στὰ Τρίκαλα.

27. Δὲν ἔχομε ρητὴ μαρτυρία γι' αὐτό. Εἶναι βέβαιον ὅτι γεννήθηκε στὸν νομὸ Τριζάλων.

28. Ἐφ.μ. «Οἱ Ἐργάται», Τρίκαλα 25 Μαρτίου 1888.

29. Τριφυλ. Ἐνταγγελλίδης: «Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας», τόμος 2ος, σελίδα 434, 494 καὶ 495.

30. Ἐφ.μ. «Φωνὴ τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 17 Νοεμβρίου 1881.

Στὰ 1836 παρηκολούθησε τὴν κηδεῖα τοῦ Κούμα στὴν Τεργιέστη καὶ τὴν ἐπομένη χρονιά ἐπιστρέφει στὰ Τρίκαλα. Ἀλλὰ ὥς δοθῇ ὁ λόγος στὸν ἴδιο τὸν Οἰκονομίδη:

Φύλοι συμπολιταί,

Κατὰ τὸ ἔτος 1837, ἀναχωρήσας ἐκ Τεργιέστης, ἐνθα ἐπὶ δύο ἔτη διετέλεσα διδάσκων ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ ἐκεῖ Γυμνάσιον, συγκροτηθὲν ὑπὸ τοῦ αὐθιμοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους Κωνστ. Κούμα, ἤλθον εἰς τὴν φίλην πατρίδα, οἰστροχλατούμενος ὑπὸ τῆς διακαεστάτης ἐπιθυμίας τοῦ νὰ γίνω χρήσιμος εἰς αὐτήν. Ὅσα ἔπραξα καὶ ἐνήργησα τότε πρὸς σύστασιν ἑλληνικῶν καὶ ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων, ὡς καὶ ἄλλων φιланθρωπικῶν καταστημάτων, ἡ μεταγενεστέρα νέα γενεὰ δὲν τὰ γνωρίζει· τὰ κηρύττει ὅμως τὸ παρακατιὸν δημοσιεζόμενον ἔγγραφον, ὅπερ κατ' ἐπίμονον αἵτησιν πολλῶν συμπολιτῶν μου δημοσιεύω, ὅχι πρὸς ἐπίδειξιν, διότι ἀφ' ἧς μοὶ ἐδόθη μέχρι τοῦδε οὐδέποτε ἔκαμα χρῆσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα οἱ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας νέοι συμπολιταί καὶ συνεπαρχιώται γνωρίσωσιν ὁποῖας οἱ πατέρες αὐτῶν μετ' ἐμοῦ ἐνήργησαν πράξεις πρὸς σύστασιν σχολείων. Ἡ πατρίς τότε, ἀναχωροῦντα, μὲ ἐδίμηγε, δοῦσα μοι τὸν ἀργυροῦν σταυρὸν καὶ ἐπίσημον ἔγγραφον, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως Ἀγίου Τρίκης καὶ τῶν προχόντων τῆς πόλεως κληρικῶν καὶ πολιτῶν. Τὸ τοιοῦτον παράσημον, διδόμενον ὑπὸ μιᾶς πόλεως ὁλοκλήρου εἶναι πολὺ σπουδαιότερον ἢ ὅλα τὰ παράσημα τῶν βασιλέων. Τὸ τοιοῦτον παράσημον ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν στέφανον, δι' οὗ ἐστεφάνωναν αἱ πόλεις καὶ οἱ δῆμοι τῶν ἀρχαίων ἑκαίνους, ὅσοι σπουδαίως προσέφερον εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς δῆμους ὑπηρεσίας.

Διὰ τοῦτο ὁ Δημοσθένης ἀπὸ τοῦ δήματος ἔλεγεν: «Ὁ θέλων ὑπὸ τῆς πατρίδος τιμᾶσθαι τὴν πατρίδα εὖ ποιητέον». Πάντες οἱ ὑπογεγραμμένοι εἰς τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφον, κληρικοὶ καὶ πολῖται, δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ τὰ τέκνα αὐτῶν, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ σύγχρονοι συμπολιταί των δύνανται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ γράφειν μας, ὅπως ἀναγνωρίσωσιν τὰς ὑπογραφὰς τῶν γονέων ἢ συγγενῶν των. Ἰδού³¹, περὶ οὗ πρόκειται, ἔγγραφον:

«Ὁ θέλων παρὰ τῆς πατρίδος τιμᾶσθαι τὴν πατρίδα εὖ ποιητέον».

Ἐπειδὴ ὁ κύριος Εὐθύμιος Οἰκονομίδης καὶ πρὸ τῆς εἰς Εὐρώπην ἀναχωρήσεώς του καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπιστροφὴν του, ἐγνωρίσθη ὡς νέος χρηστοήνης, θεοσεβῆς καὶ γνήσιος λατρὴς τῶν ὁρθῶν δογμάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ προφανῶς ἀπεδείχθη ὅτι παραιτήσας τὸν φωτισμένον κόσμον τῆς Εὐρώπης καὶ περιφρονήσας ὅλα τὰ δυνατὰ κέρδη ἤλθεν εἰς τὴν φίλην πατρίδα διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν φιλοκάλων συμπatriωτῶν του ἀπὸ τῆν, εἰς τὴν ὅποιαν ἐρίσκεται, ἀμάθειαν καὶ ἀπαιδευσίαν. Καὶ ἐπειδὴ εἰς ὅλην του τὴν ἐνταῦθα ὀκτάμηνον διατριβὴν του δὲν παρημέλουν οὐδεμίαν περίστασιν, καθ' ἣν ἐδόνατο νὰ ὠφελήσῃ ἔργῳ καὶ λόγῳ, δὲν ἔπαυσε δὲ νὰ κηρύττῃ δημοσίως τε εἰς πᾶσαν συναναστροφὴν κατὰ μέρος τὴν προξενηθησομένην παρὰ τῆς φιλοσοφίας ὠφέλειαν, καὶ τὴν παρὰ τῆς ἀμαθείας προελθοῦσαν βλάβην, ὥστε ἀληθῶς ἐνέπνευσε μέγαν καὶ ἀπαράδειγμάσιον ζῆλον εἰς τοὺς εὐαισθητοὺς συμπatriώτας του, εἰς τὸ ν' ἀποκαταστήσωσι(ν) γυμνάσιον συγκεκροτημένον ἀπὸ ἀξίους καὶ ἐναρέτους διδασκάλους, νὰ διοργανώσωσι δὲ καὶ ἄλλα παρόμοια φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Διὰ τοῦτο ἡ πατρίς αὐτοῦ διὰ τῶν ὑποσημειουμένων τέκνων τῆς τιμῆς αὐτὸν μὲ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἂ ρ ε τ ῆ ς ἔ ν ε κ α, διδουσα αὐτῷ καὶ τὸ ἀνά

31. Ἐφημ. «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 17 Νοεμβρίου 1881.

χειρας επίσημον ἔγγραφον, ἐνδεικτικὸν τῆς χρηστῆς καὶ ἀμώμου διαγωγῆς του καὶ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα του ἐκδουλεύσεων.

Τὴν 28 Ἰουλίου 1837. Ἐν Τρίκῃ τῆς Θεσσαλίας.

Ὁ Οἰκονόμος Τρίκης Παππα-Κωνσταντῖνος, Γρηγόριος ἱερομόναχος, Παππα-Κῶνστας Ἰωάννου, Γεώργιος Θεοδῶρου, Σταμουλάκης Οἰκονόμου, Γιαννάκης Νικολάου, Γεώργιος Κ. Λαμπαδάριος, Χριστόδουλος

Δ. Κούρεντας, Γιαννάκης Στερίου, Δημ. Κ. Σιμῆς.

† Τρίκης Κύριλλος ἐπιβεβαιοῖ».

(Καὶ συνεχίζει ὁ ἴδιος ὁ Οἰκονομίδης):

»Ἀφοῦ κατήρτισα τὰ σχολεῖα καὶ ἔφερα σπουδαίους διδασκάλους, ὡς τὸν αἰσίδιμον Ἀλέξανδρον Πέζαρ³², μετέβην εἰς Ἀθήνας ὅπως προμηθευθῶ βιβλία, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα σχηματίσω βιβλιοθήκην τῆς σχολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα συνδράμω τοὺς ἀπόρους μαθητάς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπουργός τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, ὑπῆρχεν ὁ Γ'λαράκης, ὅστις μετὰ μεγίστης προθυμίας ὁ αἰσίδιμος μοὶ προσέφερεν ἐκ τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ὑπὲρ τοὺς 300 τόμους ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων, πλείστοι δὲ ὅσοι ἐκ τῶν φιλογενεστάτων πολιτῶν ἐπίσης μοὶ προσέφερον μεγάλην ποσότητα βιβλίων. Ἄπαντα δὲ ταῦτα τὰ ἀπέστειλα εἰς Τρίκαλα καὶ ἐξηκολούθουν νὰ συνάξω καὶ νὰ ἀποστέλλω εἰς τὰ σχολεῖα. Ἐσχηματίσθη λοιπὸν καὶ βιβλιοθήκη καὶ εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς διανεμήθησαν βιβλία. Πρὸς θεοβαίωσιν τῶν λόγων μου, δημοσιεύω τὸ παρακατιὸν ἔγγραφον τῆς κοινότητος Τρικάλων, δι' οὗ αὕτη ἐκφράζει τὴν ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην τῆς εἰς τοὺς φιланθρώπους καὶ φιλογενεῖς πολίτας ἐξ Ἀθηνῶν, οἵτινες μετὰ τῶσαύτης προθυμίας προσέφερον πολλὰ καὶ σπουδαῖα βιβλία, ἀφοῦ ἐγὼ παρέστησα αὐτοῖς τὴν ἀνάγκην τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων εἰς τὰ μέρη ταῦτα.

Ἰδοῦ³³ καὶ τό, περὶ οὗ πρόκειται ἔγγραφον:

«Πρὸς τοὺς κ.κ. Ἀνδρέαν Κορομπλᾶν, Κ. Κοντογόννην, Π. Ἀργυρόπουλον καὶ λοιποὺς εὐεργέτας τῶν ἐν Τρίκῃ σχολείων.

Φιλόκαλοι καὶ φιλογενέστατοι ἄνδρες!

Πρὸ καιροῦ ἐδέχθημεν διὰ τοῦ αὐτόθι διατρίβοντος ποθητοῦ συμπολίτου μας κ. Εὐθυμίου Οἰκονομίδου ἱκανὰ βιβλία, προσφορὰν καὶ δωρεάν ἐκ μέρους τῶν ἐλευθέρων χειρῶν σας εἰς τὰ πτωχὰ τῆς πόλεως μας σχολεῖα. Τῆς εὐγνωμοσύνης μας τὰ καθήκοντα μᾶς ὑπεχρέωναν νὰ σᾶς προσφέρωμεν ἀμέσως τὴν εὐχαριστίαν καὶ νὰ σᾶς ἐξηγήσωμεν τὰ ἀνεξάλειπτα τῶν ψυχῶν μας αἰσθήματα διὰ τὰς πολυτίμους εἰς τὴν παντελεῖ ἔνδειάν μας ταύτας ἀπαρχάς. Ἐφάνημεν μὲν μόλον τοῦτο πολλὰ ἄργοι καὶ ὀκνηροὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀφεύκτου τοῦτου χρέους μας καὶ ἀνάξιοι τῶν δωρεῶν σας.

Γενναῖοι ἄνδρες! Ἡμπορεῖτε νὰ ὑποθέσετε ἡμᾶς ὑποκειμένους εἰς πολλὰ κακὰ καὶ εἰς πολλὰς δυστυχίας, οἵτινες μᾶς ἐμποδίζουν εἰς τὸν δρόμον τῆς θελτιώσεώς μας καὶ μᾶς δεικνύουσιν πολλὰ διαφόρους ἐμπροσθέν σας, ἀλλ' ὅχι ποτὲ νὰ μᾶς καταδικάζετε ὡς ἀγνώμονας. Σᾶς ὁμολογοῦμεν λοιπὸν σήμερον μυρίας τὰς χάριτας ἀπὸ μέρους τῆς κοινότητός μας καὶ τῆς πτωχῆς νεολαίας μας, ἥτις δεχθεῖσα μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν τὴν πρώτην δωρεάν, προσ-

32. Πέζαρὸς Ἀλέξανδρος (1797—1868) ἐκ Τυρνάβου.

33. Ἐφημ. «Φῶς τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 17 Νοεμβρίου 1881.

φερθείσαν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὰς εὐεργετικὰς σὰς χεῖρας, ἀνυψοῖ (δὲ) πρὸς τὸν Θεὸν ἱκετηρίοις ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν τῆς φωνάς· Εὐδαιμονεῖτε, ἀγαθοὶ ἄνδρες, γινόμενοι εἰς πολλοὺς ἀξιεπαινον παράδειγμα.

Ἐν Τρίκῃ 1839, Φεβρουαρίου 10.

Ἡ Κοινότης Τρικκάλων³⁴

† Ὁ Τρίκκης Κύριλλος.

Οἰκονόμος Παππα - Κωνσταντῖνος, μέλος τῆς πνευματικῆς ἐπιτροπῆς, Ἰγνάτιος Ἱερομόναχος, (ἐπίσκοπος), Γρηγόριος Ἱερομόναχος (ἐπίσκοπος), Σταμουλάκης Οἰκονόμου, Γιαννάκης Νικολάου, Δημ. Κων. Σιμῆς, Γεώργιος Θ. Ὁρέστου, Γεώργιος Θ. Μωραΐτου, Γούλας Παπαζίσσης, Γεώργιος Κ. Λαμπαδάρης, Κ. Γ. Τρίκας, Χριστόδουλος Κούρεντας, Νικόλαος Ζάχου, Βασίλειος Γεωργίου».

β) Ἡ δ ρ ά σ η τ ο υ 1838 — 1854: Δὲν γνωρίζουμε λεπτομέρειες ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ στο διόστημα, ἀπ' τὸ 1838, ποῦ ἔφυγε ἀπ' τὰ Τρίκαλα, μέχρι τὸ 1854, ποῦ ἐμφανίζεται στὴ Λαμία. Ἄς δοθῇ ὅμως ὁ λόγος καὶ πάλι στὸν ἴδιο τὸν Οἰκονομίδη: «Μεταθὰς εἶτα εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἐδόθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν Μεγάλῃ Ἰδέαν. Εἰς Ἀθήνας τότε εἶχε σχηματισθῇ μεγάλη Ἑταιρεία τῆς Μεγάλῃς Ἰδέας, ἣν ἀπετέλουν πολιτικοὶ τε καὶ στρατιωτικοὶ ἑξοχοὶ ἄνδρες, καίτοι δὲ πολὺ νέος, ἤξιώθην οὐ ἥττον τῆς τιμῆς νὰ συνεργασθῶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἡ δὲ ἱστορία μίαν ἡμέραν ἴσως θέλει εἶπῃ, ὅποιον μέρος ἔλαθον καὶ τί ἐν τῇ ἀσθενείᾳ μου ἐπράξα...»³⁵. Στὰ 1854 τὸν βρῖσκομε νὰ πολεμᾷ στὴν Ὑθρῃ³⁶ στὴν διάρκειά τῆς αὐτῆς Θεσσαλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὴν ἴδια χρονιά κάνει ἐμφάνισιν στὴ Λαμία. Ἰσως στὸ διόστημα 1838—1854 σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, δηλ. στὴ Νομικὴ Σχολή, ἀφοῦ ἀργότερα, ἀπὸ τὸ 1854 καὶ ἐξῆς εἶναι δικηγόρος. Ἰσως νὰ ἀναγνωρίσθηκαν οἱ τίτλοι σπουδῶν τοῦ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, διότι, ὅπως εἶδαμε πιὸ πάνω, εἶχε σπουδάσει στὴ Γερμανία καὶ εἶχε διδάξει σὲ Γυμνάσια τοῦ παροικιακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στὰ 1854 λοιπὸν ἐμφανίζεται στὴ Λαμία καὶ ἀναλαμβάνει μειοδοτικὰ τὴν κατασκευὴ παρατηρημάτων γιὰ τὴν Ἑτήσια Ἐμποροπανήγυρη τῆς πόλεως³⁷.

γ) Ἡ δ ρ ά σ η τ ο υ 1856 — 1881: Στις ἀρχὲς ὅμως τοῦ 1856 μεταφέρει ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ ἰδρύει στὴ Λαμία τυπογραφεῖον³⁸. Ἀπ' τὸ 1856 μέχρι τὸ 1881 ἐκδίδει στὴ Λαμία τὴν ἐφημερίδα «Φάρος τῆς Ὑθροῦς» καὶ πρωτοστατεῖ στὴ δημόσια ζωὴ τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς. Ἐκεῖ νυμφεύεται, ἀλλὰ ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς. Στὰ 1874, ποῦ ἔγινε στὴ Λαμία μεγάλη Ἑλληνοτουρκικὴ συνεργασία³⁹ καὶ συνάντησις πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας, ὁ Οἰκονομίδης θ' ἀσκήσει καθήκοντα διερμηνέα, διότι ὁ Τοῦρκος διοικητὴς τῆς Θεσ-

34. Πολύτιμα ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν Χριστιανικὴν κοινότητα τῶν Τρικκάλων στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα.

35. Ἐφημ. «Φάρος τοῦ Ὀλύμποῦ», Τρίκαλα 17 Σεπτεμβρίου 1881.

36. Δ η μ. Γ. Κ ο ν τ ο ῦ μ π α: «Ἡ Ἐπαναστάσις τοῦ 1854 καὶ αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἰδίαι ἐπιχειρήσεις», Ἀθήνα 1976, σελ. 74.

37. «Χειρόγραφα πρακτικὰ τοῦ Δήμου Λαμιέων» 1854.

38. Δ η μ. Θ. Ν ά τ σ ι ο υ: «Τὰ Λαμιώτικα Τυπογραφεῖα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα», Λαμία 1979.

39. Τ ο ῦ ἰ δ ῖ ο υ: «Μιὰ ἑλληνοτουρκικὴ συνεργασία στὴ Λαμία τὸ 1875», περ. «Στερεὰ Ἑλλάς» (1977), σελ. 271.

σαλίας ήταν Γερμανός! Στο διάστημα 1856—1881 γνωρίζει και δοκιμάζει στη Λαμία χαρές και πίκρες. "Ανθρωποι τιποτένιοι, των οποίων τὰ συμφέροντα ἐθίγοντο ἀπ' τὴν δημοσιογραφία Οἰκονομίδη, δὲν δίστασαν νὰ τοῦ σπᾶσουν τὸ χέρι γιὰ νὰ μὴ γράφῃ! Πράγματι ἐπὶ δύο χρόνια σταμάτησε νὰ ἐκδίδεται ὁ «Φάρος τῆς Ὀρθου»⁴⁰. Πάντα ὅμως ὁ φλογερὸς πατριώτης εἶχε στραμμένα τὰ μάτια του πρὸς τὴν ὑπόδουλη, τότε, Θεσσαλία. Ἡ ἀρθρογραφία του ὑπὲρ τῶν υποδούλων Θεσσαλῶν στὸ διάστημα ἐκεῖνο, δυστυχῶς, παραμένει ἄγνωστη⁴¹.

δ) Ἡ δ ρ ᾱ σ η τ ο υ 1881 — 1888: Ὁ μακροχρόνιος καὶ διακαῆς πόθος του νὰ δῇ τὴν Θεσσαλία ἐλεύθερη ἱκανοποιεῖται τὸ καλοκαίρι τοῦ 1881. Ἀμέσως μεταφέρει τὸ τυπογραφεῖο στὰ Τρίκαλα καὶ ἐκδίδει τὴν ἐφημερίδα «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου». Ἐδῶ πλέον θὰ πρωτοστατήσῃ καὶ πάλι στὴ δημόσια ζωὴ τῆς πόλεως τῶν Τρικάλων καὶ τῆς περιοχῆς. Στὰ 1881 πολιτεύεται, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐκλεγῇ βουλευτής. Στὰ 1884 μὲ δικές του ἐνέργειες ἱδρύεται ὁ «δικηγορικὸς σύλλογος Τρικάλων»⁴² καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ πρῶτος πρόεδρος του, ἀφοῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος δικηγόρος τῶν Τρικάλων.

Τέλος κατὰ Μάρτιον μῆνα τοῦ 1888 πεθαίνει καὶ θάπτεται στὰ Τρίκαλα⁴³. Παιδιά δὲν ἔκαμεν ὁ Οἰκονομίδης.

ε) Ἡ ν ε κ ρ ο λ ο γ ί α τ ο υ: Ἡ ἐφημερίδα «Οἱ Ἑργάται»⁴⁴ τῶν Τρικάλων γιὰ τὸν Εὐθύμιο Οἰκονομίδη ἔγραψε τὰ ἐξῆς:

«Τὴν προπαρελθούσαν Δευτέραν ἀπεβίωσε ὁ Εὐθύμιος Οἰκονομίδης, δικηγόρος ἐνταῦθα καὶ ἀρχαιότερος δημότης. Ὁ Εὐθ. Οἰκονομίδης καταγόμενος ἐκ Θεσσαλίας, ἀνεχώρησεν παιδιόθεν, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ροπὰς ἀκολουθῶν, μεταβάς εἰς Γερμανίαν, ἔνθα διέμενεν ἐπὶ ἑπταετίαν, ἐπέστρεψε ἐνταῦθα καὶ κατέργινεν εἰς τὴν κατάρτισιν ἑλληνικῶν σχολείων, ἀλλὰ καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι εἶχεν ἀναμειχθῇ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἐγκατέλειπε καὶ πάλιν τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα μεταβάς καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς Λαμίαν, ἔνθα καὶ ὡς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος ἐπὶ ἡμῶν αἰῶνα ὑπῆρέτησε μετὰ ζήλου τὰ συμφέροντα τῶν πελατῶν αὐτοῦ καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει. Φλεγόμενος ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα διέκριναν τοὺς ἄνδρας τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἐξέδωκεν ἐν ἀρχῇ τὸν «Φάρον τῆς Ὀρθου», ὃν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας μετωνόμασε «Φάρον τοῦ Ὀλύμπου». Ἐπὶ 31 δὲ ἐλόκληρα ἔτη ἐπάλαισε διὰ τοῦ τύπου ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἀποκαλύπτους πάντα ἐκθέτων τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ. Τὰ αἰσθήματα δὲ ταῦτα διετράνωσε καὶ διὰ τῆς ἰδιοχείρου αὐτοῦ διαθήκης, δι' ἧς ἄπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του, ἀφῆκε εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον μὲ τὴν παράκλησιν νὰ συστηθῇ δι' αὐτῆς ἐν Λαμίᾳ κοινωφελὲς ἱδρυμα. Ἡ κηδεὶα τοῦ μακαρίτου Οἰκονομίδου ἐγένετο ἐπιβλητικὴ, ἐπικύδαιον δὲ ἀποχαιρετισμόν, λίαν κατάλληλον ἀπήγγειλεν ὁ παρ' ἡμῶν δικηγόρος κ. Γεώργιος Παπαθανασίου».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ «ΦΑΡΟΥ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ»

Ἡ ἐφημερίδα «Φ. τ. Ο.» εἶναι μία ἀριστη πηγὴ ἱστορικῶν εἰδήσεων, μόνο ἡ ἀποδελτίωσή της μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ εἰδικὸ ἀντικείμενο ἐρεῦνης. Ὁ συντά-

40. Ἐφημ. «Φάρος τῆς Ὀρθου», Λαμία 29 Σεπτεμβρίου 1873.

41. Βρίσκεται στὴν ἐφημερίδα «Φάρος τῆς Ὀρθου», Λαμία 1856—1881.

42. Ἐφημ. «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου», Τρίκαλα 19-4-1884.

43. Ἐφημ. «Οἱ Ἑργάται», Τρίκαλα 25-3-1888.

44. Στὸ γόλλο τῆς 25 Μαρτίου 1888.

κτης αὐτῆς θρίσκειται κοντὰ στὰ γεγονότα καὶ ἔτσι ἐξασφαλίζεται ἡ ἀμεσότητα. Ἡ περιοχή μόλις ἀπελευθερώθηκε καὶ ἀντιμετωπίζει πολλὰ προβλήματα: Παιδείας, συγκοινωνίας, διοικήσεως, διαβιώσεως, ἀνασυγκροτήσεως κλπ., κλπ. Ἡ πλούσια εἰδησιογραφία καὶ ἡ θαυμαστή λεπτομέρεια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀδέκαστη ἀντικειμενικότητα εἶναι γνωρίσματα τοῦ «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου». Τὰ ἄρθρα στὸ σύνολό τους εἶναι ἀνυπόγραφα, γεγονὸς ποὺ μαρτυρεῖ ὅτι συντάκτης ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Οἰκονομίδης. Λίγα κείμενα ἔχουν ὑπογραφή, ὅπως ἐπιστολὲς διευκρινιστικὲς καὶ διαμαρτυρίας καὶ ὠρισμένες ἐπιφυλλίδες.

Στὴ συνέχεια καταχωρίζονται εἰδήσεις ἀπ' τὴν ἐφημερίδα ἐκείνη μὲ μιὰ ὑπερτυπὴ καὶ ἀδρομερῇ διαίρεση:

1. Εἰδήσεις γιὰ τὴν διοίκηση: Ἀπὸ τῆς 11-9-1881 ἕως τῆς 31 Μαρτίου 1882 ἡ περιοχή διοικεῖται ἀπ' τὴν «Βασιλικὴ Ἐπιτροπὴ Τρικάλων» μὲ ἐπικεφαλὴς κάποιον Γεώργιον Θ. Λυμπεράκη. Στὶς 31 Μαρτίου 1882 ἔρχεται στὰ Τρίκαλα ὁ πρῶτος νομάρχης καὶ ὀνομάζεται Γεώργιος Ζέρμος⁴⁵. Πρῶτος δήμαρχος τῆς πόλεως ὑπῆρξε κάποιος Κατρίμπης. Στὰ 1881 λειτουργεῖ στὰ Τρίκαλα Πρωτοδικεῖο καὶ Εἰρηνοδικεῖο, ποὺ ἰδρύθηκαν στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1881⁴⁶. Πρῶτος πρωτοδίκης ὑπῆρξεν ὁ Χρ. Δαίδης καὶ πρῶτος εἰσαγγελεὺς ὁ Λεωνίδας Κλωτσάρης. Πρῶτος προϊστάμενος τοῦ Τηλεγραφείου Τρικάλων κάποιος Ἰωάννης Πλατάκης, τοῦ Ταχυδρομείου κάποιος Σαλωνιτίδης καὶ Ταμίας κάποιος Φιλιππίδης. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς εἰδηση: «Τὰ ἐν Τρικάλαις δικαστήρια ζητοῦσι μεταφραστὰς διὰ τὰ τουρκικὰ ἔγγραφα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνωσι δίκαια»⁴⁷. Πρῶτος συμβολαιογράφος τῶν Τρικάλων ὑπῆρξεν ὁ Νικ. Ἀγιοψυχὸς ἀπ' τὴν Ὑπάτη⁴⁸, ἐνῶ πρῶτος εἰρηνοδίκης κάποιος Νικ. Ἀναστασόπουλος. Τὰ Τρίκαλα ἀπέκτησαν καὶ δεῦτερο συμβολαιογράφο στὰ 1882 τὸν Γ. Κρανιώτη⁴⁹. Πρόεδρος τῆς ἰσραηλιτικῆς κοινότητος στὰ Τρίκαλα ἦταν ὁ Ἰάκωβος Σίδης, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνέπτυξε ἀσυνήθη δραστηριότητα, πλὴν δὲ στοιχεῖα μᾶς προσφέρει ὁ «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» γιὰ τὴν ἰσραηλιτικὴ κοινότητα στὰ Τρίκαλα. Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀπελευθερώσεως λειτουργοῦσε στὰ Τρίκαλα τουρκικὸ προξενεῖο⁵⁰. Ἐπίσης λειτουργοῦσε καὶ ἑλληνικὸ προξενεῖο μὲ πρόξενον τὸν Κων. Ραδιόν.

2. Εἰδήσεις γιὰ τὴν ἑκπαίδευση: Στὶς 8 Ἰανουαρίου 1882 γίνονται ἐπίσημα τὰ ἐγκαίνια λειτουργίας τοῦ Γυμνασίου Τρικάλων, τὸ ὁποῖο ὅμως λειτουργοῦσε ἀπ' τὰ τέλη τοῦ 1881. Πρῶτος Γυμνασιάρχης ὑπῆρξε ὁ Κωνσταντῖνος Νικ. Δαμιράλης, ἀρχικὰ ἦταν διευθυντὴς τοῦ Γυμνασίου καὶ στὶς 10 Μαρτίου 1882 προήχθη σὲ Γυμνασιάρχην. Στὸ φύλλο τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1882 μᾶς δίνει πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Γυμνάσιο τῶν Τρικάλων. Πρῶτοι καθηγητὲς ἦσαν ὁ Κων. Δαμιράλης, φιλόλογος, ὁ Ἰ. Πικαῖος τῶν Γαλλικῶν, ὁ Ἰωαννίδης τῶν Μαθηματικῶν⁵¹. Στὸ διάστημα 1882–1887 ὑπηρέτησαν στὸ Γυμνάσιο ἐκεῖνο, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους καὶ οἱ ἐξῆς καθηγητὲς: Ἰωάνν. Π. Γεωργαντόπουλος τῆς Γαλλικῆς Γλώσσης, ἀλλὰ πέθανε στὶς 14-1-1883, Κων. Χεδραράδας, Γυμνασιάρχης 1883–1884, Κων. Νεστοριάδης, Γυμνασιάρχης 1884–

45. «Φ. τ. Ο.» 31-3-1882.

46. «Φ. τ. Ο.» 27-9-1881.

47. «Φ. τ. Ο.» 2-11-1881.

48. «Φ. τ. Ο.» 9-1-1882.

49. «Φ. τ. Ο.» 6-4-1882.

50. «Φ. τ. Ο.» 16-1-1881.

51. «Φ. τ. Ο.» 31-10-1882.

1885, Παν. Παναγιωτίδης, γυμνασιάρχης στα 1885–1886, καθηγητές τη σχολική εκείνη χρονιά ήσαν οι: Ληταΐδης, Νικ. Ρηγάδης, Θεμ. Τσαούσης, Γ. Ἀποστολίδης καὶ Σαμουὴλ Ἀνεστόπουλος, θεολόγος⁵². Ἐπίσης ὑπηρετήσαν καὶ οἱ ἐξῆς καθηγητές: Παν. Ἰωαννίδης καὶ Ἀλέξ. Λαμπίκης φιλόλογοι, Κλεινίας τῆς Γαλλικῆς, Προσαλεύτης, Θεολόγος καὶ Θ. Γαλάτης, Μαθηματικός⁵³. Στὰ 1886–1887 Γυμνασιάρχης ἦταν ὁ Κων. Π. Φερτάκος, καὶ γαθηγητὲς οἱ: Στέργιος Ἡρ. Κλάρας, Γ. Ἀποστολίδης, Νικ. Λητοΐδης καὶ Γ. Μεντίνιας. Ἐπίσης στὰ Τρίκαλα ἰδρύθηκε καὶ λειτούργησε τὸ πρῶτο ἰδιωτικὸ ἐκπαιδευτήριον, ποῦ εἶχε Δημοτικό, Ἑλληνικὸ Σχολεῖο καὶ δυὸ Γυμνασιακὰς τάξεις, ἀρχικὰ ἄρχισε νὰ λειτούργει σὰν Παρθεναγωγεῖο ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς του ἦταν ὁ Βασίλειος Η. Βαμβέτσος. Πολλὰ ἐπαινετικά σχόλια γιὰ τὸ ἴδρυμα αὐτὸ ἀφιερώνει ὁ «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» στὸ φύλλο τῆς 16 Φεβρουαρίου 1885. Τὸ ἰδιωτικὸ ἐκεῖνο σχολεῖο λειτούργησε στὰ 1884–1885.

3. Εἰ δ ἡ σ ε ι ς γ ι ᾶ ἄ λ λ ε ς ἐ φ η μ ε ρ ῖ δ ε ς: Ἡ ἐφημερίδα «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» δὲν παρέλειπε ν' ἀναφέρεται τακτικὰ καὶ ἄλλες συναδελφους της! Στὰ 1883 ἰδρύεται στὰ Τρίκαλα καὶ δευτερο τυπογραφεῖο ἰδρυτὲς του ἦταν ὁ Κ. Ζάχος καὶ Γ. Παπάρας⁵⁴, ὁ πρῶτος παλαιότερα ἦταν τυπογράφος τοῦ «Φάρου τοῦ Ὀλύμπου». Τῇ χρονιά ἐκείνῃ ἐκδίδεται καὶ ἡ Τρικαλινὴ ἐφημερίδα «Τρίκαλα». Ἐχομε ἐπίσης τὴν εἴδηση ὅτι ἐκδίδεται ὁ «Ἀσὴρ τῆς Θεσσαλίας» στὴ Λάρισα ἀπ' τὸν Πεταλᾶ. Εἰδήσεις μᾶς δίνει γιὰ τὶς τρικαλινὲς ἐφημερίδες: «Οἱ Ἐργάται» καὶ «Φωνὴ τῶν Τρικάλων»⁵⁵. Ἀξιόλογη, ἀλλὰ καὶ ἀποκαλυπτικὴ⁵⁶ εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς εἴδηση: «Ἐν Βόλῳ ἤρξατο ἐκδομένη σατιρικὴ ἐφημερίς ὁ «Σατανᾶς», τὴν συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὰ εὐτράπελα, διότι ἐμπεριέχει ἱκανά, τῇ δὲ νέῃ συναδελφῷ εὐχόμεθα ἐπιτυχίαν»⁵⁷. Μιὰ ἀκόμη ἀποκαλυπτικὴ εἴδηση εἶναι καὶ ἐκείνη, ποῦ ἀναφέρει: «Ἐν Καρδίτῃ ἐκδίδεται προσεχῶς νέα συνάδελφος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Καρδίτσα»⁵⁸. Ἀξιίζει ν' ἀναφερθῇ καὶ τὸ ἐξῆς: «Κατ' αὐτὰς ἐπανελήφθη ἡ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος «Οἱ Ἐργάται», ἥτις εἶχε διακοπῇ πρὸ δύο μηνῶν, ἀλλ' ὁ συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐν τῇ γνωστοποιήσει αὐτοῦ παραπονεῖται ὅτι τὸ μόνον τυπογραφεῖον ἐν Τρικάλαις, ὅπερ ἦν τὸ ἡμέτερον, ἠρνήθη νὰ τυπώσῃ τὴν ἐφημερίδα του· ἀλλὰ ὁ κύριος συνάδελφος δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν, διότι ὑπάρχουν δύο τυπογραφεῖα καὶ ἐάν, οὐδέτερον τούτων δὲν ἐτύπωσε τὴν ἐφημερίδα του τὸ λάθος εἶναι ἰδικόν του. Ἡμεῖς τοῦ εὐχόμεθα εἰς τὸ μέλλον καλὴν πρόοδον καὶ ἐπιτυχίαν»⁵⁹. Καὶ συνεχίζει: «Κατ' αὐτὰς ἄρχεται ἡ ἔκδοσις καὶ ἐτέρας ἐφημερίδος ἐν Τρικάλαις ἡ «Φωνὴ τῶν Τρικάλων» καὶ αὕτῃ εὐχόμεθα ἐπίσης καλὴν ἐπιτυχίαν»⁶⁰. Διαβάζουμε ἀκόμη μία ἐνδιαφέρουσα ἀνακοίνωση: «Ὅσον οὕτω ἄρχεται ἡ ἔκδοσις ἐνταῦθα πολιτικοσατυρικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον

52. «Φ. τ. Ο.» 11-9-1885.

53. «Φ. τ. Ο.» 19-10-1883.

64. «Φ. τ. Ο.» 8-5-1883.

55. «Φ. τ. Ο.» 1-1-1884.

56. Ἡ ἐφημερίδα αὕτῃ ἀσφαλῶς εἶναι διάφορος ἐκείνης τοῦ Λημ. Καλαποθάκη, ποῦ ἐξεδόθη στὰ 1892 (Ὅρα: Γ ῑ ὄ ρ ο γ ο υ Α. Π α ν α γ ι ὄ τ ο υ: «Ὁ Τύπος τοῦ Βόλου», Βόλος 1979, σελίδα 10(174)).

57. «Φ. τ. Ο.» 18-7-1882.

58. «Φ. τ. Ο.» 22-8-1882.

59. «Φ. τ. Ο.» 1-1-1884.

60. «Φ. τ. Ο.» 1-1-1884.

«Η ΨΑΛΙΔΩ» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ἰσαάκ Μωϋσέως, τυπογράφου. Συνιστῶμεν αὐτὴν εἰς τοὺς συμπολίτας μας καὶ εὐχόμεθα αὐτῇ καλὴν ἐπιτυχίαν»⁶¹. Ἄλλῃ εἰδηση: «Ἐκδίδεται ἐν Λαρίσῃ ἡ ἔφημερίς «Κόραξ»⁶². Καὶ κάτι τὸ σπάνιο: Ὁ τυπογράφος, ὀνόματι Κ. Μ. Παπαθεοδώρου, τῆς ἔφημερίδας «Ἐθνικὸν Μεγαλεῖον», ποῦ ἐξέδιδε ὁ Μ. Ρουσσόπουλος στὸ Βόλο, μάλωσε μὲ τὸν ἐκδότη του καὶ κατέφυγε στὰ Τρίκαλα!⁶³ Ἡ ἔφημερίδα «Οἱ Ἐργάται» ἐξεδόθη στίς 4 Ὀκτωβρίου 1883 ἡμέρα Τρίτη. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἔφημερίδος «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου» στρέφεται καὶ πρὸς ἄλλες πόλεις, ἔτσι μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὸ Ἀργεῖο βγαίνει ἡ ἔφημερίδα «Τριχωνία»⁶⁴. Ἀκόμη ἀναφέρει: «Προσεχῶς ἐκδίδεται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ κ. Β. Βαμβέτσου⁶⁵, προσωρινῶς εἰς μικρὸν σχῆμα νέα ἔφημερίς ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ «Πρόοδος», θὰ περιέχῃ δὲ ὕλην πολιτικὴν, φιλολογικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν» ἡ ἔφημερίς αὕτη ἔσται ξένη πάσης πολιτικῆς ἀποχρώσεως»⁶⁶. Ἐπίσης ἀναφέρει γιὰ τὶς ἔφημερίδες: «Πίνδος» Λαρίσης⁶⁷ καὶ «Θεσσαλιῶτις» Καρδίτσης⁶⁸, «Ὀλυμπος» καὶ «Ξιφίας» ποῦ ἐξέδιδε στὴν Ἀθῆνα κάποιος Ἀθαν. Κοκοράθας μὲ ἀνθελληνικόν, μᾶλλον, περιεχόμενον⁶⁹, «Χρόνος» Λαρίσης, «Ἀνεξαρτησία» Λαρίσης, «Ἄρτα» Ἀρτης.

4. Εἰ δ ἡ σ ε ι ς π ο ι κ ῖ λ ο υ π ε ρ ι ε χ ο μ ἔ ν ο υ: Καμμιά ἐκδήλωση καὶ κανένα γεγονὸς δὲν ἄφηνε ἀδιάφορον τὸν Εὐθύμιο Οἰκονομίδη. Ἡ καθημερινότητά, ἡ κοινωνικὴ δράση, τὰ προβλήματα τῆς πόλης καὶ τῆς περιοχῆς, τὰ κοινωνικά καὶ ἔθνικα προβλήματα, οἱ παραλείψεις, οἱ καταχρήσεις τῆς ἐξουσίας θὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος στίς πυκνοτυπωμένες σελίδες τῆς ἔφημερίδος ἐκείνης. Ἔτσι ἀνάμεσα στίς ἄλλες πολλὰ καὶ πλοῦσιες εἰδήσεις ξεχωρίζουν καὶ οἱ ἐξῆς: «Περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐν Τρικάλοις» τοῦ Κ. Δαμιράλη⁷⁰, στὰ 1882 γίνονται ἐνέργειες γιὰ νὰ συσταθῇ ἡ ἐμποροπανήγυρη τῆς πόλεως στὴ θέσι «Κουτσομούλια»⁷¹, στὰ 1883 χαράσσεται ὁ δρόμος Τρικάλων Λαρίσης ἀπὸ Γάλλους μηχανικούς⁷², τὴν 1-10-1881 ἡμέρα Πέμπτη ἰσχυρὸς σεισμός θὰ σημειωθῇ στὰ Τρίκαλα, χωρὶς καταστροφές⁷³. Κατὰ τὶς πρῶτες βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς Θεσσαλίας, στὰ Τρίκαλα ἐξελέγησαν οἱ ἐξῆς: Ἀλέξανδρος Χατζηπέτρος, ταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ, Κωνσταντῖνος Ραδινός, ἰατρός, Νικόλαος Στουρνάρας, ἰατρός καὶ Ἀθανάσιος Χατζηγάκης, κτηματίας⁷⁴. Χαράκτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ παρακάτω εἰδηση: «Ἡ ἔθνικὴ ἐορτὴ τῆς 25 Μαρτίου συνέπεσε μὲ τὴν Μεγάλην Πέμπτην καὶ μετεφέρθη τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα»⁷⁵, οἱ κρεοπῶλες τῶν Τρικάλων στίς ἀρχὰς τοῦ 1883⁷⁶ κάνουν ἀπεργίαν καὶ ζητοῦν

61. «Φ. τ. Ο.» 25-5-1884.

62. «Φ. τ. Ο.» 5-3-1885.

63. «Τ. τ. Ο.» 19-5-1885.

64. «Φ. τ. Ο.» 1-1-1886.

65. «Φ. τ. Ο.» 8-7-1886.

66. Σώζονται τρία φύλλα (1, 10, 22) στὴ «Μπενάκειο Βιβλιοθήκη».

67. «Φ. τ. Ο.» 1-1-1887.

68. «Φ. τ. Ο.» 13-5-1886.

69. «Φ. τ. Ο.» 2-11-1881.

70. «Φ. τ. Ο.» 17-2-1882.

71. «Φ. τ. Ο.» 29-2-1882.

72. «Φ. τ. Ο.» 14-12-1883.

73. «Φ. τ. Ο.» 4-10-1881.

74. «Φ. τ. Ο.» 19-12-1881.

75. «Φ. τ. Ο.» 6-4-1882.

76. «Φ. τ. Ο.» 24-1-1883.

ἀνατίμηση τοῦ κρέατος! Πολλές εἰδήσεις μᾶς δίνει γιὰ τὰ «βακούφικα κτήματα ἐν Τρικάλαις»⁷⁷. Στις 15 Ἀπριλίου 1884 ἱδρύεται ὁ δικηγορικὸς σύλλογος Τρικάλων μὲ πρῶτον πρόεδρον τὸν Εὐθύμιον Οἰκονομίδην⁷⁸. Ὁ ἐφέντης Χρηστάκης Ζωγράφος ἐνισχύει τὸν «Φιλολογικὸν Σύλλογον Κωνσταντινουπόλεως» μὲ 1.000 τουρκικὲς λίρες⁷⁹, ἐνῶ τὴν ἴδια χρονιά⁸⁰ πνίγονται τρεῖς Ἱταλοὶ ἐργάτες στὴν περιοχὴ τῶν Τρικάλων, ποὺ δούλευαν στὴν κατασκευὴ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἐπνίγησαν, διότι δὲν ὑπῆρχαν γεφύρια! Στὰ 1885 ἱδρύει στὰ Τρίκαλα τὸ πρῶτο φωτογραφεῖον κάποιος Περικλῆς Διαμαντόπουλος⁸¹, ὁ δὲ κοιλιακὸς τύφος μαστίζει τὴν πόλιν⁸². Στις βουλευτικὲς ἐκλογὲς τῆς 7 Ἀπριλίου 1885 ἐξελέγησαν στὸν νομὸ Τρικάλων βουλευτὲς οἱ ἑξῆς: Κων. Γκίκας, Γεωργούλας Κανούτας, Σωτῆρης Χατζηγάκης καὶ Στέφανος Κωνσταντίνου⁸³. Στὰ 1885 ὑπῆρχαν στὸ Πρωτοδικεῖο Τρικάλων δεκατέσσερες δικηγόροι, οἱ ἑξῆς: 1) Εὐθύμιος Οἰκονομίδης, 2) Ἀντώνιος Τσιλίρας, 3) Λεωνίδας Κλωτζίρης, 4) Ἡλίας Φιλίππου, 5) Ἀρ. Ἀρσενιάδης 6) Χρῆστος Πριμικύρης 7) Σπυρίδων Γεωργουσόπουλος, 8) Τρ. Πελέκης, 9) Γ. Παπαθανασίου, 10) Γεώργιος Εὐαγγελίδης 11) Ἀρ. Στατονάκης, 12) Θεόδ. Κριεμάδης, 13) Ἰωάννης Γεωργουσόπουλος καὶ 14) Ἡλίας Ψύχας⁸⁵. Κάπου διαβάζουμε: «Ἀπὸ προχθὲς Κυριακὴ ἀρξαμένη ἡ ἐμπορικὴ πανήγυρις Τρικάλων ἐξακολουθεῖ μετὰ τινος ζωηρότητος, καίτοι δεινὴ ἀχρηματία θασανίζει τὸν τόπον»⁸⁶. Ἄλλου θὰ γράψω: «Ἡ πόλις Τρίκαλα, ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας, πλέει εἰς θαυμάσιον σκότος, τοῦ ἐργολάβου μὴ ἔχοντος πετρέλαιον, ἀλλὰ οὔτε καὶ πυρεῖς»⁸⁷. Στὰ 1885 ὁ Χρηστάκης ἐφέντης Ζωγράφος ἐνισχύει καὶ πάλι τὸν «Φιλολογικὸν Σύλλογον Κωνσταντινουπόλεως» μὲ 8.000 τουρκικὲς λίρες⁸⁸. Ἐπίσης μᾶς δίνει στοιχεῖα γιὰ τὴν Ἐπισκοπὴ Τρίκης⁸⁹ καὶ ἀρκετὲς ἀποκαλυπτικὲς εἰδήσεις γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Ἐλασσόνος, οἱ εἰδήσεις ὑπάρχουν στὰ πρῶτα φύλλα τοῦ 1887. Ἄλλου θὰ γράψω: «Ὁ βιβλιοδότης Θεόδωρος Δελιγκάκης μετέφερε τὸ βιβλιοδετεῖον του εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σουλεϊμάν Πάσιου πέραν τῆς γεφύρας»⁹⁰. Στὰ 1882 ἱδρύθηκε ἡ «Ἡπειροθεσσαλικὴ Τράπεζα» μὲ ἔδρα τῇ Λάρισᾳ καὶ μὲ πρῶτον διευθυντὴν κάποιον Τραυλόν⁹¹, πολλὰ δὲν στοιχεῖα θὰ μᾶς δώσῃ γιὰ τὸ χωριὸ Ζάρκο στὸ φύλλο τῆς 11 Ἀπριλίου 1884. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι μὲ θάρρος ἀναλαμβάνει νὰ ρίξῃ φῶς στὴ δράση μιᾶς αἰνιγματικῆς μορφῆς τῆς Θεσσαλίας στὰ χρόνια ἐκεῖνα. Πρόκειται γιὰ τὸν «Γούλα Δάσκαλον» ἢ Γεώργιον Τακιατζῆν⁹². Κάποιος Θεσσαλὸς-ἐρευνήτης πρέπει νὰ καταπιασθῇ μὲ τὸ θέμα αὐτό, γιατί, ἂν δὲν κάμω λάθος, στὸ πρόσωπο τοῦ Τακιατζῆ ὄρισκον-

77. «Φ. τ. Ο.» 22-3-1884.

78. «Φ. τ. Ο.» 19-4-1884.

79. «Φ. τ. Ο.» 16-2-1885.

80. «Φ. τ. Ο.» 16-1-1885.

81. «Φ. τ. Ο.» 5-3-1885.

82. «Φ. τ. Ο.» 19-5-1885.

83. «Φ. τ. Ο.» 13-4-1885.

85. «Φ. τ. Ο.» 16-6-1885.

86. «Φ. τ. Ο.» 11-9-1885.

87. «Φ. τ. Ο.» 18-12-1885.

88. «Φ. τ. Ο.» 1-1-1886.

89. «Φ. τ. Ο.» 24-1-1886.

90. «Φ. τ. Ο.» 31-10-1882.

91. «Φ. τ. Ο.» 14-11-1882.

92. «Φ. τ. Ο.» 8-11-1881.

ται εκείνοι, πού δὲν ἤθελαν τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας. Ἀκόμη ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς εἰδηση: «Ἦνοιξε Λέσχη εἰς θέσιν «παλαιὸν γελαδοπάζαρον», παρὰ τῇ ἀγορᾷ τῶν Τρικάλων»⁹³. Ἐνδιαφέροντα εἶναι ἀκόμη καὶ τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα τῆς ἐφημερίδος «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου»: 1) «Ἡ τύχη τῶν ὑποδίκων τῆς Θεσσαλίας»⁹⁴, 2) «Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα»⁹⁵, 3) «Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐν Αἰγύπτῳ»⁹⁶, 4) «Περὶ συγκοινωνίας»⁹⁷, 5) «Αἱ φυλακαὶ τῶν Τρικάλων»⁹⁸, 6) «Αἱ κατεπεΐγουσαι ἀνάγκαι τοῦ τόπου»⁹⁹, 7) «κυβερνητικὴ ὑποκρισία»¹⁰⁰, 8) «ἡ ἡπειροθεσσαλικὴ τράπεζα»¹⁰¹, 9) «Βακούφικα κτήματα ἐν Τρικάλαις»¹⁰², 10) «Περὶ δασῶν ἐν Θεσσαλίᾳ»¹⁰³, 11) «Περὶ Δακῶν καὶ Βλάχων»¹⁰⁴, 12) «Ἡ Θεσσαλία πάσχουσα»¹⁰⁵.

Βέβαια εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξαντληθῇ ἡ πλουσιωτάτη ἐκείνη ἐφημερίδα. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς εἶναι θαυμαστό, κάπου θὰ γράψῃ: «100-200 οἰκογένειαι ὕδρευονται ἀπ' τῆς βρύσης τῆς Μαρούγκαινας»¹⁰⁶!!

Μὲ κριτήρια ὑποκειμενικὰ ἀποτελίωσα τὶς λίγες αὐτὲς εἰδήσεις. Ἄλλος ἐρευνητὴς ἢ μελετητὴς τοῦ τρικαλινοῦ χώρου ἡμπορεῖ νὰ βρῇ στὶς σελίδες τῆς ἄλλα πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ἱστορικὰ στοιχεῖα.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Αὕτῃ εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ πρώτη τρικαλινὴ ἐφημερίδα. «Γεννήθηκε» ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς περιοχῆς ἐκείνης καὶ στάθηκε κοντὰ στὸν τόπο ἐκεῖνο στὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἐλευθέρου βίου του. Τηρώντας ὁ ὑπεύθυνος συντάκτης αὐτῆς μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια τὴν δημοσιογραφικὴ δεοντολογία, φρόντισε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου. Ἠλεγξε παραλείψεις, ὑπέδειξε τρόπους βελτιώσεως, ἀναφέρθηκε στὴ λεπτομέρεια, κατέγραψε τὴν καθημερινὴ ἱστορία. Μᾶς εἶπε γιὰ τὶς ἀρχὲς τῆς πόλεως, γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς, τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ προβλήματα τῆς. Πέραν τῆς περιγραφικῆς προσεγγίσεως, πού ἐπέδιωσε ὁ γράφων, ὁ ἱστορικὸς ἄς μελετήσῃ αὐτήν, ἄς τὴ χρησιμοποιήσῃ γιὰ ἱστορικὴ πηγὴ καὶ ἄς γράφῃ συνθετικὴ μελέτη γιὰ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ, καθὼς καὶ γιὰ τὸν ὑπόλοιπον τρικαλινὸν Τύπον. Καὶ συμπερασματικὰ ἄς πῶ δυὸ λόγια γιὰ τοὺς ἀφανεῖς τυπογράφους τῆς. Πάντοτε εἶχε θέμα τυπογράφου. Μᾶς εἶναι γνωστὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Ζ ά χ ο υ, τοῦ Ἰ σ α ά κ Μ ω ὀ σ έ ω ς. Ἴσως νὰ ὑπῆρξε τυπογράφος τῆς καὶ ὁ Κ. Μ. Π α π α θ ε ο - δ ώ ρ ο υ.

94. «Φ. τ. Ο.» 2-11-1881.

95. «Φ. τ. Ο.» 16-1-1882.

96. «Φ. τ. Ο.» 31-1-1882.

97. «Φ. τ. Ο.» 1-3-1882.

98. «Φ. τ. Ο.» 27-6-1882.

99. «Φ. τ. Ο.» 18-7-1882.

100. «Φ. τ. Ο.» 9-8-1882.

101. «Φ. τ. Ο.» 19-9-1882.

102. «Τ. τ. Ο.» 22-3-1884.

103. «Φ. τ. Ο.» 23-1-1883.

104. «Φ. τ. Ο.» 26-5-1885.

105. «Φ. τ. Ο.» 14-5-1884.

106. «Φ. τ. Ο.» 9-4-1883.

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΤΖΙΟΒΑ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

(Ἀνέκδοτες ἀποφάσεις)

561. ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ Κ. ΠΕΤΣΙΑΛΙΤΗΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 16ην Δεκεμβρίου 1911 ἀπάντησιν τῶν ἐπιτροπῶν τῆς ἐνταῦθα Ἱ. Ἐκκλησίας Μητροπόλεως Π. Παπαζήση καὶ Φ. Περάτης¹⁴ εἰς τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 4 9)βρίου 1911 αἴτησιν τοῦ Κ. Πετσιαλίτου, δι' ἧς ἐξαιτεῖται ἀποζημιώσιν διὰ τὴν ματαίωσιν τῆς εἰς αὐτὸν ἐνοικιάσεως τοῦ ἐνταῦθα μαγαζείου τῆς ἐκκλησίας ταύτης^{14α} (οὗτινος ἡ ἐνοικίασις εἶχε κατακυρωθῇ εἰς αὐτὸν διὰ πλειστηριασμοῦ), καὶ ἐκτιμήσασα τὰς ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ λόγους μὴ ἐπιτρέποντος τῷ ρηθέντι νὰ ζητῇ ἀποζημιώσιν, ἀπέρριψε τὴν ἐν λόγῳ αἴτησιν τοῦ ρηθέντος Κ. Πετσιαλίτου¹⁵.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 23.

14. Οἱ δύο ἐπίτροποι τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἱωαννίνων ἐκλέχτηκαν στίς τελευταῖες κοινοτικὰς ἐκλογὰς τῆς Τουρκοκρατίας ποὺ ἔγιναν στὰ 1911. Τὰ δύο παραδοσιακὰ κόμματα τῆς κοινότητος «Η ΚΟ Σ Σ Α», τὸ κόμμα τῆς ἀρχοντιάς, καὶ «Η ΒΛΙΩΡΑ», τὸ λαϊκὸν κόμμα, κοινοποίησαν τοὺς συνδυασμοὺς τους τὸ πρῶτον στίς 29 τοῦ Γενάρου τοῦ 1911 καὶ τὸ δεύτερον στίς 30 τοῦ Γενάρου τοῦ 1911. Ὅλα ἦσαν πὰς ἔτοιμα γιὰ τὴν ἐκλογικὴν μάχην καὶ ξαφνικὰ στίς 31 τοῦ Γενάρου τοῦ 1911 ὁ Γιατρός Στέφανος Σαλαμάγκας, στέλεχος τῆς Βλιώρας κοινοποιεῖ τὸ ψηφιδελτίο του, ποὺ τὸ ἔδωκε τὸ ὄνομα «ΚΟΜΜΑ ΤΩΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ». Στὸ νέο κόμμα προσχώρησαν στελέχη καὶ ἀπὸ τὰ δύο παλαιὰ κόμματα, με ἀποτέλεσμα νὰ ξεοδίζει τὸ νέο κόμμα τίς τελευταῖες ἐκλογὰς τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀπὸ τὰ δύο ὀνόματα τῆς ἀποφάσεως φαίνεται πὼς κάθε ἄλλο, παρὰ ὁλοκληρωτικὰ ξέφιδσε τὸ Ἀνεξάρτητον κόμμα. Ἀπὸ τὸ συμπέρασμα βγαίνει ἀπὸ τὰ δύο ὀνόματα τῆς ἀποφάσεως. Ἔτσι ὁ Π. Παπαζήσης ἐκλέγεται σάν ὑποψήφιος τῆς ΒΛΙΩΡΑΣ καὶ ὁ γ. Φίλιππος Περάτης με τὸ Ἀνεξάρτητον. (Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα «Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα», Γιάννινα 1958, σ. 28—29).

14α. Ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν Ἱωαννίνων τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Στὸ ναὸ αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ὁ τάφος μαζὶ με παρεκκλήσι τοῦ Νεομάρτυρα Ἀγίου Γεωργίου. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε παλαιὰ σάν καθολικὸ Μονὴν ποὺ τιμοῦσε τὴν μνήμην τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ ἓνα πιστοποιητικὸ τοῦ 1664 ποὺ ἀπεγράφηκε ὁ Κώστας Μέρτζιος στὸ Ἡπειρωτικὸ Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας — (Κ. ΜΕΡΤΖΟΥ «προσθήκη εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον» «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» 12(1937), σ. 173. (Βλ. Φώτη Οἰζονόμον «Ἡ ἐν Ἱωαννίνοις ἐκκλησία», Ἀθήνα 1966, σ. 59).

15. Ἐπικυρωμένη πάχτωσις ἀπὸ τὴν Ἑνιαία Δημογεροντία εἶναι ἰσχυρὴ ἀφοῦ πρῶτα ἐπικυρωθεὶ τὸ συμβόλαιον καὶ ὑπογραφοῦν τὰ γραμμάτια ἀπὸ τὸν ἐνοικιαστή καὶ τὸν ἐγγυητὴν του. Τὸ ἄρθρον 24 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909 γράφει: «Ἡ ἐξμίσθωσις τῶν κτημάτων τῶν ἀνθρώπων εἰς οἰανδήποτε φιλικανθρωπικὸν κατὰστημα γίνεται διὰ πλειοδοσίας ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς ἐνιαίας διοικητικῆς Δημογεροντίας. Πᾶσα δὲ ἐξμίσθωσις ἄνευ ἐπικυρώσεως τῆς ἐνιαίας διοικητικῆς Δημογε-

562. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΟΒΡΑΣ

α) Παρεπείμθη πρὸς ἐξέλεγχξιν εἰς τὸν ἐκ τῶν μελῶν γ. Μίσιον ὁ παρὰ τῶν ἀρμεδιῶν ἐλεγκτῶν τῆς Κοινότητος Λοβοῦς καὶ ὡς καλῶς ἔχων εὐρεθεῖς ἀπολογισμὸς τῶν πρὸς ἐφοροεπιτροπῶν Λοβοῦς τῶν ἐτῶν 1910 καὶ 1911. β) Μηδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ὑπαγοχούσης ἐνεκρίθη ἡ ἐπιζήρῳση τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 8 τρέχοντος ἐκλογικοῦ τῆς ἐν λόγῳ Κοινότητος Λοβοῦς διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκλέγονται ἐφοροεπιτροποὶ εἰς Σταῦρος Λεκούδης, Δημήτριος Μαντρίκος, Θεοχάρης Λιάρος καὶ ὁ ταμίης.

563. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως ἐκ τῶν παρὰ τῇ Τραπεζίῃ Ἀθηνῶν χρημάτων τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου ληφθῶσι λίραι ὀθωμανικαὶ δέκα τοεῖς (ἀριθ. 13) διὰ τὸ ταμεῖον τῆς Δημογεροντίας (ἦτοι λίραι 12 ἐξ ἐπιδόματος νόθων καὶ ὑπὲρ τοῦ Ταμεῖου)¹⁶ καὶ μίᾳ λίρᾳ διὰ τὴν ἐπιζήρῳσιν τοῦ Συμβολαίου τοῦ Γιατροῦ τῆς Κοινότητος ταύτης Μ. Παπακόστα¹⁷.

564. ΙΕΡΑΙ ΜΝΑΙ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως ἐκ τῶν παρὰ τῇ Τραπεζίῃ Ἀθηνῶν χρημάτων τῶν Μονῶν Δουρούτης καὶ Περίστερας ληφθῶσι πέντε (ἀρ. 5) λίραι ὀθωμανικαὶ διὰ τὸ ὑπὲρ τῶν νόθων ἐπίδομα τοῦ ἔτους 1912 τῶν Μονῶν τούτων.

565. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΛΥΚΟΣΤΑΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΚΤΩΤΗΣ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΛΑΠΠΑΣ

Ἀνεγκνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 13 10)6ρίον αἰτησις τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς Μονῆς Λυκοστάνης Αἰδεσ. Παπᾶ - Δημητρίου διὰ τῆς ὁποίας ἐκτίθησι ὁ πακτωτῆς τοῦ δάσους τῆς Μονῆς Ἀδ. Λάππας ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ εἰς αὐτὸν πακτωθέντος μέρους τοῦ δάσους πρὸς ἐκκοπὴν κόπτων εἰς μέρη μὴ πακτωθέντα αὐτῷ. Εἶτα ἀνεγκνώσθη καὶ ἡ ὑπὸ χρονολ. σημερινήν αἰτησις τοῦ Ναρ. Λάππα. ἀντιπροσώπου τοῦ ὡρηθέντος Ἀδ. Λάππα δι' ἧς ἐκτίθησιν ὅτι ὁ τοποτηρητῆς τῆς Μονῆς Λυκοστάνης ἐμποδίζει τὸν πακτωτὴν τοῦ δάσους Ἀδ. Λάππα πρὸς ζημίωσιν του παρὰ τὰ συμφωνημένα διὰ τῶν σχετικῶν συμβολαίων νὰ κόπῃ δένδρα εἰς τὸ πακτωθὲν αὐτῷ μέρος καὶ ἐξαίτεται νὰ διαταχθῇ ὁ τοποτηρητῆς νὰ μὴ τὸν παρεμποδίσῃ ὑπο-

ροντίας τυγχάνει ἄνθρωπος καὶ οἱ διενεργήσαντες τοιαύτην ἐφοροεπιτροποὶ παύονται καὶ στεροῦνται τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων διὰ μίαν τοιετίαν». Στὴν περίπτωση τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς θὰ ἐπρεπε, ὁ ἐνοικιαστής, ἢ νὰ μὴ ἔχει κατάλληλον ἐγγυητὴ ἢ νὰ καθισταρεῖ τὰ ἐνοίκια.

26. Οἱ κοινότητες δίδαν συνδρομὴ ὑπὲρ τῶν νόθων καὶ ὑπὲρ τοῦ Ταμεῖου τῆς Δημογεροντίας. Μᾶς εἶναι γνωστὸ, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 84 τοῦ κανονισμοῦ, ὅτι τὰ νόθα συντηροῦνται ἀπὸ ἐπιδόματα Ἱ. Μονῶν, ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῶν ἐλεῶν καὶ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τοῦ ταμεῖου τῆς Δημογεροντίας. Γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιάζεται περίπτωσις πὺν κοινοτικό ταμεῖο δίδει συνδρομὴ τέτοιον εἶδους. Πιθανὸ ἡ συνδρομὴ αὐτὴ νὰ ἀφοροῦσε τὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς Σκαμνελίου. Ἡ συνδρομὴ τοῦ κάθε Μοναστηριοῦ δὲν ξεπερνοῦσε τίς πέντε ὀθωμανικὲς λίρες (βλ. ἀπόφασις 564) καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ παραπάνω ποσὸ τῆς Κοινότητος ἦταν 5 λίρες γιὰ τὰ νόθα καὶ 7 λίρες γιὰ τὸ ταμεῖο τῆς Δημογεροντίας.

17. Γνωρίζοιμε πὸς τὸ Κοινοτικό Γιατρὸ τὸν διόριξε ἡ ἐφοροεπιτροπεία τῆς Κοινότητος, καὶ ἡ Δημογεροντία ἐπιζήρῳσε τὴν σύμβασιν ἐργασίας. Ἡ ἐπιζήρῳση τοῦ συμβολαίου διαβέβαιονταν μὲ παράβολο μᾶς λίρας, πὺν τὴν πλήρῳσε ἡ Κοινότης ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς.

σχοίμενος νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν Μονὴν ἐὰν ἐξακριβωθῇ ὅτι προσέβη τὰ ὅρια τοῦ πακτωθέντος αὐτῷ δάσους πρὸς ἐκκοπήν. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως μεταβῶσιν ἐπὶ τόπον ὁ Αἰδεσιμώτατος Οἰκονόμου Ἰωάννης ἐφημέριος περιβλέπων ἐπ' ἀμοιβῇ ἐκ τεσσάρων μετρητίων καὶ ὁ ἐκ Κοβίλλανης Ἰ. Ἀναγνωστόπουλος ἐπ' ἀμοιβῇ ἐκ δύο μετρητίων¹⁸ ἵνα ἐξακριβώσωσιν ἐὰν πράγματι ἢ ὄχι ὁ ρηθεὶς πακτωτὸς Ἀδ. Λάμπας ἔκοψε δένδρα καὶ θέλει νὰ κόρῃ εἰς μέρος τοῦ δάσους μὴ πακτωθὲν αὐτῷ ἥτοι ἐὰν παραβῇ τοὺς ὅρους τοῦ Συμβολαίου νὰ συμπεριλάβωσι δὲ εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην καὶ τὸν ἐκ Αἰαγομῆς Αἰδεσιμώτατον Παπᾶ - Γεώργιον αἱ ἐν λόγω δὲ δαπάναι τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης θὰ βαρύνουσιν ἐξείνουν ὅστις θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι αὐτῷ ἀδίκῳ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

566. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΩΛΟΝΙΑΤΗ

Συνελεύει αἰτήσεως ὑπὸ χρονολογίαν 10 Ἀεζεμβρίου 1911 καὶ ἀριθ. πρωτ. 1215 τοῦ ἀπὸ χωρίου Κοιλονιάτη Κοιν(ο)ν Βαλαριάννη ἐνεκρίθη ὅπως προσκληθῶσι διὰ τὴν προσεχῆ Πέμπτην οἱ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Χρήσιος Λ. Λόλης, Παναγιώτης Λεοντάκης, Κ. Γκόγγος καὶ Χρ. Ντοῦρος ἵνα ἀπολογηθῶσι διὰ τὴν ἐν γένει διαχείρισιν τῆς βακουφικῆς περιουσίας τοῦ χωρίου τούτου.

567. ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ. ΚΙΓΚΟΥ¹⁹ ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 17 10)βρίου 1912 ἐπιστολὴ τοῦ βουλευτοῦ Δ. Κίγκου διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζει εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα καὶ τὴν Ἀντιπροσωπείαν τὰς εὐχαριστίας του καὶ τὴν βαθεῖαν ἐγγνωσμένην διὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν τιμὴν πρὸς μνήμην τοῦ μεταστάντος πατρὸς του.

18. Γιὰ διαφορὰς ποὺ προέκυπταν ἀπὸ τὸ συμβόλαιο μίσθωσης ἀνάμεσα στὸν ταπεινητὴ Μοναστηριοῦ καὶ ἐνοικιαστὴ τὴν ἐξδίδαξε ἡ ἐνιάα Δημογεροντία. Βλέπομεν καθαρὰ στὴν ἀπόφαση αὐτή, πὼς ἡ ἀπόφασί της ἔπρεπε νὰ εἶναι δίκαια καὶ ἀμερόληπτη. Ἔτσι κατέφυγε στὸ διορισμὸ ἐπιτροπῆς δύο ἢ καὶ τριῶν, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, μελῶν, γιὰ νὰ ἐξετάσουν ἐπὶ τόπον τὴ διαφορὰ καθορίζοντας καὶ τὴν ἀμοιβὴ τοῦ καθενὸς ποὺ τὴν πληρῶνε ἐξείνους ποὺ ἀποδειγμένα θὰ εἶχε ἄδικο.
19. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Δημ. Κίγκου ὡς Βουλευτοῦ τοῦ Σαντζακίου Ἰωαννίνων, γινε στὰ 1908 καὶ προκάλεσε πάταγο ἀνάμεσα στὸ Κομῆτάτο τὸ ἐλληνικὸ (Αἱ Α/νση) καὶ τὸν τότε Μητροπολίτη τῆς Βελλας Σπυρίδωνα Βλάχο. Ὁ Ἀλέξανδρος Λειβαδέας γιὰ τὴν περίπτωση Δ. Κίγκου γράφει σχετικὰ «κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ Τορκιακοῦ Κοινοβουλίου — ἔμμεσος ἐκλογὴ δι' ἐκλεκτόρων. Ὁ Λοῖνος διαθέτων τοὺς ἐκλεκτορας τῆς ἐπαρχίας του, ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα πρὸς συνεννόησιν διὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν ὑποψηφίων, ἠρνήθη δὲ κατηγορηματικῶς νὰ ἔλθῃ εἰς οἰανδήποτε ἐπαρὴν μὲ τὴν Αἱ Α/νσιν. Αὕτη μὴ ἐνδιαφερομένη διὰ πρόσωπα, ἐπεδείκνυε τὰ θαρραλέοτερα καὶ καλλίτερα στοιχεία τὰ ὁποῖα διαθέτειν ὁ τόπος: ἦσαν δὲ ταῦτα οἱ δικηγόροι Γ. Τζαβέλλας, Νιζ. Βλαχλίδης καὶ Γ. Γελάργος, ἔναντι τούτων ὁ Λοῖνος ὑποστήριξε ἀνεξόχως τὸν Ἀλβανόφρονον Μ. Τῷ ὑπεδείχθη ὅτι ἡ μετάβασις εἰς τὸ Τορκιακὸν κοινοβούλιον ἐνὸς Ἀλβανογλώσσου ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Σαντζακίου Ἰωαννίνων, θὰ ἐγένετο ἀντιζημιμενον ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῆς Ἀλβανικῆς καὶ τῶν ἡλιζῶν αὐτῇ προπαγανδῶν Ἰταλικῆς καὶ Αἰστριακῆς. Τὰ ἀκλονήτως ταῦτα λογικὰ ἐπιχειρήματα δὲν ἔπαισαν ἀτυχῶς τὸν Λοῖνον. Τελικῶς ἡ Αἱ Α/νση ἠναγκάσθη νὰ ἀπειλήσῃ τὸν Λοῖνον ὅτι ὁ προστατενόμενος του θὰ ἐγονεῖτο ἐὰν ἀναδεικνύετο βουλευτής. Πρὸ τῆς ἀπειλῆς ἠναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόσωπον τοῦτο. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ἐπέμειν καὶ τελικῶς ἐπέτρεψε τὴν ἐκλογὴν τῶν κ. Σούφα καὶ Δ. Κίγκου. Ἡ «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» ποὺ ἐκδίδονταν στὴν Ἀθήνα χαρακτηρίσε τὴν ἐνέργειαν τοῦ

568. ΛΟΥΛΕΙΟΝ ΚΛΗΡΟΔΩΤΗΜΑ ΚΑΙ Σ. ΣΠΕΓΓΟΣ

Ἀνεγνωσθῇ ἡ ἐπὶ χρονολογίαν 11 τρέχοντος αἰτησις τοῦ κ. Σ. Σπέγγου διὰ τῆς οποίας ἐκτίθησιν ὅτι ἔχει λαμβάνειν ἐξ ὀπισθογραφήσεως²⁰ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Λουλείου κληροδοτήματος τὴν ἀξίαν τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τοῦ ἱατροῦ κληροδοτήματος Π. Βλάχου ἀπὸ 8 10)βρίον 1910 μέχρι τῆς 8 10)βρίον 1911 ἢτοι λίρας ὀθωμανικὰς ὀγδοίχοντα (ρ. 80) δυνάμει τεσσάρων γραμματίων ἐξαιτεῖται δὲ ὅπως διαταχθῇ ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη νὰ τῷ πληρώσῃ τὸ ἐν λόγῳ ποσὸν μετὰ τοῦ τόκου τῆς ὑπερημερίας. Ἡ Δημογεροντία ἐνέχρινε τὰ ἐπόμενα 1) ὁ κ. Ἰ. Χαρισιάδης ταμίας τοῦ Λουλείου κληροδοτήματος νὰ ὑποβάλῃ τοὺς λογαριασμοὺς του ἀπὸ 1ης 9)βρίον 1910 καὶ μέχρι σήμερον, 2) νὰ ζητηθῶσι παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κληροδοτήματος τοῦτον δι' ἐγγράφων πληροφορίας διατὶ δὲν ἐπλήρωσαν τὸν ὀπισθογράφον κ. Σπ. Σπέγγον τὸν μισθὸν τοῦ ἐν λόγῳ ἱατροῦ, ἐνῷ ἔδει νὰ πληρωθῇ οὗτος ἐκ τῶν πρώτων, ἀφοῦ μάλιστα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐκλογῶν ἐφοροεπιτροπείας πότεως κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἰσέπραξε τὸ κληροδοτήμα ἀρκετὸν χρηματικὸν ποσὸν παρὰ διαφόρων εἰς αὐτὸ ὀφειλετῶν.

569. Αἴτησις Φιλίππου Αὐγερῆ καὶ Διδασκαλοῦ Καπέσοβου²¹

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ἐπ' ὅσιν τὴν ἐπὶ χρονολ. 11 τρέχοντος αἰτησιν τοῦ Φ. Αὐγερῆ ἐνέχρινεν ὅπως μεταβῇ αὐτῷ ἐπὶ τὴν (λείπει μιὰ λέξις) τοῦ κ. Β. Κίγκου ναπολένια ἐννέα (ἀριθ. 9) ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ Πασχαλείου κληροδο-

Λόγουν (φρενδώνημο τοῦ Σπυρίδωνος) προαζιόστημα καὶ Συναλλαγῇ Ρουσετολογική). Βλ. Ἀλ. Λεβιάδης «Οἱ προδρόμοι τῆς Ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου», σ. 88, 89, 90, 91).

20. ΟΠΙΣΘΟΓΡΑΦΗΣΙΣ: Εἶναι ἡ διὰ δηλώσεως τοῦ κατοχοῦ τίτλου πινὸς (γραφομένης ὀπισθεν τοῦ τίτλου) μεταβίβασις τῆς κυριότητος καὶ κατοχῆς τοῦ τελευταίου τοῦτον εἰς τρίτον. Διὰ τῆς ὀπισθογραφήσεως οἱ πιστοποιεῖ τίτλοι καὶ τὰ ἀξιογράμα καθίστανται μέσα συναλλαγῇ. Διὰ τοῦ τρόπου τοῦτον μεταβιβάζονται συναλλαγματικά, γραμμάτια εἰς διαταγὴν, ἐπαταγή, φορτωτικά, ἀποθετήρια ἐνεχυρόγραφα, ἀσφαλιστήρια. Εἰδικότερον αἱ συναλλαγματοὶ καὶ τὰ γραμμάτια καὶ ἂν ἔτι δὲν ἐξεδόθησαν εἰς διαταγὴν εἶναι μεταβιβάσιμα δι' ὀπισθογραφήσεως, ἐὰν ὅμως ἐτέθη ἡ ρῆτρα «οὐχὶ εἰς διαταγὴν» καθίστανται μὴ ὀπισθογραφήσιμα.

21. Ἡ πρόσληψις διδασκάλων ἦταν ἔργο τῆς ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινότητος καὶ ἡ Δημογεροντία ἀπλῶς ἐπικύρωνε τὸ συμβόλαιον. Ἡ πρόσληψις τοῦ διδασκάλου καὶ οἱ ὅροι τῆς πρόσληψης μᾶς δίνονται σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τῶν ἐφοροεπιτροπῶν Μονεδενδρίου μὲ ἡμερομηνίαν 23 Αὐγούστου 1890.

«Ἐλλογμώτατε κύριε,

Ἐπιθυμοῦντες ν' ἀντιταταστήσωμεν τὸ νδιδάσκαλον τοῦ Σχολείου μας δι' ἄλλον ἐπίσης πεπαιδευμένον καὶ σεβασμίον ἀνδρὸς, σὰς παρακαλοῦμεν ἐκ μέρους τῶν συμπολιτῶν μας, εἰ δυνατόν νὰ δεχθῇτε τὴν χηρεύουσαν ταύτην θέσιν λαμβάνοντες παρὰ τῆς Κοινότητος μισθὸν 300 φράγκων κατὰ μῆνα, κατοικίαν δωρεάν καὶ τὰ ἀναγκαῖα καυσόξυλα. Ἐὰν λοιπὸν σὰς εὐχαριστῇ ἡ πρότασίς μας εὐχαριστηθῇτε νὰ μᾶς εἰδοποιήσετε μὲ πρῶτον ταχυδρομείον, ἂν δέχησθε τὴν θέσιν ταύτην ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου διότι ὁ καιρὸς τῆς ἐνάξεως τῶν μαθημάτων πλησιάζει καὶ πρέπει ἐγκαίρως νὰ γνωρίζομεν.

Ἵποσημειούμεθα μεθ' ὅλης τῆς πρὸς ὑμᾶς ἰδιαιτέρας ἐποληρείας

Μονοδένδρι 23 ΑΤΓ. 1890

(Υπογραφαὶ δυσανάγνωστες)

[Σάββα Θεοδόρου «Οἱ Λάσκαλοι ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι» ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ, ἔτος ΚΣΤ' σ. 22].

τήματος ἔναντι τοῦ μισθοῦ τῆς θυγατρὸς του Ὀλγας ἣτις κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος εἶναι εἰς Κατέσοβον διδασκάλισσα.

570. ΚΙΝΟΤΗΣ ΝΤΟΜΩΡΟΥ ἢ (ΝΤΟΜΠΡΟΥ) (κακογραμμένο)

Ληφθεῖσης ὑπὸ χρονολογίαν 11 τρέχοντος αἰτήσεως τῶν ἐφοροεπιτροπῶν τοῦ χωρίου Ντόμωρον (Ντόμπρου) ἐνεκρίθη ὅπως διαταχθῶσι νῆαι ἐκλογαὶ ἐφοροεπιτροπείας εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἅτε ληξιάσης τῆς περιόδου τῆς ἤδη ὑφισταμένης ἐφοροεπιτροπείας.

571. ΙΑΤΡΟΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ Μ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄφιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 8 τρέχοντος αἰτήσιν τοῦ ἱατροῦ τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου δι' ἧς ἐξαιτεῖται τὴν πληρωμὴν²² τῆς πρώτης δόσεως τοῦ μισθοῦ του ἐνεκρίθη ὅπως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦτον σκεφθῇ ἢ νῆα ἐφοροεπιτροπεία Σκαμνελίου ἀφ' οὗ ἄλλως τε ἐγγράζει ἢ διενέργεια τῶν νέων ἐκλογῶν.

572. ΜΥΛΟΣ Ι. ΜΟΝΗΣ ΗΛΙΟΚΑΛΕΩΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄφιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 9 τρέχοντος αἰτήσιν τοῦ ἐκ Βασταβεσίου Δημητρίου Μπούτσιουρα, ἐγκρινομένων καὶ παρὰ τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς Μονῆς διὰ τῆς ὁποίας ἐξαιτεῖται ὅπως ἐγκριθῇ νὰ κατασκευάσῃ ἐξ ἰδίων του τὸν εἰς Κοντινοὺς ἐρρετιζομένον μύλον τῆς Μονῆς Ἡλιοκάλεως ἀπαιτοῦνται δαπάναι 20 ἕως 25 λιρῶν καὶ κλείσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς διάστημα ἑξ ἑτῶν καθ' ὃ θὰ ἐργασθῇ τὸν μύλον ἀλέθων δωρεάν καὶ τὸ ἄλσμα τῆς Μονῆς ἐνέκρινεν ὅπως ἐνοικιασθῇ εἰς τὸν ρηθέντα ὁ μύλος οὗτος ἀντὶ ἐτησίου μισθώματος ἐκ πέντε λιρῶν (ἀρ. 5) μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δαπανήσῃ οὗτος ἐξ ἰδίων του ὅτι ἀπαιτηθῇ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε λογαριασμοῦ τακτικοῦ ὑπ' ἐθνικὴν τοῦ τοποτηρητοῦ τὸ δὲ δαπανηθησόμενον ποσὸν νὰ λογισθῇ εἰς τὸ ἐνοίκιον διὰ τὸ ὁποῖον νὰ γίνωσιν ἐκ τῶν προτέρων τὰ συμβόλαια.

573. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΠΡΩΗΝ ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ ΑΠΟ 1ης 7) θρίου μέχρι 31ης Δεκ) θρίου 1911

Ὁ κ. Ἱ. Πισπιρῆς, εἰς ὃν παρεπέμφθησαν πρὸς ἐξέλεγχιν οἱ λογαριασμοὶ τῶν τέως ἐφοροεπιτροπῶν Μονοδενδρίου Ἱ. Σεμητέλου καὶ λοιπῶν ἀπὸ 1ης 7) θρίου 1911 μέχρι 31ης Δεκεμβρίου 1911 ἐδήλωσαν ὅτι οὗτοι εὑρέθησαν καλῶς ἔχοντες μὲ περίσσευμα ἐν τῷ Ταμείῳ ἐκ γροσίων 3640. Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄφιν τὴν δήλωσιν ταύτην τοῦ εἰσηγητοῦ ἐνέκρινεν τὴν ἐπιζήτησην τῶν ἐν λόγῳ λογαριασμῶν.

574. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΧΑΛΑΣΜΑΤΩΝ

Συμφώνως τῷ τελευταίῳ πρακτικῷ τῆς Δημογεροντίας προσελθὼν ὁ ἐφημέριος τῆς Κοινότητος Παλαιοχωρίου Συνοράζου Αἰδ. Παπᾶ - Ματθαῖος προσήγαγε σημείωσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης καταγραφῆς τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς Χαλασμάτων καὶ ἔδωκε περὶ τῆς Μονῆς ταύτης τὰς ἐξῆς πληροφορίες: 1) Ὅτι ἡ Μονή

22. Τὴν πληρωμὴ ἀποδοχῶν τοῦ Κοινοτικοῦ ἱατροῦ, ἔπρεπε νὰ τὴν ἐγκρίνει ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία. Στὴν περίπτωση αὐτῇ, ὁ ἱατρός κατέθετε αἴτηση, στὴν ἐφοροεπιτροπεία. Ἀπὸ αὐτὴν ἡ αἴτηση ἔφτανε στὴν Ἐνιαία Δημογεροντία πρὸς τελικὴ ἔγκρισιν. Τὸ σημειώνουμε καὶ πάλι ὅτι οἱ ἀποδεχῆς τῶν Κοινοτικῶν Γιατρῶν δὲν καταβάλλονται ἐφ' ἑαυτῶν ἀλλὰ σὲ δόσεις.

αὕτη ἔχει ἓν μόνον χωράριον, ἐτησίως καίμει τεσσαράκοντα ταγάρια γέννημα ἔξ ὧν τὰ 15 μόνον μένουσι διὰ τὴν Μονὴν καθότι τὰ ὑπόλοιπα λαμβάνει ὁ ξενίτης τοῦ χωραρίου, 2) ὅτι ἐντὸς τῆς Μονῆς μένει ἀπὸ ἑτῶν πολλῶν εἰς Στέργιος ἐκ Παλαιοχωρίου (Συροράκου) ὅστις φυλάττει τὴν περιουσίαν τῆς καὶ τὰ γίδια τῆς ἀνερχόμενα ἤδη μόνον εἰς εἴκοσι ὁκτὼ (ἀριθ. 28) καθότι ἄλλα ἐγώφωσαν καὶ ἄλλα πωλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐφοροεπιτρόπων Συροράκου ἐπίσης μένει καὶ ὁ ξενίτης κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ὁποίου μένει ὁ τίς του, 3) ὅτι ἐκ τῆς πωλήσεως μεριστῶν γιδιῶν τῆς Μονῆς καὶ ἐνὸς βοῦς καὶ ἐνὸς μοιλαρίου τῆς παρὰ τῶν ἐφοροεπιτρόπων Παλαιοχωρίου ἐλήφθησαν ναπολένια πεντήκοντα (ἀριθ. 50) ἅτινα μένουσι παρ' αὐτοῖς, 4) ὅτι ἡ Μονὴ ἔχει ἐλαιοτόπια εἰς λάκκων εἶχε δὲ πρότερον καὶ πολλὰ ἀσημικά, ἅτινα ἤδη δὲν ἐπάωχουσι ἀγροεὶ δὲ περὶ τῆς τύχης των, 5) ὅτι τὰς ἐλαίας εἰσέπραξεν ὁ ἐκ Παλαιοχωρίου Εὐάγγελος Οἰκονόμος καὶ τέλος ὅτι διὰ νὰ τεθῇ σειρά τις εἰς τὴν Μονὴν ταύτην ἥτις σχεδὸν εἶναι κατεστραμμένη δέον νὰ διορισθῇ Ἡγούμενος ὅστις νὰ ἔξη γίδια καὶ τεσσαρας ἄλλους ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐργάζονται. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινε τὰ ἑξῆς: 1) ἀνατίθαι τὴν προσωρινὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς εἰς τὸν ρηθέντα ἐφημέριον Παλαιοχωρίου Συροράκου Αἰδ. Πατῶ - Ματθαῖον, 2) Νὰ προσκληθῇ ὁ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Εὐάγγελος Οἰκονόμος νὰ δώσῃ τακτικὸν λογαριασμὸν τῶν ἐλαίων τῆς Μονῆς ἃς εἰσέπραξε καὶ 3) Νὰ ζητηθῶσι τὰ πενήκοντα ναπολένια ἅτινα εἰσέπραχθησαν²³ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν βόων τῆς ὑπὸ τὴν ἐφοροεπιτροπὴν Παλαιοχωρίου Συροράκου, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Μονῆς. Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ Συνεδρία.

Ἰωάννινα τῇ 13 Ἰανουαρίου 1912

Ὁ Πρόεδρος Τ.Υ. Τὰ μέλη ὑπογραφεῖ (2) Λόνος, Πισπιρῆς, Γραμματεὺς Τ.Υ.

Συνεδρία τῆς 19ης Ἰανουαρίου 1912

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβαριότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερθεσίου συνήλθον σήμερον εἰς τακτικὴν²⁴ συνεδρίαν τὴν 19 Ἰανουαρίου 1912 τὰ μέλη τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκεκμημένα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ, Γ. Τζέτζου καὶ Κ. Μαζουδήμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν²⁵ ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσχου καὶ συνδιεσχέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἔπειτα.

23. "Ὅλα τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ Μοναστήρια, καταθέτονται ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον ἢ ἀπὸ τὸν Γραμματέα τῆς Δημογεροντίας στὴν Τράπεζα Ἀθηνῶν. Στὴν Τράπεζα αὕτη ὑπῆρχε λογαριασμὸς ἀπὸ καταθέσεις τῶν Μοναστηριῶν γνωστὲς μὲ τὴν ὀνομασίαν «χορήματα τῶν Ἱερῶν Μονῶν». Ὁ Γραμματέας τῆς Δημογεροντίας πολλὰς φορὰς ἔκανε εἰσπραξὴ Γραμματίων ἀπὸ ἐνοίκια ζητημάτων τῶν Μονῶν. Τὴν εἰσπραξὴ καὶ τὴν καταθέσιν τὴν γνώριζε ὅποσδήποτε στὴν Ἐνιαίᾳ Δημογεροντία, πρὸς τὴν ἐπεζύγωνε μὲ πρακτικὸ (ἄρθρο 21, παρ. Γ. Κανονισμοῦ).

24. Οἱ συνεδριάσεις τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας εἶναι τακτικαὶ καὶ ἑξαεταεῖς. Τῆς συνεδριάσεως τις καθορίζει τὸ ἄρθρο 21 παρ. στ' τοῦ Κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας πρὸς γράφει: «Ἡ ἐνιαία Δημογεροντία προεδρευομένη ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀντιπροσώπου συνεδριάζει τακτικῶς μὲν ἅπασι τῆς ἐβδομάδος, ἐκτάκτως δὲ ὅσας δι' ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἤθελε προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ προέδρου».

25. Τὰ μέλη τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρόεδρον εἶναι 6. Γιὰ τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρόεδρον νὰ εἶναι παρόντα τρία μέλη της. Σχετικὰ τὸ ἄρθρο 2 παρ. 2 τοῦ Κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας γράφει: «Θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ

575. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΜΑΝΑΣΗΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄφιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 16 τρέχοντος ἔχουσιν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς νέας ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινότητος Μανασῆς εἰσηγητοῦ Ἀρχιμανδρίτου κ. Γενναδίου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου καὶ ἐφημερίου Μπάγιας, διενεργηθείσης τὴν 14ην τρέχοντος, ὡς καὶ τὸ σχετικὸν πρακτικὸν τῆς διενεργείας τῆς ἐκλογῆς ταύτης, ἐνέκρινε τὴν ἐπιζήρυσιν τῆς καθ' ἣν ἐξελέγησαν ἐφοροεπίτροποι τῆς ἐν λόγῳ Κοινότητος οἱ Ἀθανάσιος Βακολίδης ὁ καὶ ταμίας Τηλέμαχος Νικολάου, καὶ Ἀναστάσιος Βούρας ἐπιλαχόντες δὲ οἱ Κ. Κεζιόπουλος ὡς αμίας καὶ ὡς ἐφοροεπίτροποι οἱ Βασίλειος Μαισιόπουλος καὶ Γεώργιος Λάμπρου.

576. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΠΑΓΙΑΣ ΠΕΡΙ ΕΚΛΟΓΩΝ ΝΕΑΣ ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄφιν τὸ ὑπὸ χρονολογίαν 14ης τρέχοντος ἔγγραφο τοῦ Ἀρχιμαν. κ. Γενναδίου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου καὶ ἐφημερίου τῆς Κοινότητος Μπάγιας ἐνέκρινε ὅπως διαταχθῇ ἡ Κοινότης αὕτη ἵνα ὠρισμένως προβῇ εἰς νέαν ἐκλογὴν ἐφοροεπιτροπείας κατὰ τὸν κανονισμὸν τὴν 30ὴν τρέχοντος (ἐσοτὴν τῶν τριῶν Ἰεραρχῶν) ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ρηθέντος Ἀρχιμανδρίτου ἐάν τυχόν ὅμως καὶ δὲν προσέλθῃ ἡ Κοινότης αὕτη διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην τότε ὁ Ἀρχομανδρίτης κ. Γεννάδιος νὰ ὑποβάλῃ κατάλογον ὑποψηφίων ἐξ ὧν ἡ Δημογεροντία νὰ ἐκλέξῃ ἐξ ὁφεικίου τρεῖς ἐφοροεπιτρόπους διὰ τὴν Κοινότητα ταύτην.

577. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΠΑΓΙΑΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Ἡ Δημογεροντία ἀπέρριψε τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 30 Ἀεξανβρίου 1911 αἰτήσιν τῆς Κοινότητος Μπάγιας διὰ τῆς ὁποίας ἐξαιτεῖται ὅπως ἡ Ἱ. Μητροπόλις προσέλθῃ ἀρωγὸς εἰς αὐτὴν ἔχουσαν ἀνάγκην συνδρομῆς ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων της²⁶ ὡς στερουμένης πόρων, καθότι ἡ Κοινότης αὕτη ἔχει κατοίκους εὐπόρους δυναμένους νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς ἐφοροεπιτροπείας τὸ ἔλλειμμα εἶναι ἐλάχιστον ἥτοι ἐμμένει ἡ Δημογεροντία εἰς τὴν προηγουμένην περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος ἀπόφασίν της, καθ' ἣν συνεστήθῃ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κοινότητος ταύτης ὅπως ἕκαστος προσφέρῃ τὴν ἀνάλογον συνδρομὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Κοινότητος ταύτης.

578. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄφιν τὰς ὑπὸ χρονολογίαν 6ην καὶ 10ην τρέχοντος αἰτήσεις τῶν ἐφοροεπιτρόπων τῆς Κοινότητος Κουκουλίου ὡς καὶ κατοίκων τινῶν τῆς Κοινότητος ταύτης τῆς μὲν πρώτης κατὰ τοῦ ταμείου τῆς Κοινότητος Ἀλ. Γεωργίτη ὡς παρὰ νόμῳ καὶ μονομερῶς ἐργαζομένον τῆς δὲ δευτέρας κατὰ τοῦ ἐνοικιαστοῦ τοῦ βουνοῦ τῆς Ἀνδρέα Τσουμάνη ὡς παραβλάπτοντος τὴν Κοινότητά των καὶ ἀθετοῦντος τοὺς ὅρους τῆς σχετικῆς συμφωνίας τῆς ἐνοικιάσεως εἰς αὐτὸν τοῦ βουνοῦ, ἐνέκρινεν ὅπως προσέλθωσι μετὰ τὰς ἀπόκρεω οἱ ἐφοροεπίτροποι τοῦ χωρίου Κουκουλίου διὰ νὰ δώσωσι τὰς σχετικὰς πληροφορίας καὶ διασαφήσῃ διὰ τὰ ἐν ταῖς ἐν λόγῳ αἰτήσεων ἀναγραφόμενα.

ἐάν προσέλθωσι τρία τοὐλάχιστον μέλη, πλὴν τοῦ προέδρου, καὶ ἀποφασίζῃ κατὰ πλειοψημίαν τῶ νταφόντων μελῶν ἐν ἰσοψηφίᾳ ὑπερισχέει ἡ γνώμη ὑπὲρ ἧς ἐτάχθη ὁ πρόεδρος ἢ ὁ προεδρεύων ἐπίτροπος αὐτοῦ. Αἱ τοιαῦτα ἀποφάσεις εἶναι ἔγκυροι τῶν ἀπόντων μελῶν οὐδὲν ἀντιρρήσεως δικαίωμα ἐχόντων».

26. Ἡ κοινότης Μπάγιας ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1870—1878 διέθετε δύο σχολεῖα μὲ δύο δασκάλους. Σ' αὐτὰ φοιτοῦσαν 124 μαθηταί.

(ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: «Ἡ παιδεία στὴν Ἠπειρο», Κέρκυρα 1950, σ. 84).

579. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

Συμφώνως τῷ τελευταίῳ πρακτικῷ τῆς Δημογεροντίας προσήλθον οἱ Ἱερεῖς Κατσιζᾶς καὶ ἐδήλωσαν ὅτι τὸ ἐκλογικὸν τῆς Κοινοτήτος τὸν διὰ τὸ ὁποῖον προσαλαμβάνεται νὰ πληροφρονησῇ τὴν Δημογεροντίαν δὲν ἐπέγραψαν καθότι τὸ μὲν δὲν συνετάχθη ὡς ἔδη καὶ κατὰ τὸν κανονισμόν τὸ δὲ διότι ὁ εἰς τὼν διὰ τοῦ ἐκλογικοῦ τούτου ἐκλεγέντων Γεώργιος Χρ. Βασιζιώτης συζῇ μετὰ τοῦ πατρὸς τὸν ὁφειλόμενον εἰς τὸ κοινοτικὸν ταμεῖον²⁷. Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὅπ' ὅσιν τὴν ἐν λόγῳ δήλωσιν τῶν Ἱερέων Κατσιζᾶς δὲν ἐνέκρινε τὴν ἐπιζύρωσιν τοῦ ἐν λόγῳ ἐκλογικοῦ²⁸ ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινοτήτος ταύτης καὶ ἀπεφάσισεν ἵνα μέχρι τῆς προσεχοῦς Πέμπτης συνταχθῶν οἱ ἐκλογικοὶ καταλόγοι ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν κανονισμόν ἀρμοδίων οἵτινες νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτὴν τὴν προσεχῇ Πέμπτην μετὰ τῶν κατ' αὐτῶν τυχόν ἐνστάσεων ἵνα ἐπικυρωθῶσι, μεθ' ὃ νὰ διενεργηθῶσι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπικυρωθισμένων ἐκλογικῶν καταλόγων αἱ ἐκλογαὶ τὴν 30ὴν τρέχοντος μηνὸς (ἐορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν).

580. ΑΙΤΗΣΙΣ ΠΤΩΧΩΝ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ

Ἀπερρίφθη ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 20 Ἀεκεμβρίου 1910 καὶ ἀριθ. πρωτ. 1514 αἰτήσις τῶν πληρεξουσίων τῶν πτωχῶν Κατσανοχωρίων κατὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Λουφείου κληροδοτήματος γ. Γ. Τζέτζον καὶ Ἱ. Χαρισιάδου περὶ λογοδοσίας τῶν ἐπιτρόπων τούτων διὰ τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 8ης Ἀεκεμβρίου 1911 ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας ἐπεκυρώθη τὸ δὲ ἐξαονίσθη διὰ τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς προκατόχου Δημογεροντίας τῶν τριῶν τμημάτων, ἵνα τὸ πλεῖστον τῶν πόρων τοῦ κληροδοτήματος τούτου διατίθεται πρὸς συντήρησιν ἱατροῦ καὶ φαρμακείου ὑπὲρ τῶν πτωχῶν Κατσανοχωρίων²⁹.

581. ΠΛΕΙΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΡΑΨΙΣΤΗ ΧΑΝΙΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως ἐκτεθῇ εἰς πλειστηριασμόν ἡ ἐνοικίασις τοῦ ἐν Ραψίστῃ χα-

27. Ἡ Δημογεροντία ἀνέκρινε τὴν ἐκλογὴν ἐφοροεπιτροπῶν Κατσιζᾶς ἐφαρμόζοντας τὸ ἄρθρο 9 τοῦ Ἑπαρχιακοῦ Κανονισμοῦ ποὺ γράφει: «Ἀποκλείονται τοῦ δικαιοῦματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι τὰ τέχνα τῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτουμένων γυνέων ὡς καὶ ὁ πατὴρ ἐνὸς ἢ πλείονων ἐλεοδοτουμένων καθ' οἰονδήποτε τρόπον τέχνων ἢ ναιζῇ μετ' αὐτῶν, ὁ σύζυγος τῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτουμένης συζύγου, ἐπίσης οἱ ἐν κοινοκτημοσύνῃ συζῶντες ἀδελφοὶ ἕαν εἰς αὐτῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτεῖται».

28. Μὴ ἐπιζύρωσις ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος ἀπὸ τὴν Ἑνωσίᾳ Δημογεροντία εἶχε σὰν συνέπεια τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐκλογῶν. Ἡ διαδικασία τῶν νέων αὐτῶν ἐκλογῶν εἶναι αὕτη ποὺ περιγράφηκε σὲ προγενέστερες σημειώσεις μας.

29. Στὰ 1910 τροποποιήθηκε ἡ διαθήκη τοῦ Γιάννη Λούλη ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μητροπόλιν ὤστενα ἀπὸ εἰσήγησιν τῶν ἐπιτρόπων τὸν καὶ ἰδρύθηκε ἱατεῖο καὶ φαρμακεῖο στὴν Ἀετορράχη. Διορίσθηκε Γιάτρός καὶ Φαρμακοποιός, ποὺ χορηγοῦσαν δωρεὰν φάρμακα σ' ὅλα τὰ Κατσανοχώρια. Τὸ Ἱατεῖο καὶ τὸ Φαρμακεῖο κάρησαν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὰ 1944 καὶ ἀπὸ τότε ἐξακολουθεῖ νὰ παρέχεται πλήρη ἱατρικὴ καὶ φαρμακευτικὴ περίθαλψιν σ' ὅλα τὰ Κατσανοχώρια. (ΚΩΣΤΑ ΣΤ. ΧΟΓΓΙΑ, «Ἰωάννης Ζ. Λούλης», σ. 106).

νίου τῆς Μονῆς Περιστερᾶς ἀπὸ 23ης Ἀπριλίου ἐν ἔτοις διὰ τρία ἔτη μὲ τοὺς συνήθους ὅρους.

Μεθ' ὃ ἐλέθη ἡ συνεδρία

(Λεῖπει ἡ λέξις Ἰωάννινα) τῇ 19ῃ Ἰανουαρίου 1912

Ὁ πρόεδρος Τ.Τ. Τὰ μέλη ὑπογράψαι (2) Λόνος, Πισπιρῆς, Ὁ Γραμματεὺς ὑπογ.

Συνεδρία τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1912

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερθεσίου συνήλθον σήμερον τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου 1912 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκεντρωθέντες ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ, Γ. Τζέτζου, Ἀλ. Μίσου καὶ Κ. Μαχουδῆμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς Α. Λιάσζου καὶ συνεδρεύοντες ἐπὶ τῶν ἐν τῇ πινάκῃ ὑποθέσεων ὡς ἑπεται.

582. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΣΕΡΝΕΣΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ἐπ' ὅσιν τὰς ἐπὶ χρονολογίαν 30 Νομβρίου καὶ 5 Δεκεμβρίου 1911 αἰτήσεις κατοίκων τινῶν Τσερνεσίου κατὰ τῶν Ἐφοροεπιτρόπων, ἐνέκρινεν ὅπως προσκληθῶσιν οἱ ἐφοροεπίτροποι τῆς Κοινότητος ταύτης ἐνώπιόν τῆς διὰ τὰ περαιτέρω³⁰.

583. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΤΩ ΣΟΥΔΕΝΑ

Δὲν ἐνεκρίθη ἡ ἐπιμέρισις τοῦ ἐπὶ χρονολ. 30ην Δεκεμβρίου 1911 πρακτικοῦ τῆς Κοινότητος Κάτω Σουδενά, διὰ τοῦ ὁποῖον ἀποφασίζεται διὰ τοὺς ἐν τῷ πρακτικῷ λόγους νὰ ἐπισταφῶσιν εἰς τὸν συγχωριανὸν τὸν Σπυρίδωνα Μιχ. Στύλλον αἱ παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ἐμπορικοῦ καὶ Ἀριστείδη Παπαγεωργίου ὀκτὼ χιλιάδες φράγκων (ἀριθ. 8.000) κατατεθέντων παρὰ τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς του, Μιχαὴλ Στύλλον ὑπὲρ τοῦ Παρθεναγωγείου τῆς Κοινότητος ταύτης ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν 40.000 φράγκων, ἃς ὁ ρηθεὶς Μιχαὴλ Στύλλος ὥρισεν ὑπὲρ τοῦ Παρθεναγωγείου. Τέλος ἡ Δημογεροντία συνιστᾷ εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην νὰ γράφῃ εἰς τὸν διαληφθέντα Σπυρ. Μ. Στύλλον νὰ μὴ ζητῇ τὸ ποσὸν τῶν 8.000 φράγκων, ἀλλ' ἀσφαλισμένον ὄντος τοῦ χρήματος τούτου, συνάμα δὲ νὰ ἐξαποστείλῃ καὶ τὰς ὑπολοίπους 32.000 φράγκα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὡς ἄνω εἰρηται ποσοῦ τῶν 40.000 φράγκων, ὅπερ διέθεσεν ὁ πατήρ του ὑπὲρ τοῦ Παρθεναγωγείου ἵνα ἐκτελεσθῇ ὁ ἱερὸς οὗτος σκοπός.

30. Κάθε κατηγορία σὲ βάρος τῶν ἐφοροεπιτρόπων Κοινότητος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ποὺ ἔφθανε μὲ αἴτηση εἰς τὴν Ἐνιαίαν Δημογεροντίαν δὲν ἐκδικάζονταν ἀμέσως. Τὸ μέτρο αὐτὸ εἶναι ἰδιαιτέρας σημασίας, γιατί δίδει καθαρά πῶς ἡ ἀπόδοσις τῆς δικαιοσύνης ἦταν ποσὸν σχολαστικῆς ἐξέτασις καὶ τῶν δύο πλευρῶν.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

Διδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΑΚΚΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΧΛΑΔΕΑΣ (πρώην ΤΟΣΚΕΣΙ)

Ἡ Ἀχλαδέα, (τὸ Τόσκεισι) εἶναι ἓνα χωριὸ τῆς Λάκκας Σουλίου. Βρίσκεται στὰ βορειοανατολικά τῆς περιοχῆς τῆς Λάκκας, στὶς ὑψώσεις τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσικα καὶ τῆς Ὀροσειρᾶς του, τὶς Λακκές, τὸ Μουρτζι.

Σὲ ἔκταση 17.000 στρέμματα, μὲ βάση τὸ ὑπ' ἀριθ. 84560/4.10.1924 Συμβόλαιον ἐξαγορᾶς, πὺν συντάχθηκε στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ νόμιμο πληρεξούσιον τοῦ χωριοῦ τὸν ἀείμνηστο Γρηγόριον Ζήκο ἀρτοποιὸ καὶ κληρονόμους τριφυλικά Ἰωάννου Σακελλάριου Μοναντζέλ τοῦ 1850.

Συνορεύει γύρω γύρω, σὲ μεγάλη κατὰ μῆκος ἔκταση ἀπὸ βορρᾶ, μὲ κοινότητα Λίππας Φυσικά ὄρια οἱ τοποθεσίες Ράχη Λαζίνα, ὁ Λάκκος τὰ Ματσούκια, ἡ ποταμιά, ὁ οἰκισμὸς Πλαζοτίβα, ὁ Παντοζράτορας, ἡ Ράχη, τ' Ἀλώνια καὶ ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ, Τσοῦκα.

Ἀπὸ ἀνατολικά μὲ περιοχὴ κοινότητος Βαρυάδων καὶ Πεντολάκκου (Ζώρι-στας). Φυσικά ὄρια, ἡ βουνοκορφὴ τῆς Ὀλύτσικας.

Τὸ Κουρῆντι, ὁ αὐχένας στὸν Ἄι-Λιά ηγεροφῆτῃ Ἠλία), ὅλη ἡ νοτιῇ γραμμὴ ὅπως χύνουν τὰ νερά, οἱ κορφές τοῦ βουνοῦ Λακκές μέχρι τὴν τοποθεσίαν Μουρτζι.

Νότια μὲ περιοχὴ κοινότητος Γεωργάνων καὶ μὲ φυσικά ὄρια τὶς τοποθεσίες Μουράτ καὶ Στάϊκου.

Αὐτικὰ μὲ περιοχὴ κοινότητος Συνοτιᾶς (Γκολεμῆς, πὺν ἄλλοτε ἀποτελοῦσαν μιὰ κοινότητα) μὲ φυσικά ὄρια ὅλο τὸ ἀνάρροαχο τῆς λοφοσειρᾶς τῆς Λαζίνας καὶ τὼν Σκουλικαίων.

Ἡ Ὀλύτσικα καὶ ἡ ὀροσειρά της ἀπομονώνουν τὰ χωριά τῆς Λάκκας Σουλίου ἀπὸ τὰ χωριά τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς τοῦ Τερόβου, τοῦ Ξεροβουνίου, τῆς Δωδώνης καὶ Ἰωαννίνων.

Ἡ μόνη ὁμαλὴ διάβαση γιὰ τὰ χωριά τῆς Λάκκας Σουλίου καὶ τὸ ξέμακρον Σούλι, εἶναι ἡ τοποθεσία τοῦ Ἄι-Λιά ηγεροφῆτῃ Ἠλία) στὸ Τόσκεισι, ἀπὸ κεῖ πὺν διάλεξαν οἱ μηχανικοὶ τὸ μέρος καὶ περνάει σήμερα ὁ ἀσφαλτοστρωμένος ἀμαξιτὸς δρόμος πὺν ἐνώνει τὰ σκόρπια χωριά μὲ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

Στὴ διάβαση αὕτῃ εἶναι χτισμένο τὸ χωριό, σὲ μιὰ τοποθεσίαν σὲ σχῆμα μεγάλου χωριοῦ (χοάνης). Τὸ διασχίζουν τρεῖς κύριοι δρόμοι, πὺν διακλαδίζονται ἀπὸ τὸν κεντρικόν, στὸν πάτο ἀπὸ τὴ δυτικὴ λακκιά τοῦ Ἄι-Λιά.

Ὁ πρῶτος δρόμος πηγαίνει βόρεια, στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ τῆς Ὀλύτσικας, πάνω ἀπὸ τὸ συνεχόμενον ραϊδιό, γιὰ τὰ χωριά Πλαζοτίβα, Λίππα, Τσερίτσανα (Πλατάνια), Γρατσανά (Ἀσπροχώρι), Μπαουσιούς κλπ.

Ὁ δεῦτερος πηγαίνει πρὸς τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ καὶ συνεχίζει γιὰ τὰ χωριά τῆς δυτικῆς Λάκκας, τὴν Ἐλαφο (Δραγοβέτσι), Μπεστιά, Σφιστροῦνι κλπ.

Ὁ τρίτος, τὸ ντερένι, πὺν λέγεται, πηγαίνει νότια, στὰ ριζώματα τῆς ὀρο-

σειράς του βουνού Λακκές, για τα χωριά Γεωργάνονς, Αερόβζιανα, Πολυστάφυλλο (Ρουσιάτσα), Μελιανά, Νάσιαι (ΎΑσσο), Νιζολίτσι, Θεςπρωτικό (Αέλοβα), Προέβεζα και άλλα.

ΎΑκόμα διασχίζεται χαμηλά, από ένα άρκετά μεγάλο όρημητικό ποτάμι, παροπόταμο του ΎΑχέροντα, που έχει τις πηγές του στα ποδαρικά της ΎΟλύτσικας, στη βρύση της Μεσούρας και στη βρύση τη Μεγάλη κάτω από τη Λίτσα.

Πιο κάτω ανταμώνεται με το ποτάμι το γκονιμώτικο όπου κάνουν τη συμβολή με τον ΎΑχέροντα κοντά στο χωριό Πολυστάφυλλο.

Τον παροπόταμο αυτό τον μεγαλώνουν πολλά ξερόλακκα του χωριού και ρεματιές. Κυριότερα είναι ό λάκκος στη Τσιμπορούνα που ξεχεται από το Βαθύλακκο της ΎΟλύτσικας και ό Λάκκος του Ρίνα που ξεχεται από τα ριζά του ίδιου βουνού.

Τό χωριό είναι όπως φαίνεται σε μέρος «κλειδί» που άνοίγεις την πόρτα και μπαίνεις στα χωριά της Λάκκας κι ανεβαίνεις στο Σούλι (τά Κασσώπαια όρη).

ΎΑντίστροφα, ξεχεται στα Γιάννενα, στα χωριά της Λοδόνης, του Ύεροβουνίου και τα Τζουμέρικολόρια.

Τή διάβαση αυτή εκμεταλλεύτηκε ό ΎΑλφ Πασσάς των Ύωαννίνων με το επιτελείο του, πολλές φορές, για να περάσει, να πάει να κυριεύσει το Σούλι. ΎΕχτισε κατά το 1790, στον αυχένα στον ΎΑϊ - Λιά, καράι κατά τα βουνά του Σουλίου, διώροφο φυλάκιο όπου έμεναν όι φύλακες στρατιώτες του. ΎΗ παλιοκούλια με τ' όνομα που δέ σώζεται σήμερα. ΎΑργότερα κατά το 1800, ό ΎΑλφ Πασσάς κάλεσε όλους τους χτίστες και μαστόρους της επικράτειάς του, για να χτίσουν πύργους γύρω από το άδάμαστο Σούλι. Παρουσιάσθηκαν 3.000 τεχνίτες και δούλεψαν στίς κατασκευές αυτές. Τότε έχτισε τριώροφο στρατώνια στο Τόσχεσι, στον οικισμό των Τζιμαίων, περίπου 1 χιλιόμετρο πιο κάτω από την παλιοκούλια, κοντά στο συνεχόμενο Ραϊδιό (γκρεμό) διαλεγμένο για φυσικό όχυρό. Τό ήμικατεστραμμένο χτίριο που είναι σήμερα ιδιοκτησία των Τζιμαίων.

Τήν ίδια χρονιά χτίσθηκε το κατσέκι στη Ράχη του Ύέση, στο κέντρο του χωριού. ΎΑποθήκες της περιοχής για να συγκεντρώνουν το δέκατο και το ήμερο (γαιόμορο) της παραγωγής από τον κοσμάκη.

ΎΗ θέση της γωνιάς αυτής του χωριού στον ΎΠειρωτικό χόρο και ή μετανάστευση του έμνηχου, ανθρώπινου δυναμικού κατά την τελευταία είκοσαετία, μ' έκαναν να προβώ σε μία, κατά κάποιο τρόπο, καταχώριση, κάθε τοποθεσίας με την όνομασία της που ρήμαξε στην κυριολεξία, σάν να υπάρχει κατάρια από τους προγόνους μας «Κουνουδάγεις να λάλῃσουν...», και άκόμα γιατί ό γραπτός λόγος διαιωνίζει τα γεγονότα, τις πράξεις, τα έργα των ανθρώπων και την Ύστορία κάθε τόπου.

Με τον τίτλο «Μάχη του Τόσχεσι» σελίδα 311 ό Ύστορικός Χρ. Περραιβός μας δίνει την ευκαιρία να γνωρίσουμε πόσο ήταν συνδεδεμένη ή διάβαση στο Τόσχεσι με το Σούλι.

ΎΗ μάχη έγινε άνάμεσα από τέσσερα σπία και μία Ύεκλησία. Τα σπία είναι των Τζουμαίων και ή Ύεκλησία τους στην άκρη, κάτω από το Ραϊδιό, του παλιού ΎΑϊ - Νικόλα που δέν υπάρχει σήμερα. ΎΞήντα τέσσερα πτώματα τούρκων καταγής, εκτός τούς πληγωμένων. «Λ π ο δ ε τ ω ν Σ ο υ λ ι ο τ ω ν σ υ μ μ α χ ω ν ε τ ά φ η σ α ν ε ν δ ό ξ ω ς ε π τ ά και ένδεκα π λ η γ ω μ έ ν ο ι ε σ τ ά λ η σ α ν ε ι ς τ ο Σ ο υ λ ι ο ν ό π ο υ τ ο Ν ο σ ο κ ο μ ε ι ό ν».

ΎΗ περίφημη «μάχη των Βαρυάδων» όι μάχες «της Μπυόρτσας», «Των Αερόβζιάνων», ή πολιορκία και άλωση «των Αελόβων» και ή μάχη «της Προέβεζας», δέ

νομίζω να μὴν ἔχουν ἄμεση σχέση με τὴν τοποθεσία αὐτή. τὸ στενὸ τοῦ "Αἰ - Λιᾶ καὶ τῇ διάβαση στὸ Τόσχεσι.

Ἡ βόρση στὰ Τσεσίτσανα, τὸ γάστρο τῆς Λίππας, ἡ Μούργκα καὶ ἡ Βριτζάγκα τῆς ὀροσεινῆς τοῦ Σουλίου, ποὺ εἶναι ἀπέναντι, ἀντίκρου, δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν ν' ἀγνοήσουμε τὴς τοπωνυμίας τῆς περιοχῆς στὸ Τόσχεσι, τῆς μπούκας, τῆς εἰσόδου στὴ Λάγκα Σουλίου.

Ὁ Χ. Περαμβός, ὁ Ἀραβιανός, ὁ Λαμπριδης καὶ ποὺ ἀσχολήθηκαν με τὸν Ἑπειρωτικὸ χῶρο, μᾶς λένε ὅτι ἀνάμεσα στὶς καλύτερες γάρες τῆς Ἑλνρίας, τοὺς σιάμηδες (Τσαμήδες), τοὺς ἰάπηδες (Λιάπηδες), τοὺς Γεζήδες, ἦταν καὶ οἱ Τόσκηδες. Ἄν παραδεχθοῦμε τὴν ὀνομασία τοῦ χωριοῦ Τόσχεσι ἀπὸ τοὺς δραστήριους Τόσκηδες τῆς παραπάνω γάρας τῆς Τσχαριᾶς τῆς Ἑλνρίας, μᾶς ὠθεῖ γιὰ ἓνα ἀκόμα λόγο νὰ ἀσχοληθοῦμε με τὰ τοπωνύμια τοῦ χῶρου αὐτοῦ.

Τὸ 1912—13 γιὰ τὴν ἀπολενθέρωση τῶν Ἰωαννίνων, ἀπὸ τῇ διάβαση στὸ Τόσχεσι, πέρασαν ἐθελοντὲς με τὰ μεταγωγικά τους φορτωμένα, καὶ ἀνέβασαν στὰ δυὸ βουνὰ τῆς Ὀλύμπιας κανόνια καὶ χτύπησε με αὐτὰ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς τὰ τούρκικα φυλάκια ποὺ φρουροῦσαν τὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1942, τὸ στενὸ αὐτὸ χῶρο, τὸ στρουγγοσιδῆ, τὸ κέντρο στοῦ Τόσχεσι, στὴν πλατεία τοῦ "Αἰ - Νικόλα διαλύξε τὸ Ἐπιτελεῖο τοῦ Ε.Λ.Ε.Σ. γιὰ νὰ ὀργανώσει τὸ ἀντάρτικο κατὰ τὸν ἰταλὼν καὶ γερμανῶν.

Τὴ Σκάλα τοῦ Ντούκα ἐπέλεξε ὁ Παπὰ - Γιάννης ἀπὸ τὸ Τόσχεσι τότε, νὰ ὀρξίσει τοὺς πρώτους ἀντάρτες τοῦ Ε.Λ.Ε.Σ.

Δυὸ χρόνια ἀργότερα, τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1944 ὁ καπετάνιος τοῦ Ε.Λ.Α.Σ Τζουμερζιώτης με τὸ ἐπιτελεῖο του, τὴν πλατεία τοῦ "Αἰ - Νικόλα ἐκμεταλλεύθηκε νὰ κατηχήσει τοὺς χωριανούς στὶς προβλέψεις τοῦ Ε.Λ.Α.Μ. γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας.

Μονάχα ἡ μετονομασία τοῦ χωριοῦ Τόσχεσι σὲ Ἀχλιάδα, ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους τῆς περασμένης δεκαεπταετίας δὲν μᾶς δίνει πρᾶσινο σῆμα, γιατί ἡ ὀνομασία αὐτὴ δὲν ταιριάζει στὸν τόπο. Ἀλλὰ μέρη παράγουν τ' ἀχλιάδια, ὁ τόπος αὐτός, οὔτε ἀγριόγκουρτα, (ἀγραπίδια).

Προτοῦ προχωρήσω στὴν καταχώριση τῶν τοπωνυμίων, θρῖστω σωστὸ νὰ μιλήσουμε γιὰ τοὺς οἰκισμοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἀποτελεῖται ἡ κοινότητα, τὰ σόια τῶν κατοίκων ποὺ μένουν καὶ πὺ εἶχαν πᾶν κέντρο τοῦ χωριοῦ.

Τὸ 1854 εἶχε τὸ χωριὸ 34 οἰκογένειες με 37 στεφάνια κατὰ τὸν Ἀραβιανό. Τὶς οἰκογένειες αὐτὲς ἀποτελοῦσαν 28 περίπου σόια ποὺ εἶναι καὶ σήμερα καὶ παραθέτω σὲ ἀλφαβητικὴ σειρά:

1) τοῦ Ἀποστολάκη (τῶν Χηταίων), 2) τοῦ Βλάχου (Φίχτη), 3) τοῦ Βασδέχη ποὺ εἶναι φερτινὸς ἀπὸ τὸ Λιθιάχοβο, 4) τὸ σόι τῶν Γεωργοκίτσαίων (Φωλιάδες), 5) τῶν Γιαννακαίων (τοῦ Χαλίχα), 6) τοῦ Λάμη, 7) τοῦ Βασιλειάδη — Εὐθυμιάδη, 8) τὸ σόι τῶν Ζηγαίων (τοῦ Τζέχου), 9) τῶν Ζηγαίων (τοῦ Κώστα Ζήκου), 10) τοῦ Θεμελῆ, 11) τῶν Καλεβαίων (Παπαδόπουλος), 12) τοῦ Κωρζῆ, 13) τῶν Κατσουραίων, 14) τῶν Κιτσαίων, 15) τῶν Κολλαίων, 16) τοῦ Κολλιᾶκη ποὺ εἶναι φερτινὸς ἀπὸ Μπεσιὰ Λ. Σουλίου, 17) τοῦ Κωνσταντίνου (Τσακαράκη), 18) τοῦ Κώστη (ἀπὸ Κολλαίου), 19) τῶν Παλαίων (Καρασούλου), 20) τοῦ Ντούκα, 21) τῶν Παπαναστασάων, 22) τῶν Παππαδαίων (Χαρθαλιᾶ), 23) τῶν Παππαδαίων (Τοτσαίων), 24) τὸ σόι τῶν Ρανταίων (Τζιάλλον) ποὺ εἶναι ἱστορικὸ, 25) τῶν Ριζαίων, 26) τοῦ Ρίνα, (Ριναῖοι), 27) τὸ σόι τῶν Σοχοριδαίων, 28) τοῦ Τάσση, 29) τῶν Τσελαίων, 30) τοῦ Τσοῦμπου, 31) τῶν Τζιμαίων, 32) τοῦ Τσίρου, 33) τῶν Τρασσαίων (Λιοταίων Ρίνα), 34) τοῦ Τζιμάκη — Οἰκονόμου — Παπα - Νικόλα.

Κάθε σόι ἔχει τὰ σπίτια του σὲ ξεχωριστὸ οἰκισμό καὶ μακριὰ ὁ ἓνας οἰκι-

σμός από τον άλλον μία ώρα και πλέον. Σε απόσταση τὸ ἓνα σπίτι ἀπὸ τ' ἄλλο. Ἐτσι ἔχομε ὀχτὼ οἰκισμούς:

- α) Τὸν οἰκισμό τῆς Βαδίστρας.
- β) Τὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων.
- γ) Τὸν οἰκισμό στὸ Λεπάδι.
- δ) Τὸν οἰκισμό τοῦ Μαχαλά.
- ε) Τὸν οἰκισμό τῶν Παπανιζολαίων.
- στ) Τὸν οἰκισμό τῶν Σκουζαίων.
- ζ) Τὸν οἰκισμό στὴ Ράχη τοῦ Σέση.
- η) Τὸν οἰκισμό τῶν Τζιμαίων.

Μερικὲς οἰκογένειες δὲν εἶναι μέσα σὲ οἰκισμό, εἶναι ἐγκατεστημένες σὲ ξεχωριστὰ τελείως σημεῖα τοῦ χωριοῦ, μεμονωμένες, ἢ ζάνουν μιζροοικισμοὺς ὅπως, ὁ μιζροοικισμὸς τῆς Λιαρούσας, τοῦ Χαλίza, τοῦ Καρζή καὶ τοῦ Κωνσταντίνου (Τσακαράκη).

Μποροῦμε λοιπὸν τώρα νὰ προχωρήσουμε στὰ Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ ἀφοῦ γνωρίσαμε τοὺς οἰκισμούς, τὰ σόια καὶ πάρομε σὰν κέντρο τοῦ χωριοῦ, μεσοχώρι, τὸν Ἅγιο Νικόλαο μὲ τὴν πλατεῖα του, τὰ γέριζα Πλατάνια, τὸ κολλημένο στὸ μονοκόμματο βράχο καμπαναριὸ καὶ τὸ Σχολεῖο τὸ παλιό.

Τὰ τοπωνύμια τοῦ Τόσχεσι δὲν ἀπασχόλησαν κανέναν μέχρι σήμερα. Ἡ ταπεινὴ προσπάθειά μου ξεπηγάει ἀπὸ τὰ διώματά μου, ποὺ ἔχω στὸν τόπο αὐτό. Ἀπὸ τὸ συνάδελφο καὶ συνεργάτη, ὁμοχωριανὸ κ. Ἀθανάσιον Κίτση, γέννημα καὶ θρόγμα τῆς περιοχῆς, ποὺ μὴ εἰκοσιπενταετία ἐπηρέτησε δάσκαλος στὸ χωριὸ καὶ γνώρισε πολλά.

Ἀπὸ τὸν βαθυσέβαστον συνταξιούχο Ἱερία Πατά - Νικόλα ὁ ὁποῖος ὀγδόντα καὶ πλέον χρόνια, μὲ τὸν πατέρα του Πατά - Γιάννη, ἱεροῦργησε στὴν Ἑνορία Κοιμήσεως Θεοτόκου Τόσχεσι καὶ γνωρίζει τόσα, ὅσα κανένας ἄλλος.

Ἀπὸ τὴ γριά μάννα μου Ἀλεξάνδρου Μαροζοπούλου (τὸ γένος Τζίμα) καὶ ἀπὸ τοὺς γέροντες ἡλικίας 75—80 χρονῶν, τὸν Ἀναστάσιο Σιούλα (Τάσιο Γιώτη) ποὺ μένει στὸ Λεπάδι, τὸν Σωτήριον Κατσούρα, ἀνάτηρο, ποὺ μένει στὴ Βαδίστρα, τὸ Σπυρίδωνα Ζήχο (Τζέζο) ποὺ μένει στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, τὸν Ἠλία Ἀποστολάκη (Κιῶρο) ποὺ μένει ξεχωρὰ, κοντὰ στὸ Ντερεβένι, τὸν Κώτσο Κατσούρα ποὺ ἔχει τσάμπανος ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του, ὅλοι συντοπίτες ποὺ γνωρίσαν μὲ τὴν πιθαμὴ τὸν τόπο τοῦ χωριοῦ.

Ἀπὸ τὴ διατριβὴ αὐτὴ διαπιστώσαμε ὅτι τὰ περισσότερα μέρη στὸ Τόσχεσι ἔχουν πάρει τ' ὄνομα ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τῶν κατοίκων καὶ τὴ σχέση τους μὲ τὸν τόπο, ἀπὸ ὀηρηκεντικὴ ἀπόδοση, ἱστορικὰ συνιθάντα καὶ πρόσωπα.

Πολλὰ τοπωνύμια εἶναι παλιά, ἀπὸ τὴν πρώτη ἐγκατάσταση κατοίκων στὸ χωριό αὐτό. Ἀλλὰ εἶναι τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας.

Ἄς δοῦμε τώρα καθένα μὲ τὴ σειρά.

Α

1) Ἀ γ κ ἄ θ ι (τό): Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλά, κατὰζορφα στὴν ἀριστερὴν ζορφή τοῦ βουνοῦ Ὀλύμπου, σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα καὶ πλέον ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρους μιζρὸ μὲ βράχια ὀλάσπρα σὰν ἀγκάθια: «Πέρασαν τὰ γόδια στ' ἀγκάθ' καὶ γύρσαν πίσω κατὰ τὴν πλαγιά» λένε οἱ τσομπαναραῖοι συντοπίτες.

2) Ἀ γ ρ ι ο κ ε ρ α σ ι ᾶ (ή): Σὺν ἀγριοκερασιά. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ πάνω στὸ βουνό, κοντὰ στὸ γχορεμό, στὴν περιοχὴ ποὺ λέγεται Γραβάκια. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ μιὰ ἀγριοκερασιά ποὺ ρίζωσε, φέτωσε μέσα στὰ βράχια, μεγάλωσε καὶ χαρίζει παχὺν ἰσχυρὸ τὸ κατόκαιρι στοὺς τσοπαναραῖους καὶ στὰ ζῶα.

3) "Α η δ ο ν ά ζ ι (τό): Στ' Ἀηδονάκι. Τοποθεσία στὰ Β. τοῦ χωριοῦ ψηλά στὴν Ὀλύτσεια, κοντὰ στὴν Ἐκκλησιά τοῦ Παντοκράτορα. Εἶναι ἕνα ντυμένο μὲ κέδρα, πορφνάρια καὶ ζῦλινες ἀνάσραχο πὺν ξεκινᾶει ἀπὸ τὰ ριζώματα τῆς Ὀλύτσειας καὶ τελειώνει ψηλά στὸν κάμπο. Στὸ μέρος αὐτὸ περνᾶνε καὶ σταματᾶνε ἀηδόνια, σπίνοι, παλιόρες καὶ κελαιοδόνες μὲ χάση καθ' ἕνα μὲ τὴ φωνούλα του. Ὅποιαδήποτε ὥρα τῆς ἡμέρας καὶ ἂν περάσεις ἀπὸ τ' Ἀηδονάκι θ' ἀκούσεις κάποιον πουλάκι νὰ λέει τὸ τραγούδι. Ἡ τοποθεσία πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τ' ἀηδόνια πὺν σταματᾶνε ἐκεῖ.

4) "Α ι - Λ ι ἄ ς (ό): Παρεκκλήσι τοῦ προφήτη Ἠλία. Α. τοῦ χωριοῦ ψηλά στὸν αὐχένα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Ὀλύτσεια καὶ τὴς Λαγκές, πὺν περνοῦσε τὸ νεροβένι. Τώρα περνᾶει ὁ ἀσφαλτοστρωμένος ἀμαξιτὸς δρόμος. Στὰ σύνορα Βαριάδων καὶ Τόσσεσι (Ἀχλαδιάς). Ἀπὸ τὸν "Α ι - Λιᾶ στὸ Τόσσεσι εἶναι τὸ πρὸ ὁμιλότερο πέρασμα γιὰ τὰ χωριά τῆς Λάγκας Σουλίου καὶ ἀπὸ τὴ Λάγκα Σουλὶ γιὰ τὸ Γιάννενα καὶ ὅλα τὰ χωριά πὺν εἶναι ἀνατολικά τῆς ὁροσειρᾶς τῆς Ὀλύτσειας.

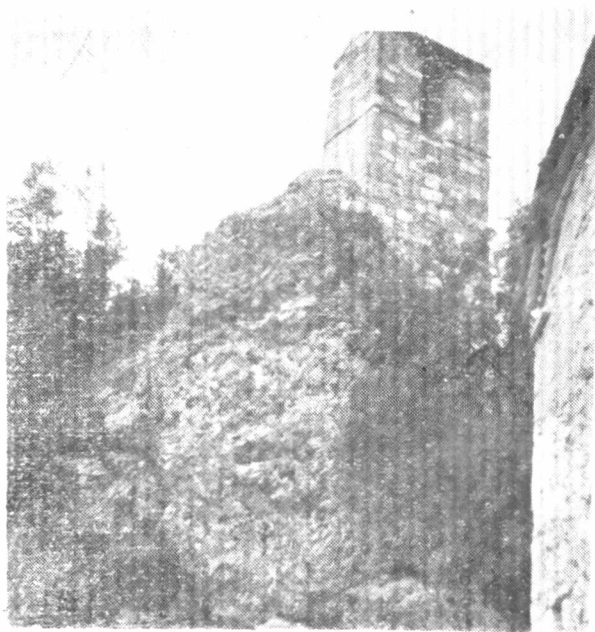
5) "Α ι - Μ η ν ἄ ς (ό): Στὸν "Α ι - Μηνᾶ. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, στὰ σύνορα τῶν δύο κοινοτήτων Τόσσεσι καὶ Γκολέμης, σὲ ἀπόσταση τρία καὶ πλέον χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι κοντὰ στὸν οἰκισμό Βαδίστρα. Ἐπάνω σ' ἕνα λοφίσκο εἶναι χτισμένη ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Παραεκκλήσι πὺν πανηγοῦρεῖ κάθε χρόνο στὴς 11 Νοεμβρίου. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου πῆρε τ' ὄνομα ὅλη ἡ γύρω περιοχὴ.

6) "Α ι - Ν ι κ ὸ λ α (ό): Παλιὸς "Α ι - Νικόλας. Στὸν παλιὸ τὸν "Α ι - Νικόλα. Εἶναι τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς μαχαλάδες τῶν Τξιμαίων καὶ Πατανιζολαίων. Παλιὰ ἦταν χτισμένη ἐκκλησιά τοῦ "Α ι - Νικόλα, στὴν ἄκρη ἀπὸ δυὸ γύριζους φτελιάδες, πὺν εἶναι καὶ σήμερα. Πάνω ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἕνας μεγάλος ραδιός, γερασὸς μὲ σπῆλες ἀνάκατα πεσμένες. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ "Α η - Νικόλα ἔχει πέσει, ὅσοι ἀπὸ σεισμοὺς καὶ κατολισθήσεις τοῦ ἐδάφους. Πρὶν σαράντα χρόνια σοῦζοτανε τὸ ἱερὸ τῆς Ἐκκλησιᾶς μὲ τὴς τοιχογραφίες. Σήμερα εἶναι ἕνας σωρὸς ἀπὸ λιθάρια μαιστορικά πελεκημένα, κάτω ἀπὸ τὸν θαθὲν ἱσχιὸ πὺν ρίχνουν τὰ χοντρά καὶ τοιφωτὰ φτελιάδια.

7) "Α ι - Ν ι κ ὸ λ α (ό): Στὸν "Α' Νικόλα. Εἶναι τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ ὅπου εἶναι χτισμένη ἡ νῦν Ἐκκλησία τοῦ "Α ι - Νικόλα. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Ἐκκλησία πὺν ἦταν στὸν παλιὸ τὸν "Α ι - Νικόλα, ἔχτισαν μιὰ μεγαλύνερη ἐκκλησιά, πλάϊ σ' ἕνα πανώρηλο πλάτανο, στὴ ρίζα ἐνὸς φερμένου βράχου, σὲ πεντακόσια μέτρα πρὶο κάτω ἀπὸ τὸν συνοικισμό τῶν Πατανιζολαίων. Ἐκεῖ περνᾶει κοινοτικὸς δρόμος πὺν ἐνώνει σταυρωτὰ τοὺς μαχαλάδες τοῦ χωριοῦ. Ἔτσι ὅλη ἡ γύρω τοποθεσία λέγεται: «Στὸν "Α' - Νικόλα». Τόπος ἐπαίθριων συνεδριάσεων τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ.

8) "Α ι - Γ ι ῶ ρ' (ό): Στὸ παλιὸ τὸν "Α ι - Γιώρ. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ στὸ συνοικισμό τῶν Κολλαίων. Ἐκεῖ στοὺς περασμένους αἰῶνες ἦταν χτισμένη μὲ πορὸλιθο ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου. Κοντὰ σὲ μιὰ πηγὴ μὲ ἄρκετὸ νερὸ.

Τὸ μέρος αὐτὸ σὲ μικρὴ ἔκταση ἔχει πορὸλιθο, (πορὶ) μὲ τὸ ὁποῖο χτίζανε σπίτια. Ἐπειδὴ ὁ πορὸλιθος πελεσιεῖται ἐνζοῦλα, ἔκαναν ἀγκωνάρια γιὰ οἰκοδομέες, χαμπιλόγραμμα, θαλωτὰ σχήματα γιὰ ἀνιδωτὲς πόρτες, σταυροὺς γιὰ μνήματα μὲ διάφορα σχέδια. Σκαβόντας, ἐβγαλαν γιὰ πολλὰ χρόνια πορὸλιθο οἱ κάτοικοι καὶ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ κοιφώσῃ τὸ μέρος καὶ νὰ πέσει ἡ παλιὰ Ἐκκλησία τοῦ

Τὸ καμπαναριὸ τοῦ "Αι - Νικόλα.

"Αι - Γιώργη. Ἐμείνε ἡ τοποθεσία μ' ἓνα σοφοῦ ἀπὸ λιθάρι, ποὺ λέγεται "Α' - Γιώρ'ς: «Θὰ πᾶμε στὸν "Α' - Γιώρ νὰ πιοῦμε νερό», λένε οἱ σιντοπῖτες γάτοιχοι τοῦ χωριοῦ.

Στὸν παλιὸ τὸν "Α' - Γιώρ' ἦταν νεκροταφεῖο. Φαίνεται ἦταν τὸ πρῶτο νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ, σὲ πολὺ παλιὰ χρόνια. Ὅπως μολογᾶνε, ἡ Νικολάκη Γιούσινα, ἡ Ἀλέξη Λάμιανα, σὲ ἡλικία 95 χρονῶν τώρα, συγχωριανές λένε: «Φέραν πεθαμέν'ς, μακριὰ ἀπὸ δῶ, ἀπὸ τῆ Μπογάτσια, γὰ τοὺς θάβαν' στὸν "Α' - Γιώρ'. Τέχω ἀκούσ' ἀπὸ τὸν πάπ' μ' τὸ σχωρεμένον τὸν Σπύρο Μαρζ'».

9) "Αι - Γι - ὁ - ρ' - ς (ό): Στὸν "Α' - Γιώρ', Τοποθεσία στὴν ἴδια περιοχὴ τοῦ χωριοῦ γὰρ στὸ συνοικισμό τῶν Κολλιάων. Ἐκατὸ μέτρα πρὸ πάνω ἀπὸ τὸν παλιὸ τὸν "Α' - Γιώρ', οἱ γάτοιχοι τοῦ χωριοῦ ἔχουν χτίσει νεώτερη Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἱεροσολοῦ "Αγίου Γεωργίου. Χτισμένη γι' αὐτὴ μὲ πορτόλθο, σὲ πρὸ στέρεο ἔδαφος κοντὰ στὴν πηγὴ ποὺ ἦταν χτισμένος ὁ παλιὸς "Αι - Γιώρ'ς.

Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ "Α' - Γιώρ', πῆραν τὴν ὀνομασίᾳ ὅλα τὰ κτήματα ποὺ εἶναι γύρω στὸ μέρος αὐτό:

«Θὰ πᾶμε στὸν "Α' - Γιώρ' νὰ σπείρουμε καλαμπόκι» λένε οἱ σιντοπῖτες γάτοιχοι.

10) "Αι - Νι - ζ - ὁ - λ - α - ς (ό): Παλιὸς "Αι Νικόλας τοῦ 1750—1820. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν οἰκισμό τῶν Παπανικολαίων γὰρ τὸ Ραϊδιό. (γχορεμό). Ἦταν ἐξεὶ χτισμένη ἡ Ἐκκλησίᾳ τοῦ "Αγίου Νικολάου. Στὸ μέρος αὐτὸ δόθηκε μάζη μεταξὺ Σουλωτῶν καὶ Τοῦρκοιν ποὺ κοάτησε ἓνα μερόνυχτο. Κατὰ τὸν Ἱστορικὸ Ν. Πετρουβὶ σελ. 311 οἱ Τοῦρκοι εἶχαν 64 νεκροὺς καὶ πολλοὺς τραυματίες. Οἱ Σουλῶντες εἶχαν ἑπτὰ μόνο νεκροὺς. Σήμερα δὲν ὑπάρχει ἔγνος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ αὐτῇ.

Στήν Ἐκκλησία αὐτὴ τοῦ Ἁι - Νικόλα, ὁ Ἱεραπόστολος Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς ζήρῃξε τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ.

Εἶπε γιὰ ὅσα συνέβησαν, γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὴ χώρα καὶ γιὰ ὅσα θὰ συμβοῦνε στὸ μέλλον.

Μέσα στ' ἄλλα εἶπε: «...Νικόλαος τὸ ὄνομα λέγεται ἐξείνος ὅπου ἐνίκησε τοὺς λαοὺς, τοὺς δαίμονες, τὰ πάθη. Γεώργιος λέγεται γεωργημένον φυτόν, στολισμένον μὲ καρπούς, μὲ ἀρετὲς χριστιανικὰς. Παρασκενὴ λέγεται ἐξείνη ποὺ ἐτοιμάσθη διὰ τὸν Χριστόν. Νὰ ζάμεις μὴ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ Προδρόμου, νὰ ἔχεις καὶ τὸν Ἅγιον τὸν παιδιὸν σου...».

Ἐπῆρχε Ἐκκλησία Ἅγιος Γεώργιος καὶ ἐπρόζετο στὰ μελλοντικὰ χρόνια νὰ κτισθεῖ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπως χτίσθηε μετὰ ἀπὸ ἀρκετὸ καιρὸ μὲ φροντίδα τῆς Ἀγιασμένης (Λαμπρινῆς Γιαννάκης).

11) Ἁ ι - Ν ι κ ὁ λ α ς (ὁ): Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ Λεπάδι. Ἄλλοτε ἦταν παρακκλήσι τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ ὁποῖο ἔχει πέσει. Σήμερα ἀπομένει ἕνας σφορὸς ἀπὸ λιθάρια. Στὸ μέρος αὐτὸ ἔχει χτισθεῖ ἀπὸ τὸ Ἱποφρεῖο Παιδείας μονοθέσιο Δημοτικὸ Σχολεῖο τὸ ὁποῖο λέγεται Δημοτ. Σχολεῖο Ἁγίου Νικολάου Ἀχλαδέας (Τόσκασι).

12) Ἁ ι - Π α ρ α σ κ ε ν ῆ (ῆ): Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ ποτάμι, ποὺ ἔχει ἔκταση 50 στρέμματα, χωράφια καλλιεργήσιμα καὶ δασότοπο. Ἱερά Μονὴ τῆς Ἀθλοφόρου Ἁγίας Παρασκευῆς.

Γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὸ ἔτος 1780 λειτουργοῦσε σὲ καλόδοξα, κάτω ἀπὸ τὰ πορτοφάρια, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἁι - Παρασκευῆς. Ἀργότερα ἡ Λαμπρινὴ Γιαννάκη καὶ ὁ Λάμπρος Τζήμας ἀπὸ τὸ Τόσκασι, μὲ τὴ βοήθεια τῶν κατοίκων, ἔχτισαν ὡραία Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τὰ κελιά τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπου μόνασαν, σὰν πρῶτοι μοναχοί, καλόγεροι τῆς μονῆς.

13) Ἀ ρ ο υ μ π ι σ τ ῆ ρ ι α (τό): Στ' ἀνομιπιστήρια Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ δρόμο, μὲ φρεσὶά κοιμένους θράχους, σὲ ἕως ἓνα μέτρο, πλατιοὺς σὰν πεζούλι. Τ' ὄνομα θῆκε γιὰτὶ ἐκεῖ ἀνομιπάζαν οἱ φορτωμένες (ζυλικωμένες) γυναῖκες μὲ ξύλα, μὲ σόδεμα, μὲ τριὰ, βοῦντρα, γόνια κλπ. νὰ ξεκουραστοῦνε, νὰ πάρουνε μιὰ ἀνάσα καὶ νὰ συνεχίσουνε τὸ δρόμο.

14) Ἀ λ α τ α ρ ι ᾶ (ῆ): Στ' ἀλματαριά, στὰ Σιαδάκια, στὸ Μονοῖζι, στὴ Ράχη τοῦ Κώστα Ζήκων, στὶς Μεσαριές, στὴ Στάνη τῆ Βαζούρικη καὶ ἀλλὰχοῦ. Τοποθεσία ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ἴσιωμα ποὺ ἔχουν βάλει οἱ τζουμπαναφαῖοι θραχόπλακες, ν' ἀλατίζουν τὰ γιδιοτρόβατα μὲ ἀνακατωμένα ἀλάτι, οἶγανη, ἀλεύρι, νὰ νοστιμεύουν, ν' ἀνοίγει ἡ ὄρεξή τους, νὰ τρῶνε πιὸ πολὺ, νὰ πίνουν νερό, νὰ παχαίνουν καὶ νὰ κάνουν ζρέας καλὸ.

15) Ἀ λ ᾶ μ π ο β ο ς (ὁ) Λάμπρος: Τοποθεσία στὸ Β. μέρος τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ ποτάμι, στὰ σίνουρα τῶν δύο χωριῶν Αἰτίας καὶ Τόσκασι. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι χτισμένη παλιὰ Ἐκκλησία. Τὸ Γενέσιο τῆς Θεοτόκου ποὺ πανηγυρίζει στὶς 8 Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο.

Μικρὴ Ἐκκλησοῦλα χτισμένη μὲ πορφύρεο, τοῖβλο κόκκινο, μικρό, συμπαγές, πέτρα κι ἄσβεστη. Κεραμίδι βυζαντινὸ πλατὺ, δάπεδο μὲ μονοκόμματα πέτρες, ἀκατέργαστες ἀπὸ τὸ ποτάμι.

Τοιχογραφίες, ἀγιογραφίες ποὺ παραδίδονται στὴ καταστροφὴ σιγὰ σιγὰ καὶ σταθερά. Τέμπλο ἀπὸ γοντροκοιμένο πλατανίσιο ξύλο, πελεκημένο μὲ τσεκούρι. Ἀπὸ πόρτες προβατικῆς, ἀπὸ βορρὰ πρὸς νότο καὶ μιὰ κυρία εἴσοδος τῶν πιστῶν, χαμηλὴ, ποὺ στὸ ἐπάνω μέρος ἔχει τὴ Θεοτόκο βορεφοκρατοῦσα. Κεμήλιο βυζαν-

τινό χαρακτηρισμένο από την αρχαιολογική έπηρεσία της Βυζαντινολογίας Ίωαννίνων.

16) Ἀ λ ο γ ο μ ἄ ν τ ρ ι (τό): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ ψηλά στο βουνό τὸ Μουρίζι. Μικρὸ ἴσκιωμα, ποὺ στὰ παλιὰ χρόνια ἦταν φτεαγμένο μαντοῖ με λιθάρια μεγάλα καὶ ἀνάκατα βαλμένα ἀπὸ τοὺς τζοπαναράους. Ἐκεῖ ἔβαζαν τ' ἄλογα καὶ γενικά τὰ φορτίαρια τίς νύχτες, νὰ μὴ τὰ τρώνεν οἱ λύκοι ποὺ εἶναι πολλοί, σ' ὁλόκληρη τὴν περιοχὴ. Τώρα ἀπομένει μόνο ἡ τοποθεσία με τ' ὄνομα «Ἀλογομάντρο» με μιὰ μεγάλη πέτρα γονθωτὴ σὺν στέφνα ποὺ κρατᾷτε βρόχινο νερὸ καὶ πίνουνε τὰ ζῶα.

17) Ἀ λ π ό τ ρ υ π ε ς (ή): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, δύο καὶ πλέον χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Μουρίζι κοντὰ στο Λεπάδι. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι βράχια καὶ τρύπες ὅπου φουλάζουν ἀλεποῦδες, ὅλες τίς ἐποχὲς τοῦ χρόνου.

18) Ἀ λ ω ν ἄ ρ ι α (τό): Στ' Ἀλωνάρι. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση 2 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὴν πλαγιά τοῦ λόφου, μέσα στίς κοιμαριές, κοντὰ στὸν οἰκισμό τῶν Σκουλαίων. Ἄλλοτε ἦταν ἁλώνια, ποὺ ἁλωνίζανε στάρια, βοῦζες, χοιθάρια. Σήμερα μένει τ' ὄνομα.

19) Ἀ λ ω ν ἄ ρ ι τ ῆ ς Χ ή τ α ι ν α ς (τό): Στ' Ἀλωνάρι τῆς Χήταινας. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση 500 μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο κοντὰ στὸν οἰκισμό τοῦ Μαχάλα. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶχε ἁλὼνι ποὺ ἁλωνίζε τίς προσιμὲς ἢ Γιαννάκη Χήταινα (Ἀποστολάκη) ποὺ εἶχε τὴν καταγωγὴ ἀπὸ τὴν Κρήτη. Τώρα δὲν ὑπάρχει τίποτε, μένει ἢ ὀνομασία.

20) Ἀ λ ω ν ἄ ρ ι (τό): Στ' Ἀλωνάρι. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων. Εἶναι ἀνάμεσα ἀπὸ πλατερὰ χωράφια, ψηλὰ σὲ μιὰ ραχοῦλα στο σύνολο Αἰτίας καὶ Τόσκει. Στὸ μέρος αὐτὸ στὰ περασμένα χρόνια εἶχαν ἁλὼνι μικρῆς ἔκτασης. Σήμερα δὲν βρῖσκονται ἴχνη ἀπ' ἁλὼνι. Εἶναι ἢ τοποθεσία με τὴν ὀνομασία «Ἀλωνάρι».

21) Ἀ λ ω ν ἄ ρ ι (τό): Στ' Ἀλωνάρι στοῦ Τζιογκοτή. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ στο βουνό τῆς Ὀλύμπιας, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν κάμπο καὶ τῆς ράχης τοῦ Τζιογκοτή. Εἶναι ἴσκιωμα σὲ ραχοῦλα ποὺ στὰ περασμένα χρόνια εἶχαν ἁλὼνι καὶ ἁλωνίζανε τίς προσιμὲς οἱ γεωργοί. Τώρα ὁ τόπος αὐτὸς εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ αὐτοφυῆ κέδρα καὶ μένει ἢ ὀνομασία ποὺ τὸν ξέρονεν κτηνηγοὶ καὶ τσομπαναραῖοι τοῦ χωριοῦ.

22) Ἀ λ ω ν ἄ ρ ι (τό): Στ' Ἀλωνάρι τοῦ Γκοῦριου. Τοποθεσία στὰ Α. τοῦ χωριοῦ ὅπου ἐκεῖ στὰ παλιὰ χρόνια οἱ Κολλαῖοι εἶχαν φτεῖξι ἁλὼνι, ν' ἁλωνίσουν τίς προσιμὲς. Εἶναι ἓνα ἰσομετάξι τὸ ὁποῖο ἔξιναν με ἄζίνες, τὸ καθάριζαν καλὰ ἀπὸ τὰ χοιτάρια καὶ τὸ ἄλειψαν με γῆμα καὶ φρέσκια κοπριά ἀπὸ βόδια. Ἀφοῦ στέγγωνε γινότανε στέγνο, ἁλωνίζανε τὸ στάρι, τὴ βοῦζα, τὸ χοιθαῖο, τὴ βοώμη, με τὰ γέδια.

Ἄλογο σ' αὐτὸ τὸ ἁλὼνι δὲν μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ. Τώρα μένει τὸ σιαδάκι περιτριγυρισμένο ἀπὸ πολλὲς κοιμαριές.

23) Ἀ λ ὠ ν ι τ ο ῦ Τ ζ ι ἄ λ ῆ α (τοῦ Κώστα - Γιάννη στο Λεπάδι). Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ στὴν ἀκρὴ ἀπὸ τὰ σπίτια τοῦ συνοικισμοῦ Λεπάδι, ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Κώστα - Γιαννάκη Ράδη. Ἅλὼνι φτιαγμένο με βουαχόπλακες, στεγνὰ, με πεζούλια καὶ ἓνα ξύλο ὀρθὸ στὴ μέση ἀπ' ὅπου δένανε τ' ἄλογα καὶ ἁλωνί-

ζανε τις προσιμίες. Τὸ λένε καὶ Ἀλώνι τοῦ Τζιάλλα γιατί ἐξεῖ ἔμενε κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἕνας πρόγονος τῶν Ρανταίων ὁ Τζιάλλας. Ἦταν συννενοημένο: μὲ τοὺς Σουλῶτες καὶ ὅταν ἐπῆρξε κίνδυνος ἀπὸ ἐπίθεση τουρκαλβανῶν κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀνιέε φωτιά καὶ εἶσι ἔδινε σῆμα στοὺς Σουλῶτες πὺν ἀγνάντεναν καὶ παρακαλοῦντοῦσαν ἀπὸ τις χορφεὺς τῶν βοινῶν πὺν εἶναι χωρσί, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ἀλώνι αὐτό.

24) Ἀ λ ὡ ν ι α (τά): Στ' Ἀλώνια. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὸ κάμφο τῆς Ὀλύτσιας. Ὁ κάμπος τῆς Ὀλύτσιας εἶναι μοιρασμένο. Ἐνα τιμῆμα ἔχει ἡ Λίππα, τὸ βοινὸ μὲ τὰ χωράγια του. τὸ μεσαῖο ἔχει τὸ Τόσσεσι (Α-χλαδέα) καὶ τὸ Ν.Α. ἔχει ἡ Κοινότητα Βαρνάδες. Ὅλος ὁ κάμπος εἶναι εὐφορος καὶ καρπερός. Κάνει καλὸ στάρι καὶ πατάτα. Σ' ἕνα μέρος εἶχαν φτειάζει σὲ μιὰ τοποθεσία, πέτρινα πλακοστρωμένα ἀλώνια, πὺν στοιψιπαγαν τὰ στάρια. Τὸ μέρος αὐτὸ τόπιανε πολὺ ὁ ἀέρας, πὺν βοηθαε στὸ λήγνισμα καὶ στὸ κοσίνισμα τοῦ σταριοῦ. Ἡ τοποθεσία αὕτη λέγεται «Ἀλώνια». Λέν ἐπάρχουν τ' ἀλώνια. Μόνο κέδρα, τοῦφες, ἀσφάρες καὶ θυμάρι εἶναι.

25) Ἀ λ ὡ ν ι σ τ ῖ ς Κ ό τ ρ ε ς. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ στὸ συνοικισμό Σκουλιζέτσα. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν καταστραφὴ ἀλωνιοῦ.

26) Ἀ λ ὡ ν ι ψ η λ ᾶ σ τ ῖ ῃ ρ ᾶ χ η τ ο ῦ Β ό γ λ η. Τοποθεσία ψηλὰ στὴ ράχη Α. τοῦ χωριοῦ, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς Σκουλιζέτσα, Κολλαιόνς καὶ Κοινότητας Γκολεμῆς (Σινοτιάς). Στὸ μέρος αὐτὸ ἔχουν κτήματα οἱ Βογζλέοι ἀπὸ τὴ Γκολεμῆ καὶ Τόσσεσιτες. Ἀπὸ τὸ κοινὸ Ἀλώνι πὺν ἐφτειαγαν πῆρε καὶ τ' ὄνομα Ἀλώνι στὴ ράχη τοῦ Βόγλη.

27) Ἀ λ ὡ ν ι τ ο ῦ Ν ᾶ ζ ο υ. Ψηλὰ στὴ ράχη τ' Ἀλώνι Α. τοῦ χωριοῦ στὸ συνοικισμό Κολλαιόνς. Τοποθεσία σὲ ψηλὴ ραχοῦλα πὺν εἶχε κάμει ὄραιο, πρότυπο ἀλώνι ὁ Νάζος. Σήμερα εἶναι ἕνα σιαδάκι μὲ περσιότη, γι' ἀγνάντεμα.

28) Ἀ μ π έ λ ι (τό): Τοποθεσία στὸ συνοικισμό Κολλαιόνς. Α. τοῦ χωριοῦ. Μιὰ ραχοῦλα πὺν εἶχανε φτεῖγει ἀμπέλι, (στὴ ράχη τ' Ἀμπέλι) πὺν σήμερα εἶναι ἕνα μόνον κλῆμα καθαλαρωμένο στὰ πορνάγια.

29) Ἀ μ π έ λ ι α (τά): Στ' Ἀμπέλια. Τοποθεσία ὅπου καὶ σήμερα ὑπάρχουν ἀμπέλια, κοντὰ στὸν οἰκισμό στὸ Λεπάδι, Ν.Α. τοῦ χωριοῦ. Μερικὲς ἀπὸ τις τοποθεσίες αὐτὲς ἔχουν τ' ὄνομα τοῦ ιδιοκτήτη. Π.χ. στ' ἀμπέλι τοῦ Τάσιο Γιῶτη, σι' ἀμπέλ' τοῦ Μήτσο Ράντη κλπ.

30) Ἀ ν ή λ ι ο (τό): Στ' ἀνήλιο. Τοποθεσία ἀπόρρηνη, μὲ ντάπιες, ψηλὰ στὸ βοινὸ τῆς Ὀλύτσιας Β. τοῦ χωριοῦ. Μέρος πὺν δὲν τὸ βλέπει ὁ ἥλιος, ὅλη τὴν ἡμέρα. Σ' αὐτὸ διατηρεῖται χιόνι ὅσο τὸ καλοκαίρι παρ' ὅλη τὴ ζέστη. Ἀλλοτε ἀποστολὲς κατοίκων τοῦ χωριοῦ πηγαῖναν τον Λέγονστο μήνα, παίρνανε χιόνι, τὸ φέρνανε μὲ φορτίαρια στὸ χωριό, καὶ τὸ κύνανε χρῆση γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ πυρετοῦ καὶ τοῦ τυφού.

31) Ἀ ρ ζ έ ζ α (ή): Στ' Ἀρζέζα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος μὲ λίγα χωράγια πὺν ἔχουν σοκοῦρο χῶμα.

32) Ἀ ρ γ ι ᾶ δ ι α (τά): Στ' Ἀργιάδια. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βοينوῦ Λακζές, περίπου δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι πολλὰ δέντρα ἀργιάς (δασικά δέντρα) πὺν κάθε χρόνο κύνουν πολλὰ βελάνι καὶ ἔρχονται φάσες καὶ τρῶνε. Μαζεύουν οἱ χωριανοὶ τὸ βελάνι καὶ θοῖφουν τὰ γιδοπρόβατα.

33) Ἀ ρ γ ι α δ ἄ ρ ι α (τά): Στ' Ἀργιαδάσια. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, στὸ βοινὸ Λακκῆς, πρὸ κάτω ἀπὸ τ' Ἀργιοῦδια, μὲ μιὰ μικρὴ αντάδα ἀπὸ δέντρα ἀργιᾶς.

34) Ἀ σ θ ὶ ο ν τ α (ή): Σ'ν Ἀσθόιντα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, στὴν πλάγιά τοῦ βοινοῦ Μουρτζι, στὸ σένορο τῶν δυὸ χωριῶν Γεωργιάνων καὶ Ἀγλαδέας (Τόσσεσι). Μῆρος ποῦ εἶναι πλασερό, μὲ βράχια καὶ ἔδαφος βολιζό, ποῦ ἔκαμε τριῦτες ἀσθὸς καὶ φωλιάζει ὅλες τὲς ἐποχὰς τοῦ χρόνου.

B

35) Β α δ ῖ σ τ ρ α (ή): Στὴ Βαδίστρα. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ ὅπου εἶναι ὁ οὐώνυμος οἰκισμὸς τοῦ χωριοῦ, «Βαδίστρας», σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Στὰ μέσα τοῦ οἰκισμοῦ εἶναι δροσερὴ πηγὴ νεροῦ ἀπ' ὅπου ἔδρευονται οἱ κάτοικοι τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ποτίζουν τὰ ζητιάρια τους. Τὸ μέρος αὐτὸ λασπώνει καὶ βουλιάζει, γίνεται κατὰ τόπους βουλίστρα. Ἀπὸ τὴ βουλίστρα πήρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία. Ἀπὸνιστο μέρος, μεσημβρινό, εὐφορο, μ' ἐλιές, συκιές καὶ ζητευτικά προϊόντα.

36) Β α θ ῦ λ α κ κ ο ς (ό): Εἶναι λάκκος, ξερόλάκκος Β.Α. τοῦ χωριοῦ. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ κάμπο τῆς Ὀλύμπιας, διασχίζει τὸ μισοχόσι καὶ χάνεται στὸ ποτάμι, τὸν παρατότατο τοῦ Ἀχέροντα. Τὸ τμήμα ἀπὸ τὰ δέκακα κάτω μέχοι τὰ ριζώματα τοῦ βοينوῦ, ποῦ εἶναι τὸ εἰζόνισμα, λέγεται βαθύλακκος. Τὸ κομματι αὐτὸ εἶναι ὅλο γχορεμὸς, ἀδιάβατο καὶ βαθύ, ἀπὸ ἕνα μέτρο, μῆχοι καὶ εἰκοσι πέντε μέτρα, μέσα στὰ σπλάχνα τοῦ βοينوῦ. Μάλιστα λέγε ὅτι ὁ βαθύλακκος κάτω ἀπὸ τὸν πυθμένα του ἔχει πολὺ νερό, περνᾷ ὁλόκληρο ποτάμι. Ὅταν ἀρροισμαστεῖς προσεχτικά, θ' ἀκούσεις νὰ γρυλάει, νὰ βοῦζει σὰν πραγματικὸ ποτάμι.

37) Β α κ ο ῦ ρ ι ζ ο (τό): Στὸ Βακούρ'χο. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ, ὅπου εἶναι οἱ ἐκκλησίες, τὰ κελιά καὶ ὅλη ἡ περιουσία τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Βακούρ'χο λέγεται κάθε ἀκίνητο ζήτημα μέσα στὸ χωριὸ ποῦ εἶναι ἀφιερωμένο στὶς ἐκκλησίες. Βάκω = ἀκρόνομα, τούρκ. κῆξη.

38) Β α ρ ζ ὶ (τό): Στὸ Βαρζό. Τοποθεσία στὴν ἀροποταμιά, Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων, στὴν περιοχὴ τοῦ "Αἰ - Γώρ". Ὑδροφόρο μέρος, μὲ βοῦζοι, φτέρες, πλατάνια καὶ στάσιμα νερά.

39) Β ε ν ῆ τ η (τοῦ): Στ' Βενήτη. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ μὲ λίγα χωράφια καὶ γεροστόπο. Στὸ μέρος αὐτὸ προποταμιοῦσε ὁ Βενήτης μὲ τὴν οἰκογένειά του. Ἐδὼ εἶχε τοὺς στέλους τῶν ζώων καὶ τὰ μαντριά. Σήμερα τὸ σόι αὐτὸ δὲν ὑπάρχει στὸ χωριό. Ἐχει μετακινηθεῖ σ' ἄλλη περιοχὴ τῆς Ἑλλάδας.

40) Β ε λ α ν ῖ δ ι . (τό): Στὸ Βελανίδι. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴν πλάγιά τοῦ βοينوῦ Λακκῆς, σὲ ἀπόσταση χίλια πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μῆρος ποῦ εἶναι μιὰ μικρὴ αντάδα ἀπὸ βελανιδιές. Κάθε χρόνον κάνουν βελανίδι, τρῶνε τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ γάσσες ὅλο τὸ χειμῶνα. Πολλὲς φορὲς μαζεύανε τὸ βελανίδι στὰ σαζζιά, τὸ ἀποθηκεύον οἱ χωριανοὶ καὶ θρέφανε τὸ χειμῶνα τὰ ζῶα τους.

41) Β ῖ λ ῆ α (ή): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ἀροποταμιά, κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων, σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Καλλιεργήσιμη ἔκταση ἑκατὸ καὶ πλέον στρεμμάτων, μὲ ἔδαφος γλίσσης (ρίτας), ἀοδέυσιμη, ποῦ παράγει καλὸ καλαμπόκι. Ὀνομαστικὰ, τιθανὸν ἀπὸ ἀναγκοματισμὸ. Βίγλα = στένομα ἢ σλαβίζή, vil - ja.

42) Β λ ἄ χ ο υ (τοῦ): Στ' Βλάχοι. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ στὴν

περιοχή του Φίχτη. Πιαρο γὰ ἀγρόνο μέρο, στο ὁποῖο εγκαταστάθηκε γιὰ πρώτη φορά ἡ οἰκογένεια τοῦ Ν. Βλάχου. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Βλάχου μετοίκησαν στήν Ἀθήνα γὰ πολλές φορές ἐπισκέπτονται τὸν πατριζὸ τόπο.

43) Βόγζη (τό): Στ' Βόγζη. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὰ σύνορα Σιντριῆς (Γκολεμῆς) καὶ Ἀχλαδέας (Τόσκει). Περιοχή ντιμένη στο πρῶσινο ἀπὸ χορμαριές, φράξουν, πορνάρια, τσερμοντζῆδες καὶ ἄλλα δασικά δέντρα. Τιμήματα τῆς περιοχῆς ἔχουν καλλιεργήσει οἱ Βογζλαῖοι καὶ οἱ Κολλιαῖοι. ἔχουν κάνει πλατὰ χωράφια ποὺ ἡ παραγωγή καὶ ἡ ἀπόδοσή τους εἶναι χαμηλή.

44) Βορόπι (τό): Στὸ Βορόπ'. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ, ψηλά στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλέτσινα, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὴ θέση Γροβάσια. Μέρος ποὺ τὸ πιάει πολὺ ὁ βοριάς. (νιτρορ = ἄνδρον, ἀρχ. Ἑλλην. λέξη. Κ. Μερτζιος, 1934).

45) Βορόπι (τό): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση 1.500 μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλά στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λαγκές, κοντὰ στο Σκέμπι. Τόπος βορινός.

46) Βρόσα (ή): Στὴ Βρόσα. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν οἰκισμό Παπανικολάων, στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Ὀλέτσινα ποὺ εἶναι σὲ πολλές μεριές ἀδιάβατα. Τὸ ρίζωμα στὴ Βρόσα σκεπάζεται ἀπὸ στροβίλθια, χαλίκια ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ. Τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ἐδάφους εἶναι φλίσκη ὑδροφόρο στρώμα, λασιπὸ τὸ χειμῶνα, πολὺ στεγνὸ τὸ καλοκαίρι. Μικρὴ πηγὴ νεροῦ μὲ μιὰ πρόχειρη βρύση, ἀπὸ τὴν ὁποία παίρνουν νερὸ οἱ οἰκογένειες τοῦ οἰκισμοῦ. Ὁ παπα - Γιάννης, ὁ παπ. Νικόλας, ὁ Α. Βασιλείαδης καὶ ἄλλοι, σὰν ἐπιτροπὴ τοῦ χωριοῦ, βρήκαν καὶ τὸ 1941 καὶ κατέχρησαν τοὺς Γερμανοὺς στὴ Βρόσα. Οἱ Γερμανοὶ ἐξόρισαν καὶ ἔφεραν πρὸς λαηλοπώνας σπῆματα ἀπὸ τὴν Πλακοτίδα. Στὸ μέρος αὐτὸ ποὺ ἀνταμείωσαν τὴν Ἐπιτροπὴ σταμάτησαν τὶς καταστροφές γιὰ λίγο καιρό.

47) Βρόση τοῦ Βόγζη (ή): Στ' Βρόση τοῦ Βόγζη. Τοποθεσία στὴ Λαγκιά τοῦ Βόγζη Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος ποὺ ἔχει πηγὴ νεροῦ. Ἀλλοτε εἶχαν κάνει οἱ κάτοικοι μικρὴ ὑδρομάστευση καὶ ἔτρεχε τὸ νερὸ σὲ μιὰ ξυλένια βουσουῖα. Σήμερα εἶναι πέτρινη βρύση, ἀπ' ὅπου ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι τοῦ οἰκισμοῦ τῶν Σζονλκίων.

48) Βρόση στὴ Γιάννα (ή): Στ' Βρόση στὴ Γιάννα. Τοποθεσία στο κέντρο τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπάρχει πηγὴ νεροῦ μ' ἓνα ὥραϊο βουσαῖο. Ἀπ' αὐτὸ ὑδρεύονται οἱ γύρω κάτοικοι, οἱ μαθητὲς τοῦ Σχολείου καὶ ξεδιψᾶνε οἱ περαστικοί. Πιθανὴ ἡ ὀνομασία ἀπὸ τὸ σχῆμα ποὺ εἶχε ἄλλοτε ἡ βρύση, ποὺ ἔμοιαζε σὰν ἀγγεῖο, (μαγειρικὸ σκεῦος), σταβάς χαλκίνο.

49) Βρόση τῆς Καλόγριας (ή): Στὴ βρύση τῆς Καλόγριας. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμό τοῦ Μαχαλά, σὲ ἀπόσταση 500 μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι πηγὴ νεροῦ μὲ μιὰ βουσουῖα πρόχειρη φτιαγμένη ἀπὸ ξύλο. Εἶναι ἰδιόκτητη, ἔχουν κάνει ὑδρομάστευση οἱ Τσελαῖοι καὶ ποτίζουν τὰ χωράφια τους.

Τὴ βρύση αὐτὴ γιὰ πρώτη φορά, σὰ παλιὰ τὰ χρόνια πιθανὸν νὰ ἔφτιαξε ἡ Βάσιω Θάνου ποὺ ἔμενε κοντὰ ἐκεῖ στο Μαχαλά. Ὅταν πέθανε ὁ Θάνος, ὁ ἄντρας τῆς, ἔγινε καλόγρια σὲ μιὰ Ἐκκλησίᾳ στο Λογαροθέτσι (Ἐλαφο). Τότε φαίνεται ποὺ πηγαινοερχότανε, ἔκαμε καὶ τὴ βουσουῖα αὐτὴ ποὺ σήμερα φέρει τὴ ὀνομασίαν τῆς.

ΔΗΜΟΥ ΑΝΤ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Συμβολαιογράφου

ΤΙΜΑΛΦΗ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΥΡΑ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

(Περιγραφές, ονομασίες, αξίες και μέτρα βάρους)

Ἡ ἄμεση ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφή τῶν Ἑπτανήσων μὲ τὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸν ὠρὸς στὴ διάρκεια τῶν δύο τελευταίων αἰώνων (18ου καὶ 19ου), ἐπηρέασε ὁρισμένες τέχνες ποὺ ἀναπτύχθηκαν μέσα στὴν πόλη τῆς Ἁγίας Μαύρας. Τεχνίτες καὶ δουλευτὲς ἀγιομαυρίτες, ὅπως μαραγκοκαλαφάδες (ναυπηγοί), χάρσοι (σιδηρουργοί), ρεμισιέρηδες (ξύλουργοί καὶ ἐπιπλοποιοί), δημιουργήσαν παράδοση στὸ νησί, ἐπηρεασμένοι ἀπ' τὴ δυτικὴ καλλιέργεια.

Ἡ χρυσοχοΐα ὅμως σὰν τέχνη δὲν ἀναπτύχθηκε ὅσο ἔπρεπε, παρ' ὅλο ποὺ ἡ Λευκάδα βρίσκονταν κοντὰ στὸν Ἑπειρωτικὸ ὠρὸς καὶ ἡ ἐπαφή μὲ τοὺς ἡπειρώτες χρυσοκοῦς καὶ ἀργυροκόους ἦταν συχνή καὶ ἐγκάρδια. Ὡστόσο κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στὸ νησί ἄκμασαν ἀρκετοὶ ντόπιοι χρυσοκοῖ καὶ ἀργυροκοῖ. Οἱ περισσότεροι, ἐπηρεασμένοι ἀπ' τοὺς ἡπειρώτες τεχνίτες, δοῦλεuan ἐκκλησιαστικὰ ἀντικείμενα (καντήλια, πολυέλαιους, δισκοπότηρα, ἐπάργυρες εἰκόνες), ἀλλὰ καὶ κοσμήματα γιὰ κοσμικὴ χρῆση (μπόκολες, καρφίτσες, σπάλες, καδίνες, τρέμιλες, ὀραχιόλια, δαχτυλίδια).

Ἀπ' τὰ νοταριακὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1840—1864 προκύπτει πῶς οἱ ἀνώτερες κοινωνικὲς τάξεις τῆς Ἁγίας Μαύρας, ὅπως οἱ Ἱππότες, Εὐγενεῖς, Δόκτορες, Κτηματοῦχοι καὶ μεγαλοεμποροκτηματίες, δὲν μεταχειρίζονταν ἢ δὲν ἀγόραζαν κοσμήματα καὶ τιμαλφὴ κατασκευασμένα ἀπ' τοὺς ντόπιους χρυσοκοῦς. Στὴς νοταριακὲς ἀπογραφὲς τῶν περιουσιῶν τῶν εὐγενῶν καὶ ἱπποτῶν τῆς Ἁγίας Μαύρας τῆς εἰκοσιπενταετίας 1840—1864, τὰ κοσμήματα καὶ τὰ χρυσαφικὰ ποὺ καταγράφονται, ὄχι μόνον δὲν ταυτίζονται μὲ τίς ὀνομασίες τῶν ντόπιων χρυσαφικῶν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ποὺ περίπλοκα τόσο στὰ σχέδια ὅσο καὶ στοὺς πολυτίμους λίθους ποὺ συμπληρώνουν τὴ διακόσμηση καὶ τὸ «δέσμη» τους. Αὐτὲς τίς διαφορετικὲς ὀνομασίες καὶ περιγραφὰς τῶν χρυσαφικῶν καὶ τιμαλφῶν ποὺ μεταχειρίζονταν οἱ ἀνώτερες κοινωνικὲς τάξεις τοῦ νησιοῦ, θὰ ἀποπειραθῶμε νὰ περιγράψουμε ὅπως ἀναφέρονται καὶ καταγράφονται στὰ παλιὰ νοταριακὰ ἔγγραφα. Ἔτσι, πηγὲς ἀπ' ὅπου ἀντλήσαμε τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ παρατεθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία¹, ὑπῆρξαν τὰ Βιβλία τῶν Νοτρίων τῆς πόλεως Λευκάδος τῶν ἐτῶν 1840—1864, ποὺ φυλάσσονται στὸ συμβολαιογραφεῖο μου.

1. Βλέπε «Χριστιανικὴ Τέχνη στὴ Λευκάδα» τοῦ γ. Π. Ροντογιάννη, Ἐκδόση Ἑταιρείας Λευκαδικῶν Μελετῶν, σελ. 485—496.
2. Εἶναι μέρος γενικότερης ἀδημοσίευτης ἐργασίας μὲ τίτλο: «Τέχνες καὶ Μαγαζιά στὴν Ἁγία Μαύρα 1840—1950».

Στις απογραφές των κληρονομιών, στα προικοσυμβόλαια και στις δωρεές των εγγενών και των άστων, τα κοσμήματα και τα άλλα πολύτιμα αντικείμενα (όπως πορσελάνες, χρυσάλλα, κηροπήγια, τζουκαριέρες, κουταλάκια του γλυκού, κίκαρες κλπ.) καταγράφονται, περιγράφονται με λεπτομέρειες, ζυγίζονται σε όρους και εκτιμώνται σε αξίες. Τα καταγραφόμενα είδη πολλές φορές διατυπώνονται και γράφονται με τις ξενικές ονομασίες τους στην ιταλική ή γαλλική γλώσσα (σπάνια στην αγγλική). Η διατύπωση κάθε είδους δεν γίνεται αυθαίρετα απ' τους νοτάριους που συντάσσουν τα έγγραφα ή απ' τους ίδιους τους συμβαλλόμενους, αλλά απ' τους πραγματογνώμονες (γνώμονες — όπως γράφονται στα έγγραφα) και τους ειδικούς εκτιμητές (τιμητές). Αυτοί προσλαμβάνονται απ' τα ίδια τα συμβαλλόμενα μέρη σε προικοσυμβόλαια και δωρεές, ή διορίζονται απ' τους ειδικούς «Λστοδίκες» του Πρωτοδικείου Λευκάδος σε απογραφές κληρονομιών και κατασχέσεις περιουσιών. Στη μεγάλη πολύχροτη απογραφή της βαρύντης κληρονομιάς του «Εκλειμπεροστάτου Ίπποδότη Πέτρου Πετριτζοπούλου ποτέ Δημητρίου», που γίνεται το Φεβρουάριο του έτους 1851 απ' το νοτάριο της πόλεως Κωνσταντίνο Μικρώνη¹, τόσο διαφορετικά σε ποικιλίες και αξίες ήταν τα καταγραφόμενα είδη των τιμαλφών και πολύτιμων αντικειμένων της κληρονομιάς, που χρειάστηκε να διοριστούν απ' τον Λστοδίκη οκτώ διαφορετικοί εκτιμητές, για να μπορέσουν να εκτιμήσουν και περιγράψουν τα απογραφόμενα. Στο τέλος, δύο απ' τους εκτιμητές² που καλέστηκαν για να εκτιμήσουν τις βαρύντες πορσελάνες³ και τα χρυσάλλα άγγεια της κληρονομιάς, δήλωσαν άδυναμία. Και ο ταλαίπωρος νοτάριος γράφει: «... αλλά αυτοί είπον ότι δεν γνωρίζουν τιαυτα είδη, ώστε έγγραφα εις τον κ. Λστοδίχην διά την διόρισιν άλλων εκτιμητών ίκανών...»⁴.

Παράθεση τών νοταριακών έγγραφων

1. Ύπ' άριθ. 302) 19 Ίουν. - 1 Ίουλ. 1860 συμβόλαιο δωρεάς του νοταρίου Πέτρου Κατωπόδη (Βιβλίο Α', σελ. 239). Δωρήτρια ή Κυρία Άννα Σκιαδαρστή χήρα ποτέ Ευσταθίου Ψίλιανου, δωρεοδόχος ή θυγατέρα της Ελένης.

... «Ένα θραυζολέτο χρυσόν του νέου τυμιού με λίθους ρουμπίνια, διά τάλληρα 26. Ένα κορδόνι χρυσόν του πέξου καράτων 343, προς δόολα 14 το καράτον, τάλληρα 48 και δόολα 2. Ένα σκουρόν με μαργαριτάρια χρυσόν διά τάλληρα 15 και δόολα 38. Ένα ζευγάρι σκουλαρίκια είδος σκάμινο με μαργαριτάρια διά τάλληρα 9. Έν δακτυλίδιον με άδάμαντα μονόλιθον διά τάλληρα 15. Μία ροζέτα με ρουμπίνια χωρίς λίθον διά τάλληρα 10. Μία κορνιόλα άρχαία διά τάλληρα 25. Έν ζευγάρι σκουλαρίκια με μαργαριτάρια και σιάλτον άξίας τάλληρα βασίσσης 185 και 94%.

11. Ύπ' άριθ. 3431) 9-21 Ίουλίου 1852 γαμικόν συμβόλαιον του νοταρίου Κων. Μικρώνη (Βιβλίο C' σελ. 69). Προικοδόχης ο Εγγενής Κύριος Δόκτωρ Μιχαήλ Σικελιανός ποτέ Μάρκου και ή σύζυγός του Εγγενής Κυρία Ελένη Μαυρομάτη ποτέ Δόκτωρος Νικολάου. Προικολήπτης ο Εγγενής Δόκτωρ Κύριος Δημήτριος Κόνδαρης του δόκτορος Κυρίου Αντωνίου και ή μέλλουσα σύζυγός του Δεσποσύ-

- Διετέλεσε Πρόεδρος της Ίονίου Βουλής στα τέλη της α' τριακονταετίας του περασμένου αιώνα, στη Κέρκυρα.
- Βιβλίο Πράξεών του υπό τὸ στοιχείον «Μ», σελίδες 160 ἐπὶ μ.
- Ήταν οί Ίωάννης Μιχαηλῆς ποτέ Γεωργίου καὶ Ἀπόστολος Γεωργ. Θεοφάνης.
- «Stone China, Augusta, Copeland Garret».
- Βλέπετε ἴδιο Βιβλίο Πράξεών του στην ἡμερομηνία 26 Φεβρ. - 10 Ὁκτωβρ. 1851.

νη Κυρία Ασπασία. . . . Έκατὸν ὀδοῦντα ἓνα καράτα ἀνατολικούς μαργαρίτας εἰς τάλλητρα 497. Μίαν στηθοδελόνην λαμπραδαμαντίνην με σάπφειρον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς διὰ τάλλητρα 60. Ἑτέραν δελόνην με ἐν ρομβοῖνιον περιστοιχισμένον Roses Hollanda διὰ τάλλητρα 20. Ἑτέρα δελόνην με ἐν καμέον ἀρχαῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι χαραγμένη μία ἔλαφος καὶ εἰς κύων περιστοιχισμένον με δέκα λαμπραδαμαντας καὶ οὗτοι μόνον ἠξιόσθησαν διὰ τάλλητρα 40, τὸ δὲ καμέον διὰ τὸ παρὸν δὲν ἀξιάζεται ἐλλείποντος πραγματογνώμονος ἱκανοῦ πρὸς ἐκτίμησιν τοιούτων εἰδῶν. Εἰς περιδραχίων χρυσοῦς ἀπὸ Βενετικὴν ἄλυσσον με τὸ κλείσμα ἀπὸ ὀλλανδικὰ ρόδα (Roses Hollanda) καὶ τρία μαργαριτάρια. Πενήντα δύο λαμπραδαμαντες ζυγιάζοντες σπειρία σαράντα τέσσαρα καὶ ἥμισυ, τὰ ὅποια ὁμοῦ με τὸν δεσμὸν των ἀξιάζονται διὰ τάλλητρα 475. Ἐν περιλαίμιον χρυσὸν τῆς Γενεύης καράτα 152. Ἐν ζευγάρι ἐνώτια (Jila Grana) καράτα 70. Μία κοφέτα χρυσὴν με μίαν ἀμέθυστον. Ἐν δακτυλίδιον γεμιᾶτον τυρκῶς καὶ ἐν μαργαριτάρι. Μίαν περιστερὰν ἀπὸ μαργαριτάρια καὶ γκρανάτες. Μίαν στηθοδελόνην μαργαριταρένια ὡς στάχυν. Μίαν ἄλυσσαν χρυσὴν μακρὰν με δύο φύκους καὶ ἄγκιστρον διὰ ὀρολόγιον καράτα 169. Μίαν στηθοδελόνην εἰς σχῆμα ἄφως χρυσὴν με πέτρας τουρκίνας ἀληθεῖς.

III. Ὑπ' ἀριθ. 2582) 11 - 23 Φεβρ. 1850 γαιμικὸν συμβόλαιον νοταρίου Κων. Μικρώνη (Βιβλίο «I», σελ. 201). Προικοδότες ὁ Κύριος Δόκτωρ ἱατροχειρουργὸς Σπυρίδων Ἀλθανίτης ποτὲ Κωνσταντίνου καὶ ἡ σύζυγός του Κυρία Γιαννοῦλα θυγατέρα ποτὲ Γεωργίου Κονταρίνη. Προικολήπτες ἡ Δεσποσύνη Κυρία Αἰκατερίνη καὶ ὁ μέλλων νυμφίος τῆς Κυρίας Πέτρος Γυαλινᾶς ποτὲ Ἀντωνίου. . . . Μία καθίνα χρυσὴ με στηθοδελόνην. Ἐν κορδώνιον ἀπὸ τρίχας δεμένον με χρυσάφι. Μία τζουκαριέραν ἀσημένιαν. Δώδεκα καφεκούταλα ἀσημένια. Ἐν δακτυλίδιον με ἀδάμαντας, ὁ εἰς τῶν ὁποίων μεγάλος. Ἐν ὀρολόγιον χρυσοῦν. Μίαν κορνιόλλαν. Ἐνα δακτυλίδιον μπριλαντένιον με πέντε πέτρας (Ligata à giorno) . . . Ὅλον τὸ κινητὸν πράγμα καταγραφὴν καὶ ἀξιασθὲν συμποσοῦται εἰς αὐστριακὰ τάλλητρα 502,80, ὥστε ὅλη ἡ προῖξ κινητὴ καὶ ἀκίνητος συμποσοῦται εἰς αὐστριακὰ τάλλητρα χίλια ἑπτακόσια εἴκοσι ἑπτὰ καὶ 24% . . .

IV. Ἀπὸ τὴν ἀπογραφὴν τῆς κληρονομίας Ἰππότου Πέτρου Πετριτζοπούλου. (Βλέπετε παραπάνω παραποιμπές).

Πιάτι 151 ἀπὸ πορτζαλάναν ἄσπρην με κύκλον χρυσοῦν περὶ τὸ χεῖλος (Copeland Garret). Ἐξ δουζίνες πιάτα Ἀγγλικά πράσινα. Μία τερίνα. Μία ἀπλάδευνα μεγάλη. Ἐπτὰ ἀπλάδευνες μεγάλες. Ἐνα θάζο διὰ φύδρα. Τρία λαθαριάνι κρυστάλλινα. Δέκα ἀπλάδευνες διαφόρων μεγεθῶν. Τέσσαρα πιάτα σκεπαστά. Μία τερίνα. Μία σαλατιέρα. Τρεῖς σαλατιέρες. Δύο μικρὰ πιάτα τετράγωνα, ὅλα τοῦ αὐτοῦ κατασκευαστοῦ Copeland Garret. Ἐπειδὴ ὁ ἐκτιμητὴς δὲν ἔχει γνώρισιν τῶν τοιούτων πραγμάτων, ὁ μὲν Κύριος Καλκάνης εἶπε ὅτι αὐτὰ ἠγοράσθησαν διὰ στερλίνας εἴκοσι τέσσαρας, ὁ δὲ Κύριος Ζαμπέλιος ἐπειδὴ δὲν κρίνει τὰ μνησθέντα πιάτα καὶ ἄλλα ὅτι εἶναι ἀπὸ πορτζαλάναν, δὲν δύναται νὰ ἀξιασθῶσιν διὰ τόσον, τὰς διαφοράς ταύτας κατὰ τὸ ἄρθρον 539 τῆς δικονομίας ἐδήλωσα ἀμέσως εἰς τὸν Ἀστοδικὴν διὰ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα. (Σημειώσωμε πῶς τόσον ὁ Κύριος Καλκάνης, ὅσο καὶ ὁ Κύριος Ζαμπέλιος παρίστανται στὴν ἀπογραφὴ σὰν ἐνδιαφερόμενα μέρη καὶ ὄχι σὰν ἐκτιμητές. Εἶναι κληρονόμοι ἐξ ἀγγιστείας τοῦ Πετριτζοπούλου). Ἐπίσης σημειώσωμε ὅτι ἡ παραπάνω ἀπογραφὴ εἶναι ἐνδιαφέρουσα μόνον γιὰ τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα οἰκιακῆς χρήσεως. Πουθενὰ δὲν καταγράφονται τιμαλφὴ ἢ κοσμήματα.

V. Ὑπ' ἀριθ. 2350 καὶ ἐπόμενες στὸ Βιβλίο Γ' Πράξεων τοῦ νοταρίου Σπυρίδωνος Βλάχου στῆς σελίδες 324 ἐπόμεν., ἀπ' τὴν ἀπογραφὴν τῆς περιουσίας τῆς ποτὲ Γιαννοῦλας Πετριτζοπούλου τοῦ ποτὲ Θεοδώρου Σουλαϊδοπούλου. Ἐνα ζωνάρι στεργρότικο δηλαδὴ καυκίης με τρεῖς ἄλισσες ἀσημένιο. Ἐνα ροκοσκάλτσουνο ἀσημέ-

νιο. Δύο καρδιές από ζωνάρι, τὸ ἀποκατάρι ἀσημένιο καὶ ἀπὸ πάνω μαργαριτάρια λιανὰ κεντισμένο. "Ἐνα ποντάλι χρυσὸ μὲ πέτρα χρώματος γαλάζα. Μία θεριέτα καὶ μισὸ μπουρλιανήρι. Μία μποκολοῦλα χρυσή μὲ ὀλίγη τζερασπάνια εἰς τὴν μέση. Μία ροζέτα χρυσή μὲ δώδεκα σκαγιέτα διαμαντένια καὶ ἓνα ζαφύρι καθράτο εἰς τὴν μέση, τὸ χρώμα γαλάζο. Μία θέρα χρυσή μὲ τέσσαρες πέτρες κόκκινες ζανδρέζ. Μία κορνιόλα μοντέρνα χρυσή μὲ ἓνα ζωήφιο εἰς τὴν πέτρα. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια καφασσotά μὲ κοπανέλλια εἰς τὴν μέσην. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια χρυσά μὲ κοπανέλλια καὶ δύο μαργαριτάρια ἀποκάτου. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια χρυσά κλοσοῦρες. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια τῆς Βασιλίσσης χρυσά μὲ μαργαριτάρια χοντρά καὶ λιανὰ. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια χρυσά μὲ μαργαριτάρια ψυλὸ καὶ μὲ τέσσερα τοπάζα. Μία σπύλα χρυσή μὲ δεκαεῖς κλονιὰ μαργαριτάρια. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια χρυσά μὲ τέσσερα κοιμιάτια κιχλιμπάρη. "Ἐνα τζογιέλλο χρυσὸ μὲ μιὰ πέτρα κοκόνη (SIC) εἰς τὴν μέσην μὲ 20 κλονιὰ μαργαριτάρια. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια χρυσά σκάμιο μὲ μαργαριτάρια. "Ἐνα ζευγάρι κοπανελάκια χρυσά καφασσotά. "Ἐνα ζευγάρι πολτσέτα παληὰ χρυσά μὲ κορδόνι χρυσό. "Ἐνα φιδόρο μὲ δύο μπουμπουλῖα χρυσά μὲ μαργαριτάρια. "Ἐνας καρφοδέλονας μὲ κλόσσα παλαιὸς στεργήτικος ἀσημοχρυσομένος μὲ 55 κλονιὰ μαργαριτάρια. Μία φούμπια φάλπα. Δύο ρουμπιέδες χρυσοῦς.

VI. Ὑπ' ἀριθ. 1843, 1847 καὶ 1850 ἀπὸ Μαρτίου - Ἀπριλίου 1854 πράξεις τοῦ νοταρίου Σπυρίδωνος Βλάχου, σελίδες 29, 44, 38 ἀντίστοιχα, ἀπ' τὴν ἀπογραφή τῆς κληρονομίας Γαίλη, παρισταμένης τῆς Εὐγενοῦς Κυρίας Βαρβαρούλας χήρας ποτὲ Βασιλείου Γαίλη, τὸ γένος Σταύρου (Βιβλίον Η' πράξεών του). Μία τζουγκαριέρα ἀσιμένια μὲ τὸ κούπορά της, δώδεκα κουταλούλια ὀγγιές δεκαπέντε, τάλλαρα εἴκοσι καὶ 21%. Δώδεκα περούνια, δώδεκα κουτάλια ἀσιμένια ὀγγιές πενήντα τρεῖς, τάλλαρα ὀγδοῖντα ἑννιά καὶ 88%. "Ἐνα μπρίκι ἀσιμένιο ὀγγιές δέκα ὀκτώ καὶ $\frac{3}{4}$, τάλλαρα 29 καὶ 10%. "Ἐνα ζευγάρι κουταλέρια ἀσιμένια, ὀγγιές εἴκοσι καὶ 50%, τάλλαρα τριάντα τέσσερα καὶ 44%. Μία βαντιέρα ἀσιμένια ὀγγιές πενήντα ἑπτὰ, τάλλαρα 95 καὶ 76%. Μία καθίνα χρυσή φιδότη ἐξύγιαζε τζεκίνια δέκα ἑννέα, ἐκτιμήθησαν διὰ τάλλαρα ἑβδομήντα ἕξ. "Ἐξη λαμιούς μαργαριτάρια ἐξύγιαζαν καράτα διακόσια τέσσερα, διὰ τάλλαρα ἑκατὸν τέσσερα. "Ἐνα ζευγάρι σκουλαρίκια διαμαντένια τάλλαρα ἑξήντα. "Ἐνα ζευγάρι ὅμοια χρυσά μὲ πέτρες κρασάτες, τάλλαρα δέκα. Μία σπύλα χρυσή μὲ διαμάντια καὶ στή μέση ἓνα τοπάζι διὰ τάλλαρα ὀκτώ. "Ἐνα δαχτυλίδι χρυσὸ μὲ πέτρα ἀπὸ μπερλάντε διὰ τάλλαρα σαράντα. Μία θέρα χρυσή μὲ πέτρες διαμαντένιες τάλλαρα δώδεκα. Μία μεραντζάνθη χρυσή μὲ μαργαριτάρια τάλλαρα σαράντα. Μία ροζέτα χρυσή μὲ ἕξη λαμπρὰ διαμάντια καὶ εἰς τὴν μέσην ἓνα μεγάλο διαμάντι τάλλαρα δεκαπέντε. Μία ἕτερη μικρότερη μὲ μαργαρίτα διαμαντένια καὶ εἰς τὴν μέσην μπυριλάντι τάλλαρα τριάντα. Μία καθίνα χρυσή μὲ τὴ φύμπια της δι' ὀρολόγιον γυναικίω καὶ μὲ τὸ κλειδίον χρυσόν. καράτα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἕξ, τάλλαρα τριάντα ἑπτὰ καὶ 20%. "Ἐν ὀρολόγιον χρυσοῦν γυναικίω τάλλαρα εἴκοσι πέντε. Μία σπύλα χρυσή ἀπὸ κογχήλι τάλλαρα δέκα. "Ἐνας ὅμοιος μὲ πέτρα ἀπὸ κορνιόλα παλαιὰ τάλλαρα δεκαπέντε. Μία ἑτέρα μὲ ἓνα φίδη, τάλλαρα ὀκτώ. "Ἐνας καρφοδέλονας μὲ κοράλο, τάλλαρα δύο.

(Τηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τῶν κειμένων).

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΘΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΡΟΔΑΥΓΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

Τ

1042. Τάβλα, ή = τὸ τραπέζι πὸν τὸ ἀπιθώνουν στὴ μέση καὶ βάζουν πάνω τὰ φαγητὰ καὶ τρῶνε: «σὲ τοῦτ' τὴν τάβλα πὸν εἴμεστε σὲ τοῦτο τὸ τραπέζι, / τὸν Ἀγγέλο φιλένουμε καὶ τὸ Χριστὸ ζερνᾶμε», «στρώνω ἢ σηκώνω τὴν τάβλα». Τὸ στρώνω τὴν τάβλα λέγεται καὶ ὅταν στρώνουν μόνο μιὰ πετσέτα ἢ καθαρὸ πανὶ στὰ τσιόλια ἢ τὰ μ'τάφια τοῦ πατόματος καὶ πάνω τοποθετοῦν τὰ φαγητὰ γιὰ νὰ φᾶνε.

1043. Τάϊο, τὸ = ἀπότομη, δομητικὴ καὶ ἀποφασιστικὴ ἐνέργεια: «δὸς τ' ἓνα τάϊ ἢ τάϊο νὰ τελειώσ», «αἱ μας οἱλ' μαζί νὰ τ' δώξουμε ἰένα τάϊο νὰ βγάλουμε τὸν ἔργο».

1044. Τάδε, ὁ = ὁ δαίμονας (ὅταν ἀποφεύγουν ἀπὸ φόβο ἢ εὐλάβεια νὰ ὀνομάσουν τὸ Λιάβολο): «νὰ σὶ πάρ οὐ τάδισ, ὅτ' στοὺς τάδι, τί τὸν τάδι θέλς».

1045. Τάλιχορδα (ἐπίρρ.) = τὰνάποδα, πρὸς τὸ ἀντίθετο μέρος, μὲ σπασμοδικὴ κίνηση ἀπότομη πρὸς τὸ ἀντίθετο μέρος «μῶδιζι νὰ ἀντακλιὰ κ' ἦρθα τάλιχορδα», «λιζοῦρσι τὸν ξύλον καὶ μ' ἦφιρι τάλιχορδα».

1046. Ταπαντζιά, ή = ἡ συσκευὴ τοῦ ὅπλου πὸν ἔχει τὸ σζάνταλο, τὸ ἐλατήριο (τσιτά), τὸ λύζο.

1047. Τάτας, ὁ = ὁ πατέρας (στὴν παιδικὴ γλῶσσα): «κατὰ μάνι, κατὰ τάτα, κατὰ γιὼ καὶ θυγατέρα», Στὴν παιδικὴ γλῶσσα τοῦ χωριοῦ ἐπικρατεῖ ἡ βαρυντονία σ' ὅλες τίς λέξεις πὸν σὲ ἄλλα μέρη ἀξένονται, π.χ. βάβω (= βαβά), κάκα (= κακά), κόκο (= κοκό), τάτας (= τατὰς), πάπα (= παπά), τσίτσι (= τσιτσί), νίμ(ι) = μπι(ι).

1048. Ταχαμπγιά (ἐπίρρ.) = διήθεν, τάχα: «οὐ Λιάκους κὰν ταχαμπγιά πὸς δὲν ἔχ λιπτά γιὰ νὰ τ' δώξουμε ἡμεῖς».

1049. Τελεόμαι = βασανίζομαι, παιδεύομαι, προετοιμάζω καὶ μὲ κόπο ἀσχολοῦμαι σὲ κάτι: «τίλενκα ἱγὼ πονλὲ ν' ἀνοίξουν μπόρτα».

1050. Τέμπα, ή = τὸ τεμπάρι, μαζοῦ ἴσιο ξύλο σὰν τὸ ματέρι ἢ ἡ γρεντιά.

1051. Τέμπαρι, τὸ = μαζοῦ ἴσιο ξύλο πὸν χρησιμοποιεῖ γιὰ καλύβι, γιὰ τσιφραάκι, γιὰ γραββάτι στὸ ἔπαιθρο, γιὰ λιάστρα, γιὰ θημονόξυλο, γιὰ σπῖτι κλπ.

1052. Τέλα (ἐπίρρ.) = τρέλα: «τὰ πιράαν τέλα».

1053. Τερός, ή, ὁ = τρελός: «εἰγὼ δὲν τιρλάθκα, δὲν εἶμι τιρόλς».

1054. Τζιάχι, τὸ = ἡ γωνιά, ἡ ἐστία τοῦ σπιτιοῦ.

1055. Τζιερμές, ὁ = πρόστιμο, ζημιὰ, σφάλματα: «ὅλους τοὺς τζιε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 28 καὶ τέλος.

ριμέδες τοὺς διζούς σου ἰγὼ θὰ τοὺς πλερώνωσι», «φεύγα ἀπὸ ἰκεῖ, παλιοτζίερεμέ» (= ζημιῶσι).

1056. Τ ζ ἰ ν ι α, τὰ = τὰ πνεύματα, τὰ ξωτικά ποὺ διαβάνουν στὶς ράχες, στὰ ἀλώνια, στοὺς γιαιούς, τὸ καταμεσήμερο καὶ τὴ νύχτα πρὶν λαλήσει ὁ μαῦρος ζόζοτος.

1057. Τ ζ ι ο θ α ῖ ρ ι, τὸ = στολίδι, παλληκάρι, λεβέντης: ἰέλα τζιου-δαῖρι εἰ, ἰγὼ σ' ἔχον καλὸ, νὰ μ' ἀκούς».

1058. Τ ζ ι ὀ ρ α ρ, ὁ = ζούταρας, βλάκας, ἀνόητος.

1059. Τ ζ ι ο ῦ α, ἡ = τὸ χοντρό μέρος τῆς ρίζας τῶν ριζιῶν ποὺ εἶναι σὶν κεφάλι.

1060. Τ ζ ι ο υ μ α ν ἰ ζ ι, τὸ = μεγάλο σκόπι, μεγάλη μαρζούρα: «θ' ἀρπάξουν κἀνα τζιουμανῖς καὶ θὰ σὶ σκοινιώσουν».

1061. Τ ζ ἰ φ λ ι α, τὰ = τὰ μάτια: «νὰ σ' βγάλουν τὰ τζίφλια, ὅχι θὰ σ' δώσουν ἰγὼ ἰσένα λεπτὰ νὰ μὴ ζουραῖδέβς», «νὰ σ' βγάλουν τὰ τζίφλια νὰ σ' τὰ δώσουν στα χέρια».

1062. Τ ἰ γ ζ α (ἐπίρρ.) = γεμίτος πάνω - πάνω, φόρτσα, φορτωτός, ἄζορη - ἄζορη, ὥς τὰ χεῖλια, νὰ χύνεται: «τοὺ κατὰσι εἶνι τίγκα γάλα», «οὐρ λᾶκκονς γιόμισι καὶ εἶνι τίγκα, εἶνι φορτωτάτονς».

1063. Τ ρ α β ζ ἰ α, ἡ = πλάσμα πολὺν ἀδύνατο: «αὐτὸς γίγχι νιὰ τραβ-ζίκα ἀπ' τ' υπεῖνω», «ἀδυνάτσι ποὺλὲ καὶ γίγχι σὶν τραβζίκα».

1064. Τ ρ α γ ὀ μ α λ λ ο, τὸ = τὸ μαλλὶ τῶν γιδιῶν ποὺ τὸ τοῦλοντιάζουν, τὸ βάζουν σὲ σακκιά καὶ κόθωνται ἐπάνω νὰ πιγκιάσει. Μ' αὐτὸ φτεῖάνουν τὰ διάφορα τ σ ι ὀ λ ι α τοὺ σπιτιοῦ: σάσματα, καλπότα, κάπρες.

1065. Τ ρ ἄ μ π α, ἡ = ἡ ἀνταλλαγὴ, ἡ ἄλλαξιὰ: «τὰ κάμασαν τράμπα τὰ τσικούρια. Μῶδονσι τοὺ θζό τ' καὶ τῶδονσι τοὺ θζό μ'».

1066. Τ ρ α ν ἑ λ η ρ, τρανέλον, τρανέλο = ἐβριστικά καὶ μὲ δόση μομφῆς γιὰ ἓναν ποὺ ἐνῶ εἶναι τρανὸς γάνει παλιοδουλειές: «αὐτὸς οὐ τρανέλς δὲν ἀκούει ντίπ». Πρβλ. τὰ θηλυκά: γκαβέλον, κ(ον)τσέλον, κ(ον)φέλον, μιζορέλον, μαν-ρέλον, μινέλον, πριτσιάλον, τρανέλον, χοντρέλον.

1067. Τ ρ α π ἑ τ σ ι, τὸ = πρόγραμμα πολὺν ξινά: «τὰ κοῖμπλα εἶνι ποὺλὲ ξινά, εἶνι τραπέτς καὶ μ' μοῦδγιασαν τὰ δόντγια».

1068. Τ ρ ἄ τ τ ο ρ, ὁ = περιθώριο χρονικό, διονές: «νὰ μ' δώεις τράττον δγνὸ μέρος νὰ τὰ κουνουμήσουν».

1069. Τ ρ ι β ἄ λ α, ἡ = ἐπερβολικὸ κοιμιάτισμα φομοῦ σὲ τριμμάτια: «τοὺ φομὶ γίγχι τριβάλα, πῶς θὰ τοὺ φᾶμ:»

1070. Τ ρ ι β λ ὀ ρ, ἡ, ὁ = τρεβλός, τρανλός.

1071. Τ ρ ι β ω λ ἰ ζ ω = περνᾶω τὸ χωράφι τρίτο ἀλέτρι.

1072. Τ ρ ἰ μ μ α τ α, τὰ = κοιματάκια πολὺν μικρὰ ἀπὸ φομὶ ποὺ μένουν στὴν τάβλα ποὺ τρώμε ἢ στὸ καλάθι ἢ τὸ σακκούλ: ποὺ βάζομε τὸ φομὶ.

1073. Τ ρ ι μ ὀ ψ (ι) χ ρ, οἱ = τριμματάκια ἀπὸ τὸ φομὶ, ψιχιά: «εἶνι ποὺλλές τριμμέψχες καταῖ. Πᾶρ τὴ σκούτα γιὰ νὰ μὴν τς πατᾶμ. Εἶνι κοῖμα νὰ πατᾶμ τοὺ φομὶ. θὰ μᾶς ξιδοκιάσ' οὐ θιός».

1074. Τ ρ ι μ τ ἄ ν α, ἡ = τρεμ'τάνα = μεγάλη τρεμοῦλα ἀπὸ κρόο ἢ πυρετό: σκώθθα μπουνώθρα καὶ ἔχανι κρόον π' μ' ἔπιασι νιὰ τριμ'τάνα π' δὲ σταμά-ταγαν τὸ δόντγια μ'».

1075. Τ ρ ι ο ξ α μ ν ἰ τ ρ ο ρ, ἡ, ο = τριῶν ἐξαμήνων, δέκα ὀκτὼ μηνῶν: «ἰάχου ἰένα δαμάλ τριοξαμνήτκον».

1076. Τ ρ ω γ ώ σ ι μ η. ἡ = μέρα πὸν τρῶνε, πὸν δὲν σωραζοστέον, πὸν δὲν νηστεύον: «σήμερον εἶνι τρουγώσιμη, δὲν εἶνι σωραζοστή».

1077. Τ σ α γ γ ᾶ δ α. ἡ = γίδα πὸν ἀπορύξῃ καὶ ἔχει λίγο γάλα.

1078. Τ σ α γ γ α δ ε ὑ ο μ α ι = ἀπορύχῃ καὶ ἔχω λίγο γάλα: «οἱ γίδες μας τσαγγαδεύαν», «ἅμα τσαγγαδιφεῖ ἡ γίδα, μένε χονοῖς γάλα».

1079. Τ σ ᾶ κ ν α. τὰ = ξυλαράκια, φρύγανα.

1080. Τ σ α κ ν ο π ό δ α ρ ο ς. ἡ ό = αὐτὸς πὸν ἔχει πόδια λιανὰ σὰν τσάκνα.

1081. Τ σ α μ ν ᾶ ω = τσαμπουνάω, φλυαρῶ, λέω παλιόλογα, ὑβρίζω, ἀπειλῶ: «δὲν τοῦ βλών' ἐπὶ τοῦ στόμα σ'; τί τσαμνᾶς ἔχει πέτρας».

1082. Τ σ α π ῶ ν α. ἡ = τσαπὶ μὲ στόμα στενόμακρο, ἐνῶ στὸ καθαυτὸ τσαπὶ ἔχει στόμα φαρδὸν ἑλλειψοειδές. Μοιάζει μὲ τὸν κασιᾶ ἀλλὰ χωρὶς τὸν τσίτσικα πὸν ἔχει ὁ κασιᾶς. Λέγεται καὶ π λ α τ σ ι ῶ ν α ὅπως ἡ τσάπα λέγεται καὶ π λ α τ σ ᾶ π α.

1083. Τ σ έ κ λ ι ο ς, α. ο = ἔσχισμένος στὰ ροῦχα, μὲ σκοντιά σχισμένα: «αὐτὸς φουράει τσέκλιον χουντὸ (= ἀνδριζὸ πουκάμισο) καὶ τσέκλιον παντελόν».

1084. Τ σ ε κ λ ι ῶ μ α ι = μοῦ σχίζονται τὰ ροῦχα: «ὅσον νὰ πιράσουν μέσα στοὺν λόγγον κατατσικλίστα».

1085. Τ σ έ ρ λ α, ἡ = ἡ διάρροια, τὰ ἔξερχόμενα ὑγρά κόπρανα.

1086. Τ σ ε ρ λ ι ᾶ ρ η ς, α. ρχο = αὐτὸς πὸν τσερλιῶται. Λέγεται καὶ χαϊδευτικά: «ἰάλα ἰδῶ, τσιρλιάρ, νὰ σὶ ἰδοῦ», «ἰάλα ἰδῶ, τσιρλιάρχον, χέξα παιδί».

1087. Τ σ ε ρ λ ι ῶ μ α ι = ἔχω διάρροια. Καὶ μεταφ. «ἀπ' μπουνέλλη θρον-χὴ τσιρλίσκι οὐ τόπον» κ' εἶνι στιφάν».

1088. Τ σ ε ρ μ ι ᾶ ζ ω = ἀνατριχιάζω ἀπὸ ξάρισμα (= γροαντζούνισμα) τενεκέ ἢ σιδηρένιον ἀντικειμένον ἢ πλάκας: «μὴ γξαρῖεις τ' μπλάκα γιατί τσιρμιάζου».

1089. Τ σ έ ρ μ ι α σ μ α. τὸ = ἀνατριχίλα ἀπὸ τὸ παραπάνω ξάρισμα.

1090. Τ σ ι α -- = πρὸς τὰ -: τσιαποῦ (= πρὸς τὰ ποῦ), τσιαδῶ (= πρὸς τὰ ἐδῶ), τσιαζεῖ (= πρὸς τὰ ἐκεῖ), τσιαδῶ — τσιαζεῖ (= πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πρὸς ἐκεῖ). Τὸ τ σ ι α -- κάποτε γίνεται καὶ σ ι α --, π.χ. σιαπάν (= πρὸς τὰ πάνω), σιακάτ (= πρὸς τὰ κάτω), σιαπέρα (= πρὸς τὰ πέρα).

1091. Τ σ ι α γ γ ᾶ ν (ι), τὸ = ἐξέχουσα βραχὴδης προσέοχη τοῦ βουνοῦ: «τὰ γίδεγα τὰ πηγαν στοῦ βνὶ κοντὰ στοῦ Τσιαγκάν».

1092. Τ σ ι α γ ο ῦ λ (ι), τὸ = ἡ σαγών, τὸ σαγόνι.

1093. Τ σ ι α γ κ λ ῖ ζ ω = ξετριλῶ τὰ μαλλιά μὲ τὸν τσιάγκλο καὶ τὰ κά-νω κατ'ἀλλῆλα νὰ περνᾷ τὸ χτένι γιὰ νὰ χτενιστῶ: «τὰ μαλλιά μ' εἶνι πουλὲ ἄγρια καὶ τυλμένα τὰ χιλίσματα καὶ δὲ μπουρῶ νὰ τὰ τσιαγκλίσουν. Τοῦ τσιάγκ-κλισμά τς εἶναι δύσκολον».

1094. Τ σ ι ᾶ γ κ λ ι σ μ α. τὸ = τὸ ξετρίλημα καὶ χτένισμα τῶν μαλλιῶν μὲ τὸν τσιάγκλο.

1095. Τ σ ι ᾶ γ κ λ ο ς, ὁ = τσιτσάρα ξύλινη ἢ κοκκάλινη ἢ μετάλλινη μὲ χιντρά ἀραιὰ δόντια μεγάλα μὲ τὴν ὁποία τσιαγκλίσουν τὰ μαλλιά οἱ γυναῖκες.

1096. Τ σ ι α κ ᾶ λ ω. ἡ = γίδα πὸν μοιάζει μὲ τσιακάλι, δηλ. ἔχει τρι-χωμα τεφρόχρουν.

1097. Τ σ ι σ μ π ᾶ ς, ὁ = τοῦμα μαλλιά πὸν ἀφῆσαν τὰ παλληκάρια πάν-νω ἀπὸ τὸ μέτωπο κλωσμένη ἔξω ἀπὸ τὴ σκούφια: «μὲ τὸ φεσάκι του στραβά καὶ τὸν τσιμπιτῶ κλωσμένο».

1098. Τ σ ι α π ο ῦ (ἐπίρο.) = πρὸς τὰ ποῦ.

1099. Τ σ ι α π ρ α, τὰ = πορνεία κοντά τουφωτά: «καταξισχύσκα μες στά τσιάπρα».

1100. Τ σ ι α π ο ρ ε ρ α, ἡ = πορνεία κοντὸ τουφωτό: τοῦ Χστού ζόβου μι νιά τσιατούρα κι τὴ βάνουμι στ' φουτριά στοῦ σπιτὸ πὸν παάνουμι γιὰ νὰ πρῶτσ' νίσ κι λέμι εὐχί: νήκις γαμπροὺς ἀρνιά κατσίκια χοὺνς πουλούς».

1101. Τ σ ι α ρ δ ἄ κ ι, τὸ = σκεπαστρο γιὰ ἥσσιο πὸν γίνεται με φοῦρ-ορξς, τεμπλάσια πλατανοζλονάγια καὶ φτέρες ἢ πλατανόφυλλα. Αὐτὸ γίνεται συ-νῆθος πάνω ἀπὸ τὸ ὑπαίθριο κορεββάτι τὸ καλοκαίρι.

1102. Τ σ ι α τ ῖ ζ ω = α) βάζω τὴν ξολεία στὴ στέγη σπιτιοῦ: «ἅμα τσια-τίς'ν τοῦ σπιτὸ κοιμῶν στοῦ γκαβαλλάρ μαντήλια οἱ νοικοκυραῖοι, συγγενεῖς καὶ γει-τὸν κι οὐ προντοιμάστονρας διαλαλεῖ δυνατὰ εὐχίς γιὰ καλὸ τῶν δομητῶν». β) ὡς ράφτης κορφῶνω με καρφίτσες καὶ χοντροβελονιές τὸ ρούχο πὸν θέλω νὰ ράψω.

1103. Τ σ ι α τ ῖ ᾱ ς, ὁ = τὸ χώρισμα τῶν δοματίων με πλέγμα ξύλων λεπτὸν ἀλειμμένων με λάσπη καὶ ἀσβέστη.

1104. Τ σ ι α τ σ ι ο ῦ λ ι, τὸ = τροβᾶς, διδάσκει, σακκούλα: «οὐ διακου-νὰρς λέχ πουλά τσιατσιούλια». Ἡ Βάβω μου γιὰ νὰ δει ἂν ξέρω Ἀριθμητική μου 'λεγε τὸ ἐξίς πρόβλημα: «ἦταν ἔνας δυακοινάρος κ' εἶχι σαράντα σκόπγια. Τοῦ καὶθι σκόπ εἶχι σαράντα νιχάκις. Στὴ γκαθι νιχάλα καζέμας σαράντα τσιατσιούλια. Πόσα τσιατσιούλια εἶχι οὔλα - οὔλα:».

1105. Τ σ ι ἄ φ η, ἡ = ὁ πάγος, ἡ πάχη, ἡ χρουστάλλα, ἡ τσιπούρα.

1106. Τ σ ι β ῖ κ ι, τὸ = α) τὸ μαγικέτι ἀπὸ τὸ πονεῖμισο. β) μικρὰ λι-θάρια πὸν χιτῶν μεςά στά κενὰ τῶν μεγάλων λιθαρῶν τῆς οἰκοδομῆς. Ἔτσι δο-νομάζονται καὶ οἱ μικρὲς πλάκες πὸν ἐξέχουν στὸ γέισο τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ πέφτουν οἱ σταλαματιές.

1107. Τ σ ι β ο ῦ ρ α, ἡ = ἡ παχυνιά, ὁ παχέτος: «ᾄξου κὰν τσιπούρα κι θὰ κοινκαλώσωμι ἀπ' τοῦν κρύου».

1108. Τ σ ῖ γ γ α ν ο ς, η, ο = δύσκολος στὸ φαί, αὐτὸς πὸν σιχαίνεται καὶ δέν τρώει ὅτι - ὅτι: «αὐτὴν ἢ γκαλάδα εἶνι τσίγγαν, δέν εἶνι φαγανή», «αὐτὸς οὐ ἀνθροντοῦς εἶνι πουλὶ τσίγγανος στοῦ φαί, σιχαίνιτι κι τοῦ κ' τάει πουλὶ τοῦ φαί ὅσον νὰ βάλ νιά χαφιὰ στοῦ στόμα».

1109. Τ σ ι ε ρ ἔ π ω, ἡ = γίδα πὸν στά πόδια φέρει μαλλιά χροματιστά σὰ νὰ φορεῖ τσιερέπια.

1110. Τ σ ῖ κ α, ἡ = ἡ σπύθα πὸν πετάει ἢ φωτιά: «πιτάχχαν τσίκις. Τή-ρα μὴ μπάει καμμιὰ στὴ στέη ἢ στ' ρονεῖα κι καοῦμι», «τά μάτια αὐτοῦ τ' πιδηγιὸν πιτὰν τσίκις».

1111. Τ σ ῖ κ ν α, ἡ = α) ὅτι μένει στὸν πάτο τοῦ τηγανιοῦ ἢ τῆς τζέν-τζερης ἢ τοῦ κακαθιοῦ ἢ τοῦ καζανιοῦ ὅταν καεῖ λίγο τὸ φαί: «ἢ κοιτέλλα δι γκὰν νὰ τρώει τσίκνις, γιατί θὰ βρέχ στοῦ γάμου ις». «ἔμένα μ' ἀρέν οἱ τσίκνις, ἀπ' τοῦ τηγανστό». β) ὁ κ α ι ρ ὁ ς ε ἶ ν α ι σ' ν τ ῖ ῖ κ ν α = εἶναι κατε-ρὸς ἥλιος, ἔαστεριά, καὶ στὸν ἀέρα εἶναι σκορπισμένο καὶ σὰν καπνός, σὰν καυ-χινὰ ἀραιὴ ἔσστη, σὰ νὰ καίγονται ρόγγια ἢ νὰ βάλλαν στὸ Βάλτο φωτιά στὸ γαθὶ καὶ στά καλάμια.

1112. Τ σ ῖ λ ῖ π ο ρ τ α, τὰ = τὰ μάτια (σὲ ὑβριστικὴ καὶ θυμωμένη κοινένια): «θὰ σ' βγάλον τὰ τσιλίπορτα, ὅχι θὰ θ' δώζον κι ἄλλας».

1113. Τ σ ι ν τ ῖ ῖ, τό, = τὸ ὄζλο τοῦ στόματος: «μὴ ποννάει τοῦ τσιντζί».

1114. Τ σ ι ο κ α λ ἄ ρ ο ς, ὁ = ξύλινο ἐργαλεῖο με δόντια με τὸ ὁποῖο ἀποχωρίζομε τὰ τσιόκαλα ἀπὸ τὸ καλαμπόκι, ἀφοῦ ἔγινε τὸ στοίμπισμα στὸ ἄλωνι.

1115. Τ σ ι ὁ κ α λ ο, τό, ἢ κ ὀ τ σ ι α λ ο, τὸ = τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ρό-κας ἢ τοῦ καδονκιοῦ τοῦ καλαμποκιοῦ πὸν μένει ἀφοῦ τὸ ἔσπεριώσωμε.

1116. Τ σ ι ο ζ α ν ά ω = α) εἶνονχίζω, ἐκτιένω, μονυχίζω, β) κτυπῶ καὶ προξενῶ ἦχο σάν ἀπὸ τσιοζάνι: «τί τσιουκανῶς ἔχει τόσ' ὥρα;», γ) ὁ πόνος σου-βλάει: «ἴαχον μυξίτ κιμαζὼν ὅμπιον κι μὴ τσιουκανάει πουλὺ».

1117. Τ σ ι ο ζ ά ν ι, τὸ = τὸ τρουζάνι = κοιδοῦνι γιὰ τὸ λαμῶ τῶν ζώ-ων. Λαφῆρει ἀπὸ τὸν κ ὦ π ρ ο, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ἀπὸ μπροῦντζο καὶ κορέμεται σὲ ξύλινο στεφάν ἀπὸ τὸ λαμῶ, ἐνῶ τὸ τσιοζάν εἶναι ἀπὸ σίδερο χαλκοποιημένο καὶ κορέμεται ἀπὸ ἄλυσο γύρω ἀπὸ τὸ λαμῶ τοῦ ζώου. Τσιοζάνι κανονικὰ μπαίνει στὰ χοντροκὰ (ἀγγελάδια, γαϊδούρια, μονάκια), στὰ κοριάκια καὶ σπάνια στὰ γί-δια. Στὰ γίδια βάζουν κανονικὰ κύπρια, κυπροκούδονα. (Τπάρχουν καὶ σύνθετα: φραγκοτσιόκανο, κλαντζοκούδονο).

1118. Τ σ ι ο ζ ά ν ι σ μ α, τὸ = α) ἡ ἐκτομή, τὸ μονόχισμα, β) ὁ θόρυ-βος ποὺ προξενεῖ κάποιος ὅταν κτυπᾷ μέταλλα με τσιόκι, γ) οἱ σουβλιές τοῦ πόνου.

1119. Τ σ ι ό κ ι, τὸ = τὸ σφυρί.

1120. Τ σ ι ο κ ί ζ ω = κτυπῶ με τὸ σφυρί, σφυρηλατῶ.

1121. Τ σ ι ό κ ο ς, ὁ = ὁ ἀγκῶνας τοῦ χροιοῦ: «ἂ δὲ μ' τοὺ δώεις, στοὺν τσιόχον μ», «εἶν' αὐτήν' τσιόχους» (= ἰζανή καὶ ἄξια).

1122. Τ σ ι ό λ ι, τὸ = τὸ τσούλι, τὸ σκέπασμα. Τ σ ι ό λ ι α λέγον-ται τὰ κεπάσματα ἐν γένει: σαΐσματα, μτάκια, βελέντζες, κουβέρτες.

1123. Τ σ ι ο λ ι ά ζ ο μ α ι = τυλίγομαι ξαπλωμένος μέσα στὰ τσιόλια.

1124. Τ σ ι ο μ ά δ α, ἡ = ἡ ἀμάδα. Πῶς παίζουν τὶς τσιομάδες: εἶναι δυὸ καὶ ὁ κάθε ἕνας ἔχει ἀπὸ μιὰ πλάκα, τὴν τσιομάδα του καὶ ρίχνουν με τὴ σει-ρὰ ἀπὸ ἀπόσταση στὸ μ ο ύ τ σ ι ο πάνω στὸν ὅποιο εἶναι οἱ δεκάρες. "Αν οἱ δεκάρες εἶναι πάνω ἢ κοντὰ ἢ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν τσιομάδα, κερδίζει αὐτὸς ποὺ ἔρρι-ξε. "Αν ὅμως οἱ δεκάρες εἶναι κοντὰ στὸ μούτσιο ἢ στὴν τσιομάδα τοῦ ἄλλου ποὺ ἔρριξε ἐπίσης, ἢ δὲν κερδίζει κανένας καὶ ξαναροίχνουν ἢ κερδίζει ὁ ἄλλος.

1125. Τ σ ι ο μ α λ ά ω = βοσκᾶω λιγάκι, βοίσκω χοιραράκια ποὺ καὶ ποὺ καὶ τὰ τρώγω σιγά - σιγά: «βγάλ' τ' γαϊάδα στ' λάκκα, γὰτι θά θρεῖ νὰ τσιουμα-πουλήσ'».

1126. Τ ι ο μ π έ ρ ι, τὸ = μαντήλι ἄσπρο ἢ μαῦρο ἢ ποικιλόχρομο φοροῦν οἱ γυναῖκες καὶ οἱ κοπέλλες στὸ κεφάλι μπουμπουλόνοντας τὰ αὐτιά καὶ ἀρκετὸ πρόσωπο.

1127. Τ σ ι ο μ π έ ρ ω, ἡ = γίδα ποὺ στὸ κεφάλι καὶ μάλιστα στὸ μέ-τωπο φέρει μαλλιά ὀρθὰ γυριστὰ σὰ νὰ ἔχει τσιμπέρι, μαντήλι ποὺ φοροῦν οἱ χω-ριατοπούλες.

1128. Τ σ ι ό π ν α, ἡ = εἶδος παγίδας με μιὰ πλάκα, μιὰ γκλίτσα, σκαν-ταλιάρια καὶ τὸ κρεβάτι με τὰ τσάκνα.

1129. Τ σ ι ο ρ ό γ κ ι, τὸ = ξύλο ξερὸ ποὺ ἐξέχει κυρίως στὰ ρόγκια ἢ στὰ δέντρα ἐπάνω ὅπου ἔχουν κόψει κλαροί.

1130. Τ σ ι ό τ σ ι ο (ἐπίρρ.) = λίγο.

1131. Τ σ ι ο τ σ ι ο ύ λ α (ἐπίρρ.) = λιγάκι: «δόμ' ψομὶ, νὰ τσιοτσιού-λα».

1132. Τ σ ι ο ὦ κ ε ς, οἱ = πλάκες ποὺ στήνονται ὀρθες καὶ ρίχνουν με πέτρες νὰ τὶς ρίξουν κάτω: «παίζουμε τὶς τσιούκις».

1133. Τ σ ι ο ν λ ά ν α, ἡ = τὸ ποτὶ μερμηγκοφάγος, δρυκολάπτης.

1134. Τ σ ι ο ύ π ι, τὸ = τὸ τριγωνικὸ μέρος τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὶς στενὲς πλευρὲς τοῦ τοίχου. ποὺ ἄλλοτε κτιζόταν κατ' εὐθείαν ἐπά-νω σὲ σχῆμα τριγώνου, ὅποτε ὑπῆρχαν μόνο οἱ δύο πλάγιες πλευρὲς τῆς στέγης με ἐπιμήκη πολὺ καβαλλάρη.

1135. Τ σ ι ο ὦ π ρ α, ἡ = τὸ χορίτσι, ἡ κοπέλλα.

1136. Τ σ ι ο ρ ό σ η, τὸ = τὰ τοῖσια, τὸ κάτοικο (στὴν παιδική γλῶσσα).

1137. Τ σ ι ο ν τ σ ι ο ῦ τ α, ἡ = ἡ νερίτσα.

1138. Τ σ ι ὀ φ λ ο ῖ ο, τὸ = ἡ ἐξωτερικὴ ξηρὴ φλούδα τῶν φασουλιῶν, χορραῶν, καρδιῶν, σιταριοῦ, ἀλλὰ κυρίως τοῦ ἀργού: «σκοῦπα τὰ τσόφλεια πῶρ-
ριζις κατὰς καὶ γιόμισις τοῦ γζόσιου».

1139. Τ σ ι ρ έ π ι, τὸ = κάλτσα πλεκτὴ ἀπὸ μάλλινο γνέμα ἀνδρική ἢ γυναικεία.

Τὰ τσιρέπια τὰ πλέκουν οἱ κοπέλλες ἢ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ χέρια, ὡς ἐξῆς. Οἰκονομοῦνε τόσα δ ε κ ά ρ ι α μ α λ λ ι πρόβειο. Τὸ πλένουν στὸ νερὸ νὰ φέγει ἡ σ ά ρ ι ά καὶ λαγαρίζει λιγώτερο. "Ἀρὰ καθαρίζει καὶ στεγνώνει τὸ γ ρ α ί ν ο υ ν καὶ τὸ λ α ν α ρ ί ζ ο υ ν καὶ φκειάνουν τίς τ λ ο ῦ π ε ς. Παίρνουν καθε μιὰ τλούπα καὶ μὲ τὴ ρόχα τὴ γνέθουν στὸ ἀ δ ρ ά χ τ ι καὶ μα-
ζώνουν τὸ κ ο ν β ά ρ ι. Ἔπειτα παίρνουν τίς β έ ρ γ ε ς καὶ ἀρχινοῦν νὰ πλέξουν τὸ τσιρέπι. Πρῶτα φτεριάνουν τὴ μ ῦ τ η, ἔπειτα τὸ π α τ ο ῦ ν ι, ἔ-
πειτα τὴ φ τ έ ρ α (= φτέρνα) καὶ ἔπειτα τὸ ἀπάνω, τὸ κ α λ ά μ ι. "Όταν θέλουν νὰ πλατύνει ἡ πλέξη τότε οἰχνοῦν τόσα ρ ί μ μ α τ α, ὅταν θέλουν νὰ στενέψει τότε μ α ζ ώ ν ο υ ν. Ὁ τρόπος τοῦ πλέκουν εἶναι μονότονος πού τὸ ἀ-
πέξω εἶναι ἡ ἀ λ ό ρ θ α καὶ τὸ ἀπὸ μέσα ἡ ἀ ν ά π ο τ η. ἡ πλέκουν μὲ κ α -
ν έ τ ε ς, τόσες (3 ἢ 4) θηλιές ἀλόρθα καὶ τόσες ἀνάποτη. Πολλὲς φορὲς φκειά-
νουν καὶ κ α φ ά σ ι α ἢ κ α φ ά σ ά κ ι α, δηλ. τρύπες στὸ πλέξιμο, ὁπότε φαίνονται δισαῖα. Τὰ ἀντρίκα τσιρέπια ἔχουν χαμηλὸ καλάνι καὶ λέγονται π α -
τ ο ῦ ν ι α, τὰ γυναικεῖα ἔχουν ψηλὸ, πολλὰς φορὲς ὥς τὸ γόνα. Τὰ γυναικεῖα τσιρέπια χαμηλά φορὰ τὰ στολίζουν καὶ μὲ ξ ό μ π λ ι α, δηλ. πλέκουν μὲ γνέ-
μα ἀλλοιωτικὸν χορματισμὸν (κόκκινο, ἄσπρο, ἀγρονόμιον, πράσινο κλπ.) τόσες σει-
ρὲς ποικιλόσχημα ζωναράκια συνήθως γωνιώδη ζιζ - ζάζ.

1140. Τ σ ί τ α, ἡ = ἔλασμα ἐλατηριοειδές (στὸ ὄπλο, στὸ δόκανο).

1141. Τ σ ί τ σ ι, τὸ = τὸ κρέας (στὴν παιδική γλῶσσα).

1142. Τ σ ί τ κ α ς, ὁ = α) ὁ τζιτζικας, τέτιξ, β) τὸ μυτερὸ μέρος τοῦ κασιμά: «αὐτὸς σκάφτι μὴ τοῦ τζιτσαζ ἀπ' τοῦ κασιμά».

1143. Τ σ ι φ τ έ ς ι α, τὰ = τὰ κομμάτια ποὺ βγαίνουν ἀπὸ βίαιον σκίσι-
μο ρούχων, ράκη, φιλονιρίδες, χορῖδια, φετάλια: «θὰ σὶ πριάσον μὴ τὰ χέρηνα καὶ
θὰ σὶ βγάλουν τσιφτέκια, θὰ σὶ σκίσουν σάν τοῦ γιανράκι τ' γζόττια».

1144. Τ σ π ο ν ρ ά ω = φοβοῦμαι πολὺ, τὰ κάνω ἀπάνω μου ἀπὸ τὸ φό-
βο: «ἔπιρταν κατ' ἀστραπὲς καὶ κατ' ἀστρουπιλέκια π' τὰ τσποῦρσαμαν οὐλ».

1145. Τ σ τ ά ω = κεντῶ, σουβλῶ μὲ αἰχμηρὸ ὄργανο: «ἴανα ἀγκάθ' μὴ
ταίτ'σι στοῦ πονδάρ', δό μ' ἴανα ἀγκάθ' ἀπὸ μπουρζιά νὰ τοῦ βγάλουν», «πάτ'σα στα
πονδραρόφλα καὶ μὴ ταίτ'σαν στοῦ πονδάρ'».

1146. Τ σ τ ο ῦ ρ ι, τὸ = τὸ ξαῖ = εἶδος ξύλινης κοντάλιας ποὺ μ' αὐτὴ
παίρνει ὁ μυλωνὰς τὸ ἀνάλογο γιὰ τὸν κόπο του καὶ τὴν πληρωμὴ του γέννημα, ἔνα
τοτούρι σίς 10 ὀκάδες.

1147. Τ σ τ ὠ ν ω = χορταίνω: «φάε καλά νὰ τσ'τόφεις», «τσίτουσα δὲ θέλουν
ἄλλο».

1148. Τ φ ε κ ά ω = ρίχνω μὲ τὸ ντουφέκι.

1149. Τ φ έ ς ι, τὸ = τὸ ντουφέκι. Εἶναι πολλὰ εἶδη ντουφεκιῶν (γκράς,
μαουζέρο, φέστια, καρραμπίνα, καρριοφίλι, νταλιάνι, δίκαινο, χαλκοσκουφι, ζαρκοπα-
φίλια, φρεζοκοφιμπονρο).

Υ

1150. Ὑψωμα, τὸ = ἡ λειτουργία (= ποσόφορο) καὶ τὸ σιτάρι ποὺ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιά νὰ διαβάσει ὁ παπᾶς ὑπὲρ ὑγείας τοῦ φορτάζοντος. Τὸ ὕψωμα γίνεται ὡς ἑξῆς:

«Ἀπόμειν διὰ τίς σιτὰρ καὶ τόβαλα νὰ θριάς' γιατί ταχειὰ εἶναι τ' Ἀγίον Κωσταντίν, γιουρτάζ οὐ Κώσταντ μ' καὶ θὰ τ' σιώσων τοὺ ὕψωμα. Τοὺ σιτὰρ ἰέβρῃσι καὶ τὸ τριψα καὶ τοὺ ἄπλονσα στοὺ ταψί. Εὐρῆα ζάχαρ, κανέλλα καὶ, θὰ τοὺ βάλλον στοὺ καπάκι, θὰ τοὺ τλίξον μὴ καθαρό μαντήλ. θὰ τοὺ βάλλον στοὺν τρουβά καὶ θὰ τοὺ πάον στ' ἐκκλησιά. Στοὺν τέλονς ἅμα ἀπογλύς ἡ ἐκκλησιά. οὐ παπᾶς θὰ δγα-βιάς εὐχῆς γιὰ τὰ ὕψωμα, θὰ κόψει χοιμάτια ἀπὸ τὴν κόθι λειτουργία, μοιράζ' στοὺς παρισταμένους καὶ μετὰ τοὺ παίθουν ὅλον οἱ γκοκαρῆς καὶ δγαίνονν ὅξω καὶ δίνουν στοὺς γνωστοὺς γιὰ νὰ εὐχρηθοῦν. Τὸ ὑπόλοιπο τὸ φέρουν στοὺ σπίτι. Στὸ σπίτι τρώμε καὶ τοὺ σταρόζονμον καὶ τὸ ὑπόλοιπο σιτάρι ποὺ δέν τὸν πῆγαν στ' ἐκκλησιά».

1151. Ὑψώνω = α) ἀμετάβ. σηκώνω ὕψωμα γιὰ τὸν φορτάζοντα β) μετὰβ.: τιμῶ τὸν φορτάζοντα μὲ ὕψωμα: «τοὺν ὕψουσα τοὺν Κώστα μ' ἰγὼ φέτουν».

Φ

1152. Φαγανός, ἡ, ὁ = ζῶο ποὺ τρώει εὐκόλα ὅτι θρεῖ: «αὐτὴ ἡ γίδα δέν εἶναι φαγανή, εἶναι ταίγγανη».

1153. Φαρτσώνω = στὴ φτάχτη τῆς καλῆρας βάζω φτέρες ἢ στέγη (= καλαμιές ἀπὸ θρίζα ἢ σιτάρι) καὶ τὰ στηρίζω ἐκεῖ μὲ λουῖρες μακρονῆς καὶ μὲ σῆμα ψιλό.

1154. Φασζιωσε ἡ γυναίκα = γέννησε, εἶναι λεχώνα: «ἡ Λένη φάσκιουσι καὶ ἀπόχτσι πιδί».

1155. Φεγγάριω, ἡ = γίδα ποὺ στο μέτωπο ἔχει ἄσπρα μαλλιά σὲ χῶρο στρογγυλὸ σὰ φεγγάρι.

1156. Φέλιζα, ὁ = ὁ φάλαγγας μὲ τὸν ὁποῖο στο σχολεῖο τιμωροῦσαν τὰ ἄτακτα παιδιὰ: «θὰ σὶ θάλ οὐ δάσκαλονς στοὺν φέλιζα τιμωρία».

1157. Φέλορ, ἀπὸ -- = προφυλακτικά, μὲ προφύλαξη: «σῶρι ἀπὸ φέλον νὰ μὴ σ' ἀδουκθεῖ τοὺ σζλί καὶ σὶ φάει».

1158. Φέξη, ἡ = α) ἡ λάμψη: «λάχουσι τ' φέξ ἀπ' τὰ μάγια τ'», «τοὺν φεγγάρι δέν ἰέχ πονέλλη φέξ», «ἡ φέξ ἀπ' τὰ ἀστρατές». β) ἡ λάμπα.

1159. Φιλοριδε, οἱ = λεπτὰ ἐπιμήκη χοιμάτια, λουρίδες: «θὰ σὶ σάξουν καὶ θὰ σὶ θγάλον φιλουρίδες».

1160. Φιάντρα, ἡ = ἡ φρέντρα = ἡ βορφέντρα: «οὐ ἥλιονς εἶναι νὰ φειάντρα ὅξον. εἶναι κοντὰ νὰ βασίλει».

1161. Φιάτο, τὸ = ὁ σεληνιασμός, ἡ ἐπιληψία: «τοὺν Λ. τοὺν μπιάν τοὺν φιάτον. Πέφτ' καταπῆ, σφιγγ καὶ τριζ τὰ δόντια καὶ θράζ ἀφρὴ ἀπ' τοὺν στόμα, τοὺν μπιάν ἀπόξον, τοὺν μπιάν ἰκειὸ τοὺν ξηραμένον».

1162. Φιώρα, ἡ = γίδα ἄσπρη στο χροῖμα.

1163. Φνίχι, τὸ = ὁ σκῶρος: «τὰ φσιάνια μ' τάφας τοὺν φνίχ. Φοινζόθ-ζαν».

1164. Φοιτῶνομα, τὸ = μὲ τρώει τὸ φνίχι, ὁ σκῶρος.

1165. Φορτσάτο, ἡ, ὁ = γεμῆτος φόρτσας, γεμῆτος τίγχα, ἄζρη - ἄζρη, χεῖλια - χεῖλια, ὡς τὰ χεῖλια. γεμῆτος νὰ χίννται.

1166. Φορντιάζω = βγάζω φοῦντες: «οἱ ρόζις φοῦντιγιασαν» / = τὰ

ζαλομπούζια βγάζουν μυρτζια, φρεϊάνουν ζαβοῦζι», «οἱ ρόζις ἅμα εἶνι ἀπὸν στοῦ φονέντνιασμα θελ'ν νιρό».

1167. Φ ο υ ρ ζ α τ σ λ α. ἡ = τὸ μαζὸν ξύλο μετ' τὸ μεταλλινὸ χωνὶ στὴν ἄζωη ποῦ ὁ περσάτος τὸ θυθίζει μετ' στο ποτάμι καὶ περσόντάς το μετακινεῖ τὸ μονόξυλο λοῦζά πρὸς τὰ ἐμπρὸς δεξιὰ καὶ τὸ περνάει ἀπέναντι. Ἄμα τσακιστεῖ ἡ φουρζάτσια, ἔχει καὶ ἄλλη ἐφεδρική, ἔχει ἀκόμη καὶ ζωντιά.

1168. Φ ο ὦ ρ λ α. ἡ = τὸ τεῦπιό ξύλο ποῦ μοιάζει σὰ σφραγίδα καὶ χρησιμεύει νὰ τὸ ἀνεβοκατεβάσουμε μετ' τὸ φουρλόξυλο καὶ νὰ βαροῦμε τὸ γάλα στὴ μπουτινέλα γιὰ νὰ βγεῖ τὸ βούτυρο καὶ τὸ ξυνόγαλο.

1169. Φ ο υ ρ λ ὅ ξ υ λ ο. τὸ = μαζὸν ξύλο ποῦ πάνω ἔχει στήριγμα γιὰ τὸ χέρι καὶ κάτω ἐφαρμόζει στὸ κέντρο τῆς φουρλάς.

1170. Φ ο ῦ ρ ο ς. ὁ = ὁ φουρνος.

1171. Φ(ο υ)σ ζ ι. τὸ = τὸ φουρσί, ἡ κοπριά ἀπὸ τὰ γίδια, πρόβατα, ἀγελάδια, ἀπὸ σαπουριασμένα φρέλλα καὶ χώματα τοῦ λόγγου κλπ.

1172. Φ(ο υ)σ ζ ι ζ ὦ = ρίχνω φουρσί: «τοῦ φουρσ'σα τοῦ χουράφ».

1173. Φ ρ ι ν τ ζ ι ᾱ τ ο. τὸ = τσιμαρδάκι, σκιαδί, ἥσκιος σὲ ὑπαίθριον ζοφεβδάτι.

1174. Φ ρ ο ῦ τ α. τὰ = γεντιδία στὸν πιάτο ἀπὸ τὸ φουρσάνι ἢ τὴν ποδιά.

1175. Φ ρ ῦ. τὸ = α) ὁ ὄφρας, ἡ ἄζωη, ἡ κόχη, ἡ ποῦμνη: «μὴ ζυγόν'ς στοῦ φρὺ ἀπ' τοῦ σπιφάν, γιατί θὰ σῶρθ σπιφάνι καὶ θὰ πέεις νὰ σκουτουθεῖς», «χοιμοῖνταν στοῦ φρὺ ἀπ' τοῦ γκομιό», β) ἀραιός, ἀρήνων χωραφιάδες: «τοῦ πάτουμα εἶνι ποὺνὲ φρὺ καὶ μπαζ' ἀέρα», «τὰ παραθύρια δὲν εἶνι καλὰ σφηνουμένα. ἀρήν'ν ποὺνὲ φρὺ, θελ'ν σφηνουμα ἀκόμα, γιὰ νὰ φρλιῶν (= ἐφαρμόζουν) καὶ νὰ μὴν ἀρήν'ν νὰ μπαίν' ἀέρα», «δὲ φρλιῶν καλὰ τὰ σανίδια καὶ ἀρήν'ν φρὺ» (= δὲν σπύγουν καὶ δὲν ἐφαρμόζουν καλὰ ἀλλ' ἀρήνων χωραφιάδες).

1176. Φ τ ἔ ρ α. ἡ = ἡ πέτρνα, φτέρνα: «τὰ πατοῦνια τάλειωσα στὴ φτέρνα», «χτύπ'σα στ' φτέρνα».

1177. Φ τ ε ρ ω τ ῆ. ἡ = τὸ ἀποκάτω στὴν καμάρα ξύλινο μέρος τοῦ μύλου ποῦ τὸ χτυπάει στὰ χονδράκια τὸ ὀριμητιζὸ νερὸ ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ σφόνι τῆς κάναλης καὶ ἔτσι περιστροφόμενον γυρίζει καὶ τὶς μυλόπετρες.

1178. Φ τ λ ι ἔ ς. οἱ = οἱ φτυλές, τὰ ζιζάνια, σιροφαντές, διαβολές.

1179. Φ τ ο υ ρ ᾱ ὦ = α) ἐπαρκῶς: «δὲ φτουράει τοῦ φουμί, φεύγει σὰν τὸ Λαμπρῆς τ' ἀνγά» β) προκόβω, ἐντνχῶ: «νὰ μὴ φτουρήεις μόρα ἀνάρτωνων» (κατάρτα).

1180. Φ τ σ ἔ λ α. ἡ = ἡ βαρέλια, ἡ βουτσέλια.

1181. Φ ὦ β γ ω. θὰ = θὰ φέγω.

1182. Φ(υ)σ ε ζ ο ζ ο ὦ μ π ο υ ρ ο. τὸ = χοιμπούρι πρόχειρο ποῦ φτειάνουν τὰ παιδιά μετ' φουρσί.

1183. Φ υ σ ε ρ ὁ. τὸ = ὁ φουρτιῆρ τοῦ σιδηρουργοῦ.

1184. Φ ὦ σ τ α. ἡ = εἶδος ντουφεκιοῦ ἐμπροσθογεμοῦς.

1185. Φ ὦ ν α σ μ α. τὸ = μολόμια, χοιτισμοπιλό: «θὰ τ' δώζω τσιότσιον χουράφ' γιὰ νὰ μὴν τὸχ φώναςμα» (νὰ μὴ τὸ διηγέιται στὸν κόσμω).

1186. Φ ω τ ι ζ ὦ = ἐγὼ ὁ νοινὸς δίνω φωτίγια στὸν ἀναδεχτό μου: «ἄχον ποὺλλὰ ἀναδιχτούδια καὶ δὲ μπρουτιάων νὰ τὰ φουτίσουν ὅλα φέτος».

1187. Φ ω τ ι κ ι α. τὰ = ροῦχα καὶ ἄλλα δῶρα ποῦ δίνει ὁ νοινὸς στὸν ἀναδεχτό του τὸν τρίτο χρόνο ἢ καὶ ἀργότερα.

1188. Φ ὦ τ ω. ἡ = ὄνομα γίδας ἀπὸ ἀγάπη πρὸς προσφιλὲς πρόσωπο τοῦ σπιτιοῦ, π.χ. τῆς κόρης ποῦ τὴ λένε Φώτω.

X

1189. *Χά! χά!* (προσφέρεται: χαχα) = ναι, καταλαβαίνω επιπόνημα σέ απάντηση ερωτήματος. Το άποφατικό είναι: *ἄ ν α!*

1190. *Χ α β ά ν ι*, τὸ = ξεργάσω σάν πλάτν μαχαίρι πὸν κόβουν λαθραία τὸν καπνὸ γιὰ τοιγάρα: «αὐτὸ τὸ καπνὸ εἶναι χαβανήσιο» (= κομμένο στὸ χαβάνι).

1191. *Χ ά β δ α* (ἐπίρω.) = με άνοίγει τὰ πόδια.

1192. *Χ α β δ ό ν ω* = άνοίγει τὸ σκεῖη μου, άνοίγει τὰ πόδια μου: «χάβδουσα τ' φουγιὰ κι ξεσταίνουμε».

1193. *Χ α β ε λ ί τ ζ ο ι*, ἢ ο = δυσκολοζουράλητος, δυσκολοφόρητος, δυσζολύπιστος ἐξ αἰτίας τοῦ άνομιάνου ὄγκου του: «τοῦ άπότο δέν εἶναι βαρὺ νά τοῦ φέρου, ἀλλὰ εἶναι χαβεζίτζον νά τοῦ φερτορθῶ», «εἶναι μεταάτζον κι χαβιλίτζον νά τοῦ πριάσου».

1194. *Χ ά ζ ι*, τὸ = διασζεδάση. *Κ ά ν ω χ ά ζ ι* = διασζεδάζω με τὸ θέμα ἢ άνοσημα, περνῶ τὴν ὥρα μου.

1195. *Χ α ῖ ά τ ι*, τὸ = χαράτι, έπέσιγχο (τοῦ μέλου ἢ τῆς ἐκκλησιᾶς).

1196. *Χ α ῖ β ά ν ι*, τὸ = ὁ κοιτάς, άνόητος: «δῶδ βάλλον, μῶρα χαβάνι», «ἄχ! ἰγὼ τοῦ χαβάνι δέν τὰ κατάρφρα καῖν».

1197. *Χ α ῖ ρ ι*, τὸ = ἡ προκοπή: αὐτὸ τοῦ σπίτ δέν γκιάν χαῖρ, πιαίν ὅλον «τ' βάθου», «δέν εἶδα ποτέ ἰγὼ χαῖρ μὴ ἰόσαν».

1198. *Χ ά ζ ι α*, τὰ = οἱ άδικίες: «αὐτὸς ἴκαρι πολλὰ χάκια», «ἔφας πολλὰ χάκια» (ἔφαγε πολλὲς άδικίες).

1199. *Χ α ῖ έ π ι τ ο*, τὸ = άντιζέμενο παῖδ, χαίσιμένο καὶ κατεστραμμένο: «αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος στρεβλοζεφάσαι, χαῖσει κι ξεπίσι, γίγχι χαῖσιπτον», Συναηέσερα άπαντὰ σίνθετοι: *π α λ ι ο χ α ῖ έ π ι τ ο*: «σπίτ' εἶν' αὐτὸ ἢ παῖδ χαῖσιπτον», «τὸ τοῦ θῆλ' αὐτὸ τοῦ καῖβ' αὐτὸ γίγχι πόρα ἴκα παῖδχαῖσιπτον».

1200. *Χ α λ ι ά β ω* = χαῖσω = ζήτω, φάγω: «τὸ χαῖωρα τοῖσιπτον φουμὴ κι δὲ μῶδουσι» «χαῖωσι γιὰ καὶ χαῖσαν».

1201. *Χ α λ ι ά ζ ι*, ὁ = μέρας τοιζοφάκο σῆς πιαρῆς ἢ στὸ οἰκὸ τοῦ δουνοῦ ἢ στὴν ζωή των ξεραάγκαδον καὶ τοῦ ποταμοῦ στρωμένο με τὰ χαῖκια καὶ τίς άστρες πέτες τίς κατεβασῆς.

1202. *Χ α λ ι π ά*, εἶναι ὁζω = εἶναι σκετόδι καὶ στὸν οὐρανὸ εἶναι άζώμη τὸ λυζόφας.

1203. *Χ α λ ι π ώ ν ι* = σαρφοντόνι: «ποῦ θά πῶς τέτοιαν ὥρα: τώρα χαῖπωσε».

1204. *Χ α μ π η λ ο π α τ ω μ έ ν ο ι*, ἢ ο = τὸ σπίτι ποῦ εἶναι στρωτὸ ἀλλὰ πάνω στὸ ζῶμα σέ ἕρος μισὸ μέτρο ἢ καὶ ἔνα μέτρο ἔχει πάτομα με σανίδα καὶ ἔτσι άποζάτοι μένει ζενά.

1205. *Χ α ν τ ά ρ α*, ἡ = άπόλεια, ζημιή: «ἀπαθθα ἱπουγτζές ἰγὼ νιὰ χαντάρα ποῦ ἦταν οῦθ' ὀζήμ».

1206. *Χ α ρ ι λ ί τ ζ ο ι*, ὁ = αὐτὸς τοῦ φέρνει χαρμίσσηνη εἶδηση. Τὰ *γ α ο ι λ ί τ ζ α* = σαρφάτζα.

1207. *Χ ά σ η*, ἡ = ἡ άπόλεια, τέλος, σωματί: «χάση τοῦ φεγγαριοῦ», «σπῆ χάση καὶ τῆ φῆξη», «χάση ζόσιου».

1208. *Χ α σ μ ο ρ ρ γ ι ὠ ρ α ι* = χασιμορρέμα.

1209. *Χ α σ ο έ ρ α*, ἡ = ἡ φῆρα, ἡ άπόλεια τοῦ βάρου.

1210. *Χ ε ι μ ω ν (ι) ζ ά*, τὸ = τὸ καρποῦσι. Τὸ φετὸ *χ ε ι μ ω ν ι ζ ι ά*: (ἡ): «τέσερα ποτοζάλια κι ἔνα χαμωνίζο, «στὴν πόρτα σου, καρά μου, θά γένει φονιζό».

1211. *Χ ε λ (ι) δ ό ν α*, ἡ = μεταλίζο ἐξάρημα τοῦ μέλου σέ σχῆμα χελι-

δοκιμὸν ἀπὸ τὴν ὁπλὴ τοῦ ὁποῖου περνάει ὁ μοχλὸς τοῦ μύλων καὶ μπαίνει σὲ κατάλληλο ἑπεδοχὴ τοῦ ξύλου ποὺ εἶναι τὸ κέντρο τῆς μνύσπετρας. Ἔτσι αὐτὴ ἀποτρέφει τὴ μνύσπετρα.

1212. Χ ε ρ ο λ ἄ θ α. ἡ = ὁ χειρωνακτικὴ τῆς ἀλετροπόδας.

1213. Χ ε ρ ο ξ (ν) λ ω τ ἄ ξ ῖα = χοντρά ὅσο τὸ χέρι, ὅχι λιανὰ οὔτε χοντροξῖα: «νὰ φέρες ξῖα, ἀλλὰ νὰ μὴν εἶναι λιανὰ ἢ πουντὸ χοντρά, νάνια χοντροξῖωτούτσιστα».

1214. Χ ε ρ ο ῦ λ ι, τὸ = ἡ λαβὴ ξύλινη ἢ μεταλλική, τὸ χέρι τοῦ δοχείου.

1215. Χ ι ὀ ν ι α ἢ Χ ι ὀ ν ω, ἡ = γίδα κατάλευκη στὸ τρίχωμα.

1216. Χ λ έ π ι α, τὰ = τὰ μεσαριὰ τοῦ ζολοζυθιοῦ, τὸ περιεχόμενον μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι οἱ σπόροι.

1217. Χ λ ι α ρ ο λ ὀ γ ο ς, ὁ = χονδριαολόγος, θήκη γιὰ τὰ χονδρία.

1218. Χ ν έ ρ ι, τὸ = κακό, ἀποτρῆα: «ἀπαθα λιάνα χνέρο π' ντρέπομαι νὰ τοὺ λένω».

1219. Χ ὀ β ο λ η, ἡ = ἀνθρακιά, πολλὰ κάρθουνα ἀναμμένα καὶ ἀρκετὰ χωνεμένα, σκεπασμένα μὲ ἐλαφρὸ στρώμα σπάχτης, θοάλα.

1220. Χ ο ν τ ρ έ λ η ς, χοντροῦλον, χοντροῦλ(ι)ο = χοντρος (περιπαιχτικὰ καὶ ὀβουιστικά).

1221. Χ ο ῦ ῖ, τὸ = συνήθεια, ἀτομικὴ ἔξη, μάθηση.

1222. Χ ο ν ῖ ἄ ζ ω = χονγαῖζω, ἐπιπλήττω μεγάλους, διώχνω μὲ ἀγριοφονάρες: «χοῦᾶξι τς χοῦνις νὰ μὴν τρῶν τς ρόγις» «τοὺν χοῦᾶξια, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἀκούει», «ἔφργι χοῦᾶσμενος».

1223. Χ ο ῦ ν η, ἡ = τοποθεσία ἀνάμεσα σὲ ράγες σὲ σχῆμα χονιοῦ. Εἶναι καὶ τοπωνυμία: στή Χ ο ῦ ν η.

1224. Χ ο ν ν ῖ, τὸ = τὸ ἄκρο τοῦ φρεφοῦ ποὺ εἶναι σὰ χονὶ καὶ τὸ ἐπενδύον μὲ κόκκινη λάσπη. Ἀπ' αὐτὸ θγαίνει ὁ ἀέρας ποὺ ἀναζωογονεῖ τὰ κάρ(βον)να στὸ καμίνι.

1225. Χ ρ ο ῦ σ π α, ἡ = χάσμα τῆς γῆς ἢ βράχων: «ἔπεσα μέσα σὶ μιὰ χρούσπα».

1226. Χ τ έ ν α, ἡ = τὸ μεγάλο χτένι.

1227. Χ τ ι ζ ι ὀ, τὸ = ἡ φθίση, φρεμάτωση, ἐκτιτικὴ νόσος.

Ψ

Ψ ἄ ν α, ἡ = ὁ στάχης ὁ γεμῆτος μὲ ὄχημα σπειριὰ σπάρει καὶ μαζί μὲ τὰ ἄγανα καὶ τὰ ντῆματα τῶν σπειριῶν: «ἀρμάθγιασα ψάνις κι τς κρέμασα», «τοὺ στὰρ ἰάχαμι ψάνα κι εἶνι ψοιρημένοι», «δὲν ψόριουσι ἀκόμα τοὺ στὰρ, εἶνι γαλατσίδα».

1229. Ψ ῖ χ α (ἐπίρρ.) = λίγο, ἐλάχιστο ποσόν, ὡς οὐσιαστικὸ = τοίμημα, τοιμήσφιχα, «Λό μ νιά ψίχα ψοριῖ» (= λίγο), ὅμοιο μὲ τὸ: τ σ ι ὀ τ σ ι ο.

1230. Ψ υ χ ο μ έ τ ρ ε ς, οἱ = οἱ καλότερες, τὸ ψυχόμετρο, ἡ Κάλω ἀπὸ ἡσυχίματα, φαντάσματα, ξωδιχιές: «χόριθαν στ' ἁλὼν οἱ ψυχόμετροις, ἡ Κάλω μὲ τ' ἀσκέρι της καὶ μὲ τὸν Κουτσὸ ποὺ βοῦρλίζει τὸν κόσμος».

1231. Ψ ω μ ὶ ν ω = ὠρμάζω, ἀπὸ γαλατσίδα σκληραίνω καὶ πλησιάζω νὰ γίνω σκληρὸ σπειρί: «οἱ ψάνις ἰάχ'ν σπειριγὰ ψοιρημένα κι ὅχι γαλατσίδις, τὸ τ'γαν τοὺ ζιμί τς».

1232. Ψ ὶ ρ α, ἡ = ἡ ψορίαση (ἀρρώστεια).

Ω

1233. Ω ρ α κ' σ ι ἄ μ = βασιλεῖα ἡλιοῦ.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ*

Περιοχῆς Κρυφοβοῦ Ἠπειροῦ

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ)

Πρῶτο Βραβεῖο Κουτλιδεῖου Διαγωνισμοῦ 1977—1978
τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων

Γ'. Ο ΠΑΛΙΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΗΜΙΔΙΩΡΟΦΟΥ

α'. Ὁ Τύπος

Λέγεται: «Δίπατο, κούλια, ψ'λό, σπή' με κατώι» Εἶναι τὸ μισὸ με δυὸ πατώματα (κατώι - κούλια) καὶ συνέχεια ἓνα δωμάτιο στρωτό. Γίνεται σὲ κατηφορικὸ μέρος (ἐπικλινές).

Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ χαμηλὸ μέρος τὸ κατώι. Πάνω του ὑψώνεται ἡ κούλια καὶ συνεχεῖ στὸ ἔδαφος τὸ στρωτὸ δωμάτιο ποὺ χώνεται ἢ κολλάει στὸ ριζὸ τοῦ ἐπικλινούσ ἐδάφους.

Τέτοια σπίτια, ὅπως λένε οἱ γέροντες, ἦσαν λίγα πρὶν ἀπὸ τὸ 1912 στὸ χωριό. Μετὰ ὅμως τὸ Δώδεκα καὶ ἀφεὺ κήκαν τὰ παλιά, ἔφτιασαν καὶ ἡμιδιώροφα στὸ χωριό.

Τῆς Βαγγελῆς Ἀνδρούτσου ποὺ χτίστηκε στὰ 1914, ὑπάρχει σήμερα σὲ καλὴ κατάσταση καὶ κατοικεῖται. Τοῦ Μήτσιου Ἀνδρούτσου παλιὸ ἀκατοίκητο. Τῆς Γιούλας Μπουκουβάλα, τὸ μισὸ γρέβια (ἐρείπιο). Τοῦ Ἀλέξη Κιτσαρᾶ. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ μὰ ἔχουν ὑποστεῖ τροποποιήσεις μεγάλες ἢ μικρὲς στὴ στέγη καὶ στοὺς τοίχους.

Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς αὐτὸς τύπος τοῦ ἡμιδιώροφου παρουσιάζεται με μικρὲς διαφορὲς πάνω στον γενικὸ του κλασσικὸ τύπο.

Ἔτσι ἄλλα ἔχουν πόρτα ἐξωτερικὴ γιὰ τὸ στρωτὸ καὶ πόρτα γιὰ τὴν κούλια δίπλα δίπλα ἢ ἄλλα ἔχουν χώρια κούλια καὶ στρωτοῦ καὶ μπαίνεις ἀπὸ τὸ στρωτὸ στὴν κούλια ἀπὸ μεσόπορτα. Τέτοιο ἦταν τοῦ Βρυώνη ποὺ εἶναι ἐρείπιο.

Ἄλλα ἔχουν «μπουχαρὶ» (καπνοδόχο) καὶ τζάκι. Ἄλλα δὲν ἔχουν μπουχαρὶ καὶ ὁ καπνὸς βγαίνει ἀπὸ τὶς χαραμάδες τῆς στέγης.

Ἄλλα ἔχουν φούρνο στὸ καθιστικὸ - στρωτὸ με τὴν πορτούλα τοῦ φούρνου ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ καθιστικὸ στρωτό.

Ἡ τοικοποιῖα εἶναι με ἀβεστοκονιάμια. Εἶναι σκεπασμένα με πλάκες μαῦρες ἢ ἄσπρες. ἔχουν παράθυρα ἓνα στὸ καθιστικὸ - στρωτὸ δωμάτιο καὶ 3 συνήθως στὴν κούλια.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 38.

β'. Τὰ ὑλικά

Οἱ πέτρες εἶναι κατὰ τὸ σύνολο πλακερές. Μὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς καὶ ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τοῦ τοίχου, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος, βάζουν καὶ «γρουμπουλιά».

Τὶς πλακερές πέτρες τὶς βγάζουν ἀπὸ τὴν ἴδια θέση «Πλάκες», γιὰ τὴν ὁποία γράψαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο. Τὶς ἄλλες τὶς «γρουμπουλιές» τὶς βγάζουν συνήθως κοντὰ στὴ θέση τῆς οἰκοδομῆς. Σπάζουν ἄλλες πέτρες ποὺ τὶς λένε: «σκριέρες», «τσιουγκάρια» «σιτούμπα». (Τοῦτα τὰ τρία εἶναι πέτρες ἀνώμαλου ὄγκου, μὲ μυτερά ἄκρα). Τὸ σπάσιμο τούτων σὲ μικρὰ κομμάτια γίνεται μὲ «βαριά». «Γρουμπουλιές» πέτρες δὲν μεταφέρουν ἀπὸ μακριὰ μὲ τὰ ζῶα, γιὰτὶ δὲ φορτώνονται.

Τὸ ν ἄ μ μ ο τὸν βρίσκουν στὰ λαγκάδια γύρω ἀπὸ τὸ χωριό. Τὸν κοσκινίζουν μὲ τὶς κοσκινίστρες. Ἡ μεταφορὰ σὶν τὸιο τῆς οἰκοδομῆς γίνεται μὲ τὰ φορτιάρικα ζῶα. Βάζουν τὸν ἄμμο σὲ σακιά ἢ σὲ κασόνια ξύλινα. Τὰ κασόνια ἔχουν σχῆμα κόλουρης τετραγωνικῆς πυραμίδας, μὲ τὴ μικρὴ βάση ἀπὸ κάτω. Σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ βάση ἐφαρμόζεται συρόμενη πορτούλα. Ἐτσι ὁ ἄμμος ἀδειάζεται χωρὶς νὰ ξεφορτωθεῖ τὸ ζῶο.

Τὸ νερὸ τὸ φέρνουν ἀπὸ τὴ θρύση ἢ ἀπὸ «τ' ἀναβρυστ'κὰ» (μέρη ποὺ ἀναβρύζει νερό), μὲ τὶς βαρέλες ποὺ τὶς φορτίζουν στὰ φορτιάρικα ἢ τὶς μεταφέρουν οἱ γυναῖκες. Ἐπειδὴ τὸ καλοκαίρι σίβουν οἱ θρύσες, τὰ σπῖτια τὰ φτιάχνουν συνήθως ἀνοιξη ἢ φθινόπωρο.

Τ ἡ ν ἄ σ β ἑ σ τ ῆ τὴν προμηθεύονται ἀπὸ τὶς ἀσβεστοριές. Ἀσβεστοριές (ἀσβεστοκάμνα) ἔκαναν στὸ χωριὸ κάθε χρόνο ὡς τὰ 1960. Αὐτὸ τὸ δείχνουν τὰ πολυάριθμα ἀπομεινάρια ἀσβεστοκάμνων ποὺ ὑπάρχουν ὡς τὰ σήμερα. Φτιάχνουν μιὰ γούρνα κοντὰ στὴν οἰκοδομὴ καὶ οβήνουν τὴν ἀσβέστη.

Ο ἰ χ τ ῖ σ τ ε ς. Ἦταν οἱ ἴδιοι ποὺ ἀναφέραμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο καθὼς καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια τῶν Τζουμέρκων. Στὴν κάθε παρέα μαστόρων εἶναι τρεῖς ἢ τέσσερις ἢ καὶ πάνω. Ἔνας ἀπὸ αὐτοὺς, συνήθως ὁ γερωνότερος καὶ πρὸ ἔμπειρος στὴ μαστορικὴ, εἶναι ὁ πρωτομάστορας. Αὐτὸς κάνει τὰ σχέδια γιὰ τὸ χτίσιμο. Αὐτὸς εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ ὅλη τὴν οἰκοδομὴ. Κάνει τὰ παζάρια μὲ τὸ νοικοκύρη, «γιὰ νὰ πάρουν τὴ δουλειά». Εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ κάθε «στραβοτοιχιά». Πληρώνει τοὺς ἄλλους τῆς παρέας.

Διώχνει καὶ παίρνει ὅποιον θέλει στὴν παρέα. Πελεκάει τ' ἀγκωνάρια. Ὅλη ἡ παρέα παίρνει τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν πρωτομάστορα. Ἐπειδὴ τυχαίνει νά'ναι «σόγια σόγια» (οἰκογένειες - οἰκογένειες) λέγονται συνήθως: «Οἱ μαστοροὶ (π.χ.) οἱ Πατσιουραῖοι», ἀπὸ τὸ ἐπίθετο τοῦ πρωτομάστορα, καθὼς καὶ ἄλλων στὴν παρέα. «Ἐβαλα τοὺς Χουλιαράδες νὰ μ' χτίσουν τὸ σπῖτ'» (δηλ. τοὺς μαστόρους τοὺς Χουλιαράδες». Ἐπίσης οἱ μαστοροὶ παίρνουν τὸ παρωνύμι ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς καταγωγῆς τους: «Σκλουπωῖτες» (Σκλουπο), Ραφτανίτες (Ραφταναῖοι). «Μονολιθιώτες» (Μονολίθι) κλπ.

Μέσα στὴν παρέα ὑπάρχει συνήθως ἓνας ἢ δύο δευτερότεροι. Αὐτοὶ χτίζουν ἀπὸ μέσα στὴν οἰκοδομὴ, ὥσπου νὰ μάθουν καλὰ καὶ νὰ χτίζουν καὶ ἀπὸ τὴ φάτσα καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες μεριές ἔξω. Ἐνα παιδί ὡς 15 χρονῶν φτιάνει τὴ λάσπη καὶ κυρίως κουβαλάει μὲ τὸν τενεκέ ἢ μὲ τὸ φτυάρι τὴ λάσπη στοὺς μαστόρους ποὺ χτίζουν. Δίνει νερὸ νὰ ποῦν οἱ μαστοροὶ φέρνοντας σ' ὅλους τὸ παγούρι ἢ τὸ μαστραπά. Τὸ παιδί τὸ λένε «μαστορόπλο».

Ὑ λ ῖ κ ἂ γ ῖ ἂ τ ὸ τ ζ ἂ κ ῖ. Τὶς μαῦρες μεγάλες πλάκες τὶς φέρ-

νουν από τη θέση που ξαναμλήσαμε «τὰ Μπλιανά». Τίς φορτώνουν οὐ γέ-
ρα μουλάρια. Καὶ τὰ ὑλικά γιὰ τὴ γωνιά τὰ φέρνουν ἐπίσης ἀπὸ τὸ ἴδιο μέ-
ρος. Καθὼς καὶ κάθε ἄλλη μαύρη πέτρα πού θὰ χρησιμοποιηθεῖ στὴν οἰκοδο-
μὴ θὰ μεταφερθεῖ ἀπὸ τὰ «Μπλιανά».

Πολλὲς φορὲς βγάζουν τὲς μαῦρες πλάκες ἀπὸ παλιὲς οἰκοδομὲς καὶ τὲς
χρησιμοποιοῦν καὶ γιὰ τὸ νέο τζάκι ἐφόσον εἶναι γερές.

γ'. Τρόπος χτισίματος

Προτιμοῦν κατηφορικὸ ἔδαφος (ἐπικλινές) πού τὸ διαμορφώνουν κατάλ-
ληλα. Τὸ μέρος πού θὰ γίνεῖ τὸ ὑπόγειο, σκάβεται βαθύτερα νά'ναι χαμηλό-
τερα, κατὰ 2—3 μέτρα.

Σκάβουν τὰ θέμελα ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ὑπόγειο. Μετὰ ὅσο προχωροῦν
πρὸς τὰ ἐπάνω στὸ στρωτὸ δωμάτιο, ἀνηφορίζουν σκάβοντας τὰ θέμελα. Τὸ
μέρος πού θὰ γίνεῖ τὸ ὑπόγειο εἶναι μὴ μικρὴ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια. Μεσολα-
βεῖ «ἡ κρίση» (τὸ κατηφορικὸ μέρος). Ἐδῶ θὰ γίνεῖ τὸ μεσοτοιχί. Μετὰ
ἀπὸ πάνω συνεχίζεται ἡ ἄλλη μικρὴ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια πού θὰ γίνεῖ τὸ στρω-
τό. Ὁ τοίχος τοῦ στρωτοῦ ἀπὸ τὸν ἀφαίτη θὰ κολλήσῃ στὸ ριζὸ τοῦ ἔδαφους.
Μπορεῖ τὸ στρωτὸ καὶ ἀπὸ τὴν πίσω του πλευρὰ νά εἶναι χωμένο στὸ ἔδαφος.
Τὸ ἀβεστοκονιάμα τὸ λένε «χαμιούρι» ἢ «λάσπη» ἢ «κερέτσι».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὲς σταθερὲς ἀναλογίες πού ἔχουν οἱ μαστόροι στὴν κατα-
σκευὴ τοῦ ἀβεστοκονιάματος, μπορεῖ νά ἐφαρμόσουν καὶ ἄλλες, ἀνάλογα
μὲ τὴ θέληση τοῦ νοικοκύρη. Δηλ. ἂν τὸ ἀφεντικὸ τοῦ πεῖ «κονομία τὰ ὑλι-
κά», τότε θὰ βάζουν λιγότερη ἀσβέστη καὶ λιγότερο χαμιούρι κατὰ τὸ χτίσι-
μο. Ἄν ὁ νοικοκύρης τοῦς πεῖ «μπόλικο πράμα», τότε βάζουν πολλὰ ὑλικά,
δηλ. μπόλικη ἀσβέστη καὶ μόλικη λάσπη στὸ χτίσιμο τοῦ τοίχου. Σὲ μερικὰ
σημεῖα τῆς οἰκοδομῆς, ὅπως «στὲς καιάρες» ἢ «σὲ μέρη πού τὸ βαροῦν ἀέρη-
δες» καὶ «μπάζει νερὰ» βάζουν ἀσβέστη «ἕνα κι ἕνα» πού λένε. Δηλ. ἕνα μέ-
ρος ἀσβέστη καὶ ἕνα ἄμμο. Μὲ λάσπη «ἕνα κι ἕνα» ἔχουν φτιάσει οἱ παλιοὶ
μαστόροι στὸ χωριὸ τὸ αὐλάκι τοῦ νεροῦ τῆς βρύσης, τὲς καιάρες ἀπὸ τὰ γε-
φύρια καὶ ἄλλα τέτοια ἔργα πού μένουν ἀπείραχτα. Σπίτια μὲ «πράμα ἕνα κι
ἕνα» ἀπ' αὐτὰ τὰ παλιὰ εἶναι μερικά. Σὲ ἐρείπια τέτοια σπιτιοῦ παρατήρησα
ὁ ἴδιος τὸ ἐξῆς: Γκρεμίζοντας τὸν τοῖχο δὲν γίνεται ἀποκόλληση τῶν λιθα-
ριῶν ἐκεῖ πού ἐνώνονται μὲ τὴν ἀσβέστη. Σπάζουν οἱ πέτρες σὲ ἄλλο σημεῖο
καὶ δὲν ξεκολλᾶνε.

Πάντα τὸ «χαμιούρι» γιὰ νά'ναι καλὸ πρέπει νά «πιάνει καὶ νά κολλάει»
ὅπως λένε οἱ μαστόροι. Συνηθισμένη καὶ οἰκονομικὴ ἀναλογία εἶναι τρία ἄμ-
μο καὶ ἕνα ἀσβέστη ἢ δύο καὶ ἕνα.

Ὁ χτίστης «σφρύζει» κάθε λιθάρη γιὰ τὴ θέση τοῦ τοίχου πού χρειάζε-
ται. Βάζει λάσπη κάτω καὶ δεξιά - ἀριστερά. Τοποθετεῖ μετὰ τὴν πέτρα. Τὴ
χιτυὰ καναδυὸ φορὲς ἀπὸ πάνω ἐλαφριά «νά κάτσει καλά στὴ θέση της»,
κοιτάζει μὲ τὸ μάτι μήπως ξεφεύγει ἀπὸ τὲς ἄλλες. Καὶ σὰν βεβαιωθεῖ πὺς μῆ-
κε ἐκεῖ πού τῆς ταίριαζε, πιάνει ἄλλη. Ἀπὸ τὸ μέσα μέρος βάζουν καὶ στρόγ-
γυλα λιθάρια, ἀλλὰ μὲ μπόλικη λάσπη «νά πιᾶσουν καλά».

Γιὰ τὰ ἀγκωνάρια, τὰ πράκια κλπ. ἰσχύουν ὅσα εἶπαμε στὸν προηγούμε-
νο τύπο.

Στὴν ἔξω μικρὴ πλευρὰ τοῦ υπογείου καὶ σὲ ὕψος ἕνα περίπου μέτρο
ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἀφήνουν δυὸ παραθυράκια μικρά (30 ἐπὶ 20) συνήθως. Γιὰ νά

μπαίνει λίγο φως, μὰ προπάντων νὰ μπαίνουν οἱ κότες νὰ γεννῶνε. Ἄν τὰ παραθυράκια τὰ κάνουν μεγαλύτερα τότε βάζουν ο' αὐτὰ καὶ σιδεριές.

Μόλις οἱ μάστοροι φτάσουν στὸ ὕψος τοῦ ὑπογείου ποὺ χρειάζεται καὶ ἀρχίσει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πάνω τὸ χτίσιμο τῆς κούλιας, στενεύουν τὸν τοῖχο ἀπὸ τὸ μέσα μέρος κάνοντας ἔτσι μιὰ σκάλα ὥς 20 πόντους. Ἡ σκάλα γίνεται γύρω γύρω. Σ' αὐτὴ θὰ στηριχτεῖ τὸ πάτωμα τῆς κούλιας. Ἐπίσης στὸ ἐπίπεδο τῆς σκάλας αὐτῆς τοῦ τοῖχου ἀφήνουν καὶ μικρὲς τρύπες στὸν τοῖχο, ὅσο τὸ πάχος γρενιῆς. Ἐδῶ θὰ μποῦν τὰ ξύλα ποὺ θὰ βασιστοῦν τὸ πάτωμα τῆς κούλιας.

Στὴ μέση τοῦ τοῖχου ἀφήνουν δυὸ τρύπες (περίπου 20 ἐπὶ 20) ἀντικρουσιὰ ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Ἐδῶ ο' αὐτὲς θὰ μπαῖ τὸ κεντρικὸ χοντρὸ ξύλο ποὺ θὰ βασιστεῖ τὸ πάτωμα στὴ μέση. Εἶναι «ἡ καρίνα», ὅπως τὸ λένε.

Ἡ πόρτα τοῦ ὑπογείου γίνεται κατὰ κανόνα μικρή. Συνηθία ποὺ ἔχει μείνει ἀπὸ τὴν τουρκοκρατία. Νὰ μὴν παίρνει φορτιάρικο μέσα οὔτε ξεσαριάρωτο. Μερικοί, οἱ ἀγωγάτες, μετὰ τὸ Δώδεκα ἀφήνουν στὸ ὑπόγειο μεγάλη πόρτα. Νὰ παίρνει τὸ ζῶο καὶ μὲ σαράρι.

Στὸ ἀνώφλι ἡ πόρτα ἔχει πράκι ἢ καμάρια. Ἡ καμάρια γίνεται μὲ πέτρες καμπυλωτὲς (οὐ τόξο) πελεκημένες. Εἶναι τρεῖς οἱ τοξωτὲς πέτρες, γιὰ τὸ εἶδος αὐτῆς τῆς καμάριας.

Στὴ βάση τῶν λιθαρῶν ποὺ κάνουν τὴν καμάρια τοποθετεῖται ἀπὸ ἓνα λιθάρι μακρὸ μὲ μιὰ μικρὴ σκάλα - καμπύλη σὰν ἀρχὴ τῆς καμάριας.

Ὅταν ἡ πόρτα τοῦ ὑπογείου εἶναι μεγάλη (νὰ παίρνει φορτιάρικο) τότε γίνεται ὑποχρεωτικὰ μὲ καμάρια. Τὰ λιθάρια τῆς καμάριας εἶναι στενόμακρα τοξωτά.

Στὴν περίπτωση τοῦ πρாகιοῦ ἰσχύουν τὰ ἴδια μὲ τὸν προηγούμενο τύπο.

Πάντα ἀπάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ὑπογείου γίνεται παράθυρο, γιὰ νὰ λιγοστεύει τὸ βάρος τοῦ τοῖχου ποὺ στηρίζει ἡ καμάρια ἢ τὸ πράκι.

Πολλοὶ νοικοκυραῖοι στὸ ὕψος τοῦ τοῖχου ποὺ γίνεται ἡ σκάλα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος θάνουν «ἓνα ζωνάρι μαῦρες πέτρες» γιὰ ὁμορφιά. Τὸ ζωνάρι μπαίνει καὶ στὸ ὕψος τῆς βάσης τῶν παραθυριῶν. Τὸ ζωνάρι αὐτὸ μπαίνει στὴν μπροστινὴ καὶ κάτω ἔξω μικρὴ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ. Δηλ. αὐτὲς ποὺ φαίνονται. Ἄν εἶναι παράθυρα καὶ στὴν πίσω πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ, συνεχίζεται κι ἐκεῖ τὸ ζωνάρι μὲ τῆς μαυρόπιακες. Διακρίνεται τὸ ζωνάρι, στὴν οἰκία Γιούλας Μπουκουβάλα. 1914). Τότε λένε: «Νοικοκύρης μερακλής».

Τὰ παράθυρα ἀφήνονται: Ἐνα στὸ στρωτὸ δωμάτιο καὶ ἀπὸ τὴν μπροστινὴ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ. Στὴν κούλια δυὸ ἀπὸ τὴν κάτω πλευρὰ, ἓνα ἀπὸ τὴν μπροστινὴ καὶ κάπου κάπου καὶ ἄλλο ἓνα ἀντικρουσιὰ οὐ τοῦτο, ἀπὸ τὴν ποντινὴ πλευρὰ τῆς κούλιας. Τὰ παράθυρα τῆς κούλιας εἶναι πάντα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὸ τοῦ στρωτοῦ δωματίου. Συνηθισμένες διαστάσεις παραθυριῶν:

Στρωτοῦ 0.70 ὕψος καὶ πλάτος 0.50 μ. Τῆς κούλιας: 1—1.20 ὕψος καὶ πλάτος 0.70—0.75 μ.

Ἄν ἀφήνουν δυὸ πόρτες ἐξωτερικὲς, θὰ τὲς κάνουν δίπλα δίπλα (κούλιας στρωτοῦ) Συνηθισμένες διαστάσεις: Ὑψος 1.68—1.75 μ. Πλάτος 0.76—0.85 μ. Κλείνουν μὲ ξύλινες μονόφυλλες πόρτες.

Ὅσα ἔχουν «τζάκι μὲ μπουχαρί», τὰ ἔχουν ἀπὸ τὴν πάνω πλευρὰ, στὸν ἀφαιτῆ. «Μπουχαρί» λένε τὸν καπνοδόχο, τὴν καμινάδα. Ἐνῶ τὴν ἐσία τῆς φωτιάς τὴ λένε «γωνιά». Τὸ μπουχαρί γίνεται μὲ μαῦρες πλάκες, χοντρὲς καὶ μεγάλες. Μπαίνουν δυὸ μεγάλες μιὰ ἀπ' ἐδῶ καὶ μιὰ ἀπ' ἐκεῖ στὸ ἀνοι-

γμα του τοίχου και προεξέχουν προς τα έξω να σχηματιστεί ή σπηλιά πάνω από τη «γωνιά». Έχουν οκάλες από τη μπροστινή πλευρά τους. Εκεί εφαρμόζει ή μπροστινή πλάκα που κλείνει «το κούφιο». Πάνω μπαίνουν στενόμακρες οάν πράκια πλάκες. Δηλ. μπροστά και από τα πλευρά. Σχηματίζουν την «ποδιά» του τζακιού. Παραπάνω, ψηλότερα γίνεται κι άλλη ποδιά. Σ' αυτές τοποθετούν κατά τα συνηθισμένα τη λάμπα και άλλα αντικείμενα οι νοικοκυραίοι. Συνεχίζεται μετά το κούφιο στο μπουχαρί και φτάνει στο ύψος του τοίχου. "Αν είναι καλκάν' συνεχίζεται ή καμινάδα ως «την μύτη» (τριγωνική κορυφή). Μετά από εκεί και πάνω γίνεται ή εξωτερική καμινάδα που λέγεται συνέχεια «μπουχαρί». Το ύψος του εξωτερικού μπουχαρί είναι ως ένα μέτρο. Μπορεί και ψηλότερο αν το σπίτι δεν το πίνουν ρεύματα και δεν «τραβάει» τον καπνό.

Στην κορυφή του καπνοδόχου γίνονται 4 παραθυράκια και πάνω μπαίνουν δυο πλάκες και το σκεπάζουν καλά. Πάνω από το σκέπασμα του καπνοδόχου μπαίνει ένα μυτερό λιθάρι, «για να μη μαπαάζεται το σπίτι» όπως αναφέραμε στον τύπο του στρωτού στη στέγη.

Στον πάτο του κουφώματος του τοίχου που αρχίζει να γίνεται το μπουχαρί και απλώνεται «ή γωνιά» γίνεται «ό σταχτολόγος»

Σε ύψος 20—30 πόντους πιο πάνω μπαίνει μια σειρά πλάκες στον τοίχο και μέσα στο κούφωμα αυτού, για να σχηματίζουν οκάλα. Τούτη είναι ή θέση του «γαστρολόγου» για να βάζουν τη γάστρα. Τα μπουχαριά στις διαστάσεις τους είναι ανάλογα με τις μεγάλες μαύρες πλάκες που έχουν. Πάντως πρέπει να 'χουν το μέγεθος που πρέπει. Μικρές διαφορές στο μέγεθός τους δεν παίζουν σπουδαίο ρόλο στην όλη κατασκευή στο μπουχαρί. Πάντως, όταν είναι χαμηλό το σπίτι, γίνεται και το τζάκι με μικρότερες διαστάσεις.

Η τέχνη του μάστορα κρίνεται στην κατασκευή του «μπουχαρί» στο έξης σημείο: Να το κάνει έτσι, ώστε να «τραβάει», δηλ. να βγάζει τον καπνό. "Αν το τζάκι δεν τραβάει «γκαβώνονται από τον καπνό και βρίζουν και καταριούνται τον μάστορα». «"Α! τον κερατά! μας στράβωσε ό καπνός! Μάστορας ήταν αυτός ή αλιάν'ς».

Το «μεσοτοίχι» του υπογείου γίνεται γερό για να κρατάει τα μπαζα ως το ύψος που αρχίζει το στρωτό. Πάνω στο μεσοτοίχι στηρίζεται «το χώρισμα», δηλ. ό μεσοτοίχος του χωρίσματος, που χωρίζει το στρωτό από την κούλια. Στον μεσοτοίχο αφήνεται μόνο μια πόρτα προς την μπροστινή πάντα φάτσα του σπιτιού. "Αν αυτή επικοινωνεί ή κούλια με το στρωτό. Και αν ακόμη υπάρχει εξωτερική πόρτα στην κούλια, γίνεται «ή μεσόπορτα» στο χώρισμα. Το μεσοτοίχι του χωρίσματος καταλήγει σε τριγωνικό «καλκάν'» και άκουμπά ή στέγη πάνω του. "Ετσι δηλ. που να μη περνά καπνός από το πάνω στο καλό δωμάτιο.

Το πάχος στον τοίχο του υπογείου είναι από 0,80—0,90 στα διάφορα σημεία. Το υπόλοιπο πάχος του τοίχου του σπιτιού είναι 0,70 μ. Το πάχος του μεσοτοίχου είναι 0,60 ως 0,65 μ.

Στο μεσοτοίχι του υπογείου και σε θέση που θέλει ό νοικοκύρης, ανοίγεται και ή τρύπα που θα χρησιμεύσει σαν ποτιούλα της «μπίμπιας». «"Η μπίμπια», είναι κρύπητη κάτω από το δάπεδο του στρωτού με άνοιγμα στο μεσοτοίχο του υπογείου. Στο χωριό έχουν όλα τα παλιά ήμιδιώροφα μπίμπια. Διαστάσεις είναι συνήθως 1 επί 1. Η πόρτα της μπίμπιας ίσα ίσα να χωράει άνδρα να μπαίνει σερνάμενος. Την πόρτα κλείνουν με πέτρες όμοιόμορφα με το μεσοτοίχι του υπογείου. Σημειώνουμε πως το μεσοτοίχι τουτο μένει πάντα ξεροτοίχι χτισμένο και έτσι δεν μπορεί ξένος να διακρίνει το ά-

νοίγρια τῆς μνήμιας Πάνω στο κούφωμα τῆς μνήμιας μπαίνουν γερὰ ξύλα ἢ σίδερα, στρώμα μὲ πλάκες καὶ χῶμα. Μὰ ἂν πατήσεις ἀπὸ πάνω δυνατὰ διακρίνεται ἡ θέση τῆς μνήμιας. Γι' αὐτὸ φρονιίζουν νὰ βάζουν πάνω καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ μόνιμα ἕνα βαρὺ ἔπιπλο. Π.χ. ἀμπάρι, τάλαρα, βαρέλι, κρεβάτι κλπ. Τὴν μνήμια συνήθως τὴ φτιάχνει μόνο τοῦ τ' ἀφεντικό. Χωρὶς νὰ τὴ δοῦνε ἕνα μάτι. Μπορεῖ καὶ οἱ μαστόροι νὰ τὴ χτίσουν καὶ νὰ τὴ σκεπάσουν, μὰ πρέπει νὰ ναι συγγενεῖς τοῦ νοικοκύρη ἢ πολὺ μακρυνοί. Σ' αὐτὴ κρύβουν ὅπως θὰ ποῦμε κι ἄλλοῦ «τὸ χαβάνι», ἢ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα, ἢ νὰ τὰ προστατεύσουν ἀπὸ κλέφτες ἢ ἀπὸ πολέμους.

Μερικοὶ στὸ στρωτὸ καὶ στὴν πίσω πλευρά του ποὺ δὲν ἔχει παράθυρο ἀφήνουν ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο. Τὸ νταίνουν μὲ σανίδες. Μπροστὰ τὸ κλείνουν μὲ δυὸ φύλλα ξύλινα. Διαστάσεις του: Ὑψος 1 20 περίπου Πλάτος 0.75 μ. περίπου. Πάχος ἢ βάθος στὸν τοῖχο 0.39 μ.

Στὸ τέλος τῆς τοικοποιΐας μπαίνει ἡ «γρημίδα» ἢ «κρημίδα» ὅπως ἀναφέραμε καὶ στὸν προηγούμενο τύπο.

δ'. Ἡ στέγη

Γινικὰ στὴ στέγη τοῦ ἡμιδιώροφου παλιοῦ γίνονται τὰ ἴδια ὅπως στὸν τύπο τοῦ στρωτοῦ. «Φεγγίτης» δὲν ἀφήνεται νιαὶ ὑπάρχουν τὰ παράθυρα. Σὲ μερικὰ σπίτια ποὺ τ' ἀφεντικά εἶναι μερακλήδες, ὅπως λένε, πληρώνουν τοὺς μαστόρους καὶ ἔχοντας ὑλικά ποὺ πρέπει, κάνουν τὴ στέγη μὲ τὴν πλάκα «ἀράδες». Δηλ. διαλέγουν καὶ βάζουν τὴν πλάκα σὲ ἴσους γραμμὲς στὴ στέγη. Καὶ ἔτσι φαίνεται ὅλη ἡ στέγη ὁμοιόμορφη.

Τὸ σ ο φ α τ τ ο μ α τοῦ σπιτοῦ γίνεται μὲ ἀσβεστοκονίαμα. Τὸ κάνουν οἱ ἴδιοι οἱ μαστόροι ποὺ ἔχτισαν καὶ τὸ σπίτι. Μετὰ ἀσβεστώνεται μὲ ἀσβεστόγαλο.

Μερικοὶ ἀλείφουν τὰ σπίτια καὶ μὲ πηλὸ «τὸ ἀσπρόχωμα» ποὺ ἀναφέραμε στὸν πρῶτο τύπο. Τὸ ἄλεσμα γίνεται ἀπὸ μέσα ὅπως προηγουμένως ἀναφέραμε.

Τὰ π α ρ ἄ θ υ ρ α τὰ κάνουν οἱ παραγκοὶ μὲ παραθυρόφυλλα δυό. Ἔχουν τὶς σιδεριές ἀπ' ἔξω, γι' αὐτὸ δὲν βάζουν παντζούρια. Οἱ πόρτες ἐπίσης ὅπως μπαίνουν στὸ στρωτό.

Τὸ πάτωμα στὴν κούλια. Τὸ κάνουν οἱ παραγκοὶ Τζουερκιώτες. Τοποθετοῦν πρῶτα «τὴν καρίνα», τὸ γερὸ καὶ χοντρὸ δοκάρι στὴ μέση. Ἀπὸ τὴ μιὰ στηρίζεται στὸν τοῖχο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὸ μεσοτοιχί τοῦ ὑπογείου στὶς θέσεις ποὺ γράψαμε. Ἡ καρίνα γίνεται ἀπὸ δέντρο μακρὸ καὶ ἀρκετὰ χοντρό. Γι' αὐτὸ κόβει ὁ νοικοκύρης φτελιὰ ἢ λεύκα. Μετὰ τοποθετοῦνται οἱ γρεντιές κάθετα στὴν καρίνα. Τοῦτες μπορεῖ νὰ εἶναι μονοκόμματες καὶ νὰ πιάνουν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη, ἐνῶ στὴ μέση νὰ ἀκουμποῦν στὴν καρίνα. Μπορεῖ καὶ δυὸ κομμάτια καὶ τότε διασταυρώνονται στὴν καρίνα ποὺ χρησιμεύει σὰ βάση. Στὸν τοῖχο ἀκουμποῦν στὴ «σκάλα» καὶ χώνονται στὰ ἀνοίγματα (τύπος) ποὺ περιγράψαμε. Τοῦτα τὰ δοκάρια μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀγριόξυλα, μὰ χλωρὰ πρὶν δηλ. ξεραθοῦν καλὰ καλὰ καὶ «δὲν τὰ κολλᾶνε μετὰ οἱ ὑρόκες». Συνήθως τὰ ἀγοράζουν ἀπὸ τὸ παζάρι. Τὰ σανίδια εἶναι πάντα ἀγοραστά. Τὰ ἀγοράζουν ἀπὸ τὸ πριονιστήρι καὶ τὰ πλανίζουν οἱ παραγκοὶ. Τὰ τοποθετοῦν κάθετα στὰ δοκάρια καὶ παίρνουν ἔτσι διεύθυνση πρὸς τὸ μεσοτοιχί. Τὰ καρφώνουν μὲ πρόκες ποὺ τὰ κεφάλια τους φαίνονται ἀπὸ πάνω. Τὸ πάτωμα φροντίζουν νὰ γίνε γερὸ «γιὰ νὰ μὴ σπάσει σὲ κανένα γιορτάσι ἢ σὲ κανένα γά-

μο». Σημασία δίνουν στην καρίνα πού είναι τὸ κύριον στήριγμα. Ἄν καταλάβουν τὴν καρίνα ἀδύνατη τότε βάζουν «βοζίλες» (στηρίγματα), γιὰ νὰ μὴ σπάσει. Τὰ σανίδια εἶναι πλατιά ὡς 0,20 μ. Σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ πατιώματος καὶ συνήθως στὴν μέσα ἀριστερὴ πρὸς τὸ μεσοτοιχί γωνία κάνουν τὴν γκλαβανή». Τοῦτη εἶναι μιὰ πορτοῦλα κομμένη μὲ τὸ πριόνι στὸ πάτωμα, ἔτσι πού σὰν κλείνεται νὰ ἐφαρμόζει ἀκριβῶς. Ἀπὸ τοῦτη κατεβαίνουν στὸ ὑπόγειο, ὅταν καμιά φορὰ χάσουν τὸ κλειδί τῆς πόρτας. (Τὰ παράθυρα ἔχουν σιδεριές καὶ δὲν μποροῦν νὰ μποῦν ἢ νὰ βγοῦν). Φεύγουν ὅταν ἔρχονται οἱ χωροφύλακες νὰ τοὺς πιάσουν, γιὰτὶ χρωστᾶνε τὸν φόρο. Βγάζουν ἀπὸ τὸ ὑπόγειο τὸ κλειμένο κρέας νὰ τὸ ψήσουν. Ἀκόμη χρησιμεύει ἡ «γκλαβανή» γιὰ τὸ πάτημα τῶν σταφυλιῶν. Κάτω ἀπὸ τὴν γκλαβανὴ τοποθετεῖται ὁ μέγας τάλαρος καὶ τὸ πατητήρι εἶναι πάνω στὸ πάτωμα ἀπὸ ὅπου χύνεται κάτω στὸν τάλαρο ὁ μούστος. Διαστάσεις γκλαβανῆς: 0,40 ἐπὶ 0,50.

Τὰ βάνι λέν φτιάνουν οὔτε στὸ στρωτό, οὔτε στὴν κούλια. Μόνο δυὸ σπῖτια εἶχαν ταβάνι στὴν κούλια προπολεμικά. Μάλιστα στὶς γρεντιές ὅλα τὰ ξεταβάνωτα σπῖτια ἔχουν μικρὰ ξύλα τοποθετημένα πού τὰ λένε «σταλίκια». Σ' αὐτὰ κρεμοῦνε τὰ καλαμπόκια.

Ὁ τοιατμάς. Μερικά σπῖτια ἀντὶ γιὰ πέτρινο μεσοτοιχί ἔχουν «τοιατμά». Τοῦτος γίνεται ὡς ἑξῆς: Βάζουν καδρόνια «τὰ ὀρθάρια» ἀπὸ τὸ μεσοτοιχί ὀρθὰ καὶ τὰ καρφώνουν πάνω στὴ γρεντιά. Μετὰ καρφώνουν «τὶς πῆχες» (μικρὲς σανίδες πλάτους 0,03 μ.) καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ καδρονίου ἔτσι πού στὴ μέση νὰ σχηματίζεται κενό. «Οἱ πῆχες» τοποθετοῦνται ἀφήνοντας κενὰ μεταξὺ τους. Τὸ κενὸ τοῦ τοιατμά γεμίζεται μὲ πετροῦλες πλακερὲς ἢ μὲ χῶμα (πηλό). Μετὰ σοφατίζεται ὁ τοιατμάς ἢ ἀλείφεται μὲ πηλό.

Τὸ ὀστρέχιασμα. Τὰ περισσότερα σπῖτια τὸ κενὸ μεταξὺ τοῦ τοίχου καὶ τῆς στέγης πού λέγεται «ὀστρέχας» τ' ἀφήνουν ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ κλείσουν. Μερικοὶ τὸ «ὀστρεχιάζουν» τὸ κλείνουν μὲ πέτρες. Τὸ στρωτὸ δωμάτιο δὲν τὸ ὀστρεχιάζουν. Μόνο τὴν κούλια.

Διάφορα. Βαρελοθήκη γίνεται ὅπως στὸ στρωτό. Πεζούλι δὲν ὑπάρχει μέσα. Μόνο ἔξω γίνεται. Θουρίδες γίνονται ὅπως στὸ στρωτό πού περιγράψαμε (στὸ Β'. κεφ.).

Ἡ κούλια ἢ σάλα ἢ νοντάς, πού λέγεται, ἦταν τὸ καλὸ δωμάτιο. Ἐδῶ γινόταν ἡ ὑποδοχὴ τῶν μουσαφειραίων τὶς γιορτερὲς μέρες.

Ἐδῶ ἔβαζαν τοὺς ξένους νὰ κοιμηθοῦν. Τὸν καιρὸ τῆς συγκομιδῆς βάζουν στὴν κούλια τὰ καλαμπόκια καὶ τὰ ξεφυλλίζουν. Τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου ἀποθηκεύουν τὰ σταφύλια καὶ γίνεται τὸ πάτημα.

Τὸ στρωτὸ δωμάτιο εἶναι τὸ καθιστικὸ τῆς οἰκογένειας. Ἐδῶ περνοῦν ὅλες τὶς μέρες τὸ χειμῶνα. Ἐδῶ ἔχει καὶ ἡ νοικοκυρὰ τὴ γάστρα καὶ τὸ νοικοκυριό της.

(Τὶς πληροφοροῦ, γιὰ τὸ ἡμιδιώροφο ἔχουμε ἀπὸ αὐτοψία στὰ σπῖτια πού ὑπάρχουν ἀπὸ τότε, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς: Κ. Τοιάπα. Κων. Σκανδάλη, Μαρ. Σιούτη, Μαρ. Σκανδάλη, Παν. Δημητρίου).

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΟΥ

Γεν. Διευθυντοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ & ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

III. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Καὶ τώρα, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: ἀπὸ τίς κοινωνικὲς καὶ παιδαγωγικὲς ιδέες τοῦ Πεσταλότσι ποιὲς διατηροῦν σήμερα τὴν ἐπικιαιρότητά τους καὶ μποροῦν νὰ φωτίζουν τὸν δρόμο μας καὶ ποιὲς ἔπαυσαν νὰ ἰσχύουν;

Σήμερα, ποῦ ἡ Παιδαγωγικὴ ἔγινε ἐπιστήμη καὶ χρησιμοποιεῖ τίς μεθόδους τῆς συστηματικῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, κάθε αὐτοσχέδια κι' ἐμπειρικὴ μέθοδος καὶ τοῦ σοφοῦ ἀκόμη μεγάλου παιδαγωγοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἀξία, ἂν δὲν τεθεῖ ὑπὸ πειραματισμὸ σὲ πολλὰ σχολεῖα, πρὶν υἱοθετηθεῖ ὡς ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη. Ἔτσι καὶ ἡ διδακτικὴ ἀρχὴ τοῦ «τριγώνου τῆς ἐποπτείας» τοῦ Πεσταλότσι*, κατὰ τὴν ὁποία ἡ γνώση τῶν ἀντικειμένων ἀποκτᾶται, ὅταν τὸ ἄτομο ἔχει ἐποπτεία τοῦ σχήματος, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς λέξεως τῶν ἀντικειμένων, ἡ ἀρχὴ αὕτῃ τῆς ἐποπτείας, ποῦ ἀποτελοῦσε τότε μιὰ καινοτομία ἔναντι τοῦ διδακτικοῦ βερμπαλισμοῦ, σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πλήρη ἐπιστημονικὴ θεμελίωση, γιατί ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας εἶναι τὸ βασικὸ κλειδί τῆς μαθήσεως. Τὸ παιδί, γιὰ νὰ μάθει, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἰδεῖ ἓνα ἀντικείμενο ἢ φαινόμενο, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐρευνήσῃ, νὰ τὸ τεμαχίσῃ, νὰ τὸ διαλύσῃ, νὰ τὸ συγκρίνῃ μὲ ἄλλα καὶ στὰ μέρη του, νὰ τὸ ἀνασυνθέσῃ, δηλαδὴ ν' αὐτενεργήσῃ ἐπ' αὐτοῦ.

Στὴν ἐποχὴ μας, ἐπίσης, τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα δὲν μποροῦν νὰ περιμένουν τοὺς φιλόφιλους παιδαγωγούς. Εἶναι τόσο σοβαρὰ καὶ ἐπείγοντα σ' ὅλους τοὺς λαούς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ λυθοῦν μὲ τὴ δραστηριότητα ἑνὸς ἀτόμου, ἑνὸς φιλόφιλου Πεσταλότσι. Γι' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναλαμβάνῃ τὸ Κράτος πλέον τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων.

Στοὺς καιροὺς μας, ἐπίσης, τὰ οἰκονομικὰ, βιομηχανικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα δὲν λύονται μὲ προσωπικὲς γνώμες καὶ φυλλάδια, ὅπως ἐκεῖνα τοῦ Πεσταλότσι. Χρειαζόνται εἰδικευμένοι ἐπιστήμονες, εἰδικὰ κέντρα ἐρευνῶν καὶ στατιστικὲς καὶ συγκριτικὲς μελέτες ἐπὶ τῶν δεδομένων κάθε χώρας καὶ κάθε μεγάλου γεωγραφικοῦ διαμερίσματος τῆς γῆς.

Καὶ τότε, τί ἐναπομένει καὶ ἰσχύει ἀπὸ τίς ιδέες καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πεσταλότσι; Πέντε θεωρητικὲς καὶ πρακτικὲς θέσεις τοῦ συνθέτουν τὸ κοινωνικὸ καὶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 46 καὶ τέλος.

8. α) Παλαιολόγον Γ., ἐν. ἀν., σελ. 148, β) EHM, A., L' éducation nouvelle, Ed. Alsatia, Paris, 1938, p. 111.

παιδαγωγικό μήνυμά του, που φθάνει με όλη του την έπικαρότητα⁹ ως την εποχή μας με τις συνεχείς εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις μας.

1. Π ρ ώ τ η θ έ σ η: ή ανθρωποποίηση του ανθρώπου όφειλει να είναι ή πρωταρχική επιδίωξη των κοινωνικών συστημάτων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Τί είναι ο άνθρωπος κατά τον Πεσταλότσι; Στο έργο του: «Έρευνες περί της φύσεως του ανθρώπου» γράφει:

«Είμαι προϊόν της φύσεως και αισθάνομαι ελεύθερος να κάμω δικαιωματικά ό,τι μου είναι ωφέλιμο. Είμαι ακόμη προϊόν της κοινωνίας και αισθάνομαι ότι έχω σχέσεις, που μου επιβάλλουν μερικά καθήκοντα. Είμαι, τέλος, προϊόν του δικού μου εγώ και αισθάνομαι ότι είμαι ανεξάρτητος από τη ζωώδη φύση μου κι από τους δεσμούς των κοινωνικών μου σχέσεων έχοντας το δικαίωμα και το καθήκον μαζί να κάμω ό,τι με εξευγενίζει και ό,τι ωφελεί τους όμοιούς μου. Έχω, λοιπόν, μέσα μου μια ζωώδη αλήθεια και γι' αυτό φθάνω να θεωρώ τα πάντα από τη σκοπιά του ζώου, που ζει μόνον για τον έαυτό του. Έχω μέσα μου μια κοινωνική αλήθεια και γι' αυτό θεωρώ τα πάντα από την σκοπιά ενός δημιουργήματος συνδεδεμένου με τα όμοιά του με ένα κοινωνικό συμβόλαιο. Έχω μέσα μου μια ήθική αλήθεια, γι' αυτό θεωρώ τα πάντα, ανεξάρτητα από τις ζωώδεις ανάγκες μου και τις κοινωνικές μου σχέσεις, με μόννη τη σκοπιά εκείνου, που μπορεί να συμβάλλει στην εξισορρόπηση των τάσεων μου, τον έσωτερικό μου εξευγενισμό... Το μόνο δυνατό μέσο, για να προσεγγίσει ή έσωτερική φύση μου προς την αληθινή ευγένεια κι έσωτερική άρμονία, βρίσκω στη διδασκαλία του χριστιανισμού, που μου αποκαλύπτει τα πιο αγνά συναισθήματα της αγάπης»¹⁰.

Από τις τρεις αυτές καταστάσεις, τη ζωώδη, την κοινωνική και την ήθικοθρησκευτική, ανώτερη θεωρεί την τρίτη, γιατί αποτελεί την κατάσταση της ήθικης αυτονομίας. Με την ήθική αυτονομία ο άνθρωπος δέν άγεται τυφλά στη φερά του ένστίκτου και της κοινωνίας, με οικειοθελή προσπάθεια διαρρυθμίζει τις τάσεις του ένστίκτου και του κοινωνικού όντος, που φέρει μέσα του, και άνευρίσκει την άγνότητα και το βαθύτερο πνευματικό στοιχείο του, την πνευματική έλευθερία του, την έσωτερική του ειρήνη. Αυτή ή έσωτερική ειρήνη αποτελεί την εύτυχία: «για να είναι εύτυχεις πλούσιοι και φτωχοί, έλεγε, πρέπει να έχουν την ειρήνη μέσα στην καρδιά τους». Έναν τέτοιο άνθρωπο έννοουσε ο Πεσταλότσι, όταν τον θαύμαζε με το στόμα του Άρνερ, στο μυθιστόρημά του: «Λεονάρδος και Γερτρούδη» γράφοντας:

«Ο ήλιος έδυε και τα νερά του ψιθωτού ποταμού σκόρπιζαν τις άνταύγειές τους ως τα σκούρα βουνά. Ο Άρνερ απολαμβάνει για λίγο άμύλητος τον ποταμό και τη νυχτιάδα. «Α!, όλοι οι άνθρωποι είναι άσχημοι, είπε στο τέλος. Ό,τι κι αν

9. α) Meylan, L., L' actualité de Pestalozzi, Ed. Scarabée, Paris 1961, β) Muller, O., Tanner, A., La voix de Pestalozzi, Éd. Delachaux, Paris, 1946, γ) Κοσμοπούλου Α., έν. άν. σελ. 13—22.

10. α) Meylan, L., Les humanités et la personne. éd. Delachaux, Paris, 1939, p. 70, β) Meylan, L., Éducation fonctionnelle, Ed. Labor et Fides, Genève, 1946, p. 24—32, γ) Leif, J. - Rustin, G., Pédagogie générale, Éd. Delagrave, Paris, 1961, p. 95, δ) Παλαολόγου Γ., έν. άν. σελ. 102—146, ε) Chateau, J., μετ. Κίτσου Κ., έν. άν. 294, στ) Κίτσου Κ., Το πάθος της Παιδαγωγίας, Ίωάννινα, 1971, σελ. 25—27.

κρίνει κανείς γι' αυτούς, ποτέ δὲν θὰ μοιάζουν μὲ τὴν ὁμορφιὰ αὐτοῦ τοῦ ἀπλοῦ τοπίου. Ἀπατάσθε, λέγει ὁ ὁπλοχαφός, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή παρουσιάζεται ἕνας μικρός θοσκός κάτω ἀπὸ τὸν ὄραχο, ποὺ καθόταν αὐτοί, σπρώχνοντας μιὰ κατσίκα. Στάθηκε κάτω παρατηρώντας κι ἐκεῖνος τὴ δύση τοῦ ἡλίου κι ἀπὸ στηρίχθηκε στὴν ἀγκλίτσα του, ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ. Τότε, τὰ βουνά, ἡ κοιλάδα, ὁ ποταμός καὶ ὁ ἡλιος χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Δὲν ἔδλεπαν πιά, παρὰ τὸν μικρὸ θοσκό, ντυμένο στὰ φτωχικά του ρούχα. Καὶ ὁ Ἄρνερ λέγει τότε: «Εἶχα ἄδικο, ἡ ὁμορφιὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴς ὁμορφίες τῆς γῆς»¹¹.

Αὐτὴ τὴν ὁμορφιὰ, αὐτὴ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν καλωσύνη, τὴ δροσερότητα καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς τοῦ θοσκοῦ, τοῦ θοσκοῦ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη, ποὺ μπορεῖ καὶ τραγουδάει ὅσα βλέπει καὶ γνωρίζει, ὅσα πράττει καὶ θαυμάζει, ὅσα ἀγαπᾷ καὶ λατρεῦει, αὐτὴ τὴν ἀνθρωπιὰ τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖ ὁ Πεσταλότοι ὡς ὕψιστη ἐπιδίωξη τῶν κοινωνικῶν ἡγετῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν. Γι' αὐτὸ γράφει γιὰ τοὺς πολιτικούς τῆς πατρίδας του:

... Γιὰ τὸν ἠθικά, πνευματικά καὶ κοινωνικά ξεπεσμένο λαὸ δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον σωτηρίας παρὰ μόνον ἡ ἀγωγή τῆς ἀνθρωπιᾶς. Τὰ κράτη περνοῦν, τὰ πολιτεύματα ἐξαφανίζονται, μὰ ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ οἱ νόμοι τῆς μένουσιν αἰῶνιοι. Γι' αὐτό, ἀφίστε μας νὰ γίνουμε πρῶτα ἄνθρωποι, γιὰ νὰ μπορέσουμε πάλι νὰ γίνουμε πολῖτες, γιὰ νὰ μπορέσουμε πάλι νὰ γίνουμε κράτος¹².

Πιστεύει ὅτι ἡ πείνα καὶ ἡ ἐξαθλίωσις καταρρακώνουν τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος. Ἀγανακτισμένος ἀπὸ ἀδικίες στὴν πατρίδα του, γράφει τὸ πρῶτο ἔργο του: «᾽Αγις» μὲ βάση τὴς προδευτικῆς δραστηριότητες τοῦ βασιλιά τῆς Σπάρτης ᾽Αγι, ὁ ὁποῖος ἀγωνιζόταν νὰ δώσει στὸ λαὸ του τὴς ἀρετὲς τῆς λιτότητος, τῆς αὐτοκυριαρχίας, τῆς ἀφιλοκερδείας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φιλοπατρίας. Μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Πεσταλόσι προσφέρει ἕνα ὑπόδειγμα κοινωνικοῦ ἡγέτη.

Παρακολουθώντας τὴς πράξεις θίας καὶ τρομοκρατίας τῶν δημιουργῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, πράξεις, ποὺ κρημνίζουν τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, ἀπευθύνει τὴν ἐξῆς ἐκκλήση:

«Ὁ καλὸς σὺς ἄγγελος εἶθε νὰ σὺς προφυλάξει ἀπὸ τὴς παρεκτροπῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀπιστίας, γιὰ νὰ μὴ δείξετε καὶ σεῖς τὴν ἴδια διαγωγή, ποὺ ἔδειξαν οἱ βασιλεῖς σὺς μὲ τὴς παρεκτροπῆς τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τὴς δεισιδαιμονίας»¹³.

Ὑπέρμαχος ὁ Πεσταλότοι τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης γράφει:

Μόνον μὲ τὸν ἐξευγενισμό τῶν ἀνθρώπων θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τεθοῦν φραγμοὶ στὴν ἀλλοιότητα καὶ τοὺς ἀναθράσμιους τῶν λαῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ στὴς καταχρήσεις τοῦ δεσποτισμοῦ εἴτε ἐκ μέρους τῶν ἡγεμόνων εἴτε ἐκ μέρους τῶν μαζῶν, τῆς ὀχλοκρατίας¹⁴.

11. Chateau, J., μετ. Κίτσου Κ., ἐν. ἀν., σελ. 292.

12. ΕΗΜ, Α., ἐν. ἀν., σελ. 109.

13. Παλαιολόγου, Γ., ἐν. ἀν., σελ. 99.

14. α) Chateau, J., ἐν. ἀν., σελ. 293, β) Παλαιολόγου Γ., ἐν. ἀν., σελ. 99, γ) Κοσμοπούλου Α., ἐν. ἀν., σελ. 92.

Καὶ στοὺς μαθητές του ἀπευθυνόμενος διαγράφει τὸν σκοπὸ τῆς παιδείας:

«Μὲ τίς φροντίδες μίας πρέπει νὰ γίνετε ἄνθρωποι, ὅπως θέλει ἡ φύση σας, ἄνθρωποι, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ θεία καὶ ἱερὴ πνοή, ποὺ ὑπάρχει στὴ φύση σας»¹⁵.

«Ἡ ἀναγνώριση, ἡ διατήρηση καὶ ἡ προαγωγή σὲ κάθε ἄτομο τῆς ἀξίας τῆς προσωπικότητός του ἀποτελοῦν μαζί ὅλη τὴν ἀγωγή, ποὺ ὁδηγεῖ στὸν ἀνθρωπισμό»¹⁵.

Αὐτὸ τὸ ἀνθρωπολογικὸ μήνυμα τοῦ Πεσταλότσι ἔχει ὅλη τὴν ἐπικαιρότητά του στὴν ἐποχὴ μας.

Στὴν Ἑλβετία, σήμερα, σὲ ὅλα τὰ σχολεῖα καλλιεργοῦν τὸ ιδεώδες του, τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτονομία τῆς προσωπικότητος καὶ οἱ φιλόσοφοι κι οἱ παιδαγωγοὶ τοὺς Vinet, Meylan καὶ Dottrens διδάσκουν: «Θέλω τὸν ἄνθρωπο κυρίαρχο τοῦ ἑαυτοῦ του, γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ καλύτερα τοὺς ἄλλους»¹⁶.

Ἡ παγκόσμια διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ φιλοσοφικὸ καὶ κοινωνικὸ δείκτη τῶν καιρῶν μας, ζητεῖ ἀπὸ τίς κυβερνήσεις ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου νὰ ἐξασφαλίσουν ἴσα δικαιώματα ἐργασίας, ἀγωγῆς, ἐλευθερίας καὶ ψυχγωγίας σὲ ὅλα τὰ ἄτομα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ φυλὴ, τὸ θρήσκευμα καὶ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση, ζητεῖ δηλαδὴ τὴν ἐλεύθερη ζωὴ καὶ ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος¹⁷.

Οἱ πολῖτες διεκδικοῦν σήμερα ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἡγέτες καὶ τὸ κράτος τὴν ἐφαρμογὴ εὐρείας κοινωνικῆς πολιτικῆς, ποὺ ἀπαλλάσσει τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο ἀπὸ τὸν φόβο τῆς καθημερινῆς ἀνάγκης ἐξασφαλίζοντας σ' αὐτὸ ἀπασχόληση, εἰσόδημα, ὑγεία, διατροφή καὶ κατοικία.

Ἡ οἰκονομικὴ σκέψη, ποὺ ξεκίνησε, κατὰ τὸν Γάλλο Lajugie (Λαζυζί), ἀπὸ τὸν ἀριστοκρατικὸ κοινωνισμό τοῦ Πλάτωνος καὶ προχώρησε στὸ φιλελεύθερο ἀτομισμό τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸν ἀταξικὸ κομμουνισμό τοῦ 19ου καὶ 20ου αἰῶνα, φθάνει σήμερα νὰ υἱοθετεῖ τὸν οἰκονομικὸ οὐμανισμό¹⁸. Θυτὸς ὁ οἰκονομικὸς ἀνθρωπισμὸς τῆς ἐποχῆς μας στηρίζεται στὸν συνδυασμὸ τῆς κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς δημοκρατίας καὶ σκοπεύει, ὑπολογίζοντας τίς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, νὰ τοῦ ἐξασφαλίσει μὲ ὀρισμένη ὀργάνωση τῆς κοινωνίας, τὰ δικαιώματά του ἀπὸ οἰκονομικὴ ἄπωση. Τὸ νέο Σύνταγμα τῆς χώρας μας, ἐπίσης, μὲ τὰ ἄρθρα του γιὰ τὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους, ἱκανοποιεῖ αὐτὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸ αἶτημα τοῦ οἰκονομικοῦ οὐμανισμοῦ.

Σήμερα, ἐπίσης, παρὰ τίς προόδους τῆς τεχνικῆς, ὅλοι οἱ λαοὶ ζοῦν μιὰ ἔντονη ὑπαρξιακὴ ἀγωνία καὶ ζητοῦν νὰ θεωροῦνται καὶ νὰ ρυθμίζονται τὰ πάντα (τεχνικὴ πρόοδος, οἰκονομία, πολιτικὴ) ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἀνθρώπου¹⁹.

15. Ὁμιλία τοῦ Πεσταλότσι στοὺς μαθητές του τὴν πρωτοχρονιά (1809): Chateau, J., ἐν. ἄν. σελ. 305.

16. α) Dottrens, R., μεταφ. Βασδέκη Γ., Ἀγωγή καὶ Δημοκρατία, Ἐκδ. Βασ. Παιδ. Βιβλιοθήκη, Ἀθήναι, 1957, σελ. 60, β) Κίτσου Κ., Ἐπιστημονικοὶ προσανατολισμοὶ τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς, Ἐκδ. Σχολεῖο καὶ Ζωή, Ἀθήναι, 1955, σελ. 21.

17. Κίτσου, Κ., Ἐπιστὴμη, προσανατολισμοί... ἐν. ἄν. σελ. 10—16.

18. Lajugie, J., Αἱ οἰκονομικοὶ θεωρίαι, Ἐκδ. Τί πρέπει νὰ γνωρίζεις, I. Ζαχαρόπουλος, Ἀθήναι, 1965, σελ. 20—76.

19. α) Berger, G., L'homme moderne et son éducation, P.U.F., Paris, 1962, p. 15, 20, 54, β) Κίτσου, Κ., Ἡ παιδεία τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, Ἰωάννινα 1965, σελ. 36—38.

Ὁ λαός, μὲ τὸ ἀπλό του κριτήριον, ἀξιολογεῖ τὰ ἡγετικά του στελέχη μὲ τὴν φράση: «τί τὸν θέλεις, ἔχει ἱκανότητες ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄνθρωπος...».

Οἱ φιλόσοφοι τῆς παιδείας τοῦ αἰώνα μας Ἑδ. Σπράγγερ (Γερμανία) καὶ Ρενὲ Ὑμπέρ (Γαλλία) θεωροῦν ὡς σκοπὸ τῆς σχολικῆς καὶ τῆς διαθίου ἀγωγῆς τὴν διὰ πλάσιν προσωπικότητος ἱκανῆς νὰ μεριμνᾷ γιὰ τὴν διασφάλισιν τῆς βιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς τῆς ὑποστάσεως καὶ γιὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς θαυότερης πνευματικῆς οὐσίας τῆς μὲ τὴν πρόσκτησιν τῶν αἰώνων ἀντικειμενικῶν ἀξιών. Πιστεύουν δηλαδὴ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκπληρῶνει τὸν προορισμὸν του καὶ ἀνθρωποποιεῖται, ὅταν εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἱκανοποιεῖ τὰς βιολογικὰς καὶ κοινωνικὰς τοῦ ἀνάγκης (τροφή, ἐνδυμασία, κατοικία, διαιώνισιν τοῦ εἶδους — κοινων. σχέσεις, ὀργάνωσιν ὁμάδων καὶ πολιτείας μὲ νόμους) καὶ νὰ ξυπνάει μέσα του καὶ ν' ἀναπτύσσει τὰς πνευματικὰς τάσεις του γιὰ τὴν γνώσιν, τὴν ἀρετὴν, τὴν ὁμορφίαν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐσέβειαν²⁰.

Ὅταν ἔτσι ὅλοι μας, λαός, ἡγέτες, οἰκονομολόγοι, φιλόσοφοι καὶ παιδαγωγοί, διεκδικούμε τέτοια ἀνθρωπολογικὰ αἰτήματα, τότε ζητοῦμε ὅτι ζητοῦσε στὴν ἐποχὴ του ὁ Πεσταλότσι: ἡ ἀνθρωποποίησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ σεβασμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ἐπιδίωξις τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν κοινωνικῶν συστημάτων καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

2. Δ ε ὑ τ ε ρ η θ έ σ η: Ὅποιαδήποτε κι ἂν εἶναι τὰ ἐκπαιδευτικὰ μέτρα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καρποφορήσουν, ἂν δὲν γίνωνται ταυτόχρονα οἱ ἀνάλογες κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς μεταρρυθμίσεις.

Τὴν θέσιν τοῦ αὐτῆ ἀναπτύσσει ὁ Πεσταλότσι στὸ μυθιστόρημά του: «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη»²¹.

Ἐκεῖ παρουσιάζει τὴν πολιτιστικὴ ἀναγέννησιν τοῦ φανταστικοῦ χωριοῦ Μπόνναλ μὲ ταυτόχρονας ἐκπαιδευτικὰς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις.

— Ὁ Λεονάρδος εἶναι ἓνας κτίστης, πατέρας οἰκογενείας, ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀδυνάτου χαρακτήρος. Ἡ Γερτρούδη, ἡ σύζυγός του, εἶναι τὸ πρότυπον μητέρας, ἔξυπνη, ἐργατικὴ καὶ προοδευτικὴ γυναίκα. Ὁ Ἄρνερ εἶναι ὁ προοδευτικὸς τοπάρχης, ὁ ἐξάιρετος, δραστήριος καὶ φιλόανθρωπος ἐκπρόσωπος τῆς πολιτείας. Ὁ Χοῦμμελ εἶναι ὁ ἀντιπρωπευτικὸς τύπος ὀρισμένων πονηρῶν, ἀτακιστῶν καὶ ἐκμεταλλευτῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ. Ὁ ἱερέας τῆς κοινότητος καὶ ὁ δάσκαλος εἶναι οἱ ἐκλεκτοὶ συνεργάτες τοῦ Ἄρνερ.

— Ὁ τοπάρχης Ἄρνερ, ὡς πολιτικὸς ἡγέτης, ὀργανώνει τὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς δραστηριότητες τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ μὲ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ ἰδικαιοσύνης: Ὁ ἱερέας περιορίζει τὴν κατήχησιν καὶ ἐπιδίδεται σὲ ἔργα πρακτικῆς ἠθικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης. Ἡ μητέρα Γερτρούδη, μὲ τὸ νοικοκυριὸν τῆς, τὴ συζυγικὴν ἀγάπην τῆς καὶ τὴ μητρικὴν ἀγωγὴν, καλλιεργεῖ στὸ θερμὸ κλίμα τῆς οἰκογενείας τῆς τοὺς αὐριανοὺς ἐργατικούς καὶ ἐνάρε-

20. α) Παλαιολόγος, Γ., Γενικὴ Παιδαγωγική, Ἀθήναι 1955, σελ. 44, β) Spranger, Ed., μεταφ. Ἐξάρχον, Β., Τὸ ἰδεώδες μορφώσεως τοῦ παρόντος, Ἀθήναι 1930, σελ. 17—21, γ) Κονιδιταῖου, Β., Ἡ νεώτερα Παιδαγωγική, Β' Ἐκδόσις, Ἀθήναι 1978, δ) Καραγιαννίδης, Δ., Σπράγγερ - πολιτισμὸς καὶ παιδεία, περιοδ. Σχολεῖο καὶ Ζωή, Ἀθήναι, τ. 5—6, 1965, ε) Hubert, R., μεταφ. Κίτσου, Κ., - Σκουλάτου, Β., Γενικὴ Παιδαγωγική, Ἐκδ. Β', Κένταυρος, Ἀθήναι 1971, σελ. 79, 89—95.

21. Παλαιολόγος, Γ., Ἱ. Ε. Πεσταλότσης, ἐν. ἀν., σελ. 75—93.

τους πολίτες. 'Ο δάσκαλος, σὲ μιὰ τέτοια ἐξαίρετη κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα, ποὺ γυριαρχοῦν οἱ ἀρετὲς τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, τῆς φιλεργίας, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, μπορεῖ καὶ ἀνανεώνει τὴν τεχνικὴ τοῦ διδακτικοῦ ἔργου, δημιουργεῖ ζεστὸ οἰκογενειακὸ κλίμα στὸ σχολεῖο του καὶ ἐκκολάπτει «τὴ θεία πνοὴ στὴν ἀνθρώπινη φύση».

Ἡ ὁκνηρία τῶν χωρικῶν, ἡ οἰνοποσία, ἡ σπατάλη, τὸ ψεῦδος, ἡ συκοφαντία, ἡ χαλάρωση τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, ἡ σκληρὴ καὶ κακὴ ἀγωγή, ὅλα αὐτὰ ἔχουν πιά ὑποχωρήσει. Οἱ πολιτιστικοὶ παράγοντες τῆς κοινότητος ἐπέτυχαν τὴν ἠθικὴ προαγωγή καὶ τὴν οἰκονομικο-κοινωνικὴ ἀνύψωση. 'Ο δάσκαλος τοῦ Μπόνναλ δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀνθρωποποιεῖ τοὺς ἐξελιγσόμενους μαθητὲς του, ἂν οἱ μαθητὲς του αὐτοὶ ζοῦσαν σὲ δυσμενεῖς ὑλικὲς καὶ ἠθικὲς οἰκογενειακὲς συνθήκες, ἂν ἀνέπνεαν σὲ μιὰ κοινωνία μὲ ξεπεσμένα ἦθη καὶ κοινωνικὴ διαφθορά.

Τὸ αἶτημα τοῦ Πεσταλότσι γιὰ τὴν ταυτόχρονη ἀντιμετώπιση τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν προβλημάτων, γιὰ νὰ καρποφορεῖ τὸ ἔργο τῆς παιδείας, εἶναι καὶ αἶτημα τῆς ἐποχῆς μας.

Τὸ σύστημα τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, στὸ ὁποῖο ἐπέμενε ὁ Πεσταλότσι, εἶναι τὸ σύστημα, ποὺ συνιστοῦν σήμερα οἱ κοινωνιολόγοι γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν χωριῶν καὶ τῶν συνοικιῶν τῶν πόλεων μὲ τὴν κοινὴ προσπάθεια τῶν πολιτικῶν, δημοτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν παραγόντων. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως στὸ ἐκπαιδευτικὸ ἔργο τους.

Ἡ Κοινωνιολογικὴ Παιδαγωγικὴ ζητεῖ, ἐπίσης, τὴ διασφάλιση τῶν καταλλήλων πολιτικο-κοινωνικῶν συνθηκῶν γιὰ τὴν πρόοδο τῆς παιδείας. Οἱ συνθήκες αὐτὲς προσφέρουν ἀνοικτοὺς ὁρίζοντες καὶ ἐλευθέρο τὸ ἔδαφος στὸ ἄτομο, γιὰ νὰ προχωρεῖ μὲ τὴν παδεία ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη κοινωνικότητα τῶν τοπικῶν καὶ ἐθνικῶν ὁρίων στὴν πνευματικὴ κοινωνικότητα μὲ τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα ὅλων τῶν τόπων καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος ὁλοκληρῶνεται ὡς ἄνθρωπος ἱκανός, γιὰ νὰ ζεῖ σὲ ὅλα τὰ γεωγραφικὰ πλάτη, μὲ τὶς ἀξίες τοῦ τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ παγκόσμιου πολιτισμοῦ. Τὸ βασικὸ τοῦτο αἶτημα ὑπηρετεῖ ἡ Οὐνέσκο μὲ τὶς διακηρύξεις της, μὲ τὶς συστάσεις της, μὲ τὶς διασκέψεις γιὰ τὴν ἐξύψωση τοῦ βιοτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν, μὲ τὶς ὑποτροφίες της, μὲ τὶς κοινωνιολογικὲς μελέτες καὶ τὶς μορφωτικὲς ἀνταλλαγές.

Τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτο ἐκπαιδευτικοῦ προγραμματισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἑθνῶν συνιστᾷ στὶς Κυβερνήσεις νὰ ὀργανώσουν στὴ χώρα τους κεντρικὸ συμβούλιο ἐκπαιδευτικοῦ σχεδιασμοῦ, τὸ ὁποῖο θὰ πρέπει ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ παιδαγωγοὺς ἀλλὰ κι ἀπὸ οἰκονομολόγους, πολιτικὲς καὶ κοινωνιολόγους, γιατί τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα θρῖσκονται πάντοτε σὲ στενὴ συνεξάρτηση μὲ τὰ οἰκονομικο-κοινωνικὰ πράγματα κάθε χώρας.

Χρειάστηκαν δύο αἰῶνες, ἀπὸ τότε, ποὺ ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Πεσταλότσι, γιὰ ν' ἀκουστῇ μιὰ ὅμοια φωνὴ στὴν ἴδια χώρα, ἡ φωνὴ τῆς Διεθνοῦς Διασκέψεως τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως στὴ Γενεύη, ποὺ ψήφισε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«Δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει συνεξάρτηση καὶ ἀμοιβαιότητα μεταξὺ τῆς ἐξελίξεως τῆς παιδείας καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Κάθε τεχνικὴ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως, ποὺ πρόκειται νὰ ἐφαρμο-

σθεί, πρέπει να θαδίζει παράλληλα με την κοινωνική και οικονομική εξέλιξη και τουτό με μέσον την ευρύτερη διεθνή συνεργασία»²².

3. Τ ρ ί σ η θ έ σ η: "Όλα τὰ ἀνθρώπινα ὄντα καλοῦνται ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ μποροῦν μὲ διάφορα μέσα καὶ τρόπους νὰ καλλιεργηθοῦν καὶ νὰ φθάσουν σὲ κάποια θαυμίδα ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Ἀνάγκη, λοιπόν, ν' ἀξιοποιήσουμε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πρόσωπα.

Τὴν θέση του αὐτὴ ὑποστηρίζει ὁ Πεσταλότσι μὲ τὶς ἐξῆς διαπιστώσεις του:

— Μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη μου, λέγει, σὲς δυνάμεις τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ποὺ κατανέμει στὰ παιδιὰ ὁ Θεός, ἀκόμη καὶ στὰ πρὸ φτωχὰ καὶ τὰ πρὸ ἐγκαταλειμμένα, ἔχω διαπιστώσει ἀπὸ πολλὸν καιρὸ ὅτι, πίσω ἀπὸ τὴν ἀμάθειά τους, τὴν ἀγριότητά τους καὶ τὴς ἐκδηλῶς ἀνικανότητές των, κρυόταν ἐτοιμὲς νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς οἱ πρὸ πολυτίμες λειτουργίες καὶ δυνάμεις»²³.

— «Ἀνθρώποι, ποὺ ἔχουν χάσει τὴν ὑγεία, τὴ δυνάμει καὶ τὸ θάρρος τους μέσα σὲ μιὰ ζωὴ ἐπαιτείας καὶ περιπλίας, ὅταν τοὺς δοθεῖ μιὰ κατάλληλη ἐργασία, ξαναβρίσκουν ἀμέσως τὴν καλὴ τους ὑγεία, τὴ χαρὰ τους, τὸν δρόμο τους»²⁴.

— «Ἀπὸ τὴ φαιλότητα τῆς μεγάλῃς ἀθλιότητος μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ὀψωθοῦν στὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπιᾶς, τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς εὐμένειας, γιὰτὶ ἡ συμπάθεια, ποὺ ἐκδηλώνεται καὶ στὸ πρὸ παραστρατημένο ὄν, τὸ ἀνυψώνει σὲ μιὰ ἀνώτερη ζωή... Τὰ μάτια τοῦ ἐγκαταλειμμένου ἀνθρώπου λάμπουν παράξενα ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη, ὅταν, ὅστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια δυστυχίας, ἐνα γλυκὸ καὶ φιλικὸ χέρι προσφέρεται, γιὰ νὰ τὸν κατευθύνει»²⁵.

Γιὰ νὰ ἀξιοποιήσει ὁ Πεσταλότσι τὶς δυνάμεις ὅλων τῶν ἀτόμων πρὸς ὄφελός τους καὶ πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνίας, ἀναπτύσσει τὶς ἐξῆς δραστηριότητες: Ἰδρύει, ὅπως εἶδαμε, τὸ ὑποδειγματικὸ τοῦ ἀγρόκτημα καὶ τὴν ἐπιχείρηση κλωστοῦφαντουργίας στὸ Νιόυχοφ, γιὰ νὰ διδάξει τρόπους ἐργασίας στοὺς νέους τῆς περιοχῆς. Συγκεντρώνει ἐκεῖ τὰ ἀλητεῦντα παιδιὰ. Περιθάλλει τὰ ὀρφανὰ στὸ Στάντς. Παιδαγωγεῖ καὶ ἐκκολάπτει τὶς δυνάμεις τῶν φτωχῶν, ποὺ φιλοξενεῖ στὰ Ἰνστιτοῦτα τοῦ Μπύργκντορφ καὶ τοῦ Ὑβερντον. Νοθετεῖ μὲ τὰ βιβλία του τοὺς ὀκνηροὺς καὶ διεστραμμένους χωρικοὺς. Ὑποβάλλει ἐκκλήσεις στοὺς Κυβερνήτες γιὰ τὴ γενίκευση τῆς παιδείας στὰ ευρύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ. Γίνεται ἔτσι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ δικαιώματος τῆς παιδείας, τῆς ἀγωγῆς τῶν ἀνωμάτων, τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς τεχνικῆς μορφώσεως, τῆς ἀγροτικῆς ἐκπαίδεψεως, τῆς γενικεύσεως τῆς ἀγωγῆς.

Πέρασαν ἀπὸ τότε τόσα χρόνια... Οἱ διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ, ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ, δὲν βρίσκουν ἀκόμη πλήρη ἀπῆχηση σὲ πολλὰς χώρες. Τὸ δικαίωμα τῆς δωρεάν παιδείας δὲν ἱκανοποιεῖται πλήρως. Οἱ ὀργανισμοὶ προστασίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας δὲν πληροῦν πάντοτε τὶς ἀνάγκες σὲ ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς κάθε χώρας. Τὰ ἱδρύματα ὑποτροφῶν δὲν ἔχουν πάντοτε ἀρκετοὺς οἰκονομικοὺς πόρους. Ἀσυλὰ καὶ εἰδικὰ σχολεῖα ἀναπήρων καὶ ἀνωμάτων παιδιῶν δὲν ὑπάρχουν ἀρκετά. Τὰ οἰκοτροφεῖα μαθητῶν δὲν

22. α) Κίτσον, Κ., Συγκριτικὴ παιδαγωγικὴ, Ἐκδ. Ι. Σιδέρης, Ἀθήνα 1963, σελ. 39, 47, β) Unesco, Paris, Perspectives, τένue, 1977, 1978, 1979.

23. Chateau, J., ἐν. ἀν. σελ. 295.

24. α) Chateau, J., ἐν. ἀν., σελ. 290, β) Κοσμοπούλου, Α., ἐν. ἀν., σελ. 71.

λαμβάνουν δωρεές και ικασιποιητικές επιχορηγήσεις, για να μειώνουν την υποχρεωτική εισφορά των τροφίμων. Κέντρα επαγγελματικού προσανατολισμού δεν λειτουργούν παντού, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες όλων των νέων. Οι τεχνικές σχολές δεν μπορούν να ετοιμάζουν τους απαραίτητους τεχνίτες και τα κατάλληλα στελέχη της οικονομικής δραστηριότητας. Το έτήσιο εισόδημα των γονέων δεν εξαρκει πολλές φορές για τις δαπάνες των σπουδών των τέκνων τους. Λέσχει αρκετές για την επιμόρφωση και την άγνη ψυχαγωγία των νέων δεν υπάρχουν.

Τα σχολικά διδακτήρια δεν επαρκούν και στις πλούσιες οικονομικά χώρες. Οι τάξεις των σχολείων μέσης και δημοτικής εκπαίδευσεως στα αστικά κέντρα είναι πληθωρικές με 40—60 παιδιά, ενώ οφείλουν να έχουν μόνον 25. Τα μικρά παιδιά στις μεγάλες πόλεις, όπως διαπιστώνει η Ούνεσκο, όδοιπορούν και ταλαιπωρούνται μισή και μία ώρα με θροχές, χιόνια και κινδύνους, για να φθάσουν από τη μακρινή συνοικία τους στο σχολείο, που θα φοιτήσουν. Στα ιδρύματα μέσης εκπαίδευσεως λείπει συνήθως το ειδικευμένο διδακτικό προσωπικό στις θετικές και τις νέες ανθρωπολογικές επιστήμες. Τα φροντιστήρια και τα ιδιωτικά σχολεία πληθαίνουν και η παιδεία στην περίπτωση αυτή γίνεται συνήθως αντικείμενο έμπορίου. Τα σχολεία της υπαίθρου και εκείνα των εργατικών συνοικιών δεν διαθέτουν τις αυτές προϋποθέσεις σε διδακτικό προσωπικό και μέσα μαθήσεως με εκείνες των σχολείων των πόλεων και των πλουσίων συνοικιών και έτσι δεν εξασφαλίζεται ή ίση μεταχείριση των παιδιών στο δικαίωμα της παιδείας.

Στις υποανάπτυκτες χώρες, παιδιά εργατών και τεχνιτών με ιδιοφυίες αναγκάζονται αρκετές φορές ή να παλεύουν σκληρά, για να αποπερατώσουν τις σπουδές των ή να παραιτηθούν μισοστρατίς, για να ριχτούν άνειδίκευτοι στη βιοπάλη.

Η φωνή του Πεσταλότσι: «άξιοποιήσατε τις δυνάμεις του ανθρώπινου παράγοντα, όλοι είναι ικανοί να γίνουν άνθρωποι», ή φωνή αυτή ακούεται έντονα και στην εποχή μας, στην εποχή μας, που έχει ανάγκη, με την είσοδο της τεχνικής σ' όλους τους τομείς εργασίας και ζωής, από επαγγελματίες με ειδικές ικανότητες και από άτομα προικισμένα με ανθρωπιά. Κάθε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, που επιδιώκει την αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, οφείλει να λύσει τα ανωτέρω προβλήματα. Την σοβαρότητα των προβλημάτων αυτών τονίζουν σήμερα διαπρεπείς προσωπικότητες και υπεύθυνοι αρμοδίων Υπουργείων διαφόρων χωρών στα πλαίσια τω δραστηριοτήτων τους για το Διεθνές Έτος του Παιδιού (1979).

4. Τέταρτη θέση: Η οικογένεια, το σχολείο και η κοινωνική ζωή είναι τα μόνα μέσα για την ανθρωποποίηση του ανθρώπου.

Ο Πεσταλότσι στα έργα του: «Πώς η Γερτρούδη ανατρέφει τα παιδιά της» και «Λεονάρδος και Γερτρούδη» τονίζει τον ρόλο της οικογενειακής έστιας στην άγωγή της ανθρωπιάς. Αναλύει τη συμβολή της μητέρας, που αποκαλύπτει στο παιδί της την αγάπη και το ανοίγει τα μάτια στον κόσμο, και τον ρόλο του πατέρα, που διδάσκει στο παιδί του τον Νόμο. Αγάπη και Νόμος, λέγει, είναι τα δύο μισά, που συνθέτουν την έννοια του Θεού. Νά, τί γράφει για την εικόνα:

Τα συναισθήματα αγάπης, εγγνωμοσύνης κι εμπιστοσύνης, που καλλιεργούνται στη μητρική αγάλη, συντελούν, ώστε να αναψύχεται το παιδί από την ένστι-

απόδοι, πίστη και ένστικτώδη αγάπη στην αγάπη και στην πίστη στον άνθρωπο και από εκεί στην αληθινή χριστιανική πίστη και στην πραγματική χριστιανική αγάπη. Το παιδί, που μαθαίνει από μικρό ν' αγαπά, ν' εμπιστεύεται και ν' πειθαρχεί στους γονείς του, θα μπορεί ύστερα ν' αγαπά, ν' εμπιστεύεται και ν' πειθαρχεί στους ανθρώπους, που βρίσκουν με τους γονείς του, και σιγά-σιγά σε όλους τους ανθρώπους και, τέλος, θα θέλει ν' αγαπά, ν' εμπιστεύεται και ν' πειθαρχεί στον Θεό²⁵.

Για το σχολείο και τη ζωή τονίζει τα εξής:

«Το σχολείο βοηθεί το παιδί ν' αφοσιώσει την πείρα του για την προσωπική και κοινωνική του ζωή μέσα σ' ένα περιβάλλον ευρύτερο από εκείνο της οικογένειας και περισσότερο δημογενές από εκείνο της πολιτείας. Η ζωή όμως είναι εκείνη, που καλλιεργεί και ολοκληρώνει τον άνθρωπο με τη προϋπόθεση ότι η κοινωνική δράση του τον βοηθεί ν' εκδηλώνει ελεύθερα την ερευνητική του ικανότητα²⁶.

Οι σύγχρονοι ψυχολόγοι επιβεβαιώνουν πειραματικά τη βασική διαπίστωση του Πεσταλότσι για τον ρόλο της μητέρας και του πατέρα στην ανάπτυξη της συναισθηματικής ισορροπίας και του κοινωνικού θίου του παιδιού και στη ρύθμιση της διαγωγής του. Οί ίδιοι εκλαίκευον τα πορίσματά τους στις Σχολές Γονέων, που ιδρύουν στις πόλεις, όπως εκλαίκευε τις εμπειρικές γνώμες του ο Πεσταλότσι με τα φυλλάδια και τα βιβλία του²⁷.

«Όταν ο Πεσταλότσι θεωρεί το έργο του δασκάλου στο σχολείο όμοιο με το έργο του κηπουρού και καταπολεμάει εκείνο τό: «LIRILARI», όπως έλεγε, την πολυλογία των δασκάλων, που άναστατώνει τα μυαλά και καταστρέφει τη λογική σκέψη» όταν δίνει κατά τη διδασκαλία τα πρωτεία στην παρατήρηση φύσεως από τον μαθητή και εισάγει τις χειροτεχνικές εργασίες» όταν προσέχει την ατομικότητα του παιδιού και καλλιεργεί την αυτοάμιλλα και όχι την άμιλλα» όταν οργανώνει στο «Υβερντον δασκάλους και μαθητές σε μιá αληθινή αδελφότητα» όταν πραγματοποιεί όλα αυτά, θέτει μερικές από τις βάσεις της Νέας Αγωγής, όπως έχει άναπτυχθεί στον αιώνα μας από τον Κλαπαρέντ, τον Ντιούι, τον Ντεκρολύ, τον Κερσενστάινερ, τον Φεριέρ. Έτσι, άνυψώνει το σχολείο σε σημαντικό παράγοντα άνθρωποποίησεως του άνθρώπου²⁸.

Τέλος, με τα κοινωνικά κηρύγματά του, τις εκκλήσεις και το έργο του, άγωνίζεται για την ήθική κάθαρση της κοινωνίας, ώστε η κοινωνική ζωή ν' άρει τις συμβάσεις στην όλοκληρωση της άνθρώπινης προσωπικότητας. Καί έτσι η φωνή του είναι τόσο έπίκαιρη στην κοινωνία μας, η όποια έπιτρέπει σ' άσχεδον έλεύθερα τα ψυχοφθόρα φίλμ, τα άίσθησιακά θεατρικά έργα, τις σκανδαλιστικές εικόνες, τα κακόφημα κέντρα, τα διαστρεβλωμένα έντυπα, το κακό παράδειγμα των ένηλίκων, την διαλυμένη οίκογένεια και τόσα άλλα. «Γονείς, εκπαιδευτικοί και κοινωνικοί ήγέτες, άναλογισθείτε τις ευθύνες σας έναντι

25. Chateau, J., έν. άν., σελ. 300—301.

26. Chateau, J., έν. άν., σελ. 288—289, β) Παλαιολόγος Γ., έν. άν., σελ. 93, 143.

27. α) Πασάκης, Κ., Εισαγωγή εις την Παδαγωγικήν Ψυχολογίαν, Α' τόμος, Αθήνα, 1979, β) Παπαδοπούλου, Ν., Ψυχολογία της άγωγής του παιδιού, Αθήνα 1977, σελ. 19—32, γ) Κρουσταλάκη, Γ., Ψυχοπαδαγωγική της σχολικής διαγνώσεως, έκδ. Γρηγόρη, Κ., Αθήνα, 1977, σελ. 88, 124.

28. α) Meylan, L., L' éducation fonctionnelle, έν. άν., σελ. 24—30, β) Leif, J., - Rustin, G., έν. άν., σελ. 276—279, 304, γ) Παλαιολόγος, Γ., έν. άν., σελ. 121.

της νέας γενεάς»: είναι η φωνή του Πεσταλότσι, που άπευθύνεται και σ' ἐμᾶς. Τὴν ἴδια φωνή ὑψωσαν 32 διαπρεπεῖς προσωπικότητες στὶς συζητήσεις στρογγυλῆς τραπέζης, που ὀργάνωσε στὸ Παρίσι, ἡ Οὐνέσκο τὸ 1978 μὲ θέμα: «ποιὸν κόσμο κληροδοτοῦμε στὰ παιδιὰ μας;»: «Κάθε νέο ὄρεφος εἶναι πρὶν ἂν ὅλα ἓνα μέλος τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς καὶ ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς εἶναι ὑπεύθυνος γι' αὐτὸ τόσο στὸ ἠθικὸ ὅσο καὶ στὸ φυσικὸ πεδίο τῆς ζωῆς»²⁹.

5. Πέμπτη θέση: Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ βασικὴ ἀρετὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἡγέτη.

Ὁ Πεσταλότσι, ὡς παιδαγωγὸς καὶ κοινωνικὸς ἡγέτης, ζεῖ ὁ ἴδιος ὑποδειγματικὰ κι ἐκδηλώνει ἐμπρακτὰ τὴν ἀρετὴ τῆς ἀγάπης. Ὡς παιδαγωγὸς γρόφει:

... Ἐπρεπε πρὸ παντός νὰ μποροῦν τὰ παιδιὰ μου νὰ διασώζον, ἀπὸ τὴν ἀγρίη ὥς τὴ νύκτα, τὸ μέτωπό μου καὶ τὰ χεῖρά μου ὅτι ἡ καρδιά μου ἦταν γι' αὐτὰ καὶ ὅτι ἡ εὐτυχία τους ἦταν εὐτυχία μου καὶ οἱ χαρὲς τους ἦταν χαρὲς μου.³⁰

... Ἐμένα μόνος μ' αὐτὰ ἀπὸ τὸ πρωῒ ὥς τὸ ὄραδν. Κάθε συνδρομὴ, κάθε παρηγοριά, κάθε καθοδήγησή τους δινόταν ἀμέσως ἀπὸμένα.³¹

... Ἡ προσπάθειά μου σκόπευε ν' ἀνυψώσει τὴν ἀνθρώπινη φύση σὲ ἕπι ὑψηλότερο κι εὐγενέστερο ὑπάρχει: νὰ τὴν ἀνυψώσει μὲ τὴν ἀγάπη. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἱερὴ δύναμη, τὴν ἀγάπη, ὀρίσκει τὸ ὄργανο τῆς ἀπελευθερώσεως τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ κάθε θεῖου καὶ αἰώνιου στοιχείου, πού ὑπάρχει μέσα του.³²

Καὶ ὡς κοινωνικὸς ἡγέτης ἔλεγε:

... Φτωχὲ μου λαέ, θέλω νὰ σὲ βοηθήσω. ... θέλω νὰ βοηθῶ τοὺς ἀδικημένους καὶ νὰ κατεδάξω τὴ μάστιγα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῶν ὑπερέχοντων ἀμαρτωλῶν.³³

Καὶ ἀγαποῦσε τοὺς συνανθρώπους του ὅχι σὰν φιλάνθρωπος, που θέλει νὰ βοηθήσει τὸν λαὸ στὴ δυστυχία του ἐλεώνοντας τον, οὔτε σὰν ἐγωιστὴς μὲ φιλάνθρωπικὰ προσχήματα. Ὁ Πεσταλότσι θέλει νὰ κάνει τὸν λαὸ νὰ βγεῖ μόνος του, μὲ τὴν παιδεία, μὲ δική του ἐνέργεια καὶ δράση, ἀπὸ τὴ δυστυχία του. Καὶ τοῦτο, γιατί πιστεύει στὶς δυνάμεις του καὶ ἔτσι ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπο ὅχι μόνον ὅπως εἶναι στὴ δύσκολη κατάσταση που βρίσκεται ἀλλὰ καὶ ὅπως πρέπει νὰ εἶναι στὴν κατάσταση τῆς τελειότητός του καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἀγαπᾷ περισσότερο.

Ἡ πεσταλότσεια ἀγάπη ἀποτελεῖ αἰώνιο ὑπόδειγμα πρὸς μίμηση καὶ προβάλλεται καὶ σήμερα στοὺς ἐκπαιδευτικούς, στοὺς κοινωνικοὺς λειτουργοὺς, στὰ στελέχη τῶν ἀναμορφωτικῶν ἰδρυμάτων, τῶν ἱατροπαιδαγωγικῶν κέντρων καὶ τῶν ὀρφανοτροφείων, στοὺς κρατικοὺς λειτουργοὺς καὶ στοὺς ἡγέτες μι-

29. Unesco. Quel monde laissons-nous à nos enfants. Coll. Tribunes Intern., Unesco, Paris, 1978, p. 11—14, 185—186.

30. Chateau, J., ἑν. ἀν., σελ. 295.

31. Chateau, J., ἑν. ἀν., σελ. 305.

32. α) Ξεζόλου, Γ., Παλαμφοῦθου, Γ., ἑν. ἀν., σελ. 197, β) Παλαμφοῦθου, Μ., ἑν. ἀν., σελ. 43.

κρῶν ἢ μεγάλων κοινωνικῶν ομάδων. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν συνάνθρωπο, ποὺ εἶναι ἱκανὴ καὶ «ὄρη μεθιστάνειν», ὁρίζεται τὸν ἐκπαιδευτικὸ καὶ τὸν κοινωνικὸ ἐργάτη μὲ τὴ δύναμη νὰ ξεπερνάει τὰς ἀντικειμενικὰς καὶ ὑποκειμενικὰς δυσκολίας τοῦ ἔργου του.

Σὲ ἐποχῇ, ποὺ οἱ πολλοὶ ἀντικρῶζουσιν τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἢ κοινωνικὸ τους ἐπάγγελμα μὲ ποικίλους ὀλιστικούς κι ἐγωιστικούς ὑπολογισμούς, ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης εἶναι ἐπιτακτικὸ παιδαγωγικὸ καὶ κοινωνικὸ αἶτημα. Ἡ ἀνθρωπότητα δὲν προοδεύει μόνον μὲ τὴ γνώση ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀγάπην. Πολὺ εὐστοχα τονίζει σχετικὰ ὁ Γάλλος ἀνθρωπολόγος Ἰερνῶ: «Τὸ μέλλον τοῦ HOMO SAPIENS, τοῦ ἔμφρονος ἀνθρώπου, τοῦ προγόνου μας ἐδῶ καὶ 50 χιλιάδες χρόνια, διαγράφεται ὡς ἐξῆς: Ὁ HOMO SAPIENS προχωρεῖ προοδεύοντας πρὸς τὴ συνεχὴ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξιν, πρὸς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὄχι πρὸς τὸν ὑπεράνθρωπο. Γνωρίζομε πιά τοὺς δρόμους, ποὺ ὁδηγοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν, πρὸς τὴν πολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν, εἶναι ὁ δρόμος τῶν γνῶσεων καὶ ὁ δρόμος τῆς ἀγάπης»³³.

Στὸ πρόσφατο συνέδριον ἐκλεκτῶν ἐπιστημόνων καὶ στοχαστῶν, ποὺ ὀργάνωσε ἡ Οὐνέσκο τὸ 1978, ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω, ὁ σύνεδρος L. BOISSIER - PALUN, δικαστὴς διεθνούς φήμης καὶ μέλος τῆς ἐκελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Οὐνέσκο, στὸ γενικὸ ἐρώτημα τοῦ συνεδρίου: «ποιὸν κόσμον κληροδοτοῦμε στ' ἀπαιδιὰ μας;» ὑποστήριξε ὅτι ὀφείλομε νὰ κληροδοτήσουμε τὸ δίδαγμα τῆς πανανθρώπινης ἀγάπης. «Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, δὲν δημιουργήθηκε, γιὰ νὰ τρώγει καὶ γιὰ νὰ καταστρέφει τὸν γείτονά του. Δημιουργήθηκε, γιὰ ν' ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του... Ἡ ἀγάπη θὰ προσφέρει λύσεις στὶς δυσκολίες τῶν παιδιῶν μας... Ἡ ἀγάπη θὰ τὰ ὁδηγεῖ νὰ μοιράζονται τὰς γνώσεις των μὲ ἐκείνους, ποὺ γνωρίζουν ὀλιγότερα, γιὰ νὰ περιοριστεῖ ἔτσι τὸ πρόβλημα τῆς ὑποανάπτυξως. Μὲ τὴν ἀγάπην τους, ἐπίσης, θὰ εἶναι σὲ θέσιν νὰ μοιράζονται μὲ τοὺς συνανθρώπους των τὸ πλεόνοσμά των ὑλικῶν ἀγαθῶν τους, γιὰ νὰ ἐκλείψει ἀπὸ τὶς σχέσεις τους ὁ ἐγωισμὸς καὶ νὰ βρεθῇ ἴσως μιὰ λύση σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ τῆς σπατάλης, στὴν ὁποία ὁδηγοῦν οἱ ἀναπτυγμένες χῶρες»³⁴.

Ἡ ἀγάπη στὰ παιδιὰ καὶ στοὺς ὥριμους ἀνθρώπους μπορεῖ νὰ συμβάλει μαζὶ μὲ τὴ γνώση στὴν κερποφορία καθε μεταρρυθμιστικοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ ἡγέτη, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπινοεῖ καὶ νὰ ἐκτελεῖ καρποφόρες διαδικασίες στὰ πλαίσια τοῦ ἀνανεωτικοῦ προγράμματός του.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Παρακολουθήσαμε τὴν βιοτικὴ πορεία καὶ τὴν κοινωνικὴ κι ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τοῦ μεγάλου Ἑλβετοῦ Παιδαγωγοῦ Πρεσταλότσι. Ἀναλύσαμε, ἀπὸ τὶς θέσεις του, ἐκείνες, ποὺ διατηροῦν σήμερα τὴν ἐπικαιρότητά τους. Ἡ σκέψη μας μπορεῖ τώρα νὰ προχωρήσει σὲ ὀρισμένα συμπεράσματα.

2. Ἡ ἀνθρωποποίηση τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρωταρχικὴ ἐπίδωξη τῶν κοινωνικῶν συστημάτων καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ ταυτόχρονη ἀντιμετώπιση τῶν ἐκπαιδευτικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν προβλημάτων, ἡ ἀξιοποίηση τῶν δυνάμεων ὅλων τῶν ἀτόμων, ἡ χρησιμοποίηση τῆς οἰκογένειας, τοῦ σχολείου καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς γιὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος καὶ, τέλος, ἡ ἀγάπη ὡς βασικὴ ἀρετὴ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ἡγε-

33. Unesco, Le Courrier, revue, Paris, vol. 1965.

34. Unesco, Quel monde... ἐν. ἀν., σελ. 184.

τών, οί θέσεις αὐτὲς τοῦ Πεσταλότσι ἀποτελοῦν καὶ σήμερα σοβαρὰ προβλή-
ματὰ μας, ἀγώνες μας καὶ ἐλπίδες μας.

3. Ὁ στόχος, ποὺ ἔθεσε ὁ Πεσταλότσι, ἡ ἀνθρωποποίηση τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὁ στόχος, πρὸς τὸν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν αἰώνων θὰ σκοπεύουν. Καὶ τὸ μέσον, ποὺ χρησιμοποίησε, ἡ ἀγάπη, θὰ εἶναι τὸ παντοτεινὰ ἐπίκαιρο καὶ μοναδικὸ μέσον γιὰ τὴν ἀνθρωποποίηση τοῦ ἀνθρώπου.

4. Μὲ βάση τὰ ἀνωτέρω, ὁ Πεσταλότσι δὲν ἔσπειρε μόνον ἓνα σπόρο σιτα-
ριοῦ, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ θρέψει τοὺς δυστυχεῖς στὸ ἄμεσο περιβάλλον
του, ἐφύτεψε καὶ ἓνα δέντρο, ποὺ οἱ κλῶνοι του ἀπλώνονται σ' ὁλόκληρη τὴ
γῆ. Γι' αὐτό, ἀνήκει στὴ χορεία ἐκείνων τῶν δυναμικῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἄρχισαν
τὸν ἀγώνα μὲ τὸ παρόν, γιὰ ν' ἀνοίξουν τὸν δρόμο γιὰ ἓνα καλύτερο μέλλον.
Ἀνήκει στὴ χορεία τῶν φορέων τοῦ πάθους παιδαγωγίας, ποὺ βρίσκουν ὅλη
τοὺς τὴ χαρὰ καὶ τὴ μοναδικὴ ἀνταμοιβή τους στὴν ἐλπίδα ν' ἀνυψώσουν τὸ
παιδί καὶ τὸν ἄνθρωπο στὴν αὐθεντικὴ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου³⁵.

Οἱ φορεῖς τοῦ πάθους παιδαγωγίας, ὅπως ὁ Πεσταλότσι, ὁ Σωκράτης, ὁ
Κερσενστάινερ καὶ ἄλλοι μεγάλοι παιδαγωγοί, ζοῦν μέσα τοὺς ἑντονα τὸ ἀν-
θρώπινο πνευματικὸ στοιχεῖο καὶ αἰσθάνονται ζωερὴ τὴν ἐπιθυμία καὶ ἐρευνοῦν
καὶ μοχθοῦν ἐπίμονα νὰ ἐκκολαφθεῖ, νὰ καρποφορήσει καὶ νὰ διαιωνίζεται
αὐτὸ τὸ στοιχεῖο σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους³⁶. Τὰ μεταρρυθμιστικὰ προγράμματα
κι εἰ φιλεκπαιδευτικὲς προσπάθειες κάθε πολιτείας ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώ-
πους μὲ ψυχές, ποὺ θὰ φέρουν μέσα τοὺς ἓνα πάθος παιδαγωγίας. Γι' αὐτό,
ἡ κάθε πολιτεία ὀφείλει ν' ἀναζητεῖ καὶ νὰ προσκαλεῖ στὸ ἀνακαινιστικὸ ἐπὶ
τῆς παιδείας ἔργο τῆς τοὺς ἀνθρώπους μ' αὐτὲς τὶς ψυχές, μὲ ψυχές, ποὺ ζοῦν
τὸ πάθος τῆς παιδαγωγίας μὲ γνώση καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

35. Chateau, J., ἐν. ἀν., σελ. 306.

36. Κίτσου, Κων., Τὸ πάθος τῆς παιδαγωγίας, Ἰωάννινα, 1971, σελ. 15—20.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ

«Η ζωή μορφή είναι. Όλοι μορφή είναι, όλοι παιδαγωγούν όλους εις ζωήν σιγήν», έγραφε ο Kriek εις τὸ βιβλίον του «Φιλοσοφία τῆς Ἀγωγῆς» καὶ τὰς ἀπόψεις του ἐπιχρυσεὶ ἐνθέτως ὁ παιδαγωγὸς Hördt εις τὸ γρῶστον βιβλίον του «Θεμελιώδεις μορφαὶ τῆς Ἀγωγῆς»¹.

«Ὁλόκληρος ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι μία ζωή τῆς ἀγωγῆς», διεκήρυξεν ἐπίσης ὁ σοφὸς Fröbel, ὁ χορηγὸς παιδαγωγὸς καὶ ἰδρυτὴς τῶν παιδικῶν γήπων, τῶν γρῶστον εἰς τὸν ἴδιον μας ὡς Νηπιαγωγείων².

«Η Ζοή μορφήν εἶναι καὶ παρὰμορφῶνται», παρητήρησεν μὲ χάριαν ἀσπληρὰν διάθεσιν καὶ μία φαινητὴ παιδαγωγικὴ φαισουργία τοῦ Τόπου μας, ὁ ἀείμνηστος τῶρα, διδάσκαλός μου Π. Κοροντζῆς.

Ἐὰν τὰ ἀπεφθέγματα αὐτὰ ἀντιανοκρύνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, πρέπει νὰ ἀντικρύσωμεν ὁλοκλήρῳ τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας ὡς ἓνα σχολεῖον ἐν μεγέθει, ὡς ἓνα ἐκπαιδευτήριον μὲ ἀπεριόριστα ὅρια. Εἰς τὴν περίπῳσιν ὅπως αὐτὴν ἀντιλημβάνομεθα ἄρῶς καὶ σαφῶς πῶς κάθε τι τὸ ὁποῖον ἔχει σχέσηιν μὲ τὴν ζωὴν ἔχει σχέσηιν καὶ μὲ τὴν ἀγωγὴν καὶ κάθε τι ποὺ ἔχει σχέσηιν μὲ τὴν ἀγωγὴν ἔχει σχέσηιν καὶ μὲ τὴν ζωὴν. Τὴν ζωὴν τοῦ συγκεκριμένου προσώπου, τοῦ συγκεκριμένου λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου γενικώτερον, τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μὲ τὰ πεπρωμένα καὶ τὰς τύχας ὁλοκλήρῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία διέρχεται σήμερα μίαν ἐξαιρετικῶς κρίσιν καρινήν.

Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι δυνατεῖον νὰ προκύψῃ ἀνάγλυφος, καὶ νὰ γίνῃ ὁρατὴ μὲ περισσότεραν σαφήνειαν ἐὰν λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν τῶν σκέψεών μας ἓνα κάποιο συγκεκριμένον ζήτημα, ἓνα συγκεκριμένον πρόβλημα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπασχολοῦν κάθε γονεῖα, κάθε διδάσκαλον, κάθε υπεύθυνον παράγοντα τῆς κοινωνίας, κάθε σκεπτόμενον ἄνθρωπον, ἐνδιαφερόμενον πράγματι διὰ τὰ ζητήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς ἐνὸς λαοῦ, μέσα εἰς τὴν παραγμένην καί, ὅπως φαίνεται, χωρὶς σταθερὸν ἰδεολογικὸν προσανατολισμὸν ἐποχὴν μας.

Τὴν ἐκλογὴν τῆς ἀφετηρίας τὴν κάμνω ἀπὸ μίαν σειράν ἀπαντήσεων γονέων εἰς τὴν τελευταίαν ἐρώτησιν ἐνὸς πολυγραφημένου ἐρωτηματολογίου, ἡ ὁποία ἔλεγε: «Σὲ τί θέλετε νὰ προσέξῃ περισσότερο τὸ Σχολεῖον;»

Εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν, ἡ ὁποία εἶναι γενικὴ, καὶ ἐπιτρέπει καὶ ἐπιδέχεται πλῆθος ἀπαντήσεων, πολλοὶ γονεῖς ἐσημείωσαν πῶς ἐκεῖνο ποὺ τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ προσέξῃ περισσότερο εἶναι τὸ ἥθος τῶν μαθητῶν, ἡ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν, ἡ ποιότης τῶν σπουδαστροφῶν ποὺ δημιουργοῦν. Καὶ ὅτι τὸ Σχολεῖον ὀφείλει νὰ καλλιεργήσῃ τίς ἀρετές, νὰ περιορίσῃ τὰς κακὰς ἑξεις, νὰ διαπλάσῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ διαμορφώσῃ τὴν προσωπικότητα

1. Philipp Hördt: «Θεμελιώδεις μορφαὶ τῆς Ἀγωγῆς», σελ. 7.

2. Philipp Hördt: Ἐνθ. ἀν. σελ. 19.

τοῦ παιδιοῦ. Νὰ ἐμινεύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μορφωμένου τὰ «Ἑλληνοχριστιανικὰ Ἰδανικά» διὰ νὰ τὸν ἀναδείξῃ ἄνθρωπον καὶ «καλὸν Ἕλληνα».

Πρόκειται περὶ μιᾶς σειρᾶς ἀπαντήσεων αἱ ὁποῖαι συναρμολογούμεναι εἰς ἓν ὅλον, ἀποτελοῦν εἰς τὴν οὐσίαν μίαν ἀπάντησιν, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ἀντανακλᾷ καὶ ἐκφράζει τὰς ἀπόψεις τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῶν Ἑλλήνων γονέων. Ἡ ἀπάντησις αὕτῃ ἀπτεται τοῦ ὑψίστου στόχου κάθε παιδευτικῆς ἐνεργείας, ἐγγίζει τοὺς ὑψηλότερους σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς, ἀποτελεῖ ἓνα θαυτὸν ἀντίλαλον τῆς μεγάλης παιδευτικῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ μας, τῆς ὁποίας αἱ ρίζαι βυθίζονται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων. Ἀποτελεῖ ἓνα αἶτημα τῆς ζωῆς τοῦ παρόντος ἀλλὰ καὶ ἓνα δεῖγμα τῆς φυσικῆς ἀνθρωπιάς, ἐνὸς γνησίου καὶ βαθύτατα ριζωμένου ἀνθρωπισμοῦ, ποὺ στολίζει ὡς θησαυρὸς ἀγέραςτος καὶ ἀνεκτίμητος τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν.

Καὶ εἶναι παρήγορον σημεῖον τὸ ὅτι τίθεται τὸ ζήτημα αὐτὸ εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ρεύματα καὶ οἱ σιρόβολοι τῶν ἰδεῶν τείνουν νὰ ἀποδυναμώσουν καὶ νὰ ὑποβαθμίσουν τὴν Ἀγωγὴν, νὰ κατεβάσουν τὰ Ἑκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ὅλων τῶν βαθμίδων ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἀνθρωποπλαστικὴν τῶν ἀποστολὴν εἰς τὸ ἐπίπεδον καταστημάτων ποικιλίας, τὰ ὁποῖα προσφέρουν ὀλίγας ἀποσπασματικὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις καὶ εἰς μίαν βιομηχανίαν τίτλων σπουδῶν χωρὶς ἀντίκρουμα, χωρὶς εἰδικὸν βάρος, χωρὶς ἄλλην ἀξίαν παρὰ μόνον τὴν ἀξίαν ἐνὸς δικαιολογητικοῦ ποὺ θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν κάτοχόν του διὰ νὰ καταλάβῃ μίαν θέσιν κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιον.

Ἦμπορεῖ ὅμως τὸ Σχολεῖον, τὸ σχολεῖον ὅλων τῶν βαθμίδων καὶ ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιδιώξεων, νὰ διαμορφώσῃ ἀνθρώπους μὲ χαρακτῆρα ἰσχυρὸν καὶ ἠθικόν, νὰ καλλιεργήσῃ τὰς ἀρετὰς, νὰ σφυρηλατήσῃ τὸ ἦθος, νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν, νὰ θερμάνῃ τὸ φρόνημα, νὰ πλουτίσῃ τὸν κόσμον τῆς καρδίας, νὰ σμιλέυσῃ τὴν προσωπικότητα τῶν παιδιῶν ποὺ οἱ γονεῖς καὶ τὸ ἔθνος τοῦ ἐμπιστεύονται μὲ λαχτάρᾳ καὶ προσδοκίᾳ; Ἦμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν λεπτὴν ἐκείνην καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦμεν Παιδείαν;

Τὸ ἐρώτημα εἶναι μᾶλλον ἀκατανόητον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν ἡ ὁποία διὰ μέσους τῶν αἰώνων ἔδωκε καταφατικὴν ἀπάντησιν εἰς τοὺς σχετικoὺς προβληματισμοὺς καὶ θεωρεῖ ὡς αὐτονόητον πῶς τὰ Γράμματα ἔχουν τὴν μοναδικὴν δύναμιν νὰ ἐξανθρωπίζουν καὶ νὰ κάμουν τὸν ἄνθρωπον πράγματι ἄνθρωπον.

Διὰ τὴν Ἑλληνικὴν συνείδησιν τὸ Σχολεῖον εἶναι Ἰδρυμα τὸ ὁποῖον θεραπεύει τὰ Γράμματα, μὲ τὴν εὐρυτάτην τοῦ ὅρου σημασίαν, καὶ τὰ Γράμματα ἔχουν ἀνθρωποπλαστικὴν δύναμιν τεραστίαν. Αὐτὸ ἰσχύει τόσον διὰ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ Γράμματα, τὴν Ἀρχαίαν Παιδείαν, τὸν κλασσικὸν Πολιτισμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθησαν αἱ Ἀθηναὶ ὄχι μόνον «Ἑλλάδος παιδευσίς»³, ὅπως εἶπεν εἰς τὸν ἀθάνατον «Ἐπιτάφιόν» του ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ τῆς Οἰκουμένης ὁλοκλήρου αἰώνιον παιδευτήριον, ὅσον καὶ διὰ τὰ Ἑρὰ Γράμματα, προπαντὸς διὰ τὰ Ἑρὰ Γράμματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐτράφη ὁ Βυζαντινὸς κυρίως Ἑλληνισμός, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν κορυφαίων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας συνέζηυξε τὴν Ἀρχαίαν Παιδείαν μετὰ τῆς χριστιανικῆς Διδαχῆς καὶ ἐδημιούργησε, προήσκησε καὶ διέδωσε τὸν πολιτισμὸν

3. Θουκυρίδου: Ἱστοριῶν Β' 41. «Ἐνεχλόν τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδεύειν εἶναι».

αὐτόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατάγεται καὶ ἐκπορεύεται ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ ὅ,τι καλὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ σύγχρονος Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμὸς, εἰς ὅσους τομεῖς καὶ εἰς ὅσον βαθμὸν ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ εἶναι πολιτισμὸς.

Αὐτὸ τὸ καταλαβαίνει κανεὶς χωρὶς νὰ χρειασθῇ νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Γρηγόριο Νύσσης καὶ τὸν Χρυσόστομον, καὶ χωρὶς νὰ χρειασθῇ νὰ ξεφυλλίσῃ τὸ ὀγκῶδες τρίτομον ἔργον τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ Νεοανθρωπιστοῦ Werner Jaeger μὲ τὸν Ἑλληνικὸν τίτλον «ΠΑΙΔΕΙΑ», ὅταν ἀκούει καὶ σήμερα ἀκόμη ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ μας νὰ ἐξωτερικεύεται ἡ πεποίθησις διὰ τὴν ἀνθρωποπλαστικὴν δύναμιν τοῦ Σχολείου μὲ τὰ λόγια τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας πού λέγει: Στέλνω τὸ παιδί μου στὸ Σχολεῖο, νὰ μάθῃ Γράμματα, νὰ γίνῃ ἄνθρωπος.

Τὸ καταλαβαίνει ἀπὸ τὸ βαθὺ περιεχόμενον τοῦ ἀπλοῦ ἐκείνου παιδικοῦ τραγουδιοῦ πού τραγουδοῦσαν τὰ σκλαβόπουλα σὶὰ σκοτεινὰ χρόνια τῆς δουλείας, ὅταν ἀναζητοῦσαν τὸ φῶς τῶν γραμμάτων κάτω ἀπὸ τὸ τρεμῆμενον φῶς τοῦ καντηλιοῦ, σὲ κάποιο μοναστήρι ἢ ἐκκλησιάκι⁴.

Τὰ μαντεύει ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα τῆς λαϊκῆς σοφίας ὅπως καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη τὰ νανουρίσματα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνίδα μητέρα, ἡ ἀπλὴ καὶ ἀγράμματη κόρη τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου, γαλουχοῦσε πνευματικὰ τοὺς νέους βλαστούς της.

Εἰς τὴν γνωστὴν συλλογὴν τοῦ Νικολάου Πολίτου, μὲ τὸν τίτλον «Ἑκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», ἔχει καταχωρηθῇ ἓνα θαυμάσιον χιακὸν νανούρισμα τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὸν δῆμιον τῶν Μαστιχοχώρων. Τὸ νανούρισμα αὐτὸ καθρεφτίζει μὲ δύναμιν καὶ πληρότητα τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ περικλείει εἰς ὀλίγους ἀπλοὺς στίχους βαθύτατα περιεχόμενα. Ἀξίζει νὰ τὸ παραθέσωμεν ἐνταῦθα:

— «Κάμε, Χριστέ τσαὶ Παναγιά, τσαὶ Θρόγγε τὸ παιδί μου,
 Νὰ μεγαλώσῃ, νὰ θωραγῇ, καλὸ παιδί νὰ γίνῃ.
 Τέχνη χρυσὴ ἅς τοῦ δίγεται τσαὶ φώτιση μεγάλη.
 Νὰ μάθῃ γράμματα πολλὰ τσαὶ φρόνημο νὰ γίνῃ.
 Ἔνα τσαὶ εἴκοσι σχολεῖά μ' ἀληθινοὺς δασκάλους,
 Γιὰ νὰ τσερδίξῃ χρήματα, παντοῦ καλὰ νὰ κάμνῃ,
 Νὰ μάθουν γράμματα οἱ φτωχοί, ἀνθρώποι νὰ γενοῦν,
 Νὰ μάθουν πὼς ὀφανεύαμεν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντάς μας.
 Νὰ μάθουν πὼς ξεχάσαμεν τοῦ γένου μας τὰ φρένα,
 Πὼς ὁ καθεὶς μας χρεωστεῖ βοήθειαν νὰ δίνῃ
 Εἰς τὰ σχολεῖά, σὶς ἐκκλησιὰς τσαὶ στὰ ὀφανεμένα⁵.

«Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο νανούρισμα, παρατηρεῖ ὁ ἀείμνηστος Π. Κοροντζής, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὰ Μαστιχοχώρια τῆς Χίου, συμπυκνώνει εἰς ὀλίγους στίχους τὴν μακραίωνα σχολικὴν παράδοσιν καὶ τὰ ἰδεώδη τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἀπλοϊκὴ Ἑλληνὶς μητέρα, μὲ τὸ αὐθόρμητον μητρικὸν διαφέρον διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ της καὶ μὲ τὴν ψυχικὴν της καλλιέργειαν, ἀπηλλαγμένην ἀπὸ τὴν περίτεχνον παιδαγωγικὴν «σοφίαν» τῶν νεωτέρων χρόνων, βλέπει καθαρὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ τὴν πολὺπλευ-

4. Φεγγαράκι μου λαμπρὸ / φέγγε μου νὰ περπατῶ
 νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο / νὰ μαθαίνω γράμματα
 γράμματα σ π ο υ δ ά μ α τ α / τοῦ ΘΕΟΥ τὰ πράματα.

5. Μ. Πολίτου: «Ἑκλογαὶ ἀπὸ τὰ Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», σελ. 187.

ρον, ἀλλ' αὐστηρῶς διατεταγμένην ἀποστολὴν τοῦ σχολείου. Εἶναι δὲ αὕτη τὸ «καλὸ καὶ φρόνιμο παιδί». τὰ «π λ λ ἄ» καὶ ὅχι τὰ ὀλίγα καὶ εὐκόλα γράμματα, ὁ «ἄνθρωπος» (ἄνθρωποι νὰ γενοῦν) ποὺ δὲν ξεχνάει «τοῦ γένου μας τὰ φρένα», ὁ χρήσιμος πολίτης (γιὰ νὰ τσερδίζη χρήματα), ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος (παντοῦ καλὰ νὰ κάμνῃ, ὁ καθείς μας χρεωστεῖ βοήθειαν νὰ δῇν εἰς τὰ σχολεῖα, στὶς ἐκκλησιὰς ἰσαὶ στὰ ὀρφανεμένα)»⁶.

Θέλει ἀκόμη ἡ Χιώτισσα μητέρα νὰ κτίσῃ τὸ μικρὸ της, ὅταν μεγαλώσῃ εἰκοσιένα σχολεῖα, ὅσα καὶ τὰ Μαθητοχώρια, νὰ μάθουν γράμματα καὶ οἱ φτωχοὶ, θέλει δηλαδὴ τὴν καθολικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διότι πιστεύει εἰς τὴν ἀνθρωποπλαστικὴν δύναμιν τοῦ σχολείου, ἀλλὰ ὑπογραμμίζει πὼς μέσα εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα πρέπει νὰ ἱεουργοῦν «ἄ λ η θ ι ν ο ἰ δ ι δ ἄ σ κ α λ ο ι». ὠλοκληρωμένοι ἄνθρωποι μὲ ἀνεπίληπτον ἥθος καὶ χαρακτῆρα καὶ μὲ συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς των, ἄνθρωποι ἐμπνεόμενοι καὶ οἰστρηλατούμενοι ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ἰδανικὰ τοῦ Τόπου μας, ποὺ ἔγιναν πανανθρώπινα, πρόσωπα κατευθυνόμενα ἀπὸ τὸν ἀστερισμὸν τῶν αἰωνίων ἀξιῶν, ἀνάμεσα εἰς τὰς ὁποίας ἐκπορεύεται ἡ μορφοποιὸς δύναμις, ἡ μοναδικὴ καὶ ἀναντικατάστατος, διὰ τῆς ὁποίας τὸ Σχολεῖον θαυματουργεῖ πράγματι καὶ μὲ τὰς πλέον ἀντιξοῦς περιστάσεις.

Μέσα εἰς ἓνα τοιοῦτον ἐκπαιδευτήριον θὰ μάθῃ τὸ κάθε παιδί τί εἶχε τὸ Γένος μας κάποτε. θὰ συνειδητοποιήσῃ τὸ παρὸν καὶ θὰ ὁραματισθῇ τὸ μέλλον καὶ θὰ ἀντλήσῃ τὴν δύναμιν διὰ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα φτερουγίσματα, τὰ ὁποῖα θὰ χρειαθοῦν διὰ νὰ καταλάβῃ τὸ Γένος μας τὴν θέσιν ποὺ τοῦ ταιριάζει, μέσα εἰς τὸν κόσμον Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ἀσκηθῇ ἀκόμη διὰ τὴν διεύρυνσιν «ἐγὼ» εἰς τὸ «ἡμεῖς», ποὺ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τῆς προκοπῆς τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν λαῶν ἐκτὸς τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἄτομα προκόπτουν καὶ εὐημεροῦν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν ἱεράρχησιν τῶν ἐνεργημάτων του, εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ὁποίων πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀγωγή, ἡ παιδεία, ἡ καλλιέργεια τῆς ψυχῆς καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ τὴν βοήθειάν του πρέπει νὰ τὴν παρέχῃ πρῶτα εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησιὰς καὶ ὕστερα στὰ «ὀρφανεμένα» καὶ τοὺς δυστυχισμένους. Πρῶτα «εἰς τὰ σχολεῖα» καὶ ὕστερα στὶς ἐκκλησιὰς.

Τὴν ἰδίαν πεποίθησιν καὶ τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν ἔχει ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, τὴν ἐκφράζει δὲ κατὰ τρόπον ἀπλοῦν, περιεκτικὸν καὶ βαθὺν συγχρόνως, ἓνα πρόσωπον ποὺ ἔζησε κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς μεγάλης νύκτας τῆς κλαβιάς καὶ ἐφώτισε τὸν πνευματικὸν οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἔργον του καὶ τὴ διδασχὴν του περισσότερον ἀπὸ τὸν λαμπερὸν αὐγερινόν, ποὺ προμηνύει τὸν ἐρχομὸν τῆς αὐγῆς. Πρόκειται δι' ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πνευματικὰ ἀναστήματα τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ ὅμως ἐξόριστον ἀκόμη ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς διδασκομένης ἱστορίας. Πρόκειται διὰ τὸν ταπεινὸν καλόγερον Κοσμᾶν τὸν Αἰτωλόν, τὸν ὁποῖον ὁ Φάνης Μικαλόπουλος χαρακτηρίζει ὡς τὸν «ἐπὶ βλητικότερον ἀναγεννητὴν» τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὡς τὸν «πρῶτον τῆς μυστικῆς χορείας τῶν ἡρώων» ποὺ ἐπά-

6. Παναγ. Κοροντζῆ: «Μορφωτικὰ Κοινότητες», σελ. 140.

λαιψαν καὶ ἐθουσιάσθησαν διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ δουλωμένου Γένους⁷.

Σὲ κάθε τόπῳ ποῦ ἐδιάβαινε ὁ φλογερὸς αὐτὸς Ἱεραπόστολος, σὲ κάθε πόλιν καὶ χωρίῳ ποῦ ἐδίδασκε ὁ ἐμπνευσμένος ἐθνεγέρτης, πρώτη του φροντίδα ἦταν νὰ ἰδρῦσῃ σχολεῖα καὶ πρώτη του μέριμνα ἡ παιδεία, ἡ μόρφωσις, ἡ καλλιέργεια τῶν ψυχῶν διὰ τῶν γραμματίων καὶ ἰδιαίτερος ἡ ἐκπαιδευσις τῶν παιδιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. «Δὲν βλέπετε — ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του — ὅτι ἀ γ ρ ί ε υ σ ε τ ὸ Γ έ ν ο ς μ α ς ἀ π ὸ τ ῆ ν ἀ μ ά θ ε ι α ν καὶ ἐ γ ί ν α μ ε ν ὡ ς τ ᾶ θ η ρ ί α; «διὰ τοῦτο σᾶς συμβουλεύω νὰ κάμετε σχολεῖον διὰ νὰ ἐννοῇτε τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία»⁸. «Νὰ μαζωχθῇτε — ἔλεγεν εἰς ἄλλην περίπτωσιν — ὅλοι νὰ κάμετε ἓνα σχολεῖον καλόν... νὰ μ α ν θ ά ν ο υ ν ὅ λ α τ ᾶ π α ι δ ι ᾶ γ ρ ά μ μ α τ α, π λ ο ύ σ ι α καὶ π τ ω χ ά... διότι χωρὶς τὸ σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τὸ σκοῖος»⁹. «Νὰ σπουδάζετε καὶ σεῖς ἀδελφοί μου νὰ μαθαίνετε γράμματα ὅσον ἤμπορεῖτε. Καὶ ἂν δὲν ἐμάθατε οἱ πατέρες νὰ σπουδάζετε τὰ παιδιὰ σας νὰ μ α θ ά ί ν ο υ ν τ ᾶ έ λ λ η ν ι κ ά...

Καλλίτερον ἀδελφέ μου νὰ ἔχῃς Ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου παρὰ νὰ ἔχῃς βρύσας καὶ ποτάμια. Καὶ ὥσ᾽ ἂν μάθῃς τὸ παιδί σου γράμματα, τότε λέγεται ἄνθρωπος. Τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰς Ἐκκλησίας, τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰ μοναστήρια»¹⁰.

Εἶναι ἴσοις ἡ πεποιθήσις περὶ τῆς ἀξίας τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ σχολείου ὥστε κάποτε ἐπρωτοστάτησε στὸ γκρέμισμα μιᾶς ἐκκλησίας διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ σωστικὸ φρόνημα πὼς τὸ σχολεῖο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φωτίζει τὴν ψυχὴν, δυναμώνει τὴν πίστιν καὶ διατηρεῖ καὶ τρέφει τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ εἶναι πράγματι ἀριστουργηματικὴ ἡ περιγραφή τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ὅπως τὴν δίδει εἰς τοὺς Μαυρόλυκους ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Πετσάλης Διομήδης¹¹.

Πράγματι, ὁ φωτεινὸς αὐτὸς διδάσκαλος, πιστεύει ἀκράδαντα πὼς τὸ σχολεῖον «φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους», τοὺς κἀμινε νὰ ξεχωρίζουν «τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν» καὶ βεβαιώνει πὼς διαβάζοντες καὶ ὁ ἴδιος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ εὗρηκε χωρὶς σημασίαν τὰ Ἑλληνικὰ ὅμως, γράφει, «τὰ ἡῦρα ὅπου λαμπρύνουν καὶ φωτίζουν τὸν νοῦν τοῦ μαθητοῦ ἀνθρώπου, καθὼς φωτίζει ὁ ἥλιος τὴν γῆν, ὅταν εἶναι ἡσυχαστὰ καὶ βλέπουν τὰ μάτια μακρὰ, ἔτσι βλέπει καὶ ὁ νοῦς τὰ μέλλοντα· ἀπεικάζουν ὅλα τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ... Τὰ πάντα ἀπὸ τὸ σχολεῖον τὰ μανθάνομεν»¹².

Μέσα εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτὴν διδασχὴν περικλείονται νοήματα ὑψηλὰ — τὰ ὁποῖα ἀπηχοῦν τὰ ὑψηλότερα διδάγματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τὰ βαθύτερα διδάγματα τῆς Βιβλικῆς διδασχῆς. Δὲν εἶναι ὁ Πλούταρχος ὁ ὁποῖος ἐχαρακτήρισε τὴν παιδείαν τὸ μόνον ἐν ἡμῖν «ἀθάνατον καὶ Θεῖον»¹³. Δὲν εἶναι ὁ Πλάτων ποῦ τῆς δίδει τὴν πρώτην καὶ κυρίαν θέσιν εἰς ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῶν στοχασμῶν του, θεωρῶν αὐτὴν «οὐ δεύτερον οὐδὲ

7. Φ. Μιχαλοπούλου: «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», σελ. 6.

8. Φ. Μιχαλοπούλου: "Ενθ' ἂν, σελ. 28.

9. Φ. Μιχαλοπούλου: "Ενθ' ἂν, σελ. 46.

10. Ἀρχ. Αἰγ. Καντιώτου: «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», σελ. 190.

11. Θανάση Πετσάλη - Διομήδη: «Ο Μαυρόλυνκος», τόμ. 3ος, σελ. 95 γ.έ.

12. Ἀρχ. Αἰγ. Καντιώτου: "Ενθ' ἂν, σελ. 269.

13. Πλούταρχου: «Περὶ παίδων ἀγωγῆς», VIII.

πάρεργον»¹⁴ διὰ τὴν Πολιτείαν καὶ χαρακτηρίζονιάς τὴν ὡς «δεύτερον ἥλιον» διὰ τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ μίαν ἀρχαίαν μαρτυρίαν; Καὶ δὲν εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ἐπίσης ἔργον τῆς νομοθετιοῦσης Πολιτείας πρῶτιστον τὴν ἀπασχόλησιν «περὶ τὴν τῶν νέων παιδείαν» τὴν ὁποίαν θέλει «μίαν καὶ τὴν αὐτὴν» δι' ὅλους καὶ τὴν φροντίδα «κοινὴν» διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν, ὥστε ὁ καθένας νὰ πράττῃ τὸ ἄριστον;¹⁵

Ὅπως οὐδέποτε, ὁ σπóρος τῶν διδασκῶν αὐτῶν εὐρίσκει οἰκεῖον τὸ ἔδαφος τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ. Δοθεῖ τὰ σιγήθη τῶν σκλάβων. Καὶ ὁ πνευματικὸς σεισμὸς ποὺ δημιουργοῦν τὰ λόγια τοῦ ἐθνεγέρτου ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα ἕνα ἔργον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς θαῦμα. Ἐνα πλῆθος κατωτέρων καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων ἰδρύονται εἰς τὰς περιοχὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασεν. Πολλοὶ υπολογίζουν εἰς 210 τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ εἰς 1.100 τὰ κατώτερα ποὺ ἔχουν ἰδρυθῇ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Διδαχῆς του. Ὁ λόγος τοῦ ἐφώτιζε τὸν νοῦν καὶ ἄνοιγε καρδιὰς καὶ κομποδέματα. Κι' ἀπὸ τὸ ταπεινὸ ραβδί εἰς τὸ ὁποῖον ἀκουμποῦσε ἀνέβλυζαν τὰ πνευματικὰ ρεῖθρα, τὰ ὁποῖα θὰ διεδραμάτιζαν ἕνα τεράστιον ρόλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μεγάλου σηκωμοῦ.

Ὅμολογῶ πὼς δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν μου καμμίαν ἄλλην προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς τοῦ μῆτε μεταγενεστέραν ἢ προγενεστέραν, καὶ ὅχι μόνον ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ὁποία νὰ ἐδίδάξε καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐπραξε τόσον πολλὰ διὰ τὴν παιδείαν τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν θέλει καθολικὴν, γενικὴν γιὰ ὅλα τὰ παιδιὰ καὶ θεμελιωμένην εἰς τὰς αἰωνίους ἀξίας, αἱ ὁποῖαι τρέφουν καὶ ἀρδεύουν τὰ γνήσια ἄνθη τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔχουν πράγματι ἀνθρωποπλαστικὴν δύναμιν ἀσύγκριτον!

Καὶ οἱ πρῶτοι καρποὶ τῆς προσπάθειας αὐτῆς ἤλθαν ἔπειτα ἀπὸ καιρό, καὶ τοὺς ἔδρεψε τὸ Γένος ποὺ ἀναστήθηκε. Πότε ὅμως θὰ δοθῇ ἡ συνέχεια εἰς τοὺς ὁραματισμοὺς του; Πότε ἡ Παιδεία τοῦ Τόπου μας θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν τροχίαν τὴν ὁποίαν Ἐκεῖνος ἐχάραξεν; Πότε τὰ Ἑλληνικὰ Χριστιανικὰ Γράμματα θὰ προσφερθοῦν εἰς ὅλην τὴν ἑκτασίαν, τὸ βάθος καὶ τὴν λαμπρότητα εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ; Ἀλλὰ καὶ πότε θὰ τιμηθῇ ὅπως ἀρμόζει, ἡ μεγάλη αὐτὴ φυσιογνωμία, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ὁποίας ἐκλείσαν ἤδη τώρα διακόσια ἔτη;

Ἐὰν τώρα ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα ἀπὸ μίαν γενικωτέραν σκοπιὰν ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ὁ αἰώνιος αὐτὸς ἔφηβος τῆς ἱστορίας, ὀφείλει τὴν ἀνθεκτικότητά του εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀπολλωνεῖου ἀκτινοβολίας του εἰς τὸ ζῶηρὸν ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἐπέδειξε διὰ τὴν παιδείαν του καὶ τὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ τὰ ὁποῖα υἱοθέτησε καὶ ἀνήγαγεν εἰς κανόνας ζωῆς καὶ ἀγωγῆς.

Αἱ «ὁράσεις» τῶν ἀρχαίων προφητῶν του καὶ οἱ ὕψιστοι στόχοι πρὸς τοὺς ὁποίους ἐτίξουσιν, περιεβλήθησαν τὸν στέφανον τῆς αἰωνιότητος, ἀπετέλε-

14. Πλάτωνος: Νόμων ΣΤ' 766 «...οὐ δεύτερον οὐδὲ πάρεργον δεῖ τὴν παῖδων τροφήν τὸν νομοθέτην ἕαν γίνεσθαι».

15. Ἀριστοτέλους: Πολιτικῶν Θ' 1337 α. ζ. ἐθ.

σαν τὸν πολικὸν ἀσπερισμὸν πλήθους φωτεινῶν πνευμάτων τῆς οἰκουμένης καὶ δύναμιν τεραστίαν ἀνελίζεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους πρὸς τὰς πνευματικὰς κορυφὰς τοῦ γνησίου πολιτισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἐπέτυχαν νὰ συλλάβουν μίαν ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ τῶν ἀνταξίων τούτου μορφῶν κοινωνικῆς ζωῆς ὡς καὶ περὶ τῶν ὑψίστων σκοπῶν τῆς συνεισταγμένης Πολιτείας. Ἀνακαλύψαντες τὴν ὁδὸν τῆς αὐτογνωσίας, ὠδηγήθηκαν εἰς μίαν σοφὴν ἀνθρωπογνωσίαν καὶ ἐδημιούργησαν ἕνα πολιτισμὸν αἰωνίου λάμπσεως καὶ ἀκτινοβολίας.

Ἐπέτυχον διὰ τῶν κορυφαίων πνευματικῶν μεγεθῶν τὰ ὁποῖα ἀνέδειξαν, νὰ ἄρθοῦν ὑπεράνω τοῦ πολυδαίμονισμοῦ, τῆς γοητείας τῶν εἰδώλων καὶ τῆς μαγείας τῶν αἰσθήσεων εἰς μίαν καθαρὰν «θέαν τῶν ἄνω» καὶ μίαν ἐγγύζουσαν τὴν πληρότητα περὶ Θεοῦ ἀντίληψιν, ὡς ἐὰν νὰ ἐφωτίζοντο πρῶτοι — ὅπως παρρηθεῖ διὰ τὸν Πίνδαρον ὁ Παπαρηγόπουλος — ἀπὸ τὴν ὠχρῶς φωσφορίζουσαν ἀνταύγειαν τοῦ ἱλαροῦ ἑωθινοῦ φωτός τοῦ ἀνατέλλοντος Ἡλίου, τοῦ ἐρχομένου ἐξ ἀνατολῶν, ἐνῶ ἀκόμη εἰς τὰς πεδιάδας ἐπικρατοῦσε τὸ σκότος¹⁶.

Ἐδέχθησαν τὸ μήνυμα τῆς αἰωνίας Ἱερουσαλήμ. Οἰκειώθησαν τὸν πλοῦτον τῶν ἰδανικῶν τῆς Ἀγάπης, ἔθεσαν τὰς δυνάμεις τῶν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀνακατῆσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐξέθρεψαν καὶ διετήρησαν τὸ γνησιώτερον ἀνθρωπιστικὸν κίνημα τῆς ἱστορίας τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀσύγκριτον καὶ ἀνυπέρβλητον. Ἐδημιούργησαν τὸ μεγαλειῶδες οἰκοδόμημα τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι «Θέμα πρὸς ἀπόδειξιν» πλέον ἀλλὰ «ἱστορικῶς ἐπιβεβαιωμένον γεγονός»¹⁷, πρὸ τοῦ ὁποῖου θὰ συντρίβωνται τὰ κύματα πάσης ἀμφισβητήσεως, καὶ ἐκ τοῦ ὁποῖου θὰ ἐκπορεύεται πάντοτε φῶς ἀκτινοβολοῦν εἰς τοὺς αἰῶνας, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

Τὸ φῶς αὐτὸ ὀφείλει νὰ καταυγάζῃ ὀδηγητικὸν καὶ τὴν σημερινὴν παιδείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐὰν τὸ Ἔθνος θέλει νὰ ἐπιζήσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ κατακτήσῃ μίαν θέσιν εἰς τὴν χορείαν τῶν λαῶν τῆς οἰκουμένης εἰς τοὺς καιροὺς ποῦ ἔρχονται, τὴν θέσιν ἐκείνην τὴν ὁποῖαν ὑπαγορεύει ἡ λαμπρὰ πολιτιστικὴ παράδοσις καὶ τὰ πνευματικὰ τοῦ ἐπιτεύγματα κατὰ τὴν μακραίωνα Ἱστορίαν του.

Τὸ κῆμα ὅμως τῆς ἀμφισβήτησεως παρουσιάζεται σήμερα ἀπειλητικόν. «Ὁ κόσμος ἔγινε τὸ πεδῖον τῆς μάχης τῶν ἀνταγωνιζομένων καὶ συγκρουομένων ἰδεῶν τῆς παιδείας»¹⁸ ὅπως παρρηθεῖ ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς Gustav Mueller. Τὰ ἰδανικὰ τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας θεωροῦνται πλέον ἀπὸ πολλοὺς ὡς ξεπερασμένα. Καὶ ἡ πίστις τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἀνθρωποπλαστικὴν δύναμιν τοῦ Σχολείου καὶ τῆς ἀγωγῆς θεωρεῖται ὡς μὴ στηριζομένη ἐπὶ ἀταλαντεύτων βάσεων.

Κάποτε τὰ ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα ἐθεωροῦντο γενικῶς ὡς φάροι τοῦ

16. Κ. Παπαρηγόπουλος: «Ἐπίτομος Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» σελ. 31. «Ὁ Πίνδαρος λοιπὸν ἀνῆλθει εἰς τὰ μέγιστα ἱερεῖα πνεύματα τὰ παρομοιωθέντα πρὸς τὰς χορῆδας τῶν δαιμόνων, τὰ ὁποῖα φωτίζονται πρῶτα ἀπὸ τὰς ἀστρίας τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, ἐνῶ εἰς τὰς πεδιάδας ἐπικρατεῖ ἐκόνη σκότος».

17. Κ. Γεωργοβιλά: «Εἰσαγωγικά» εἰς W. Jaeger: «Προτοχριστιανικοὶ χρόνοι καὶ Ἑλληνικὴ Παιδεία» σελ. 8.

18. G. Mueller: «Ἡ Φιλοσοφία τῆς Παιδείας» σελ. 33.

πνευματικού φωτός και ως φυτώρια του ανθρωπισμού και ήτο γενική ή πεποίθηση ότι όπου ανοίγει ένα σχολείο εκεί κλείνει μία φυλακή.

Ο Γάλλος Γκιζό ή Γκιζώτος, όπως είναι περισσότερο γνωστός εις τον τόπον μας, επρότεινεν το 1883 την ίδρυσιν σχολείων που να τελούν υπό την προστασίαν εκκλησιαστικών και λαϊκών προκρίτων, διότι, όπως έλεγεν: «διά να βελτιώσωμεν την κοινωνικήν θέσιν των ανθρώπων πρέπει εν πρώτοις να καθαρίσωμεν και να διαφωτίσωμεν την ψυχήν των». «Ένας άλλος όμως χριστιανός, ο Μονταλαμπέρ (Γάλλος συγγραφεύς και πολιτικός) διαπιστώνει το 1848: «Εάν κάτι έχει αυξηθή εις την Γαλλίαν με την πρόοδο των δημοσίων παιδείας, αυτή ή είναι ή εγκληματισμός»¹⁹.

Όταν τελικά, έπειτα από αγώνας μακρούς και επιπόνους εγκαინιάσθη περί τα τέλη του 19ου αιώνος και τας αρχάς του παρόντος ή υποχρεωτική γενική εκπαίδευσις εις τας προσδευμένας χώρας, εκαιρείσθη το γεγονός, λέγει ο ιστορικός Τούνιμπ από την φιλελεύθερη κοινή γνώμη της εποχής, ως ο θρίαμβος της δικαιοσύνης και της διαφώτισεως. Και ανεμένετο από όλους ότι ο θρίαμβος αυτός θα εισαγάγη μίαν νέαν περίοδον ευτυχίας και ευημερίας διά την ανθρωπότητα²⁰.

Δεν επέρασε όμως πολὺς καιρός και αί διαπιστώσεις και οί προσδοκίαι αυτά έφάνη να διαψεύδονται υπό των πραγμάτων, τα όποια εφάνιντο να δικαιώνουν την διαπίστωσι του Μονταλαμπέρ και όλους εκείνους οί όποιοι εις το έρώτημα αν το σχολειόν δύναται να διαμορφώση χαρακτήρας, να καλλιεργήση ψυχάς και να διαπλάσῃ ανθρώπους, έδιδαν αρνητικήν απάντησιν. Και το έρώτημα εξακολουθεί να παραμένει καιτόν και επιτακτικόν. "Ας προσπαθήσωμεν λοιπόν να το διερευνήσωμεν όσον γίνεται περισσότερον.

Ένας εξ εκείνων οί όποιοι διετύπωσαν απόψεις δυσμενείς διά το σχολειόν και την επίδρασιν του και εξέφρασε τον φόβον ότι το σχολειόν δεν διαμορφώνει ανθρώπους αλλά δυσαρεστημένους αναρχικούς και προετοιμάζει τους λατινικούς λαούς διά την ώραν της καταπτώσεως, ήτο και ο Γουσταύος Λερμόν.

Ο Λερμόν, μέγας έρευνητής της ψυχολογίας των όχλων Γάλλος ιατρός έθνογράφος και κοινωνιολόγος, ο όποιος έζησε από το 1841 μέχρι το 1931, έγραψε πολλά ενδιαφέροντα έργα.

Εις ένα εξ αυτών αντικρούει την άποψιν ότι ή μόρφωσις έχει ως βέβαιον αποτέλεσμα την βελτίωσι της ποιότητος των ανθρώπων και ισχυρίζεται ότι πολλοί διαπρεπείς φιλόσοφοι και κυρίως ο Έρμπερτ Σπένσερ (ο όποιος θεωρείται σημειωτέον, από τους πιο μεγάλους σοφούς της Άγγλίας κατά τους νεωτέρους χρόνους), απέδειξαν πολὺ εύκολα πως «ή μόρφωσις δεν κάνει τον άνθρωπο ούτε ήθικώτερο, ούτε ευτυχέστερο» Ισχυρίζεται ακόμη ότι οί στατιστικοί επικύρωσαν τις απόψεις αυτές λέγοντάς μας «πως ή εγκληματικότητα αυξάνει με την γενίκευσι της μορφώσεως» πως οί χειρότεροι έχθροί της κοινωνίας, οί αναρχικοί, στρατολογούνται συχνά άναμεσα στους άριστούς των σχολών» και πως οί έγγραμματοί εγκληματίες είναι, κατ' αναλογίαν, πε-

19. M. Crouzet: «Παγκόσμιος Ίστορία του Πολιτισμού», σελ. 545.

20. Arnold Tounbee: «Σπουδή της Ίστορίας» (Έκδοσις Σόμμερβελ) σ. 280.

ρισσότεροι από τους ἀγραμμάτους καὶ πὼς μέσα σὲ πενήντα χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ καθιερώθηκε ἡ υποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις ἡ ἐγκληματικότης ἐσημείωσε μίαν αὐξησιν κατὰ ἑκατὸν τριάντα τοῖς ἑκατὸν προσδεύει δὲ κυρίως εἰς τὰς τάξεις τῶν νέων, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ δωρεὰν ἐκπαίδευσις ἀντικατέστησε τὴν πρῶτῃ ἐπαγγελματικὴ τοὺς ἐξάρτησι ἀπὸ τὸ ἀφεντικόν²¹.

Ὅμοιολογῶ ὅτι καὶ ἄρχας δὲν ἔδωσα σημασίαν εἰς τὰς διαπιστώσεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἐκ πρώτης ὥψεως φαίνεται νὰ προσβάλλουν τὸν κοινὸν νοῦν καὶ νὰ ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὴν πείραν τῶν αἰῶνων.

Ἐκτὸς τούτου, τὸ σχολεῖον ὡς ὄργανον, ἐργαστήριον καὶ θερμικὴν μορφὴν τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς βωμὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιστήμης κιβωτός, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φθείρῃ καὶ νὰ διαφθείρῃ τοὺς εἰς αὐτὸ μορφωμένους. Ἐκτὸς καὶ εἶχεν δίκαιον ὁ Ρουσσώ, ὁ ὁποῖος περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος κατηγόρησε μὲ ὀρμητικὰ τὸν πολιτισμὸν ὡς πρόξενον φθορᾶς καὶ διαφθορᾶς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Ρουσσώ εἰς μίαν πραγματείαν τὴν ὁποίαν ἐβράβευσε ἡ ἀκαδημία τῆς Νιζὸν κατὰ τὸ ἔτος 1749, ἀπηύτησε εἰς τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον ἔθεσεν αὕτη εἰς προκηρυχθέντα διαγωνισμὸν. Τὸ ἐρώτημα ἦτο: «Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν διαφθορὰν ἢ εἰς τὴν κάθαρσιν τῶν ἡθῶν»;

Ὁ Ρουσσώ, ἡλικίας τότε 37 ἐτῶν, ἐδοκίμασε χαρακτηριστικὴν συγκίνησιν ἀπὸ τὸ ἐρώτημα αὐτό. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκ φύσεως καλός, ἀπληρὸν τὴν ἁπλῆν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ ὅτι οἱ θεοί τῶν ἔχουν κάρει κακόν. Καὶ τὰς ιδέας του τὰς ἀνέπτυξεν εἰς τὴν βραβευθεῖσαν πραγματείαν.

Εἰς αὐτὴν ὑποστηρίζει μὲ δύναμιν ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν μανδύαν τοῦ πολιτισμοῦ παύει ἡ εἰλικρινὴς φιλία, ἡ πραγματικὴ ἐκτίμησις καὶ ἡ πλήρης ἐμπιστοσύνη σκέσις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὅτι ὁ φθόνος, ἡ καχυποψία, ὁ φόβος, ἡ ψυχρότης, ἡ ἐπιφύλαξις, τὸ μῖσος, ὁ δόλος ὑποκρύπτονται διαρκῶς κάτω ἀπὸ τὸν ὁμοιόμορφον καὶ ἀπατηλὸν πέπλον τῆς πολιτισμένης ἐμφανίσεως, αὐτῆς τῆς γεμάτης ἑπαρσιν ἀστικῆς εὐαισθησίας, τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουν εἰς τοὺς φωτισμένους καὶ τοὺς πρωτοπόρους τοῦ αἰῶνος του, καὶ ἐπιλέγει: «Ἄς διεκδικοῦν λοιπὸν αἱ καλαὶ μας τέχναι καὶ ἐπιστήμαι τὸ μερίδιον ποὺ δικαιοῦνται ἀπὸ τὸ σωτήριον ἔργον τῶν»²².

Θεωρεῖ ἀκόμη ὁ Ρουσσώ ὡς ἱστορικὸν νόμον σχεδόν, τὸ νὰ ἐπέρχεται διαφθορὰ ἡθῶν καὶ χαρακτῆρων ὡς συνέπεια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ τῶν τεχνῶν. Χαρακτηρίζει τὴν λογοτεχνίαν ὡς ἓνα στοιχεῖον ἐκφυλισμοῦ καὶ παρακμῆς. Χαρακτηρίζει τὴν τυπογραφίαν ὡς μίαν τῶν μεγίστων συμφορῶν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, διότι φθοροποιοὶ στοχασμοὶ τυπῶνται, διαδίδονται, μένουν. Βλέπει τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν δουλείαν νὰ ἔρχονται ὡς ράπισμα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπερωψίας καὶ τέλος συνεπάγεται πὼς ἡ προαγωγή τῆς μαθήσεως διέφθειρε ἀντὶ νὰ ἐξαγνίσῃ τὰ ἥθη τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι μία πτώσις ἀπὸ μίαν κατὰ φύσιν ἀπλότητα, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸν παράδεισον τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς μακαριότητος.

Εἰς ἄλλην περίπτωσιν διετύπωσε τὸν ἀφορισμὸν: Οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι πλασμένοι διὰ νὰ ζοῦν κατὰ μυρμηκίαν, ἀλλὰ διασκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν γῆν, διὰ νὰ τὴν καλλιεργοῦν. Ὅσον πυκνότερα κατοικοῦν τόσοον περισσότε-

21. Γουσταύου Λὲ Μπὸν: «Ψυχολογία τῶν ὄχλων» σελ. 75—76.

22. Will καὶ Ariel Durand: «Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ», Τόμ. Ι' σελ. 37.

ρον έκφυλίζονται. Αί ασθένειαι καὶ ἡ διαφθορὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰς μεγάλας πόλεις²³.

Κατόπιν τούτου ρίπτει τὸ γνωστὸν οὐνθήμα: Ὅπισω εἰς τὴν φύσιν.

Ὅτι ὅμως ἐδῶ ὁ Ρουσοῦ ἀποκαλεῖ «πολιτισμόν», δὲν σημαίνει τὸν βαθὺν ἐκεῖνον ἐξευγενισμόν. τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν «Παιδείαν», ἢ ἄλλως «Θεραπείαν καὶ ἐμπέλειαν» τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖον ὁ Κικέρων μετέφρασε «Cultura animi» καὶ τοῦ ὁποίου τὴν περιπουσίαν ἀποτελεῖ ὁ αἰώνιος ἀγὼν καὶ ἡ σκληρὰ ἀκαμψία τῶν ἠθικῶν ἀποφάνσεων, ὅπως εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος Σπράνγκερ. Θὰ ἤμπορούσαμε νὰ χαρακτηρίσωμεν αὐτὸ ποῦ ἐννοεῖ ὁ Ρουσοῦ διὰ τοῦ ὅρου Zivilisation, ποῦ σημαίνει τὸν ἐξωτερικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε κατακτᾷ συνεχῶς ἔδαφος εἰς βάρος τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ προφανῶς εἰς αὐτὸν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ πολλῶν κακῶν ἡ ρίζα.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ σχολεῖον ὑπῆρξεν ὄργανον αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι δυνατὸν νὰ συνετέλεσε εἰς τὴν ὁμοιοδρόμησιν καὶ εἰς τὴν ποιοτικὴν υποβάθμισιν τῶν ἀνθρώπων ὅπως καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος.

Ἄλλ' ἔχομεν πράγματι αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος ἐκεῖ ὅπου τὸ σχολεῖον ἐπεκτείνει τὸ κράτος του; Ἐχομεν αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα:

Μία χονδρική ἐπεξεργασία στοιχείων καὶ δεδομένων τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει ἡ Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1971 ὁδηγεῖ εἰς μερικὰ ἐρωτήματα καὶ εἰς μερικὰ χρήσιμα συμπεράσματα.

Κατὰ τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα ἔχομεν κατὰ τὸ ἔτος 1966 τελεσιδίκως καταδικασθέντας «ἐπὶ πλημμελήματι ἢ κακουργήματι» 93.405 πρόσωπα. Ἐξ αὐτῶν τὰ 856 ἔχουν λάβει ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν

τὰ 4.990 γυμνασιακὴν ἐκπαίδευσιν
τὰ 73.030 στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν καὶ
τὰ 1816 ἦσαν ἀγράμματοι.

Ἐνας πρόχειρος ὑπολογισμὸς μὲ βάσιν τὰ δεδομένα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1961 ὁδηγεῖ εἰς πράγματι μελαγχολικὰ συμπεράσματα.

Ἐπὶ 1.210.000 ἀγράμματων ἔχομεν 1816 καταδικασθέντας ἢ 1,50%

Ἐπὶ 124.100 ἀποφ. Α.Σ. ἔχομεν 856 καταδικασθέντας ἢ 6,88%

Ἐπὶ 522.352 ἀποφ. Γυμν. ἔχομεν 4990 καταδικασθέντας ἢ 9,55%

καὶ ἐπὶ 4.978.400 ἐγγράμμ. ἔχομεν 73030 καταδικασθέντας ἢ 14,65%.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ποσοστὸ τῶν καταδικασθέντων ἀποφοίτων τῶν Α.Σ. εἶναι 4,5 φορὰς ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ ποσοστὸν

23. W. Durand: Ἐνθ' ἀν. σελ. 256.

Σημ.: Τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν μαζικότητα ἐπισημαίνει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὁ Ἀλβέρτος Schweitzer (1875—1965) εἰς τὸ βιβλίον του «Πολιτισμὸς καὶ ἠθική». Εἰς αὐτὸ γράφει: «Κάποτε οἱ μεγαλοπόλεις ἀποτελοῦσαν κέντρα πολιτισμοῦ καὶ σ' αὐτὰς δημιουργήθηκε τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀτόμου ποὺ ἀναπτύσσεται σὲ πνευματικὴ προσωπικότητα. Σήμερα τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει ἄρδην καὶ βλέπομε τὸν ἀληθινὸν πολιτισμὸ νὰ ἔχῃ ἀνάγκη σωτηρίας καὶ σωτηρίας ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ πνεύματος, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴς μεγαλοπόλεις καὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν». (Πρω. καὶ Ἡ. Μαστρογιαννοπούλου: «Ἡ ἀγωνία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου» σελ. 97.

τῶν καταδικασθέντων ἀγραμμάτων. Τὸ ποσοστὸν τῶν τυχόντων Γυμνασιακῆς Ἐκπαιδεύσεως εἶναι 6.5, περίπου φορές ὑψηλότερον καὶ τὸ ποσοστὸν τῶν ἐγγραμμάτων εἶναι κατὰ 10 περίπου φορές ὑψηλότερον τοῦ τοιοῦτου τῶν ἀγραμμάτων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ συσχετισμὸς μερικῶν ἄλλων δεδομένων φαίνεται νὰ ἐνισχύῃ τὸ ὡς ἄνω συμπέρασμα εἰς ὅσα ἀφοροῦν τὴν παρούσαν ἔρευναν. Ἰδοὺ αὐτά:

Διαμέρισμα	Κάτοικοι	Ἑγγράμματοι	Ἀγράμματοι	Καταδικασθ.	Ποσοστὸν
Πρωτευούσης	1.593.782	89.91	10.09	38.515	2.40%
Μακεδονίας	1.544.400	83.11	16	11.185	0.79%
Θεσσαλίας	660.000	88.28	21.72	4.500	0.80%
Ἠπείρου	273.000	77.61	22.39	1.975	0.72%

Ἐκ τῆς ἀπλῆς παραθέσεως τῶν ὡς ἄνω στοιχείων προκύπτει τὸ συμπέρασμα πὸς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης μὲ τὸ χαμηλότερον ποσοστὸν ἀγραμμάτων ἔχομεν τετραπλάσιον ποσοστὸν καταδικασθέντων ἀπὸ τὴν Ἠπειρον εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὑπερόπλῃσιον ποσοστὸν ἀγραμμάτων ἀπὸ τὸ ποσοστὸν τῆς πρωτευούσης.

Ἐὰν τὰ πράγματα εἶναι ὅπως φαίνονται, σημαίνει πὸς ἂν τὸ σύνολον τῶν ἀγραμμάτων εἶχεν ἀποφονίῃ τοῦ Δημοτικοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς δώσῃ 17 χιλιάδες ἀκόμη καταδικασθέντας. Καὶ ἔὰν εἶχεν ἀποφονίῃ τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων 6 χιλιάδες τοῦλάχιστον καταδικασθέντας ἀκόμη.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ παλαιὸν ἀξίωμα κατὰ τὸ ὁποῖον, ὅπου ἀνοίγει ἓνα σχολεῖον ἐκεῖ κλείνει μία φυλακὴ, πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῇ καὶ νὰ διατυπωθῇ κατὰ τρόπον ἀντίστροφον. Ὅπου ἀνοίγει ἓνα σχολεῖον ἐκεῖ ἐπίσης πρέπει νὰ ἀνοίξῃ καὶ μία φυλακὴ!!!

Φαίνεται λοιπὸν σὰν νὰ ἔχουν δίκαιον ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ γενίκευσις τῆς Ἐκπαιδεύσεως δὲν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βελτίωσιν τῆς ποιότητος τῶν ἀνθρώπων. Ποῦ εἶναι ἡ ἀνθρωποπλαστικὴ δύναμις τοῦ Σχολείου; Δὲν φαίνεται νὰ κλονίζεται ἐκ βάθρων ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου Ἑλληνικὴ ἀντίληψις;

Πρὶν ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς, πρέπει νὰ κάμωμεν μίαν προσπάθειαν περαιτέρω διερευνήσεως τοῦ θέματος ὅσονδῆποτε καὶ ἂν αὕτη φαίνεται κουραστικόν, ὅσονδῆποτε καὶ ἔὰν φαίνεται νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ματαιοπονίαν.

Ὁ Τόυνμπι, ὁ διάσημος σύγχρονος ἱστορικός, τοῦ ὁποίου ἄποψιν ἐχρησιμοποίησαμεν ἤδη, διαπιστώνει καὶ αὐτὸς τὰ πενιχρὰ ἀποτελέσματα τῆς Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως, παρὰ τὰς προσδοκίας καὶ τοὺς ωραίους ὀρατισμοὺς ἐκείνων ποὺ ἐμόχθησαν διὰ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς. Καὶ προσπαθῇ νὰ ἐπισημάνῃ τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς ἐξετάζων τὸ θέμα ἐπὶ ἀναπεπταμένου ὀρίζοντος.

Μέρος τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς ὁ κορυφαῖος ἱστορικός τὸ ἀποδίδει εἰς τὴν ἀποκοπὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τὸ πορφωτικὸν παρελθόν της, εἰς τὴν ἀποκοπὴν ἀπὸ τὰς ρίζας της. Ἕνα ἄλλο μέρος τὸ ἀποδίδει εἰς τὴν μαζικὴν παραγωγὴν πνευματικῆς τροφῆς «ἢ ὅποια στερεῖται γενοτοκτικότητος καὶ βιταμινῶν» ὡς λέγει. Καὶ ἐν βλέμμα καὶ εἰς τὰ ἰδικά μας διδακτικά βιβλία πεῖθει περὶ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές. Ἕνα ἄλλο μέρος τὸ ἀποδίδει εἰς τὸ ὠφελημοτικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον μετεμόρφωσε τοὺς σιόχους της καὶ τοὺς ἔκαμεν ἀντικείμενον ἐκμε-

ταλλεύσεως ἐκ πολλῶν πλευρῶν καὶ ἀντικείμενον κέρδους ἀπὸ τὸ ἐπιχειρηματικὸν δαμνόνιον.

Ἄλλ' ὁ μέγιστος τῶν σκοπέλων τοὺς ὁποίους ἐπισημαίνει, εἶναι τοῦτος:

«Ὁ ἄριστος τῆς καθολικῆς ἐκπαιδεύσεως, γράφει, δὲν προφθάνει νὰ ριφθῇ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὅποτε ἐν σπηνός καρχαριῶν ἀναδύεται ἀπὸ τὰ βάθη καὶ καταπύγει τὸν ἄριον τῶν παιδιῶν ὑπὸ τὰ διηματα τοῦ ἐκπαιδευτοῦ».

Εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας αἱ χρονολογίαι ὁμιλοῦν ἄφ' ἑαυτῶν. Τὸ οἰκοδόμημα τῆς καθολικῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως συνεπληρώθη τὸ 1870, καὶ ὁ κίρηνος τύπος ἐφευρέθη περὶ τὰ εἴκοσι ἔτη βραδύτερον — δηλαδὴ μόλις ἡ πρώτη γενεὰ ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν ἐθνικῶν σχολείων ἀπέκτησαν ἐπαρκῆ ἀγοραστικὴν δύναμιν — ἀπὸ μίαν χειρονομίαν ἐνὸς ἀνευθύνου ηγεύματος ποὺ εἶχε μαγεύσει ὅτι τὸ ἔργον ἀγάπης τοῦ φιλανθρωποῦ ἐκπαιδευτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὥστε νὰ παρέχη βασικά κέρδη εἰς ἕνα μεγιστάνα τοῦ τύπου.

Αἱ ἀπογοητευτικαὶ αὐταὶ ἀντιδράσεις εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Δημοκρατίας ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, προσέλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν κυβερνητικῶν συγχρόνων ὑποψηφίων ὁλοκληρωτικῶν κρατῶν. Ἐὰν οἱ μεγιστάνες τοῦ τύπου ἠδύνατο νὰ κερδίζουσιν ἑκατομμύρια παρέχοντες ἀσκοπὸν διασκέδασιν εἰς τοὺς ἡμιμαθεῖς, σοβαροὶ πολιτικοὶ ἠδύνατο νὰ ἀποκηρίσων ὅχι χρήματα ἴσως ἀλλὰ ἰ ο x ὀ ν ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν.

Οἱ σύγχρονοι δικτάτορες ἐξεθρόνισαν τοὺς μεγιστάνες τοῦ τύπου καὶ ἀντικατέστησαν τὴν χονδροπιδίη καὶ εὐτελεῆ διασκέδασιν μὲ ἐν ἐξ ἴσου χονδροπιδεῖς καὶ εὐτελεῖς οὐότημα κρατικῆς προπαγάνδας. Ὁ καλῶς ἐπεξεργασμένος καὶ εὐφυὲς μηχανισμὸς διὰ τὴν μαζικὴν ὑποδούλωσιν ἡμιμορφωμένων διανοῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐφευρεθῇ δι' αἰσθητικὸν κέρδος ἀπὸ τὰ βρετανικὰ καὶ ἀμερικανικὰ καθεστώτα τοῦ (αἰσθητικῶν συμφέροντος καὶ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ) *Laissez Faire*, ἀνελήφθη ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν κρατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκρημοποίησαν τὰ διανοητικὰ αὐτὰ μέσα ἐνισχυμένα μὲ τὸν κινηματογράφον καὶ τὸ ραδιόφωνον διὰ τοὺς ἰδικούς των ὡφερούς σκοπούς. Μετὰ τὸν Νόρθκλιφ ὁ Χίλτερ — ἂν καὶ ὁ Χίλτερ δὲν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰς τὴν γραμμὴν του.

Οὕτω, εἰς χώρας ἔνθα εἶχεν εἰσαχθῇ ἡ δημοκρατικὴ ἐκπαίδευσις, οἱ ἄνθρωποι κινδυνεύουσιν νὰ ὑποταχθῶν εἰς μίαν διανοητικὴν τυραννίαν ἐπεννοηθεῖσαν εἴτε ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ἐκρηταλλεύσεως εἴτε ὑπὸ τῆς δημοσίας ἐξουσίας.

Ἐὰν πρόκειται νὰ σωθῶν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁ μόνος τρόπος εἶναι νὰ ὑψωθῇ ὁ μέσος ὅρος τῆς μαζικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς ἕνα βαθμὸν εἰς τὸν ὁποῖον οἱ δεχόμενοι αὐτὴν νὰ καθίστανται ἄνθρωποι ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὰς χονδροπιδεστέρας μορφὰς τῆς ἐκρηταλλεύσεως καὶ τῆς προπαγάνδας. Καὶ δὲν χρειάζεται νὰ λεχθῇ ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι εὐκόλουν ἔργον»²⁴.

Παρέθεσα χωρὶς νὰ σχολιάσω τὸ ἀνωτέρω κείμενον τοῦ διασημοῦ ἱστορικοῦ, τὸ ὁποῖον ρήπει μλοῦσιον φῶς ἐπὶ τοῦ προβλήματος τὸ ὁποῖον ἐξετάζομεν ἐνταῦθα καὶ τὸ ὁποῖον ἀξίζει διὰ τοῦτο πολλῆς προσοχῆς.

Θὰ ἤθελα μόνον νὰ προσθέσω ὅτι ὁ Νόρθκλιφ Ἀλφρέδος Κάρολος (1865—1922) τὸν ὁποῖον μνημονεύει, ἐφήρμοσεν ἐπαναστατικὰς μεθόδους εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἰδρυσεν καὶ διεύθυνεν τὰ Ἑσπερινὰ Νέα, τὸ Νταϊήλυ Μαϊήλ, τὸ Νταϊήλυ Μίρρορ, τοῖς Τάιμς τοῦ Λονδίνου. Τὸ 1917 τοῦ ἐδόθη ὁ

τίλος τοῦ ὑποκόμητος καὶ τοῦ ἀντιέθου ἢ προεδρία Βρετανικῆς ἀποστολῆς εἰς Ἀμερικὴν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔγινεν διευθυντὴς προπαγάνδας εἰς τὰς ἐθνικὰς χώρας. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας ἐκέρδιζε περὶ τὰς 50 χιλιάδας λίρας ἑτησίως εἰς μίαν ἐποχὴν ποῦ «ἡ Λίρα στερλίνα ἦταν ἕνας βράχος οὗν τὸ Γιβραλτάρ» ὅπως παρατηρεῖ κάποιον ὁ Ραμπιὸν Καρτιέ²⁵.

Διὰ τὸν Χίτλερ δὲν χρειάζεται ἴσως νὰ κάμω ἰδιαίτεραν μνείαν. Εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον του. Εἰς αὐτὸν κατὰ κύριον λόγον ἀποδίδονται τὰ ἑκατομμύρια τῶν τάφων τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἡ κορύφωσις τῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν εἰς βιβλίον του «Mein Kampf» «ὁ Ἀγὼν μου», ἀπὸ οὗ, ὅπως ἐλέγχθη εἰς τὴν δίκην τῆς Νυρεμβέργης, «ὁ δρόμος ὁδηγεῖ ἀπ' εὐθείας στοὺς φούρνους τοῦ Ἄουσβιτς καὶ τοὺς θαλάμους ἀερίων τοῦ Μαϊντάνεμ»²⁶. Ὁ Χίτλερ ἐπολέμησε τὴν κλασσικὴ παιδείαν, ἐχαρakterίσεν ὡς λάθος τὴν πολλὴν μάθησιν ἀπὸ τὰ βιβλία. Ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὸ γερὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διαμορφωθῇ μὲ τὴν σωματικὴν ἀσκήσιν, τὴν ξιφασκίαν τὸ μιντ²⁷ καὶ διὰ τὴν ἀπόλυτὴν τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ρατσιστικὸν κράτος, εἰς ἔργαλειόν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ τὸ διαμορφώσῃ ἴσους ἡ κρατικὴ ὥσον καὶ ἡ πρακτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ προπαγάνδα. Πίστευε διὰ τοῦτο πῶς ἡ μεγάλη μάζα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπολαμβάνῃ «τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀγγραμματοσύνης»²⁸. Καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ νὰ κατακτήσῃ τὰς μάζας διὰ τῆς προπαγάνδας καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀπόψεις του διὰ τῶν μέσων ἐπικοινωνίας τοῦ καιροῦ του, ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας, ἡ δὲ προπαγάνδα ἔγινε ἕνα ἀπὸ τὰ μέγιστα, ἂν ὅχι τὸ μέγιστον ὄπλον του, εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῶν στόχων του καὶ τῶν σκοπῶν του. Σκοπῶν εὐθερίων καὶ ἀπανθρώπων, ὅπως ἀποκαλύπτουν καὶ αἱ ἄλλαι ἐνέργειαι τοῦ ἀνδρός καὶ τὰ φρικτὰ στρατιωτικὰ συγκεντρώσεως, μερικὰ τῶν ὁποίων ἐμνημονεύσαμεν. Μόνον πού, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ρόμπερτ Ντάουνς, ἡ νεκρικὴ πυρὰ ποὺ κατέκαψε τὰ θνητὰ λείψανα τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ καὶ τῆς Εὗας Μιράουν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1945, δὲν φαίνεται νὰ κατέκαψε καὶ τὰς ἰδέας του, μολοντί γιὰ «κάθε λέξι στὸ Μάιν Κάμφ» χαθῆκαν 125 ζωὲς καὶ γιὰ κάθε κεφάλι πάνω ἀπὸ 1.200.000 ζωές. Διότι ὁπαδοὶ τῶν ἰδεῶν του «θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ βρίσκουν ὑλικὸ ἔτοιμο γιὰ τοὺς κακοὺς σκοποὺς τοὺς στὸ Μάιν Κάμφ». »²⁹.

Μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀνωτέρω ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Τόυνμπι Ἡ σεσελίδα τὴν ὁποίαν παρέθεσα ἄνοιξε μίαν μεγάλην αὐλαίαν καὶ ἀποκαλύπτει τὰ αἷτια τῆς ἀδυναμίας τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ἐποχῆς μας ἴσους εἰς τὰς πε-

25. R. Kartie: «Μεταπολεμικὴ παγκόσμιος Ἱστορία» Τόμ. Θ', σ. 291.

26. Ἄ. Χίτλερ: «Ὁ ἀγὼν μου», τόμ. Β' σελ. 113.

27. Ἄ. Χίτλερ: «Ἐνθ' ἀν. σελ. 44. «Μέσα σ' ἕνα ρατσιστικὸ κράτος τὸ σχολεῖο ἀφιερώνει πολὺ περισσότερον καιρὸ στὴ φυσικὴ καὶ σωματικὴ ἐξάσκησι. Δὲν θάπρεπε νὰ περνᾷ ἡμέρα ποὺ ὁ νέος νὰ μὴ ἀφιερώνει τὸ λιγώτερον μὴ ὥρα τὸ πρωῒ καὶ μὴ ὥρα τὸ βράδυ στὴ φυσικὴ ἐξάσκησι καὶ σ' ὅλα τὰ εἶδη τῶν σπορ καὶ τῆς γυμναστικῆς. Δὲν πρέπει — ἅς σημειωθῇ — νὰ παραμελεῖται ἕνα σπόρ, τὸ μπόξ, ποὺ στὰ μάτια τῶν περισσότερων ἀπὸ τοὺς ὀνομαζομένους «ρατσιστάς» φαίνεται σκληρὸ καὶ βάρβαρο...».

28. Ἄ. Χίτλερ: «Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σελ. 56 (Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ρ. Ντάουνς).

29. Ἄ. Χίτλερ: «Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σελ. 59 (Ἀπόσπ. Ρ. Ντάουνς).

ριοχάς της Δημοκρατίας όσον καί εις τας περιοχάς όπου επικρατεί ο όλοκληρωτισμός ανεξαρτήτως χρώματος καί μορφής. Καί φανερώνει τούς κινδύνους τούς όποιους διατρέχει ή ανθρώπινη ψυχή καί τó ανθρώπινον γένος, τούς κινδύνους τούς όποιους διατρέχει καί τó ίδιον μας Γένος, καθώς χορεύει εις τόν ρυθμόν τόν όποιον υπαγορεύουν αι ριπαί των ανέμων πού έκτοξεύονται έκ των λυθέντων άσκων τού Αϊόλου.

Εάν περιορίσωμεν κάπως τó πεδión εις την περιοχήν των μέσων ένημερώσεως τού καιρού μας δυνάμεθα νά άντιλήσωμεν χρήσιμον έπικουρίαν καί έκ των γνωμών ένός άλλου κορυφαίου μελετητού των προβλημάτων τού καιρού μας. Πρόκειται διά τόν Μαυρίκιον Κρουαζιέ, τόν Γάλλον καθηγητήν τού Πανεπιστημίου της Σορβόννης.

Ο Κρουαζιέ βλέπει την τεραστίαν ένπρησόν τού τέπου επί των μαζών καί έπισημαίνει ότι ο τύπος τείλει υπό των έλεγχων τεραστίων οικονομικών συγκροτημάτων. Έδιημουργήθη ή «Βιομηχανία της κοινής γνώμης» την όποιαν έξουσιάζει τó αξίωμα τού 17ου αιώνος κατά τó όποιον «τó κέρδος καθοδηγεί την δράσιν τού έμπορου». Τά οικονομικά τράσι κατευθύνουν την κοινήν γνώμην καί δίδουν μέ τά αναγνώσματά των ένα μέσον φυγής από την πραγματικότητα, παρά αντικειμενικής πληροφορίας καί τροφήν πνευματικήν ποιότητας ώστε νά είναι άνθρωποπλαστική. Έξαιρετικώς πολυς χώρος διατίθεται διά την διαφήμσιν καί άλλος δι' αίσθηματικά αναγνώσματα, περιγραφήν έγκλημάτων καί σκανδάλων καί την δημοσίευσιν φωτογραφιών προκλητικών.

«Ακριβώς, όπως ο τύπος, βιομηχανική καί έμπορική επικήρσεις διά τούς ελήλικας, δέν έκπληροί τόν παιδαγωγικόν καί άμερολήπτως πληροφοριακόν ρόλον του. Έτσι καί ο τύπος πού άπευθύνεται εις τó παιδικόν κοινόν καί πού έχει σημαντικήν ανάπτυξιν, πειθαρχεί καί αύτός εις έμπορικά συμφέροντα, προτρέπει πρòς την λαιρείαν της βίας καί της δυνάμεως, εξαίρει τόν «ύπερ-άνθρωπον», τόν Γκαγκοτερισμόν καί τας περιπετείας, άσκει επίδρασιν έξ ίσου φθοροποιόν όσην καί ο «τύπος της καρδιάς» ο όποιος μέ την τεραστίαν κυκλοφορίαν του, διαδίδει εις τó γυναικείον κοινόν φθοροποιόν αισθηματικήν φιλολογίαν κακής ποιότητας»³⁰.

Μέ τά παραπάνω Λόγια ο Κρουαζιέ έχει μόνον συμφωνεί μέ όσα ο Τόσυμη έπιοσήμανε αλλά ανασύρει περισσότερο την αιδαιάν καί πρòς την πτυχήν τού παιδικού τύπου, τού παιδικού αναγνώσματος. Προχωρεί δέ ακόμη παραπέρα διά νά έπισημάνη τά αντιπαιδευτικά ρεύματα τά όποια διοχετεύονται εις τας κοινωνίας των είκοστού αιώνος καί έξ άλλων πλευρών, όπως ο κινηματογράφος, τó ραδιόφωνον καί ή τηλεόρασις.

Βλέπει τόν κινηματογράφον νά γίνεται όργανον προπαγανδιστικών σκοπών καί επιδιώξεν καί νά άσκει την τεραστίαν δύναμιν υποβολής επί των μαζών διά την διάδοσιν ιδεολογιών εις τας μάζας συμφώνων ή αντίθέτων πρòς τας κρατούσας εις μίαν κοινωνίαν τάξεις διά την επιδίωξιν κέρδους καί την έπιβολήν των νέων θεοτήτων.

Βλέπει τó ραδιόφωνον νά μετατρέπεται από βασικόν παράγοντα τού συγχρόνου πολιτισμού εις όργανον ένίσσης προπαγάνδας καί καταλογίζει εις τά προγράμματά του χαμηλήν ποιότητα. «Τά προγράμματα τά όποια είναι περισσότερο δημοφιλή — γράφει — είναι τά χειρότερα εκείνα πού άπευ-

30. Μ. Κρουαζιέ: «Παγκόσμιος Έιστορία τού Πολιτισμού», σελ. 726, (Συμπλήρωμα εις τó έργον τού Durand).

θύνονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν «στοιχειώδη μὶορφωσιν». Ἡ κακὴ ἐμπροσθὶ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεόρασεως παρατηρήθη καὶ ἐπανάληψιν εἰς τὰς Ἰνωμένας Πολιτείας, ὅπου αἱ βιαιοπραγίαι τὰς ὁποίας παρακολουθεῖ τὸ κοινὸν εἰς τὰ προγραμματίσματα εἶναι μαζὺ μὲ τὸν κινηματογράφον, μία ἀπὸ τὰς κυρίας αἰτίας τῆς ἀνησυχητικῆς ἀνάδοῦ τῆς παιδικῆς ἐγκληματικότητος ἢ ὁποία παρατηρεῖται ἐκεῖ»³¹.

Ἀλλὰ συντελεῖ μόνον εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος τῶν νέων ἢ μὴπως καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος μεταξὺ τῶν ἐνηλίκων; Δὲν εἶναι τὰ περισσότερα ἔργα, ὅπως καὶ τὰ ἔργα τῆς λογοτεχνίας, γεμάτα ἀπὸ περιπετειᾶς, ἀπὸ ἥρωας καὶ πρωταγωνιστὰς χωρὶς πίστιν, χωρὶς ἠθικοὺς φραγμούς, ἀπὸ συμπλοκάς καὶ ἐγκλήματα χωρὶς οὐδεμίαν ἠθικὴν κρίσιν ἐπ' αὐτῶν;

Ὁ Γουσταῦος Meeller καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Oklahoma εἶπεν πῶς «Παιδεία, χωρὶς ἀρχήν, χωρὶς ἰδεώδη, θὰ ἦταν ἕνα φρενοκομεῖο»³². Ἄν εἶναι ἔτσι, ἡ προσφερομένη παιδεία διὰ τῶν συγχρόνων μέσων ἐνημερώσεως, ἔχει ξεπεράσει πρὸ πολλοῦ τὸ στάδιον τοῦτο καὶ ὁδηγεῖ εἰς ἕνα παλιμπαρβαρισμόν.

Νομίζω πῶς δὲν ἔχει ἄδικον ὁ Livigstone, ὁ ποῖος εἶπεν: «Βαρβαρότης εἶναι ἡ ἔλλειψις σταθερῶν ἀξιῶν ποὺ νὰ ἀποτελοῦν νόμιον τῆς ζωῆς». Ἄν αὐτὸς ὁ ὁρισμὸς εἶναι ἀληθινός, τότε, ἂν κρίνωμε ἀπὸ τῆς κινηματογραφικῆς ταινίας, ἀπὸ τῆς διαφημίσεως καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ εὐθηνοῦ τύπου, ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ βαρβαρότητος»³³. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποδυναμώνει τὸ ἔργον τοῦ σχολείου καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἀκόμα ἐκεῖνας ποὺ κἀννεὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ ὀρθοῦς καὶ ἐκπληροῖ τὴν ἀποστολήν του. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος, ἢ ὁποία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν ἰδικόν μας τόπον.

Ἄν ἐνθυμηθοῦμε ὅσα ἐλέχθησαν διὰ τὴν ηὔξησιν ἐγκληματικότητα πὴν ὁποῖαν παρουσιάζει ἡ περιοχὴ τῆς πρωτευούσης μὲ τὸν χαμηλότερον δείκτην τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀναλφαβήτων, θὰ δυνηθοῦμε τώρα νὰ τροποποιήσωμεν τὰ συμπεράσματά μας ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον ἂν σημειώσωμεν ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1966 κατεναλώθησαν εἰς τὴν περιοχὴν πρωτευούσης τὰ 165.617.913 φύλλα ἐκ τῶν 278.393.655 φύλλων τῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων ποὺ ἐκυκλοφόρησαν. Ἄς προσθέσωμεν ἀκόμη ὅτι τὰ περισσότερα ἐκ τῶν 144.377.233 εἰσιτηρίων τῶν διαφόρων θεαμάτων τὰ περισσότερα διετετέθησαν εἰς τὸ κοινὸν τῆς περιοχῆς πρωτευούσης. Ἄς ὑπογραμμισθῇ ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐκ τῶν προσφερομένων θεαμάτων ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν χαρακτηριστικῶν ὡς ἀκαταλλήλων (515 ἐπὶ 835 κινηματογραφικῶν ἔργων προβληθέντων τὸ 1969). Ἄς σημειωθῇ πῶς εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν προσφέρονται καὶ ἄλλα θεάματα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν χορηγοῦνται εἰσιτήρια, καὶ πῶς ἐδῶ λειτουργοῦν οἱ περισσότεροι ραδιοφωνικοὶ καὶ τηλεοπτικοὶ δέκται³⁴.

31. M. Crouzet: «Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ», σελ. 1072.

32. G. Mueller: «Ἡ Φιλοσοφία τῆς Παιδείας», σελ. 43.

33. R. Livingstone: «Ἑλληνικά Ἰδιαιτὰ καὶ σύγχρονη ζωή», σελ. 13.

34. Ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γρηγόριος Χατζηδασιλείου σημειώνει ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις καὶ μεριζοὶ τραγικοὶ ἀριθμοί, τοὺς ὁποίους ἀνέλεξα ἀπὸ ἐτῶν ὡς δείγμα μελέτης τῆς ἠθικοπλαστικῆς ἐπιδράσεως τοῦ κινηματογράφου. Εἰς 250 ταινίας ἐμέτρησα 97 φόνους, 45 αὐ-

Δυνάμεθα ἐκ τῶν ἀνωτέρω νὰ ἐξηγήσωμεν ἐπαρκῶς καὶ τὸ διατὶ τὸ ὑψηλότερον ποσοστὸν τῆς ἐγκληματικότητος παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ἐχόντων τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν. Αὐτοὶ βομβαρδίζονται περισσότερον ἀπὸ τὰ μέσα ἐπικοινωνίας καὶ μαζικῆς ἐπιδράσεως δι' ὅλους τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ἐξετέθησαν, διότι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸν ὄγκον τῆς πελατείας τὸν τεράστιον, καὶ τὸν ὄγκον τῆς λαϊκῆς δυνάμεως, πρὸς τὴν ὁποίαν πλεῖστοι ἀποβλέπουν καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ ὀλιγότερον παρασκευασμένοι πρὸς ἄμυναν ἀποτελεσματικὴν!

Δὲν εἶναι τὰ σχολεῖα λοιπόν, ἐκεῖνα ποὺ ἀνοίγουν τὰς φυλακὰς ἢ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι κυρίως καὶ πρωτίτως αὐτά, ἔπειτα ἀπὸ τὰ λεχθέντα μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ φαίνεται νὰ εἶναι περισσότερον ὅλα τὰ μεγάλα κανάλια ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων καὶ μαζικῆς ἐνημερώσεως, ὅλα αὐτὰ τὰ ὁποῖα ὁ παιδαγωγὸς Hürdt ἀποκαλεῖ ζωντανὲς δυνάμεις τοῦ πολιτισμοῦ. Διότι αὐτὰ ἀσκοῦν τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, δημιουργοῦν ἓνα τεράστιον ἀντιπαιδευτικὸν καὶ ἀντιανθρωπιστικὸν ρεῦμα, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον βυθίζεται ὅλο καὶ περισσότερον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τὰ ὑποδείγματα τὰ ὁποῖα προσφέρουν, αἱ συνήθειαι τὰς ὁποίας μεταβιβάζουν, οἱ τρόποι ζωῆς σκέψεως καὶ ἐνεργείας αἱ ὁποῖαι ὑποβάλλονται μὲ ὅλην τὴν σαγηνευτικὴν καὶ ὑποβλητικὴν δύναμιν καὶ τὴν μαγεῖαν τῆς λέχνης εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τὰς ὑποσυνειδητοὺς περιοχάς, ἀσκοῦν ἔργον διαβρωτικὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν,³⁵ ἀντὶ νὰ ἀσκοῦν ἀνθρωποπλαστικὴν ἐπίδρασιν.

Φαίνεται ὅτι κανένας διωταγμὸς δὲν διακατέχει τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποὺ ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχὺν νὰ ἐλέγχουν τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν τοῦ τύπου, τοῦ βιβλίου, τῶν φίλων, τῶν δίσκων, τῶν προγραμμάτων τῆς τηλεόρασεως καὶ τοῦ ραδιοφώνου. Τὰ ἐριζιανὰ κύματα ἔχουν καταργήσῃ πρὸ πολλοῦ τοὺς φραγμοὺς τῶν συνόρων καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ εἰσβολεῖς διεισδύουν εἰς τὰ ἄδυστα τῆς ψυχῆς τῶν ἐθνῶν διὰ τῶν κυμάτων αὐτῶν. Καὶ ὁ βιομηχανικὸς μας πολιτισμὸς ἐπιτρέπει εἰς ἰδιώτας καὶ εἰς καθεστῶτα ἀπάνθρωπα νὰ ρυθμίζουν κατὰ βούλησιν τὰ «ἐκπαιδευτικὰ συστήματα καὶ προγράμματα» εἰς τὴν εὐρυτάτην τοῦ ὅρου ἔννοιαν, διὰ τῶν ὁποίων μαζικοποιοῦνται καὶ κατευθύνονται ὡς ἀγέλη ἐκμειαλλεύσμιος οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ μας, ὡς δεσμῶται καὶ αἰχμάλωτοι ματαίως ἀναζητοῦντες μίαν σωστικὴν κιβωτὸν διὰ νὰ καταφύγουν καὶ νὰ προφυλαχθῶν ἀπὸ τὰ καταρρακτιώδη ὕδατα τοῦ ἀντιπνευμα-

τοκτονίας, 51 μοιχείας, 19 ἀπάτας, 21 ἀπαγωγὰς καὶ 176 κλοπὰς... Δὲν ζητηγοῦν τὸν زηνηματογράφον. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ ἂν λεχθῇ ὅτι τὸ ἔγκλημα, ἡ διαστροφή εἶναι τὰ κύρια θέματά του. Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου εἶναι τρωματιζόν τὸ διαβρωτικὸν ἔργον τοῦ زηνηματογράφου, εἶναι αἱ ἐγκληματικὰ ταινία, ποὺ ζωτόρωθσαν, παντοῦ τῆς γῆς, νὰ δημοσιογῶσιν... εἰδικὰς σχολὰς διαρρηχτῶν κατ' ἀλομύμηναν τοῦ διαβοήτου «Ριφι-φί!»». Πρ6. «Πρακτικὰ τῆς Ἱατροχειρουργικῆς Ἑταιρείας» τόμ. 50 τοῦ 1965 καὶ Περιοδ. «Συνέτησις» Μάρτιος 1977, σελ. 51.

35. Πρ6. καὶ Ἀρχ. Ἠλία Μαστρογιαννοπούλου: «Ἡ ἀγωνία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου» σελ. 158 κ.έ. ἔνθα καταχωροῦνται ἰσχυροὶ τοῦ Pierre Paul Grasse, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποσπῶμεν: «Ἐποπόσχημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς πανίσεως αὐτῆς ἀρχῆς τῆς φιλελευθέρης δημοκρατίας, συνεχίζεται χωρὶς σταματημὸ ὁ βιασμὸς τῶν ψυχῶν, ὁ ὕπνλος καὶ βέβαιος ἀφανισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

Οἱ μηχανὲς ἀποβλαζώσεως ἔχουν φοβερὰ τελοιοποιηθῇ... Ἐφημερίδες, βιβλία, ραδιόφωνα, τηλεόρασι, φελλάμα καὶ πολιτικὴ προπαγάνδα ἔχουν ἀναλάβει τώρα αὐτὸ τὸ ἔργον ἀποβλαζώνουν ἐπιστημονικά».

τικοῦ κατακλυσμοῦ ποῦ ἀπειλεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴ καὶ μαζὺ τῆς θέτει ἐν κινδύνῳ ὁλόκληρον τὸν πολιτισμόν, τὸν ἐντὸς πολιτισμόν, μὲ ὅλα του τὰ λαμπρὰ ἐπιτεύγματα εἰς τὸν τομέα τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς τεχνικῆς.

Ὅα ἡμπορούσαμε νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἔρευναν αὐτὴν καὶ πρὸς ἄλλας καιευθύνσεις τόσον ἐπὶ εὐρυτέρου ὅσον καὶ τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου διὰ νὰ ἐπισημάνωμεν καὶ ἄλλας πτυχὰς τοῦ προβλήματος, καὶ ἄλλας συναφείας μεταξὺ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς, καὶ ἄλλα ζητήματα ζωῆς καὶ ἀγωγῆς ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀφείλωμεν νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας ὁ λαὸς καὶ ὡς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς ἕνα λαὸν ὁ ὁποῖος ἔγραψε μὲ τὸ αἶμα του τὴν πνευματικὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου καὶ ἔπλασε «ἕνα ἰδανικὸν τῆς ζωῆς ποῦ μένει ἕνας αἰώνιος φάρος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα» ὅπως εἶπεν ὁ Livigstone³⁶.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀσχοληθοῦμε ἰώρα μὲ ὅσα ἀποδυναμώνουν καὶ ὑποβαθμίζουν τὸ σχολεῖον ἐκ τῶν ἔνδον. Δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν πολεμικὴν τῆς ἀρνήσεως ἐναντίον τῶν αἰώνιων ἀξιών καὶ τὰς ἐπιπτώσεις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς. Τῆς ἀγωγῆς τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς λαϊκῆς πραγματικότητος, τοῦ μεγάλου σχολείου τῆς ζωῆς.

Ἀρκοῦμεθα μόνον νὰ σημειώσωμεν πὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν περὶ Παιδείας ἀντίληψιν ὅπως ἐκορυφώθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. «Ἡ παιδεία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἀγωγή τῆς νεότητος. Διεκδικεῖ τὴν ὅλην ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποβαίνει ἡ ὑψίστη ἔκφρασις τῆς μεταφυσικῆς ἐννοίας τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως καὶ τῆς ἐκκληρώσεως κάθε ἐφέσεώς μας», ὅπως παρατηρεῖ ὁ κορυφαῖος νεοανθρωπιστὴς Jaeger³⁷.

Ὅπως ὁ ἴδιος παρατηρεῖ, «ἡ μεγάλη παιδευτικὴ ἀλήθεια τὴν ὁποίαν ζωηρῶς ἐκθέτει ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος, εἶναι ἡ στενὴ σχέση καὶ περιβάλλοντος, προσωπογραφίας καὶ βάθους ζωγραφικοῦ. Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς καλλιτεχνικὴν ἀρχήν, ἀποτελεῖ τὸν νόμον τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Ὁ τέλειος ἄνθρωπος δύναται νὰ διαμορφωθῇ μόνον ἐντὸς τοῦ τελείου κράτους, καὶ ἀντιστρόφως διὰ νὰ δημιουργήσωμεν τὸ τέλειον κράτος, ὀφείλωμεν νὰ εὕρωμεν καὶ νὰ δημιουργήσωμεν τοὺς τελείους ἄνδρας... Ἡ Κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα ἐνέχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν πολιτῶν τοῦ κράτους τούς», εἰς τὸ ὁποῖον διαδραματίζουσιν μέγιστον ρόλον τὸ παράδειγμα καὶ ἡ μίμησις³⁸.

Ἐδῶ κράτος καὶ κοινωνία ταυτίζονται εἰς τὰς χιλιάδας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ὅπως αἱ δημόσιαι συνανθροίσεις, τὰ δικαστήρια, τὰ θέατρα, ὁ στρατός, ὅλαι αἱ λοιπαὶ μορφαὶ συγκεντρώσεως καὶ εἰς τοὺς χώρους ὅπου πραγματοποιῶνται αὗται, διαμορφώνονται οἱ ἄνθρωποι οἵσδε ἥτοις. Καὶ φυσικὰ διαμορφώνονται κατὰ τρόπον ὁρθὸν ἐὰν ἕνα ἰδανικὸν ὑψηλὸν περὶ ἀνθρώπου διαποτίζει ὅλας αὐτὰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ λειτουργίας τῆς ζωῆς καὶ καιτευθύνει τὸ νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, ἐὰν ὅλοι ἀναγνωρίζουν ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ πὸς «ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα εἶναι τὸ μέγιστον μάθημα»³⁹ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σπουδάζουν ὅλοι. Τότε ἡ παιδεία καθίσταται πράγματι ἀνθρωποπλαστικὴ, δύναται νὰ διαμορφώσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄρτιον ἄνθρωπον, τὸν τέλειον κατὰ τὸ δυνατόν ἄνθρωπον.

36. R. Livigstone: "Ἐνθ' ἂν. σελ. 25.

37. Werner Jaeger: «Οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου» σελ. 80.

38. Werner Jaeger: «Παιδεία» τόμ. Β' σελ. 324—325.

39. Πλάτωνος: «Πολιτεία» ΣΤ' VI 492β.

Μέσα εις ένα τοιοῦτον περιβάλλον καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ὅλων τῶν βαθμίδων δύνανται νὰ πραγματοποιήσουν τοὺς ὑψηλοὺς τῶν στόχους καὶ σκοποὺς, καὶ νὰ ἐπιτέχουν θαύματα. Καὶ ἓνα τοιοῦτον περιβάλλον δύνανται νὰ διαμορφωθῇ διὰ τοῦ σχολείου ποὺ θὰ ἔχῃ «ἀληθινούς δασκάλους». ὅπως τὸ ζητεῖ καὶ τὸ εὐχεται ἡ Ἑλληνίδα μητέρα τοῦ νανουριόματός, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπησχόλησε ἀλλὰ καὶ ἐὰν τὰ σχολεῖα μας «δὲν εἶναι ἀπλῶς τόποι προσκλήσεως γνώσεων, ἀλλὰ κυρίως φροντιστήρια ἠθικῆς, χριστιανικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς»⁴², ὅπως ἔλεγεν ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους ὁ ἐμπνευσμένος πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ι. Καποδίστριας, μὲ τοὺς ὑψηλοὺς ὁραματισμοὺς καὶ τὰ εὐγενικὰ ὄνειρα, προσφέροντα εἰς τοὺς μορφωμένους γνησίαν πνευματικὴν τροφὴν καὶ φέροντας τοὺς τοῦτους εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς κορυφαίας προσωπικότητας τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὰς γνησίας πηγὰς τῆς δημιουργίας, μὲ τὰς καθαρὰς πηγὰς τοῦ πνεύματος, ὅπως ἐκπορεύονται ἀπὸ τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ.

Ἐὰν ὡς ἐπιτέγασμα τῶν ὅσων ἐλέχθησαν, πρέπει νὰ σημειωθῶν τώρα μερικαὶ συνοπτικαὶ προτάσεις. θὰ ἤθελα πρὶν κλείσω τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων νὰ παρατηρήσω τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἐχουν δίκαιον οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι περιμένουν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον ἀγωγὴν, μόρφωσιν, ἥθος, παιδείαν, προσπάθειαν πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ ἥθους καὶ διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδιῶν τῶν καὶ ὅχι ἓνα στεῖρον καὶ ἄγονον ἐγκυκλοπαιδισμόν ἀσυναρτήτων γνώσεων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ἔργον τοῦ Σχολείου ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας, τοῦ συνόλου τῶν κοινοτήτων ζωῆς ποὺ συναπαρτίζουσιν τὸ μεγάλο σχολεῖον τῆς ζωῆς καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν ζωντανῶν δυνάμεων τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ ἀσκεῖ ἐπὶ ὁρίμων καὶ ἀνωρίμων ἀδιαλείπτως μίαν δραστικὴν μορφωτικὴν ἢ παραμορφωτικὴν ἐπίδρασιν.

2. Τὸ Σχολεῖον ὡς μία τῶν θεμελιωδῶν δυνάμεων προόδου καὶ τῆς προκοπῆς ἑνὸς τόπου πρέπει νὰ ὑψωθῇ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς κιβωτὸν τοῦ πνεύματος καὶ φορέα γνησίας ἀγωγῆς, πραγματικῆς μορφώσεως καὶ καλλιιεργείας τῆς ψυχῆς, ἀληθινῆς παιδείας, εἰς ἐργαστήριον τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ καὶ θερμότηριον τῶν ἰδανικῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον δὲν θὰ παρελαύνουν ἀπλῶς ἐπὶ μακρὰν περίοδον ἐτῶν ἀλλὰ λαμβάνουν μίαν ὑψηλῆς στάθμης ἐκπαίδευσιν ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα, «πλούσια καὶ πτωχά», κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Πατρικοῦ τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ μας.

3. Εἰς ὅλα τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα καὶ ὅλους τοὺς τύπους καὶ τὰς βαθμίδας καὶ τὰς κατευθύνσεις τοῦ σχολείου χρειάζεται νὰ ἐμφυσηθῇ ἡ ἀνθρωπιστικὴ πνοή, ἡ ὁποία θὰ χρωματίζῃ, θὰ ζωοποιῇ, θὰ δίδῃ τὸν τόνον καὶ τὸν ρυθμὸν εἰς ὅλην τὴν ἐργασίαν τοῦ Σχολείου καὶ τὴν σχολικὴν ζωὴν. Τὸ αὐτὸ πνεῦμα πρέπει νὰ πνεύσῃ καὶ νὰ χρωματίσῃ ὅλην τὴν ἀπέραντον ἐπικράτειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ νὰ ὑποτάξῃ ὑπὸ τὸ ἀνθρωποπλαστικὸν τοῦ σκῆπτρον τὸ μαγικὸ ραβδί τῆς Κίρκης μὲ τὴν τεραστίαν μεταμορφωτικὴν δύναμιν διὰ λογαριασμόν τοῦ ἀπανθρωπισμοῦ.

4. Ἡ μάχη διὰ τὴν ἀγωγὴν, ταυτόσημος μὲ τὴν μάχην διὰ τὸν πολιτισμὸν, τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ τὰς ἡγεμονικὰς ἀξίας τῆς ζωῆς, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν ἐπιβίωσιν πρέπει νὰ γίνῃ ὅχι μόνον τοῦ Κράτους ὅχι μόνον τῆς Πολιτείας ἢ ἀδιάκοπος, πρώτη καὶ ὑψίστη φροντίς ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἀκοίμητος πρωταρχικὴ μέριμνα, καὶ ἐνὸς ἐκάστου προσωπικῇ ὑπόθεσις, πύρω-

μα ψυχῆς καὶ νοῦ οἰοιτῆλασία ὅλων ἐκείνων ποὺ αἰσθάνονται πὼς τὸ ἀκριβώτερο μαργαριτάρι τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὸ κλειδί τῆς αἰωνιότητος ὑπὸ τὴν σφραγισμένην, τὴν ἐθνικὴν ἀλλὰ καὶ τὴν μεταφυσικὴν τοῦ ὕρου ἔννοιαν, εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

5. Ὁ στόχος, ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἐργώδους αὐτῆς προσπάθειας πρέπει νὰ εἶναι ἕνα ἰδανικὸν ὑψηλὸν περὶ ἀνθρώπου, κόσμου καὶ ζωῆς, ἱκανὸν νὰ περιβληθῇ τὴν πορφύραν «Μεγάλης Ἰδέας» καὶ νὰ ἀσκή ἀνθρωποπλαστικὴν ἐπίδρασιν πρὸς ἀνακαίνησιν τοῦ κόσμου καὶ ἀφοπλισμὸν καὶ ἐξουδετέρωσιν τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων, ποὺ διαζοῦν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν μὲ τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημερώσεως κυρίως, καὶ τείνουν νὰ ἀποβλακώσουν καὶ νὰ ἀποκτηνώσουν τὶς μάζες τῶν ἀνθρώπων κατὰ τρόπον «ἐπιστημονικόν» ἀντὶ νὰ βοηθήσουν εἰς μίαν προσπάθειαν ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἰς πανανθρωπίνας διαστάσεις.

6. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν στόχων αὐτῶν χρειάζεται νὰ δαμιασθῇ ὁ βιομηχανικὸς πολιτισμὸς καὶ νὰ ἀναζητηθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θὰ συντελέσουν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα, θὰ ἐμποδίσουν τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἀποσυνθετικῶν δυνάμεων τῆς ἀπανθρωπίας καὶ θὰ κάμουν τὸ ἀνθρωπιστικὸν πνεῦμα τὸ κύμα τοῦ μέλλοντος. τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ὀρδῆς καὶ τῆς ἀγέλης τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται ὄχι πλέον τόσο ἀπὸ τὰς στέππας ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς συγχρόνους μεγαλουπόλεις, ὅπου ἡ μάζα καταβροχθίζει τὸν ἀνθρώπον ὡς πνευματικὴν ὄντοτητα καὶ ἀπειλεῖ τὴν πνευματικὴν του μοναδικότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματός του, προσφέρουσα ἀφειδῶς τὴν πρώτην ὕλην τῶν ὀλοκληρωτικῶν συστημάτων.

7. Διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν μεγάλων αὐτῶν στόχων κατὰ τὸ δυνατόν καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς ζωῆς τῆς ἀγωγῆς, ὁ καθένας πρέπει νὰ γίνῃ μία μικροκιβωτὸς τῶν ἀξιῶν καὶ ἕνας ἀπόστολος τῶν ἰδανικῶν ὅπως καὶ κάθε οἰκογένεια καὶ κάθε ἄλλη κοινότης ζωῆς, ποὺ πρέπει νὰ μεταμορφωθῇ εἰς μορφωτικὴν κοινότητα ζωῆς καὶ νὰ ἀποτελέσῃ ὅασιν τοῦ πνεύματος καὶ νηοῖδα καὶ φράγμα πρὸς δαμιασμὸν καὶ τιθάσευσιν τοῦ ὀρμητικοῦ καὶ θολοῦ ρεύματος τῆς ἀπανθρωπίας καὶ μεταστοιχείωσιν τούτου εἰς πηγὴν δημιουργίας.

Βεβαίως, ἡ προσπάθεια δὲν θὰ εἶναι εὐκόλος. Τραχὺς καὶ ἀνηφορικὸς καὶ δύσκολος ὁ δρόμος καὶ ἀμέτρητες αἰχμὲς σιδερένιων κονταριῶν ἰὸν φράζον ἀπειλητικά. Ἀλλ' ἡ σιγὴ δὲν ἐμπνέει χρονοτριβὴν.

Διότι αὐτὸ ποὺ κινδυνεύει αὐτὴν τὴν σιγὴν εἶναι ὁ πολῦτιμος μαργαρίτης ποὺ λέγεται ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ παιδείσις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν «οὔτε ἀνθρώποις οὔτε θεοῖς τιμώτερον οὔτε ἔστιν οὔτε ποτὲ ἔσται»⁴¹ ὅπως εἶπεν ὁ Πλάτων. Εἶναι ἡ παιδεία τῆς ψυχῆς τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων ἢ ὁ Ἡράκλειτος ἐχαρακτήρισεν «ὡς δεύτερον ἥλιον τοῖς ἀνθρώποις» κατὰ τὴν Παράδοσιν.

Καὶ πράγματι, «τί γὰρ ὠφελήσῃ τὸν ἀνθρώπον» καὶ τί θὰ ὠφελήσῃ τὸ ἀνθρώπινον Γένος ἐὰν κατακτῇ τὸ ἐξωγήϊνον διάστημα καὶ κυριαρχήσῃ τοῦ μικροκόσμου καὶ τοῦ μακροκόσμου διὰ τῆς τεχνολογικῆς ἐπαναστάσεως τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ εἰς τὰς ἡμέρας μας «ἀλλὰ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ» καὶ χάσῃ τὴν ἀνθρωπιά του; «Ἡ τί δώσῃ ἀνθρώπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;»⁴².

41 Πλάτωνος: «Φαῖδρος» 241 C5.

42. Μάοζ. Η' 36—37.

ΜΕΛΗ ΒΟΥΔΟΥΡΗ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΑ ΨΕΥΔΩΝΥΜΑ (1800-1969)*

- * Ταχιδέλη Μαρία = Κρησσα
πρδ. 'Ελληνική Ἑπιθεώρησις, ἔτος 6ον, τεύχος 70—71ον, 'Αθῆναι, Αὐγουστος — Σεπτέμβριος 1913, σ. 185η.
- * Ταλαγάνης Ἰωάννης = Γιάννης Ζέβγας (Ζεῦγος)
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Τζαβούρης Εὐστράτιος = Ἐλεύθερος
ἐφμ. 'Ο Κόσμος, ἔτος 8ον, φ. 2559ον, 'Αθῆναι, 11 'Οκτωβρίου 1965, σ. 7η, καὶ ἐφμ. Πρὸς φυγικὸς Κόσμος, ἔτος 39ον, φ. 1810ον, 'Αθῆναι, 17 'Οκτωβρίου 1965, σ. 2α.
- * Τζήμας Ἀνδρέας = Βασίλης Σαμαρινιώτης
Δημοσιεύματα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ (—1969).
- * Τρίγκατζης Κωνσταντῖνος = 'Ο Φακὸς
ἐφμ. Παράτηρήσις, Νίκαια (1951—1969).
- * Τσακυρόγλου Μιχαὴλ = 1) Σέλευκος, 2) Μίμνερος Σιπυληνὸς
πρδ. Μικροασιατικὰ Χρονικά, τόμος 10ος, 'Αθῆναι 1963, σ. 222α, (= ἄρθρον τοῦ Μ. Παϊδούση — βιβλιογραφία, λῆμμα 95).
- * Τσαπιδης Νικόλαος = Ν. Τσαπ.
ἐφμ. Παράτηρήσις, Νίκαια (1951—1969).
- * Τσάρας Λάμπρος = Λάμπρος Μάλαμας
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Τσάτσος Θεμιστοκλῆς = Θ. Εὐστρατιάδης
πρδ. Νέα Ἑστία, ἔτος ΜΑ', τόμος 87ος, τεύχος 1025ον, 'Αθῆναι, 15 Μαρτίου 1970, σ. 406η.
- * Τσιλμίζγκας (Λεονάρδος) Ἰωάννης 1) Σπύρος Τζεμπίνος, 2) Ἰων. Τσάλλμας Γιάννη Τσιλμίζγκα (1872—1947): «Ἄπαντα». Ποιήματα. Ἐπιμέλεια ἐκτύπωσης Δημοσθένης Ζαδέ. 'Αθῆναι 1973, σσ. 5η καὶ 203η.
- * Τσιμπιδάρος Γεώργιος = 1) Ἀνατολίτης 2) Γκρέκο Λανσελότος
Νικολ. Γ. Φραγκινέα: «Λακωνικὴ γῆ». 'Αθήνα 1971, σ. 444η. Φῶτος Γιοφύλης: «Ποίηση μισοῦ αἰῶνα 1906—1956». Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίον. ('Αθήνα 1964), σ. 377η.
- * Τσουδερός Ἐμμανουὴλ = Γιάννης Κατσάρης
'Ηλία Βενέζη: «Ἐμμανουὴλ Τσουδερός. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς μάχης τῆς Κρήτης». 'Αθῆναι 1966.

- * Φραγκούλης Κύπρος == Λόδοις Τριφυλίας
Λημύτη Π. Λιάτσου: «Κοζκινιά. Ένα όνομα, μία πολιτεία. Η πολιτιστική και πνευματική πορεία της». Προλόγος Σάββα Παπαδόπουλου. Νίκαια 1960, σ. 75η.
- * Χάγιος Γεώργιος == Σταύρος 'Απέργης
Αυτοτελής Έκδοσις (1958).
- * Χαιρόπουλος Κωνσταντίνος == 1) Λόν Κανάγιας 2) Παλαιός
Βασική Βιβλιοθήκη. Έκδόσεις 'Αετός. 'Αθήναι, 1956, τόμος 44ος, σ. 66η.
(= 'Ο Κονδυλάκης και τὸ Χρονολόγημα. Ἐπιμέλεια Σταύρου Σχοπετέα).
- * Χαλκιάδης Ζαχαρίας == 'Αχιος
Έκδοσις «Κέντρον Ἑλληνικῶν Σπουδῶν» ἐπ' ἀριθ. 15. Εὐγενίου Μιχαηλίδη, Καθηγητοῦ. Λόγος Θεολογίας καὶ Ἀραβικῆς Φιλολογίας. Λιευθυντοῦ τοῦ «Κέντρον Ἑλληνικῶν Σπουδῶν ἐν Ἀλεξάνδρεια. (Πρώην Λιευθυντοῦ τῶν Πατριαρχικῶν Περιοδ(ι)κῶν: «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» καὶ «Καλὸς Ποιμήν»). (Βιβλιογραφία τῶν Ἑλλήνων Λιγυπτιωτῶν (1835-1966)». Έκδοσις Β' (συμπληρωμένη). Μετὰ Προλόγου ἐπὶ τοῦ κ. Ἰωάν. Α. Τουλιότα, Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξάνδρεια. Ἀλέξανδρεια 1965-1966, σ.σ. 103-104, λήμμα 12 / 1924.
- * Χαμουδόπουλος Δημ. == Ἐμπεδοκλῆς.
πρδ. Μικρασιατικὰ Χρονικά, τόμος 13ος. Ἀθήναι 1967, σ. 428η.
- * Χατζηθανασίου Ροδόλφος == Ράδος Χατζηνάσης
Τηλέμαχος Ἀλαβέρτας: «Ληγματογράφου τῆς Θεσσαλονίκης». Θεσσαλονίκη (1970), σ. 39η.
- * Χατζηθασιλίου Παντελῆς == Ἰδας 'ΙΛΑΣ
ἐφμ. Παράτηρήσεις. Νίκαια (1958-1967).
- * Χατζιδάκις Κυριάκος == 1) 'Ο Ἐπίτειος 2) 'Ο ρεπόρτερ
Χρήστου Λεβάντα: «Λέο μορφές. Δημοσθ. Ν. Βουτυράς — Νίκος Ι. Χαντζάρας». Μελέτη — Βιβλιογραφία. Έκδοση «Πειραιῶν Χρονικῶν». (Πειραιεύς) 1952, σ. 82α, λήμμα 472 / 1949. — ἐφμ. Τὰ Νέα, Ἀθήναι (1961-1963).
- * Χιονίδης Νικόλαος == Ν. Χλῶης
Λημύτη Π. Λιάτσου: «Κοζκινιά. Ένα όνομα, μία πολιτεία. Η πολιτιστική και πνευματική πορεία της». Προλόγος Σάββα Παπαδόπουλου. Νίκαια 1960, σ. 136η.
- * Χουδαθερδόγλου Σοφοκλῆς == 1) Θεόδοτος 2) Ἰστενσδά 3) Ὁρέστης ὁ Τυανεύς 4) Τυανεύς
πρδ. Ἀνδριακόν Ἡμερολόγιον, Ἀθήναι 1925 — πρδ. Μικρασιατικὰ Χρονικά, τόμος 10ος, Ἀθήναι 1963, σσ. 252-253η (ἄρθρον τοῦ Φ. Κ.Μπουμπουλίδου).
- * Χριστοδουλάκης Ὀδυσσεύς == Λύσης Μαριάρης
Αυτοτελής Έκδοσις καὶ δημοσιεύματα.
- * Χρυσομάλλης Ἀλέξανδρος == 1) Α. Χ. Βάρδος 2) Ἀλκης Λεύκης
«Ποιητικὴ Ἀνθολογία Ἀγκύρας τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιητικῆς γενιάς». Έκδόσεις Δ. Παπαδημητρίου καὶ Σία. Ὁδὸς Πειραιῶς 18, Ἀθήναι (1971), σ. 268η.
- * Κωστή Ἄννα == Χάνα Χάϊμ
Αυτοτελεῖς Έκδόσεις. (Ἑβραία. Χαλκίς 1936 — Ἰσραήλ 1973).

Ψ Ε Τ Λ Ω Ν Υ Μ Α

Ο Ν Ο Μ Α Τ Α

'Αβάνδης Βίκτωρ	= Γεώργιος Πόταρης
'Αβέρωφ Μικέτα	= Μιχαήλ 'Αβέρωφ
'Αγζύλας Γιάννης	= 'Ιωάννης Κουτσουνιώτς
'Αγνωστη	= Καλλιόπη Πάντου
'Αγωνιστής	= Νικόλαος Κατηφόρης
'Αδάμ - 'Αδάμ	= Βασίλειος 'Αδαμίδης
'Αθηναῖος	= Μιλτιάδης 'Αγαθόνικος
Αῖνος	= Γεράσιμος Λιβαθυνόπουλος
Αἴσωπος	= Μιχαήλ Γιαννουκάκης
Αἰτωλός	= Νικόλαος Βούτβας
'Ακταίων	= Γεώργιος Σταυρόπουλος
'Αλκαῖος	= 'Αντώνιος 'Αγιοπετρίτης
'Αλκιβιάδης	= Δημήτριος Κυριακίδης
'Αλ.Λιδ.	= 'Αλέξανδρος Λιδωρίκης
'Άλλος	= Κ.Π. Παπαλεξάνδρου
'Αμάραντος	= 'Αθανάσιος Πέικος
'Αμαρυλλίς	= 'Ελένη Κομίνη
'Αμλέτος	= Διονύσιος Κόκκινος
'Αμωμος Μῶμος	= 'Αντώνιος Σωτηριάδης
'Ανατολίτης	= 'Αχιλλεύς Μαυρομματής
'Ανατολίτης	= Γεώργιος Τσιμπιδάρος (= ὁ Γ. Φτέρης)
'Αντιναύαρχος Δ.Α.	= Δημήτρης Λούντρας
'Αντρέας Ρ.	= 'Ανδρέας Ραμπαβίλας
'Α.Παλ.	= 'Αντώνιος Παλόγλου
'Απέργης Σταῦρος	= Γεώργιος Χάγιος
'Απηλιώτης Χρήστος	= Χρήστος Γερογιάννης
'Απλός, Ν.	= Νικόλαος Παπαπερικλῆς
ΑΡΙΕΛ	= 'Αναστάσιος Βουρνᾶς
'Αριθμοδίφης	= Βλάσης Γαβριηλίδης
'Αρκᾶς Μάκης	= Γεράσιμος Κορολῆς
'Αρμόδιος	= Βλάσης Γαβριηλίδης
'Αστερινός Δημήτριος	= Δημήτριος Βούκλιζας
'Αστερίσκος	= 'Απόστολος Κολτσιδόπουλος (= ὁ 'Απόστολος Σπήλιος)
Αὐγήτας	= Κωνσταντῖνος Σιδερίης
'Αχνίος	= Ζαχαρίας Χαλκιάδης
Αω	= Παντελῆς Πρεβελάκης
Α.Ω.	= Γεώργιος Πώπ
'Αωτος	= Νικόλαος 'Αξελός
Βαλεριανός 'Αρης	= Γεώργιος Μασσαβέτας
Βάρδης Πύρρος	= Ζήσης Σχάρος
Βάρδος, Α.Χ.	= 'Αλέξανδρος Χρυσομάλλης
Βαρενέτης Χρήστος	= Χρήστος Σαμουηλίδης
Βασιάδης 'Ηροκλῆς	= Κωνσταντῖνος Βασιάδης
Βασ. Πέζ.	= Βασίλειος Δ. Πεζερίδης
Βέλλη — Νέλλη	= Σάββας Θ. Σπανίδης

Βελουχιώτης Ὑλης	== Ἀθανάσιος Κλάρας
Βερνάρδος, Π.	== Παντελής Πρεβελάκης
Βερσής, Ν.Ε.	== Κ. Μαζοῦς
Βλάμης	== Λιονύσιος Κόκκινος
Βλέκας	== Μιλτιάδης Ἀγαθόνιζος
Βόρειος, Σ.	== Σεραφεῖμ Μάξιμος
Βουλεβαρδιέρος	== Λιονύσιος Κόκκινος
Βραδυνός Ὑγγελος	== Σπύρος Γκοῦσχος
Βυζάντιος	== Ἀχιλλεύς Μαυρομιάτης
Γ.	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
Γελασίνο	== Κωνσταντῖνος Δημάδης
Γενάρ	== Πέτρος Γεναρόπουλος (== ὁ Πέτρος Πικρός)
Γεωργιάδου Ναυσικά	== Στυλιανή Γεωργιάδου
Γιαν.Καρ.	== Ἰωάννης Ἡλ. Καρακουλάκης
Γιαν.Καρ.	== Ἰωάννης Κωνσταντινίδης
Γιαννίδης Κώστας	== Ἰωάννης Κωνσταντινίδης
Γλαυκός Νίκος	== Νικόλαος Παπατεριζλῆς
Γληνός Μητρος	== Δημήτριος Α. Γληνός
Γραμμένος Κ.	== Κ. Ντούλας
Γρατσιέλα	== Καλλιόπη Λιακάου
Γρίβας Γιώργης	== Γεώργιος Καραμύχας
Λαναός- Δημητριάδης Κ.	== Κωνσταντῖνος Δημητριάδης
Λημ. Λαμ.	== Δημήτριος Λαμπίρης
Διαβάτης	== Γεωργία Δεληγιάννη - Ἀναστασιάδη
Διαμάντης Ὑλης	== Ἰωάννης Διαμάντης
Δικταῖος	== Ἀντώνιος Βορεάδης
Διογένης	== Ἀντώνιος Βορεάδης
Δ. Κουλ / Δ. Κουλεντ.	== Λιονύσιος Κουλεντιανός
Δὸν Κανάγιας	== Κωνσταντῖνος Χαιρόπουλος
Δουναβίτης	== Ἀπόστολος Κολτσιδόπουλος (== ὁ Ἀπόστολος Σπήλιος)
Δουναβίτης, Α.	== Ἀπόστολος Κολτσιδόπουλος (== ὁ Ἀπόστολος Σπήλιος)
Δραγούμης Ὑων	== Ἰωάννης Δραγούμης
Δ.Φ.	== Δημήτριος Α. Γληνός
Ἑλένη	== Ἑλένη Λασκαρίδου
Ἑλεύθερος	== Εὐστράτιος Α. Τζαβούρης
Ἑλπίδα	== Ἑλπίς Κρακοῦ — Ἀμαράντου
Ἑμπεδοκλῆς	== Λημ. Χαμονδόπουλος
Ἑνας Ἑθνικός	== Δημήτριος Α. Γληνός
Ἑνας παλιός - παλιός	== Γρηγόριος Ξενοπούλος
Ἑρασμος	== Γεώργιος Στανρόπουλος
Ἑργάτης	== Θέμος Κορνᾶρος
Ἑρμονικός, Ἰ.	== Ἰωάννης Ἀλεξίου
Ἑσπερος	== Δημήτριος Α. Γληνός
Εὔα	== Μαριέττα Μινώτου
Εὐαγγελίδου Παυλίνα	== Εὐαγγελία Παπαχρήστου — Πάνου
Εὐστρατιάδης, Θ.	== Θεμιστοκλῆς Τσᾶτσος

Ζέβγος (Ζεῦγος) Γιάννης	== Ἰωάννης Ταλαγάνης
Ζόρμπαλης, Κ.	== Κωνσταντῖνος Θεός
Ἡ ἄλλη	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (= ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
Ἡ Κρήτη σου	== Ἀντώνιος Βορεάδης
Θεόδοτος	== Σοφοκλῆς Χουδαβεργδόγλου
Θεοδωράκης Μίκης	== Μιχαήλ Γ. Θεοδωράκης
Θερινός Ἡλίας	== Ἡλίας Κατσόγιαννης
Ἰβικός	== Θεόδωρος Δογάνης
Ἰδας / ΙΔΑΣ	== Παντελῆς Χατζηθασιλείου
Ἰππόλυτος	== Μιλτιάδης Ἀγαθόνικος
Ἰστεναδτά	== Σοφοκλῆς Χουδαβεργδόγλου
Ἰων	== Αἰμ. Ἰωαννίδης
Ἰωνικός	= Ἰωάννης Λιαμάντης
Καζάν Ἡλίας	== Ἡλίας Καζαντζόγλου
Καيسάρης Γιάννης	== Ἐμμανουήλ Τσουδερός
Κακναβάτος Ἐκτωρ	== Γεώργιος Δ. Κοντογεώργης
Καλιστράτης Σ.	== Εὐστράτιος Εὐστρατιάδης
Καλλέργης, Α.	== Δημήτριος Α. Γληνός
Καλογιάννης Τάσος	== Κλεάνθης Μιχαηλίδης (= ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης)
Κάνις, Γ.Θ.Κ.	== Γ. Θ. Κανδηλάπτης
Καπακέλλος Φραγκῖσκος	== Ἰωάννης Πασχάλης Δονᾶς
Ἀλβεργᾶτος	== Ἐλπίς Κρακεῶ — Ἀμαράντου
Καρᾶ Ἐλπίδα	== Κωνσταντῖνος Γυφτοδήμος
Καραγιώργης Κ (ώστας)	== Αἰκατερίνη Ἀνδρεάδης
Κατερίνα	== Δημήτριος Κλειδίμος
Κλειδᾶς Δημήτριος	== Νικόλαος Κ. Παπαδόγκος
Κόγκος Νίκος	== Σωτήριος Α. Σκούταρης
Κοσμικός Σῶτος Μ.	== Ἡλίας Βουτιερίδης
Κούμπιος Γιάννης	== Νικόλαος Ζαχαριάδης
Κούτβης Κόλλιας	== Στέφανος Πᾶνος Λιπιώτης
Κρασιώτης Στέφανος	== Μαρία Ταχιδέλη
Κοῖσσα	== Γεώργιος Π. Σαββίδης
Κρίτων	== Κωνσταντῖνος Κόλλιας
Κυριαζῆς, Κ.	
Λακωνικός	== Ἰωάννης Πετρουνᾶκος
Λανσελότος Γκρέκο	== Γεώργιος Τσιμπιδάρης (= Γεώργιος Φτέρης)
Λεμᾶς Λέων	== Ἰωάννης Π. Μελάς
Λευκαρίτης	== Σῖμος Μενάρδος
Λεῦκας Σταῦρος	== Νικόλαος Κατηφόρης
Λεῦκης Ἀλκης	== Ἀλέξανδρος Χρυσομάλλης
Λευκωσιάτης	== Σῖμος Μενάρδος
Λεων.Π.Παπ.	== Λεωνίδας Π. Παπαδόπουλος
Λίβας Χρ.	== Χρ. Π. Ἐξαδάκτυλος
Λότσης, Κ.	== Κωνσταντῖνος Κονοφᾶγος
Λύκιος	== Ἀντώνιος Βορεάδης

Μακ. Σιν.	== Μακάριος Σινανίδης
Μάλαμας Λάμπρος	== Λάμπρος Τσάρας
Μαυμάρης Λύσης	== Όδυσσεύς Χριστοδουλάκης
Μαστίδης, Ί.	== Ίωακείμ Βίζυηνός
Μαυροθαλασσίτης, Ν.	== Νικόλαος Καρβούνης
Μαυρουδής, Ε.	== Αύρηλιος Εύστρατιάδης
Μεγάλη Έλλάς	== Τούλα Παπαχρονοπούλου
Μετανάστης	== Στέφανος Γ. Ξύδης
Μήτρος, Κ.Α.	== Γεώργιος Α. Γληνός
Μήτρου, Κ.	== Γεώργιος Α. Γληνός
Μίτιας Δημήτρης	== Δημήτριος Π. Λιάτσος
ΜΙΧΕΒΗΣ	== Μιχαήλ Βουδούρης
ΜΟΛΤΗΣ	== Τηλέμαχος Κ. Μολφέςης
Μοναστηριώτης, Π.	== Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου
Μόρνος, Α.	== Κλ. Κλώνης
ΜΟΤΗΚΑ	== Αικατερίνη Τ. Μολφέςη
Μουσελίμης Στέφανος	== Στέφανος Πῶνος Λιπτιώτης
Μ.Τ.	== Πέτρος Ροῦσος
Μυράλης Γιάννης	== Ίωάννης Α. Ντεγιάννης

Νάκης Νίκος	== Νικόλαος Καρτσωνάκης
Νεαπολίτης	== Αντώνιος Βορεάδης
Νεοπτόλεμος	== Βελισσάριος Άντωνάκης
Νέστορας	== Δημήτριος Α. Γληνός
Νεφέλης Πέτρος	== Πέτρος Εύσταθόπουλος
Νησιώτης Δ.	== Έμμανουήλ Γλυφός
ΝΙΒΕΛ	== Νικόλαος Βελιώτης
Ντεσκουνέρας Άλφόνσος	== Κωνσταντίνος Σούκας
Ντοῦμ — Ντοῦμ	== Β. Ίθακήσιος
Ν. Τσαπ.	== Νικόλαος Τσαπίδης

Ξιαφῶς Θῶμος	== Ίωάννης Σκαρίμπας
--------------	----------------------

Ό Έπίνειος	== Κυριάκος Χατζιδάκις (== ό Χρήστος Λεβάντας)
Ό Θεατής	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ό Φῶτος Γιοφύλλης)
Ό ρεπόρτερ	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ό Φῶτος Γιοφύλλης)
Ό ρεπόρτερ	== Κυριάκος Χατζιδάκις (== ό Χρήστος Λεβάντας)
Όρέστης ό Τυανεύς	== Σοφοκλής Χουδαβερόγλου
Όρφικός Άγνης	== Γ. Στεφόπουλος
Ό Φακός	== Κωνσταντίνος Τρίγκατζης
Ό Φίλος	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ό Φῶτος Γιοφύλλης)
Ό Φιλότεχνος	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ό Φῶτος Γιοφύλλης)

Π.Α.	== Πέτρος Ροῦσος
Παλαιός	== Διονύσιος Κόκκινος
Παλαιός	== Κωνσταντίνος Χαιρόπουλος
Παλμύρας	== Νέστορ Κουρτέλης
Πάμπλο Μ.	== Μιχαήλ Ράπτης
Παπᾶς Δημήτρης	== Δημήτριος Παπαναστασίου

Παράξενη	== Αἰκατερίνη Ἀλιφέρη
Παρατηρητής	== Κλέανδρος Λάκων (= ὁ Κ. Καρθαῖος)
Παρατηρητής	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (= ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
Παρνάσιος Θέμος	== Ε. Παπαδημητρίου
Πάρνης Ἀλέξης	== Σωτήριος Λεωνιδάκης
Παφίτης	== Σίμος Μενάρδος
Πετούρης, Δ.	== Δημήτριος Α. Γληνός
Πετρανός Ὁρφέας	== Ὁρφεὺς Οἰκονομίδης
Πετρίτης, Π.	== Νικόλαος Μαράκης
Πετρωτὸς Μίμης	== Δημήτριος Π. Λιάτσος
Πολικός, Γ.Π.	== Γ.Π. Ἀλιβιζάτος
Πολυνείκης Δήμος	== Ἀντώνιος Λούμας
Πόντιος, Π.	== Πολυχρόνης Ἐνεπεκίδης
Προκοπίδης Λάκης	== Θεόφιλος Γ. Προκοπίδης
Προλετάριος	== Νικόλαος Κατηφόρης
Πρωτοπόρος	== Νικόλαος Κατηφόρης

Ριόνης	== Ἀλέξανδρος Διαμαντόπουλος
Ροδῆς Παῦλος	== Ἠλίας Σιμόπουλος
Ροίμελης Ἰωάννης	== Σταμάτιος Σταματίου
Ρώσση Ρούλα	== Στανουῖλα Κακλαμανάκη

Σαμαρινιώτης Βασίλης	== Ἀνδρέας Τζήμας
Σέλευκος	= Μιχαὴλ Τσακίρογλου
Σιμωνίδης	== Ἀντώνιος Βορεάδης
Σιπυληνὸς Μίμερμος	== Μιχαὴλ Τσακίρογλου
Σκουφαῖος, Ν.	== Νικόλαος Ζαχαριάδης
Σκύθης	== Κωνσταντῖνος Βάρναλης
Σμυρναῖος Σῶτος	== Σωτήριος Α. Σκούταρης
Σπήλιος Ἀπόστολος	== Ἀπόστολος Κολτσιδόπουλος
Συκιώτης Ἀλέξης	== Σταύρος Ἀβδουῶς
Σύντροφος	== Λεωνίδα Σουρέας (= ὁ Κώστας Παρορίτης)
Συρανὸ	== Βασίλειος Βεκιάρης

Τα.Μα	== Παναγιώτης Μανέττας
Ταῦγετος	== Ἰωάννης Πετρουνάκος
Τζεμπίνος Σπύρος	== Ἰωάννης (Λεονάρδος) Τσιλιμίγκρας
Τηλέμαχος	== Τηλέμαχος Κ. Μολφέσης
Τόμπρος Ἐρρίκος	== Ἐρρίκος Γιαννῆλος
Τρέχα - Γύρνε	== Μιχαὴλ Ἀργυρόπουλος
Τριφύλλης Λορὸσος	== Κύπρος Φραγκούλης
Τσάλμας Ἰων.	== Ἰωάννης (Λεονάρδος) Τσιλιμίγκρας
Τιανενὺς	== Σοφοκλῆς Χουδαβερόδγλου

Ὑδραῖος Μανώλης	== Πέτρος Ροῦσος
-----------------	------------------

Φ.	== Σπύρος Ν. Μουσούρης (= ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
Φιλικὸς Νίκος	== Νικόλαος Παπαπερικλῆς
Φιλογενὴς Ἑλλην	== Ἀλ. Βασιλείου

Φλοίσβης Γιώργος == Γεώργιος Ἀδαμόπουλος
 Φ.Φ. == Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
 Φωτεινὸς Γ'(ιώργος) == Γεώργιος Κουλούκης
 Φῶτος == Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
 Φωτούλα Γαβ. == Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)

Χ. == Δημήτριος Α. Γληνός
 Χ. == Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
 Χαρ. Σταμ. == Χαρίλαος Σταματίου
 Χατζηνάσης Ράδος == Ροδόλφος Χατζηναστασίου
 Χειμῶνας == Ἰωάννης Πετρούντζος
 ΧΙ - ΨΙ == Σπύρος Ν. Μουσούρης (== ὁ Φῶτος Γιοφύλλης)
 Χλόης Ν. == Νικόλαος Χιονίδης

Ψηλορείτης Ἀλέκος == Γεώργιος Ἀγγουράκης

Ω. == Παντελής Πρεβελάκης

COSMIN, S. == Σπυρίδων Κοσμετάτος
 DUVRAȚ M. == Μαρῖνος Παπαδόπουλος --- Βρετὸς
 KAZAN ELIA == Ἰλίας Καζαντζόγλου
 NOTALJO == Ἰ. Νοδάρος
 PABLO MICHEL == Μιχαὴλ Ράπτης
 THRAX, P. == Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου
 TIMESON == Βλάσης Γαβριηλίδης
 VALSA, M. == Δημήτριος Βαλσαμίδης
 VORIOS, S. == Σερραφεῖμ Μάξιμος
 Υ. == Νικόλαος Γιοκαρίνης
 ZERVOS CHRISTIAN == Χρῖστος Ζερβὸς
 Χάιμ Χάνα == Ἄννα Κωστή

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΗ

1. Παρακαλοῦνται οἱ ἀναγνῶστες τῆς «Η.Ε.», νὰ διορθώσουν, στὸ τεῦχος 345—346 (σελ. 61), τὸ παρακάτω λῆμμα, ὡς ἑξῆς:

* Πά ν τ ο υ Κ α λ λ ι ό π η = Ἄγνωστος
 Βασίλη Εὐθυμιάδης: «Πρόσωπα καὶ ἰδέες στὸ σημερινὸ Βόλο», Ἀθήνα 1959, σ. 54η.

2. Ἐπίσης, νὰ ἐγγράψουν, στὴν Βιβλιογραφία (ἀλφαβητικῶς), καὶ τὸ βιβλίον:

* Β α σ ί λ η Ἐ π ι θ υ μ ι ά δ η: «Πρόσωπα καὶ ἰδέες στὸ σημερινὸ Βόλο», Ἀθήνα 1959.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ «Η.Ε.»: Γιὰ τὸ δοκίμιο: «Ἰδεολογία καὶ αἰσθητικὴ λειτουργία στὴν πεζογραφία τοῦ Δ. Χατζῆ», ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος 338—339 (Ἰούνιος - Ἰούλιος 1980) τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ἐκτός ἀπ' τὴν καταχωρημένη σχετικὴ βιβλιογραφία, μᾶς γνωστοποιήθηκαν, ἐπὶ πλέον, καὶ τὰ παρακάτω δημοσιεύματα:

Μ. Βουδούρης: α) «Βιβλιογραφικά καὶ γλωσσολογικά στὸν Δημήτρη Χατζῆ, 1945—1975», πρδ. ΝΣ («Νέα Σύνορα»), ἔτος 7ον, τχ. 46—48, Αὐγούστου, Ὀκτωβρίου 1975, σσ. 201—211. β) «Ὁ Δημ. Χατζῆς καὶ οἱ Βυζαντινὲς καὶ Νεοελληνικὲς Σπουδὲς στὴν Οὐγγαρία» πρδ. ΝΣ ἔτος 9ον τχ. 64, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1977, σσ. 40—42. γ) «Συμπτώσεις», πρδ. ΝΣ ἔτος 10ον, τχ. 67, Ἰανουάριος, Μάρτιος 1978, σσ. 2—15.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

**ΕΛΕΓΕΙΑ ΕΙΣ ΠΛΑΓΙΟΝ ΑΝΕΜΟΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΤΡΙΤΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΩΝ, "Η ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ ΥΠΝΟΥ ΤΟΥ
ΚΑΡΠΟΥ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΕΔΡΟΥ ΚΑΙ ΡΙΖΑ, ΚΑΘΩΣ
ΤΕΤΡΑΦΥΛΛΟΣ ΚΥΚΝΟΣ ΟΡΑΜΑΤΙΖΕΤΑΙ**

MANNA: Ἡ πασχάλια τῆς βροχῆς μὲ τὸ χιτὲς
ἀπὸ πεζοῦλι βυζαντινὸ στὸ δείχτη
καὶ στὸ χρυσὸν ὀρίζοντα τ' ἄη - Γιώργη.
Ἔως τὸ φῶς ὁ Ἑωσφόρος ξετερξε.
Ἔως τὸ βράδι ὁ νυχτοφόρος, ὥσάν
διχασμένη ἐξώπορτα στὸ μέσα καὶ
στὸν περίγυρο τῆς ἀγριελιάς, κρατᾶ
τὼν ρολογιῶν τὰ σημάδια. Στεριώνει
τ' ὄνειρο καὶ τὴν ὀπτασία τῆς κόρης
συνάζει. πετράδι - πετράδι. στὸν κόχη
τῶν χρόνων. Λειτουργία καὶ ἔργο τῆς γῆς
τὸ αὐριο μὲ τ' ἀγίνωτα κυδώνια.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ: Γρήγορα, οἱ ἄμαξες μὲ τὰ
ἐλάφια. Τὸ δῶμα μου πλημμύρισε μὲ
τὰ μάτια τῆς σαύρας καὶ τῆς ἀράχνης τὸ
πέλαγος. Μὲ τὸν ἴστό τῶν νησιῶν καὶ τὴν
αὐπνία τῆς βελανιδιάς. Γρήγορα,
τὴ μάννα νὰ βοηθήσει τρεῖς, τρεῖς φροῆς στὸν
ἀλέκτορα, πὼς ἢ πρωΐα μὲ τὸ φῶς
καὶ τὸ πρησμένο μάτι, ἐσκαλῶσε στὸ
γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ μου. Καὶ τὸ νερὸ
τοῦ διαμαντιοῦ καὶ τὸ παιχνίδι τῆς τυφλῆς
μύγας κοιμᾶται στὸ χέρι μου. Γρήγορα,
τ' ἄλογα μὲ τὰ μάτια τοῦ φεγγαριοῦ σου.

ΕΛΕΝΗ: Ὁ μνηστήρας τῆς ἀπόχης καὶ
ὁ ἦχος τοῦ χαλκοῦ ἀγρύπνησαν μέσα
στὴν προίκα τῆς αὐλῆς καὶ στὴν ἐρώτηση
τοῦ κατωφλιοῦ. Ἡ κουρτίνα τῶν στηθιῶν μου
ἄνοιξε τὴν πεδιάδα τοῦ μενεξέ,
καὶ τὸ μικρὸ περιβόλι τοῦ ἀλατιοῦ
ἄλικο δάκρυ κατευόδωσε ξανά
στὸ περασμένο τραγούδι τῆς νέφης καὶ
τῆς ἱτιάς. Τῆς κόρης καὶ τοῦ νεροῦ. Τῆς γῆς
καὶ τοῦ ἴσχιου. Τοῦ ἀγέρα καὶ τοῦ φύλλου.
Τοῦ φτερωτοῦ σπαθιοῦ τῆς τριανταφυλλιάς
καὶ τοῦ νησιοῦ τοῦ ἀετοῦ μὲ τὸ ρίγος.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ: Μικρή - μικρή ριγανιά, φύλλο
 πουκάμισο και συμπονετικό πουλί
 τοῦ παραμυθιοῦ, πάρε τις λέξεις μου. Καί
 μέ τόν ἦχο τῆς ἀπαλῆς σπηλιάδας στοῦ
 πέλαγος, ρίξε τὸ τραγοῦδι σου. Φωτιά
 ἀπὸ φῶς, νερὸ ἀπὸ ὠκεανούς, πέτρα
 ἀπ' τὴν καρδιά τῶν Ἀλπεων, μετερίζι
 ἀπὸ εὐκάλυπτο, γιालὸ ἀπὸ δρόμους
 καὶ συναγμένους πλατεῖες, κραυγὴ ἀπὸ
 διαδήλωση καὶ μεταίχμιο τῆς γῆς.
 καὶ χῶμα καὶ ζῶο τῆς καστανιάς καὶ τῆς
 παπαροῖνας τὴν πορφυρὴ Ἀγιοσύνη.

MANNA: Τὸ σεντούκι τοῦ πάππου, υἱέ μου,
 κέδρινο φάντασμα καὶ διαθήκη καὶ
 προσευχὴ στὸν ἅγιο Πλάτανο, μέ τὸ φῶς
 καὶ τοὺς φόνους τοῦ Κουρμανιοῦ. Ἐλέη καὶ
 ἔλεος καὶ λάδι εἰκονίσματος τοῦ
 τοίχου τὸ τεῖχος. Φωνὴ στοῦ παράθυρο
 τῶν βασιλικῶν καὶ συμμαζεμένο τὸ
 χῶμα στὴ γλάστρα τοῦ μυαλοῦ σου. Ἀλήθεια
 καὶ μάννα τῆς μάννας, καὶ μάννα τοῦ Θεοῦ,
 καὶ μάννα τῆς ἐρήμου, καὶ ὠκεανὸς
 τῶν πτηνῶν, καὶ φτερὸ τοῦ ἀσημιοῦ, γῆ
 καὶ ἔλατο, σπονδὴ τοῦ ἀγέρα καὶ τοῦ
 οἴωνοῦ τὸ ράγισμα. Μέσ στοῦ ποτήρι τοῦ
 ἀμνοῦ, δυὸ στάλες αἷμα νὰ προμηνύει
 τὸν αὐριανὸ δρόμο καὶ τὸ φορεῖο
 τοῦ τάφου σὰ λάβαρο. Καὶ τὸν πόλεμο
 καὶ τὴν λόγχη τῶν λουλουδιῶν κατάσασκα,
 σὰ λευκὸν ἄμφιο ἀγγέλου. Ράκος καὶ
 τροφή καὶ σιτάρι τοῦ Ἀρχαγγέλου στὴν
 ἐγγυμοσύνη τῆς αὐλῆς. Ἀγλαΐα
 καὶ ράμφος τοῦ ποταμοῦ, ποὺ τρέφεται στοῦ
 νεροῦ καὶ τρέφει τὸ μεγαλόστομο, τὸ
 μικρόστομο ἰχθὺ τῆς θάλασσας. Καὶ τὸ
 χταπόδι, καὶ τὸ ἑξαπτέρυγο, καὶ τὰ
 χειρουβείμ τῆς ἐλεημοσύνης τῆς γῆς,
 καὶ τοῦ βυθοῦ τὸ ἔλκος νὰ μαγνητίζει
 τὴ ζωὴ, καὶ σὰ δορὰ καὶ πουκάμισο
 φιδιοῦ, νὰ λιάζεται στοῦ φῶς καὶ στοῦ φύλλο.
 Τὸ σεντούκι τοῦ πάππου, κόρη μου. Κάρα
 καὶ ἅγιος Κέδρος καὶ πνωτισμένο κρασί
 μεταλαβιάς. Τὸ σεντόνι μέ τὴ σμίρνα
 καὶ τ' ἀσημικά, προσκέφαλο καὶ γύρη
 τ' ἀηδονιοῦ. Τῆς σμέρνας τὸ ψαλίδι. Ἡ
 ἀνεμόσκαλα τοῦ πηγαδιοῦ κ' ἡ γωνιά
 τοῦ σχοινιοῦ, ἐκράτησαν τὸ νερὸ ὥσάν
 τὴ φλέβα τὸ αἷμα στοῦ θολοῦ ἀλάτι.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ: Ἡρθα ἀπ' τὴ γωνιά τῆς στάχτης.
 Σταχτὶ φόρεμα ὁ ἄντρας μου. Σταχτὶ καὶ
 εἰκόνα τῆς ἀνεμώνης ὁ γιὸς μου. Τὰ
 ροδάκινα καὶ οἱ ρόδες τοῦ γιालοῦ τους,
 μὲ τ' ἄσαρκο χτένισμα τῆς λεμονιάς, τὸν
 αἰετὸ πυρπολοῦν καὶ τὸ νύχι του στὸ
 σίδερο ξεπλένει. Βρεγματικά ὥσαν
 καρπὸς καρυδιᾶς καὶ ψωμί στὸ ἔρεβος,
 κι' Ἀχερουσία φωνὴ στὸ ὄνειδος καὶ
 στὸ ἥμαρ. Κέρινο φτερὸ φοινικιάς
 σκέπη, μὲ τὸ νερὸ νὰ γυαλίζει ὥς τὴ
 σιωπηλὴ οὐρὰ τοῦ παγωνιοῦ. Ἄνθος -
 σπῖτι τοῦ ἡχου καὶ ἔπαλξη τ' ἀγκάθι
 τῆς βελανιδιάς, καὶ θέλασμα ἄχνὸ στὴν
 καλημέρα τῆς συγκομιδῆς. Ἀρνεῖται
 τὸ στόμα νὰ ἐρμηνεύσει τὸν ὀφθαλμό.
 Τὸ χέρι ν' ἀποκαλύπτει τὸ ἄγαλμα
 τοῦ νεροῦ. Τὸ ὄλλο χέρι νὰ χαϊδεύει
 τὸ ἄλλο κεφάλι τοῦ ἐσπερινοῦ.
 Ἀρνεῖται τὸ πόδι τῆς ἐλιάς τὸ δρόμο·
 πὼς ρίζωσε στὴν τροφὴ τοῦ ἀγέρα καὶ
 στεφάνια στεφανώνει στὴ δεξαμενὴ
 μὲ τοὺς διψασμένους· πὼς Κέρας καὶ Κάρα
 ἢ σκέπη τοῦ ἡρωϊκοῦ κινκᾶμινου.

ΞΕΝΟΦΩΝ: Μικρὴ ἀδελφὴ μου κι ἄδολη,
 μεγαλοπαντρεμένη μὲ τὴ λέξη τῆς
 κιννάβαρης, δύο πικροί, μαῦροι κύκλοι
 τὰ μάτια σου. Σιωπὴ κι αἰδημοσύνη
 τὸ μέτωπό σου. Ψηλοπόδαρο ἄτι
 τὸ χτένισμα στὰ μαλλιά σου. Καὶ τὸ ἄδρὸ
 φτερούγισμα τῶν χειρῶν σου. καρπὸς καὶ γῆ
 τοῦ παιδιοῦ σου. Ἡ στέρνα τῆς ἀκακίας
 καὶ τὸ σκυλολούλουδο ἱμνοῦν τὸν ταγὸ
 τῆς χλόης. Διὰ πράσινα φύλλα καλαμιᾶς
 τὰ μάτια σου. Ἐξωραΐζουν τὸ βυθό.
 τοῦ ποταμοῦ καὶ μερεῖουν τὴν πέστροφα.
 Καὶ τὴ νεράιδα τὴν αἰθριανὴ στὸ
 ρεῖκος σχεδιάζουν. Θρόισμα τοῦ νεροῦ
 καὶ κελήδισμα τῆς πέτρας ἀγορεύει
 τὴν ἀνάσα τοῦ ζαχαδιοῦ. Ὑφάδι στὴν
 ἄμμο καὶ ἀποτύπωμα θεϊκὸ στὴν
 ποδιὰ τοῦ πλατάνου, ἐρμηνεύει τὸ φῶς
 καὶ τὸ πάθος καὶ τὴ γύρη τῆς ψυχῆς σου.
 Περικοκλάδα στεριώνει τὴν κιθάρα
 τῆς φωνῆς σου. Βελόνι ἐλάτου κεντᾷ
 τὴν πορφύρα τῆς καρδιᾶς σου. Κένταυρος στὸν
 ὀρίζοντα τρεμοπαίζει μὲ τὸν Θεὸ
 καὶ στὸ λίκνο Του συνάξει τοὺς προγόνους.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Γυαλί με παιδικά μάτια στο
μάτι του ήλιου. Καί πράσινο όνειρο
καί καθρέφτης στο διζυωτό αΐριο.
Ρίγα ζαχαροκάλαμιον κι αναβάτης
του κρασιού. Πορεία ανάμεσά μας· σά
δυό μάτια ταξίδι καί ρόγα - σταφύλι
στο άποστειωμένο τσίπουρο. Καί φώς,
καί πελαγίσιος χάρτης πάνω στο δέρμα
μας ή μεθυσμένη κληματαριά. Καί φώς
στο μπαλκόνι τής γής. Καί φώς καί στεφάνι
του φεγγαριού στο στέρνο τής καμπάνας καί
στου κυπαρισσιού την κορυφή. Έξομαιο
κοινοτάφιο, με τους άδιάστατους
άγγέλους τριγύρω στην όλοστρογγυλή
ἐξώθυρα τής Πλάσης, εκπορεύει τους
άγιους καί τις νεράιδες ψυχές τις
άποστέλλει φύλακες των στοιχειών Της.
Μύρα καί μοίρα καί ώρα στο ζέλυφος
του νεογέννητου ήρωα. Άδριον
καί φορτωμένο ταραχή το κεφάλι
με τις άποτυπωμένες εικόνες των
θεριστών στην παρθένα μνήμη. Άδριάς
καί άντρας, σκληρός καί μέταλλος. χλωμός καί
ϊσκιος, στιλπνός καί χρυσός ό Χάρος. Τίς
καί μητέρα το λίκνο του άσβέστη στο
όργιο τής άκανθος. Τριαντάφυλλος
μυσταγωγία όργης καί ράγα ξύλου
εκπόρθησε την όδό. Καί έπαλξη τής
ανάπνοης, καί Άνασσα του φονικού,
καί φρουρός του άνθόκηπου, καί μαχαίρι
ό αύγερινός επλήγωσε την αύγή.
Γοργότερος ό πλάτανος, άρχή καί το
τέλος του αιώνα, στάθηκε ανάμεσα
στο φώς καί τον ίσκιο του. Στο χώμα καί το
έρεβος ξεθάβοντας χλωρά νήτια,
μεστωμένες γυναίκες καί πηγές νερών.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ: Ό γάμος του περιστεριού καί
τής άγιας χλόης, προμήνυσε το νερό
καί την ειρήνη ξύπνησε στο δάχτυλό
μου. Άκροδάχτυλο ξαφειριού καί άρκτος
τ' ουρανού στεφάνωσε τα μαλλιά μου.
Ζέφυρος χτένισε το στήθος μου καί το
μαχαίρι του γέλιου καρφώθηκε στ' αυτί
του βράχου. Γρήγορα, τὰ φύλλα τής καρδιάς
καί τής παπαρούνας τον ίστό καί το φώς
του άνέμου, νά γράψουμε τα τραγούδια
μου. Γρήγορα, την εϋχή στον ποταμό καί
τη βοή στο μελέμι νά γεφυρώσει
τις όχθες· ότι μέγας άντρώθηκε το

ἀγόρι με τὴ ριζιμιά τοῦ νησιοῦ καὶ
τὴ θωριά τοῦ μαρμάρου· ὅτι μέγιστος τὸ
παιδί με τὸ ἐσπερινὸ φίλημα τοῦ
φεγγαριοῦ ἐφόρεσε τὸ πανωφόρι
τοῦ Φοίβου καὶ ξύπνησε τὴν αὐριανὴν
μέρα μ' ἓνα κλαδὶ ροδόνερο. Καὶ τὶς
κόρες στολίστε με δρόσο ἰτιᾶς. Καὶ τὴν
ποδιά τῆς ἀνοιξης σὰ λάβαρο, πάνω
στοὺς ἐλαιῶνες, σεντόνι τ' οὐρανοῦ, τῆς
πούλιας ἰστίο ἀνέμιστε· πὼς ἦλθε.
ἢ ὦρα κι ὁ χρόνος χάνεται στὸ δέος.

ΑΡΧΑΙΓΕΛΟΣ: Τίδς Κυρίου καὶ σκότος
γαλαξία καὶ πυρπολημένο στέφος
οὐράνιου τόξου περιμένε καὶ δὲ
σπάραξε. Εἶδε τὸ ὄρος με τὴν πληγὴν
τῆς πυρκαγιᾶς καὶ δὲν ἔφυγε. Ἄκουσε
τὴν κραυγὴ τοῦ κύκνου καὶ ὑμέναιο
θανάτου τραγούδησε εἰς ἑαυτόν. Τὸν
ἄντρα με τὸ σμιχτὸ φρούδι μες στὸν πηλὸ
καὶ στὴν πικροδάφνη ἀντάμωσε καὶ δὲ
λιποτάχτησε. Τίδς Κυρίου καὶ φῶς
ἀντέστρεψε τὸν φωνήεντα Λόγο καὶ
σκήνωσε στὸ μίσχο τῆς τριανταφυλλιάς.

ΞΕΝΟΦΩΝ: Μέγας καὶ Κύριος Μέγιστος
καὶ δοῦλον τὸ λυνάρι τοῦ πέλματος. Σὰν
πέδιλο μονοπόδαρο. σὰν σάρκα - χῶμα,
σὰ μάτι - ὕφασμα, σὰν πηδάλιο τὶς
τέσσερις διευθύνσεις ἀκούμπησε. Τὴν
Πέμπτη καὶ τὸ Ὁμέγα πρὶν ἀπὸ τὸ φῶς.
Καὶ τὸ Ἑμίλον, πρὶν ἀπ' τὸ Ἄλφα καὶ τὸ
σκότος. Ριγανιά - ταμπάκος καὶ ρουθούνι
τοῦ νεροῦ στὸ Ἐως καὶ ἔως τὴν ἄλλη
νύχτα ἐμύριζε τοὺς μενεξεδένιους ὕπνους.
Μυρिकाστικὸ βλέμμα ἀναμασσᾷ τὶς
εἰκόνες, ποὺ γοητεύτηκαν στὸ Ἑαρ καὶ
στὴν ἀπόχη τοῦ γεννήτορα. Ἐλενα
ρίγη καὶ καρπὸς μελλοντικὸς ἐπάνω
στὸ θησαύρισμα τοῦ νέου πέλματος, ποὺ
στὴ μέση τοῦ μαύρου ἐστάθηκε, ποὺ στὴν
ἄκρη τοῦ ἄσπρου βύζαινε τὰ χρώματα,
ποὺ στὴν καρδιά τοῦ φωτὸς θεμελιώνει
οὐράνια τόξα. Ποὺ στοῦ μετώπου τὸ
σαντορ στεφάνωνε τὸ ἀδέκαστο, τὸ
μεγάλου τοῦ κήρυγμα με τὸ Ὁμικρον
καὶ τὸ Ὁμέγα τῆς Πλάσης. Κυρτωμένο
καὶ ραχητικὸ βλέμμα ἀγιοκλήματος
προμήνυσε τὸν πολλαπλασιασμὸ τοῦ
γέλιου τῆς κουρούνας στὴ χαράδρα
τῶν Βίκων. Ἀναρραχητικὴ μονὴ τῶν

βράχων, με τὴν ψαλμωδία τῆς γύρης
καὶ τῶν σταυραετῶν, ἀπάντησε στὸ
ρίγος καὶ στ' ὄργιο τῆς κορυφῆς. Στυφὸ
μαχαίρι πλάγιασε στὴ διχασμένη γῇ
τοῦ ποταμοῦ. Διχασμένη στίς λυγερεῖς
ὄχθες καὶ στὴ μαντεία τοῦ ὕδατος.
Καὶ τρεῖς ἀνάμεσά τους τὸ καλάμι τοῦ
ἤχου νὰ ξεσκεπάζει ταραχές. Καὶ τρεῖς
ἀπὸ πάνω τους ἡ τρικυμία καὶ ὁ
μισὸς κύκλος τοῦ ἡλίου καὶ ὁ ἱλιγγος
τῆς κραυγῆς τοῦ δαγκωμένου φεγγαριοῦ. Καὶ
τρεῖς ἀπὸ κάτω τους ὁ σκελετὸς τῆς
νεράιδας κόρης, ὡσὰν θεμέλιος
λόγος στὴν πρόθεση καὶ στὴ δίφθογγο νὰ
μελετάει τὴν κόλαση καὶ πασχαλιές
νὰ στεριώνει. Καὶ τρεῖς ἀπὸ μέσα τους τὰ
μελπωμένα γαϊτάνια τοῦ σύμπαντος.
Ἡ πέτρα καὶ ἡ σπορὰ τοῦ θησαυροῦ. Ἡ
ἄρτα τῶν σιτηρῶν καὶ ὁ γλαυκὸς ἄρτος
τῆς πόλης. Ἐπικοινωνία ἀγγέλων
ράγιζε τὸ γυάλινο μάτι καὶ ἴσκιος
πλημμύρισε τὸ προσκέφαλο τοῦ ὕπνου.

MANNA: Μικρὴ - μικρὴ ἐλεημοσύνη
τῶν καιρῶν, ἔλα πάρε καὶ τοῦτο· ὅτι
μικρὸ καὶ χλωρὸ τὸ παραθύρι μετὰ
ὀρθάνοιχτα καὶ γελαστὰ μάτια· πῶς στὴν
αὐλὴ μιλοῦσε κι ὁ κόσμος τῶν πεύκων στὰ
μεσάνυχτα, πὺν ἡ συναυλία τῆς γῆς
προετοιμάζει τὸν ὄρθρο τοῦ κούκου, μέσα
στὸ μικρὸ ἄνθος τῆς κεφαλῆς του. Ἐλα
πάρε καὶ τοῦτο· ὅτι μικρὸ καὶ χρυσὸ
περιστέρι στὰ σύνορα τοῦ κόσμου. Μετὰ
τὸν αὐλότοιχο μιλοῦσε, καὶ τῆς πέτρας
τὸ θεμέλιο κι αὐτὸς τὸ πετροβολοῦσε.

ΕΛΕΝΗ: Μικρὴ ἐλεημοσύνη τῶν
καιρῶν, ἔλα καὶ δῶσε μου το· πῶς κόρη
καὶ μάννα τῆς ρίζας τοῦ πελάγου ἦλθα.
Ἦλθα· καὶ ταξίδι τὴν εὐχὴ τὴ γέννησα
στὸ σάλιο καὶ στὴ βροχή. Καὶ περιστέρια
τὰ δάχτυλά μου καὶ περιστερόνας ὁ
μόχθος, καὶ φιλὴ ἡ σύναξη τῶν ματιῶν
μου. Ἦλθα· κι ἀνέμη ἡ περικοκλάδα
τοῦ ἤχου. Σὰν ἱκεσία τὸ ρίγημα
τῶν δημητριακῶν, σὰν γύρος κλειστὸς τοῦ
ἀλωνάρη. Ἡ τελευταία φρίκη τῆς
ἀποδημίας καρποφορεῖ τὰ θήματά
μου. Ἦλθα - μὰ πρὶν φύγω, ἔλα καὶ δῶσε
μού το· πῶς σκιὰ πελαργοῦ ὀργώνει τὰ

λόγια μου. Τ' ὄνειρο στὸ κέρμα τοῦ πηλοῦ
καὶ στὴν ψημμένη κι ὀλοφυρόμενη γῆ,
γυρίζει τὴν εἰκόνα τοῦ Πήγασσου. Καὶ
καβαλάρης ἐγὼ στὴν ἀνάμνηση καὶ
τὸ τριξίμο τοῦ αἵωνα, κυνηγώντας
τὸ στολίδι καὶ τὸ φόρεμα τῆς Κίρκης
καρτερῶ τοῦ κυπαρισσιῶ τὸ λύγισμα.
Λυγερὸ κοντάρι καὶ τόξο καὶ βέλος,
καὶ βέλασμα νιογέννητου κερασιῶ στὰ
γεώργια πάθη τοῦ φτενοῦ χώματος.

ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ: Ἐκ δεξιῶν τοῦ Υἱοῦ ὁ
πατέρας ὁ μονόχρωτος, ὁ ἀπὸ τῆς
ἐσπέρας μέχρι τῆς ἄλλης λικνίζων τὸ
ἀποστειρωμένο λυκόφως τοῦ ἄσπρου.
Καὶ τὸ λυκαυγὲς στὴ μέγγενη τοῦ ἱσκιου,
κατὰ τὸ σύνορο τῶν κιθαρωδῶν τῆς
κατερίνης κοιλάδος. Ἦχησε τρεῖς τὸ
βούκινο τῶν σπηλαίων καὶ τὸ σπλάχνο τῆς
πέτρας, ἡ φωτιά καὶ ἡ ἀνάσα τῆς γῆς
τὸ φῶς ὕμνησαν τὸ ἀνάμεσό τους. Τὴν
κίνηση τοῦ παραθυριοῦ, τὸ ἄλγος καὶ
τὸν ὀφθαλμὸ τῆς παλάμης. Τὸ βλέφαρο
καὶ τὴν ἐξώθυρα τοῦ κυπαρισσιῶ. Καὶ
ὁ σταλαγμίτης καὶ ὁ σταλακτίτης τῶν
αἰώνων νὰ σφαιρίζει τὸν πόρο. Καὶ στὴν
ἄκρη τους, κύριος καὶ πορὰναξ, αὐλὸς
καὶ δέντρο, καὶ τρίαυλος περιστερεῖ καὶ
περίαυλο ταξίδι. Ἐκ δεξιῶν τοῦ
Υἱοῦ, ὁ γιὼς ὁ ἀλόγχιστος. Τὸ θάλλος
τοῦ γαλαξία καὶ ἡ περισπώμενη
δάφνη. Ἐξ εὐωνύμων τοῦ Υἱοῦ, ἐμεῖς
οἱ ἀποψιλωθέντες ἄγγελοι κατὰ
πάντα ἀστέρες. Ἀπλάνητες καὶ πτηνά.
Καὶ κάτω καὶ πάνω Του: Ἑσεῖς, οἱ κραυγές.

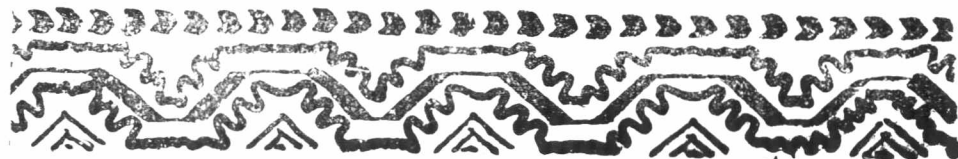
MANNA: Μαγδαληνὴ τὰ ὄνειρά μου καὶ
παιδί μου μὲ τὴν τετράχλωρη φορεσιά.
ἡ ἱεσία τοῦ ξύλου καὶ τὸ δάκρυ,
τὸ πρωινὸ τῆς συκαμνιάς· ὅτι ρίζα
τὰ τετράκωμα μαλλιά τῆς βελανιδιάς
στὸ προσκεφάλι. Καὶ καρπὸς μέσα στὸ
χῶμα. Ἀπὸ τὸ σπλάχνο μου ξεκίνησε
στὸ χῶμα μου γυρίζει. Καὶ τὸ καντήλι
νὰ σιγοκαίει τὴ γενέθλια μνήμη.
Ὡσὰν βυζαντινὸς ἀφορισμός, ὥσὰν
ψαλμωδία στὸν ἐπίχρυσο, τὸν ἄλλον
οὐρανό. τὸν ἀπλησίαστο τῆς Πλάσης.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ: Γρήγορα, μάννα, τοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ ποτηριοῦ καὶ τὸ νερὸ τοῦ μπακιοῦ· ὅτι συνάχτηκαν οἱ δρόμοι στὴν αὐλὴ μου καὶ μοιρολόγι ἡ τύχη - λεμονιά. καὶ ἀπορριγμένο μάτι ὁ ἰδρώτας στὸ σαιγαμίθι. Σὰν κύκλος μαυροστέφανος τὸ κεφάλι τῆς ἁγίας δεσποσύνης τοῦ σύννεφου. Γρήγορα, τὸ μαντῆλι μὲ τὸν ἀγέρα καὶ τὸ ἀναφιλητὸ τῆς γῆς· πῶς χύθηκε στὸ μέτωπό μου τὸ πρωὶ μὲ τοὺς προφήτες ἱσκιους τῶν παραθυριῶν καὶ τὰ συντρίμια τοῦ χτεσινοῦ φεγγαριοῦ.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ: Μικρὲ - μικρότερ' ἀδελφέ, ὁ ὕμνος π' ἀνέβηκε τὸ μονοπάτι τῆς πέτρας, καὶ ὁ χορὸς ποὺ σάλεψε στὸ χαλκοπράσινο πόδι τοῦ πλατάνου, τὸν ἐπιούσιον ἤρωα ἀντέγραφε. Κι ἀνέστη τὸ τραγοῦδι πάνω στοὺς κόμπους τῆς κληματαριᾶς. Καὶ σημαῖες καὶ δρόμους περιμάζεψε ἡ μικρὴ σου γροθιά. Τὴν αἰτία τοῦ γονατιστοῦ κιπαρισσιοῦ καὶ τὴ ρόδα τοῦ κυκλάμινου κίνησες· ὅτι ἱσκιος καὶ πανωφόρι σου, γέριμα ἡλιοτρόπιον καὶ λιόγευμα ἡ γῆ σου.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ: Γρήγορα, τὰ πανιά· ἡ κλίνη μου ἀνεμοδέρνεται. Θεὲ τοῦ κάμπου, καὶ κάμπε μὲ τίς ἄδουσες μνημεῖς, ἐσύ, μὲ τὰ προστάγματα τῆς ἐγκυμονοῦσας γῆς. Ἐσύ, μὲ τὸν καρπὸ ποὺ λύθηκε μέσα στὸ χῶμα, μέσα στὶς ἀναγειρόμενες σπηλιές, ρίξε λιμάνια στὸ γύρισμα τοῦ ματιοῦ. Καὶ περικοκλάδες σκαλωσιές κι' ἀνεμόσκαλες πασχαλιές στὸν ἥρωτα καὶ στὸ ψαλίδι τοῦ πτηνοῦ. Γρήγορα, τοὺς χάστες τῆς Ἀνδρομέδας. Ἡ κλίνη μου ταξιθεῖται ἄδουσα τὸν χλωρὸν Ἄδη.

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

DOROTHY PARKER

Μετάφραση ΝΙΚΟΥ Β. ΛΩΛΗ

ΗΣΟΥΝ ΠΕΡΙΦΗΜΟΣ

(διήγημα)

Ὁ χλωμός νεός άντρας απώθεσε προσεκτικά τόν έαυτό του πάνω στήν ξαπλώστρα καί έπειτα έσπρωξε τό κεφάλι του πρós τό πλάι ώστε τό δροσερό χρωματιστό ύφασμα νά ξεκουράζη τό μάγουλο καί τά μπλίκγια του.

—Ώ, αγάπη, ειπε. Ώ, αγάπη, ω, αγάπη, ω, αγάπη. Ώ!

Τό κορίτσι μέ τά καθαρά μάτια, πού καθόταν έλαφρά καί σπητά στόν κανapé, τού χαμογέλασε ανοιχτόκαρδα.

—Δέν αισθάνεσαι έτσι καλά σήμερα; ρώτησε.

—Ώ, είμαι μεγάλος, ειπε. Έπέπλευσα. Ξέρεις τί ώρα σηκώθηκα; Στις τέσσερεις τό απόγευμα, ακριβώς. Προσπαθοῦσα νά σηκωθώ πιό νωρίς, αλλά κάθε φορά πού σήκωνα τό κεφάλι μου από τό μαξιλάρι, νόμιζα ότι πήγαινε νά κατρακυλήση κάτω από τό κρεβάτι. Αυτό δέν είναι τό κεφάλι μου πού έχω τώρα. Νομίζω αυτό είναι κάτι πού κάποτε άνήκε στόν Ουώλτ Ουίτμαν. Ώ, αγάπη, ω, αγάπη, ω, αγάπη.

—Νομίζεις πώς ίσως ένα ποτό θα σ' έκανε νά αισθάνεσαι καλύτερα; ρώτησε.

—Μιλās για τή σκυλίσια ράτσα πού μ' έκανε νά ύποφέρω; ειπε. Ώ, όχι, ευχαριστώ. Σέ παρακαλώ νά μη μου ξαναμιλήσης γι' αυτό πάλι. Τόκοφα. Τόχω έντελώς, μα έντελώς κομμένο. Κοίταξε αυτό τό χέρι, ίσορροπεί σαν άντós. Πές μου, σέ παρακαλώ, ήμουν πολύ άπαίσιος χθές τό βράδυ;

—Ώ, για όνομα τού Θεού, ειπε, όλοι αισθάνονταν περίφημα. Έσύ ήσουν μία χαρά.

—Ναι, ειπε. Θαπρεπε νάκανα τόν κομψευόμενο. Δέν αισθάνονταν συμπόνοια για μένα;

—Πρός Θεού, όχι, ειπε. Ό καθένας σκεπτόταν ότι ήσουν τρομερά άστείος. Φυσικά, ό Τζιμ Πήρσον ήταν λίγο κατσούφης, για λίγο, στο δείπνο. Άλλά οι άντρες γρήγορα τόν έβαλαν νά καθήση πίσω στη θέση του καί τόν έκαμαν νά καλμάρη. Δέν νομίζω ότι κανείς από τά άλλα τραπέζια νά τό πήρε ειδοσι. Σχεδόν κανείς.

—Έπρόκειτο νά με χτυπήση; ρώτησε. Ώ, Θεέ. Τί τού έκαμα;

—Γιατί, έσύ δέν έκανες τίποτε, ειπε. Ήσουν περίφημος. Άλλά ξέρεις πόσο κωμικός γίνεται ό Τζιμ, όταν νομίζει ότι κάποιος κάνει πάρα πολύ θόρυβο γύρω από τήν Έλινωρ.

—Έκανα εγώ ένα βήμα πρós τήν Έλινωρ; ρώτησε. Τό έκαμα εγώ αυτό;

—Φυσικά, όχι, ειπε. Έσύ μόνο τρέλλες έκανες, αυτό ήταν όλο. Αυτή σκεπτόταν ότι ήσουν τρομερά διασκεδαστικός. Μάλιστα πέρασε μία θαυμάσια βραδυά. Μόνο πού τοίκνισε λιγάκι στενοχωρημένη μία φορά, όταν τής έχυσε τό πηχτό ζουμι στήν πλάτη της.

—Θεέ μου, ψιθύρισε. Πηχτό ζουμι στήν πλάτη της. Καί κάθε ραχοκόκκαλο μ'ά μικρή χάντρα. Θεέ μου. Τί νά κάνω;

— “Ω! Αυτή θα γίνη καλά, είπε. Μόνο στείλει της μερικά λουλούδια ή κάτι άλλο. Μή στενοχωριέσαι γι’ αυτό, δεν είναι τίποτε.

— “Οχι, δεν θα στενοχωρηθῶ, είπε. Ποτέ μου δεν νοιάστηκα για τίποτε στὸν κόσμο. Κάθομαι περίφημα. “Ω, αγάπη, ὦ, αγάπη. “Έκανα τίποτε ἄλλα καταπληκτικά τρῖκες στὸ δείπνο;

— “Ήσουν περίφημος, είπε. Μὴν εἶσαι τρελλός γι’ αὐτό. “Όλοι ἦταν ξετρελαμένοι μαζί σου. “Ο Μαίτρ ντ’ “Οτέλ ἦταν λίγο στενοχωρημένος μαζί σου, ἐπειδὴ δὲν σταματοῦσες τὸ τραγουδι, ἀλλὰ πραγματικῶς δὲν θύμωσε. Τὸ μόνο πού εἶπε ἦταν ὅτι, φοβόταν μήπως τοῦ κλείσουν τὸ μαγαζί πάλι, ἂν ξαναγίνη τέτοιος θόρυβος. “Αλλὰ προσωπικὰ δὲν ἔδωσε καμμιὰ σημασία. Νομίζω, τοῦ ἄρεσε νὰ σὲ βλέπη νὰ εἶσαι τόσο εὐθυμος. “Ω, ἐσὺ ἦσουν ἀπορροφημένος μὲ τὸ νὰ τραγουδᾷς, ἐκεῖ, περίπου γιὰ μιὰ ὥρα. Καὶ δὲν ἦταν καθόλου τόσο πολὺ δυνατό τραγουδι.

— “Ώστε τραγουδοῦσα, εἶπε. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ἀπολαυστικό. Τραγουδοῦσα.

— Δὲν θυμᾶσαι; ρώτησε. Τραγουδοῦσες ἀκριβῶς τὸ ἓνα τραγουδι πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο. “Όλοι ὅσοι ἦταν στὸ μαγαζί ἀφουγκραζόνταν. Τοὺς ἄρεσε. Τὸ μόνο ὅτι ἐπέμενες νὰ θέλης νὰ τραγουδήσης ἓνα τραγουδι γιὰ κάποιο εἶδος λογοφύρων ἢ κάτι παρόμοιο, καὶ ὅλοι προσπαθοῦσαν νὰ σὲ σωπάσουν, καὶ σὺ προσπαθοῦσες νὰ τὸ ξαναρχίσης. “Ήσουν περίφημος. “Όλοι προσπαθοῦσαμε νὰ σὲ καταφέρωμε νὰ σταματήσης τὸ τραγουδι γιὰ ἓνα λεπτὸ, καὶ νὰ φᾶς κάτι, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν ἤθελες οὔτε ν’ ἀκούσης. Θεέ μου, ἦσουν ἀστείος.

— Δὲν ἔφαγα τίποτε γιὰ δείπνο; ρώτησε.

— “Ω, οὔτε τόσο δά, εἶπε. Κάθε φορὰ πού τὸ γκαρσόνι θὰ σοῦ πρόσφερε κάτι, τοῦ τὸ ξαναγύριζες ἀμέσως πίσω, γιατί ἔλεγες ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ ἀπὸ χρόνια χαμένος ἀδερφός σου, ἀλλαγμένος στὴν κούνια ἀπὸ κάτι γύφτους, καὶ ὅ,τι κι’ ἂν εἶχες ἦταν δικό του. Τὸν κρατοῦσες ἀπλῶς νὰ περιφέρεται γύρω σου.

— Στοιχηματίζω ὅτι το ἔκανα, εἶπε. Στοιχηματίζω ὅτι ἤμουν κωμικός. Κοινωνικὸν ζῶον, θὰ πρέπει νὰ ἤμουν. Καὶ τί συνέβη κατόπιν, μετὰ τὴν καταπληκτικὴ μου ἐπιτυχία μὲ τὸ γκαρσόνι;

— Γιατί, τίποτε περισσότερο, εἶπε. Σ’ ἐπῆρσε ἓνα εἶδος ἀπέχθειας γιὰ κάποιο γέρο μὲ ἄσπρα μαλλιά, πού καθόταν ἀπέναντι, ἐπεδὴ δὲν σοῦ ἄρεσε ἡ γραβάτα του καὶ ἤθελες νὰ τοῦ τὸ πῆς αὐτό. “Αλλὰ σὲ βγάλαμε ἔξω, προτοῦ νὰ θυμώση πραγματικά.

— “Ω, μὲ βγάλατε ἔξω, εἶπε. Περπατοῦσα;

— Περπατοῦσες. Φυσικά, περπατοῦσες, εἶπε. “Ήσουν ἐντελῶς καλά. “Υπῆρχε αὐτὸς ὁ ἐπικίνδυνα γλιστερός πάγος στὸ πεζοδρόμιο, καὶ σὺ κάθισες κάτω μ’ ἓνα τρομερὸ πέσιμο, φτωκὴ μου αγάπη. “Αλλὰ, πρὸς Θεοῦ, αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ συμβῇ στὸν καθένα.

— “Ω, φυσικά, εἶπε. Στὴ Λουίζα “Αλκωτ ἢ σὲ κάποιον ἄλλον. “Ώστε ἔπεσα στὸ πεζοδρόμιο. Αὐτὸ ἐξηγεῖ τί τρέχει μὲ τὸν μου. Νάι, καταλαβαίνω. Καὶ ὕστερα τί συνέβη, ἂν δὲν σὲ πειράζει;

— “Α, τώρα, Πῆτερ, εἶπε. Δὲν μπορείς νὰ κάθεις αὐτοῦ καὶ νὰ λές ὅτι δὲν θυμᾶσαι τί συνέβη ὕστερα ἀπὸ αὐτό. Πράγματι νομίζω ὅτι ἴσως ἦσουν μόνο λίγο παραφορτωμένος στὸ δείπνο — ὦ, ἦσουν ἐντελῶς καλά, καὶ τίποτε ἄλλο, ἀλ-

λά πράγματι καταλαβαίνω ότι αισθανόσουν πολύ εϋθυμος. 'Αλλά ἥσουν τόσο σοβαρός από τότε που ἔπρεσες κάτω - ποτέ μου δὲν σὲ ἤξερα κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Δὲν ξέρεις πῶς μοῦ εἶπες ὅτι δὲν ἔχω δὴ ποτὲ πρὶν τὸν πραγματικὸ ἑαυτὸ σου; "Ω, Πῆτερ. Πόσο δὲν θὰ μπορούσα νὰ τὸ ὑποφέρω αὐτό, ἂν δὲν θυμᾶσαι αὐτὸν τὸν ὁμορφο μακρὺ περίπατο που κάναμε μαζί στοῦ ταξί. Παρακαλῶ, τὸ θυμᾶσαι αὐτό, ἢ ὄχι; Νομίζω πῶς σίγουρα θὰ μὲ σκοτώσει ἂν δὲν τὸ θυμᾶσαι.

— "Ω, ναί, εἶπε. Περίπατο μὲ τὸ ταξί. "Ω, ναί, βέβαια. "Ομορφος μακρὺς περίπατος. Χμμ;

— Γύρω καὶ γύρω καὶ γύρω στοῦ πάρκο, εἶπε. "Ω, καὶ τὰ δέντρα ἔλαμπαν τόσο μὲ τὴ φεγγαράδα. Καὶ εἶπες ὅτι ποτὲ πρὶν δὲν ἤξερες ὅτι πραγματικὰ εἶχες ψυχή.

— Ναί, εἶπε. Τὸ εἶπα αὐτό. Τέτοιος ἦμουν ἐγώ.

— Εἶπες τόσο ὁμορφα, ὁμορφα πράγματα, εἶπε. Καὶ ἐγὼ ποτὲ δὲν ἤξερα, ὅλο αὐτὸν τὸν καιρὸ, πῶς αισθανόσουν γιὰ μένα, καὶ ποτὲ δὲν εἶχα τολμήσει νὰ σὲ ἀφήσω νὰ δῆς πῶς ἐγὼ αισθανόμουν γιὰ σένα. Καὶ τότε, χθὲς τὸ βράδυ, — ὦ, Πῆτερ, ἀγάπη μου, νομίζω ὅτι αὐτὸς ὁ περίπατος μὲ τὸ ταξί ἦταν τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον πρᾶγμα ποὺ συνέβη ποτὲ σὲ μᾶς σ' ὅλη μας τὴ ζωή.

— Ναί, εἶπε. Νομίζω θὰ πρέπει νὰ ἦταν.

— Καὶ ἤμασταν τόσο εὐτυχισμένοι, εἶπε. "Ω, πόσο ἤθελα νὰ τὸ φωνάξω σ' ὅλους. 'Αλλὰ δὲν ξέρω - νομίζω ἴσως αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἦταν γλυκύτερο νὰ τὸ φυλάξωμε ὅλο γιὰ μᾶς.

— Νομίζω θὰ ἦταν, εἶπε.

— Δὲν εἶναι ὁμορφο; ρώτησε.

— Ναί, εἶπε. Μεγάλο.

— "Ομορφο, εἶπε.

— Κοίταξε ἐδῶ, εἶπε, θὰ σὲ πείραζε ἂν ἔπαιρνα ἓνα ποτό; ἐννοῶ, μόνο ἰατρικῶς, καταλαβαίνει. Τῶχω κομμένο γιὰ ὅλη μου τὴ ζωή, ἔτσι βοήθησέ με. 'Αλλὰ νομίζω πῶς αισθάνομαι ἓνα σπάσιμο μέσα μου.

— "Ω, νομίζω ὅτι αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ σοῦ κάνει καλὸ, εἶπε. Φτωχὸ μου ἀγόρι, εἶναι ντροπὴ νὰ αισθάνεσαι τόσο τρομερά. Θὰ πάω νὰ σοῦ φτιάσω ἓνα οὐίσκυ μὲ σόδα.

— 'Εντίμως, εἶπε, δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς θέλεις νὰ μοῦ ξαναμιλήσης, ὕστερα ἀπὸ τὸ χθεσινὸ βραδυνό, ποὺ ἔγινα τόσο τρελλός. Νομίζω ὅτι θὰ εἶναι καλύτερα νὰ ἀσκητέψω σὲ κανένα μοναστήρι στοῦ θιβέτ.

— Τρελλέ, παρόφρονα, εἶπε. Μιλᾶς σὰν νὰ μπορούσα νὰ σ' ἀφήσω νὰ ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ κοντά μου τώρα. Σταμάτα νὰ μιλᾶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. "Ἡσουν περίφημος.

Πῆδηξε ἀπὸ τὸν καναπέ, τὸν φίλησε γρήγορα στοῦ μέτωπο, καὶ ἔτρεξε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο.

Ὁ κλωμὸς νέος ἄντρας τὴν κοίταξε ἀπὸ πίσω καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του γιὰ πολὺ καὶ οἰγὰ, ἔπειτα τὸ παράτησε στὰ ὑγρά καὶ τρέμοντα χέρια του.

"Ω, ἀγάπη, εἶπε. "Ω, ἀγάπη, ὦ, ἀγάπη, ὦ, ἀγάπη.

ΚΩΣΤΑ ΓΑΛΛΟΥ

R. M. RILKE:

ΤΟ ΦΕΓΓΟΣ ΤΗΣ «ΜΥΣΤΙΚΗΣ», ΥΠΑΡΞΗΣ

(δοκίμιο)

«Ο Θάνατος είναι μεγάλος
είμαστε δικοί του
κι' όταν γελοῦμε
κι' ἐκεὶ πού θαρροῦμε
πὼς ἡ ζωὴ μᾶς ζώνει
τολμᾷ νὰ κλάψει ἐντός μας»
(Ἐπίλογος ἀπ' τὸ REQUIEM τοῦ R. M. RILKE)

Ἐπικοινωνώντας γιὰ πρώτη φορά μὲ τὴς «Ἐλεγείες τοῦ Ντουίνου»¹ δὲν ξέρω γιατί μὴ γοητεία παράξενη, ἀλλόκοτη, μυστηριακὴ σχεδόν, μὲ κυρίεψε μὲ μίαν ἐπιβολὴ τέλεια, κυριαρχικὴ, ὅπως μᾶς ἐπιβάλλεται ἡ ποίηση ἢ πρωτογενὴς μὲ κρίνει, τὴν αἰσθησὴ τοῦ πρωτεϊκοῦ ρίγους.

Θυμᾶμαι πὼς δὲν τὴς ὄρθην ἀπόλυτα ποιητικὴς στὴν πρώτη ἀνάγνωσιν. Ὡστόσο ξαναδιαβάζοντάς τες ἐνοιώθην ὅλο καὶ πὺς πολὺ ἀδύναμος νὰ ξεφύγω ἀπ' τὴ μαγεία τοῦ λόγου τους πού μᾶς διαπερνᾷ καὶ μᾶς τυλίγει μὲ τὴ γνησιότητά του. γνησιότητα πού πηγάζει ἀπὸ μίαν τέλεια ἐκφραστικὴ «οἰκονομία» καὶ μίαν αἰσθητικὴ ἀριότητα μέσα στὴν ὁποία αἰσθεῖται παρούσα καὶ διακριτικὴ — ὀραεῖα κάποτε — ἡ μοναξιά. Εἶναι αὐτὴ ἡ μοναξιά πού στὴν περίπτωσιν τῆς ποίησης συνιστᾷ τὸ πὺς ἀκριβὲς στοιχεῖο, τὴν πρωτεϊκὴ μαγιά, τὸν εὐλογημένον πηλὸ θᾶ λέγαμε τῶν ἀληθινῶν στίχων.

Κλειστὸ καὶ μυστικιστικὸ² τὸ ποιητικὸ σύμπαν τοῦ Rilke ἀναδίνει μὲ τὴν μοναξιά του μιὰν ἐξαίσιαν μοναδικότητα, μιὰν λυρικὴ μαγεία, εἶναι ὁ κόσμος πού ζεῖ καὶ ἀναπνέει στὸ σύμπαν τῶν ἡρωϊκῶν μύθων.

«Ο λόχος στὸν ἀντίπερα ὄχτο τοῦ Ράμπ εἶναι, μοναχὸς
ὁ Φὸν Λαγκενάου κατὰ κεῖ καλπάζει, τὸ θράδυ.
Τὸ χαλινάρι μπρὸς στὴ σέλλα, λάμπει μὲς τὴ σκόνῃ.
Κι' ὕστερα θγαίνει.
Τὸ φεγγάρι πάνω στὰ χέρια του τὸ βλέπει.
Ὀνειρεύεται,
μὰ τότε, τοῦ φωνάζουν
φωνάζουν, φωνάζουν
τὸ ὄνειρό του διαλύεται

1. R. M. Rilke, «Ἐλεγείες τοῦ Ντουίνου» μετάφραση Δημ. Σ. Λήμιου, ἐκδόσεις Κωνσταντίνου, Θεσσαλονίκη 1975.

2. Βλέπε περιοσιούδαση μελέτη τοῦ Καθηγητῆ Ν. Λούβαρι «Ρίλκε ὁ ἀποδημητής, ὁ μύστης, ὁ ἐπόπτης» ἐκδόσεις «Δωδώνη» ὅπου γίνεται ἰδιαίτερα λόγος γιὰ τὸ μεταφυσικὸ ὑπόβαθρο τῆς ποίησης τοῦ Ρίλκε.

δὲν εἶναι κουκουβάγια, Κύριε ἐλέησον
 Τὸ μοναδικὸ δέντρο
 τοῦ φωνάζει
 "Ανθρώπε τοῦ Θεοῦ
 Τὸ βλέπει: σηκώνεται
 "Ενα σῶμα σηκώνεται μπροστὰ
 ἀπ' τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου καὶ μιὰ νέα γυναίκα
 ματωμένη καὶ ὀλόγουμη
 τοῦ ἱκετεύει: Λύσε με».

Τὸ στοιχεῖο τῆς νοσταλγίας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἡ αἴσθησις τοῦ ἔρωτα πολ-
 λές φορές, τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα τῆς «ἡρωϊκῆς» μυθολογίας, συχνὰ εἶναι ὁ κύριος
 ἄξονας, γοητευτικὰ μέσα στὴν ἀφαίρεσή τους ποιητικὰ μοτίβα ποὺ ἔρχονται καὶ
 ξανάρχονται, ὑποδηλώνοντας ὅχι λίγες φορές τὴν ὑπαρξιακὴ ἀγωνία καὶ τὴ σπα-
 ραχτικὴ διάστασι ἀνάμεσα στὸν ἐσωτερικὸ κόσμον καὶ τὸν Κόσμον τῶν ἄλλων.

«Γράμμα ὁ Φὸν Λαγκεάνου, θαθεῖα συλλογισμένος γράφει. Μεγάλα, σο-
 βαρά, ὀρθὰ γράμματα, ἀργὰ ζωγραφίζει.

Καλὴ μου μητέρα
 νᾶσαι περήφανη: Κρατῶ τὴ σημαία
 Ἀγαπάτε με: κρατῶ τὴ σημαία

Στὸν κόρφο του ὕστερα, πίσω ἀπ' τὸν θώρακα, στὸ πιὸ κρυφὸ μέρος, στοῦ
 ρόδου πλάϊ τὸ πέταλο, κρύβει τὸ γράμμα, καὶ σκέφτεται:

Σὲ λίγο θὰ μοσχοβολᾷ κι' αὐτὸ τριαντάφυλλο. Καὶ σκέφτεται: "Ἴσως κά-
 ποτε τὸ θρεῖ κανέναν... Καὶ σκέφτεται γιατί ὁ ἐχθρὸς ἔχει σιμώσει...».

Γιὰ τὸν εἰδοποιημένο φίλο τῆς ποίησης εἶναι φανερὸ πὼς θρίσκεται μπροστὰ
 σὲ μιὰ ποίηση ἐξαίσια μυστικιστικὴ, ἐντελὴς προσωπικὴ, θυθίζεται σ' ἓνα κλῆμα
 ἰδιόμορφου ρομαντισμοῦ ποὺ πηγάζει ὥστόσο ἀπ' τὴν ἡρωϊκότητα ἐνὸς ὑπαρκτοῦ
 καὶ ὅχι ἀνυπαρκτοῦ — ὡς συνήθως — προτύπου, ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ταυτόχρονα,
 ὀπτιμιστὴς, πεσσιμιστὴς, φιλήδονος, ἓνας ἀλτρουϊστὴς ἐγωϊστὴς!

«Ὅποιος καὶ νᾶσαι: Τὸ θράδιν
 νὰ θγείς ἀπ' τὸ δωμάτιό σου
 ἐκεῖ μέσα τὰ γνωρίζεις ὅλα!
 σὰν τὸ στερνό, πρὶν ἀπ' τὸν ὀρίζοντα σπίτι σου εἶναι
 ὅποιος καὶ νᾶσαι:
 Μὲ τὰ μάτια σου τὰ κουρασμένα, μόλις λευτερωθοῦν
 ἀπ' τὸ φαγωμένο σου κατώφλι
 σιγὰ - σιγὰ σηκώνεις ἓνα δέντρο μαῦρο
 καὶ μπρὸς στὸν οὐρανὸ τὸ στήνεις...»³

Μετὰ τὴν πρώτη ἀνάγνωσις τοῦ ἔργου τοῦ R. M. Rilke, ἀνάγνωσις ποὺ στάθηκε
 μιὰ ἐκπληξή, θαυμασιὸς μαζὶ κι' ἀμηχανία κι' ἀφοῦ γνῶρισα τὴν ἀνυπέρβλητη
 ὑποβολή τῆς «μελωδίας τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ θανάτου», ἦταν φυσικὸ νὰ ἐγκύψω μὲ
 μιὰ διάθεσις ἐρωτικὴ, θρησκευτικὴ θάλασσα, σ' ἓνα ποιητικὸ οἰκοδόμημα ποὺ μὲ
 συνέπαιρνε ἀπ' τὴν πρώτη σιγίμῃ.

Εἰκείνος ὁ σηματοφόρος Χριστόφορος Rilke, ἀσυμβίβαστος ἥρωας ποὺ παθιά-

3. «Εἵσοδος» ἀπ' τὴ συλλογὴ «Τὸ Βιβλίον τῶν εἰκόνων» μετάφρασις Ἀρη Δικταίου.

ζεται με μιὰ ένταση δαμιονική, πού ακροξυγιάζεται ανάμεσα στόν έρωτα καί τόν θάνατο, είναι ένας ήρωας πού θά μπορούσε νά ζήσει καί στή δική μας εποχή, αλλά σέ πλήρη αντίθεση με τήν περιρρέουσα ατμόσφαιρά μας, με τόν θασσανιστικό έφη-
συχασμό! "Ό,τι έχει σημασία γι' αυτόν είναι ένα κυνηγημένο ιδανικό, μιὰ θαμπή ούτοπία, ή εϋθραυστή ισορροπία ανάμεσα στή ζωή καί τόν θάνατο...

Αλλά πώς κυοφορήθηκε ό παράξενος ποιητής, ποιές ειδικότερες, κοινωνικές, θρησκευτικές καί πολιτιστικές συνθήκες έθρεψαν τό ιδιότυπο λυρικό καί έκστα-
σιακό ποιητικό του σύμπαν;

Πρίν προχωρήσουμε σέ μιὰ παραπέρα αξιολόγηση του έργου του δέν θάταν άσκαπο νά ξαναθυμίσουμε με συντομία πολύτιμα βιογραφικά στοιχεία όπως τά άνα-
φέρει ό καλός μελετητής καί μεταφραστής του στήν "Ελλάδα "Αρης Δικταίος στό βιβλίο του «Ράινερ Μαρία Ρίλκε», Ποιήματα (Έκδ. Κάδμος 1957).

"Ο Ρίλκε γεννημένος στήν Πράγα στίς 4 Δεκεμβρίου του 1857 από μητέρα κοσμική κυρία, κόρη αυτοκρατορικού συμβούλου κι' από πατέρα στρατιωτικό πού έγκάτελειψε τήν παρρία του εξ αίτίας μιās αρρώστειας του λάρυγγα, μεγάλωσε στά χέρια ενός ζευγαριού άποτυχημένου με διαφορές στήν ήλικία καί τήν ψυχρύν-
θεση πού δηλητηρίασαν όριακά όχι μόνο τά πρώτα χρόνια του ποιητή, με καί τήν όλη εξέλιξή του τήν επαγγελματική, στίς κρίσιμες καμπές τής ζωής του.

"Η φοίτηση του Ρίλκε σέ διαφορετικά σχολεία υπήρξε περιπετειώδης, με άπο-
τυχίες συχνές, πού τραυμάτιζαν τόν ψυχισμό του.

"Ατυχα καί τυραννικά τά παιδικά του χρόνια, σκιάστηκαν σοβαρά άπ' τή φοί-
τησή του στίς στρατιωτικές σχολές γιά πέντε χρόνια, κάτι έντελώς ξένο πρós τό μυστικόπαθο, μονωτικό καί μεγαλοφυές — όπως άπεδείχθη — κλίμα τής ψυχικής του διαθέσεως. "Ήταν ένα γεγονός ούσιαστικό καί καίριο στήν κατοπινή εξέλιξή του. "Έτσι αντιλαμβάνόμαστε άπόλυτα τίς βαρείες επιπτώσεις πού έπέφερε στό εϋ-
αίσθητο ποιητικό καί ρομαντικό ταμπεραμέντο του Ρίλκε. "Ήταν όπως σωστά πα-
ρατήρησε κάποιος Βιογράφος του «μιὰ περιπέτεια έγκληματική» πού ποιός ξέρει
έως τελικά νά ώφέλησε τόν μετέπειτα μεγάλο ποιητή γιατί του έδωσε έρεθίσματα «σκληρά» καί τόνωσε με μιὰ διαδικασία ψυχολογική, σχεδόν αυτόματη, τή διάθεση τής ψυχικής μόνωσης, τής φυγής, τής άνάμνησης καί τής προσφυγής στόν κόσμο του παρελθόντος, τών ήρωϊκών εποχών, με τήν γνησιότητα καί αλήθεια τής ζωής όπως πίστευε.

"Έκαμε άνώτερες σπουδές στήν έμπορική σχολή του Λίντς κι εκεί έρχεται σέ
πρώτη έπαφή με τή λογοτεχνία, ενδιαφέρεται γιά τόν 30ετή πόλεμο, ενώ οί ήρωες καί τά μεγάλα πνεύματα εκείνης τής εποχής, περνάνε μέσα άπ' τίς 81 σελίδες ενός χειρογράφου πού βρίσκεται στά αρχεία τής Βαϊμάρης.

Στά 1893 γνωρίζει τή Βάλν Ρόνφιλντ, τήν άρραδωνιάζεται, ενώ οί έρωτικές
πρώτες έμπειρίες του δίνουν τήν έμπνευση γιά ένα πρωτόλειο — τό τύπωσε τό
1894 — με τίτλο «Ζωή καί τραγούδια» καί υπότιτλο «Είκόνες καί φύλλα ήμερο-
λογίου».

Συνεχίζει μετά τό πρώτο του βιβλίο νά γράφει ακατάπανστα, θέατρο, διηγή-
ματα, αλλά κυρίως ποιήματα πού τόν κερδίζουν ολοκληρωτικά.

Ακολουθούν τρεις ποιητικές συλλογές αξιόλογες πού ωστόσο άνήκουν στήν
πρώτη χωρίς τήν κατοπινή ώριμότητα Έποχή. Είναι: «Προσφορά στους Λάρχη-
τες», «Στεφανωμένη άπ' τ' όνειρο» καί «Σαρακοστή» πού άργότερα τά συγκεντρώ-
νει όλα μαζί καί τά εκδίδει σ' ένα τόμο με άρκετή απήχηση γιά τήν εποχή του.
Είχαν τίτλο, «Τά πρώτα ποιήματα».

Στήν σειρά των νεανικών του έργων είναι φανερή ή επίδραση τής ατμόσφαι-

ρας της Πράγας και των Σλαβών Συγγραφέων της και στο Θέατρο είναι αποφασιστική ή γοητεία που προκαλεί ο μεγάλος Μορίς Μετερλίχ.

Καμπή σοβαρή στη ζωή και την ποιτική του σταδιοδρομία θα αποτελέσει η γνωριμία με την πασίγνωστη γυναίκα της εποχής του την Λού - Σαλαμέ. Είναι γνωστό — απ' τὰ στοιχεία που έρχομε των διογράφων του — ότι σ' ένα σημαντικό ταξίδι του στην Ιταλία στέλνει σάν γράμματα τὸ «Φλωρεντινὸ ἡμερολόγιο - 1899».

Αργότερα τὸν βρίσκουμε στὴ Ρωσία, ὅπου ἡ γνωριμία με ὀρισμένους Ρώσους διανοούμενους τῆς ἐποχῆς του φαίνεται πὼς τὸν ἐπηρέασε αποφασιστικά.

Μέσα σ' ἓνα χρόνο — πράγμα που ἀποδεικνύει ὅτι ὁ R. M. Rilke ἐπιδόθηκε σὰ γράμματα με μιὰ πρωτοφανῆ συγγραφικὴ ἀφοσίωση —, ἐκδίδει τὸ «Ὁρολόγιο», τὸ «Γιὰ νὰ γιορτάσω τὸν ἐαυτὸ μου» καὶ τὶς «Ἱστορίες τοῦ Καλοῦ Θεοῦ», ἐνῶ μεταφράζει ἀπ' τὰ Ρωσικὰ ἓνα μέρος ἀπ' τὸ «Τραγούδι τοῦ Ἰγκόρ», ἀποσπάσματα ἀπ' τὸν «Φτωχόκοσμο» τοῦ Ντοστογιέφσκυ, καὶ τὸν Τσέχωφ, ἐνῶ σὲ μιὰ ἄλλη ἐπίσκεψή του στὴ Ρωσία γνωρίζεται με τὸν Τολστόϊ.

Τὸ 901 παντρεύεται τὴ γλύπτρια Γούεστορφ καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο γράφει τὸ «Βιβλίο τῶν εἰκόνων» κι' ἀρχίζει νὰ ἀσχολεῖται με τὴν μελέτη του πάνω στὸν Ροντέν.

Τὸ 1902 γνωρίζεται στὸ Παρίσι με τὸν Ροντέν — γίνεται γραμιματέας του — ταξιδεύει πολὺ κι' ἔρχεται σ' ἐπαφὴ με τὸν μεσογειακὸ κόσμο.

Στὰ 1906 ἐπεξεργάζεται καὶ δημοσιεύει τὴ «Μελωδία τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σημαιοφόρου Χριστόφορου Ρίλκε» πού εἶχε γράψει μέσα σὲ μιὰ νύχτα τοῦ 1899.

«Τὶς ἐλεγείες τοῦ Ντουίνο», τὸ πιὸ γνωστὸ ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ σημαντικό του ἔργο, τὸ γράφει ἀπὸ τὸ 1912 ὡς τὸ 1922, ἐνῶ τὰ περίφημα «Σονέττα τοῦ Ὁρφέα» κι' ἄλλα ποιήματα τῆς ὥριμης ἡλικίας του, σκορπισμένα σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, συγκεντρώθηκαν μετὰ τὸ θάνατό του τὸ 1926 (Στὸ Βάν Μόλ τῆς Ἑλβετίας) καὶ ἀποτελέσαν ἄλλη μιὰ ἐκδοσὴ σπουδαία με τὸν τίτλο «Ὁψίμα ποιήματα».

Τὰ «γράμματα σ' ἓνα νέο ποιητὴ» καὶ «γράμματα σὲ μιὰ νέα γυναίκα» εἶναι μιὰ ἄλλη σημαντικὴ προσφορὰ τοῦ ποιητῆ πού εἶναι μιὰ ἐκτεταμένη καὶ ἀποκαλυπτικὴ ἀλληλογραφία, κλειδί γιὰ μιὰ οὐσιαστικὴ γνωριμία με τὸν ἄνθρωπο καὶ διανοούμενο Ρίλκε.

Ἀξίζει νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ σ' ἓνα ποίημα ἀπ' τὴ συλλογή, «Τὸ βιβλίο τῶν εἰκόνων» ὅπου ὁ Γερμανὸς ποιητὴς δείχνει ἓνα νέο λυρισμὸ πού γιὰ χρόνια θ' ἀποβεῖ ὑπόδειγμα καὶ ὑψηλὸ πρότυπο ποιητικῆς γραφῆς καὶ σὲ ἐκπροσώπους τῶν μεσογειακῶν χωρῶν.

«Ἡ μοναξιά εἶναι σὰ μιὰ βροχὴ ἀπὸ τὴ θάλασσα
πρὸς τὰ βράδυα ἀνεβαίνει
ἀπὸ κάμπους πού μακρυνοὶ 'ναι καὶ χαμένοι
πάει πρὸς τὸν οὐρανὸ ὅπου κατοικεῖ πάντα
κι ἀπ' τὸν οὐρανὸ στὴν πόλη
σὰ βροχὴ πέφτει
Μὲς τὶς ἀθέβαιες ὥρες πρὸς τὸ πρωτὶ
τὰ σοκάκια ὅλα σάν γυρίσουν
κι' ὅταν τὰ σώματα πού δὲν βρήκανε τίποτε χωρίζουν
θλιμμένα κι' ἀπογοητευμένα
κι' ἀκόμα ὅταν οἱ ἄνθρωποι
πού ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μισοῦνε
πρέπει στὸ ἴδιο κρεβάτι κι' οἱ δυὸ νὰ κοιμηθοῦνε
Πάει τότε ἡ μοναξιά ὅπως πᾶν κι' οἱ ποταμοί».

Πολλή σημασία έχει να δοῦμε καὶ νὰ διαπιστώσουμε με ποῖο τρόπο βλέπει ὁ Ρίλκε τὴν ἐμπειρία σὰν ἐρεθίσμα τῆς ποιητικῆς φαντασίας. Σὲ μιὰ ἐξομολόγησή του ἀναφέρει: Οἱ στίχοι δὲν εἶναι ὅπως φαντάζεται ὁ κόσμος, ἀπλῶς αἰσθήματα, εἶναι ἐμπειρίες.

Γιὰ νὰ γράφει κανεὶς, ἔστω κι ἓνα στίχο, πρέπει νὰ δεῖ πολλές πόλεις καὶ ἀνθρώπους καὶ πράγματα, πρέπει νὰ μάθει τὰ ζῶα καὶ τὰ πέταγμα τῶν πουλιῶν, καὶ τίς κινήσεις ποῦ κάνουν τὰ μικρὰ κουλούδια ὅταν ἀνοίγουν τὸ πρωῒν. Πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιστρέψει με τὴ σκέψη του σὲ δρόμους ἀγνωστων περιοχῶν, ἀπρόσμενων συναντήσεων καὶ σὲ χωρισμοὺς ποὺ ἔχουν προβλεφθεῖ ἐδῶ καὶ καιρὸ, σὲ μέρες τῆς παιδικῆς ἡλικίας ποὺ εἶναι ἀκόμα ἀνυδρὲς καὶ σὲ γονεῖς ποὺ ἔπρεπε νὰ στενοχωρηθεῖ ὅταν αὐτοὶ θέλαν νὰ τοῦ δώσουν μιὰ εὐχαρίστηση ποὺ δὲν καταλάβαινε (προφανῶς ἀναφέρεται στὴ φοίτησή του σὲ Στρατιωτικὴ Σχολή).

Ἡ ξεχωριστὴ ποίησή τοῦ R. M. Rilke ἔγινε ἀντικείμενο μελέτης στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πολλοὺ παλαιὰ, ἀπὸ τὸ 1914. Ὡστόσο μένει ἀκόμα ἓνα «ζητούμενο». Γράφτηκαν ὀρισιμένες μελέτες, ἔγιναν μερικές ἀνιχνεύσεις, ὀξύτερες πολλὰς φορές, ποὺ ὅμως δὲν μπόρεσαν ἐξ αἰτίας ἴσως καὶ τῆς βαρεῖας γλώσσας (τῆς Γερμανικῆς) νὰ μεταδώσουν τὸ πρωτόγονο ρίγος ποὺ ἐμπνέει τὸ πρωτότυπο, ἔτσι καθὼς κινεῖται ἀνάμεσα στὸ ὄνειρο, τίς σκιές, τὸ σύθαμις τῶν μύθων τῆς Ἰπποτικῆς θεματολογίας καὶ τῆ σκληρῆ πραγματικότητά.

Μεταξὺ τῶν σοβαρῶν μελετητῶν του⁴ ὁ K. Παλαμῆς προσπάθησε (χωρὶς νὰ προφτάσει δυστυχῶς νὰ ολοκληρώσει γιατί τὸν πρόλαβε ὁ θάνατος) νὰ ἀποδώσει τὸ ἰδιόρρυθμο ποιητικὸ κλίμα τοῦ Ρίλκε, ποὺ ὑπακούει σὲ δικούς του ἐντελῶς κανόνες, ἔξω ἀπ' τὰ γνωστὰ πολυχρησιμοποιημένα θεματικὰ καὶ ἐκφραστικὰ μοτίβα. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἂν εὐνοοῦσαν οἱ συνθήκες, ἂν ὁ ἔθνικός μας θάρρος με τίς ὁκεάνιες συλλήψεις καὶ τὴν ἀπαρόμοιαστη ποιητικὴ του φλέβα, ζοῦσε λίγο ἀκόμα, ἴσως θάχαμε στὰ χέρια μας σήμερα μιὰ πρὸ ἀντιπροσωπευτικὴ ἔκδοσι τῆς ποίησής τοῦ Ρίλκε ἀντάξια τοῦ δημιουργοῦ της⁵. Ἰσως νὰ μπορούσαμε νὰ χαροῦμε μιὰ νέα δημιουργία.

«Διαχρονικὸ φαινόμενο» θεωρεῖ τὴν ποίησή τοῦ Ρίλκε ἓνας ἀπ' τοὺς πρὸ βῆδε-
κεις καὶ διεισδυτικοὺς μελετητῆς του⁶. Γράφει: «Μισὸ αἰῶνα μετὰ τὸ θάνατό του ὁ R. M. Rilke ἐξακολουθεῖ νὰ μαγεύει τοὺς ἀναγνώστες του, ἐπιβεβαιώνοντας στὸ πρόσωπό του τὴν ἀποψη πὼς ὅσο κι' ἂν φθείρονται οἱ ἐποχές, οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ σπάζοντας τὸ χρόνο καὶ διαμίζοντας τὸν χρόνο, παραμένουν πάντα νέοι, ἀφθαρτοί, οἰκουμενικοί». Πραγματικὰ οἱ αἰσθαντικὲς λεπτεῖς ἂν καὶ μουντὲς στὰ ζωγραφικὰ τοὺς χρώματα ποιητικὲς δημιουργίες τοῦ Ρίλκε, συνιστοῦν μιὰ μοναδικότητα, πρωτόφαντη σὲ αἰσθησιακὸ κάλλος, πρωτογενὴ σὲ συλλήψεις, διαχρονικὴ γι' αὐτὸ καὶ πάντα σύγχρονη, μιὰ ἐπαναβεβαίωσι τοῦ ρίγους τῆς ἀληθινῆς ποίησης.

4. Μετὰ τὸν Παλαμᾶ συνέχισαν τὴ μετάφραση τοῦ Rilke ὁ M. Πλωφίτης, ὁ N. Λούβαρις, ὁ Σιρόπουλος καὶ ὁ A. Λικταῖος γιὰ νὰ ἀναφέρουμε τοὺς σημαντικότερους.

5. Μὲ τὴν πεποίθησή μας ὅτι ἂν ὁ Παλαμᾶς ὁλοκλήρωνε τὴ μετάφραση τοῦ Ρίλκε θὰ εἴχαμε ἓνα ἀντιπροσωπευτικὸ δείγμα τοῦ ἐρημητικοῦ, κλειστοῦ ποιητικοῦ σύμπαντος τοῦ Ρίλκε, δὲν θέλουμε νὰ ὑποτιμήσουμε τὴν ἐπεύθινη καὶ ὑποδειγματικὴ ἐργασία τοῦ Ἄρη Λικταῖου κυρίως στὸν ὀγκώδη τόμο του «R. M. Rilke, ποιήματα» ἔκδοσις «Κάδμος» 1975. Σ' αὐτὴ τὴ μεταφραστικὴ τὴν ἐργασία ποὺ συμπληρώνεται με ἀξιολογὰ σχόλια κι' ἀποτελεῖ ἓνας εἶδος σύνολος ἀντιμετώπισης τοῦ ποιητῆ, ἔχομε μιὰ καλὴ ἐφημερευτικὴ ἀπόδοση τοῦ τόσο δύσκολον νὰ μεταφραστεῖ ἔργο του, καὶ ὁπωσδήποτε ἡ προσφορά του αὐτὴ ἐγγράφεται σὰν σημεῖα στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

6. Ἄρθρο τοῦ Ἡλία Κουτσοῖζη στὴν ἐφ. «Θεσσαλονίκη» στίς 6.1.80 με τίτλο «Ρίλκε Μαρία-Ρίλκε ἓνα διαχρονικὸ ποιητικὸ φαινόμενο».

Λέει ο Καθηγητής Ν. Λούβαρις, σοφός μελετητής του:

«Αί αγωνιώδεις αναζητήσεις του και αἱ διαρκεῖς παραισθήσεις τὸν ὁδηγοῦν εἰς τὸν δραματισμὸν ἐνὸς ἀπέραντου κόσμου, οἱ πλατεῖς ὀρίζοντες τοῦ ὁποῖου κατέληγαν εἰς τὸν Θεόν»⁷.

Πράγματι αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἀπόλυτου (ποῦ εἶχε ὡς αὐστηρὸ σημεῖο ἀναφορᾶς) φαίνεται καὶ στὸ ἀκόλουθο ποίημα:

«Κύριε, δῶσε στὸν καθένα τὸ θάνατό του,
ἓνα θάνατο ποῦ νὰ πηγάξει ἀπ' τὴ ζωὴ του,
ποῦ νὰ κλείνει λίγη ἀγάπη,
λίγη γνώση, λίγη φτώχεια.
Γιατὶ εἴμαστε ἡ φλούδα καὶ τὸ φύλλο
κι' ὁ μέγας θάνατος ποῦ κλείνει ὁ καθένας μέσα του
αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς ποῦ ὅλα γύρω του στρέφουν.

.....
"Εἶται ἡ ζωὴ εἶναι τ' ὄνειρο τ' ὀνείρου
μὰ τὸ ξύπνημα θρίσκειται ἄλλοῦ».

Ὁ θάνατος, θέμα ποῦ ἔρχεται καὶ ξανάρχεται στὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ, δὲν ἔχει τίποτα τὸ νεκρώσιμο, τὸ καταθλιπτικό, τὸ ἀσφυκτικό τῆς ἐγκάθευκτης ζωῆς ὅπως φανερώνεται σὲ ἄλλους πεισιθάνους.

Ὁ θάνατος γιὰ τὸν Ρίλκε δὲν εἶχε καμμιὰ ἰδιαίτερη σημασία. Πεθαίνοντας δὲν πήγαινε «νὰ ξαναβρεῖ μέσα τὴν αἰωνιότητα τὸν ἑαυτὸ του» ὅπως ἀναφέρει ὁ Μαλλαρμέ στὸ ἐξάμετρο ἐκεῖνο σονέτο του γιὰ τὸν Πόε.

Ἡ ὅλη στάση του ἀπέναντι στὴ ζωὴ φανέρωνε τὴν ἡρεμὴ καὶ συμφιλιωμένη σκέψη ποῦ ἂν προσέξουμε καλὰ παρατηροῦμε σὲ κοινὸς ἀνθρώπους μόνον στὶς τελευταῖες ὥρες τοῦ βίου τους. Εἶναι ἀπόλυτα χαρακτηριστικό ὅτι λίγο πρὶν ἀπ' τὸν θάνατό του, ἔχοντας τὴ βεβαιότητα γι' αὐτό, ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσουν μόνον γιὰ νὰ μὴ δοῦν τοὺς σπασμούς τοῦ προσώπου του καὶ ἀρνήθηκε κατηγορηματικά νὰ τοῦ κάνουν ἐνέσεις, ποῦ ἴσως θὰ παρέτειναν τὴ ζωὴ του, γιατί καθὼς ὑποστήριζε, ἤθελε τὸ θάνατο τὸ δικό του καὶ ὄχι τὸ θάνατο τῶν γιατρῶν. Τὸ μετυσσίωσε ἄλλωστε στοὺς ἀθάνατους στίχους ποῦ ἀναφέραμε λίγο πρὶς πάνω:

«Κύριε δῶσε στὸν καθένα τὸ θάνατό του,
ἓνα θάνατο ποῦ νὰ πηγάξει ἀπ' τὴ ζωὴ του,
ποῦ νὰ κλείνει λίγη ἀγάπη».

Ἡ ποίηση τοῦ Ρίλκε, ἓνας μονόλογος μὲ ἀπύθμενη ἐσωτερικότητα, προχωρεῖ σὲ βάθος καὶ ὕψος, χαράζοντας αἰμάτινες γραμμὲς σὲ μιὰ πόλικορξία τοῦ ὄντος. Πολλὲς ἀποκαλυπτικές περιοχὲς τοῦ «εἶναι» πρὶν ἀπ' αὐτὸν παρέμειναν ζῶνες ἀπαγορευμένες, ἀπόρρητες καλύτερα, καθὼς παρέμειναν ἀνεξερεύνητες. Στὸν Ρίλκε εἶναι διάχυτη ἡ αἴσθησις ποῦ μᾶς διαπερνᾷ γιὰ μιὰ ἀγωνιώδη ἐπιθυμία καὶ μιὰ σκοτεινὴ ἀλλ' ἑλκυστικὴ παρόρμησις γιὰ τὸν κόσμον τοῦ ΓΙΕΡΒΑΤΙΚΟῦ ΓΙΑΡΧΕΙΝ. Στίχο μὲ τὸν στίχο ξεναγᾷ μυστὴς ὁ ποιητής, μᾶς ὁδηγεῖ καὶ μετὶ ἀφηγώμαστε στὶς ἡμισκοτεινὲς σφαιρικές τῆς ψυχικῆς ζώνης τοῦ πυρός.

Εἶναι μιὰ αἴσθησις αὐτὴ ἐγγάρια. Ὅταν διαβάσει κανεὶς ὁποιοδήποτε ἔργο τοῦ Ρίλκε, ἐγκαταλείπεται ὁλόκληρος σ' αὐτὸ μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἀπέραντη ἀνακού-

7. Καθ. Ν. Λούβαρις, «Ρίλκε ὁ ἀποδομητής, ὁ μύστης ὁ ἐπόπτης» ἐκδ. «Λοιδώνη» σελ. 50.

ψιση, κι' όταν ακόμη αναμετρείται με τὰ ἔσχατα, θασανιστικά ἐρωτήματα τοῦ ὑπάρχουσιν.

Ἐγκανυστική ἡ ποίησί του, ἕνας πειώριος κύκλος θανάτου καὶ γένεσης, ξεχειλίζει γεμάτη μουσικά ἔθρον μιλήματα, χαϊδεύοντας καὶ τὰ πιὸ καταθλιπτικά πράγματα πού ὀρίζουν τὸ εἶναι.

Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους τόσο ἐρωτευμένους μετὰ τὴ ζωὴ ποιητές. Ξέρει ν' ἀγαπάει ὅλα. Καὶ τὰ πιὸ ταπεινά τὰ ἐξυψώνει, ὅλα τὰ καταλαβαίνει, ὅλα τὸν ἐνθουσιάζουν: οἱ καρποί, τὸ τοπίο, μιὰ σκέψη, μιὰ στιγμὴ, τὰ λουλούδια, ἡ γοητεία τῆς μουσικῆς, ὅλα περνοῦν ἀπὸ ἕνα περίτεχνο τόνο μαγείας, γίνονται μυσταγωγία πού διαπερνᾷ ὅλο τὸ σῶμα τῶν ποιημάτων καὶ τῶν πεζῶν του. "Ὅλα δείχνουν τὴ χαρισματική, διαπεραστική ματιά του. "Ἦξερε ὅσο λίγοι νὰ βλέπει πέρα καὶ πάνω ἀπ' τὸ κέλυφος τῶν πραγμάτων, τοὺς μυστικούς λόγους τῆς παρουσίας τους, τὴν ἐσωτερικὴ λειτουργία τῆς «οἰκονομίας» τους.

Πολὺ σωστά ὁ Μήτσος Παπανικολάου παρατηρεῖ: «"Ὅταν ὁ Ρίλκε σταματοῦσε μπρὸς σ' ἕνα πράγμα, δὲν περιοριζόταν μονάχα νὰ τὸ κοιτάζει ἀφηρημένα, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ κάνει, ἀλλὰ τὸ περιέβαλλε μετὰ ἀλλόκοτη τρυφερότητα»⁸.

Αὐτὴ ἡ ὑπερευαίσθητη ψυχικὴ καταβολὴ του εἶναι ἀπόλυτα ὁρατὴ σὲ ὀρισμένα γράμματά του πού ἔστειλε σ' ἕνα φίλο του νέου ποιητῆ τὸν Kappus («R. M. Rilke, «Γράμματα σ' ἕνα νέο ποιητῆ», μετάφραση Μ. Πλωρίτης, ἐκδ. ΙΚΑΡΟΣ).

Γράφει σ' ἕνα ἀπ' αὐτά: «Ἡ ζωὴ σας σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, ἀκόμη καὶ στὴν πιὸ ἀδιάφορη, τὴν πιὸ ἄδειαν ὥραν τῆς, πρέπει νὰ γίνεαι σημάδι καὶ μάρτυρας μιᾶς εὐαίσθητης ὁριμῆς. Ζυγῶστε τὴ φύση. Πασχίστε τότε νὰ πεῖτε, σὰν νᾶστατε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ, τί βλέπετε, τί ζεῖτε, τί ἀγαπᾶτε, τί χάνετε»⁹.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Ρίλκε σὲ μιὰ ἀπ' τίς κορυφαῖες μορφές τῆς σύγχρονης «Ἀναγέννησης» τῆς Δανικῆς λογοτεχνίας, τὸν Jacobsen (1847—85), ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ αἰσθητικὴ πληρότητα πού τοῦ χάριζαν οἱ μεγαλειώδεις γλυπτὲς δημιουργίες τοῦ Auguste Rodin, προίκισαν τὴν αἰσθητικὴ ματιά του μετὰ ὑψηλὴ αἰσθησι πού ἔφθανε ὡς τὰ πιὸ μυστικά, τὰ ἔσχατα βάθος τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἡ ματιά του μᾶς μεταγγίζει, μετὰ δαφίλεια ἀκένωτη, τὴν εὐτυχία, τὸν πλοῦτο, τὸ ἀνεξέρευνητο μεγαλεῖο τοῦ κόσμου.

Οἱ «Ἐξὶ νουδέλες» τοῦ J. P. Jacobsen καὶ τὰ μυθιστορήματά του «Niels Lyhne» καὶ «Megens», ὅπως ἀποκαλύπτει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, στάθηκαν τὰ προσδιοριστικά του διαβάσματα στὴν πρώτη φάση τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας καὶ τὸν πλούτισαν μετὰ τὸ φέγγος τῆς μυστικῆς «οἰκονομίας» τῆς ὑπαρξῆς μας.

Λέει γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ J. P. Jacobsen «Niels Lyhne» σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του στὸν Kappus σταλμένη ἀπ' τὸ Viareggio τῆς Ἰταλίας στὶς 23 Ἀπριλίου τοῦ 1903:

«Τὸ Niels Lyhne, εἶναι ἕνα βιβλίο ὅλο λαμπρότητα καὶ βάθος μυστικό. "Ὅσο πιὸ πολὺ τὸ διαβάσεις, τόσο περισσότερο βλέπετε πῶς τὰ πάντα βρίσκονται ἐκεῖ μέσα ἀπ' τὸ πιὸ ἀνάλαφρο ἄρωμα τῆς ζωῆς ὡς τὴν πλέρια, ἀκράτητη γεύση τῶν πιὸ πολυχυμῶν καρπῶν τῆς. Δὲν ὑπάρχει τίποτα ἐκεῖ μέσα, ὅχι ὅπωςδήποτε νὰ τὸ καταλάβετε, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ συλλάβετε, νὰ τὸ νοιώσετε, νὰ τὸ ἀναγνωρίσετε ἀπ' τὸν παλμικὸ ἀντίκλα πού προκαλεῖ στὴ θύμηση. Τίποτα δὲν εἶναι ἀσήμαντο ἐκεῖ: Τὸ παραμικρότερο ἐπεισόδιο ξετυλίγεται σὰ μιὰ μοῖρα, κι' ἡ ἴδια ἡ μοῖρα μοιάζει μετὰ θαυμαστὸ ὕφαντό, πού κάθε νῆμα του ὀδηγεῖται ἀπὸ ἕνα ἄπειρο τρυφερὸ χέρι καὶ κρατιέται ἀπὸ ἑκατὸ ἄλλα νήματα. Θὰ δεῖτε τί μεγάλη εὐτυχία εἶναι τὸ πρῶτο διάβασμα

8. Μήτσος Παπανικολάου, «ΚΡΙΤΙΚΑ» ἐκδ. Πηδούτσος, Ἀθ. 1980 σελ. 14.

9. R. M. Rilke, «Γράμματα σ' ἕνα νέο ποιητῆ» μετάφραση Μ. Πλωρίτης ἐκδόσεις «ΙΚΑΡΟΣ» σελ. 18.

αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, πού θά πορευόμαστε ἀπὸ ξάφνιασμα σὲ ξάφνιασμα, σὰ μέσα σ' ὄνειρο. "Ὅπως μπορῶ νὰ σὰς προμαντέψω πῶς, προχωρώντας ὁλοένα, τὸ ἴδιο πάντα θαμπωμένος θὰ περνᾶτε μέσ' ἀπ' τὴς σελίδες αὐτές. Δὲν χάνουν τίποτα ἀπ' τὴ θαυμαστή τους δύναμη καὶ τὴν παραμυθένια τους γοητεία πού τυλίγουν τὸν ἀναγνώστη ὅταν τὶς πρωτοϋγώνει. Τὶς χαίρεσαι ὅλο καὶ περισσότερο, ἢ εὐγνωμοσύνη πληθαίνει ἀδιάκοπα μέσα σου κι' ἀντικρύξεις τὸν κόσμο μὲ πιάτερη καλὸσύνη κι' ἀπλότητα, ὅλο καὶ πιὸ θαθαίνει ἡ πίστη σου στὴ ζωὴ καὶ ζεῖς πιὸ εὐτυχισμένος καὶ πιὸ μεγάλος».

Οἱ παραπάνω αὐτοβιογραφικὲς γραμμὲς τοῦ Ρίλκε εἶναι νομίζουμε ἂν ὄχι σταθμικὲς, τουλάχιστον πολύτιμες σὰν μιὰ ἐσώτατη μαρτυρία, ἐξομολόγηση καθρέπτης, εὐγλωττος ψυχικὸς καὶ παρορμητικὸς καθορισμός. Εἶναι γραμμὲς πού ἀντανάκλουν τοὺς εὐαίσθητους, ἀτέλειωτους ἀντίλαλους τῆς πλούσιας ψυχῆς του.

"Ὅπως ὁ ἄλλος Γερμανὸς λυρικὸς ποιητὴς Richard Dehmel πού τοὺς δυναμικοὺς του στίχους τοὺς διαπερνοῦν ἰδιότυποι μουσικοὶ φθόγγοι, ἄγριοι, ἀψήφιστοι χορευτικοὶ ρυθμοί, ἔτσι καὶ στὸν Rilke ἡ ποίησιν ἀναπνέει σὲ μιὰ κατάστασι ἀτέλειωτου, ἀκατάσχετου ὄργασμου τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μὲ τὰ αἰώνια μέτρα κι' ὅχι μὲ τὰ διαβατικὰ καὶ πρόσκαιρα πού μικραίνουν τὴν τέχνη.

"Ὁ Rilke ἓνας ἀδελφός τοῦ E. Poe, τοῦ Novalis, τοῦ T. S. Eliot εἶχε κατὰ τὸ ἀπόλυτο στὶς ἀτέριμονες ψυχικὲς του ἀναζητήσεις. Μὰ πιὸ πολύ, κι' ἐδῶ ἐγκεῖται ἡ ἰδιοτυπία του, προσπάθησε μέσα ἀπ' τοὺς πιὸ ἐπώδυνους προσωπικοὺς δρόμους νὰ αἰσθητοποιήσει — καὶ τὸ πέτυχε ὥς ἓνα θαυμῶ — τὶς μυστικὲς λειτουργίες τῆς «οἰκονομίας» τῆς ψυχῆς ἡ ὁποία πορεύεται ἔξω ἀπ' τὶς μηχανιστικὲς κατηγορίες τοῦ ὑπάρχειν. Καὶ τὸ πέτυχε μέσα ἀπὸ ἓνα περίτεχνο ἡμίφως — ἔτσι καθὼς λειτουργεῖ τὸ κιάρι - σκούρο τῆς «maniera Byzantina» στὴ λειτουργικὴ ζωγραφικὴ — μὲ στίχους χαμηλόφωνους, βαθειὰ ἐξομολογητικοὺς πού διατρέχουν καὶ πληρώνουν τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ μας μὲ καίνο τὸ ἐξίσιο «motivo primitivo».

ΑΜΕΙΛΙΚΤΟ

Σὲ καρφώνω κάτω ἀπὸ τῆς ἐνοχλῆς τῆ διαφάνεια
μὲ τὴ σκληρὴ βροχὴ τῶν ξεωτηριατικῶν
κι οὔτε ἓνα δίχτυ ἀράχνης νὰ προστατεύει
τὴν αἰνιγματικὴ σιωπὴ σου.
Ἡ δυναστεία τοῦ Ναὶ καὶ τοῦ Ὁχι
δὲν ἀποδημεῖ μὲ τὸ χρόνο.
Δὲν ἀμβλύνεται μὲ τὴ μοιραία παραδοχή.
Τώρα στένεψε ὁ κύκλος κι ἀκούγονται
καθαρὰ ὅλοι οἱ ψίθυροι, ἀκόμα
κι ἀπὸ τὶς λέξεις πού δὲν εἰπώθηκαν.
Μὴν ἐπικαλεῖσαι τὴν ὑπεράσπισιν
τῶν ἀπιαστῶν ποιητικῶν ὁραμάτων.
τῶν ἀδικαιῶτων ἰδανικῶν,
"Ὅλα μπορεῖ νὰ σὲ δικαιοῦνουν
μὰ ὥστόσο πάντα μένεις μόνος, ἐκεῖ,
στὴν ἀλύτρωτη περιοχὴ τῶν ἀμείλικτων
ἀπολογισμῶν, μὲ τ' ἀμετακίνητα ἀγκωνάρια
τοῦ τί ἔπρεπε καὶ τί δὲν ἔπρεπε.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΔΥΟ ΜΥΘΟΙ ΤΟΥ ΛΑΦΟΝΤΑΙΝ

Η ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΑ

Ὁ Ρήγας Λέοντας θέλησε, μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια,
νὰ ἰδῇ τὸν κόσμον του. Γι' αὐτό, ἀπ' τὴν ἐπικράτεια,
μὲ ἀνθρώπους του καλεῖ νάρθουν μπροστά του ἀντάμα
οἱ ὑπῆκοοί του, οἱ δυνατοὶ λογιῆς - λογιῆς,
στέλνοντας σ' ὅλες τὶς μεριές τῆς γῆς
ἓνα βασιλικὸ ἐγκύκλιο γράμμα,
μὲ τὴ χρυσὴ τὴ βούλα του ἦτανε προσταγὴ
νὰ συναχτοῦνε γιὰ ἓνα μῆνα στὸ παλάτι του ὅλοι
οἱ Ἀρχόντοι σὲ συνέλευση, ἀπὸ ἐξοχὴ καὶ πόλη.
Τὴν πρώτη μέρα θάχουνε συμπόσι καὶ παράτες,
μὲ φασουλὴ καὶ μὲ ἀκροβάτες.
Μὲ τὴ μεγαλοπρέπεια τούτῃ τὴ λαμπρὴ
στὸν ὑπῆκοο θέλησε νὰ δεῖξῃ τί μπορεῖ.
Τοὺς κάλεσε στὸ Λουῆβρο του: ἄντρο βασιλικό,
χωνευτήρι σαρκῶν, ποὺ σάπιζαν στὸ χῶμα.
Φέρνει ἡ Ἀρκούδα τὸ μαντήλι τῆς στὸ στόμα
ἦταν εὐαίσθητ' μὰ αὐτὸ τῆς βγήκε σὲ κακό
γιατί, ὀργισμένο, εὐθύς τὴν στέλνει τὸ Λιοντάρι
στὸν κάτω κόσμον, γιὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖ τὸν σιχασίαιρ.
Τὸ φοβερὸ αὐτὸ ξέσπασμα βασιλικοῦ θυμοῦ
παινάει, μὲ γλώσσα ταπεινοῦ αὐλοκόλακα ἡ Μαίμου:
ὕμνει τὸ νύχι τοῦ ρηγὸς καὶ τὸ ἄντρο του, κι' ἐκείνη
τὴν μπόχα τὴν ἀβάσταγῃ: μόσχος δὲν ἀναδίνει
τέτοια εὐωδιά! Μὰ αὐτὴ τὴ γλώσσα ὁ Ρήγας τὴ σιχάθη,
κι' ἔπαθε τέλος κι' ἡ Μαίμου ὅ,τι εἶχε ἡ Ἀρκούδα πάθει.
Νὰ ἡ Ἀλεπού. Λέει τὸ Λιοντάρι: Συμπεθέρα,
τί σοῦ μυρίζει; πές το καθαρά.
Μὰ αὐτὴ τραβάει ἀμέσως τὴν οὐρά.
Εἶχε κρυώσει. Δὲν τραβοῦσε ἡ μύτη τῆς ἀγέρα.
Χωρὶς ὀσμὴ, σὰν τί νὰ πεῖ; Κι ἔτσι τὰ βγάζει πέρα.

Ἀπὸ τὸν μῦθον αὐτὸ κανεῖς ἄς φωτιστεῖ.

Μέσ' στὴν Αὐλή, ἂν θές ν' ἀρέσεις στὸν καθένα,
στὸν ψόγον καὶ στὸν ἔπαινον νὰ τάχεις μετρημένα
τὰ λόγια σου, κι' ἂν χρειαστεῖ, παίξε τὸν σοφιστὴ.

Ο ΓΕΡΟΓΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΑΚΙ

Ἐνα Ποντίκι τοσοδούλι καὶ ἄπραγο πολὺ,
εἶπε πῶς θὰ μαλάξει τὴν καρδιὰ ἐνὸς γέροντος Γάτου,
καὶ πῶς θὰ κόψει στὰ λιμὰ τὴ Μεγαλειότητά του.
«Ἄχ! Ἀρχοντά μου, χάρισέ μου, τοῦπε, τὴ ζωὴ.
Μικρότερο εἶμαι ἀπ' τὸ σπουργίτι.
Ἐγώ, νὰ γίνω βάρος σ' ἓνα τέτοιο σπίτι;
Ἀπ' τὴν δική μου τὴ μπουκιὰ θαρρεῖς,
θεὲ νὰ πεινάσει ἀφεντικός, κυρὰ καὶ δοῦλοι;

Μοῦ φτάνει ἔμένα ἓνα σπειρί φακῆς.
 Μ' ἓνα καρῦδι, στρογγυλεύω σὰν κουκούλι.
 Εἶμαι πρὸς ὥρας ἀχαμνόν' μὰ θὰ παχύνω' στάσου!
 κράτῃσε αὐτὴ τῇ λιχουδιᾷ γιὰ τ' ἀρχοντόπουλά σου».
 Κι' ὁ Γάτος λέει: «Οἱ κουθέντες σου εἶναι σαχλὲς καὶ στεῖρες.
 Σὲ ποῖόν τὸν λόγο τοῦτο βγάζεις τὸ σοφόν;
 θὰ κέρδιζες περσότερα, ἂν μιλοῦσες σὲ κουφόν.
 Γάτος καὶ γέρος καὶ καλὴ καρδιά; γιὰ ποῖόν μὲ πῆρες;
 Σπλάχνα δὲν ἔχω' θὰ σὲ φάει καὶ σένα τὸ σκοτάδι.
 Ξεκίνα ἀμέσως γιὰ τὸν "Ἄδη,
 καὶ βγάλε ἐκεῖ τὸν λόγο σου στὶς Μοῖρες.
 Ὅστοςο θὰ γνοιαστεῖ ὁ γονιὸς γιὰ τὰ παιδιὰ του.
 Φροντίζει ὁ Γάτος γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Γάτου».
 Τόπε καὶ τόκαμε. Ἄπ' αὐτὴ
 τὴ διήγησή μου ἓνα γερὸ δίδαγμα βγανει:
 Ἡ νιότη εἶν' ἀμυαλὴ καὶ λέει πῶς σ' ὅλα πετυχαίνει.
 Μὰ οἱ γέροι εἶν' ἀσπλαχνοὶ κάνουν τὸ κουφὸ αὐτὶ.

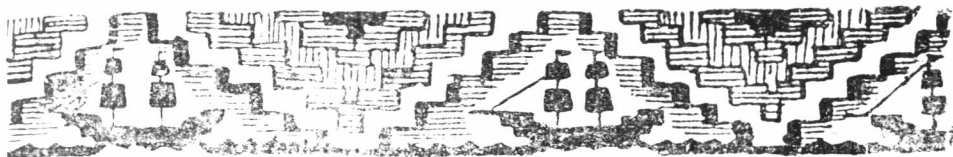
Ἀπόδοση: ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΣΤΟ ΡΟΛΑΝΔΟ ΤΣΕΡΤΑ «ΓΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ»

Σὺ δὲν εἶσαι ξένος
 φιλοξενούμενε τῆς πόλης ὀμφαλοῦ τῆς Γῆς.
 Εἶσαι ὁ ἀποξεχασμένος ἀδελφός μας
 — κατάκοπος ὁδοιπὸρος ἀπὸ ταλαιπωρίες —
 μεσ' στήν ἀχλὺ τῶν αἰώνων
 ποὺ ἐπιστρέφεις τώρα «δαφνοφόρος».
 Ἀδερφός μου, γιὸς τοῦ ἰδίου πατέρα
 (αἷμα ποὺ κραδάζει τὶς ἴδιες καρδιές!)
 Θράφηκες στὸν Παρνασσὸ ἀπ' τὶς Μοῦσες
 μὲ μέλι κι' ἔρωτα.
 Παιδιὶ ξετρεῖλλαινες τὶς Νύμφες
 μὲ τὸ τραγούδι σου·
 ἔφηβος νίκησες στὰ Πύθια συναγωνιζόμενος
 μὲ ἀθλητὲς ποὺ ὁ Λύσιππος σκόλισε
 τὰ κορμιά τους στὸ χαλκόν·
 σ' ἀγάπησε ἀκόμα, κι' αὐτὴ, ἡ παρθένα Πυθία...
 Ἡ Κασταλία σ' ἔκανε ποιητή:
 νερὸ ποὺ σ' ἐξάγνισε
 ψυχὴ καὶ κραυγὴ τῆς Σικελίας!

ΠΑΝΟΣ ΜΙΣΕΡΛΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΙΣΚΙΟΙ ΣΤΟ ΜΩΒ

(ὁ φόνος στὴν πλατεία)

(διήγημα)

Τὸ παράθυρο ψηλά· ἓνα τεράστιο, χτυπημένο πουλί, ποὺ πάγωσε πετών-
τας τὰ χαράματα — χαμένο τώρα κρύσταλλο στὸν οὐρανό.

ἽΟ οὐρανός. Ἡ μεσόκοπη κυρία ποὺ θυμόταν πάντα τὸ ἀσημένιο δυσκο-
πότηρο τοῦ γάμου της κι ἔρριχνε συνέχεια ζεστὸ γάλα στὶς πέντε πῆλινες
κοῦπες, ποὺ ἦταν ἀπὸ χρόνια ξεχασμένες στὸ τραπέζι. Ἐκείνη ἡ ἀδύνατη
κυρία μὲ τὸ μωβ φόρεμα, ποὺ ἀνέβαινε ὕστερα, ἴσχυη καὶ σιωπηλή, στὴ με-
γάλη φωτογραφία τοῦ τοῖχου, κι ἀκουμποῦσε μεγαλόπρεπα τὸ δεξὶ της χέρι
στὸν ὦμο τοῦ ἀντρα της, ποὺ μόλις τὸν εἶχαν φέρει ἀπ' τὴν ἐκστρατεία, ντυ-
φεκισμένο σ' ἓνα σακκί.

ἽΟ οὐρανός ἀκίνητος. ἽΙσως ὁ ἄνεμος ποὺ λημονήησε. ἽΙσως ὁ ἄνεμος
ποὺ λημονήηθηκε. ἽΟ ἄνεμος. Τὸ φῶς ἐπάνω στὰ ποιτήρια σκοτεινό.

ἽΟ δρόμος ἔξω. Τὸ λεωφορεῖο μὲ τὴν καπνοδόχο. ἽΟ καπνός. ἽΗ καπνιά.
ἽΟ δρόμος: Σιωπηλοὶ τοῖχοι — σιωπηλοὶ τοῖχοι.

ἽΗ πλατεία. ἽΟ ψηλός, ὁ καλοντυμένος κύριος ποὺ ἔσκυψε νὰ πάρει τὸ
πορτοκάλι. Τὸ πορτοκάλι στὸ χέρι του. Τὸ πορτοκάλι μέσα στὰ φύλλα του
γυμνό

ἽΗ πλατεία ἐκεῖ. Τὸ μαρμάρينو ἄγαλμα χωρὶς κεφάλι. Χιλιάδες φύλλα
ποὺ ταξίδεψαν, χιλιάδες φύλλα

— Βιβέντε, Ἀλέγκρια, Ραμόν, Γιόχαν, Ἀλφόνσο, Βιβέντε.

Κυριακὴ μεσημέρι. ἽΙσως ὁ ἄνεμος ποὺ πέρασε κρυφὰ τὴν ἄλλη νύχτα.
ἽΙσως ὁ ἄνεμος ποὺ δὲν πέρασε ἀκόμα. Τὸ μαρμάρينو ἄγαλμα νὰ ταξιδεύει
ἀκίνητο.

— Βιβέντε, Ραμόν, Βιβέντε - Βιβέντε

ἽΟ κῆπος. Τὰ ἡλιοτρόπια ζωγραφισμένα. ἽΗ αὐγὴ στὰ τζάμια. Τὸ λευκὸ
στὴ σκάλα. Τὸ λευκό. Τὰ νερά ποὺ σάλευαν τὰ χαράματα. Τὰ νερά. Χιλιά-
δες φύλλα ποὺ τραγούδησαν κρυφὰ τὴν περασμένη νύχτα. Χιλιάδες φύλλα
ποὺ κῆκαν κρυφὰ τὴν ἴδια νύχτα. ἽΟ κῆπος.

— Ραμόν, Βιβέντε, Γιόχαν, Ἀλέγκρια.

ἽΗ λάμπα. ἽΗ λάμπα ξεχασμένη στὴν κορφὴ τῶν λόφων. ἽΟ ἄνεμος ποὺ
ἤρθε ξαφνικά. ἽΟ ἄνεμος ποὺ τάραξε τὶς παπαροῦνες. Κύματα στοὺς λόφους.
Κύματα στοὺς λόφους. ἽΟ ἄνεμος μικρὸ παιδί. ἽΟ ἄνεμος ξυπόλητο παιδί, ἀ-
νάμεσα στὶς παπαροῦνες.

— Ραμόν.

ἽΕκείνο τὸ μεσημέρι ποὺ ἡ λάμπα ἔσβηγε. Τὸ ἴδιο, πάντα, μεσημέρι, ποὺ
ἡ λάμπα εἶχε σβήσει ἀπὸ χρόνια. ἽΟ γέρος. ἽΟ γέρος μὲ τὸ κάτασπρο γατάκι.

Τὸ κάτωπρο γατάκι μέσα στὴν ἀγκαλιά του. Ὁ γέρος πὺν καθόταν στὴν πλατεία. Τὸ συντριβάνι. Σιωπηλοὶ τοῖχοι - σιωπηλοὶ τοῖχοι. Τὸ συντριβάνι. Τὰ νερὰ πὺν δὲν ἦταν στὸ λιμάνι. Τὸ λιμάνι τρύπιο καὶ ἡ σιωπὴ μὲ τὸ μῶβ φῶμα στὴ φωτογραφία. Ὁ γέρος πὺν κατέβηκε τὴν ἄδεια σκάλα μοναχὸς του. Καὶ τὸ ξύλινο ποδήλατο πὺν ἔτρεχε χαμένο στὴν ἀκρογιαλιά. Ἡ ἀκρογιαλιά κίτρινη καὶ ὁ γέρος στὸ ξύλινο ποδήλατο ἐπάνω. Καὶ τὸ ἄλατι πὺν ἄχνιζε καὶ τὸ καὶ πύρινο στὰ μάτια του. Ὁ γέρος. Ἡ γέφυρα πὺν σωριάστηκε μακριά. Ἡ γέφυρα πὺν ἔπρεσε. Ξαφνικά, μὲ πάταγο. Ὁ παπαγάλος πὺν ἄρχισε νὰ ξεφωνίζει τρομαγμένος. Ἡ γέφυρα σὶς φλόγες καὶ τὸ ξύλινο ποδήλατο πὺν στάθηκε στὰ κύματα. Ἡ φωτιά. Ὁ παπαγάλος πὺν ὤρμησε καὶ τρύπωνε μὲς στὸν καθρέφτη. Ὁ γέρος. Τὰ ξυλαιοσιμένα δάχτυλά του πὺν χάιδευαν τὸ γατάκι. Τὸ κάτωπρο γατάκι πὺν κοιμότανε στὴν ἀγκαλιά του. Τὸ κάτωπρο γατάκι

— Ραμόν. Ραμόν. Ραμιοούν!

Ἰοκιοι στὸ μῶβ. Ἡ τελευταία λέξη πὺν ἔγειρε μὲς στὴν κιθάρα. Ἡ λέξη ἔρημη καὶ τὸ ἄγαλμα χωρὶς κεφάλι. Ἰοκιοι στὸ μῶβ. Καὶ τὸ μῶβ μέσα στὴ φωτογραφία διαλυμένο. Ἡ θύρα πὺν ἄνοιξε τρίζοντας. Ὁ διάδρομος. Τὸ τραπέζι βουλαιγμένο καὶ ἡ λάμπα πὺν δὲν ἔσβησε ἀκόμα. Ἰοκιοι στὸ μῶβ. Καὶ ἡ μητέρα στὸ κρεβάτι ξυλαιοσιμένη. Ἡ μητέρα νὰ κοιτάζει παγωμένα κρύσταλλα. Ἡ μητέραααα!

— Βιβέντε, Βιβέντε.

Ὁ παπαγάλος. Ὁ παπαγάλος πὺν χτυποῦσε τὰ φτερά του, κλεισμένος στὸν καθρέφτη. Ὁ παπαγάλος ἔντρομος καὶ ἡ τελευταία λέξη στὴν κιθάρα. Ἡ κιθάρα τὰ χαράματα καὶ ἡ φωνὴ πνιγμένη σὶς χορδές. Ἡ λέξη ἔρημη. Ἡ λέξη ἔρημη καὶ τὰ ξυλαιοσιμένα δάχτυλα πὺν χάιδευαν τὸ κάτωπρο γατάκι. Χιλιάδες φύλλα πὺν τραγούδησαν κρυφὰ τὴν περασμένη νύχτα, χιλιάδες φύλλα.

— Ραμόν.

Ὁ γέρος. Ἡ ἀπόσταση βουβὴ κι ὁ γέρος πὺν καθόταν μοναχὸς του στὴν πλατεία. Τὸ λευκὸ στὰ τῆχη καὶ τὸ ἄγαλμα πὺν κάπαζε ἀκέφαλο. Ὁ καθαλλάρης πέτρινος καὶ τ' ἄλλογο σφαγμένο. Χιλιάδες φύλλα πὺν κάηκαν κρυφὰ μὲς στὸ πηγάδι. Κι ὁ παπαγάλος πὺν φτερούγιζε τυφλὸς στὸ γυάλινο ἄλωνι. Χιλιάδες φύλλα πῆλινα. Κι ὁ παπαγάλος πὺν κρεμάστηκε μὲς στὸν καθρέφτη. Καὶ τὸ φαράγγι. Καὶ τὸ φαράγγι πὺν ἄνοιξε διάπλατα τὴν πύλη του στὸ ἄλλο του φαράγγι. Καὶ ἡ σιγὴ πὺν οκοῦριασε καὶ τὸ μαχαίρι στὸ τραπέζι.

Ὡσπου φάνηκαν τὰ παιδιὰ. Ὡσπου φάνηκαν ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ μὲ τίς μοιτοσυκλέτες.

— Μήπως θυμᾶσαι τὸ ποτάμι; ρώτησε ξαφνικά. Ἦταν ἀνθισμένο. Καὶ καθόσουν ἀνάμεσα σὶς καλαμιές. Κι ἔπαιζες φυσαρμόνικα. Καὶ τὰ μάτια σου ἦταν λυπημένα. Καὶ τὸ ποτάμι δὲν μποροῦσε νὰ σταθεῖ. Καὶ τὸ ποτάμι ὅλο ἔφευγε μὲς στὰ μεγάλα μάτια σου, γιατί τὰ μάτια σου δὲν ἦταν ἀνθισμένα.

— Βιβέντε, Ἀλφόνσο, Γιόχαν. Ραμόν.

Κυριακή. Κυριακὴ μεσημέρι. Τὸ μεσημέρι πὺν δὲν ἦρθε. Τὸ ἴδιο, πάντα, μεσημέρι, πὺν κατέβηκε τὴν ἄδεια σκάλα μοναχὸς του. Κυριακή. Τὸ κάτωπρο γατάκι πὺν κοιμόταν οὖν παιδί στὴν ἀγκαλιά του. Τὰ ξυλαιοσιμένα δάχτυλα πὺν χάιδευαν ἀργά. Κυριακή. Ὁ κῆπος μὲ τὰ ἡλιότροπια ζωγραφισμένα. Τὰ ἡλιότροπια πὺν ἔτρεμαν καὶ τὸ πηγάδι. Κυριακή. Σιωπηλοὶ τοῖχοι - σιωπηλοὶ τοῖχοι.

— Μήπως θυμῶσαι τὸ ποτάμι; ξαναρώτησε πὺδ δυνατά. Καὶ ἦταν ἡ "Ο-
σις, ἀπὸ μιὰ παλιά, αἰγυπτιακὴ ζωγραφιά. Καὶ ἦταν ἡ "Οσις, ἡ ἀμίλητη παι-
δούλα πὺδ ἦρθε, ὕστερα, κοντὰ σου, κρατώντας κόκκινα βατόμουρα στὴν ἀγ-
καλιά της.

Κυριακή. Ὁ φοιτητὴς μὲ τὸ τσεκούρι. Τὰ μαῦρα του γυαλιὰ καὶ τὸ τσε-
κούρι ὄρθιο. Ὁ φοιτητὴς πὺδ πέρασε οὐρλιάζοντας μὲς στὴν πλατεία. Κυρια-
κή. Κυριακὴ μεσημέρι. Ἡ πόλη. Ἴσως ἡ ἐρημία μὲ τοὺς χιλιάδες ἥχους. Ἴ-
σως ὁ φόβος πὺδ χαμογελοῦσε μέσα στοὺς καθρέφτες. Κυριακή. Τὰ παιδιὰ
πὺδ κανεῖς δὲ ζήτησε. Τὰ παιδιὰ πὺδ ἔφυγαν τρέχοντας. Χιλιάδες φύλλα
πὺδ κᾶηκαν κρυφὰ μὲς στὸ πηγάδι. χιλιάδες φύλλα.

— Ραμόν, Βιβέντε, Ἀλφόνσο, Βιβέντε, Ἀλέγκρια.

— Γιατί, γιατί πρέπει νὰ μὲ σκοτώσεις; ρώτησε ὁ γέρος.

— Γιατ' εἶσαι ὁ πατέρας μου! ἀπάντησε τὸ παιδί.

Τὸ παράθυρο ψηλά· ἓνα τεράστιο, χτυπημένο πουλί, πὺδ πάγωσε πετώγ-
τας τὰ χαράματα - χαμένο τώρα κρύσταλλο στὸν οὐρανό, χαμένο τώρα κρύ-
σταλλο.

— Γιατί, γιατί πρέπει νὰ μὲ σκοτώσεις;

— Γιατ' εἶμαι ὁ γιός σου!

— Ραμόν, Ραμόν, Ραμοσοόν!

Ἡ ἄσφαλτος κι ὁ δίοκος ἔξαλλος στὸ ἠλεκτρόφωνο. Ὁ δίοκος πάντα ἴ-
διος καὶ οἱ στροφές του λαθεμένες. Ὁ δίοκος.

— Ραμόν.

Κυριακή. Ὁ ἔφηβος μὲ τὴν ἄλυσίδα. Κυριακή. Τὸ τσιμέντο πὺδ δὲν τέ-
λειωσε ἀκόμα. Ἴσως τὸ χέρι πὺδ τρελλάθηκε μέσα στὸ ἄδειο χέρι του. Κυ-
ριακή. Κυριακὴ μεσημέρι στὴν πλατεία. Ὁ ἔφηβος πὺδ ἄρπαξε τὸ γέρο. Ὁ
ἔφηβος πὺδ ἔσυρε τὸ γέρο. Τὰ παιδιὰ πὺδ ἔσυραν τὸ γέρο. Ὁ γέρος. Τὸ γα-
τάκι πὺδ κοιμότανε κατὰλευκο στὴν ἀγκαλιά του. Ὁ γέρος. Ὁ γάντζος πὺδ
καρφώθηκε μὲς στὸ λαμίο του. Τὸ αἶμα. Τὸ αἶμα κίτρινο καὶ τὰ ξυλιασμένα
δάχτυλα πὺδ ἀποροῦσαν. Ὁ γέρος πὺδ καθόταν στὸ παγκάκι μοναχός του.
Ὁ γέρος πὺδ δὲν εἶχε νὰ καθήσει πουθενά. Τὰ παιδιὰ πὺδ ἦρθαν καὶ τὸν ἄρ-
παξαν. Τὰ παιδιὰ πὺδ τὸν ἔσυραν στὴν ἄσφαλο. Τὰ παιδιὰ πὺδ γελοῦσαν
δυνατά. Κυριακή. Ἴσως ἐκεῖνο τὸ λευκὸ πὺδ ἀπόμεινε στὰ τζάμια ἀναμμέ-
νο. Ἡ σκάλα μετέωρη καὶ τὸ ξύλινο ποδήλατο πὺδ ἔτρεχε ἀκόμα στὴν ἀκρο-
γιαλιά. Ἴσως αὐτὸς ὁ ἄνεμος καὶ τὸ ἄγαλμα πὺδ κάλπαζε ἀκέφαλο.

Ὡσπου φάνηκαν τὰ παιδιὰ μὲ τίς μηχανές. Κι ὁ πίθηκος ἄρχισε νὰ σκού-
ζει σὰν ἄνθρωπος ἐπάνω στὸ τηρόνι. Ὡσπου φάνηκαν ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ μὲ τὸ
τσεκούρι. Καὶ οἱ καννίβαλοι ὄρμησαν σὰν τὰ παιδιὰ μὲς στὴν πλατεία.

— Μήπως θυμῶσαι τὸ ποτάμι;

Τὸ παράθυρο ψηλά· ἓνα τεράστιο, χτυπημένο πουλί, πὺδ πάγωσε πε-
τώντας τὰ χαράματα — χαμένο τώρα κρύσταλλο στὸν οὐρανό, χαμένο τώρα
κρύσταλλο.

Ὁ οὐρανός. Ἡ μεσόκοπη κυρία πὺδ ἔρριχνε, συνέχεια, ζεστὸ γάλα. σ'
ἐκεῖνες τίς πέντε πῆλινες κοῦπες, πὺδ ἦταν ἀπὸ χρόνια ξεχασμένες στὸ τρα-
πέζι. Αὐτὴ ἡ ἀδύνατη κυρία μὲ τὸ μὺθ φόρεμα, πὺδ ἀνέβαινε ὕστερα, ἡσυχ
καὶ σιωπηλή, στὴ μεγάλη φωτογραφία τοῦ τοίχου, κι ἀκουμποῦσε μεγαλό-
πρεπα τὸ δεξί της χέρι στὸν ὦμο τοῦ ἄντρα της, πὺδ μόλις τὸν εἶχαν φέρει
ἀπ' τὴν ἐκστρατεία, ντουφεκισμένο σ' ἓνα σακκί.

— Βιβέντε, Ἀλφόνσο, Ἀλέγκρια, Ραμόν - Ραμόν, ὅταν ἡ βροχὴ θὰ κάψει τὴ φωτιά. Κι ὅταν τὸ χρυσάφι θὰ λειώσῃ μὲς στὴ λάμψη του τὸν πανικό. Ὅταν τὸ μαχαίρι ἄλαλο θὰ σφραγιστεῖ στὴ θήκη του. Κι ὅταν ἡ σκουριὰ θὰ κλείσῃ τὴν πληγὴ τοῦ φονικοῦ

— Μήπως θυμᾶσαι τὸ ποτάμι; Μήπως θυμᾶσαι τὸ ποτάμι;

Γόχαν Σεμπάστιαν Μπάχ: Παρτίτα γιὰ βιολί. Ἕνα τεράστιο, χτυπημένο πουλὶ στὸν οὐρανό. Ἕνα τεράστιο, χτυπημένο πουλί.

Κι αὐτὸς ὁ τρομαγμένος σκύλος — ὕψος ἕνα κι ἐξήντα πέντε, κιὰ πενήντα ὀκτώ συνήθως ἀνεργὸς καὶ μὲ μπλοῦ τζήν τριμημένο — κι αὐτὸς ὁ φουκαρὰς ὁ σκύλος νὰ τρέχει μοναχὸς του, μέσα στοὺς ἀδειοὺς δρόμους, ψάχνοντας γιὰ τὴ χαμένη του φωνή.

Χιλιάδες ἥχοι ἄλαλοι στὴ γλώσσα του.

ΔΥΟ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ

A.

Πάλι ἀπὸν λοιπὸν καὶ πάλι τόσο ἀπόμακρα
νὰ μετρώ τόσοι οἱ νεκροὶ καὶ τόσοι οἱ ζωντανοί,
τόσοι οἱ ποὺ ἔμειναν στὰ χαρακώματα,
τόσοι οἱ ποὺ ἀναμασοῦσαν τὴν ἀγωνία τους
στὰ μετόπισθεν,
κάθε βογγητὸ κι ἕνας θάνατος
καὶ τόσο μακριὰ μου,
κάθε βογγητὸ κι ἕνας νεκρὸς
καὶ τόσα βήματα νὰ μετρῶ μέσα στὸ φόβο μου.
Κι ἡ μπουκιὰ ἀμιάσητη νὰ κολλάει στὸ στόμα μου,
ὅτι ἡ ἀπουσία μου σημείωνε ἕνα σταυρὸ
στὴν ἐνοχή μου,
ὅτι κάθε ἀπουσία μου καὶ μιὰ στιγμή
στὴ ματαιότητά μου.

B.

Πάλι ἐσὺ λοιπὸν στὰ μετόπισθεν. Ἄλλοι
στὸ μέτωπο πρόμαχοί σου.
Τί εἰρωνεία, ἐσὺ μιλᾷς γιὰ ἥρωισμοὺς
κι ἐκεῖνοι σιωπηλοὶ δαγκώνουν τὰ χεῖλια
ὀλόρθοι καταντικρὺ τοῦ θανάτου

Πάλι ἐσὺ λοιπὸν στὰ μετόπισθεν
γιὰ νὰ γεμίζει τὴν ἀπουσία σου
μὲ κραυγαλέα συνθήματα.
Τί εἰρωνεία, ἐσὺ ὁ ἀθλοθέτης τῶν ἀγώνων
καὶ κρινόμενοι αὐτοὶ ποὺ ἐξασφαλίζουν
τὸ δικαίωμά σου νὰ ἀπονέμεις τὰ ἄθλα.

ΜΟΝΑΞΙΑ

Μοναξιά
μέσα στην ἄδεια πόλη
μὲ τὶς μυριάδες ἄγνωστες
ἀνθρώπινες φιοῦρες
περιγελᾶς τῇ θλίψῃ σου,
φιλονικεῖς μὲ τὶς ντροπές σου.

Μοναξιά
μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ σου
στὸν καθρέπτη
τῇ σκιά του νὰ διαγράφεται
πάνω στοὺς ἄσπρους τοίχους.

Μοναξιά
μὲ σύντροφους τοὺς ἀμιγεῖς σου πόθους
ψάχνεις τὸ γλυτωμὸ
μὲς στὶς φαντασιώσεις,
γλεντοκοπᾶς λαίμαργα
τὴν κάθε στιγμή
ποὺ ἡ γόησσα ζωὴ
θελκτικά σοῦ προσφέρει.

Μοναξιά
μὲς στὴν ἀποπληξία
καὶ οἱ ἐπιθυμίες σου νὰ χοροστατοῦν
— ἀδάμαστες αὐτές, πῶς νὰ σὲ ἡμερέψουν; —
Κι ἀκόμα δὲν ἔχεις θρεῖ
ἐκεῖνο τὸ κορμὶ ποὺ θὰ δεχτεῖ
τὰ δαχτυλικά σου ἀποτυπώματα.

Μοναξιά
μέσα στὸ γλυκογάμμα τῆς νιότης.
Γόνος καὶ σὺ Γεννήτορον δειλόνηχων...

ΕΥΗ ΜΕΛΑ — ΑΛΕΞΙΑΔΗ

ΝΕΑ ΑΠ' ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Ἐξέδρες, παρελάσεις, χειραφίες,
συμπόσια, τὰ παιδιὰ τοῦ Μπαγκλαντές
πεινᾶνε, πυρηνινκὲς δοκιμὲς διαστημικὲς
πτήσεις, τὰ παιδιὰ τῆς Κύπρου,
ἰχνογραφοῦν κάτω ἀπὸ πάννινο οὐρανὸ
τὸ μέλλον τους, δίχως ἥλιο καὶ θάλασσα.
Διαμαρτυρίες, ὁδοφράγματα, μάτια
χυμένα στὰ πέλαγα, ἀγαλματένιες
συνειδήσεις, πράσινοι κόκκινοι
μαῦροι τοῖχοι, ξεφτισμένες σημαίες,
σταυροί, συνέδρια, κραυγές
Ὁ ἐκφωνητὴς μετέδωσε ὕστερα
μὰ τελευταία εἶδησιν:

«... ..»

μὰ εἶχα πεθάνει

ΤΑΣΟΣ ΚΑΝΑΤΣΗΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΑΥΤΟΑΜΥΝΑ

Τώρα που τὰ παράπονα ἔγιναν τῆς μόδας, ἃς ἐπιτραπῇ καὶ σ' ἓνα ἐπαρ-
χιώτη συγγραφέα νὰ πεῖ τὰ παράπονά του σὶν ἑλληνα ἀναγνώστη, νὰ τὰ πεῖ
δηλαδὴ στὴν πεθερά, γιὰ νὰ τ' ἀκούσει ἡ νύφη, δηλ. τὸ Ἑλλήν. Κράτος.

Εἶμαι ἕνας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες πολιτικοὺς συνταξιούχους, πού εἶχε ἀπὸ
νέος τὴν κακὴ ἰδέα νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ Γράμματα. Καὶ λέω κακὴ ἰδέα, ἂν καὶ
πιστεύω, ὅτι κάποια εὐφορία σὶν τομέα τὸν πνευματικὸ δὲν ζημιώνει οὔτε
τὸν ὑπάλληλο οὔτε τὸ Κράτος. Τὸ 1976 πῆρα ἓνα ἔγγραφο, πού μοῦ ἔλεγε ὅτι
γίνομαι ἐπίτιμος λογοτέχνης, δηλαδὴ, συνταξιοδοτημένος λογοτέχνης. Ἐπει-
δὴ ὅμως κατὰ τὴν Νομοθεσίαν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰσπράττει δύο συντάξεις
ἀπὸ τὸ Δημόσιο, θὰ ἔπρεπε, πολὺ λογικά, κατὰ τὴ λογικὴ δηλαδὴ τοῦ Ἀρι-
στοτέλη, νὰ διαλέξω τὴ μὴ ἀπὸ τίς δύο. Καὶ ὡς λογικὸν ὃν διάλεξα τὴν με-
γαλύτερη. Καὶ τώρα, ἄσχετα ἂν ὁ ὅρος σ ὕ ν τ α ξ ι ς μπορεῖ νὰ χρησιμο-
ποιηθεῖ στὴν δική μου περίπτωση, — καὶ γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε παρακάτω,
— φαντάζει λογικὸ στὸ ἑλληνικὸ Δημόσιο τὸ νὰ μὴ μπορεῖς νὰ πάρεις δύο
συντάξεις τῶν δέκα χιλιάδων δραχμῶν, νὰ μπορεῖς ὅμως νὰ εἰσπράξεις μία
σύνταξη τῶν ἑκατὸ χιλιάδων; Ἄν ἡ Πολιτεία ἤθελε νὰ προστατεύσει τὸ δη-
μόσιο χρῆμα, θὰ μπορούσε νὰ ὀρίσει ἀνώτατο ποσὸ στὸ ἄθροισμα τῶν συντά-
ξεων καὶ ὅχι μὲ τὴ μέθοδο τῶν ὑψηλοτάτων Πανουργιῶν τοῦ Μπερτόλδου,
νὰ κάνει οἰκονομίες εἰς βάρος ἐκείνων, πού παίρνουν τὰ λιγώτερα. Καὶ πρέ-
πει νὰ ποῦμε πρὸς τιμὴ τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν, ὅτι κανένας τους δὲν χρη-
σιμοποίησε τὸ ἀφελὲς κόλπο τοῦ παράνομου τῆς διπλῆς σύνταξης, γιὰ νὰ
στερῇσει τοὺς ἀνθρώπους του ἀπὸ ἓνα εἰσόδημα πού τὸ κέρδιζαν δουλεύον-
τας τὰ Γράμματα.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάτι πού μᾶς κάνει νὰ ὑποπλαζόμεστε ὅτι πίσω ἴσως
ἀπὸ τὴν κρατικὴ ἀπόφαση νὰ κρύβεται ἡ οὐρά τοῦ Διαβόλου: τὸ ὅτι ἡ Πολι-
τεία χρησιμοποιεῖ στὴν περίπτωσή μας τὴν λέξη σ ὕ ν τ α ξ η, γιὰ νὰ μὴν
τὴ δώσει. ἐνῶ δὲν νομοποιεῖται καθόλου, ὅταν τὴν χρησιμοποιεῖ.

Ἡ σύνταξη κατὰ τὸ Διοικητικὸ Δίκαιο εἶναι «παρεπόμενον τοῦ μισθοῦ,
τὸ ὁποῖον χορηγεῖται ἐν συνεχείᾳ εἰς ὑπάλληλον ἀποχωρήσαντα ὑπὸ ὠρισμέ-
νας συνθήκας τῆς ὑπηρεσίας». Γιὰ νὰ ὑπάρχει λοιπὸν σύνταξη πρέπει νὰ
προϋπάρχει μισθός, πρᾶγμα πού κανένας λογοτέχνης δὲν τὸ εἶδε ποτὲ ἔως
τὰ ἐβδομήντα του χρόνια. Ποιὸ μισθὸ κατέβαλε ποτὲ τὸ Κράτος σὲ μᾶς, σὰν
ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων, γιὰ νὰ δώσῃ ὥς μέρος αὐτοῦ τοῦ μισθοῦ «σύν-
ταξη σὲ μᾶς ὅταν πατήμῃ τὸ κατώφλι τοῦ ἄλλου κόσμου. «Τὸ δικαίωμα ἐπὶ
τῆς συντάξεως, ὀρίζει ἀκόμη ὁ Νόμος, γεννᾶται ἀπὸ τῆς ἐπομένῃς τῆς λύ-
σεως τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς ὑπηρεσίας». Καὶ σὲ μᾶς γεννιέται τώρα ἡ ἀπο-
ρία: γιὰ νὰ μᾶς δοθῇ ἡ λογοτεχνικὴ σ ὕ ν τ α ξ η ποῖα ἐνεργὸς
λογοτεχνικὴ ὑπηρεσία λύθηκε;

Παρὰ τὴν ἀγαθὴ μας λοιπὸν πρόθεση δὲν ὑπάρχει γιὰ μᾶς οὔτε Νόμος
οὔτε προφήτης πού νὰ μπορεῖ νὰ συσχετίσει τὴν σύνταξη πού παίρνει ὁ δη-

μόσιος υπάλληλος για τις υπηρεσίες που προσφέρει στο Κράτος, με την οικονομική άρωγή που είναι υποχρεωμένη να προσφέρει μια ευνοούμενη πολιτεία σε κείνους που γέρασαν υπηρετώντας την κουλτούρα του τόπου τους, όχι στα δημόσια γραφεία, αλλά στους οίβους τους πνευματικούς. Αυτή την άρωγή μας άρνείται το Κράτος και γι' αυτό μας ταΐζει με σοφιστείες, που δεν περιλαμβάνονται ασφαλώς στο Διοικητικό Δίκαιο του κ. Σταιοινοπούλου.

Και οι κύριοι Βουλευτές; κανείς δεν ενδιαφέρθηκε, ούτε γνωστός ούτε φίλος, για μας τους άδικημένους παλατούς λογοτέχνες. Πιστεύουμε όμως, ότι κάποιο ήθικό καθήκον θα τους επέβαλλε να το κάνουν. Ούτε ο ίδιος ο Υπουργός Πολιτισμού, που μέσα στα όρια της δικής του δικαιοδοσίας υπηρετούμε το λαό, δεν βρήκε τα κρίσιμα λόγια, αν και είναι νέος και ρέκτης και ικανός, για να υπερασπίσει τα δικαιώματά μας.

Γιατί όμως όλα αυτά; Γιατί και οι Υπουργοί και οι πατέρες του Έθνους δεν έχουν κανένα λόγο να ενδιαφερθούν για μια ομάδα ανθρώπων, που ο αριθμός τους δεν ξεπερνάει τα δάχτυλα της μας χειρός. Δεν θέλω να χαρακτηρίσω όπως της πρέπει αυτή την τακτική. Φαίνεται όμως ότι έτσι ή αλλιώς, η άτεγκτη Πολιτεία βρήκε έναν τρόπο για να προστατεύσει τα συμφέροντα του Έθνους, άδικώντας προνομακά τους δικούς της ανθρώπους, που επί πολλές δεκαετίες δούλεψαν στα γραφεία της και στα σχολεία της, αναγκάζοντάς τους έτσι να νοσταλγήσουν τα καθεστώτα που τιμούν ουσιαστικά και άπροσάσιστα τους πνευματικούς εργάτες.

Τώρα, γιατί το σημερινό καθεστώς το κάνει αυτό; Απλούστατα: γιατί δεν μας λογαριάζει, επειδή είμαστε λίγοι. Κάνει όμως όρθο λογαριασμό; Αυτό θα το δείξει το μέλλον. Πάντως εμείς οι λίγοι, οι άδικούμενοι, γνωρίζουμε από την ιστορία ότι, στο τέλος όλων των λογαριασμών κερδίζουν εκείνοι που αγωνίζονται για το δίκιο, με πείσμα, και έως την ημέρα της κρίσεως, θα ασκήσουμε το δικαίωμα της αυτοάμυνας, με τα δύο όπλα, που έχουμε στη διάθεσή μας: Τον Λόγο και την Πέννα, ασκώντας έτσι το *IUS TALIONIS*, το μεσαιωνικό δίκαιο της ανταπόδοσης, αφού το άλλο Δίκαιο, όπως τουλάχιστο το έρμηνεύει η ελληνική Πολιτεία, δεν θέλει να μας ακούσει.

Μα δεν είναι μονάχα το διοικητικό Δίκαιο και ο φορέας του, το Κράτος το ελληνικό που κάνουν το κουφό αυτό. Έν σιμινόει άγαστη μαζί του, και οι αντιπρόσωποι στο Κοινοβούλιο, ακόμη και παλιοί μαθητέ μας, ακόμη και φίλοι μας όλων των κομμάτων έτήρησαν σιωπήν ιχθύος και δεν αποφάσισαν μια έπερώτηση. Άλλά γιατί να το κάνουν; Άξιζε κοιμητικά τον κόπο να άπασχολήσουν τη Βουλή των Ελλήνων με την κατάρωρη άδικία που γίνεται εις βάρος ελάχιστων μελλοθανάτων πνευματικών ανθρώπων, που είναι σίγουρα μηδαμνή ή έπιρροή τους, κατά την αντίληψη τουλάχιστο των άγαπητών μας φίλων. Πάντως εξακολουθούμε να ζούμε, και αυτό θα προσπαθήσουμε, όταν θα μας δοθεί ή ευκαιρία, να το άποδείξουμε, όπως έκαμε ο πολύ νεώτερός μας παλαιός Άλκιβιάδης όταν οι Άθηναίοι τον κατάρικσαν εις θάνατον: «Άλλ' εγώ δείξω αυτοίς ότι ζω», τους άπάντησε. Και πράγματι τους το έδειξε.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ: «TRIBUNA ROMANIEI»

Παρακάτω, καταχωρούμε (τίτη συνέχεια) τήν συνέντευξη πού μᾶς ζητήθηκε, κατὰ τήν ἐπισκεψή μας στή Ρουμανία, ἀπ' τὸ μεγάλο καὶ ἐγκυριο περιοδικό «TRIBUNA ROMANIEI». Καί, μὲ τήν εὐκαιρία, τονίζουμε ἰδιαίτερα τήν ἐγκάρδια ὑποδοχή, τὰ ἀδελφικά αἰσθήματα καὶ τήν προθυμία τοῦ Δ' ντοῦ του, ἔξοχου ποιητῆ PETRE CHELMEZ, νὰ μᾶς παράσχει κάθε δυνατὴ διευκόλυνση, γιὰ νὰ γνωριστοῦμε καλύτερα, στὸν κύκλο τῆς σύνταξης καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ περιοδικοῦ. Ἐπίσης, θέλω νὰ ἐκφράσω τίς θερμὲς εὐχαριστίες μου, καὶ ἀπὸ ἐδῶ, στὸν συνεργάτη, συνοδὸ καὶ διερμηνέα, ἐν προκειμένῳ, Δημόσιον Γραμματόπουλον, πού, ἐκτὸς ἀπ' τήν ξενάγησιν, φρόντισε γιὰ τὴν μετάφρασιν τῆς συνέντευξης, πού δημοσιεύθηκε στὸ ἐν λόγω περιοδικό.

Δ.Κ.

ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΥ:

Ἀποτελεῖ ξεχωριστὴ χαρὰ, γιὰ μένα, ἡ συνάντησιν τούτη, γιατί μου δίνει τήν εὐκαιρία νὰ γνωρισθῶ, προσωπικά, μὲ διακεκριμένους Ρουμάνους συναδέλφους, πολλοὶ ἀπ' τοὺς ὁποίους, ὅπως ὁ Petre Chelmez, τυχαίνει νὰ εἶναι καὶ συνεργάτες τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Θεώρησα ἀναγκαῖα τὴν ἐπαφὴ τούτη, γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τίς προσβάσεις πού δημιουργοῦνται μὲ τὰ δημοσιεύματα, ἡ γνωριμία μὲ τήν ζεστὴ χειραφίαν, διευρύνει τὴν φιλίαν καὶ φέρνει κοντὰ τοὺς ἀνθρώπους, πάνω ἀπ' τὰ γεωγραφικὰ σύνορα καὶ τὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα.

Καί, στήν ἐποχὴ τούτη, πού ὁ ἄνθρωπος πάσχει γιὰ ἓνα κοινὸν ὄνειρον καὶ πού ἀντικρύζει, μὲ τρόμο, τὸν κίνδυνον νὰ μείνει ἀμνήμιον ἡ ἀγέλη στήν ἔρημο τῆς ἀφθονίας, ἡ συνάντησιν τῶν διανοουμένων προσφέρει τίς καλύτερες ἐγγυήσεις γιὰ τὴν κατοχύρωσιν τοῦ μέλλοντος. Ἰδιαίτερα, γιὰ τίς χώρες μας, πού συνδέονται μὲ κοινότητα κουλτοῦρας πέντε αἰώνων, μὲ κοινὸς ἀγῶνες στοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ μὲ τίς ἀξίες τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου, ἡ πνευματικὴ τούτη ἀναθέρμανσις πιστεύω πὼς ἐνέχει ἀκόμα κι' ἓνα αἷτημα γιὰ τὴν βαθύτερη ἀλληλοκατανόησιν τῶν διανοουμένων. Διότι, μὲ τὴν σμίκρυνσιν τοῦ χώρου καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἀπόστασης, πού ἔφεραν οἱ ἐπιτεῦξεις τῶν ταραχθέντων χρόνων μας, νομίζω πὼς, γιὰ νὰ μὴν χάσουμε τὴν ἱστορικὴ μνήμη καὶ τὴν ἐθνικὴ μας φυσιογνωμία, θὰ χρειαστεῖ νὰ δημιουργήσουμε μιὰ νέα ἀμφικτυονία, πού θὰ ἀνοίξει τοὺς ἑαρινοὺς ὀρίζοντες, γιὰ νὰ φτερουγίσαι ἢ περιστερὰ μὲ τὸν κλάδον ἐλαίας πάνω ἀπ' τίς καμίνες σκηνογραφίης τοῦ αἰῶνα μας. Γι' αὐτό, εὐχαριστῶ, καὶ ἀπὸ τούτη τὴ θέση, τὴν Ἐνωσιν τῶν Ρουμάνων Συγγραφέων, πού μου ἔδωσε, μαζί μὲ τὴν τιμὴ νὰ μὲ προσκαλέσει στήν πατρίδα σας, τὴν δυνατότητα νὰ ἔρθω ἀνάμεσά σας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ἀπ' τὴν συζήτησή μας, τί σὰς σταμάτησε περισσότερο, γιὰ νὰ ξεχωρίσετε τούτη τὴν τόσο εὐχάριστη συνάντησιν γνωριμίας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Μὲ ἐντυπωσίασε, πραγματικά, ἡ ὁργανωμένη πρόνοια καὶ τὸ κύκλωμα ἐπισήμανσης, πού ἔχετε γιὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν προώθησιν τῶν νέων πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, δίνετε ἀνοιχτὸ δρόμον γιὰ τὴν πορεία τῆς σύγχρονης γενεᾶς καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ἐγγενῶν ἀνανεωτικῶν δυνάμεων, πράγμα πού ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὸ μήνυμα τῆς παγκόσμιας ἀναζήτησης καὶ πού, εἰδικώτερα, συιστᾷ γιὰ τὴν Ρουμανία τὴν μεγαλύτερη δυνατόν ὑπηρεσίαν. Γιατί, τὸ ἀναντικατάστατο αὐτὸ κεφάλαιο, δὲν εἶναι μονάχα οἱ ζωντανὲς φλέβες ἐνὸς λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη γέφυρα γιὰ τὴν

μετάδοση του συγχρόνου ανθρώπου στον ευρύτερο οικουμενικό χώρο. Καί, κάτω απ' αυτό το πρίσμα, επεκτείνοντας την σημασία της προσφοράς σας αυτής, θεωρώ χρέος μου να τονίσω, με ιδιαίτερη έμφαση, την αξία που έχει η αποστολή του περιοδικού σας. Επίσης, θα ήθελα να σταθώ στο πολιτισμένο κλίμα, την θερμή ατμόσφαιρα και την συνείδηση αύξημένης ευθύνης, που διαπιστώνω πώς κυριαρχούν, σε κάποια σχεδόν οικουμενική θαλπωρή, στις διασυνδέσεις και στις σχέσεις, μέσα στον κύκλο αυτής της τόσο καταξιωμένης ήθικα φροντίδας σας για την έν γένει πνευματική ζωή της σύγχρονης Ρουμανίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Έχετε την γνώμη, απ' ό,τι πληροφορηθήκατε στη συζήτησή μας, πώς ή έπαφή μας με την γενικότερη ζωή της καθημερινότητας στην Ρουμανία, συμβάλλει σημαντικά στην άνυψωση της λαϊκής κουλτούρας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Μπορώ να πώ, ότι η προσφορά της δικής σας έπαλης, που έχει την ευρύτητα μιάς σφαιρικής θεώρησης και κρατεί, ως εκ τούτου, την θερμή της άμεσότητας, όχι άπλως συμβάλλει, αλλά και διαστρώνει, βαθύτητα την καινούργια συνείδηση της καθημερινότητας. Γιατί, πέρα απ' την δεδομένη αγωγή, που συντελείται με τους άλλους μορφωτικούς και πολιτιστικούς φορείς, η πολυέδρη αυτή παρουσία, στους κυριώτερους τομείς, δεν μπορεί, παρά να επηρεάζει αποφασιστικά το γενικότερο κλίμα και, κατά συνέπεια, να συμβάλλει ανυπολόγιστα και στην καθόλου άνυψωση της λαϊκής κουλτούρας. Ξεκινώντας, μάλιστα, απ' αυτήν την βάση, θα έλεγα πώς διαχειρίζεστε, με όλη αυτήν την δραστηριότητά σας, μια πολύ μεγάλη ευθύνη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τί θα είχατε να μάς υποδείξετε, για μιά ουσιαστικότερη και άμεσώτερη σύνδεσή μας με την ελληνική πνευματική ζωή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Κατ' αρχήν, σε όλες σχεδόν τις διακρατικές πνευματικές σχέσεις, δυστυχώς, μεσολαδούν τα οργανωμένα κυκλώματα, οί «άετονύχδες» και οί κλειστές ομάδες. Έτσι, η έπαφή σπάνια ξεφεύγει απ' αυτό τον σιδηρούν κλοιό, με αποτέλεσμα να μην είναι ούτε αντιπροσωπευτική ούτε πάντοτε αδιάβλητη. Δεν ρίχνω ευθύνη στους ανθρώπους που ώθηθουν καλοπροαίρετα και, ίσως ίσως, δεν άμφιβάλλω άκόμα και για την νομιμότητα των φιλοδοξιών τους. Όμως, το γεγονός είναι να άσωτεύονται, τόσες καλές προθέσεις και να μην πραγματοποιείται, στο τέλος, ό άντικειμενικός σκοπός. Γι' αυτό, εκείνο που θεωρώ, έν προκειμένω, πρωταρχικής σημασίας, είναι ή έλευθερη και άκώλυτη άπ' ευθείας σύνδεσή σας με τους όργανωμένους φορείς και τους μεμονωμένους έπωνύμους πνευματικούς ανθρώπους και, πρό παντός, με τους κύκλους των περιοδικών. Ίδιαίτερα, στο σημείο τούτο, θα ήθελα να έπισύρω την προσοχή σας για την έλληνική πνευματική έπαρχία, που συνιστά την άκένωτη δεξαμενή των άνανεωτικών μας δυνάμεων. Διότι, όπως συμβαίνει πάντα, ή πρωτεύουσα καταντάει να γίνεται ένας άρρωστος ύδροκέφαλος που ζεί με τις άρτηρίες της έπαρχίας, χωρίς να άφήνει περιθώρια για την άνταπόδοση αυτής της όφειλης. Νομίζω, πώς αυτή ή σύνδεση δεν είναι άνέφικτη, άρκει να προγραμματιστεί, χωρίς τους πανταχού παρόντας μεσολαθητές, πάνω σ' ένα έπίπεδο έλεύθερης διακίνησης των πνευματικών άνταλλαγών, που θα έρχονταν, κατόπιν μοναχή της.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς βλέπετε, γενικότερα, την ευθύνη των διανοομένων, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των μεγάλων γεωπολιτικών έννοτήτων της έποχής μας; Τί νομίζετε πώς θα δύνονταν να πράξουν για τον σύγχρονον άνθρωπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Όπως τονίζω και σε άλλη περίπτωση, οί διανοούμενοι και οί καλ-

λιτέχνες τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν τὸ προνόμιο τῆς μεγάλης εὐθύνης, τόσο γιὰ νὰ φυλάξουν τὴν συνέχεια, ὅσο καὶ γιὰ νὰ δώσουν, στὸν ἐρχόμενον οἰκουμενικὸν ἄνθρωπον, ἓνα καινούργιο ὄνειρο, μιὰ πηγὴ Κασταλίας, γιὰ νὰ μὴν γίνεи ἀκατανόητος ὁ κόσμος. Γιατί, ἐνώπιον τῆς κοινωνικῆς γεωπολιτικῆς ἀναδομῆς, ποὺ συντελεῖται μὲ τὴν ἀνεξέλεγκτη δύναμη τῶν μεγάλων μεγεθῶν καὶ τῆς παγιδεύσεως τῶν μαζῶν ἀπ' τὴν ἐπικὴ πορεία τῆς βιομηχανίας, πιστεύω πῶς οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ καλλιτέχνες εἶναι αὐτοὶ ποὺ μποροῦν νὰ φυσῇσουν τὸν πηλὸ τῆς Γραφῆς, γιὰ νὰ μὴν προσδεθούμε πίσω ἀπ' τὶς στίλβουσες λαμαρίνες, ἄβουλοι καὶ ναρκωμένοι αἰχμάλωτοι τῶν ἐνστίκτων.

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, νομίζω πῶς οἱ διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς μας πρέπει νὰ συναντηθοῦν, πάνω ἀπὸ ἐθνικότητες καὶ κοινωνικοπολιτικὰ σχήματα, καὶ νὰ συμπήξουν μιὰ οἰκουμενικὴ κοινότητα, μιὰ πνευματικὴ ἀμφικτυονία, γιὰ νὰ δώσουν ἔτσι τὸ νέο περιεχόμενο τοῦ ἀτομικοῦ αἵωνα. Μάλιστα, μὲ τὰ μέσα ἐπικοινωνίας, τὴν ἐξάφανισι τῶν ἀποστάσεων καὶ τὴν ρευστοποίηση τῆς ἔννοιας τοῦ χρόνου, ποὺ ἐπέφερε ἡ διανοομένη περίοδος τῆς ἐπιστῆμης καὶ τῆς τεχνικῆς, ὅπωςδῆποτε, ἓνα παρόμοιο ἐγχεῖρημα δὲν θὰ εἶταν ὀλοσδιόλου οὐτοπία.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τί θὰ εἶχατε νὰ πεῖτε γιὰ τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἰδιαίτερης διεύρυνσης τῶν ἐλληνορουμανικῶν πνευματικῶν σχέσεων;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ὑπενθυμίζοντας τὴν κοινότητα τῆς νεώτερης ἐλληνορουμανικῆς πνευματικῆς συγγένειας, ποὺ ἀνάφερα στὴν ἀρχή, ὑποστηρίζω πῶς μιὰ τέτοια διεύρυνση, ἰδιαίτερα σήμερα ποὺ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναζήτησης συγγενῶν παρουσιάζεται ὡς αἶτημα στὸν διεθνὴ χῶρο, ἐπιβάλλεται, γιὰ πολλοὺς λόγους, νὰ πάρει τὶς διαστάσεις ἑνὸς πραγματικοῦ κινήματος. Γιατί, ἐκτὸς ποὺ αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιταγὴ διπλῆς ἀξίας, θὰ συμβάλλει ἀποφασιστικὰ καὶ στὴν ἀντοχὴ τῆς κουλτούρας μας, γιὰ νὰ διαφυλάξουμε τὴν ἐθνικὴ πνευματικὴ μας φυσιογνωμία, μέσα στὸν ρευστὸν ὑπερεθνικὸ χῶρο τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινότητος, ὅπου ὁ συγκρητισμὸς καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τῶν ἀκτῶν θὰ ἔχει τὴν δύναμη τῆς ἀμνήμονης ἐρήμου.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΝΑΥΑΓΟΥ ΤΑΦΟΣ

Ὁ κόσμος κατάντησε κλεισμένο φέρετρο. Τίποτα δὲν στέκει κοντὰ στὸ φῶς ποὺ λέγεται πνεῦμα. Τίποτα δὲν περιέχει πνεῦμα.

Αὐτὰ τὰ πολυποίκιλα φαινόμενα, ποὺ μᾶς ἐντυπωσιάζουν, ἔχουν ἐρμηνευθεῖ σὰν διάφορες ἀνεξιχνίαστες μορφές τῆς κινούμενης ὕλης.

Ἡ κίνηση εἶναι ἡ ἐλπίδα. Ὅταν ἡ ὕλη ἀκίνητῃ ὁ κόσμος γίνεται σωστὸ κλειστὸ φέρετρο.

Καὶ ποιὸς ἀφυπνίζει αὐτὴ τὴν ὕλη νὰ κινηθεῖ ὁσάκις ὑπνώττει, εἶναι ἀνερμήνευτο. Ἐχει κι αὐτὴ τοὺς νόμους της. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανέναν νομοθέτη. Νομοθετεῖ μόνη ἀφ' ἑαυτῆς. Καὶ θεοποιεῖται ἀπὸ μόνη της. Ἐτσι βρίσκεται σὲ μιὰ, ἐπίσης, ἀνάγκη νὰ ἀκυρώσει τὴν δύναμη τοῦ Παγκοσμίου Πνεύματος, ποὺ φορὲς τὴν καταδυναστεύει. Κι ἔτσι ἀναζητεῖ μοιραία τὰ δεσμὰ μιᾶς ὁλοένα νέας ὑποδούλωσης.

Αὐτὴ ἡ ὕλική δύναμη ὡς τώρα εἶναι ἐντελῶς ἀκαθόριστη. Ὡστόσο, δὲν θεωρεῖ, παρὰ σὰν μηδὲν τὸν εἰσὼ ἄνθρωπο· καὶ ἀρνητὴ καὶ τοῦ στοιχειωδέστερου ἰδεαλισμοῦ.

Τί ἀξία, ὅμως, μπορεῖ νάχει κανεὶς ὅταν παύει νὰναι μέτοχος τῆς αἰωνιότητος. Ἡ ἀδάμαστη καὶ ἀκούραστη σκέψη τοῦ ἀνθρώπου δὲν παύει, ἀνεξάρτητη πάντα ἀπὸ τὶς κινήσεις τῆς ὕλης, νὰ στοχεύει ὅλο καὶ νέες δημιουργίες.

Φτιάχνει τὸν πολιτισμό, ποὺ ἴσως νὰ φέρνει ἀκόμα μέσα του, λίγα σπέρματα ἀγάπης καὶ τὴν ἀνεξίτηλη καὶ αἰώνια σφραγίδα τοῦ πνεύματος. Αὐτὴ ἡ ἐνσυνείδητη καὶ αὐτοδύναμη ὄντοτητα τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἀφθαρσία.

Ἡ ὕλη μεταλλάσσεται. Ἡ ἀποθέωση τῆς ὕλης εἶναι ἡ σάρκα. Αὐτὴ παγκυρίαρχος ρυθμίζει τῆς ζωῆς, σήμερα, τοὺς σκοπούς.

Ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἀκούει πιά τὴν ἀρχαία φωνή, ποὺ κάποτε τὸν πρόσταζε νὰ διώνει τὸ πνεῦμα καὶ νὰ ζωοποιεῖ τοὺς φτωχοὺς καὶ παντέρημους θηματισμοὺς τῶν μικρῶν στοχασμῶν του. «Ἡ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ οὐδὲν τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιεῖν».

Χωρὶς τὴν ὑπαρξὴ πνεύματος, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα γίνονται ναυαγοῦ τάφος.

Τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως δὲν ἔχουν τὴν πνοὴ νὰ φέρουν τὴν ζεῖδωρη φωτοβολὴ τῆς ὑπαρξῆς στὸ θάνατο ποὺ ἔρχεται ἢ θὰ ἔρθει. Ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ θάνατος ὅπου κι ἂν βρεθῇ θὰ τὸν βρεῖ ὁ θάνατος. Τόπε ὁ Πλάτωνας σ' ἓνα δίστιχο ἐπίγραμμα του.

«Ναυγοῦ τάφος εἰμί· ὁ δ' ἀντίον ἐστὶ γεωργοῦ
ὥς ἀλλὶ καὶ γαίῃ ξυνὸς ὑπέστ' Αἶδης».

«Ὁ τάφος εἶμαι ναυαγοῦ κι' ἀντικρὺ ἐκεῖ τοῦ ζευγολάτη
παροόμοια καὶ στὴ θάλασσα καὶ στὴ στεριά παρόμοια
κρυφοπροσμένει ὁ χάροντας στὸν Ἀδὴ νὰ μᾶς πάει...».

Αὐτὴ ἡ κρυφὴ προσμονὴ τοῦ θανάτου ν' ἀπογυμνώσει τὴν φθαρτὴ ὕλη ἀπὸ τὸ πνεῦμα εἶναι παναρχαία. Τὸ πνεῦμα θέλει καὶ σήμερα ν' ἀνδρωθῇ στὸ φῶς, γιὰ ν' ἀπαλλαχτεῖ, ὅσο μπορεῖ ἀπ' τὴν ἐνέδρα τοῦ σκοταδιοῦ, ποὺ σκέφτεται αἰῶνες τὸν ἀφανισμό.

Μιὰ πάλι πάνω ἀπ' τὰ κοινὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ σήμερα καὶ αὔριο, πάντα ἡ ἴδια. Ἡ πάλι τῆς ἀτέλειας γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ἀνέφικτου.

Τὸ ἀπόλυτο σκοτάδι εἶναι παντοῦ καὶ σημασία δὲν ἔχει, ποὺ θὰ σὲ συναπαντήσῃ: στὰ μελανὰ κύματα, κάτω ἀπὸ πένθιμη ὁμίχλη, ἢ σὲ μιὰ στεριά αἱματοπότιστη, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ παραφροσύνη τοῦ πολέμου ἢ σ' ἓνα αἰθέρα γαλάζιο καὶ ἀχανή, ποὺ κι ἐκεῖ, σ' ἀεροσκάφος μέσα, ἔρχεται ὁ θάνατος.

Διαβάτης ξολοθρευτῆς καὶ διαβάτης ἀπλὸς καὶ εἰρηνικὸς ὁ ἄνθρωπος πάντα ναυαγισμένους στὶς ἀκτὲς τῆς νύχτας τοῦ Πλούτωνα δέχεται τὴν ἐκμηδένισή του, χωρὶς ἀντίστασης.

Ἡ μόνη, ποὺ μένει στὸν αἰῶνα, εἶναι ἡ ἀνανεωμένη ἀνθρωπότητα. Μόνον αὐτή, ποὺ ζεῖ πέρα ἀπ' τὴν κινούμενη ὕλη. Ἡ ἐλπίδα τῆς νὰ ὑπάρξῃ εἶναι μόνον οἱ ιδέες τοῦ σεβασμοῦ τῆς παλιᾶς ἀνθρωπότητος μὲ τὴν νέα, ποὺ διαδέχεται τὴν πρώτη.

Χωρὶς αὐτὲς τὶς ιδέες οἱ ἀρχάγγελοι, ποὺ φυλᾶνε τοὺς τάφους τῆς ἱερῆς μνήμης μὲ τὴν ρομφαία τῆς πύρηνης αἰωνιότητος, θὰ πεθάνουν, ἢ καλύτερα θὰ ναυαγήσουν σὲ οὐρανοὺς ἀπροσπέλαστους καὶ τὴν ζοφερὴ φυσικὴ γέφυρα ἀνάμεσα στ' ἄστρα καὶ στὸν ἄνθρωπο θὰ τὴν διαβαίνει ὁ ἀδυσώπητος θάνατος.

Τότες ὁ κόσμος θὰ μένει παντέρημος ἀπὸ ἀρχαγγέλους. Ἡ καταιγίδα θὰ δέρνει τοὺς τάφους τῶν ναυαγῶν καὶ τῶν γεωργῶν καὶ θὰ τοὺς σκεπάζει μὲ τὴν τέφρα τῆς φθορᾶς.

Ὅταν μάθει τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ κυριαρχία του σ' ὅλους τοὺς χώρους τοῦ κόσμου καὶ τοῦ εἶναι, ὁ ἀρχαῖος θάνατος θὰ γελάσῃ σὰν τὸν Μεφεστοφελὴ γι' αὐτὴ του τὴν ἀναπάντεχη κατάκτηση.

Καὶ μιὰ καινούρια ἔκρηξη ἀπὸ γέλοια τρόμου καὶ φρίκης θὰ γεμίσει τὸ χάος!

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κωνστ. Γ. Κατσαδωρύ:
«ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΑΝ
ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙ-
ΚΗΣΕΩΣ: ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΚΑΙ ΝΟ-
ΜΑΡΧΙΑΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ», Ἀθήναι
1978.

Στὴ χώρα μας οἱ συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως εὐρίσκονται ἀκόμη στὸ στάδιο τῆς θεωρητικῆς ἀναζητήσεως δικαιολογητικῶν ἐρεισμάτων γιὰ τὴν ἔκφραση πολιτικῶν ἢ διοικητικῶν ἀπόψεων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιτείνεται ἡ σύγχυση. Ἔτσι ἔχουμε ἀσχετὰ, μὰ νομιμαστικὴ ἀντίληψη ποὺ μεταγγίζει τὶς γερμανικὲς δοξασίες τοῦ «εὐαγγελίου τοῦ CUEIST» σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους «δι' ἐξουσιῶν ἐκλεγομένων τοπικῶς». Ἀντίθετα κατὰ τοὺς θιασῶτες τοῦ ἀγγλοαμερικανικοῦ προτύπου ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση εἶναι σύστημα αὐτοδιακυβερνήσεως τῶν πολιτῶν ποὺ προηγείται τῆς Κρατικῆς καὶ μάλιστα τῆς Λοικητικῆς ὁργανώσεως (LOCAL GOVERNMENT: τοπικὴ κυβέρνηση ἢ SELF — GOVERNMENT: αὐτοκυβέρνηση). Ἀποψη ποὺ πολλοὶ Ἕλληνες ἐρευνητὲς ἀκολουθοῦν μὰ καὶ συνειδητὰ πιστεύουν ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Κοινότητες εἶναι κάποια τροπολογία τῶν αὐτόνομων ἀστικῶν πολιτειμάτων «ὅπου ἀπάντων αὐτὸς αὐτὸν πεποίθην ὁ Ἕλληνας», ὅτι ὁ Ἕλληνας «διεμορφότο πολιτειακῶς εἰς Κοινότητα» καὶ ἄρα «τὸ πρόβλημα τῆς αὐτοδιοικήσεως πρόκειται νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ὡς Ἐθνικὸν θέμα ὁργανώσεως τῆς Δημοκρατίας». Ἄν ἡπάρχει διαμάχη στὴ σύλληψη τοῦ πρωτοβάθμιου Ὄργανισμοῦ Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, ἡ ἀμυγδαλίσθησις γιὰ τὸν ἐπίμαχο δευτέρου βαθμοῦ ἔκτισοφορεῖ σὲ θεωρητικὸ σκαλὶ μὲ ἄσχερες τὴν ἀποκέντρωση καὶ τὴν «δημοκρατίαν τοῦ γρασίδιου». Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις οἱ περισσότεροι συμφωνοῦν ὅτι ἡ Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση, ἀνεξαρτήτως βαθμοῦ ἐφαρμογῆς, δὲν νοεῖται χάριν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Σ' ὅλες τῆς τῆς ἐφαρμογῆς

πρωταρχικὰ συνειδητοποιεῖται ἡ ἔννοια τοῦ Κράτους.

Μὲ ἀριστοτεχνικὴ ὑφανσὶ ὁ κ. Κ. Κατσαδωρύς ἐξοβελίζει τὸν κίνδυνον τῆς συγχωλλήσεως ἐτερογενῶν καὶ ἀντιφατικῶν σκέψεων, παραινεῖντας ἕναν θεμελιωμένο ἀπὸ τὴν πορεία τοῦ θεσμοῦ συγχωρητισμὸν, γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ σὲ πρὸς ὅριμον τῆς ἀλήθειας μέσα ἀπὸ ἰδέες καὶ χλιδασμούς.

Καὶ πιστεύουμε στὴν ὁμολογίαν τοῦ συγγραφέα «... νὰ συστέλλεται ἀμήχανος, μέχρις ὅτου ἐγκλιματισθεῖ καὶ ἀντιληφθῇ τοὺς θρήνους τῆς, αἰχμαλώτων τῆς ἀσπίδος μνήμης τῆς. Αὐτοδιοικήσεως, εἰς τὸν ἐλπίθεον χρόνον τῆς πατρίδος», γιατί, πράγματι, ἡ Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση στὴν Ἑλλάδα ἀκολούθησε πιστὰ τὸν πολιτικὸν δισταγμὸν μὲς μίαν καὶ ἐλάχιστες, γι' αὐτὴν, συμπάθειες.

Τὸ περιχόμενον στηρίζεται σὲ βάθρα σχεδὸν ἐγγλεανῆς τεχνικῆς δόμησης. Χωρίζεται σὲ τρία μέρη μὲ στέρεη σύνδεση. Στὴν εἰσαγωγὴ ἐξετάζεται ὁ θεσμός: ἱστορικὴ ἐξέλιξις, γνωρίσματα συνστάσεως καὶ λειτουργίας τῶν ὁργάνων του. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ κυριτικὴ θεώρησις τῶν συσταθέντων μετὰ τὸ 1833 ἀρχεῶν συλλογικῶν ὁργάνων τῆς πρὸς αὐτοδιοίκησης περιφέρειας (Ἐπαρχίας ἢ Νομοῦ), μὲ παραθεσιμὸν τῶν κύριων χαρακτηριστικῶν τῆς οὐκείας νομοθεσίας καὶ καταλήγει ὅχι μόνον σὲ συμπεράσματα, ἀλλὰ σὲ διατύπωση ἀπόψεων καὶ προτάσεων γιὰ τὴν τύχην ἐνὸς θεσμοῦ ποὺ ξαναζοοῦει τὴν πύλην τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975.

Ἐγνωρίσαμεν τὸν θεσμὸν ὡς δοῦλον ἔθνος ἀριστοτέχνου δυνάστου καὶ ἀπηλάσσαμεν τοὺς κωφεροὺς του εἰς χρόνους χαλεπούς, ὅτε οὐδεμία νομικὴ ἐγγύησις παρείχετο, ἐφονεύσαμεν δὲ ἡ ἐκακοποιήσαμεν τοῦτον, εὐθὺς ὥς τὸν ἐννηγαλίσθημεν, ἀπελθόντες ἐκ παντὸς ἔθνους». Ἡ παρὰ αὐτὴ μαρτυρία ἐρεῖδεται στὴν ἐκδηλῆ διάθεσις τῶν Κυβερνήσεων γιὰ ἕναν συνεχῆ περιωρισμὸν, χάριν τοῦ πειράματος! Τὸ πρόβλημα κατὰ τὸ παρελθόν — ἴδιον μὲ τὸ σημερινὸ — ἦταν ἡ σύστασις καὶ ἡ λειτουργία μιᾶς ἐνδιάμεσης, μεταξὺ Κρατικῆς Διοικήσεως καὶ Δήμων - Κοινοτήτων «βαθμίδος» διοικήσεως, μὲ

στόχο την ενδεχόμενη επίλυση των ἐποθέσεων, την πολιτική ἀνέλιξη τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἰσομέρην ἀνάπτυξη τῶν περιφερειῶν μας ἐπιζητεῖται ποὺ διατηρεῖ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐνότητας τοῦ Κράτους. Ἀπλὸς, ἀλήθεια, ἀφορισμός, ἀπαρχὴ γιὰ κλιμακώσεις διαφόρων ἀντιλήψεων, ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἐδαφικὴ περιφέρεια καὶ τὴν ἀποστολὴ τῶν συμβουλίων, τοῦ δευτεροβαθμίου, δηλαδή, αὐτοῦ τοῦ ὄργάνου αὐτοδιοικήσεως. Γιὰ νὰ γίνει γὰρ παρόμοιο πρέπει νὰ ὑπάρχουν οἱ προϋποθέσεις συστάσεως καὶ ἀναγνωρίσεως ποὺ εἶναι, κυρίως, ἡ κυριαρχία τοῦ Κράτους, ἡ νομικὴ προσωποποίηση τῆς ἐδαφικῆς περιφέρειας καὶ τῶν βαθμίδων τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἡ ἐκχώρηση ἀρμοδιοτήτων καὶ ἡ παροχὴ τῶν μέσων γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ τους ἄσκησι. Ἡ δικαιοκρασία του εἶναι ἐπιστέγασμα ἐνδελεχοῦς μελέτης μὲ τὸ μεράκι, τὴν πίστη καὶ τὴν πειθὸ ἀληθοῦς μύσων τῆς διοικητικῆς πρακτικῆς μὴ καὶ διαπιστώνει ὅτι: «Τὰ Συμβούλια τοῦ 1836 καὶ 1887 ἀπὸ ἔποψη ἐγκρίτου ἦταν τὰ ἰδανικότερα, μὲ βασικὸ ἐλάττωμα ὅτι συνενεστήθησαν ἵνα λειτουργήσουν καὶ ἐλειτοῦργησαν... ἡ δὲ ταρῆ τοῦ θεσμοῦ ὁφείλεται εἰς τοὺς περιφρονήσαντες τὸ ἐγκρίτον, ἀνευθύνους ζηλωτὰς τῆς πλήρους αὐτοδιοικήσεως». Καὶ ἀκόμη ὅτι οἱ συνεχεῖς διοικητικὲς μεταβολές, μὲ τὴν ἀσάφεια καὶ τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ προκάλεσαν, μετέφεραν τὸν θεσμὸ στὸ χῶρο τῆς κρατικῆς διοικήσεως «ἐνθα, παρ' ὀλίγον νὰ σταδιοδρομήσῃ».

Λέν εἶναι τοῦ παρόντος κρατικὸς σημεῖωματος ἡ ἐνδύτερη ἀνάλυση τοῦ φαινομένου μεταξὺ «κοιμηθέντων» νόμων ἀλλὰ ἡ ἐπισήμανση ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρέδωκεν ἕνα πολυσέλιδο σύνθετο πόνημα, πλοηγὸς γιὰ μιὰ ἐπαναλειτουργία τοῦ θεσμοῦ, ἐντὸς τῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητος. Μὲ ἐπιστημονικὴ ἐμβρίθεια καὶ ὀξεία ἀντίληψη τῶν δεδομένων καταγράφει τὶς προσπάθειες, ἀξιολογεῖ ἀντιτιμωρικὰ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ὑποδεικνύει — μὲ τὴ σωστικὴ πείρα τοῦ «παθὸς, μαθὸς» — λύσεις ποὺ φέρουν ἀκεραία τὴν πεμπτονσία τῆς ἐλληνικότητος γιὰ μιὰ εὐτυχὴ ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποτρέψῃ «τὸ κακὸν τῆς ἀποχῆς ἐκ πάσης ὁμαδικῆς προσπάθειας». Λέν ἀνευθύνεται ὁ κ. Κ. Κα-

τσαδῶρος μόνο στὸν μελετητὴ, τὸν γνώστη ἢ τὸν διάκονο τῆς διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε προβληματιζόμενο γιὰ τὰ κοινὰ ἑλλήνα πολίτη, ποὺ ἐξακολοθεῖ νὰ πιστεύει ὅτι μιὰ χρηστὴ διοίκηση στηρίζει τὴ Δημοκρατία. Γι' αὐτὸ ἡ ἐμβέλεια τοῦ ποιήματος ἐξισνεῖται μέχρι τῆς ἐσχάτης τῶν ἐλληνικῶν χώρων, μὲ στόχο τὴ σοβαρὴ ἀντιμετώπιση ἐνὸς θεσμοῦ «χρησίμουν ὄχι μόνον διὰ συζητήσεις». Ἀξίζει λοιπόν, νὰ γίνει κτῆμα ὅλων καὶ πρωτίστως, ὅσων μὲ ἀγωνιστικότητα πασχίζουν νὰ ἀναδείξουν τὴν Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση βασικὴ λειτουργία μιᾶς ἐννομούμενης πολιτείας.

Ἐξἄλλου τὸ ἀντίτιμο ἔχει διατεθεῖ ἀπ' τὸν συγγραφεὴ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ τῆς Κοινότητος Μητέας Μεσσηνίας, πρᾶγμα ποὺ σηματοδοτεῖ πληρότερα τὴν ἐγγένεια τῶν πατριωτικῶν του στόχων.

ΝΙΚΟΣ Α. TENTAS

Βασίλη Βεζύρογλου: «ΜΥΘΟΙ, ΙΣΤΟΡΙΕΣ, ΠΛΑΚΕΣ, ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΙ» (Εἰσαγωγή - Ἐπιμέλεια Κ. Σακελλαρίδης), 1976.

Δὲν τὸν ξέρει κανένας τὸν Βασίλη Βεζύρογλου, ποῦ νὰ τὸν γνωρίσει; Οὔτε καὶ θὰ ἀκούγονται καθόλου τ' ὄνομά του σὰ γράμματα, θὰ πέθαινε χωρὶς καμιὰ παρυσία στὸν πνευματικὸ χῶρο.

Μόνο ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ξέρουν, καὶ εἶναι λίγοι πάνω στὸ νησί, ἴσως καὶ περαστικοὶ ἀπὸ τὴ Νίσυρο, θὰ νοσταλγοῦν τὴν παρέα του, τὴ ζεστασιά τοῦ σπινθηροβόλου μυαλοῦ του, τὴ στοχαστικότητά τῆς σκέψεώς του.

Νὰ τώρα ποῦ μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία, νὰ τὸν γνωρίσουμε ἀπὸ τὸν Κ. Σακελλαρίδη, ποῦ ἐπιμελήθηκε καὶ παρουσίασε τὴν ἐκδοση αὐτή, σὰ μιὰ προσφορὰ στὴ Λαογραφικὴ ἐπιστήμη, πιὸ καθάρια, πιὸ ἀνόθευτη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ δημιουργό της.

Ποιὸς θὰ πείστε, ὅτι ὁ Βασίλης Βεζύρογλου θὰ κατόρθωνε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ συντροφιά του, νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ νησί,

ν' ἀποκτήσει κι' ἄλλους θαυμαστές, ἐκτὸς ἀπὸ κείνους πού τὸν παρακολουθοῦν χρόνια ὀλόκληρα.

Δὲν ἔταξε τίποτε παραπάνω στὴ ζωὴ του, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς λέει στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου «Οὔτε γάδαρο (δ)ὲν ἔκαμα κ' ἐσκέφτηκα κάτι νὰ κάνω μὲ τὸ πνεῦμα μου, νὰ μείνει στήγ- κοινωνία. "Ὅπως ἔκαμαν αὐτοὶ τοὺς γιатρούς καὶ τὰ σπίτια, ἔκανα κι' ἐγὼ μιὰ σκέψη τοῦ νοῦ μου πρὸς τήγ- κοινωνία. Δηλαδή νὰ προσφέρω κ' ἐγώ: Τί εἰς τὴν κοινωνίαν; "Εναγκαλὸ λόγο νὰ τὸ 'κούσει ἑναμ- παιδί κ' ἕνας ἄνθρωπος». "Ετσι στοχάστηκε τὸ ἔργο του ὁ Βασίλης στὴ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ πεί ἄλλου μὲ ἔπαρση, ὅταν τοῦ παρατήρησαν ὅτι: «οἱ διαδασμένοι Νισύριοι τῆς Ἀθήνας θὰ νοιώσουν μεγάλη χαρὰ πού θ' ἀκούσουν τὶς πλάκες σου». «Δὲν εἶναι ἡ χαρὰ, καῦμένη. Αὐτοὶ θὰ πάρουν μάθημα. Αὐτοὶ οἱ ἐπιστήμονες θὰ πάρουν μαθήματα. Νά, ὅπως σφυροῦν τὰ δέντρα δίχως νὰ τραγουδοῦν κι ἀπὸ τὰ σφυρίγματα τῶν δένδρων παίρνουν αὐτοὶ πού παίζουν, πού γράφουν μουσικὴ καὶ γίνονται μουσικάντηδες, εἶναι κι αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἀπὸ τὶς πεταλούδες πού 'ναι χρυσάφια, τήμ- πιάνεις καὶ βγαίνουν χρυσάφια καὶ γεννᾶ καὶ κάμνει κάμπια γιὰ τὰ δέντρα κι αὐτὰ εἶναι τὸ ἴδιο νὰ γεννήσουν νὰ βγάλουν χρυσάφια».

Ἡ φιλοσοφικὴ διάθεση τοῦ νοῦ του, δίνει τὴν ωραιότερη τρυφεράδα σ' ὅ,τι μὲ ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ κατῶρθωσαν νὰ μᾶς διασώσουν ἀπὸ τὴ μαγνητοφώνηση, πού μὲ προθυμία ὁ Βασίλης δέχθηκε νὰ κάνει, ὅπως γράφει ὁ Κ. Σακελλαρίδης στὴν εἰσαγωγὴ του, γιὰ νὰ φανεῖ σήμερα ἡ ἰδιαίτερη καὶ ζηλευτὴ μορφή ἐνὸς ἀπλοϊκοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν καθαρόδα τοῦ μυαλοῦ πού τοῦ δίνει ἡ ἡρεμία τοῦ νησιοῦ καὶ ἡ μιζέρια τῆς ζωῆς.

Αὐτούσιος φαίνεται ὁ λόγος τοῦ Βασίλη, σὲ ὅποιαδήποτε διήγηση ἀπὸ τὶς 71 τὸν ἀριθμὸ πού παρουσιάζονται, — παρ' ὅλα πού ἡ κατάταξή τους καὶ ὁ χωρισμός του ἐγίνε ἀπὸ τὸν ἐπιμελητὴ τῆς ἐκδόσεως: Μῦθοι - Διάφορες ἱστορίες (1—17), Ἱστορίες, Πλάκες, Σάτυρες τῶν Νισύριων (18—34), Ἱστορίες, Πλάκες: ὁ

Βασίλης αὐτοσατυρίζεται (35—55) καὶ Διαλογισμοὶ (56—71), κάθε μιὰ ἔχει τὴ χάρη της μὰ καὶ τὴν παιδαγωγικὴ της ὀψη, τὸ δίδαγμά της.

Ποιὰ δύναμη, θὰ μπορούσε νὰ σταματήσει τὴ σατυρικὴ διάθεση τοῦ Βασίλη; οὔτε κι' ὁ ἴδιος ἀκόμα δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀλλάξει τὸ μοτίβο, πού τόσο αὐτούσιο ἔχει πιά καθιερωθεῖ, στὴ Νισυριακὴ λαογραφικὴ ὕλη τῆς πατρίδας του. Κάποια προσπάθεια πού ἔκανε ὁ ἐπιμελητὴς γιὰ παραλληλισμὸ στὴν καθόλου λαογραφικὴ ὕλη τῆς πατρίδας μας μὲ αὐτὰ πού λέει ὁ Βασίλης ἀπέδωκε ἐλάχιστα, γιατί ὁ Βασίλης δημιουργεῖ, γιατί ὁ Βασίλης σκέπτεται καὶ δὲν ἀντιγράφει.

Ὁ Βασίλης γεννήθηκε στὴ Νίσυρο στίς 16 Νοεμβρίου τοῦ 1908, ὅπως λέει ὁ ἴδιος τέλειωσε τὴ δευτέρη τάξη τοῦ δημοτικοῦ καὶ πῆγε στὴν τρίτη, ἐκεῖ σταματᾷ ἡ μόρφωσή του, μὰ οἱ γραμματικὲς του γνώσεις δὲν στάθηκαν ἐμπόδιο νὰ τοῦ σταματήσουν τὴν ὀξυδέρκεια τοῦ νοῦ, δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν κάνουν νὰ σκέπτεται, νὰ δημιουργεῖ.

Χαρακτηριστικὰ μεταφέρω ἀπὸ τοὺς αὐτοσατυρισμούς του: «(42) Μιάφ-φορά, ὁ δάσκαλος ἀντὶ νὰ πεί τὸ τζάμι γιατί τό'καμεν ὁ Θεός, εἶπεν τὸ Γιαλὶ (ὑπάρχει νησί Γιαλὶ) κι ἔδειξε τὸ παράθυρο τὸ γιαλὶ τί τό'καμεν ὁ Θεός. Ἐγὼ στὴ δευτέρα τάξη. Καὶ κάνω τὸ χέρι μου πάνω καὶ μοῦ λέει: ἔλα, γιατί τό'καμεν ὁ Θεός; Τοῦ λέω τὸ Γιαλὶ τό'καμεν ὁ Θεός νὰ παίρνουν οἱ τσοπάνηδες τὸ ποίμνιον πάνω, τὸ γάλα τὸ θρεπτικὸν καὶ τὸ ὠραῖον, γιὰ τὸ δέρμα πού κάμνομεν τὰ παπούτσια κι ἔλεα κι ἔλεα. Μοῦ λέει, ἔλα κοντά. Μόλις μοῦ 'πεν ἔλα κοντά, λέω λάθος ἔκαμα. Καὶ μοῦ πασέρει μιὰ χαστουκιά. Στὰ χίλια χρόνια ἤβγα νὰ πῶ μάθημα κι αὐτὸ (δ)ὲν τό 'πα.», «(45) Μιάφ-φορά ἔτραγούδουν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ σπῆτι μας ἄμανε. 'Κοῦει ὁ πατέρας μου, φωνάζει τῆς μάνας μου:

— Σήκου Μαργιὰ νὰ δέσεις τόγ-γάδαρο γιατί ἔκοψεν τὸ σκοινὶ καὶ γκανίζει. Λέει:

— Ὡ Μιχάλη, (δ)ὲν εἶν' ὁ γάδαρος, ὁ Βασίλης εἶν' καὶ τρα(γ)ουδᾷ.

— Βρέ τόγ-κερατά μιάφ-φωνή με τόγ-γάδαρόμ-μου».

Ἀπὸ τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ Βασίλη παρουσιάζω δυὸ χαρακτηριστικὲς σκέψεις πάνω στὶς κοινωνικὲς καὶ παιδαγωγικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ φανεῖ ἀκόμα μιὰ φορά, πόσο λογικὰ σκέπτονται οἱ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι καὶ μὲ ποιά πλοκὴ τοῦ λόγου προσπαθοῦν νὰ βγάλουν τὰ διδάγματά τους.

«(61) Κάποτε στὸ καθενεῖο ἐσυζήτουν κι εἶπα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὴ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι τὴν εὐτυχία καὶ μού'παν: πῶς τὸ κατάλαβες; Τοὺς λέω — "Ὅταν ἔρτει χαπαρὶ (εἰδηση θανάτου) ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, τρέχουν νὰ τὸ ποῦν τῆς γυναίκας. "Αραγες ὅταν κέρδιζε αὐτὸς 100.000 δολλάρια θὰ πῆγαιναν οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ποὺ πῆγαν νὰ ποῦν τὸ κακό; (Δ)έθ-θὰ πααίναν οὐλοὶ, μερικοὶ θὰ πααίνασι. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὴ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι τὴν εὐτυχία». «(64) Στὰ χρόνια τῆς φτώχειας, τῆς κακομοιρίας τῆς Νισύρου, ἕνας Νισύριος εἶπε στὸ παιδί του ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα: τί θέλεις νὰ σοὺ κάνω δῶρο καὶ τοῦ εἶπε: — Γιὰ μένα τὸ καλλίτερο δῶρο εἶναι ν' ἀγαπᾷς τὴμ- μάνα μου. Γι' αὐτὸ ἕνας πατέρας ὅταν θέλει νὰ κακομιλήσει τῆς γυναίκας του νὰ μὴ τῆς μιλᾷ ἐνώπιον τοῦ παιδιοῦ του. Ἄμ- μπορεί κρυφὰ νὰ τῆς πεῖ ὅ,τι θέλει, διότι τὸ παιδί μέσα του ὅταν εἶναι ἑφτά χρονῶ καμαρώνει τὸμ-πατέρα καὶ τὴμ-μάνα του ὅταν βρίσκονται εὐτυχισμένοι. "Ἡ ἅμα βλέπει τὸν πατέρα του σὲ θέση καλὴ τὸ παιδί καμαρώνει, ὑψώνεται! Καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά ποὺ μαθαίνουν γράμματα κι αὐτὰ τὰ παιδιά ποὺ προδεύουν εἶναι ἀφ' τὴμ-πολὴ ἀγάπῃ πατέρα καὶ μάνας οἱ ὅποιοι χαίρονται καὶ καμαρώνουν. Ὁ ἐγωῖσμός τοῦ παιδιοῦ ἔρκεται ἀπὸ πατέρα καὶ μάνα ὅταν τοὺς βλέπουν νὰ μαλώνουν καὶ βρίσκονται σὲ μεγάλη κατάρρα».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ μᾶς χάρισε ὁ Βασίλης Βεζύρογλου, ὁ ἀπλοῖκός νησιώτης τῆ Νισύρου μὲ τὴν ἀγάπῃ ποὺ ἔδειξε ὁ Κ. Σακελλαρίδης γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ σκέψη του.

ΝΙΚΟΣ Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

Παύλου Εὐδοκίμου: «Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ» (Μετ. Κώστα Μιχαηλίδη), Θεσσαλονίκη 1980.

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀξιολογοῦσα τῶν Ρώσων ἐμπροσθέντων μὲ τὴν παγκόσμια ἀξιοβολοῦσα τὰ Γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Τὰ ὀνόματα τοῦ VLADIMIR LOSSKY τοῦ LEONINT USPENSKY (μεγάλου μέρους τοῦ ἔργου του μετέφρασε ὑποδειγματικὰ ὁ Φ. Κόντογλον), ὁ FLOROFKY καθὼς καὶ ὁ PAUL ETDOKIMOV διακρίθηκαν ἰδιαίτερα στοὺς τομεῖς τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Θεολογίας ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὅλῳ τῶν Εἰσαγωγικῶν Τεχνῶν (ἰδιαίτερα ὁ PAUL ETDOKIMOV καὶ ὁ παγκόσμιος καταξιωμένος ὡς εἰκονογράφος LEONINT USPENSKY).

Ἡ λειτουργικότητα τῆς Ὁρθόδοξης εἰκονογραφίας θέμα μὲ εἰδικὸ βάρος ποὺ προσδιορίζει τὴν εἰδοποιὸ διαφορὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης εἰκονογραφίας ἀπ' τὴν ἀντίστοιχὴ τῆς δυτικῆς ζωγραφικῆς (καὶ ὄχι εἰκονογραφίας) ἀπασχόλησε δημιουργικὰ καὶ τὸν PAUL ETDOKIMOV.

Τὸ βιβλίο ποὺ παρουσιάζουμε, ἐπιβλητικὴ ἔκδοσις τοῦ «οἴκου» «Πορνικαράς» τῆς Θεσσαλονίκης, εἶναι ἕνα CORPUS τῆς Ὁρθόδοξης εἰκονογραφίας, ἕνας τομέας τῶν λειτουργικῶν λεγομένων τεχνῶν ποὺ ἀνιχνεύει καὶ ἀξιολογεῖ τὸ φῶς τῆς πνευματικῆς Βιοτῆς.

Εἶναι, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀπ' τὰ πρῶτα ἔργα στὸν κόσμῳ βιβλία (μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο λαμπρὸ ἔργο «Ἡ ἔννοια τῶν εἰκόνων» πνευματικὴ προσφορά τῶν V. LOSSKY καὶ L. USPENSKY ἔκδοσις Γερμανικὴ τοῦ 1952) στὴ σχετικὴ παγκόσμια βιβλιογραφία.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἡ προσφορά τοῦ οἴκου «Πορνικαράς» τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἀξιοπορσευτὴ καὶ ἀσφαλῶς ἂν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ τόπου, θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε πῶς τέτοια μεταφραστικὰ ἐπιτεύγματα (γιατὶ καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ ὁγκώδους αὐτοῦ ἔργου εἶναι γεμάτη σαφήνεια, καθαρότητα καὶ γλαυρότητα) θὰ πρέπει νὰ ἐνισχύονται ἀπ' τὰ πνευματικὰ μας ἰδρύματα γιατί ἐνισχύουν καὶ προβάλλουν τὸν

πλούτο τὸν ἀδαπάνητο τὸν τεχνὸν ἐξεί-
νον ποὺ ἀφρονταί πάντο ἅπ' τὸν χρόνον, ἀλ-
λὰ καὶ συντελοῦν στήν Ἑθνική μας αὐτο-
γνωσία, ἀφοῦ, ἡ τέχνη τῆς Εἰκόνας, τὸ
κεφάλαιο Εἰκονογραφία προῖόν τῆς Βυ-
ζαντινῆς μεταρρυθτικῆς αἰσθητικῆς καὶ τοῦ
Ἑλληνικοῦ (Ἀνατολικοῦ) Ὁρθόδοξου
κόλλου, εἶναι μία ἡγετίδα ἰδιαίτερης ἀ-
ξίας στὸ ἡγετιμὸς οἰκοδόμημα τὸν εἰκα-
στικὸν τεχνὸν.

Ὁ Παῦλος Εὐδοκίμου, γὰρ νὰ ἐπανέλ-
θοιμε στὸ προκείμενον βιβλίον, ἔφερε ἓνα
καινούργιο εἶδος στὴ στείρα Εὐρώπῃ τοῦ
Ὁρθολογισμοῦ καὶ τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ,
μπόλιασε μὲ τὸ ἄρωμα τῆς Ὁρθόδοξης
πνευματικότητος καὶ πολλὰς πτυχὰς τῆς
τέχνης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποὺ ἐπεκρά-
τησε νὰ λέγεται Ὁρθόδοξη Εἰκονογραφία.
Ἡ εἰκόνα λειτουργικὸ ἀντικείμενον δημοιο-
γήθηκε γὰρ ἓνα Καθαρὸ λειτουργικὸ χα-
ρακτητῆρα. Δὲν εἶναι μὴ ζωγραφικὰ μὲ «θη-
ρεντικὸ» χαρακτήρα. Δὲν εἶναι τὸ θέμα
ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ποὺ καθορίζουν τὸ λει-
τουργικὸ τῆς χαρακτήρα. Ἀλλὰ ἐνὸς προ-
έχει ὁ λειτουργικὸς χαρακτήρας τῆς ἐκ-
κλησιαστικῆς τέχνης δὲν πρέπει νὰ παρα-
γνωρίζοιμε καὶ τοὺς ὅρους τῆς αἰσθητικῆς
λειτουργίας τῆς. Δὲν πᾶνι δηλ. νὰ εἶναι
καὶ ἓνα αἰσθητικὸ φαινόμενο ποὺ ὑπάζοι
— αἰσθητὰ πολλὰς φορὰς — καὶ σὲ ὡρι-
σμένους καινὸν εἰκαστικόν.

Ὅσοιδήποτε ὁ Παῦλος Εὐδοκίμου
μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους διαπρεφεῖς Ρώσους
τῆς διασποράς FLORENSKY, LOSSKY
L. USPENSKY, πλησίασαν μὲ δέος καὶ
βαθεῖα ἐμπειρία τὴν Εἰκονογραφία — μέ-
σα ἅπ' τὰ διὰ τοὺς Ὁρθόδοξον πνευμα-
τικὰ βιώματα, σὺν καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθη-
τικῶν διώξεων μετὰ τὰ χρόνια ποὺ ἀ-
κολούθησαν τὴν ἐπανάστασιν στὴ Ρωσία
— ἔτσι ὥστε σύμφωνα μὲ τὴ διὰ τοὺς
προβληματικὴ ἡ εἰκόνα νὰ εἶναι ἓνα πο-
λέπλεον εἰκαστικὸ - Θεολογικὸ πρόβλη-
μα ποὺ πρέπει νὰ τὸ δοῦμε μὲ πολλὴ σο-
βαριότητα ἀλλὰ κυρίως μέσα ἀπὸ τὸ πρί-
σμα ὡρισμένων ἐκτετακτῶν προϋποθέσεων.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ ὁρθώνεται, ὅχι χωρὶς
λόγον, τὸ ἐρώτημα ἂν οἱ Ρώσοι αὐτοὶ ἐπι-
φανεῖς διανοούμενοι, ἔχασαν στὴ συνάφειά
τοὺς μὲ τὴν Ἀντικὴ (κυρίως Γαλλικὴ καὶ
Ἀμερικανικὴ) πιετιστικὴ καὶ φορμαλιστικὴ

εἰκαστικὴ πραγματικότητα, καὶ ἅπ' τὸ ἁ-
σφαλο καὶ ἀνόθευτο τῆς διὰ τοὺς Ὁρ-
θόδοξους Παράδοξης, ποὺ λούζεται στὸ
κόλλος τῆς Ὁρθόδοξης Ρωσικῆς πνευματι-
κότητος, στὴν εὐνοία καὶ τὸν πλούτον ἐ-
κείνον τῆς μυστικολογικῆς Σλαβικῆς Ψυχῆς.

Δὲν θὰ συμφωνήσω μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ
Π. Βαμπούλη ποὺ διατεπόθηκε πρόσφατα
σὲ μὴ μακρὴ παρουσίασιν τοῦ βιβλίου αὐ-
τοῦ στὸ περιοδικὸ «Διαβάξω» (ἀρ. 37,
1980) σύμφωνα μὲ τὴν ὅποια ὁ PAUL EY-
DOKIMOV στὴ συνάφειά του μὲ τὴν Ἀν-
τικὴ διανόησιν ἔχασε σημαντικὰ ἅπ' τὴν
ἀσφαλετὴ αἰσθησιν τῆς Ὁρθόδοξης πνευ-
ματικότητος.

Ἔχασε ὅπως λέει χαρακτηριστικὰ
ἅπ' τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὸν Ρωσικολο-
γικὸν τῆς διὰ τοὺς σκέψιν.

Ὁ PAUL EYDOKIMOV λάτρης τῆς
«Μυστικῆς» τῆς Ὁρθόδοξίας μὲ καταστα-
λασμένα τὰ αἰσθητικὰ του κριτήρια, ποὺ
εἶναι φιλοτακτισμένα μέσα ἅπ' τὸ Ὁρθό-
δοξον Ρωσικὸ Ἦθος, ἐπηρεάσε καταλυτι-
κὰ τὴν Ἀντικὴ ἐκκεντρικὴ «λειτουργικὴ τέ-
χνη» καὶ δὲν ἀπαλλοτρίωσε, οὔτε κατὰ
κεφάλαιον, τὴ Ρωσικὴ εἰκονογραφικὴ πνευ-
ματικότητα (ποὺ ἐπηρεάσθηκε, σὲ σημαντικὸ
ὅσον εἶναι γνωστὸ βαθμὸν, ἅπ' τὴ Βυζαντι-
νὴ ἀπὸ τὴν εἰκονογραφικὴν ἡμετέραν).

Γιὰ τοῦ λόγον τὸ ἀληθές, δὲν ἔχοιμε
παρὰ νὰ ἀνατρέξοιμε σ' ἓνα ὀξυνούστατο
σχετικὸν τοῦ δοξίμου ποὺ μετέφρασε γὰρ τὸ
περιοδικὸ «Σύντομον» ὁ Δ. Κορνέσης, μὲ
τίτλον «Ἡ Σύγχρονη τέχνη ἢ ἡ ἀχρηστέωσις
τῆς σοφίας» (περ. «Σύντομον» Νο 32, Χει-
μῶνας 1964).

Βεβαίως ὁ PAUL EYDOKIMOV γνω-
ρίζει περὶ σφόδρα τὸν τύπον τῆς Ρωσικῆς
εἰκόνας ἢ τοῦλάχιστον τὰ παραδείγματα
ποὺ ἀναφέρονται στὸ παραπάνω βιβλίον τοῦ
ἀφοροῦν μόνον αὐτῇ. Καὶ δὲν γινόταν ἀ-
σφαλὲς διαφορετικὰ. Σὲ ἀντίθεσιν μὲ τὴν
φύσιν ἐνὸς Ἑλληνικοῦ ἔργου, ἡ Ρωσικὴ
εἰκόνα, εἶναι ἄμετρον, δὲν ἔχει τὴν αὐ-
στηρότητα τοῦ σχεδίου, τὴ σοφία τῶν ἀ-
ναλογικῶν ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν ἐσο-
τερικὴν ἰσορροπία ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ
καλύτερα δείγματα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἔχει καταξιοθεῖ διε-
θνῶς σὰν μὴ Εἰκονογραφία ποὺ διαπνέε-

ται απ' τη μυστικοπάθεια και την εγγάθεια της Ρωσικής γαλήνης. Αναφερόμε στον παλαιότερο αιώνα του χαρακτήρα, το τιμήμα της εικόνας «Η Θεοτόκος» του διδασκάλου Διονυσίου που φυλάσσεται στην πινακοθήκη Τρετιάκοφ της Μόσχας (σελ. 17) ή ο Εξαγγελισμός του τέλους του 16' αιώνα, τεχνολογίας της σχολής της Μόσχας και φυλάσσεται στην ίδια πινακοθήκη της Μόσχας (σελ. 81).

Ολόκληρο το έργο προϋποθέτει εμπειρία, εγγάθεια αλλά και εικαστικής σοφίας (ό ΡΑΥΛ ΕΥΔΟΚΙΜΟΝ είναι στο βάθος ένας μύστης τεχνοκριτικός) χαρακτηρίζεται από εύστοχες και δεξιάτες παρατηρήσεις για την ωραιότητα της εικόνας (με την ειδική «μυστική» σημασία του όρου) όπως την αντιλαμβάνεται με τα αυτιά του λειτούργα κριτήρια της Ορθόδοξης Χριστιανοσύνης.

Η «Τέχνη της εικόνας», αναβλέπει «έξω» το ζών, όπως σημειώνει εύστοχα στον πρόλογό του ο μεταφραστής Κώστας Χαράλαμπίδης. Ανήκει σε ζείνα τα βιβλία που παρ' ότι η προσπέλαση των νοσημάτων σε δοσμένα σημεία είναι δύσκολη, προσφέρει τα έχγγνα ενός έργου άριστου, ενός πνευματικού χορονοού, απ' όπου μπορούν όλοι οι αναγνώστες να ξεδιψάσουν.

Έργο αληθινά μνημειώδες τόσο από άποψη περιεχομένου όσο και από άποψη μεθοδολογίας οργάνωσης της βλής. Η Έλληνική έκδοση μετάφραση απ' το Γαλλικό πρωτότυπο, του «L'ART DE L'ICONE, THEOLOGIE DE LA BEAUTE» PARIS 1972, πλούσια στολισμένη με τις θαυμάσιες εικόνες της Ρωσικής Ορθόδοξης πνευματικότητας, τεχνολογίας νεώτερων των διδασκόντων Ρωσικών σχολών της Μόσχας και του Νόβγορονδ, είναι άρτια στη μεταφραστική απόδοση.

Στις τελευταίες δεκαετίες οι Αντιζομέσα στα γενικότερα πλαίσια της αναζωπύρωσης των ένδιαφερόντων για την γνωριμία των Ανατολικών «μυστικών» εμπειριών, έχουν αποδοθεί σε άλλεπάλληλες συστηματικές μελέτες με αντικείμενο την Ορθόδοξη εικονογραφία, σε συνάρτηση συχνά με τη μοντέρνα τέχνη ή όποια αφαιρετική λειτουργικότητα και μεταβάλλει τον περιβάλλοντα χώρο (ναός) σε ένα ά-

χωρο διαματιζό ζωνονιζό χώρο (INSTITUTION). Έχουμε απ' όλη μας τις πολυ ένδιαφερόντες μελέτες των Ρ. THILICH «EXISTENTIALIST ASPECTS OF MONTERN ART (παρά: C. MIECHALSON, CHRISTIANITY AND THE EXISTENTIALIST, 1956 σελ. 128-147) καθώς και του EDWARD MILLS: THE MODERN CHURCH, LONDON 1957.

Οι Αντιζοί γνώριζαν την εμπειρία του λειτουργικού (ζωνονιζού) χώρου (INSTITUTION), όπου η Τέχνη λησμονεί την ήρη γλώσσα των συμβόλων και των μυστικών παρουσιών και αρχίζει να πραγματεύεται με πλαστικό τρόπο «Θρησκευτικά θέματα». Είναι τότε ακριβώς που η πνοή της καθέτου φορέας, πνέει να την διαπνέει και να την ζωογονεί.

Μετά τα μέσα του 16ου αιώνα, μεγάλοι στυλίστες καθώς ο Μπερνίνι, ο Λεμπέν, ο Μινιάο, ο Τιεπόλο κάνουν απλώς αδιάφορες «Θρησκευτικές» δεξιοτεχνικές ασκήσεις, απ' όπου λείπει έντελως ή διάσπαση του λειτουργικού στοιχείου (παρ. Χρήστον Γιανναρά «Η μοντέρνα τέχνη στο λειτουργικό χώρο» περ. «Σύννοο» Νο 32, 1964 και Κώστα Γάλλου, «Λειτουργικότητα και Αντική Έκκλησιαστική Τέχνη» δοκίμιο δημοσιευμένο στο περ. «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» τεύχος 1264 τόμος 107ος, 1980).

Σήμερα οι Αντιζοί έρευνήτες αρχίζουν πάλι να ανακαλύπτουν τον αδιαπνήτο θησαυρό της Ανατολικής Ορθόδοξης Εικονογραφίας. Έτσι στη μοντέρνα Αντική τέχνη» όπου απουσιάζουν οι μυστικοί σπινθήρες, εφίρουν την εγγαρία να δούν σε αντιπαράθεση τη ζωντανή ανατολική εικονογραφία, ένα είδος τέχνης που γέννησε, μέσ' απ' τη «μήτρα» της ιδιότυπης πνευματικής της αύρας, δείγματα ΑΛΗΘΙΝΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ στην παγκόσμια Ιστορία Τέχνης.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΛΛΟΣ

Ντίνου Τριανταφύλλου:
«ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ», ποιήματα, 1980.

Ι. Ό Ντίνος Τριανταφύλλου, όπως δι-

ευκρινίζει άλλωστε, και ό ίδιος στόν πρόλογο του, εμφανίζεται, για πρώτη φορά, με ιδιαίτερη ποιητική συλλογή. Έγραφε, δεδαίως, ποιήματα και παλαιότερα, κατά την πρώτη του νεότητα. Αργότερα, όμως, τόν απορρόφησε ή ζωή και εγκατέλειψε τη «σύνθεση» ποιημάτων, χωρίς να παύσει, ωστόσο να εγκύπτει και να έντρυφά στην ποίηση. Τώρα, λοιπόν, εκδίδει, σε πολύ λίγα αντίτυπα, την πρώτη του ποιητική συλλογή υπό τόν τίτλο: «Μπαλάντες». Ο Ντίνος Τριανταφύλλου, όπως προκύπτει επίσης από τόν πρόλογό του, είναι πολύ διατακτικός και έχει πολλές επιφυλάξεις αναφορικά με τη στάθμη τών ποιημάτων του. Αλλά οί ένδοι-ασμοί αυτοί, προΐον αύστηρου αυτοέλεγχου και αυτοκριτικής, δέν δικαιολογούνται από τά πράγματα. Η συλλογή του «Μπαλάντες» περιλαμβάνει γνήσια ποιήματα που αναδύθηκαν και ανάδυσαν από πραγματική έσωτερική ανάγκη. Ένοείται ό ποιητής δέν άρκέσθηκε στη «θεία μανία». Κάτοχος τών έκφραστικών του μέσων και έμπειρος στην τεχνική έπεξεργασία του στίχου, «ένέδυσε» τά αυθόρμητα και πηγαία αυτά αισθήματα και διώματα με την κατάλληλη έκφραστική «περιβολή». Έδωσε, δηλαδή, μορφή καλλιτεχνική στις ποιητικές του έμπνεύσεις.

II. "Ας περιηγηθούμε τó χώρο τών λυρικών αυτών συνθέσεων: Στο ποίημα: «Επίκληση» ό ποιητής επικαλείται την έλευση του έρωτα. "Οπως λέγει χαρακτηριστικά δέν τόν ένδιαφέρει ό τρόπος της έλευσής του». Δέν τόν ένδιαφέρει άν έλθει ως άνοιξη «μ' ένα χελιδόνι», είτε ως καταιγίδα. Άρκει να έλθει, για να αισθανθεί την άρρητη γεύση, την ευδαιμονία και τη μακαριότητα που προσφέρει τó έρωτικό συναίσθημα. Στο ποίημα: «Αργώ» παρουσιάζει τόν έαυτό του να διασχίζει τη ζωή με τó πλοίο τών όνείρων του. "Ολα είναι εύνοϊκά. Οί άνεμοι είναι ούριοι και οί έλπίδες κατακλύζουν, με φώς, την ψυχή του. Είναι ένα ποίημα αισιόδοξο, σφιγμένο, έορτάσιμο. Πένθιμο, μελαγχολικό και θαρύθυμο, αντίθέτως, είναι τó ποίημα τά «Τείχη της Τύχης». Ο ποιητής διαπιστώνει, ότι ή ζωή του

έχει πλέον παγιδευθεί. Οί πόθοι, οί έλπίδες, έχουν καταρρεύσει. Τό τέλμα της άπελπισίας άπλώνεται, ήδη, γύρω του. Έγραφο ποίημα, θαρύθυμο κι αυτό, είναι τó τιτλοφορούμενο: «Φθινοπωρινό». Ο Τριανταφύλλου, με εξαίσιες εικόνες, παρουσιάζει τó φθινοπωρινό τοπίο. Οί κάμποι έχουν χάσει την πράσινη πανοπλία τους, όρφανές είναι οί άκτές, οί κωδωνοκρουσίες τών φωτεινών ήμερών άφησαν την τελευταία τους ήχώ. Αλλά παρόμοιο φθινόπωρο έχει εγκατασταθεί και στην ψυχή του. Η πικρία, ή μελαγχολία, ή απογνώση έχουν άπλώσει τη σκιά τους. Επίσης άπαισιόδοξο είναι και τó ποίημα: «Τό βραδυνό τραγούδι». Κι' έδω ό ποιητής θρηνωδεί τόν κόσμο τών όνείρων του, που φυλλορροεί και καταρρέει. Τό «Καλημέρα άγχος» είναι ένα πρωτότυπο ποίημα. Τό «άγχος» τόν ταλαιπωρεί και τόν δυναστεύει, και ό ποιητής προσπαθεί να τó αντιμετώπισει με μυκτηρισμούς και σκωπτικό ύφος. Δέν τó κατορθώνει όμως. Διαπιστώνει ότι τó άγχος είναι κυρίαρχο, παντοδύναμο, και δέν πρόκειται να άπαλλαγεί ποτέ από την παρουσία του. Τό ποίημα: «Πάμε να φύγουμε» διαποτίζεται από μιá διαβρωτική μελαγχολία. Δέν ύπάρχει άλλη διέξοδος παρά αυτή μόνο που επέλεξε ό Καρυωτάκης. Αλλά, ιδού, ή έπλίδα άναθρώσκει και πάλι. Μιá ζειδωρη πνοή διατρέχει τη λυρική σύνθεση: «Θή φύγουμε και θά πάμε». Η αισιόδοξία σελαγίζει και άκτινοβολεί. Η φυγή θά γίνει πρós τόν παράδεισο τών παιδικών χρόνων, πρós την Έδεμ της νεότητας. Έκει στίς πεδιάδες της νεότητας θά δρέψει ό ποιητής «γλυκές όπώρες», θά ύψώσει «στιλπνούς κίονες» για «ν' άκουμπήσει ή στέγη τών φωτεινών άστρων». Ίσως ό ποιητής να έννοεί όχι τόν κόσμο τών παιδικών χρόνων, αλλά ένα άλλον, έναν κόσμο υγείας και χαράς, που θά έδράζεται στα άνθρωπιστικά ιδεώδη. Θαυμάσιο ποίημα είναι και τó «Έρθεσ και έφυγες». Ένας τόνος θριαμβικός, ένα θούριο έρωτικό, ένας κραδασμός τερπνός, έδω άκούεται. "Ας παραθέσουμε μερικές στροφές. Νομίζει κανείς ότι

παλλονται, ὅτι χορεύουν κάτω ἀπὸ τὸν αὐλὸ τοῦ ποιητῆ:

Ἐσὺ ἔσθῃσες τὸ θαμπὸ τὸ φῶς μου
κι' ἀνάψες φλόγες πορφυρές.
Μὲ τὸ δικό σου φέγγος
ἀνάστησες μέσα μου
μιὰ ξεχασμένη ἐφηβεία!

Ποιητικὸ ἐπίτευγμα εἶναι καὶ «Ἡ Σκιά μου». Ἡ σκιά αὐτὴ εἶναι ὁ δεύτερος «ἐαυτὸς» τοῦ ποιητῆ. Εἶναι ὁ «δίδυμος ἀδελφός», ὁ «πιστὸς φίλος». Εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν παρηγορεῖ καὶ τὸν παραμυθεῖ στὶς μυστικές του ὥρες, ὅταν ὅλα σιγοῦν, ὅταν ὅλοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ κοντά του. Στὸ ποίημα: «Πικρὴ ζωὴ» ὁ Τριανταφύλλου ἀναφέρεται καὶ πάλι στὴν καταθλιπτικὴ ὁδύνη του. Ἡ ὁδύνη εἶναι «ἀτέλειωτη βροχή», ἐνῶ ἡ χαρὰ εἶναι μιὰ «σταγόνα θερινῆς βροχῆς». Οἱ «Ἀναμνήσεις μιᾶς ζωῆς» ἐκφράζουν τὴ νοσταλγία καὶ πάλι τῶν παιδικῶν του χρόνων, τὴν εὐδία τῆς ἀμέριμνης καὶ χαρωπῆς-ἐκείνης ζωῆς. Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, καθὼς ἀναπολεῖ τὴν παιδικὴν του ἡλικία, τρικυμίζει. Οἱ ἀναπολήσεις αὐτές, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, εἶναι μιὰ «δέσμη ἀπὸ λουλουδία», ποὺ πλημμυρίζουν μὲ ἀρώματα τὶς σημερινές πενιχρές ἡμέρες. Στὸ τελευταῖο ποίημα: «Τὸ τέλος μου» ὁ ποιητὴς ἀτενίζει μὲ ἐγκαρτέρηση καὶ στωικότητα τὸ «τέλος τῆς ζωῆς». Νομίζει, πάντως, ὅτι ἡ ζωὴ του θὰ τερματισθεῖ, χωρὶς νὰ φέρεῖ εἰς πέρας τὰ σχέδιά του. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁμως — ἀφοῦ ἡ ζωὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἔχουν «ἄνωθεν» ὀρισθεῖ — θὰ περιμένει μὲ στωικότητα καὶ ἐγκαρτέρηση τὴ δύση. III. Ἡ ποίηση τοῦ Ντίνου Ε. Τριανταφύλλου εἶναι μιὰ ποίηση ἀπλή, ἀπέριτη. Ἐκπορεύεται ἀπὸ ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ἀπὸ πιεστικὴ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη. Τὰ ποιήματά του δὲν ἀποτελοῦν «κατασκευὴ» καὶ «ἐσκεμμένη στιχουργία». Ὁ ποιητὴς βλέπει στὴν ποίηση μιὰ διέξοδο καὶ λύτρωση. Γράφει «ἐκ τοῦ περισσέυματος τῆς καρδίας». Ἡ τεχνოτροπία του δὲν εἶναι ἀκριβῶς παραδοσιακὴ. Ἀλλὰ οὔτε, ἐντελῶς, νεότροπη. Ὁ Τριανταφύλλου συνδιαλλάσσει καὶ συμφιλιώνει καὶ τὶς δυὸ

τεχνοτροπίες. Διατηρεῖ τὴν ἀρμονία τοῦ παραδοσιακοῦ στίχου, ἐνῶ, συγχρόνως, ἀποφεύγει τὴν ἀκαταστασία, τὴ σύγχυση καὶ τὴν «ἀμουσία» τοῦ λεγόμενου ἐλευθεροῦ στίχου. Ὁ ποιητὴς διαθέτει μιὰ μεγάλη ἀναπαραστατικὴ καὶ εἰκονοπλαστικὴ ἱκανότητα. Οἱ εἰκόνες διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Εἰκόνες πολυάριθμες, ἀμέτρητες, ἀλλά, πάντοτε, καλαίσθητες καὶ προσιτές. Εἰκόνες ποὺ δὲν ἔχουν προέλθει ἀπὸ «ἐκζήτηση», ἀπὸ «ἐπιτιθέουσα», ἀπὸ «ἐπινόηση». Ὁ ποιητὴς, εἴτε, σὲ πολλὰς περιπτώσεις, σπαράζει ἀπὸ τὴν ὁδύνη, εἴτε, σὲ ἄλλες, ἀλαλάζει ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, εἶναι, ὡστόσο, σὲ γενικὲς γραμμές, συγκρατημένος καὶ διατηρεῖ τὰ αἰσθήματά του ὑπὸ «διηνεκὴ ἔλεγχου». Ἰσορροπία καὶ μέτρο καί, πρὸ παντός, ἀποδοχὴ καὶ συγκατάβαση καὶ στὶς δύσκολες καὶ στὶς φωτεινὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς.

IV. Ἄς συνοψίσουμε: Ὁ ποιητὴς συγκινεῖ καὶ συναρπάζει. Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ του: «Μπαλάντες» ἀποτελεῖ μιὰ ὅαση καὶ μιὰ ἐκπληξη μέσα στὴν πλημμυρίδα τῶν γριφωδῶν καὶ συγκεχυμένων στίχων.

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ

Μ α ν ὡ λ η Π ρ ᾶ τ σ ι κ ᾶ: «Ἡ ΔΙΑ-
ΜΑΡΤΥΡΙΑ», Διηγήματα.

Τὴν πορεία τοῦ Μ. Παράσιου στὸ διήγημα, παρακολουθοῦμε ἀπ' τὴ συλλογὴ «Ἄ γ ο υ ν ῆ γ ρ α μ ῆ» (Ξενία, τ. 130-68). Μιλήσαμε γιὰ τὴν τέταρτη συλλογὴ «Τ ᾶ π ρ ὀ σ ω π ᾶ» (Σμύρνα, τ. 52-72) καὶ σήμερον θὰ ἰδοῦμε τὴν πέμπτη: «Ἡ δ ι α μ α ρ τ υ ρ ῖ α». Τὶς δυὸ προῖτες συλλογὲς του δὲν τὶς ἔξοιμε. Ὁ Μ. Παράσιος εἶναι μιὰ ἰδιαίτερη περίπτωση στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματεία. Πορεύεται σ' ἓνα μονοπάτι διζὸ τον, κινηγώντας τὴν πρωτοτυπία στὴν ἔμπνευση καὶ τὸ ὄφρος. Κατάφερε σήμερον νὰ κατέχει μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴ λογοτεχνία μας. Τὸ πάθος του γιὰ τὴ μορφὴ τοῦ λόγου του καὶ ἡ κατεργασία τοῦ ὅλιγου του

είναι παραδειγματικά. Γιαυτό η προσπάθεια του στεφανώθηκε από επιτυχία.

Ο λόγος του είναι χορευτός, άσθματικός, σάν τρεκλιστά βήματα κάποιον σπαστιζού ανθρώπου, που δέ μπορεί νά ισορροπήσει. Κ' οί άνθρωποι του τραγικές ύπαρξεις, που δέν έχουνε συναίσθηση χρόνου καί χώρου. Ένα θαυμάσιο δείγμα μοντέρνας πεζογραφίας μ' έλλειπτική αφήγηση, προσωπικό ύφος — κανέναν δέν μπορεί νά τώ άμφοισθητήσει τοῦτο — στοχασμό έξαρθρωμένο. Άνάμεσ' άπ' τίς σελίδες οί άνθρωποι τρεμουλιάζουν σάν τίς φιγούρες του Ντίσνεϋ. Ο Σκαρίμπας παλιά (πριν 50 χρόνια, σχεδόν), μās έδωσε όμοιους ανθρώπους (Μαριάμπας, Σόλο Φίγκαρσ, Βατερλώ δυό γελοίων). Νά πορεύονται σά μισομεθυσμένοι, άβέβαιοι, παραινοϊκοί, νευρόσπαστα μās Μοίρας παράξενης, άπίθανοι, φασουλήδες, μās ζωής ξεγελασμένης. Νά ένα μικρό δείγμα του λόγου του: «Πήγε σ' ένα χασάπη. Κεντριζή άγορά. Κίνηση. Τό κατάστημα ήταν μεγάλο, εύρύχωρο. Τάλληλοι. Σγαγμένα ζώα. Ποδιές καθαρές. Αίματα. Κεφάλια μικρά, μεγάλα. Γλώσσες από βουβιά στόματα. Μάτια από χρεμασμένα κεφάλια. Μάτια άνοιχτά, χωρίς όνειρα, δίχως συνέχεια...» (σελ. 15). "Όσο κι αν γράφτηκε... άθώα, έχει ένα βαθύτερο συμβολισμό για μās.

Η άτμόσφαιρα των διηγημάτων του Μ. Πράτσια είναι τ' όνειρο, τó άπίθανο. Καί μέσα σ' αυτό τó θάμπωμα οί άνθρωποι του κελκοφορδνε με δυό μάτια όλόλογα, σά μικρούς προβολείς, στο δρόμο που ό συγγραφέας μοίρα τους χάραξε. Κ' αίστάνεται δέος καθώς αντιζοίξεις τοῦτες τίς πνευτικές μορφές, τά γινάμια μάτια τους, τίς άγχές κι άβέβαιες φρεσουργομένες τους, κι αναγνωρίζει τó παραινοϊκό κόσμο που σέ περιβάλλει, ζινείται κι ανασαίνει γύρω σου. Ο Πράτσιας βάζει τους ανθρώπους του νά προβληματίζονται με τίς διζές του άγωνίες, τά διζά του προβλήματα. Κλείνουνε μέσα τους ένα μεγαλειό ή μίαν άθλιότητα, που μās ύποχρεώνει νά τους άναλάμε καί νά θέλουμε νά τους σφίξουμε πάνω στη ξεστή μας καρδιά. "Όλοι

τοῦτ' οί σημαδεμένοι «Μ.Π.», «Χ» κι άνώνυμοι (οί «Γιάννης» του Σκαρίμπα) άπ' την ανθρώπινη μοίρα τους, σέρονουν την ύπαρξιακή τους άγωνία, σά μαριονέτες, που ζινεί τά νήματα τó άνελέητο, σκληρό χέρι του Πεφρωμένου.

Τά διηγήματα θά διαβαστούν άπ' τόν άναγνώστη με κομένη άνάσα, λαχανιαστά. Τό ξερεί ό συγγραφέας καί για νά μη χαλαρώνεται ή ένταση της προσοχής του, ή έκτασή τους είναι μικρή. Σύντομα, με ξαφνικά άπρόοπτα, παράξενες πλοκές. Κύριο χαρακτηριστικό τους ό λυρισμός, που τά σώζει από μ' άδύνατη θεματογραφία. Πολυπορσματικά, άστράφτουνε σά διαμάντια. Κατάλοιπά τους, μία παράξενη γεύση από μιά καινούργια γωνιά της ζωής, κ' ή γοητεία. Κανέναν άναγνώστης δέ θά ξεφύγει άπ' τή γοητεία του λόγου του, όσο κι αν είναι άπαιτητικός. Ένα έλάχιστο δείγμα άκόμα: «Όστόσο έδó είχαμε έναν άπολογισμό ζωής. Με ήχους, μ' όνειρα, με κρυφή θλίψη. Έπηρε καί τó άλλο χέρι. Τά χούφτιασε καί τά δυό μέσα στά διζά του. Τά φόλιασε. Προσπάθησε έτσι νά πτίσει χωρίς άδεια μέσα στο χώρο της πίκρας ένα ανθρώπινο σχήμα μ' αντίρρηση, μ' έλπίδα. "Ηθέλε νά τά ξεστάνει. Αυτό μόνο».

Η παραινοϊτική κατάσταση είναι πολύ άγαπητή καί συνηθισμένη στα κείμενα του Πράτσια (Ο Ξεναγός). Μά καί τó στοιχείο του παραινοϊκού του άρρωστημένου, μπαίνει άτόμο στο χώρο των διηγημάτων του, πιο συχνά άπότι φανταζόμαστε (Η χάλκινη σάλπιγγα, Η δήλωση). Οί άνθρωποι του φαντάζουν έδó σά διχασμένοι. Λιχασμένες προσωπικότητες, που άπολαμβάνουν τή ζωή διπλά. Τποβλητικό άκόμα, ή σπασμένη φράση, ό κοματιασμένος σιλλογισμός, ή ξεχασμένη στή μέση της διαδρομής σκέψη. Τίποτα, ώστόσο, δέν έμποδίζει τόν άναγνώστη νά γευτεί τó γοητευτικό λόγο του. Άνάμεσα στα διηγήματα με τó θρηνηλιασμένο κι άόριστο μύθο, θά δροῦμε μερικά, που θά μπορούσε κανείς νά τά δεχτεί σάν παραδοσιακά (Η όμοιότητα, Ο Στέφανος, Η μειωμένη σύνταξη).

Ἰωάν. Βασιλείου: «ΑΜΑΡΤΗ-
ΜΑ ΣΤΟΝ ΑΘΩ», Διηγήματα.

Τὸν Ἰ. Βασιλείου τὸν ξέρουμε ἀπὸ τρία θαυμάσια ταξιδιωτικὰ διβλία τοῦ σ' ἐξωτικές χώρες τῆς Ἀνατολῆς - Ἀνγκόρ, Μπαλί, Νεπάλ κλπ. Ἐχομε θαυμάσει τὸν ὑποδειγματικὸ πεζὸ τοῦ λόγου, μὲ τὸν πλούσιο λυρισμὸ καὶ τὸ λεπτὸ, ἀπλὸ καὶ ραφινάτο ὕφος τοῦ. Ἀναρωτηθήκαμε πολλές φορές γιατί μ' ἔνα τόσο πλούσιο πεζογραφικὸ ταλέντο δὲν ἀποφάσισε νὰ δοκιμάσει στὸ διήγημα τὴ δύναμή του. Δὲν ἐκπλαγήκαμε, λοιπόν, ὅταν πήραμε τὸ κομψὸ τοῦ διβλιαράκι «Ἀμάρτημα στὸν Ἀθω καὶ ἄλλα διηγήματα». Γιατὶ πιστεύαμε ἀκράδαντα πὼς ὁ συγγραφέας, εἶναι ἕνας τέλει συγκροτημένος λογοτέχνης (ὅπως θὰ ἰδοῦμε σ' ἓν' ἄλλο διβλίο τοῦ εἶναι κ' ἕνας ἐξαιρετικὸς ποιητής). Στὸ διβλίο τοῦ «Ἀμάρτημα στὸν Ἀθω» θὰ ξαναδρούμε κείνο τὸν λυρικὸ, πεζὸ λόγου τοῦ, πού τόσο χαρήκαμε κι ἀπολάβαμε στὰ τρία τοῦ ταξιδιωτικὰ.

Μολονότι μερικὰ ἀπ' τὰ κομμάτια τοῦ τα δὲν εἶναι γνήσια διηγήματα μὰ κάτι σὰ χρονικὰ ἀπὸ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις τοῦ, βλέπει ὁ ἀναγνώστης τοῦ ξαφνικὰ νὰ σμιλεύεται μὲ γλαφυρότητα ἓν' ἀχνὸ θέμα καὶ νὰ πλέκεται ὁ ἀπαραίτητος σκελετὸς τοῦ μύθου, ἔτσι, πού δὲ μπορούμε νὰ τοῦ ἀρνηθούμε πιὰ τήν... ιδιότητα τοῦ διηγήματος. Ὅμως, τί τότε γνοιάζει τὸν ἀναγνώστη (καὶ τὸν πιὸ αὐστηρὸ ἀκόμα) ἂν τὸ κείμενο πού διαβάζει εἶν' ἕνα καθαρόαιμο διήγημα ἢ ἕνα μπασταρδεμένο διήγημα-χρονικὸ, ὅταν μπορεί ν' ἀπολαύσει τὸν διάχυτο παντοῦ πλούσιο λυρισμὸ, τὸ σωστό, ξεστό λόγου, τὸν καλλιεργημένο στοχασμὸ, πού ὅλες τοῦτες οἱ ἀρετὲς σὲ τυλίγουν σὰ μαγνάδι καὶ σὲ γοτεύουν; Ὁ Ἰ. Βασιλείου δὲ γράφει ἂν δὲν εἶναι συγκινημένος. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ γραφτὸ τοῦ εἶναι ἀρχιτεκτονημένο (σὰν ἀρχιτέκτονας πού εἶναι ἐπαγγελματικὰ) μ' εὐγένεια, στοργὴ γιὰ τὰ δεινὰ, πού ἡ ἀπληστία κ' ἡ παραφροσύνη μερικῶν ἀνθρωπώμορφων τεράτων καταδικάζουν ἀθῶα πλήθη σὲ ψυχικὰ καὶ σω-

ματικὰ μαρτύρια (Ἡ τραγωδία τῆς Καμπότζης). Καὶ ὅπως τὸ «Ἀνγκόρ» εἵτανε τὸ πρῶτο διβλίο τοῦ πού συνεπῆρε τὴν ψυχὴ μας τῶρα θρηνούσαμε καὶ μεις γιὰ τὴν ἀπέραντη δυστυχία τῆς ἁμοιρῆς χώρας καθὼς εἴχαμε διαβάσει στὶς ἐφημερίδες τότε τὶς ἀνατριχιαστικὲς λεπτομέρειες τοῦ μαρτυρίου τῆς. Ποιὸς ξέρει σὲ ποῖο σημεῖο νὰ ἔφτασε τὸ δράμα τῶν ἀνθρώπων τῆς, πού πάντα γίνεται «στ' ὄνομα τῆς Ἀνθρωπιάς» καὶ γιὰ τὸ «συμφέρο τοῦ λαοῦ».

Ἐξω ἀπ' τὰ δυὸ πρῶτα διηγήματα πού ἀναφέρονται στὸν Ἀθω, τ' ἄλλα ἀγκαλιάζουν ἄλλες χώρες δικές μας καὶ ξένες. Ἡ Πάτρα θὰ τότε κρατήσῃ πολὺ, ἀφοῦ εἶναι ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ. Καὶ θὰ μάθουμε πὼς εἶναι ὁ κύριος παράγοντας πού ἀναμαρμαρῶθηκε τὸ ἀρχαῖο θέατρο Πατρῶν καὶ ἡ διαμόρφωση τοῦ γύρω χώρου, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Γ. Παπανδρέου. Κ' ἡ Πάτρα τότε τίμησε γι' αὐτὲς τοῦ τις προσφορές, ὅπως τοῦ ἀξίζει. Τὸ «Βενεσιάνικο ἰντερμέτζο» εἶναι ἕνα δίχως παρέκλιση διήγημα, πού κρατᾷ τοῦ ἀναγνώστη τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχή. Ἡ ἀφήγηση στρωτὴ καὶ γλαφυρή. Μαγεῖα ἀποπνέει ἡ «Μιά μέρα στὴν Περσέπολη» καὶ θαυμασμὸ γιὰ τὸν μεγάλο Γκάντι καὶ τὸ πιστεύω τοῦ. Κι ἂν ὁ ἀναγνώστης εἶναι τέλεια ἀπληροφόρητος γιὰ τὸ μεγάλο τοῦτον Ἰνδὸ ἡγέτη, φιλόσοφο τῆς θεωρίας τῆς «μὴ ἀντίστασης», θὰ δεῖ ζωντανεμένο αὐτόν, πού κατάφερε νὰ φέρῃ μιὰν Αὐτοκρατορίαν σὲ δύσκολη θέση καὶ νὰ κερδίσει τὸν ἐθνικὸ τοῦ ἀγῶνα μὲ τὴν «ἀγάπη πού εἶναι ἡ πιὸ ἰσχυρὴ δύναμη πού κατέχει ὁ ἄνθρωπος». Τὸ διήγημα «Ὁ ἄγνωστος θεὸς» εἶναι «γνήσιο» διήγημα. Συγκροτημένο μ' ὅλους τοὺς αὐστηροὺς κανόνες τοῦ διηγήματος. Χαρατωμένο, γραμμένο μὲ λυρικὴ διάθεση καὶ σπάνια εὐαισθησία, μ' εὐγένεια καὶ τρυφερότητα. Τὸ ἴδιο εἶναι κ' ἡ «Λάρα Τζόγκραν», ἡ μαρμαρωμένη βασίλοπούλα. Τοῦτ' οἱ μύθοι τῶν μαγευτικῶν νησιῶν τῆς Ἰνδονησίας, κατάλληλα ἐπεξεργασμένοι ὅπως στὸ τελευταῖο διήγη-

μα του 'Ι. Βασιλείου, θά μπορούσαν νά γίνουν μιὰ σειρά εξωτικών διηγημάτων. Γιατί ὁ συγγραφέας καὶ ταλέντο ἔχει δυνατοῦ πεζογράφου καὶ χάρη σπάνια στὴν ἀφήγηση καὶ γνώση τοῦ περιττοῦ, ὥστε νά δίνει ἓνα λόγο σφιχτοδεμένο, καλοδουλεμένο καὶ ἄρτιο.

“Ὅλα τοῦτα τὰ διηγήματα, εἶναι δημοσιευμένα σὲ διάφορα, ἀξιόλογα περιοδικά. Κ' ἔκαμε πολὺ καλὰ ὁ συγγραφέας ποὺ τὰ συγκέντρωσε στὸν κομπῶ τοῦτον τόμο. Δὲ θὰ πᾶνε χαμένα. Καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἀναγνώστες του πρόσφερε μιὰ πνευματικὴ χαρά, ὅχι εὐκαταφρόνητη.

Κ ὥ σ τ α Θ ρ α κ ι ὡ τ η : «ΦΩΤΟ-ΣΚΙΕΣ», Ποιήματα.

Στὰ «Λαοισσαῖα Γράμματα» εἶχαμε μιλήσει γιὰ τὴν προηγούμενη συλλογὴ τοῦ Κ. Θρακιώτη «Ὁ μύθος γιὰ τὸ χῶμα καὶ τὸ ἀηδόνι». Σήμερα θὰ τὸν ἰδοῦμε στίς «Φωτιστικές», μιὰ καινούργια συλλογὴ του. Τὸ πρῶτο πολύστιχο τραγοῦδι του εἶναι πλημμυρισμένο ἀπὸ 'ναν ἀκατάσχετο λυρισμό, ποὺ θὰ συνεχιστεῖ σ' ὅλη τὴν πρώτη ὁμάδα τῶν ποιημάτων του, καὶ ποὺ ἀποτελεῖ τὸ κῆρο χαρακτηριστὸ τους. Ἀποκεῖ καὶ γάτων θὰ ξαναβροῦμε τὸ μαχητὴ καὶ ἄγρον-πνο ἄνθρωπο - ποιητὴ, ποὺ ἀντλεῖ τίς ἐμπειρίες καὶ τίς ἐμπνεύσεις του ἀπ' τὴν ὑπαρξιακὴν του ἀγωνία. Γιὰ τὴν κατεπείγουσα τῆς ζωῆς θὰ πεῖ: «Οἱ οἰζοδόμοι εἶναι μοῦρα ποὺ μᾶς λείπουν». Οἱ ὀραματιστὲς ὑπάρχουν πάντα: οἱ ποιητὲς μας. Ἡ ἀγωνιστικὴ του διάθεση εἶναι ἀκμαία, ἐφηβική. Πάλεμα καὶ ζωντανόισμα μὲ τὴν ἀνελήθη ζωὴ καὶ τὸ κατεστημένο της: «Παλεύσαμε στὴ γῇ στῆθος μὲ στῆθος / Ἀνῶμοι κατὼς ἦταν οἱ καιροὶ / Κι' ἀλαργινὸ τὸ αἶμα». Πολὺ βαρὺ — / Ἔτσι ποὺ ἀτέλειωτος ἔμεινε κι' αὐτὸς μονὸ στίχος / Σὺν τὸν ἐπρόδοσε ὁ ἴδιος ὁ ἀδελφός» (σελ. 21). Ἐπιμονὴ καὶ πίστη στὸν ἀνελέητο, τὸν ἀνημέρητο, ἀγῶνα: «Ἀκατάλητη θὰ μείνει ἡ ζωὴ μας / Ἐνα δέντρο ὁλόρθο» (σελ. 22). Κ' οἱ ὑποθήκες του αὐστηρές:

«Τὸ σωστό εἶναι νὰ μείνεις πάντα ζωντανός» — «Κοίταξε μόνο ἡ μνήμη σου νὰ μείνει» — «Θὰ προχωρᾷ στὴ ζωὴ / Ὅπως καὶ στὸ θάνατο χαμογελώντας» (σελ. 25).

Ἐπειτα, στὸ «Προσώπειο», ἡ ποιήσῃ παίρνει ἓνα τραγικὸ δάθος. Ἡ ὑπαρξιακὴ του ἀγωνία σαλεύει τὰ δάχτυλα. Τὸ τελευταῖο τετράστιχο τῆς σελ. 31 δείχνει τὴ μαζάβουα ματαιότητα τῆς ζωῆς. Συνζινητὸ καὶ τὸ ποίημα τῆς σελ. 33 γιὰ τὴ διδασχὴ του. Ρεαλιστικὸς ὁ λυρικός του λόγος, θὰ περνοῦταν ἀκόμα καὶ γιὰ βλάστημος. «Ἀν οἱ πιχρὲς ἐμπειρίες ὅλων μας ἀπ' τίς ἀνθρωποσφαγὲς δὲν εἶσαν τόσο νοπές, δὲν ποτιζόντανε μέχοι σήμερα ἀπὸ ξεστὸ αἶμα (σελ. 33—34). Μὲ εἰρωνία, σαρκασμὸ καὶ πιχρόχρολο χιοῦμορ θὰ μιλήσει γιὰ τοῦτη τὴν ἀνερωμάτιστη ἐποχὴ. Πού, παραφράζοντας τὸ ἀρχαῖο μεγαλεῖο, τῆς φαίνεται πὺς μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ. Ἐνα ὁμοίωμα ζηταῖ ἡ ἐποχὴ μας, ὅμως: «Μιά πράξη σάν τοῦ Προμηθεῖ δὲν εἶναι γιὰ τοὺς ἀγενεῖς» (σελ. 36). Τὸ «Λάθος μας» (σελ. 39—40), εἶν' ἓνα ποίημα ποὺ θὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὴ μάταιη μάχη τοῦ νηπιτοῦ μὲ τὸ αἰώνιο: «Μὰ τί μᾶς ὠφέλησε τὸ χενσὸ ἀρδὸνι τοῦ μύθου; / Ἐμεῖς ποὺ πολέησαμε μὲ πάθος / Σ' ἓναν αἰῶνα ἀλλοποῦσαλλο καὶ τυφλὸ / Γιὰ ἰδέες καὶ συνθήματα ποὺ δὲν ἦταν δικὰ μας;» Προδίνεται ἐδῶ κάποιον ἐσωτερικὸν δρόμον ποὺ τὸν σπαράζει κ' ἡ τρομερὴ ἀμφιβολία τῆς ἀποτηγίας τὸν γιομίζει ὁδὸν καὶ πιχρὴ βεβαιότητα: «Ἀφήσαμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ χαθεῖ / Χωρὶς ἐντάμια σ' αὐτὴ τὴ μεγάλῃ ἀθλιότητα.

Στὴ σειρά «Ἀὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς Μεταφυσικῆς», θὰ μᾶς δώσει ἓνα βαθυστόχαστο καὶ συγκελονιστικὸ ποίημα — τὸ πρῶτο. Ὁ ποιητὴς, θάνει μόνος του τὸ ἐρώτημα: «Τί μένει πέρα ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ / Σὺν ἔργετα ἡ θάλασσα στὴν ὥρα τοῦ θανάτου;». Γιομάτος μιὰ ἡρωικὴ κ' ἐνθουσιαστικὴ πνοὴ θ' ἀπαντήσῃ ὁ ἴδιος μὲ τοὺς λυτρωτικὺς στίχους. «Σφίγγα τοῦ κόσμου... / ... / Ἄν μοῦ κρατᾷς τὰ χέρια σκλαβωμένα / Δὲ μὲ νικάς / Γιατὶ τὸ καλύτερο σπαθὶ μοῦ μένει: / Αὐτὸς ὁ Στίχος!» Στὰ μεταφυσικὰ προβλήματα: «Ποῦς ἦταν ποῖν ἀπὸ μένα κι' ἀπὸ σένα /

Πού'ς θάνα ἴστωρα ἀπὸ μᾶς;», θ' ἀπαντήσῃ ὁ ποιητὴς μ' ἕνα «Λέν Ξέρο». Ὁ ἄγιος ἀγνωστικισμὸς τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ποὺ «δὲ φοβάται τίποτα — δὲν ἐλπίζει τίποτα» καὶ γι' αὐτὸ νιώθει ἐλεύθερος, θὰ στηρίξῃ τὴν ἰσορροπία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς συνείδησής του. Στὰ «Δώδεκα Χῶ - Κά», θὰ βροῦμε τὸ συμπληρωμένο στοχασμὸ σὲ τρεῖς στίχους, ποὺ γίνεται μιὰ γνωσιζὴ καὶ ἐπιγραμματική ποίηση: «Τίποτα δὲν εἶναι πρὸ βέβαιου / Ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ ἀπ' τὶς τσουνίδες / Ποὺ θὰ φτυρώσουνε στὸν τάφο».

Κ Ὑ Π Ρ Ο Ὑ Χ ρ υ σ ἄ ν θ η: «ΠΕΖΟΣ
ΛΟΓΟΣ ΙΙΙ — ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΥΠΡΟ ΤΗΝ ΑΓΕΡΙΝΗ», Διηγήματα.

Θὰ δοῦμε σήμερα τὸν τρίτο τόμο ἀπ' τὸν Πεζὸ Λόγο τοῦ Κ. Χρυσάνθη, ποὺ ἔχει τὸν τίτλο «Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Κύπρο τὴν ἀγέρινη», ποὺ περιέχει 49 διηγήματα. Τούτες οἱ Ἱστορίες χωρίζονται σ' ἑξὶ ἐνότητες. Ἡ πρώτη ομάδα περιέχει 14 διηγήματα ἐμπνευσμένα ἀπ' τὴν τούρκικη κατοχή, πρὶν ἀπ' τοὺς ἐγγλέζους. Δίνονται χαρακτηριστικὰ κομμάτια τῆς ζωῆς τῶν ραγιάδων ποὺ πολέμουσανε ἀνοιχτὰ ἢ κρυφὰ, μὰ πάντ' ἀκούραστα τὸ βάρβαρο καταχτητὴ. Ἄντρες καὶ γυναῖκες μὲ τὸ ἴδιο πάθος θὰ πολεμήσουνε τὸν ἐχτρὸ καὶ θὰ τότε κάνουνε νὰ νιώθῃ τὴν ἀνασφάλειά του κάθε στιγμή. Ἡ δεύτερη ομάδα περιέχει διηγήματα ἀπ' τὴν ἐπανάσταση ἐναντίον τοὺς ἐγγλέζους. Μὲ λίγες σελίδες τὸ κάθε κομμάτι, θὰ ζωγραφίσει μ' ἄδρες πιεελιὲς τοὺς ἡρωισμοὺς καὶ τὶς θυσίες τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ σ' ἕναν ἀγῶνα ἀπελπισμένο, ποὺ δὲ θὰ ὑποχωρήσῃ μῆτε μπροστὰ στὶς ὀμότητες τοῦ καινούργιου καταχτητὴ. Στὶς «Παλιὲς ἱστορίες» θὰ μᾶς δώσῃ στιγμιότυπα ἀπ' τὴν Κυπριακὴ ζωὴ. Στὸ «Μιὰ φέτα κρέας» οἱ ἄνθρωποι γίνονται θεοὶ ἀπὸ ἀτσάλινη ψυχὴ κι ἀπορεῖς πῶς μποροῦν νὰ μένουν σκλαβωμένοι. Στὴν «Ἀνταρσία τῶν ἄλλων» θὰ βροῦμε τὴν πίκρα τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ διαγωγή καὶ συμπεριφορὰ

τῶν τούρκων, ποὺ συδαύλιζε τ' ἀνθρώπινα πάθη ἢ σκοπιμότητα καὶ ἢ σκληράδα τοῦ κοινου καταχτητὴ, ποὺ ἀπ' τὴ μεριά τῶν τούρκων ἔφτανε μέχρι τὴν ἀπανθρωπιά καὶ τὸ ἐγκλημα. Κ' ἔρχεται ἡ ἐμπέτη ομάδα μὲ τὰ κομμάτια τῆς «καθημερινότητας». Ἀπ' τὴ συνηθισμένη καθημερινὴ ζωὴ μὲ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τῆς, τὰ βάσανα τῆς ζωῆς. Τέλος, στοὺς «Ἱατρικοὺς φακέλλους» θὰ βροῦμε σκηνὲς ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τῶν γιατρῶν καὶ τὸ ρόλο τους στὴ ζωὴ τῶν συνανθρώπων τους ποὺ εἶναι καὶ κοινωνικὸς καὶ πολὺπλευρος. Ὁ Κ. Χρυσάνθης θὰ πρέπει σὰ γιατρὸς νὰ ἔχει πολλοὺς τέτοιους φακέλλους στὰ συρτάρια του.

Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ στὸ διήγημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη, εἶναι ἡ βαθιὰ του ψυχογράφηση. Ὁ συγγραφέας ξερεῖ σὲ βάθος τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ψυχολογεῖ τοὺς ἀνθρώπους του βαθιὰ καὶ φτιάχνει τοὺς χαρακτήρες τους. Ἀνατόμος ἀληθινός, ἐρευνᾷ τὶς μύχιες γωνιὲς τους καὶ δίνει ὀλοκληρωμένους τύπους Σμάρι βουερό, βουῖζουν γύρω οἱ ἥρωές του καὶ μᾶς συγκινοῦν οἱ μικρὲς ἢ μεγάλες στιγμὲς τῆς ζωῆς τους ἀπ' τὶς ὁποῖες παίρνουν καὶ τοῦτοι τὶς διαστάσεις τους. Δὲν προφταίνει νὰ δώσῃ σὲ βάθος τὸ θέμα σου, μῆτε νὰ σκιαγραφήσῃ τοὺς ἥρωές σου. Ὁ Τσέχωφ ἔδωσε ὑποδειγματικὰ τέτια διηγήματα. Κ' ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος τῆς ἀπλῆς θεματογραφίας. Ὅμως, ὁ Χρυσάνθης ξεπερνάει εὐκόλα μὲ τὸ τάλεντο ποὺ διαθέτει τοὺς κινδύνους καὶ δίνει ἄρτιο, σύντομο, διήγημα. Οἱ ἀρετὲς τοῦ πεζογράφου ἀναπτύσσονται σ' ὅλο τους τὸ μέγεθος. Μὰ, θὰ βροῦμε παντοῦ τὸν ποιητὴ. Σ' ὁποιαδήποτε σελίδα κι ἂν ἀνοίξουμε.

Ἐν' ἄλλο στοιχεῖο εἶναι ἡ τραγικότητα. Κυριαρχεῖ σ' ὅλες τὶς σελίδες. Δὲ θ' ἀνθίσει τὸ γέλιο, ἡ χαρὰ, τὸ φῶς, ἡ γλύκα. Μόνο ἡ ἐλπίδα ριζώνει καὶ θεριεύει καθὼς τρέφεται μὲ τὸ αἷμα τῶν ψυχῶν. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι γιομάτη ἀπὸ ἡρωισμό καὶ ἐγκαρτέρηση, ὅπου δὲν τὴν πνίγει ὁ πόνος καὶ τὸ δάκρυ. Στὸ διήγημα τῆς σελ. 90 ἀνεμίζει μιὰ σημαία παραφροσύνης. Κ' εἶναι πολλὲς οἱ στιγμὲς

πού ο Χρυσάνθος οδηγεί την ψυχή μας με το λόγο του πέρ' απ' τ' ανθρώπινο. Πιστεύουμε πώς το διήγημα του Κ. Χρυσάνθη εἶν' ἀληθινὰ υποδειγματικό. Βαθιὰ ἀνθρώπινο, προβάλλει τούς ἀγῶνες τοῦ ταπεινοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ λευτεριά, γιὰ τὰ ὑπαρξιακά του προβλήματα, δίχως νὰ ἔχει θέση πουθενὰ ἢ μεταφυσική. Στὸ βάθος ὅλων τῶν διηγημάτων κινεῖται μιὰ τραγωδικὴ ὕψη πού σου δίνει τὴ γεύση ἄλλοτε τῆς πίκρας κι ἄλλοτε τὸ λυτρωμό. Γιατὶ ὅλα τὰ διηγήματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη ἔχουνε στόχο τὴ λύτρωση ἀπὸ κάτι πού τυραγνάζει τὸν ἄνθρωπο. Ἀληθινὰ χαλκέντερος ὁ συγγραφέας, ἔχει δώσει πνευματικούς καρπούς ἀπὸλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Σήμερα εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς κορυφαίους τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας. Τὸν διακρίνει σὰν πνευματικὸ ἄνθρωπο ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ συνέπεια, ἕνα ἥθος ἀνθρωπιάς καὶ καλοσύνης κ' ἡ φινέτσα τοῦ ἀληθινοῦ λογοτέχνη.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: «ΚΑΣΣΙΑΝΗ» — «ΜΥΚΗΝΑ·Ι·ΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ & ΜΥΚΗΝΑ·Ι·ΚΗ ΡΑΨΩΔΙΑ».

Με τὸν ἐνλεκτικὸ καὶ πρωτότυπο λογιζὸ λόγῳ, ἀσχολεῖται καὶ ἐκγράφεται πολὺ χρόνια τώρα, ὁ ποιητὴς Τάκης Σινόπουλος. Ἕνας ποιητὴς, μὲ θαυμαστὴ μορφολογικὴ συνείδηση, μὲ ἐσωτερικὴ γαλήνη ἀγριασμένη καὶ ἀχραντίνη.

Ὁ Σινόπουλος ἀποποιεῖται τὰ χθαρρὰ καὶ ἐντρέφεται μὲ παραχρυσιστὴ εὐλιχρῆνι μ' ὅτι μεγάλο ἔχει λησμονηθεῖ ἢ πάει τελεσιδικία νὰ λησμονηθεῖ. Ἡ ποίηση τοῦ Σινόπουλου εἶναι ἔκφραση ἑνὸς ἀφθιτοῦ καὶ διαδόνου λόγου, ῥήματα εἶναι ζωῆς καὶ μιὰ ὁρμὴ ἐξόδου ἀπ' τὸ σκοτασμὸ μας, πού ἐκπνέσσεται ὡς σκοτασμὸς θανάτου — πρὸς τὸ Μέγα Φῶς τῆς ἀφθορίας. Ἕνα Φῶς, πού ἀναζητεῖται ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ μὲ περιπλοχὰ μυστικὴ. Γιατὶ εἶναι ἕνας Φῶς ἱλαρό, πού ἀπολυτρώνει ἀπὸ τὴν περιπνύξη τοῦ γνόφου, μὲ μιὰ παρὰ ξενὴ ἀστραπὴ αὐτοσυνειδήσεως.

Ὅταν διαβάξεις τὴν Ποίηση τοῦ Τ.Σ. νοιώθεις νὰ σὲ συγκλονίζει ὁ ὑποσημασμός ἑνὸς μυστικοῦ καὶ νὰ σὲ πιζοῦναι ἡ ἀπογευση μιᾶς ἐμπειρίας βάθους. Μιᾶς ἐμπειρίας πού δεσπόζει πάνω ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους φθόγγους. Μιᾶς ἐμπειρίας, πού ἀνατρέχει στὰ ὑπέροχα βάθη τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ γίνεται ποίηση. Γίνεται ἄσμα πού θέλει νὰ μαντέψει τὶς βουλὲς τῆς Μοίρας καὶ μὲ σιδηρικὴ ἐκφραστικότητα, τρομακτικὰ συμπνευμένη σ' ἕνα στίχο νὰ ἀσπείρῃ ἀπὸ τὶς γραμμὲς τῶν χρησῶν τὶς ἀκατάληπτες, ἀλλὰ ἔμφωτες δυνάμεις καὶ μαγείας. Τὶς μυκηναϊκὰς ἐπιγραφὰς τὶς πῆρε ἀλήθεια, τὶς πῆρε ὁ Σινόπουλος, καὶ τὶς μετουσίωσε μὲ κάποια πνευματικὴ ἀλχημεία σὲ χρυσάφι τῆς ποίησης. Κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ χρυσάφι ἐεχρίθη ὁ ἀθάνατος στίχος του.

«Εξεχρίθη καμπαυολάλημα

τριαντατριῶν αἰώνων.

Εἶναι ἕνα σχόλιο τοῦ Τζῶν Τσάντοντ καθηγητὴ τῶν Προκλασικῶν Ἑλλήνων στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ, πρόλογος στὸ βιβλίο του ὁ «Μυκηναϊκὸς Πολιτισμός». Ὁ καθηγητὴς ἀναφέρεται στὸν Ποιητὴ Π.Α. Σινόπουλῳ μὲ τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει μιὰ γραμμὴ ἀδιάκοπη στὴν ἀνάπτυξή της ἀπὸ τὸν 110 αἰῶνα π.Χ. μέχρι σήμερα καὶ ἡ ἀπύχνηση τῆς Ἑλληνικῆς Ἑποχῆς τοῦ χαλκοῦ ἔχει ὥραϊα περιγραφῆ ἀπὸ ἕναν σύγχρονον ποιητὴ τὸν κ. Π.Α. Σινόπουλῳ:

«Εξεχρίθη καμπαυολάλημα

τριαντατριῶν αἰώνων.

Πραγματικὰ ὁ Σινόπουλος εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ παρουσιάσῃ ἕνα καθαρὸ ἰδιότυπο ποίημα «Τὶς Κατεβασίς τῶν Ἑλλήνων» Ἕνα ποίημα πού μέσα του κλείνει σὲ ἐνόητα τὴν ἐκπληκτικὴ γλωσσικὴ διάρκεια 33 αἰώνων ἀπ' τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴ μέχρι σήμερα. Οἱ στίχοι, πού ἀπαρτίζουν καὶ συνιστοῦν τὸ ἰδιόμορφο αὐτὸ ποίημα οὐσιαστικὰ δὲν ἀνήκουν στὸν ποιητὴ. Εἶναι στίχοι 33 αἰώνων πού ξεκινοῦν ἀπ' τὴν οὐκίχλη τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων, καὶ τῶν θολῶν Ἑπιγραφῶν τῶν καὶ φτάνουν ὡς τὸ Γ. Σεφέρη.

Περὶ ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὁ Σινόπουλος θετεύει στοὺς χώρους τῆς νέας Ποίησης τῆς «Συγκεκριμένης» ὅπως λέγεται Ποίησης.

Ὁ ποιητής πλάθει μιά συγκεκριμένη μορφή λυρικοῦ λόγου, γιὰ νὰ ἐκφράσει μὲ συμπυκνωμένο στοχασμὸ τὴν πολλαπλὴ ἀγωνία, ἀλλὰ καὶ τὸ φοβερὸ δραματικὸ δῆος τοῦ σημερινοῦ κόσμου. Ὁ Π.Σ. ἀκροστιχέϊ βιάζοντάς τὸν στίχο του καὶ σπονδylώνει τίς Ὁδὲς του. Νοιάζεται καὶ γιὰ τὸν Ἀχαιοῦ τοῦ ποιητικοῦ συγγραφοῦ λόγου καὶ ὅχι μονάχα γιὰ τὸν σωπηλὸ ἀναγνώστη καὶ μελετητὴ.

Παράλληλα ἡ Ποίηση τοῦ Σινόπουλου προσφέρει βαθιὲς μὰ καὶ συγκεκριμένες ἐκδοχὰς τοῦ βιωμένου χρόνου, μ' ὅλη τὴν τραγικὴ του αἴσθηση. Μ' ἄλλα λόγια κατέχει ὅσο ἐλάχιστοι τὴν ὀδυνώδη καθημερινότητα καὶ τὴν φθορά καὶ ἔχει ἐπίγνωση τῶν ἀτελέσφορων διαφρέσεων πρὸς πηγάζον ἀπ' αὐτὴν τὴν Ὀδὴν. Αὐτά, ὁ Ποιητὴς τὰ ἐκφράζει μὲ ἀντικειμενικότητα ἀρητορική καὶ τὰ περιγράφει μὲ σπαρταχτικὴ Εὐλιζίνεια.

Ἡ πορεία τοῦ πολιτισμοῦ στοιχειοθετεῖται στὸ Π.Σ. ὅχι μὲ τὴν διαδοχὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ συνειδησιακοῦ χώρου, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν Καβάφη. Ὁ Σινόπουλος, δὲν περιμένει πιά βαρβάρους. Αὐτοὶ δὲν θὰ φτάσουν ἀπὸ ἄλλους καιροὺς καὶ ξένες ἄλλες Πατρίδες. Οἱ βάρβαροι τοῦ Σιν. δὲν ἔχουν καμιά σχέση μὲ τὸ παρελθόν. Εἶναι τὸ Τραγικὸ Παρὸν τοῦ Πολιτισμοῦ μας. Οἱ βάρβαροι τοῦ Π.Σ. δὲν εἶναι πλασμένοι ἀπὸ ἄξιο μακρὸν πολιτιστικὸ περίγυρο. Εἶναι πλασμένοι ἀπὸ μᾶς τοὺς ἰδιοὺς ἀπὸ μᾶς τοὺς σοφοὺς παιδαγωγούς, πρὸς τοὺς διδάσκουμε «σοφία» μ' ὅλη τὴν διαδικασίαν τῆς Ἑσωτερικῆς ληλασίας, μὲ τίς φοιητὲς μηχανές μας. Μὲ τέτοια ἀγωγή, δὲν γίνεται περιαγωγή τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ Φῶς ὅπως ἤθελε ὁ Πλάτωνας. Ἀλλὰ γίνεται τὸ ἀντίθετο. Καὶ οἱ νέοι μαθητεῖον — θητεῖον στὴν ἄγνοια μεταβαλλόμενοι, σὲ ὁδὲς...

Εἶναι ἐκπληκτικὸ ἀλήθεια, πὼς μπόρεσε ὁ Ποιητὴς μέσα σὲ τρεῖς στίχους νὰ σφραγίσαι ὅλη τὴν ὄντολογικὴ ὑφή τῶν ποιητικῶν του βιωμάτων καὶ νὰ δώσει συμπυκνωμένο συγκεκριμένο καὶ ἀπομυθωποιημένο, γυμνὸ καὶ εὐλιζινέστατο, ὅπως ρεαλιστικὰ εἶναι ὅλο τὸ καιρὸ μὰ καὶ τραγικὸ μαζί νόημα τοῦ Πολιτισμοῦ μας.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ

Οἱ βάρβαροι δὲν θὰ ξανάρθουν ἀπ' τὰ (σύνορα.

Τοὺς ἐκπαδεύουν οἱ σοφοὶ μὲ τηλεόραση καὶ οἱ ὁδοὺς τοὺς ἀπ' τὰ παιδικὰ δομάτια (θὰ ὀρμήσουν.

Ἡ Ποίηση τοῦ Σινόπουλου εἶναι πρᾶγματι σ υ γ χ ρ ο ν ι κ ῆ, καθὼς τὴν ὀνομάζει καὶ ὁ ἴδιος στὸ αἰσθητικὸ του μανιφέστο: «Προθεωρία γιὰ τὴ Συγχρονικὴ Ποίηση» 1973. Εἶναι μιά ποίηση στοχαστικὴ, περιεκτικὴ, διανοητικὴ καὶ σὲ πολλὰ τῆς περιγραφικῆς. Ἡ ἐκφραση τοῦτης τῆς ποίησης εἶναι δεμένη μὲ τὴν ἐποχὴ μας. Αὐτὴ προσεγγίζει καὶ θέλει νὰ οἰκτιρωθεῖ μαζί της. Νὰ πάρει τὰ πρὸ ἐντυπωσιακὰ τῆς στοιχεῖα νὰ τὰ περιγράψει εὐσύνολτα, ἔχοντας καὶ μιά ἄλλη φιλοδοξία: Νὰ προσεκτείνει καὶ νὰ προσεταθεῖ καὶ στὸ μέλλον.

Καὶ μ' ὅλη τὴν σ υ γ χ ρ ο ν ι κ ῆ Ποίησίν του ὁ Σιν., Ποίηση τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, δὲν ξεχνάει τὸ παρελθόν. Τὸν ἐνδιαφέρει ἡ κοινωνικὴ ποίηση τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Πρωτοπορεῖ στὴν μετάφραση τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννου στὴν Νεοελληνικὴ. Εἶναι ἕνα ζείμενο, τόσο παλιὸ μὰ καὶ τόσο ταυτόχρονα ἐπίκαιρο γιὰ τὴν Ἑποχὴ μας. Τὸ Γενάρη τοῦ 1967 κυκλοφορεῖ ἡ «Ἀποκάλυψη» μεταφρασμένη ἀπ' τὸ Σεφέρη. Ἀλλὰ ἤδη ὁ Σινόπουλος εἶχε προπορευθεῖ κατὰ δύο χρόνια.

Ὅμως, ὁ μεταφραστικὸς ἄθλος τοῦ Π. Σιν. εἶναι ἡ Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία. Ἀρχίζει ἡ ἐργασία αὐτὴ τῆς μετάφρασης μὲ τὰ ἐξαποστειλάρια τοῦ Κοινωνίου Προφρογέννητου καὶ συνεχίζεται μὲ τὰ Ἰδιόμελα τῆς Κασσιανῆς.

Ἀπὸ Ἰδιόμελα τῆς Κασσίας, τὸ Ἰδιόμελο τῶν Χριστουγγένων καὶ τὸ Ἰδιόμελο στὴ Μ. Τετάρτη τὰ παρουσίασε μεταφρασμένα ὁ Σινόπουλος, στὰ 1966 στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία». Θὰ ἀναφερθῶ στὸ δεύτερο Ἰδιόμελο τῆς Μ. Τετάρτης. Ἡ πό κλασσικὴ καὶ γνωστότερη μετάφραση εἶναι ἐκεῖνη τοῦ Κωστή Παλαμά. Ἔχει τὸ χωραιοποιητικὸ τῆς δυνατῆς λυρικῆς ἐκφρασης καὶ τῆς μεγαλοστομίας. Δὲν προσοιδιάζει μήτε στὸ Πνεῦμα τὸ ἀπλὸ καὶ ἀ-

πείριπτο τῆς Ποιήτριας, μήτε στὸν ἄδοξο λυρικό τῆς λόγο. Ἡ μετάφραση τοῦ Σινόπουλου καὶ προσέγγιση ἐκφραστικῇ ἔχει πρὸς τὸ πρωτότυπο κείμενο καὶ μὲ τὰ μ έ τ ο α τὸν εἶναι μεταγλωττισμένο. Ἐτσι μπορεῖ θαυμάσια καὶ νὰ ψέλνεται, σὴν Ἐκκλησίᾳ. Ἀναμφισβήτητα ὑπερτερρεῖ τῆς Παλαμῆς μετάφρασης καὶ ἐπομένως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ποιητικῶν μεταφράσεων σὴν ν ε ο ε λ λ η ν ι κ ή, ποὺ προηγήθηκαν.

Μετάφραση, ἐπιχείρησε, ὁ Σινόπουλος καὶ τῶν Ὑμνων τοῦ Ρωμαίου τοῦ Μελωδῶ — εἶχα γράφει παλαιότερα γι' αὐτὸ τὸ θέμα —. Κατόρθωσε πρῶτος αὐτὸς νὰ δώσει ζωντανὸ τὸν Ρωμαῖν, στὴ νέα μας γλώσσα, αὐτὸν τὸν Πίνδαρο τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὑμνογραφίας, τὸν μεγαλύτερο Ποιητὴ δολόκληρης τῆς Βυζαντινῆς χιλιετίας καὶ τὸν σημαντικότερο Θρησκευτικὸ ποιητὴ τῆς Οἰκουμένης.

Καθὼς διαβάξω τοὺς στίχους τοῦ Σινόπουλου «Μὴ Νύχτα τὸ Λεκαπενταῖγον στο» θαρρῶ πὺς θάβρσκωμαι στοὺς οὐρανοὺς ἑνὸς μεταγλωττισμένου Παλαμῆ.

Φνσιολογία καὶ δόξα οὐρανική. Ὁρες ποὺ ὁ ἥλιος ἔκταγε χωρὶς νὰ καταγλέγῃ τὰ βάθη του, διότι ὁ ἴδιος, ἅμα ἀπέβαιναν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἀρματοδρομίας ἐδινθίζετο... Ἡ σελήνη ἐγένετο λαμπρότερα ἐπαρρηγοῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τὸ ἄστρον τῆς ἐσπέρας ἐλόιετο ἠδυνπαθῶς εἰς τὰ νάματά της καὶ αἱ Πλειάδες μετὰ γλνκείας παρθενατικῆς σεμνότητος ἐμάραμαρο...».

Καὶ ὁ Σινόπουλος σὲ ἱαμβικὸ δεκαπεντασύλλαβο μὲ τὴν μελωδία καὶ τὴν μουσικότητα τοῦ Σολωμοῦ εὐφραίνει τὴν ποιητικὴ ψυχὴ του μὲ στίχους, ποὺ ταξιδεύουν συνόρμενο πρὸς τὶς ἄγνωστες ἐσχατιεὶς τοῦ σύμπαντος.

Ὁ Ἰορδάνης Ποταμός, ἡ Ἀλετροπόδα (Ποῦλα ὁ Δράκοντας καὶ ὁ Στανρός, ὁ Πολιζός (zu' ἡ Ἀρκοῦδα στερέωμα καὶ οὐρανός, δόξα Κυρίου

(αἰφύγον Λαοὶ ἐβγάτε ἀπ' τὶς χτιστὲς θεόφρατες (ασηλιές σας Ψηλὰ ἀναβλέπει ὁ ἄνθρωπος καὶ παύρει

ὑφῶς ἡ λάσπη.

Ὁ Σιν. εἶναι ἀπ' ἐκείνους ποὺ εὐτύχησαν νὰ ἔχουν οὐρανιζές, Παπαδιαμάντες μνήμες. Οἱ ἄλλοι, ἐκ γενετῆς ἔγγλιστοι τῶν πόλεων, ἀπλῶς δὲν γνωρίζουν τὸ μέγεθος τῆς ἀπώλειας. Ὁ ποιητὴς εὐδότησε νὰ κτάσῃ στὸ δέος ποὺ προζαλεῖ τοῦτο τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Ἡ ψυχὴ του θὰ ἀναπλαδιστεῖ οἰχθῶσα στοὺς βραχίονες τῶν Γαλαξιδῶν καὶ θ' ἀναρροῖε καὶ θῶς ὁ Ἀρχαῖος Ψαλμωδός:

Ἀλαλαγμοὺς ὑψώνοντε τόσοι λαοὶ στή νύχτα.

Ὁ Σινόπουλος εἶναι ἀναμφισβήτητα μὴ ἀπ' τὶς ἀδριότερες Παρουσίες σὴν μεταπολεμικῇ νεοελληνικῇ Ποίησιν. Ἐνα λυρικό ἄστρο, ποὺ μεγάλωσε μὲ τὸ κῆσμα τοῦ Θεοῦ τῶν ἀστεριῶν τῇ Θράκα καὶ θῶς ἔδει σ' ἑνα ὄρατο τὸν στίχο. Ἐνα ἄστρο ποιητικὸ ποὺ θὰ μείνῃ στοὺς μελλομένους καιροὺς ἀνέσπερο στοὺς Οὐρανοὺς τοῦ Νεοελληνικοῦ λυρικοῦ Λόγου, νὰ σελαγίζει, καὶ νὰ μαρμαρίζει ἀστραποβόλῃ!!

Τάσου Γ. Ἀναγνώστου:
«Τ' ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΑ — ΠΕΤΡΙΝΟΣ
ΧΡΟΝΟΣ — ΥΠΕΔΑΦΟΣ».

Πολὺ μπορεῖ, νὰ σταχαστεῖ, κανεὶς, διαβάζοντας τὴν ὑποδλητικὴ καὶ τραγικὴ μαζί, ποίηση, τοῦ Τάσου Γ. Ἀναγνώστου. Εἶναι ἓνας τόμος, μὲ τρεῖς συλλογὰς τοῦ ποιητῆ «Τ' Αποτρόπαια - Πέτρινος Χρόνος - Ὑπέδαφος» ποὺ φιλόφρονα μᾶς ἔστειλε, ὁ λαμπρὸς συνάδελφος.

Ὁ ποιητὴς, ἀνοίγεται στοὺς κόσμους τῶν λυρικῶν του ἀναδομῶν, μὲ τὸν στοχασμὸ τοῦ Μπωντλαίρ, γιὰ μόντο. Ἐκφραση ποίησης γιὰ τὸ ἀκίνητο ἔνστιχτο τοῦ ὠραίου, μὴ πνευματικὴ μυθολόγηση τῆς ἄρρητης αἴσθησης τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ στοχασμὸς εἰσβάλλει ὡς ἄνεμος στὸ ἄρρωστο σῶμα τοῦ ὀλέθρου. Ἡ βροχή, ποὺ ἐπίσης φέρνει ἐτοῦτος ὁ ἄνεμος, εἶναι δάκρυα στὶς ὄχθες τῶν καιρῶν. Εἶναι ἄνεμος βαθύς, ποὺ ἀφήνει τὴν ὑπαρξή, σὲ μιὰ ἄλλη ἀκτὴ.

Αὐτὴ τὴν ἀκτὴ, τὴν παντέρμη, μόνῃ ἢ ὑπαρξῇ παίγνιο τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀχτίδων. Ὁ ποιητὴς ἔρχεται στὸ στέρεο ἀνάβαθρο τῶν δράκων, σκοτεινὸς αὐτός, ποὺ διψοῦσε τὸ ἄσπρο, μέσα στὸ χάος. Εἶναι ἓνα τοπίο θανάσιμο, μιὰ ἐγκόσμια κατοικία, ὅπου μαρμαίρει τὸ τίποτα καὶ ποὺ ἐγκλειστὴ ἢ ὑπαρξῇ, τοῦ ποιητῆ τώρα, δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπ' ἐκεῖ μέσα, καθὼς θραυσεύει ἢ ἐρημιά ἢ πικραμένη.

Αὐτὴ ἡ ἐρημιά τῆς ἀκτῆς, ἡ ὑδάτινη, εἶναι γεμάτῃ νόημα σὲ κύματα. Ἐκεῖ ριγμένος κι' ὁ ποιητὴς ὡς ψαρῶς, ναυαγὸς καὶ δύτης. Μόνος ζεῖ τὶς ἐναλλαγές τοῦ κόσμου. Μακρυὰ σέρνονται οἱ αὐγές, ἀπελπισμένα φεγγάρια χέρια ἀποτρόπαια κινοῦνται ἀπελπισμένα. Καὶ ἡ σκέψη τοῦ ποιητῆ ψάχνει νὰ βρεῖ μιὰ σκέψη νὰ κρατηθεῖ, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὸ θάνατο.

Μιὰ πολυκύμαντὴ ἐρημιά εἶναι ὁ κόσμος! Κι' ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ γράψει τὸ τραγούδι τῆς ἐρημίας αὐτῆς. Νὰ τὸ γράψει μὲ σίδερο ποὺ ὀρίζει καὶ ὀρέγεται ἡ φωτιά. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ τραγούδι τοῦ ποιητῆ θγαίνει πάντα ματωμένο. Γράφεται μὲ αἷμα ὀλέθρου, μὲ αἷμα ποὺ ὀρίζει καὶ ὀρέγεται ὁ καιρὸς. Γίνεται ποτάμι αἷμα τὸ τραγούδι τοῦ ποιητῆ. Ποτάμι αἰχμηρὸ καὶ αὐχμηρὸ — ἓνα ἄγχος φριχτὸ καὶ ἀποτρόπαιο, ποὺ ἀνεβαίνει ἀπ' τοὺς βρόγχους τοῦ ποιητῆ καὶ πνίγει τὴν κάθε ἱκμάδα αἰσιοδοξίας τοῦ ὑπάρχειν.

Αὐτὸς ὁ κόσμος, ὀρίζει τὴν ποίηση, τοῦ Τάσου Ἀναγνώστου. Εἶναι μιὰ λειτουργία ἐνδοσκοπικὴ, ποὺ μυθολογεῖ τὴν ἄρρητὴ αἴσθησιν τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ, λοιπόν, ἐνόρραση στέκει ὁρισμὸς τοῦ πεπρωμένου τῆς ποίησης. Μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἄξιο Πепρωμένο, ὁ ποιητὴς, δὲν ἀποποιεῖται τὶς δυνατότητες αὐτεπίγνωσης, ποὺ ἔχει ὡς ἄνθρωπος. Ἀπ' τὴν αὐτεπίγνωση αὐτὴ ἐκπηγάει καὶ ἐκπορεύεται καὶ ἡ βαθύτερη ἐπίγνωση τῆς ἐποχῆς, τῶν ἔσχατων τούτων καιρῶν, ὅπου συνειδητοποιεῖται τὸ σκοτεινὸ — τὸ ἀποτρόπαιο ἐνδεχόμενο «αὐτὸ» ὀλοένα καὶ ἐναργέστερα.

Ὁ Τάσος Ἀναγνώστου ζεῖ, δίδνει βαυτάτα, στὰ τρίστρατα τῆς Οἰκουμένης,

τὸ δράμα τοῦ οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου. Ἰχνεύει τὴν μοῖρα του. Αἰσθητοποιεῖ, καθὼς ὁ Χέντερλιν, τὸ δράμα τῶν χαλεπῶν καιρῶν μας, τὴν μοῖρα ἂν θέλετε τοῦ ἄθλιου καιροῦ μας.

Παντοῦ, ὑπάρχουν τὰ σύμβολα, στὴν ποίηση τοῦ Τ.Α. Τὰ σύμβολα αὐτὰ πᾶνε πίσω ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἡ ποίηση πίσω ἀπ' τὸ στερέωμα. Τὰ σύμβολα εἶναι πικρά, ἀποτρόπαια. Εἶναι ξερριζωμένα φυτὰ, νεκρὰ λιθάρια στὸ ἄγχος, δρόμοι ποὺ δέρονται ἀνελέχτα ἀπὸ καταιγίδων, ἀνέμους, νύχτες λασπερές, ἄδεια ὄνειρα, τσίρκα ἐλεφάντων, ραγισμένες ριγελές καμπάνες, ἐφτὰ θροντὲς μιᾶς νέας Ἀποκάλυψης.

Ἡ ποίηση αὐτὴ ἀνοίγει ρωγμές στὸν κόσμον μας· ρωγμές, ποὺ χάσκουν στὸ χάος. Εἶναι ἓνα ἀντίρρευμα μέσα στὸ κενό, βαφτισμένο στὰ νερὰ μιᾶς ἀλλοτρίας μεταφυσικῆς πίστεως.

Οἱ στίχοι βοοῦν μέσα καὶ πέρα ἀπ' τὸ νόημα τοῦ κόσμου. Εἶναι σὰν κραυγές ἀπ' τὴν ἐρημο. Μέσα ἀκόμα, σ' αὐτὲς τὶς κραυγές ὑπάρχει ἡ αἴσθησις τοῦ τραγικοῦ, καθὼς ἐκδιπλώνεται καὶ ἐκπτύσσεται μὲ ἔντρομο λόγο ἡ νεοφανὴς ἱστορία τῆς τραγωδίας Ἀνθρωπος, καθὼς ὀλοένα ἀχρηστεύεται ἡ προαιώνια «ἰδεολογικὴ» του σκευή.

Ἡ Ἱερουσαλὴμ χάνει τὴν θεμελιακὴ τῆς μαρτυρία πάνω στὶς ἐπιφάνειες τῆς διαλεκτικῆς τῆς σκοπιμότητος καὶ πέφτει στὸ ἔλεος ἀγυρτῶν. Αὐτοὶ εἶναι, λέει, ὁ ποιητὴς ποῦ:

Σκυλεύουν τὰ ὄνειρα
μέσ' στὰ πηγάδια
καὶ τὸ νερὸ στεροῦνε ἀπ' τὸν
(Αἰῶνα μου.

Ὁ Τ.Α. φανερώνεται ποιητὴς αὐθεντικὸς καὶ γνήσιος, καθὼς ἀποκαλύπτει περιοχές συγκλονιστικές, ἀνυποφίστες μέχρι τώρα. Ἡ χώρα τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀλλοιώτικη ἀπ' ἐκείνη τοῦ Ἑλιοτ. Ὡστόσο, ἡ δίνη τῶν καιρῶν εἶναι ἄλλη καὶ ὁδηγεῖ σὲ ἐξόδους πέρα ἀπ' τὸ φάσμα τῆς ἀνθρωπινότητος καὶ δημιουργεῖ συνθήκες ἐξωανθρώπινες — καὶ γι' αὐτὸ ἀ-

πάνθρωπες. Ἡ χώρα μοιάζει σύννεφα, πού κλαῖν πάνω ἀπ' τῇ στάχτη.

Ὁ ποιητής, ἐπισημαίνει τὴ λιθαία ὡς τοῦ τρόμου, ὅπου σταματάει ἡ πορεία τοῦ προαιώνιου πολιτισμοῦ μας. Ἐνὰ φῶς ἀλλότριο ρίχνεται πάνω στὴ στάχτη καὶ τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου γεμίζουν πρωτόφαντα χαράματα. Γιὰ τὸν ποιητὴ δὲν ὑπάρχουν νόμοι, παρὰ μονάχα ἓνα εἶδος πεπρωμένου, πού τὸ συνθέτει ἡ ἀναγκαιότητα καὶ ἡ τύχη, ἡ λογικὴ καὶ ὁ παραλογισμός, τὸ πιθανὸ καὶ τὸ ἀπίθανο, ὁ Θεὸς καὶ ὁ Ἐωσφόρος. Γι' αὐτό:

Γράψε μου τοῦτο τὸ τροπάρι
νὰ φωνάξω φῶς στὸν ἄνεμο
πού ἔσβησε τὶς Ἐντολές.

Ὅμως, ὁ ποιητής, διψᾷ γιὰ τὴν ἀδούλωτη ιδέα. Μὰ ἡ νύχτα τίποτα πιά δὲν ὑπόσχεται, στοὺς ἄλλους ἐγκάθειρκτους - συνανθρώπους ἀφορισμένους.

Παντοῦ ἡ ἔγχρονη περιπέτεια ὁλοένα μεταλλάσσεται σὲ περίλειμμα τοῦ χρόνου. Ὁ χρόνος ὡς μέλλον, εἶναι φλεγόμενος καταρράχτης. Καθὼς τὸν ἀτενίζει ὁ ποιητής, αὐτὸν τὸν μακρυνὸ καταρράχτη, ἐλπίζει καὶ φοβᾶται. Ἀπ' τὰ χρόνια τῆς βίωσης ἀναθρύζει τὸ μέλλον, γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Σ' ἓνα κλίμα μοναξιάς ὁ χρόνος, δὲν ἔχει τὸ βιωμένο φάσμα τοῦ Προύστ. Εἶναι ἓνας ἄλλος χρόνος, πού πορεύεται, μὲ ἄλλο νόημα στὰ βάθη τοῦ αὔριου. Ἐκεῖ ἡ χιονοθύελλα, πού διαβαίνει, ἀφανίζοντας τὴν ἔκταση καὶ τὴν ἔκταση, ὅπως καὶ τὸ βάθος.

Ὁ Τ.Α. πάει νὰ ψαύσει τὶς διαστάσεις τῆς αἰωνιότητας. Ἡ πνευματικὴ του ζωὴ καθίσταται περιπαθὲς ἀγώνισμα. Ἐχει ἓνα βλέμμα πνεύματος, πού ἀτενίζει ἀπὸ ἐκεῖθεν τὸ ὄριο τοῦ θανάτου. Ὁ λόγος γι' αὐτὸν σπάζει τὰ φράγματα καὶ περνάει στὴν ἀντίπερα ὄχθη, στὸ ἄλλο νερὸ τῆς ὄχθης. Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ λευτερωμένη ἀπὸ τὴ σάρκα.

Ὁ ποιητής δὲν ἔχει ὀπτιμισμούς γιὰ τὴν μοίρα τοῦ κόσμου. Ἀνοίγει νηπενθεὶ διάλογο μὲ τὴν ὥρα τῆς δίψας, καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ χρόνου.

Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ περιπλανᾶται ριγῶσα μέσα στὸ κοσμικὸ ψύχος. Αἰσθάνεται τὸ αἶνιγμα τῆς ἐμπειρικῆς ὑπαρξης νὰ τελεῖ μέσα στὸ ἄξενο σύμπαν ὡς αἶνιγμα θανάτου. Ὁ ποιητής ἐπιστρέφει στὴν πρώτη του ἀφετηρία τῆς ὑπόστασης, ὅπου τὸ μῆδέν. Πέρα ἀπ' τὶς ὀριακὲς καταστάσεις τῆς ἀνθρωπινότητας, ἀφήνει νὰ ἐννοήσουμε, πῶς, δὲν ξέρουμε, τί ὑπάρχει! Εἶναι τὸ ἀδιαπέραστο στὸ νόημα τοῦ χρόνου. Εἶναι ἡ ἀπροσπέλαστη ἀκόμα μνήμη, ὁ μυστηριακὸς ζόφος, πού κυκλώνει τὴν ὑπόστασή μας.

Ὁ Τάσος Ἀναγνώστου, μᾶς πείθει, πῶς δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀσφαλιστεῖ, ὅσο ζεῖ, ἀπὸ τὸν πόνο. Μῆτε καὶ τὴν εὐθύνη ν' ἀποσείσει ἀπὸ πάνω του, ὅσο ζεῖ. Τέλος εἶναι τὰ ἔρημα νερὰ τῆς νύχτας, ἐμπρὸς ἐκεῖ καὶ ἐμπρὸς μας πού στέκεται, ὁ θάνατος. Ὁ Θάνατος — μιὰ νύχτα ἀτελεύτητη, πού ὁ ποιητής μόνος μέσα τῆς ριγεῖ, δακρύζοντας στίχους:

Ἐκεῖνο τὸ Κρανίον τ' ἀφημένο
(ξέσκεπο
νὰ, τὸ χιονίζουν οἱ καιροὶ
πῶς τὸ λυπάμαι.

Στὸ τρίτο βιβλίο του ὁ ποιητής μὲ τίτλο «Υπέδαφος» ἐλπίζει σ' ἓνα φῶς ἐκ τῶν ἔνδον. Ὡστόσο καὶ σ' αὐτὸ τὸ φῶς ὑπάρχει ἡ λησμονιά, πού ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἀπώλεια τῆς ἀνθρωπινότητάς μας, μιὰ λησμονιά εὐθύνης, ἀγώνα καὶ θανάτου.

Ὁ ποιητής, ὁδηγεῖται καὶ πάλι σ' ἐρημιές. Πάλι ὁ χειμώνας, τὰ ρίγη, τὰ μαρτύρια τῆς νύχτας, ὁ λίγος οὐρανός. Ὁ ποιητής πορεύεται σὲ μιὰ στοὰ πένθιμη. Ἐκεῖ ἡ πληγὴ του μεγαλώνει. Μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ Πόνου ξεκορμίζει ἀπ' τὸ σύμπαν τὴν γνώση, ἀπ' τὸ οὐρανικὸ φῶς — τὴν ἀλήθεια.

Ὁλοῦθε ἄδειος κόσμος καὶ πελιδνός. Τὸ φῶς ὅλο καὶ πιὸ θανάσιμο, ὅς εἶναι καὶ ἐκ τῶν ἔνδον. Ρίχνει τὴν ἀπελπισμένη σκιά του, σκιά ψυχῆς σ' ἓνα δωμάτιο ἐγλωβισμένη, ἐρημιᾶς, πού μεγαλώνει.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐρημιᾶ, ἀποκομίζουμε κι' ἐμεῖς, τὴν πηγὴ τοῦ συγκαιριανοῦ νοή-

ματος του κόσμου. Είναι πηγή σκότους, έρεβους, με καθαρά μεταφυσικές προεκτάσεις. Έξω από το κενό, ακόμα, μένει ή άνευλόγητη σκιά, κάποιου σκηνώματος ζωής, που χάθηκε. Τότες, νοιώθουμε μαζί, άλλοιμονο, με τον θαυμάσιο αυτό ποιητή, την φτερούγα του θανάτου να σκηνώνει άπάνθρωπα, ως τις ρίζες της ύπάρξεώς μας. Βιώνουμε το παράδοξο γεγονός των άφανισμών, καθώς όλόγυρα ώριμάζει ή νύχτα και οι προοπτικές οι φοβερές άπολήξεις του Κόσμου, αλλάζουν.

Ο ποιητής, Τάσος Άναγνώστου, μάς προσκομίζει λαμπρές διαφυγές, στο σκοτάδι. Μας προσφέρει τα φιλόσοφα μέτρα, για να μετρήσουμε το νόημα αυτών, που συμβαίνουν στον καιρό μας. Μας διδάσκει με ριγλή λυρικό πάθος, την τρομαχτική υποχώρηση των πανάρχαιων θεμελίων, που στήριζαν, μέχρι πρό όλίγου την έγκοσμιότητά μας και αφήνουν πιά, να διαφαίνεται, το μηδέν. Άποκομίζουμε, έτσι, την θλιβερή έμπειρία του έσχάτου, αλλά, συγχρόνως, μάς υποδείχνει, κάποιες έλπιδοφόρες προσβάσεις, που διανοίγοντα άπ' τους ένδον αύγασμούς μας.

Μαζί με τον ποιητή, βλέπουμε την άπογύμνωση του ανθρώπου, που καταμαρτυρείται από τις ψευδαισθήσεις του. Ίσκιοι παντού και άπόηχοι — μεταμόρφωση της ιστορικής μας συνείδησης! Μά έστω και έτσι θα ύπάρξουμε, έπιστρέφοντες στην άρχέγονη έλευθερία μας. Ο ποιητής την βλέπει καθαρότερα από μάς σ' άπόμακρους χώρους δικούς του:

δέν είσαι
παρά ή μακρινή μου άνταύγεια
παφλάζοντας
στής ποίησής μου το φώς...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Φοίβου Δέλφη: «ΒΙΟΡΥΘΜΟΙ».

Πιστεύουμε ότι αυτό το ζωολόγιο και ειδικότερα οι Βιορυθμοί είναι το κάτι άλλο

στην οίκουμενική ποίηση. Ίσως είναι το άναμενόμενο, ίσως είναι το κάτι ζανούριο. Η έμπνευση του Φ.Α. αντί να εκδανειοδοτηθεί από τα μέγιστα δεινά μάς έφαρμοσμένης πιά, άδυσώπητης τεχνολογίας. Έρχεται και μάς άποκαλύπτει ότι έξακολουθεί ακόμα να κυριαρχεί ύπαρξιακά, το άληθινό πρόσωπο της έλληνικής και ανθρώπινης μορφας που είναι ο Βιορυθμός θέση και άρνηση που ονθμίζουν τα μάτια και αυτοπολλαπλασιάζονται από τους Βιορυθμούς στη σχέση ύποζεμένων και άντιζεμένων. Έχουμε έδω ίσως μιá ποίηση που ξανοίγεται άποόσμενα και άνεπάντεχα στο γενεσιονικό συμπαντικό περριμένο.

- Πρόσθετα παραθέτουμε και μερικούς στίχους από την ποίηση του Φ.Α.
- Τα χέρια μας έχουν ξεχάσει
την γλυπτική τέχνη
το έπίπονο σφάλισμα Σ. 26
- Είμαστε τα λείψανα όλων των καιρών
είδα την ψυχή μου μεσ' στο τίποτα Σ. 26
- Καμιά νύχτα δέν είχε τ' άπορινό φώς Σ. 35
- Με ραφιοδούς τα μάμαρα ο χρόνος
(θα διαβάνει
Με ραφιοδούς κομμάτια από ζωγρα-
(φισμένες ιδριές
μ' ένα κομμάτι βράχο της Άζορόπολης Σ. 9

Γ. Παπαγεωργίου: «ΛΟΓΟΣ ΕΝΕΔΡΥΕΩΝ».

Έγγραφή ύψηλης πνευματικότητας που άναφέρεται σφαιρικά και πρωτοποριακά στη θεώρηση της αισθητικής έκφράσεως γύρω από όρισμένους εκπροσώπους της εικαστικής τέχνης είναι το διβλίο ο «Λόγος ένδρεύων» του κ. Γ. Παπαγεωργίου. Με βάση την θαυμαστά, ειδικευμένη έπιμόρφωσή του, ο συγγραφέας μάς παρουσιάζει κείμενα κριτικού διαλογισμού με γενικότερες προεκτάσεις σ' όλο τον κόσμο του έπιστητού που λειτουργεί λογικά και παράλογα σαν έμπνευση, εύαισθησία και δημιουργία. Έχουμε έδω κείμενα φτιαγμένα με σοφία σκέψης και γνώση βαθείας διδαχής.

Πέρα όμως απ' αυτήν την αξιολόγηση στεκόμαστε καί στο ταλέντο του κ. Παπαγεωργίου που φαίνεται σ' αυτό το βιβλίο ότι είναι ένας δόκιμος πεζογράφος.

Το «'Αθήναιο» είναι ένα υποδειγματικό διήγημα ενώ οι συχνές αναφορές για την περιγραφή του Μάντσεστερ είναι ένας εξοχος υπαρξιακός προβληματισμός.

Ο λόγος ο ένεδρεύων σαν εργασία είναι ένα αντιπροσωπευτικό δοκίμιο της σύγχρονης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας και πρέπει να κερδίσει μια ακαδημαϊκή διάκριση.

Όσον αφορά τον ίδιο τον συγγραφέα, πιστεύουμε ότι άδικει τον εαυτόν του γιατί παραμένει σχεδόν άγνωστος στην ελληνική γραμματεία και το κυριώτερο γιατί δεν στρέφεται στην καθαρή πεζογραφία.

Γιώργου Άνωβολιώτη: «ΙΧΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ».

Με μια προσωπική εδρηματικότητα που αντισταθμίζει βασικά πάνω στην υπαρξιακή αγωνία του σύγχρονου κόσμου, εγγράφεται η εναίσθησία του στίχου ΙΧΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ του κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΝΩΒΟΛΙΩΤΗ.

Η θεματολογία ενώ φαίνεται ότι ξεκινάει από μια σκληρή διαλεκτική καταλήγει χαρισματικά και εμπνευσμένα στο:

— Μὲ εἰκόνα

ἀναδυομένης ἐλπίδας ἀπὸ χθὲς

καὶ ἀπὸ σήμερα.

Σ. 7

Τὰ ἰχνογραφήματα ἔχουν τὴν σοφία τῆς ὑπαρξιακῆς μοίρας

Σ. 16

Προσέλαμε ἀκόμα τὴν ἐπιγραμματικὴ φράση ποὺ ἐνδυναμώνει αἰγιονομαστικά τις ἐννοιολογίες μὲ μιὰ εἰδιωότερα μηνυματικὴ οὐσία.

— Καὶ ἡ συμμετρία τοῦ φοινιζοδεντροῦ γὰρ νὰ στολίσω τὴν ἄβυσσος

Σ. 10

μ' ἓνα ἀπλό γραμματόσημο νὰ φτάνομε στὴ χώρα τῶν ἀγγέλων

Σ. 11

Τὸ Βουζολικό 79 ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ

διασύνδεση στὴ φαινομενολογία παραδοσιακοῦ καὶ μοντέρνου στίχου.

— Τὰ πρόσωπα τοῦ Μπάρ, εἶναι ἕνας θεατρικὸς Μονόλογος ἐνῶ τὸ 23 ἀποσπνδὲει σωστά τὰ δεδομένα τοῦ παρόλογου τῆς σύγχρονης ζωῆς. Ὁ κ. Γ. Ἀναβολιώτης — Γ.Ν. Παπαγεωργίου — προσφέρει στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία μιὰ ἐπὶ ὅλην σχέση.

Τὰ ἰχνογραφήματα τὴν καταξιώνουν περισσότερο.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Δημοσθένη Κόκκινου: «ΛΥΡΙΚΑ» (ποιήματα), Θεσ)νίκη 1979.

Τὸ κύριο βασικὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα, σὲ ὅλο τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Δημοσθένη Κόκκινου, εἶναι ἡ ποιοτικὴ σταθερότητα τῆς ἔμπνευσης καὶ τῆς ἐπεξεργασίας καὶ τὸ πάντα ὕψηλὸ καὶ ἀνθρωπιστικὸ ἐπίπεδο τῶν ἀναζητήσεών του.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς διαβάζοντας τὴν ὡς τώρα ποιητικὴ του προσφορά, ποὺ ἀναμφισβήτητα ἔχει συντελέσει στὴν ἀνύψωση τῶν σύγχρονων Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἐχει καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμα γνωρίσματα ἡ ποίηση τοῦ Δημοσθένη Κόκκινου καὶ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ νοηματικὴ καὶ ἀκόμα ἡ ἐκφραστικὴ ἐνότητα, ποὺ συνδέει τοὺς στίχους ὅλων τῶν ποιητικῶν του ἔργων. Μιὰ ἐνότητα ποὺ δημιουργεῖ τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ σύνολο αὐτῶν τῶν στίχων ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν συνέχεια μιᾶς ἐπιτυχημένης προσπάθειας ποὺ δὲν θὰ σταματήσει ποτέ.

Σὲ ὅλους τοὺς χώρους τοῦ γραπτοῦ λόγου. ἄλλωστε, ὁ Δημοσθένης Κόκκινος κινεῖται μὲ τὴν ἴδια ἄνεση, χωρὶς οἱ σκέψεις του νὰ παρασύρονται σὲ θαρραλυστικούς πλατασμούς ποὺ χαλαρώνουν τὴν ἐκφραση καὶ ἐξασθενίζουν τὴν βαρύτητα τῶν νοημάτων.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸ νέο του ποιητικὸ ἔργο «Λυρικά», δὲν εἶναι μόνον τὸ γνωστὸ καὶ

πανανθρώπινα φιλοσοφικό έκφραστικό του γράψιμο, είναι ο λυρισμός που επενδύει την φιλοσοφικότητα αυτή και την κάνει να παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις μέσα στην ψυχή και την σκέψη του ανθρώπου.

Θα μπορούσε ακόμα και με την ίδια βεβαιότητα να πει κανείς, πώς ο ποιητής στο έργο του αυτό επιχειρεί κάτι το ανανεωτικό δημιουργώντας προϋποθέσεις τέτοιες ώστε το αποτέλεσμα της επιδίωξής του να μην βγαίνει μόνο από την φιλοσοφική ανάλυση των γεγονότων αλλά και από την λυρική επεξεργασία της φιλοσοφικότητας αυτής με έναν τρόπο ιδιόμορφο και άποκαλυπτικό.

— Μπορούμε ακόμα — να μαζέψουμε το φώς μ' έναν καθρέφτη — χωρίς έρημον ενώπιόν μας — να μιλήσουμε με τους σπίνους της άνοιξης — και να φέρουμε στον όριζοντα — λίγα όνειρα απ' την πυρά της ασφάλτου — κι' απ' την άγέλη της αγοράς.

Η απομυθοποίηση του παραλογισμού που έχει κυριέψει τον άνθρωπο και τον κάνει να ήρωποιείται με σκέψεις και πράξεις έγκληματικές, δίνεται άριστοτεχνικά. Προτιμά ο ποιητής ή διαμαρτυρία του να μην βγαίνει μέσα από τις οργανωμένες κραυγές της επαναστατημένης ψυχής, αλλά καταδικάζει την αδικία με ένα αντίδοτο περισσότερο ανθρώπινο και αποτελεσματικό. Με το αντίδοτο της μυθοποίησης των ευγενικών αισθημάτων μέσα σε έναν χώρο πλημμυρισμένο από μουσικότητα και φώς.

Μέσα σ' αυτόν τον χώρο όπου ή άνθρωπιά και ή απανθρωπιά, όπου ή ζωή με τον θάνατο δίνουν την μάχη της επικράτησης, ο λυρισμός έχει πάντα μία θέση καθοριστική, τονίζοντας με την ίδια δύναμη την όμορφιά και την άσχημια.

— 'Αδέρφια, — στο χαμηλό μας αντίσκηνο — θα έρθει άπ'όψε ή μάνα του έχθρου — που σκοτώσαμε την αύγή — όταν άπλωνε να κόψει μία παραπούνα — πάνω απ' το χαράκωμα — Θα είναι κι' αυτός μαζί της — να το ξέρετε, — άσπλος, ντυμένος έναν λευκόν χιτώνα — και θα κρατεί για μās τους τρεις — πάνω

στο δίσκο της σελήνης — το αντίδωρο που πήραμε — προχθές την Κυριακή στην εκκλησιά.

Πρόκειται για έναν λυρισμό, που απαγκιστρωμένος από ήθογραφικές και παραδοσιακές δεσμεύσεις, συνοδεύει τις νέες φιλοσοφικές ιδέες που βοηθούν στη λύση των προβλημάτων μιάς σκοτεινής εποχής, ανοίγοντας καινούργιους όριζοντες για βαθύτερες και γενικώτερες αναζητήσεις. "Ένας λυρισμός σπερματικά δημιουργικός, που σαν τελικό φιλοσοφικό μήνυμα έχει τον σεβασμό προς την βαθύτερη σημασία της ζωής, όπου κι' αν δρίσκεται αυτή. "Όπου κι' αν είναι φωλιασμένη.

Δ η μ ή τ ρ η 'Α ε τ ο υ δ ά κ η: «ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ».

Με το νέο ενδιαφέρον βιβλίο του ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ (άδολποισιό). 'Ο Δημήτρης 'Αετουδάκης μās ξεναγεί — μέσα από τις γιομάτες ζωντάνια και ένθουσιασμό σελίδες του — στους άρχαιολογικούς και τους σύγχρονους ιστορικούς χώρους της Κρήτης, μιλώντας μας άπλά για την εξέλιξη την πνευματική και την καλλιτεχνική και ακόμα για τα ήθη και τα έθιμα των Κρητιζών, που με το πείσμα και τον ήρωισμό τους κατόρθωσαν να διασώσουν και να διατηρήσουν άξέφρακα ως τις μέρες μας, τούτην την μεγάλη και άξοιμή δημοκρατική κληρονομιά.

Και είναι πολύν ενδιαφέρονσα ή ξενάγηση αυτή στους διάφορους χώρους της Κρήτης, γιατί γίνεται από έναν έλεγκτο συγγραφέα και έναν γνήσιο Κρητιζό, που άγρια ή ιδιαίτερα, γνωρίζει και είναι σε θέση να επεξηγήσει με τον καλύτερο τρόπο τις μεγάλες στιγμές της άρχαίας και της σύγχρονης ιστορίας και ακόμα την άπλότητα και την ευγένεια των σημειώνων Κρητιζών, που έναρμονισμένοι με την ιστορία και το περιβάλλον, συνθέτουν το μεγάλο το πανέμορφο και ήρωϊκό νησιού.

Γνώστης της Κρητικής εϊαίσθητης ψυχής ο Δημήτρης 'Αετουδάκης, δέν πε-

οιορίζεται στην φυσική, την πνευματική και την καλλιτεχνική ομορφιά της Κρήτης, αλλά προχωρεί με την ίδια άνεση και στην ανάλυση της ψυχολογίας των Κρητικών που από την αρχαιότητα έως σήμερα είναι πάντα έτοιμοι να θυσιάσουν τόσο για την υπεράσπιση των όποιονδήποτε δικαιωμάτων τους, όσο και για την προστασία των ήθικων τους αξιών.

Κρητικός και ο Δημήτρης 'Αετουδάκης με τις ιδέες και αρχές που τις βάσεις τους έχουν στην ανάζητηση της ψυχικής, της φυσικής και της καλλιτεχνικής ομορφιάς, με την Ξενάγησή του αυτή δεν μάς φρεσκάζει μόνο την μνήμη για το γνωστό ιστορικό και καλλιτεχνικό μεγαλείο της Κρήτης, αλλά σε μορφή φιλικής συζήτησης πάντα μάς κάνει γνωστές και μερικώς καθημερινές μάλιστα πολύτιμες λεπτομέρειες, που ίσως έχουν διαφύγει από τον ειδικό ιστορικό.

Σ τ έ λ ι ο υ Ν τ ό μ α λ η: «ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ».

Ο Στέλιος Ντόμαλης, εκτός από ένας αξιολόγος πεζογράφος και ποιητής, είναι και ένας δραστήριος άνθρωπος με ευρύτερα πνευματικά ενδιαφέροντα, που στον Λαρισαϊκό πνευματικό χώρο, έχει προσφέρει πολλά. Και δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε, πως ένα μέρος της πνευματικής και πολιτιστικής αϊγλης που διατηρεί σήμερα η Λάρισα, οφείλεται και στις προσπάθειες τις ατομικές του Στέλιου Ντόμαλη.

Με το έργο του «'Ανθρωποκεντισμός», ο συγγραφέας κινείται μέσα σε έναν χώρο όπου η πεζογραφική και ποιητική έκφραση εναλλάσσεται διαδοχικά και σε μια κοινή ανάζητηση — μέσα στο ίδιο βιβλίο — που με λυρικές και ρεαλιστικές νότες δίνει εικόνες και νοήματα συνθετικά πού, στην βαθύτερη σημασία τους, υπάρχει ο πόθος της λυτρωτικής ανάζητησης.

Τόσο στους ποιητικούς στίχους, όσο και στις πεζογραφικές αράδες, ο Στέ-

λιος Ντόμαλης εκφράζει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, με έναν τρόπο γιομάτο από παράπονο και πικρή διαμαρτυρία.

— "Έλαβα ένα μήνυμα μυστήριο που λέει πως όλα τέλειωσαν για μένα μα δεν μπορώ να καταλάβω τί να τέλειωσε αφού ποτέ μου τίποτα δεν είχα άρχεισει.

Η πεζογραφική έπεξεργασία των θεμάτων, δεν διαφέρει διόλου από αυτήν των ποιητικών του έμπνεύσεων, γιατί στον ίδιο ρυθμό και με την ίδια αίσθηση του κινδύνου που περιβάλλει τις σκέψεις και τα νοήματα, τα συμπεράσματα οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα.

— "Έφερε σύννεφα ο αέρας, έφερε σύννεφα — πικρό δηλητήριο που πίνω — κι έχω την αίσθηση πως είναι χαμηλά — ο ούρανός κι εγώ ψηλά — το πιθανότερο είμαι πάνω από τα σύννεφα.

Είναι σωστά έπεξεργασμένος ο λόγος του Στέλιου Ντόμαλη και οι σκέψεις του ανταποκρίνονται τέλεια σε μια πραγματικότητα οδυνηρή. Σε μια πραγματικότητα απάνθρωπη που έγκυμονει άμεσους κινδύνους για την ήθική, την ψυχική και την πνευματική ισορροπία του σημερινού ανθρώπου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Χ. ΚΡΑΝΗΣ

Β α σ ί λ η Μ ά ρ γ α ρ η: «ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ», Γιάννινα 1979.

Το βιβλίο του συμπατριώτη μας λογοτέχνη κ. Βασ. Μάργαρη αποτελεί μια πρωτότυπη πνευματική δημιουργία με έξαιρετικό ενδιαφέρον. Μπορεί εύκολα κανένα να το χαρακτηρίσει σαν εκπλήρωση του υπέρτατου χρέους, που έχουμε όλοι μας προς την παραδοσιακή μας κληρονομιά. Ο κ. Μάργαρης σαν Γιαννιώτης που είναι, φαίνεται, πως κλείνει μέσα στην ψυχή του το σεβασμό, που πρέπει να έχουμε και να τον εκδηλώνουμε με όποιον τρόπο μπορούμε προς αυτή μας την κληρονομιά.

Με την εργασία του αυτή έργοποιεί καθώς πρέπει από μια πλευρά — την αρχιτεκτονική — την παραδοσιακή κληρονομιά από την άλλη, στην οποία είδε για πρώτη φορά το φως του ήλιου, που έφρασε τα ανεπαλήθευτα πρώτα χρόνια της ζωής του. Γι' αυτό κατάγινε με μεγάλο πατριωτικό ζήλο και κατόρθωσε με επιστημονική επιμέλεια να μᾶς παρουσιάσει το όμορφο αυτό βιβλίο με τον τίτλο: «Γιαννιώτικη αρχιτεκτονική» και που είναι σύλλογος από 111 καλλιτεχνικές φωτογραφίες σχετιζόμενες με παραδοσιακά οικοδομήματα των Γιαννίων.

Το βιβλίο αυτό του κ. Μάργαρη φέρνει τον αριθμό 1 στα δημοσιεύματα του Λαογραφικού Μουσείου και 'Αρχείου της Φιλολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου των Γιαννίων ('Εδρα της Λαογραφίας). 'Αξιζει κάθε έπαινος στους αρμόδιους για την απόφασή τους να συντρέξουν τόσο θετικά, ώστε να ρθει στη δημοσιότητα ή εξαίρετη αυτή εργασία του κ. Μάργαρη.

Κρατώντας στα χέρια του κανένας το βιβλίο του κ. Μάργαρη «Γιαννιώτικη 'Αρχιτεκτονική» σφουγγίζει νοσταλγικά στα παλιά σοκάκια από διάφορες συνοικίες της 'Ηπειρωτικής πρωτεύουσας. 'Ο θαυμασμός του πέφτει στις τόσο γραφικές παραδοσιακές οικόδομες της Σιαφάδας, του Μόλου, της Καλούτσας, της Καραβατιάς, του Κάστρου, του 'Αρχιμαντρείου, του Κορμανιού κ.λπ. Πολλές απ' αυτές δεν υπάχουν σήμερα. Τις καταδρόχθησε, τις εξαγάνισε ή μαγιά να χιανόντων το τόσο άχομο και άσφραγικό για τον άνθρωπο κτιριακά μεγαθήρια της σύγχρονης εποχής μας.

Στις σελίδες αυτού του βιβλίου παραλαώνοντας πάντα με όμορφα μπαλκόνια, που περιτριγυρίζονται από λογιστά σιδερένια καγκελά, φαίνονται παράξενα γραφικά παρθύρια, ιδιότροπες δζώλωτες, καμνάδες (μπουχαριά) του παλιού χωριού σε πολλά απ' αυτά, καθώς και όμοιοι κήποι στο βάθος τους. Δεν μπορεί κανένας να μην αναπολήσει μορφές περασμένης κοινωνικής ζωής των Γιαννίων. Χωρίς να το θέλει ο αναγνώστης έρχονται και ζωντανεύουν μπροστά στα μάτια του εικόνες από τα παιχνίδια των παιδιών των Γιαννίων που έπαιζαν ξέγνοιαστα στα πεζο-

δρόμια, τότε που οι δρόμοι αυτής της πόλης δεν είχαν πάρει άλλη τα σημαϊνά ατοζίντητα. Τότε που μονάχα κανένα παιτόνακι περνούσε κάποιον κάποιον στους συνοικιαστούς Γιαννιώτικους δρόμους. Δεν είναι δυνατό να μην θυμηθεί κανένας τα τόσο γραφικά παλιά και παράξενα μπαλκόνια που τα στόλιζαν πολυάριθμες γλάστρες με τα λογιστά λουλούδια τους, που την πρώτη θέση είχαν οι γαρουφαλές, ο βασιλικός και οι μολόμες. 'Ακόμα δεν είναι δυνατό να μην θυμηθεί κανένας με κάποια νοσταλγία, πώς στους Γιαννιώτικους δρόμους παλιότερων εποχών, εποχών, που συνδέονται με τα παραδοσιακά Γιαννιώτικα στίτια των φωτογραφιών του κ. Μάργαρη, άντηχούσαν στις γειτονίες οι καντάδες από τα παλληκάρια των Γιαννίων. Δεν είναι δυνατό να μην έρθουν στηθύμηση του αναγνώστη ή της αναγνώστριας οι στιγμές εκείνες, που, όταν περνούσαν οι κανταδόροι από τα Γιαννιώτικα σοκάκια, κάποιες όμορφες Γιαννιωτοπούλες λίσω από τα μπεντεδάκια των παρθενιών τους παρακολούθουν αυτές τις παρές των τραγουδιστάδων με κάποιο σπαραγιστό ένδιαφέρον, γιατί πολλές φορές άνάμεσα σ' αυτούς θάταν και κάποιος νέος, που θαχε ταιμληθεί ή καρδούλα τους για αυτόν. 'Η κάθε εποχή έχει όχι μόνο τα αρχιτεκτονικά τους γνωρίσματα, αλλά και τα κοινωνικά της τέτοια.

'Ο κ. Μάργαρης με την εργασία του αυτή, δεν διαφωνεί μονάχα το Γιαννιώτικο αρχιτεκτονικό χωρία από παλιότερες εποχές, αλλά άκόμα μᾶς μεταφέρει νοσταλγικά και σε παλιότερες μορφές της κοινωνικής ζωής των Γιαννίων.

Για να κάνει αυτήν την εργασία ο κ. Μάργαρης κατέβαλε πολλούς κόπους και θυσίες. Τον έσπρωξε κάποιος «συνασθηματικό ζήνητρο», καθώς γράφει ο καθηγητής της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιό μας κ. Μ.Γ. Μεραλλής, που προλογίζει την εργασία αυτή του κ. Μάργαρη, για την οποία και του άξιζουν θεομύτατα συγχαρητήρια.

Δεν μπορεί όμως να μην σημειώσει κανένας πώς άξιζει όχι μόνο ο δίκαος έπαινος, αλλά και ή 'Ηπειρωτική αναγνώριση πώς την έδρα της Λαογραφίας του

Πανεπιστημίου μας, γιατί μ' αυτό το βιβλίο ἐγκαινιάζει σειρά ἐκδόσεων μὲ παρόμοιο περιεχόμενο.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα:
«Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ».

Ἡ καταλυτικὰ ρευστὴ καὶ ἀμφισβητούμενη ἐποχὴ μας, διαθέτει καὶ σώφρονα μερίδα ἀνθρώπων, ποὺ πιστεύουν στὶς ἀξίες, ἐργάζονται, μοχθοῦν καὶ δημιουργοῦν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς, ἡ συνισταμένη τους, εἶναι οἱ ἄξιοι τοῦ ὀνόματος πνευματικοὶ ἡγέτες. Διαθέτουν ὑποβλητικὸν ἦθος, Γράμματα (μὲ κεφαλαίο πρῶτο-γράμμα), ἐνάρετη ζωὴ καὶ δράση, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα πίστη στὶς αἰώνιες ἀξίες.

Οἱ ἀνωτέρω σκέψεις συνοψαίνουν φιλικὸ χαιρετισμὸ στὶς ὑπεύθυνες θέσεις τοῦ βιβλίου: «Ὁ Πνευματικὸς Ἡγέτης» Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα ποὺ κυκλοφόρησε αὐτὲς τὶς ἡμέρες στὶς ἐκδόσεις «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν», Ἀθῆναι 1980, σελ. 224.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀξιόλογη καὶ πολὺ-πλευρὴ μελέτη στὸ ἐπὶκαιρὸ θέμα. Μετὰ τὴν κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή του, ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει τριάντα ἕνα κεφάλαια, πλευρὲς τοῦ ὅλου θέματος.

Ἡ μελέτη ἀρδεύεται ἀπὸ δυὸ δρυσομάνες: α) Τὴν εὐαγγελικὴ ἀλήθεια καὶ β) τὴν ἀρχοντιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Οἱ θέσεις τοῦ συγγραφέα ἔχουν γνώμονα τὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια κάτω ἀπ' τὸ ἐλεύθερο ξέφωτο. Ὁ ἴδιος μᾶς ἀναφέρει στὸ χρησιμο πρόλογό του: «Μὲ ὅσα ἐπακολουθοῦν προβάλλονται μερικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀληθινοῦ πνευματικοῦ ἡγέτου».

Καιρὸς ν' ἀκούσουμε τὴ γνωστὴ φωνὴ τοῦ κ. Κολιτσάρα: «Ἰδανικὸν εἶναι αὐτό, ποὺ συγκεντρώνει ὅ,τι τέλειον καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὡς ἀπὸ καθαρὰν ἀστείρευτον πηγὴν, ἀπορρέουν καὶ ἐναρμονίζονται μετὰ τῶν τὰ ἐπὶ μέρους ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά. Αὐτὸ καὶ αὐτὰ φωτίζουν καὶ ὁ-

ξύνουν τὴν διάνοιαν, καθιστοῦν καθαρὰν καὶ εὐαίσθητον τὴν συνειδησιν, χειραγωγοῦν δὲ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐσωτερικὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ἐνάρετον βίον, δημιουργοῦν εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἀνατάσεις, ὁδηγοῦν εἰς τὴν θέωσιν καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναδεικνύουν τὸν ἀληθινὸν καὶ ἀκούραστον κοινωνικὸν ἐργάτην. Τὸ δὲ ἀπόλυτον ἰδανικόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐμφύτως φέρεται ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὁ Θεός» (σελ. 189, 190).

Στὴ βαθιὰ νύχτα τοῦ ὕλιστικοῦ καιροῦ μας παρήγορα ἀκούγονται οἱ λόγοι τοῦ φωτός.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου: «Ὁ Πνευματικὸς Ἡγέτης» τοῦ Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα ἔχει φιλικὴ σειραφία μὲ τὴν ἀξία τοῦ πνευματικοῦ ταγοῦ. Πίστη στὸ Θεό, ζωὴ κατὰ Χριστόν, ἀγώνας δεκαετηρίδων στὶς ἐπάλξεις τῶν ἰδίων, λαχτὰρα καὶ καημὸς γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ ἔθνους μας, ἐμπρακτὴ ἀνταπόκριση στὶς ἐπιτακτικὲς ἀνάγκες τοῦ καιροῦ μας εἶναι οἱ βασικὲς δυνάμεις ποὺ ἔδωσαν τὰ χέρια καὶ μᾶς ἔφεραν τὸ ἀνωτέρω λαμπρὸ βιβλίο.

Τὸ ὄραμα καὶ ἡ θεωρητικὴ ἐμπειρία πτυχῶν τῆς ἀξιοβίωτης ζωῆς στὸ σχῆμα: «Ὁ Πνευματικὸς Ἡγέτης» συνθέτουν χαρούμενη συνάντηση κάθε ἀναγνώστη τοῦ βιβλίου. Πανταχοῦ παρούσες οἱ αἰώνιες καὶ δοκιμασμένες στὸ χρόνον ἀξίες ποὺ νοηματίζουν καὶ ὁμορφαίνουν τὴ ζωὴ. Τὸ φανέρωμά τους ὑλοποιοῦν τεκμήρια ἐλπίδων γιὰ μιὰ ὑπεύθυνη πολιτιστικὴ πορεία καὶ πρόσβαση στὸ ἀληθινὸ καὶ αἰώνιο.

Ἀγνησιλάου Σπ. Ντόκα:
«ΛΕΞΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ»,
Ἀθῆναι 1981.

Τὰ ποικίλα ἐξημερευτικά λεξικά τῆς γλώσσας μᾶς ἀποκαλύπτουν τὸν ἐννοιολογικὸ θησαυρὸ τῶν λέξεων, τόσο στὴ βασικὴ τους ἔννοια, ὅσο καὶ στὸ σχῆμα τῶν ἐννοιολογικῶν τους ἀποχρώσεων. Τὰ λεξικά μᾶς βοηθοῦν στέρνα στὴ σωστὴ γλωσσικὴ προσπέλαση. Αὐτὴ καταλήγει στὸ βίωμα τῆς πολὺπλευρης ἀλήθειας μὲ τὴν ὑπεύθυνη ἀσχολία μας μὲ τὰ κείμενα.

Κοντά σ' αὐτὰ ἑπάσχει πλήθος: Ἐπιστημονικά, Φιλοσοφικά, Τεχνολογικά κ.ά. λέξιζα, πρὸ βοηθοῦν ἀποτελεσματικά στὴν ἐφαρμόγη προσέγγιση τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων τῆς περιοχῆς τὸν καὶ τὴν ἀμεση διείσδυση στὰ προβλήματα τὸν.

Τὸ ἀντικείμενο, ἀπόηχος γνωριμίας τῆς ἀξιολογῆς προσφορᾶς: «ΛΕΞΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ» Ἀγνησίαν Σπ. Ντόζα. Ἐκδόσεις: Ἐκδοτικὸς οἶκος: «ΑΣΤΗΡ» Α.Α. καὶ Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Σελ. 200, Ἀθήνα 1981.

Ὁ Ἀγνησίαν Σπ. Ντόζας εἶναι διακεκριμένος φιλόλογος. Σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν καὶ κλασικὴ φιλολογία καὶ Φιλοσοφία στὸ Μόναχο, ὅπου ἀναγορεύτηκε διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας. ἔχει λιγοτὴ συγγραφὰ καὶ μεταφραστικὸ ἔργο. Βιβλία του εἶναι: «Ἑλληνικὸς διαφωτισμός», «Φιλοσοφικὸ Λεξικό», «Ἑλληνικὸς πολιτισμός», «Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία», «Λογικὴ Ἑλληνικὴ σκέψης», «Λεξικὸ λογοτεχνικῶν ὅρων» καὶ Φιλοσοφία.

Στὴν προσεγγιγμένη ὄντως ἔκδοσή: «ΛΕΞΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ» περιλαμβάνονται λήμματα γὰρ τὰ παραδοσιακά προβλήματα τῶν βασικῶν Κλάδων τῆς συστηματικῆς Φιλοσοφίας, πρὸ συμπληρώνονται μὲ τὴ διαπραγματεύσει μεγάλων θεμάτων πρὸ μελέτῶν ἢ ἱστορία, ἢ κοινωνιολογία, ἢ πολιτειολογία, ἢ ἐπιστημολογία καὶ ἢ ζωτικὴ τῶν βάσεων τῶν ἐπιστημῶν.

Παντοῦ παραινέται λαγορὴ διασαφήνιση τῶν φιλοσοφικῶν ὅρων ἀποφάντη πρὸ ἐπιπόθεση γὰρ τὴ γόνιμη διείσδυση στὴν οὐσία τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων τοῦ χθὲς καὶ τοῦ σήμερον. Τεχνητομένη καὶ ὑπεύθυνη ἐργασία.

«Σκοπὸς τοῦ βιβλίου εἶναι νὰ δώσει... μὴ εἰσαγωγή πρὸ νὰ κάνει προσοχὴ τοῦ ὅρων καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἐννοίας πρὸ συνδέονται οὐσιαστικά μὲ τὰ ἔργα καὶ τὴν προσωπικότητα τῶν φιλοσόφων». Αὐτὰ μὴ λέει, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, στὸν κατατοπιστικὸν τὸν πρόλογο ὁ συγγραφεὺς. Ὁ μόνος τὸν τεκμηριώνει τῆς σκοπεύσεις του. Ἡ προσφορὰ του καλεῖται μὴ γνωστικὴ καὶ ἰδιαιτάτα ψυχολογικὴ ἀναγκαιότητα, σὲ χαλεποὺς καιροὺς, γὰρ τὴν προ-

γνωστικὴ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐργασία τοῦ συγγραφεὺς συμβάλλει θετικὰ στὴν ποιότητα τῆς μορφώσεως τοῦ καιροῦ μας.

Γενικά τὸ «ΛΕΞΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ» τοῦ Ἀγνησίαν Σπ. Ντόζα εἶναι χρήσιμο μέσο στὴν ὑπεύθυνη πνευματικὴ ἐργασία τοῦ συγχρόνου ἐπιστήμονα ἀνθρώπου. Γὰρ τὴν ἐπιτυχία του ἔδωσαν τὰ χεῖρα μὴ ἀγάπη οἱ δυνάμεις: ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ κατάρτιση, ὁ μεθοδικὸς μόχθος, ἡ ἐγκρατικὴ ἀνέση, τὸ πάθος προσοχῆς γὰρ τὰ Γράμματά μας, τὸ πνευματικὸν ἥθος καὶ πᾶσα καὶ πάντοτε ὅλα ἡ εὐθύνη γὰρ τὴν πολιτιστικὴν πρόοδο τοῦ ἔθνους.

Γὰρ ὅλα αὐτὰ τονίζουμε τὴν προσφορὰ τοῦ συγγραφεὺς καὶ τῶν ἐκδοτῶν Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, πρὸ σέβονται τὸ ὄνομά τους.

Ἀποστόλου Ι. Πάσχου: «ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΥΓΕΙΑΣ», 1980.

Ὁ ὁργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν διαθέτει στὸ σῶμα καὶ ἰδιαιτέρα στὴν ψυχὴ φυσικολογικὴ κατάρτιση, ἔχει ὑγεία. Συνήθως στὶς ἡμέρες μας λέγονται ὑγεία ἐννοοῦμε συνήθως τὴ σωματικὴ ὑγεία. Ἐνὰ ἀκόμη ὁλισθημα ἐκτιμήσεως τῆς ὁλιστικῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ σκληρὴ πραγματικότητά μας ἐποχεῖται νὰ δεχτοῦμε τὴ διαπύστατη πτυχὴ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ. Μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ αὐτὴ πρὸ ἐπιπόθεση ἔχομε μὴ στέρεη ἀμετηρία στὶς ἀποτιμήσεις τῆς τόσο ἐνίσθητικῆς ὑγείας τοῦ καιροῦ μας. Πολλοὶ ἐποχεῖται ἀρρωστοὶ στὰ χορβάτια τοῦ πόνου καὶ περισσότεροι ἀρρωστοὶ μοχθοῦν στὴ ζωὴ. Τὸ κατάρτο τῆς ὑγείας λίγοι τὸ χαίρονται!

Οἱ λίγες σκέψεις μου ἀπὸ ἐλαφὴ μὲ τῆς θέσεις τοῦ βιβλίου: «ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΥΓΕΙΑΣ» τοῦ Ἀποστόλου Ι. Πάσχου, Ἀδάκτορος τῆς Ἱατρικῆς. Ἐκδόσεις προσοχῆς 1980, σελ. 224.

Τὰ ὁκτώ κεφάλαια τοῦ βιβλίου του εἶναι: 1) Ὁρθὸς τρόπος ζωῆς, 2) Θεμε-

λιώδη προβλήματα, 3) Τò νόημα τῶν ἀσθενειῶν, 4) Οἰζογένεια καὶ παδί, 5) Ἡ πορεία τῶν νέων, 6) Τὸ περιβάλλον καὶ ἡμεῖς, 7) Πολύτιμα ἀγαθὰ, καὶ 8) Ἀναμνήσεις μὲ νόημα. Αὐτὰ κλιμακώνονται σὲ ἐπὶ μέρους συγγενεῖς περιοχές καὶ ἔτσι ἡ πρόθεση τοῦ Πάσχου ἀντιμετωπίζει θετικά τοὺς στόχους της.

Ὁ προβληματισμὸς τοῦ συγγραφέα διαθέτει ἀναμφισβήτητα ἐπιαιρέτητα σὲ κατὰ θέματα ὑγείας. Π.χ. Ἡ ἀποστολή μας. Ἐπιστορφή στὶς ρίζες μας. Σύγχρονη ζωὴ καὶ ὑγεία. Θεάλασσα λουτρά καὶ ὑγεία. Ἡ προστασία τοῦ παιδιοῦ. Ὁ λαὸς δὲν τραγουδᾷ, γιατί; Ὑγεία καὶ ἐξοχή. Οἱ Ἐθνομάστορες. Ἀναγράφω λίγα ἀπὸ τὰ ἐκατὸ ἐπὶ μέρους θέματα τοῦ βιβλίου τοῦ Πάσχου, σαφῶς χωρὶς ἀξιολογικές προθέσεις, ἀλλὰ γιὰ ἓνα ἔμμεσο πλῆρειασμα.

Σκοπὸς του: «Ὁ ἀναγνώστης», ἐκινῶν ἀπὸ τὴν τιμίαν πρόθεσιν καὶ τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν τοῦ γράφοντος, θὰ θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τὰ προβλήματα τῆς ὑγείας μετὰ προσοχῆς, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν δύναμιν νὰ εἶναι ὑγιής», ὅπως ὁ συγγραφέας μᾶς γνωρίζει στὸν πρόλογό του.

Ὁ μυστηριώδης γύπας τοῦ καιροῦ μας, πὺν ραμφίζει ὄχι κοιφάρια, ἀλλὰ ζωντανὰ σώματα καὶ τοὺς ἀφαρεῖ τὴν ὑγείαν τους εἰναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας, τόσο στὸ ἴδιο τοῦ σώμα, ὅσο καὶ στὰ σώματα τῶν συνανθρώπων του. Ἔτσι τὸν κατάντησε ἡ ὕλιστικὴ ἀληθιστία, ἡ ἠθικὴ ἀταξία, ἡ ἀσέβεια, γενικῶς ἡ λογικὴ ἀπόγνωση μακριὰ ἀπ' τὸν Θεό.

Ὁ Πάσχος εἶναι χριστιανὸς ἱατρός στὶς θέσεις του. Τὸ βιβλίον του: «ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΥΓΕΙΑΣ» μορφολογήσαν: ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ ἡ υπεύθυνη θέση του στὴν κοινωνία μας. Ὁ ἀναγνώστης βραβεύει θεωρητικὴ διέξοδο ἀπὸ τὰ ἀπαίσια γρανάζια πὺν ἀδιόρατα τὸν συνθλίβουν κάθε μέρα βγαίνοντας ἀπ' τὸ σπίτι του. Ξέμαχα ἀπ' τὸν γλοιώδη ἀγχώδην κόσμον μας ἀνασάινει ὁ ἀντικειμενικὸς ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου τοῦ Πάσχου τὸ δῆλῳ τῶν διαχρονικῶν ἀξιών, πὺν ζοντεῖναι νὰ γίνῃ σπάνιον εἶδος στὶς ἡμέρες μας. Αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀναζη-

τήσουμε τὸν ἡγί, σωματικὰ καὶ ἡγικὰ ἄνθρωπο. Ἡ εἰδέξια εἶναι βίωμα τῶν ἡρώων τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τῶν ἀνθρώπων πὺν πιστεύουν καὶ ζοῦν ζωὴ ποιότητος, ὄντως χριστιανική.

Στὴ σύγχυση τῶν ἀκροτήτων τοῦ καιροῦ μας βιβλία σὰν τὸ «ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΥΓΕΙΑΣ» τοῦ χριστιανοῦ ἱατροῦ Ἀποστόλου Ι. Πάσχου εἶναι ὄντως χρήσιμα. Μαριτυροῦν ἔμπραχτα τὴν ἀγούπνα τῆς πίστεως, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς συνειδήσεως γιὰ τὴν πραγματικὴ προκοπὴ τοῦ Γένους.

Ε. Τσιρόπουλου: «ΡΟΜΑΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ — ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ», Ἀθήνα 1980.

Ὁ ἄνθρωπος στὸν τραγικὸ ἀνῆφορο τῆς ἐπιβώσεως καὶ τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ του, εἶχε σημαδιακὲς ἐπιτυχίες. Αὐτὲς χαράζουν ποιστικά τὴν πολιτιστικὴν του στάθμη. Μία ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἡ μοναδικὴ Βυζαντινὴ ζωγραφικὴ.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας εἶναι ἀθεοράευντα θερευτῆς τῆς εἰμερίας. Τὸ πᾶν γι' αὐτὸν εἶναι ὕλικὰ ἀγαθὰ. Τὸ ὕλιστικὸ πάθος του γέννησε στὸν καιρὸ μας ἓνα τέρας, πὺν λέγεται ἄγχος. Αὐτὸ κάνει ἀκούραστα τὴ ζωὴ μας ἀδιώτη. Τὸ πολεμοῦμε γελῶν μὲ χλωμὲς ὑποτονισμένες λέξεις ἀγανακτήσεως καὶ ὁ βραχνὰς σινεχίζεται.

Οἱ λίγες σκέψεις μου ἀπὸ ἡγος τῆς γνωριμίας μου μὲ τὸ καινούριο βιβλίον πὺν ἔχει τίτλο: «ΡΟΜΑΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ — ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ» καὶ ὕποτιλο: Θεώρηση τῶν ρομανικῶν τοιχογραφιῶν τῆς Ἰσπανίας, τοῦ ΚΩΣΤΑ Ε. ΤΣΙΡΟΠΟΤΛΟΥ. Ἐκδοση τοῦ οἴκον «ΑΣΤΗΡ» τῶν Α.Α. καὶ Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, σελ. 220, σχῆμα μεγάλο, χαρτὶ πολυτελείας καὶ πολυχρόμο ἐπιβλητικὸ ἐξώφυλλο, Ἀθήνα 1980.

Ὁ χριστιανὸς συγγραφέας ΚΩΣΤΑΣ Ε. ΤΣΙΡΟΠΟΤΛΟΣ εἶναι γνωστὸς στὸν τόπον μας ἀπὸ τὸ δημιουργικὸ ἔργο του στὰ Γράμματα μας. Δοκιμογράφος, ποιητῆς καὶ μυθιστοριογράφος. Ἔργα του:

«Λόγος περί τῶν παθόν», «Ἡ Ἑλλάδα ὡς πρόβλημα», «Ἀπορία τῆς ἐποχῆς», «Ἡ μετριοῦς τοῦ Ἀνθρώπου», «Ἐγχανιστική», «Τὸ φάντασμα», «Μαζορνὸ μοναχικὸ φεγγάρι», «Ὁ κρηγὸς καὶ τ' ἀγρίαια» κ.ά. Τιμῆθηκε ἐπὶ αὖτις μὲ τὸ Α' χρυσικὸ βραβεῖο Μεθιστοτήματος. Εἶναι διεθνὴς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἡμετέρου στάθμης γνωστοῦ περιδοῦν: «ΕΥΘΥΝΗ».

Τὸ βιβλίον τοῦ ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΥ: «ROMANIKH ZΩΓΡΑΦΙΚΗ — BYZANTINH ZΩΓΡΑΦΙΚΗ» εἶναι ἐπιστημονικὴ μελέτη χρόνος. Ἐνδιαφέρει ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας γιατί ἐξετάζει τίς σχέσεις τῆς Βυζαντινῆς μὲ τὴν Ρωμαϊκὴ Ἀγιογραφία (11ος-13ος αἰώνας) στὸν χώρο τῆς Ἱσπανίας. Στὴ συνέχεια καθορίζει μὲ συγκριτικὸ ἔλεγχον τίς ἐπιδράσεις τῆς μοναχικῆς Βυζαντινῆς Τέχνης στὴν διαμόρφωση τοῦ αἰσθητικοῦ θεολογικοῦ κλίματος τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης στὸν Μεσαίωνα.

Μὴ παρένθεση στὸν ὅρο: «ρομανικός» εἶναι χρήσιμη. Τὸ Βυζάντιον ὡς τὸν 15ο αἰ. διατήρησε γιὰ τὴ Λύση τὴν ὁνομασίαν «Ρομανία». Ἡ ρομανικὴ «Τέχνη» χαρακτηροῦν τὴν Τέχνη ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴν Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπῃ κυρίως, σὲ χρονικὴ διάρκειαν τριῶν σχεδὸν αἰώνων, ἀνάμεσα στὸ 1000 καὶ στὸ 1300 μ.Χ. Ἀναφέρεται στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, τὴ ζωγραφικὴ, τὴν γλυπτικὴ,...

Ὁ συγγραφεὺς κλιμακώνει τὴ μελέτη του σὲ ἑννέα κεφάλαια: 1) Ὁ ὅρος «Ρομανικός», 2) Τὸ ἔτος 1000, 3) Τὸ πρό-

βλημα τῆς καταγωγῆς τῆς Ἱσπανικῆς ζωγραφικῆς, 4) Ἱσπανία καὶ Βυζαντινὸς κόσμος, 5) Αἰσθητικὲς σχέσεις Βυζαντινῆς καὶ Ρομανικῆς ζωγραφικῆς, 6) Αἰσθητικὴ διερεύνηση τῆς Ρομανικῆς Ἀγιογραφίας τῆς Ἱσπανίας, 7) Εἰκονογραφικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς Ρομανικῆς ζωγραφικῆς τῆς Ἱσπανίας, 8) Τὰ σημαντικότερα θέματα τῆς Ρομανικῆς Ἱσπανικῆς τοιχογραφίας. Συμπεράσματα CONCLUSION. Βιβλιογραφία. Πίνακες. Κατάλογος πινάκων, 9) Σχόλια στὶς Ρομανικὲς τοιχογραφίες. LIST OF ILLUSTRATIONS.

Ἐπιστημονικὴ γνώση, αἰσθητικὴ καλλιέργεια, ζωντανὴ πίστη στὸ Θεὸ καὶ τίς διαχρονικὲς ἀξίες, πίστη στὴν Ἑλληνικὴ παράδοση, μόχθος καὶ πόνος πολλὸς, πάθος γιὰ ἀξιοπρέπεια καὶ ἠθικὴ ποιότητα τοῦ σύγχρονου Ἑλλήνα, καμὸς γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ προκοπὴ τοῦ τόπου μας, ὅλα μαζί, σὲ ζωντανὰ σχήματα, ἔδωσαν μὲ ἀγάπη τὰ χέρια καὶ μὲς πρόσφεραν τὸ λαμπρὸ βιβλίον: «ROMANIKH ZΩΓΡΑΦΙΚΗ — BYZANTINH ZΩΓΡΑΦΙΚΗ» τοῦ ΚΩΣΤΑ Ε. ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΥ. Εἶναι τὸ πρῶτον ἔργο στὴν διεθνή Βιβλιογραφία. Ἐνδιαφέρει τὸν καθένα μας, ἰδιαιτά τοὺς πιστοὺς στὴν παράδοση, στίς ρίζες μας.

Ὁ συγγραφεὺς ἀφιερώνει τὸ βιβλίον: «Σ' Ἐμεῖς ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ θυσία ἔθρεψαν τὸ βιβλίον αὐτὸ τὴν Μητέρα μου ΕΛΕΝΗ Ε. ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΥ μνήμη καὶ ἀγάπη».

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I

ΘΕΑΤΡΟ

«Η ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΗ»

(Άλμπερ - Καμύ — Θίασος ΘΥΜΕΛΗ)

Ἄν ξεκινήσουμε χρονικὰ ἀπὸ τὸν Τεῖχος τοῦ Σάου, περάσουμε στὴ Παρεξήγηση τοῦ Καμὺ καὶ φθάσουμε στὴ βλάβη τοῦ Ντυρεμάντ, τότε μπορούμε νὰ δοῦμε γάπως ἐποπτικὴ τὴν ὑπαρξιακὴ Μοῖρα ποὺ πάντοτε μᾶς καταφθάνει, ἀπρόοπτα αἰκνιδιστικὰ καὶ ἀναπόφευκτα τροφοδοτόντας τὴν ἄθλια καὶ ἀσήμαντη ἀνθρώπινη ζωὴ μὲ τὴν κλίμακα παρεξήγησης.

Ἡ προσπάθεια ὅμως τοῦ Καμὺ νὰ δώσει θέατρο διαλεκτικῆς — θέατρο ἐνόμησης τὸ λέμε ἐμεῖς — εἶναι ἐδῶ φανερὴ. Μόνο πὺν ἐνῶ στὰ δνὸ πρῶτα μέρη ἡ παρεξήγηση ἔχει μιὰ σωστή θεατρικὴ ἀντίστιξη, στὸ τρίτο μέρος, ὁ θεατρικὸς λόγος γίνεται σκληρότερος, ἀπαράδεχτα ἐπιγραμματιστὸς καὶ ἐπισημοποιεῖται τελετουργικά, δεδομένον ὅτι τοῦ ἀποστεροῦν τὴν ἀρχικὴ θεατρολογικὴ στιλπνότητα.

Ἐπάρχει ἡ φιλοσοφία τοῦ θανάτου πὺν συμπληρώνεται μὲ τὴν Μοναξιά ἀλλὰ καὶ διῶλίζεται στὸ παράλογο τῆς τελικῆς ἀπελπισίας πὺν σφραγίζει τὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.

(Μάρθα πρὸς τὴ Μαρία). Ἐπάρχει αὐτὸ τὸ OXI τοῦ ὑπέρβη — παράλογο καὶ ἐδῶ — στὴν παραλλαγὴ τῆς ἐπίκλησης τῆς Μαρίας μὲ τὸ δικὸ της ΙΑΙ - ΙΑΙ - Σαβαχθανί. Ἐπάρχει ἀκόμα καὶ ὁ τρομώδης ἦχος τοῦ χοροῦ τοῦ Κοροζιοῦ — ἀρχὴ καὶ τέλος — πὺν σημαίνει τὸν κακὸ οἶνον. Ὁ Καμὺ γνωρίζοντας ὅτι ἡ διαλεκτικὴ δὲν εἶναι ἀρχετὴ ἀπὸ θέσιν πιά, νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὴν Μοῖρα — ἄλλωστε αὐτὸ δὲν τῆς ταιριάζει — χρησιμοποιεῖ καὶ μιὰ δεύτερη γραφὴ πὺν μᾶς ἀφηγεῖται ἐλλειπτικά ὅμως τὸ παράλογο τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου πὺν δοκιμάζεται πάνω στοὺς δισταγμοὺς καὶ στὴ προαίσθηση γιὰ τὴν ἀναβολὴ καὶ τὴν ἐκτέλεση τοῦ φόνου ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ στὴν πεισματικὴ ἄρνηση γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς συγγενικῆς ιδιότητος ἀπὸ τὸ ἄλλο — (προτροπὴ Μαρίας στὴν Γιαν.).

Ἀκόμα ἔχουμε καὶ τὴν θαυμαστικὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν θάλασσα καὶ τὶς ὁμορφιὲς τοῦ ξένου τόπου πὺν συντελεῖ ἄμεσα στὴν τελικὴ ἀπόφαση γιὰ τὸν φόνον.

Αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἐσώτατη σημειογραφία ὁ Καμὺ τὴν διασυνδέει — Α καὶ Β μέρος — μὲ τὴν διαλεκτικὴ καὶ τὴν Μοῖρα ἐνῶ τὸ παράλογο προσφέρει τὴν εὐαισθησία τῆς ἀναμενόμενης εὐτυχίας ἢ ὁποῖα ὅμως καὶ δὲν εἶναι τὸ πᾶν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Καμὺ μᾶς παραδίδει τὰ μαθήματα ἀσκήσεως αὐτοκριτικῆς. Τὴν γλώσσα, καὶ τὴν φόρμα αὐτῆς τῆς ἐκκοινωνίας πὺν πορεύεται στὴν ἐσωτερικὴ γραφὴ τὴν συναντᾶμε ἀργότερα στὸν Πίντερο μὲ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ μικροὺς διαλογισμοὺς ἀπὸ ὄνειροφαντασιεῖς γιὰ ἓνα πιθανὸ κεντρικὸ σημεῖον στημένο ἀπὸ ἐτερόφωτες διαδικαστικὲς διεργασίες.

Γραμμένο τὸ 1943 τὸ ἔργο μὲ τοὺς τέσσερες μόνο νεκροὺς φαίνεται νὰ σαρκάζει τὸν ἀφανισμό τῆς κατοικτικῆς Γαλλίας μὲ τοὺς ἀναρίθμητους νεκροὺς, ἔμπνευση καὶ σαρκασμὸς στὸ παράλογο τῆς συγκριτικῆς στατιστικῆς.

Τὸ τρίτο μέρος πὺν προσπαθεῖ νὰ μᾶς δώσει τὸν τύπον τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ λόγου τὸ βρῖσκουμε ἀντιθεατρικόν. Κι αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια τῆς ὑποκριτικῆς τῶν ἡθοποιῶν πὺν προσπαθοῦν νὰ μᾶς πείσουν γιὰ τὰ καθαντὰ τοῦ θεατρικοῦ προβληματισμοῦ, σκληραίνοντας ποτὲ τὴν κίνηση, ποτὲ μακραινώντας τὴν σιωπὴ τοῦ διαλόγου καὶ ποτὲ πάλι στήνοντα ἀσύμμετρα τὸ πρόσωπον χρόνος στὴν αἰσθητὴ φόρμα τοῦ χώρου. Παράλογο στὴ τέχνη καὶ ἰδιαίτερα στὸ θέατρο σημαίνει ἀπεικόνιση καταστάσεων. Ὁ κ. Ν. Παπαδάκης ἐξηγεῖναι σωστά τὸ παράλογο τοῦ Καμὺ. Αὐτὸ τὸ ξεγύμνωμα τῆς σκηνῆς μὲ τὰ λίγα ἀντιεμφανιμένα μᾶς ὅμως τὸ λ ὁ γ ο τ ε χ ν ν ὁ εἶδος τοῦ ἀντιμνηστορήματος, ἓνα εἶδος πὺν ἀντιπροσπεύει καίρια καὶ βασικά τὸ σύγχρονον παράλογο στὴ λογοτεχνία. Ἀδρὰ πρόσωπα χωρὶς τὴν ἀντιστήριξη τῆς σκηνακῆς παράθεσης καὶ τῆς ὁμοίας ταυτότητος τῶν ἀντιεμφανιμένων μᾶς δίνουν μόνο τὸ παράλογο ἐξάττης.

Ἡ κ. Ἑλλὴ Βοζικιάδου στάθηκε σωστά στὴ σκηνὴ καὶ ἀγωνίσθηκε ἰδιαίτερα στὸ τρίτο μέρος. Ἡ κ. Μ. Ἀνουσάκη ἔχει ἓνα θαυμαστὸ θεατρικὸ ἦχο καὶ ἡ κ. Δώρα Σιτζάνη ἔπαιξε ὑπερῶνα τὸ ρόλλο τῆς. Ὁ Γιῶργος Κωνσταντῆς μᾶς ἔπεισε γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ ταλέντου του.

Ἀχαρὸς καὶ σιωπηλὸς εἶναι μέσα στὸ ἔργο ὁ Δημ. Μπάνος ἀλλὰ συνετέλεσε καὶ αὐτὸς στὴν ἄρτια παράσταση τοῦ ἔργου.

II

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΚΗ ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΟΗΘ και το Γαλλικό Μορφωτικό Κέντρο, στα πλαίσια της κοινής προσπάθειας που κάνουν για την γνωριμία και την ορθιαστικότερη έπαφή του κοινού με το θέατρο και την τέχνη γενικότερα, οργανώσαν και μια πολύ ενδιαφέρονσα έκθεση του ταλαντούχου νέου συμπολίτη μας Άκη Ζησόπουλου, που έχει ως κύρια θεματογραφία της την σκηνογραφία και την ενδυματολογία. Έτσι, μέσα στο κλίμα της θεατρικής έκφρασης, με άφετηρές και αναζητήσεις σ' έναν δύσκολο χώρο, ο Α. Ζησόπουλος, προχωρώντας πολύ πέρα απ' τα δεδομένα ερεθίσματα, κατορθώνει να κινείται αυτόνομα, χωρίς τις σχηματικές δεσμεύσεις και τις «ήπαγορεύσεις» των θεατρικών ζευγών, για να δώσει μια προσωπική ζωγραφική, μια γνήσια καλλιτεχνική μεταξίωση, που ξεπερνάει τα όρια και του σκηνοθέτη και του σκηνογράφου. Μ' ένα δικό του υπόστροφμα, που κρατεί το πνευματικό βάρος και την αξία της χρωματικής κλίμακας απ' την βιζαντινή σκηνωμένη γοητεία, προσφέρει διαστάσεις και ύψοτητα από κάποια ασκητική θεώρηση, που οργανώνεται με φαντασία και μοναχική έλλειπτικότητα, δίνοντας έτσι μια υπαρκτή έμφυνη της σκηναϊκής (θεατρικής) δημοσιογίας. Πρόκειται, αναντίρρηση, για μακέττες που ξεφεύγουν απ' τις εικονιστικές εξεινές παραστάσεις της δοτής συμμετοχής, που δεν χάνονται μαζί με τις σκηνογραφικές συμβατικότητες. Και, γι' αυτό, πώς θα έπρεπε να αξιοποιηθούν στο θέατρο, ως αξίες ειδικού αντικείμενου, προκειμένου να διεκδικήσουμε την αίσθηση της σκηναϊκής δημοσιογίας και να εμπλουτίσουμε, ακόμα, τον λόγο και την κίνηση με κάποια βαθύτερη πρόσβαση προσπέλασης. Γιατί, όταν ο ζωγράφος δεν εξουδετερώνεται απ' την φρεσνή και, πολλές φορές, ατακτοποιημένη μετάβαση απ' τον λόγο και την σκηνογραφία στην προσωπική στάση, γίνεται υπεύθυνος και αλληλέγγυος συνομιλητής, κάνοντας την εισφορά του οργανικής σημασίας για την αισθητική μορφοποίηση, μέσα στα περιθώρια και τις δυνατότητες που ορίζονται απ' τα εκφραστικά του όρια. Και ο Άκης Ζησόπουλος, είναι ένας νέος καλλιτέχνης με έντονο το προσωπικό ύψος, που διαθέτει δική του όραση και δική του εναισθησία, που νοιώθει την ζωή μέσα από ένα υπαρκτικό πρίσμα βαθύτερης μνήμης και λιτότητας, αγγίζοντας ένα μεταφυσικό ποιητικό τοπίο έξω απ' τον χώρο της αγοράς. Γι' αυτό, η έκθεσή του τούτη, που θα πρέπει να την αξιολογήσουμε μονάχα δειγματοληπτικά, εκτός απ' το ενδιαφέρον σπουδής και συνάντησης μαζί του, μάς προσφέρει τις καλύτερες δυνατές υποσχέσεις για την ποιότητα και για τις δυνατότητές του στον χώρο της ζωγραφικής, πράγμα που τον ξεχωρίζει και ως ανερχόμενη οντότητα στην καλλιτεχνική ζωή του τόπου μας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

«Η πορεία της οικονομίας μας, θα είναι ευνοϊκότερη το Β' εξάμηνο του 1981. Κύρια χαρακτηριστικά της ανακάμψεως θα είναι η επιβράδυνση του πληθωρισμού — με τάση να πλησιάσει το 20-22% — ή αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων, ή αύξηση της ζητήσεως, ή πλήρης κάλυψη του ισοζυγίου πληρωμών, ή αύξηση των εξαγωγών και ή αύξηση των αδήλων πόρων».

Τα παραπάνω τόνισε ο Διοικητής της Τραπεζής Ελλάδος καθηγητής κ. Ξεν. Ζολώτας, μιλώντας στη Γενική Συνέλευση των μετόχων του Ίδρυματος στην έτησία έκθεση. Ο κ. Ζολώτας, έπεσήμανε παράλληλα, ότι δυσμενείς παράγοντες στην εξέλιξη των οικονομικών της χώρας, εξακολουθούν να είναι, ο ύψηλος πληθωρισμός, τα αναπτυξιακά αντικίνητρα, οι αναχρονιστικές συνθήκες λειτουργίας της αγοράς. Επίσης, αστάθμητοι παράγοντες που δυσχεραίνουν την πορεία της ελληνικής οικονομίας, είναι οι άνοδικές τάσεις του δολλαρίου και ή αύξηση των τιμών του άργου πετρελαίου.

Ειδικότερα, ο Διοικητής της Τραπεζής Ελλάδος αναφερόμενος στα αποτελέσματα της χρήσεως 1980, έδωσε τα έξης στοιχεία:

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1980:

Τα ακαθάριστα έσοδα της Τραπεζής της χρήσεως του 1980 έφτασαν σε 9.033.193.726 δρχ. και οι συνολικές δαπάνες λειτουργίας της, στις όποιες περιλαμβάνονται οι αποσβέσεις και οι προβλέψεις, σε 4.551.295.078 δραχμές. Πραγματοποιήθηκαν έπομένως καθαρά κέρδη 4.481.898.648 δραχμές και στη συνέχεια έκανε τις έξης προβλέψεις για το 1981:

● **ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ:** Αύξηση μέχρι 2%. Στις άλλες χώρες της ΕΟΚ θα υπάρξει μείωση — 0,6% περίπου. Σημειώνεται ότι το ύπουργείο Συντονισμού, άρκετά πρόσφατα, είχε προβλέψει αύξηση του έθνικού εισοδήματος 3% περίπου.

● **ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ:** Αύξηση στις βιομηχανικές επενδύσεις περίπου 5%, σε σχέση με πέρυσι που είχαμε κάμψη. Η ΕΟΚ προβλέπει αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα κατά το 1981 3%. Έξ άλλου, σύμφωνα με προβλέψεις των άρμοδίων της Κοινότητας, στις άλλες χώρες — μέλη, ή βιομηχανική παραγωγή θα μειωθεί — 2,1%. Κατά τον κ. Ζολώτα, ή πρόβλεψη για αύξηση των επενδύσεων στη χώρα μας νοείται με την προϋπόθεση ότι θα καταπολεμηθούν τα αναπτυξιακά αντικίνητρα γραφειοκρατικά και άλλα.

● **ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ:** Προβλέπεται να μειωθεί και να πλησιάσει στο 20—22% και πάντως παραμένει ή κυρία πηγή των οικονομικών δυσχεριών και προβλημάτων που αντιμετώπιζουμε. Προκαλεί στρέβλωση της οικονομίας, επεκτείνει τις οικονομικές ανισότητες, ευνοεί την κερδοσκοπία και τον παρασιτισμό και άποθαρρύνει τις παραγωγικές επενδύσεις. Πρέπει να γίνει άντιληπτό από όλους μας ότι ή καταπολέμηση του πληθωρισμού δέν είναι έργο μόνον του Κράτους και της Κεντρικής Τράπεζας, αλλά ευθύνη όλων.

● **ΜΙΣΘΟΙ:** Προβλέπεται αύξηση γενικά της άμοιβής έργασίας κατά 22—23%, ειδικά στον μεσοποιητικό τομέα 26%. Και πάντα με την προϋπόθεση της άντιμετωπίσεως των άντικινήτρων για παραγωγικές επενδύσεις.

● **ΙΣΟΖΥΓΙΟ:** Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 1980 αύξηθηκε κατά 17,8% και έφθασε τα 2.217 έκατ. δολ. έναντι 1.882 έκατ. δολ. το 1979. Η αύξηση αυτή όφείλεται άποκλειστικά στη μεγάλη — για δεύτερο στη συνέχεια έτος — άνοδο της δαπάνης για εισαγωγές καυσίμων, λόγω αύξήσεως των τιμών τους.

Η είσροή ιδιωτικών κεφαλαίων αύξήθηκε με ίκανοποιητικό ρυθμό, κυρίως λόγω της ανακάμψεως των καταθέσεων σε συνάλλαγμα των Έλλήνων έξωτερικού και των έμπορικών πίστώσεων έξωτερικού και

χρηματοδότησε τὸ 78% τοῦ ἐλλείμματος τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν. Τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἐλλείμματος καλύφθηκε ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ δανεισμὸ τοῦ δημοσίου τομέα. Τὸ ναυτιλιακὸ συνάλλαγμα ἀποτελεῖ τὴν βάση τῶν ἀδήλων πόρων καὶ πέρυσι ἔφθασε τὰ 1.700 ἐκατ. δολλάρια.

Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ σημείωσε τὸ 1980 αὔξησιν κατὰ 10,2%, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μεγαλύτερη τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας. Ἡ ἄνοδος αὐτὴ ὀφείλεται στὶς καλὲς καιρικὲς συνθήκες ἀλλὰ καὶ στὴ χρησιμοποίησιν νέων βελτιωμένων σπόρων σὲ ὀρισμένους βασικὰ καλλιέργειες (ἀραβόσιτος, σιτάρι). Ἐτσι ἡ φυτικὴ παραγωγή αὐξήθηκε κατὰ 15%, ἐνῶ τὸ 1979 εἶχε σημειώσει κάμψιν κατὰ 6,2%. Σημειώνεται πάντως ὅτι ἡ αὔξησις τὸ 1980 προῆλθε βασικὰ ἀπὸ τέσσερα παραδοσιακὰ προϊόντα — σιτάρι, καλαμπόκι, ἐλαιόλαδο, πορτοκάλια — καὶ ἐπομένως δὲν ἀντανακλᾷ μεταβολὲς στὴ διάρθρωσιν τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος, ποὺ συνδέονται μὲ νέες ἐπενδύσεις ἢ ὀργανωτικὲς βελτιώσεις στὸν τομέα.

Ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ αὐξήθηκε τὸ 1980 κατὰ 3% μετὰ ἀπὸ στασιμότητα τεσσάρων ἐτῶν (μέση ἐτήσια μεταβολὴ 1975—1979: +0,4%). Ἡ αὔξησις προῆλθε ἀπὸ τὴν παραγωγὴ κρεάτων χοίρου καὶ πουλερικῶν καί, σὲ μικρότερο βαθμὸ, κρέατος αἰγοπροβάτων.

Στὴ διάρκεια τοῦ 1980 συνεχίστηκε ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν ὁμαλὴ ἐνσωμάτωσιν τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα. Μεταξὺ τῶν μέτρων ποὺ πάρθηκαν περιλαμβάνονται: α) ἡ δοκιμαστικὴ ἐφαρμογὴ κατευθυντήριων ὁδηγιῶν καὶ κανονισμῶν ποὺ ἔχουν σχέση μὲ οἰκονομικὲς ἐνισχύσεις, β) ἡ ἐπιλογὴ τῶν κριτηρίων καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν προβληματικῶν ὁρεινῶν περιοχῶν καὶ γ) ὁ καταρτισμὸς τῶν πρώτων προγραμμάτων γιὰ ἔργα διαρθρωτικῶν βελτιώσεων στὴν ἐμ-

πορία καὶ τὴν μεταποίηση τῶν γεωργικῶν προϊόντων.

Συνοψίζοντας ὁ κ. Ζολώτας ἐπέμεινε ὅτι τὸ κράτος καὶ ὅλοι μας, νὰ συγκεντρώσουμε τὴν προσοχή μας στὴν ἐξάλειψιν τῶν πολυπληθῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν ἀντικινήτρων ἀναπτύξεως, ποὺ ἔχουν στὶς πλείστες περιπτώσεις τὴν προέλευσίν τους σὲ ἀναχρονιστικὲς διατυπώσεις καὶ διαδικασίες τῆς δημοσίας διοικήσεως καὶ τῶν Τραπεζῶν. Ἐπίσης τόνισε ὅτι πρέπει νὰ σταματήσει ἡ δρᾶσις τῶν μεταπρατῶν καὶ κερδοσκοπῶν καὶ νὰ καθιερωθεῖ ἀπὸ τὸ κράτος συνεχὲς παρακολούθησις καὶ παρέμβασιν γιὰ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς.

Τέλος, τόνισε ὅτι εἶναι ἀντίθετος στὴ σκέψιν γιὰ μείωσιν τῶν ἐπιτοκίων, διότι πιστεύει ὅτι τὸ ὕψος τους πρέπει νὰ συμβαδίζει μὲ τὸ ὕψος τοῦ πληθωρισμοῦ.

Δὲν ἀπέκλεισε ὅμως τὴν πιθανότητα ἡ κυβέρνηση νὰ ἀποφασίσῃ τὴν μείωσιν κατὰ 1—1,5% τῶν ἐπιτοκίων γιὰ τὴν χορήγησιν κεφαλαίων κινήσεως.

ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΟΜΙΛΗΤΕΣ

Μετὰ τὸν κ. Ζολώτα μίλησαν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν παραγωγικῶν τάξεων καὶ μεταξὺ αὐτῶν οἱ κ.κ. Δ. Κυριαζῆς, πρόεδρος τοῦ ΣΕΒ, Ε. Νειάδας, πρόεδρος τοῦ ΕΒΕ Πειραιῶς, Κ. Βογιατζῆς, πρόεδρος τοῦ ΒΕΑ, Χ. Θεοδωρίδης πρόεδρος τοῦ Χρηματιστηρίου. Ἐπίσης μίλησαν οἱ μέτοχοι Ε. Νεζερίτης, Γ. Βλασσόπουλος καὶ Μόνα Διαμαντικὸς. Καὶ τέλος οἱ κ.κ. Θ. Παπαμάργαρης πρόεδρος τοῦ ΣΥΤΕ, Α. Σακελλαρίδης, ἐκπρόσωπος τοῦ Ταμείου Συντάξεως Μηχανικῶν καὶ Ν. Δεσύλλας, ἐκπρόσωπος τοῦ Ταμείου Συντάξεως Μηχανικῶν καὶ Ἐργοληπτῶν Δημοσίων Ἐργῶν.

Ἐξ ἄλλου, ἐξελέγησαν σὰν μέλη τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Τραπεζῆς οἱ κ.κ. Β. Πετρίδης, Γ. Τακόπουλος καὶ Α. Χανδρῆς.

Η Τράπεζα Κρήτης μεγαλώνει σταθερά

	1979	1978	
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	9,5 δισεκ.	7,1 δισεκ.	+33%
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	3,6 δισεκ.	2,7 δισεκ.	+34%
ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	2,7 δισεκ.	2,1 δισεκ.	+29%
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	127,3 εκ.	106,3 εκ.	+20%
ΜΕΡΙΣΜΑ (ανά μετοχή)	86 δραχ.	70,40 δραχ.	+22%

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ταχύτητα και συνέπεια.

• ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 29η Οκτωβρίου 278 Τηλ 0651 29146
• ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΣ: Τηλ 0658 41300

*τίς ἄνδ' ἡμεῖς
εἶναι
γιά ἓνα χαρούμενο
Πάσχα*

MISKO

ΜΑΚΑΡΟΝΙΑ
ΚΟΡΥΦΑΙΑΣ
ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ

